Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Oudheden en gestichten van het rechte Zuid-Holland en van Schieland : behelzende een verhaal van de opkomste en bevolkinge der steden en dorpen ... : getrokken uit de oude handschriften van kerken en kloosters ...

https://hdl.handle.net/1874/179780

gec. 1

OUDHEDEN EN GESTICHTEN VAN HET RECHTE ZUID-HOLLAND EN VAN SCHIELAND:

BEHELZENDE

Een verhaal van de Opkomſte en Bevolkinge der Steden en Dorpen; de opbouwinge van Kerken, Kloosters, en Godshuizen; haare begiftingen, kerkelijke goederen, en inkomſten; hare Overſten en geleerde Mannen, Voorrechten, Handveſten, enz.

Getrokken uit de oude Handſchriften van Kerken en Klooſters; en uyt verſcheide Boeken en Papieren van oude Boekeryen: ten meeſten deele nuit in 't licht gegeeven.

Uyt het Latijn vertaald, en met AANTEKENINGEN opgehelderd,

Door H. V. R.

TE LEIDEN,
By CHRISTIAAN VERMEY.
MDCCXIX.

VOORREDEN

VAN DEN

VERTAALDER.

Ik heb menigmaal verwonderd en verheugd geſtaan over de groote en loffelijke zucht, die onze Landgenooten voor de beſchrijvinge, oudheden, en zoo wel vroegere als laatere geſchiedeniſſen van hun Vaderland betonen. Wat ziet men al hiſtorien van de voorgaande en laatere eeuwen in meer als eene taal beſchreeven; Beſchrijvingen van onze landen en ſteden, ja van dorpen en vlekken, uytgegeeven; naſpooringen over allerhande oudheden van Holland en de Vereenigde Landſchappen gedaan? De Geleerden, door de graagheit van de Leezers en Liefhebbers aangemoedigd, zoeken alles wat bekend en onbekend is by malkander, om die lees- en wetens- luſt gaande te houden. De Leezers, verre van al dat uytkoomen van zodaanige boeken moe te worden, als of zy het niet kamp wilden geeven, toonen zich al zoo vlijtig tot het koopen en leezen, als de Schrijvers tot het ſchrijven. Dit is geen ongegronde roem, of een los en ydel zwetzen: die in zodanige zaken

bedreeven is, of een lijſt van zodanige Schrijvers ter hand heeft, of de luſt heeft om zoo eene lijſt te maaken, zal my geen ongelijk geeven. Eer hebbe dan onze landaart, die de gedagtenis van onze afgeſtorvene Voorouders in 't leven houdt, hunne loffelijke daaden tot een ſpiegel en voorbeeld neemt; en zich aan alles, wat ons Vaderland *Batavia* raakt, gelegen laat zijn.

En deze luſt, om de Oudheden en Geſchiedenisſen van ons Vaderland te beſchrijven en te weeten, ziet niet alleen op wereldſche zaken: op de afkomſte en de krijgsdaaden der Graaven; op de oudheit en eerſte opkomſte van ſteden en dorpen; en wat 'er vorder van dien trant bedagt kan worden. Het ſtichten van Kerken en Kapellen; het opbouwen van Klooſters en Konventen; het oprechten van Kapittels, Paſtoryen, Vikaryen, en al wat vorder Geeſtelijk is of voor Geeſtelijk gerekent word, is de gading ook, zoo wel van de Schrijvers als van de Leezers. Men ſlaa zoo menig Land- en Stad- Beſchrijver op; *Pontanus*, *Ubbo Emmius*, *van Balen*, *Ampſing*, *Bleiswijk*, *Orlers*, *Dapper*, *Adriaan Pars*, en menig ander; hoe zorgvuldig is 'er alles by een verzamelt, wat de Kerkelijke en Klooſterlijke Oudheden belangt? Hoe dikwils ſpijt het hen dat ze geen andere handſchriften, en beſcheiden van kerken en klooſters, weeten te bekoomen? Wat een werk heeft die

hoog

hoog geroemde *Ant. Matthæus* niet alleen van de wereldlijke, maar ook van de geeſtelijke Oudheden gemaakt? En hoe word hy noch na zijn leven van de Liefhebbers, en de rechte ſchatters der wetenſchappen, voor zijne moeite bedankt!

Zoo is 'er dan niet anders te verwachten, als dat dit Werkje, zijnde een gedeelte en een begin van de onlangs uytgekome † *Beſchrijvinge van 't Utrechtſche Biſdom*, geen ſlechter onthaal by Liefhebbers genieten zal, als zoo menige beſchrijving van eene ſtad of plaats alleen. Geen rechte Liefhebber van 's Vaderlands Oudheden zal 'er zich aan ſtooten dat het quanſuys tenemaal Paapſch is: dat alle die Kerken, Kapittels, Kloosters, Kapellen, Konventen, Vikaryen, Jaargetijden, enz. niet zeer bekoorlijk zijn voor Onroomſche Liefhebbers, en weinig konnen dienen om hunne graagheit en leesluſt gaande te maaken. Zoo menige Beſchrijvers van landen en ſteden, zoo veele befaamde Predikanten die 'er aan gearbeidt hebben, alle de Liefhebbers die zulke beſchrijvingen met opene armen ontvangen hebben en noch dagelijks ontvangen, zijn zoo veele Advokaaten voor dit werk: en zullen her voor de vierſchaar van de geleerde en onpartijdige wereld, zonder eens te ſpreeken, en door hun gezag alleen, wel weeten vry te pleiten. Maar wy behoeven

† Notitia Epiſcopatus Ultrajectini, &c.

op dat gezag alleen niet te ſteunen. Ik laat iemand zoo *Gereformeerd* zijn als hy wil, en zoo een afkeer van 't Roomſche Geloof hebben als hy hebben kan; is het niet een vermaak te leezen met wat een yver dat onze Voorouders voor den Godsdienſt, voor het beoeffenen van de kerkelijke dienſten, voor het preeken van Gods Woord, voor hunne eige zaligheit en voor de zaligheit van alle geloovigen, gezorgt hebben: als 'er maar eenige huizen of wooningen by malkander, zonder kerk of kapel te hebben, vergaderd ſtonden, aanſtonds op het optimmeren van een Godshuis, en op het onderhoud van een Prieſter die hen helpen en bedienen zouw, gedagt hebben: geen geld, of goed, of arbeid, ontzien hebben, op dat het doch aan geene geeſtelijke hulpmiddelen mogt ontbreeken Meent zoo een Leezer dat 'er te veel Papiſtery, om nu naar zijnen zin te ſpreeken, onder geloopen heeft; en ſtoot hem het leezen van zulke ſtichtingen, om die reden, tegen de borſt: ey, zoo een yveraar treede eens in zijn gemoed; en overdenke of het niet hondertmaal beter is den yver tot den Godsdienſt, en de zucht voor de zaligheit, in die menſchen te prijzen, en zich zelven ter navolginge voor de oogen te ſtellen; dan over eenige omſtandigheden, ja over eenige gebrekkelijkheden, indien het doch zoo weezen moet, met zoo een gemelijke korzelheit te vallen.

Maar

Maar ik zal 't nu zoo neemen: iemand wil doch met al die geeſtelijkheit, en met zoo veele Kerken en Klooſters, niet te doen hebben; en hy wil 't zich geen ſtuiver aan geld, en geen uur aan tijd, laaten koſten om 'er iets van te weeten; die zoude voor eerſt, indien hy een Liefhebber van 's lands Oudheden is, al een vieze Griek, en, laat het my geoorlofd zijn te zeggen, een maakzel op zich zelven moeten zijn. Maar iemand zy aldus geboezemd: die zal evenwel zijne gading hier noch vinden. Waar uyt zal men klaarder bewijzen van het welvaren, de groote magt, en den rijkdom onzer Voorvaderen haalen, als uyt het ſtichten, rijkelijk begiftigen, en koſtelijk opſchikken, van zoo menige en zoo deftige Kerken, Klooſters, en Godshuizen? Hy zal in 't beloop van het werk bevinden dat 'er in deze Provincien zeer veel Kollegiale Kerken en omtrent 500 Klooſters of Bagijnhoven geſtaan hebben. Hoe menige Kerken en Klooſters zijn 'er afgebrandt, verdelgt, of als niet prachtig genoeg afgebroken; dewelke veel koſtelijker en deftiger van nieuws opgetimmert zijn? Voegt hier by zoo veele duizenden van Outaaren, koſtelijke ſchilderyen, beelden, kerk-cieraaden, konſtige glazen. Maar voor al denkt eens op dat overgroot getal van Prieſters, van mindere Geeſtelijkheit, en voornamentlijk van Klooſter-broeders en Klooſter-zuſters, die alle-

maal door de mildaadigheit der geloovigen, de eene meerder de andere minder, bezorgt waren; en op gegeeve goederen moeſten leeven. Indien men alle die inkomſten eens ten ruwe wilde narekenen, waar zoude men voleinden, en waar zoude zoo eene rekening hene loopen? Zoude men niet zeggen, dat de leeken, binnen eenige honderden van jaaren, kaal en berooit moeſten worden? Daar men nochtans van de andere kant weet hoe wel dat de Adel gezeeten was, en vol-op van alles had; ja hoe dat de gemeene man, de burger zeg ik en de landman, doorgaans wel bemiddelt was.

En dewijl 'er veele oude ſtukken en gedenkſchriften bygebragt worden; zullen hier verſcheide zaken en omſtandigheden, raakende onze Graven, voorkoomen, dewelke nergens aangeroert worden. Men zal 'er Heeren en Juffrouwen van den hoogſten Adel vermeld vinden; dewelke in de geſlagt regiſters van *Goudhoeve* en *S. van Leeuwen* overgeſlagen zijn: en 't zal menig Leezer tot een vermaak en verquikking dienen, ſommigen van zijne Voorouders, met eenige omſtandigheden van hun leven, vermeld te vinden. Niet dat het des Schrijvers inzigt zy geweeſt, de Adelijke Stamhuizen en Geſlagt-boomen grondig op te haalen: dit is geenszins het inzigt van zodaanig een werk: en daar hebben wy *Goud-*

hoeve,

hoeve, *van Leeuwen*, en *Smallegange* toe. Maar ſommige Adelijke perſoonen, daar de gemelde Schrijvers niet van geweeten hebben, koomen als by geval, en ter gelegendheit van die oude ſtukken, zich zelven vertoonen.

Noch konnen ſommige brieven dienen om de tijdrekening in eenige zaken te verbeteren; de oude naamen onzer ſteden, dorpen, en vlekken te weeten; de oorſpronkelijkheit van die naamen na te ſpeuren, en 'er met meer vaſtigheit naar te giſſen; de oude rechten, keuren, en koſtuimen ſommiger ſteden, ja de oudheid en eerſte opkomſte der ſteden zelf, te achterhaalen: van de zeden, gebruiken, ja dikwils van de oorlogsdaden, de zegenhaftige veldſlagen, en ook van de rampen en ongelukken onzer Voorouderen, omſtandiger dan ergens anders, of ten minſte met nieuwe omſtandigheden, kennis te krijgen.

Want men zal, zoo hier als in de volgende deelen, honderden van oude ſtukken opleveren, die geen Schrijvers tot noch toe bygebragt of vermeldt hadden; en die den Schrijver ten deele door goedgunſtige Liefhebbers medegedeelt, ten deele uyt eenige hoeken en neſten opgezocht, en aan de tanden der motten onttrokken zijn geweeſt.

Veele anderen ſtukken, die ook in andere Schrijvers ſtaan, worden hier merke-

lijk opgeheldert Stukken, die men te voren ten halve, of verdraait, verminkt, en vol fouten in de Schrijvers vond, worden hier geheel en verbeterd opgegeeven: valſche ſtukken afgekeurt: goede en echte ſtukken, die ten onrecht afgekeurt waren, verdedigt: duiſtere en onverſtaanbaare ſtukken door klaare redenen, en daar 't niet anders weezen kan, door waarſchijnelijke giſſingen, opgeheldert.

Wat een voordeel de Schrijver uyt deze ſtukken getrokken heeft en de Leezer vervolgens daar ook uyt trekken zal, blijkt hier uyt; dat in dit werk uyt die Gedenkſtukken verſcheide zeer oude en aanzienlijke geſtichten of geeſtelijke gebouwen opgegeeven worden, die al in vergeetenis geraakt waren, en van dewelke onze Hiſtorifchrijvers geen een woord weeten te zeggen. Andere Geſtichten, 't zy Kerken, Abdyen, of Konventen, daar de eene of andere Hiſtorifchrijver noch iets van geleezen had, en daar hy met weinige woorden een ſchraal en mager gewag van maakt, worden hier uyt dezelfde Gedenk-ſchriften wijdloopig opgeheldert; hunne ſtichting en opkomſte beſchreeven; hunne Overſten en Regeerders opgegeeven; hunne goederen en inkomſten aangeweezen.

En, op dat het geduurig leezen van geeſtelijke zaken, en van ſtichtingen, den Leezer doch niet verdrieten zouw, en de verande-

andering van ſpijze de graagheit beter opwekken mogt; hebbe ik goedgevonden hier en daar eenige Aantekeningen tuſſchen te voegen: waar toe ik des te meer aangemoedigt ben; om dat de Heeren Liefhebbers, die daar voor dank moeten hebben en by deze gelegendheit bedankt worden, aan onze Aantekeningen op *Batavia Sacra* geen ſlecht onthaal aangedaan hebben. In deze Aantekeningen op het tegenwoordig werk heb ik getracht *het zoete met het nutte*, en wederom de wereldſche geſchiedeniſſen en aanmerkingen met de geeſtelijke, zodaanig te paaren; dat niemand nu over al te veel geeſtelijks zal hebben te klaagen. Ik hebbe getracht daar het te paſſe quam, en al quam het ſomtijds niet al te zeer te paſſe, de Oudheden van ons Land op te helderen: verſcheide geſchilpunten, omtrent dezelve Oudheden, ten deele van nieuws op te werpen; ten deele, ſchoon dat ze meer verhandelt waren, ja ſchier afgehandelt ſcheenen, in een helderder licht te zetten, en 'er een ganſch andere gedaante aan te geeven. Hebbe ook mijn werk gemaakt, van de oude kerk-zeden, ingeſloopene misbruiken, gewoonten van Kerken en Kloo-ſters, en wat vorder ter zake dient, uyt geloofwaardige Schrijvers te pas te brengen. Maar voor al, gemerkt dat ik onder het drukken van 't Latijnſche werk noch verſcheide oude Brieven en andere Hand-

ſchrif-

ſchriften van den eenen en anderen Liefhebber bekoomen heb; en dat 'er ook eenige, te laat voor het Latijnſche werk, gezonden zijn aan den Heer Auteur, en eenigen aan den Drukker Monſr *C. Vermey*; zoo hebbe ik alle de ſtukken, die het eenigzins verdienden, te pas gebragt: ſommige ganſch en geheel; ſommige verkort.

Hebbe de vryheit wel eens gebruikt van eenige Schrijvers, zelfs van 't beſte ſlag, met alle fatzoenlijkheit en beleefdheit tegen te ſpreeken, daar over, hoop ik, zal niemand zich gebelgd of ongenoegd toonen. Alles met een dommen drift en onbezuisdelijk tegen te ſpreeken, en te beknibbelen, en honderden van zwaarigheden te maaken, daar geen halve zwarigheit is, is kinderlijk, en losbollen werk: maar over al, zonder onderzoek van zaken, ja en amen op te zeggen, en het ſlegts met zoo of zoo een Schrijver te houden om dat die Schryver nu in aanzien gekomen is, of den gemeenen hoop der Schrijveren boven 't hoofd ſchijnt gewaſſen, dat is ſlaaffelijk, en paſt geen rechtſchapen Hiſtori ſchrijver. Laat het my dan ook geoorlofd zijn, 't geen ieder Schrijver geoorlofd is, en niet geweigert mag worden, eer ik party kieze, redenen en tegenredenen op te weegen. Ik verzoek den Leezer maar met een onpartijdig en bezadigt gemoed aan 't leezen te gaan; en in een werk, dat voor zijn vermaak

maaken onderrechtinge geſchreeven is, eenige kleinigheden die hy zoo hier zoo daar vinden mag, met een beſcheide goedgunſtigheit over 't hoofd te zien.

Wat de Aantekeningen belangt, die zouden merkelijk grooter konnen gevallen hebben; en menig Leezer zal miſſchien ook oordeelen dat men eenige zaken had behooren aan te raaken, die hier wel te pas ſcheenen te koomen: by voorbeeld van de rechte gelegendheit van 't Oude Batavia; van de eerſte bekeeringe dezer landen; en of deze geweſten eerſt onder S. *Willibrordus* en zijne Preekgezellen bekeert zijn geweeſt. Ook had men de afkomſte van den naam van Holland; het recht en de afkomſte der oude Graven, het Leenrecht dat de Biſſchoppen van Utrecht over deze landen gehad zouden hebben; de uytwateringen des Rhijnſtrooms, en veele diergelijke zaken, ieder op haare plaats, konnen verhandelen. Zelfs had men veele byzonderheden raakende de Geeſtelijke zaken, en verſcheide opheldering en uytleggingen van oude gebruiken, konnen opleveren. Dit is ook ten deele gedaan: en 't gene wy niet gedaan hebben, is enkelijk achtergebleeven, om dat het elders is gedaan. Hoe verre dat het eiland der Batavieren geſtreekt [a] heeft; of de tegen-

[a] Voorbericht op Batavia Sac. pag. IV en V, en III, IIII.

woor-

woordige Gelderſchen [b] een gedeelte van 't oude *Batavia* beſlaan; of het rechte [c] Vriesland tot den middelſten Rhijn toe geſprongen heeft; hoe oud [d] de naam van Holland is; waar van dat [e] Holland zijnen naam bekomen heeft; wat [f] Graaf eigentlijk te zeggen was; of [g] *Aarnout*, die den bynaam van *den Gentenaar* gekreegen heeft, de zoon is geweeſt van *Dideryk* II; dit alles, zeg ik, zal men in de Aantekeningen op de Voorberichten van *Batavia Sacra* verhandelt vinden. Daar hebben [h] wy ook van de opkomſte der adelijke en erfelijke wapenſchilden gehandelt; en getoont dat de [i] goude Wapenen van *Diderik* I voor geene fabel behoeven gehouden te worden. De eerſte afkomſte van onze Graven word daar [k] aangehaalt: zy zelf [l] van eenige opgetichte ongerechtigheden vrygeſproken; de Schrijvers [m], die de *Dideryken* de eerſte Graven van Holland noemen, verdedigt: het [n] leenmanſchap der Graven onderzocht; over de uytwateringen van den * Rhijnſtroom eenige byzonderheden opgehaalt; het [o] eyland *Brittia*, 't welk tuſſchen de Zeegaten van den Rhijn en Groot-Brittanje gelegen

b *ibid.* *c* Voorber. p. VIII, IX. *d* *ibid.* p. 13.
e *ibid.* p. XVII. XVIII. enz. *f* *ibid* p. XXIII.
g *ibid.* p. XXXV. *h* *ibid.* pag. XXXVI, XXXVII.
i *ibid.* XXXVII, XXXVIII. *k* pag XLI.
l XLII. en Bat Sac. tweede deel p. 10.
m pag XLIII. XLIV. *n* pag. 646, 647, 648.
* pag. LI, LII, LIII, LXI, LXII, LXIII.
o pag. LVI.

zoude

zoude hebben, van de hand gewezen. Men zal er de naamrede van Leiden [p] opgewogen; de [q] oudheit van de ſtad Duurſtede verdedigd; het onderſcheid tuſſchen Utrecht en Wiltenburg met korte woorden aangeraakt; de [r] oudheit en eerſte opkomſte der Hartogen van Brabant aangewezen; het [s] overgroot gebied onzer eerſte Biſſchoppen onderzocht en wat ingetrokken; de rechten van den [t] Biſſchop en van de ſtad aangetoond en onderſcheiden, vinden. In de Aantekeningen op de Hiſtorie zelf of op [v] *Batavia Sacra*, worden eenige omſtandigheden rakende den Vrieſſchen Koning *Radbodus* aangemerkt, en zijn Koningdom voorgeſproken; dat [w] *Egbertus*, Aartsbiſſchop van Trier, de broeder van onzen Graaf *Aarnout* is geweeſt, tegen *Buchelius* beweezen: door verſcheide [x] giſſingen en redenen getoont dat het nieuwe en heerſchende gevoelen, raakende het eerſte opkoomen van dit Graafſchap, zoo vaſt niet en ſtaat als de meeſte Schrijvers zich verbeelden: van den ſtaat der [y] ſlaven, van de aanzienlijkheit der zoogenaamde [z] Notariſſen; van de veropenbaarde verdoeming van *Karolus* [a] *Martellus*; van de [b] roofgierigheit der Vorſten

[p] pag. lxvi. [q] pag. lxix. [r] lxxix, lxxx.
[s] pag. xci, xcii. [t] pag. cii, ciii, civ. cv. [v] pag. 108.
[w] pag. 129. [x] pag 135. [y] pag. 141.
[z] pag. 142. [a] pag. 334, 335.
[b] pag. 342, en tweede deel pag. 240.

in

in de Kerkelijke goederen aan te taſten; van de Kerkelijke [c] perſoonen, die het leger moeſten volgen; van ſommige [d] voorzeggingen of voorſpellingen, die voor prijsbaar en geoorlofd gehouden wierden; van ongeoorlofde [e] voorzeggingen, wichelaryen, bewaarmiddelen, Talismannen, Tover-ringen; van het middel [f] om het waaren en ſpooken der doode lichaamen te beletten; van geen twee doode [g] lichaamen op malkander te mogen leggen, is ook by gelegendheit gehandelt. Het oude gebruik der [h] Baden, en waarom dezelve onder de Chriſtenen zoo gemeen waren; de onwetendheit der [i] Geeſtelijken in de 8 en 9 eeuwe, het oprechten der Scholen onder [k] *Karel den Grooten*; de afkomſte van den beruchten [l] Paap *Jan*, of Prieſter *Jan*, uyt onze Vrieſſche Koningen; de verdediging van den H. Biſſchop *Frederik* tegen de [m] beſchuldigingen van *Buchelius*, zijn hier ook te pas gebragt. De Leezer zal 'er aangetekend vinden hoe dat de [n] doodſlagers, en andere groote zondaars, geketend en geboeid, verſcheide jaaren lang, moeſten gaan doolen, en by wijze van een pellegrimmaadje geduurig van de eene plaats naar de andere reizen: Wat dat de Deenen en Noormannen, die zoo dikwils in dit werk

c pag. 348, 365. *d* pag. 350. *e* pag. 355, 356.
f pag. 377. *g* 374, 375. *h* 381, 382. *i* 460.
k pag. 459. *l* 526. *m* 530. *n* 588, 589. *o* 624.

te pas koomen, en zoo wel van ons land, als van het nabuurig Vrankrijk, een moordtoneel en een bloedbak gemaakt hebben, tot al dat rooven en moorden aangezet heeft; en waar door die bron van ontelbaare heirlegers zoo onuytputtelijk is geweest: hoe [p] dat de Keizers en Franſche Koningen, ſteunende op gewaande rechten en eigendommen, deze landen dikwils aan verſcheide Vorſten en Heeren weg gegeeven hebben; waar door dan groot krakeel onder die Heeren, en partyzucht onder de Schrijvers gerezen is. De veropenbaaring wegens de verdoemeniſſe van Biſſchop [q] *Wilhelmus*, om dat hy de heevigheit van *Gregorius* VIII, niet ingevolgt heeft, word 'er van valsheit overtuigt: het [r] krakeel over de inhuldigingen der Biſſchoppen, die de wereldſche Vorſten zoo langen tijd als hun eigen werk en recht aangezien hebben, mitsgaders de uytkomſte [s] van die krakeelen, opgeheldert; de [t] wraak, die de vrienden over den moord van hun bloetverwant van ouds genomen hebben, uytgelett; het recht, [v] de pligt, en de geweldenaryen van de zoogenaamde Advokaaten der kerken aangewezen. De eerſte [w] opkomſte der erfelijke toenaamen of geſlagt-namen vaſtgeſteld; ver-

[p] pag. 661, 662. en Bat. S. tweede deel p. 9, 10. [q] tweede deel p. 12, 13. [r] tweede deel p. 63. [s] ibid. p. 64. [t] ib. 86, 87. en 114, 115. [v] ibid. p. 102, 103, 104. [w] ibid. pag. 107, en 118,.

ſcheide byzonderheden[x] omtrent de Kruisvaarten aangetekend; het oude[y] gebruik van de Geeſſelingen en lijf-kaſtijdingen nageſpeurt en opgewogen. De lof die de Hollanders, en voor al de Haarlemmers, in het bemagtigen van Damiaten verdient en verkreegen hebben, tegen ſommige Schrijvers verdedigt: de oudheit[z] van onze dijken onderzocht, enz. Noch hebben wy van de vuile[a] gewoonte, van geld voor 't bedienen der Sakramenten te eiſſchen en te bedingen; van het[b] misbruik der bannen, interdikten, en der kerkelijke[c] vrydommen geſproken: de valſche beſchuldigingen van de[d] Templieren, en den ſchrikkelijken en onrechtvaardigen dood die hun aangedaan is, zonneklaar zoo wy meenen aangetoont; onze gedagten over den voorrang[e] van de Biſſchoppen en Kardinaalen verklaart: dat de *f* Rechtdagen onder den blooten hemel, of op de kerkhoven en elders, plagten gehouden te worden uyt oude Schrijvers beweezen. Eindelijk hebben wy over het begin van 't[g] Nieuwe jaar, de hevigheit[h] van *Johannes* XXII in het vervloeken en vervolgen van *Lodewyk van Beyeren*, en de[i] bereidwilligheit der Nederlandſche Vorſten om den zelven *Lodewyk* te helpen; over den[k] Baljuw van Dor-

x Tweede deel p. 123, 124. *y ibid.* p. 143, 144. *z ibid.* p. 183, 184 enz. *a ib* p. 247. 248. *b* p. 256. *c ib.* p. 257. *d ibid* pag. 287, 288 enz. *e* p. 294. *f ibid.* p. 307, 308. *g ibid* p. 310. *h ib.* p. 330. *i* p. 331. *k* p. 332.

drecht

drecht en de geſtole Koe; over het verbieden der huwelijken tot den zevenden graad toe, en de onheilen daar uyt geſproten; over de eeden [m] aan de Geeſtelijke perſoonen verboden, de [n] Oudheit der Reguliere Kanonnikken, het ontwijden [o] van ondeugende Prieſters, het misbruik [p] van de roerende goederen en het huisraad van afgeſtorvene Biſſchoppen, Vorſten, en hooge ſtaats perſoonen te plunderen; over de oudheit [q] der Vrieſſche wetten; de [r] opkomſte van de eertijtels *Magiſter* en *Doctor*, over de geboorene, Legaaten van den Roomſchen Stoel; den tijtel *door* [t] *Gods genade*; de gewoonte der Pauzen van de [v] *zaligheit* en den *Apoſtoliſſchen zegen* toetewenſchen; het misbruik [w] der *Reſervaatzien*, Kommenden, zoogenaamde vereenigingen van kerkelijke ampten, Coadjutorſchappen, enz. zoo wy ons zelven vleyen, geene onaangenaame en onnutte Aantekeningen gemaakt. Wy hebben getoont dat het [x] verbieden van ſchadelijke boeken niet alleen onder de Katolijken, maar ook by de Proteſtanten, al over lang in zwang heeft gegaan: dat het [y] gebruik, of liever misbruik, van alle de Biſſchoppelijke bedieningen op Wy-biſſchoppen te laaten aankoomen, door deftige mannen altijd tegengeſproken is geweeſt; dat de [z] Myters der Biſ-

[l] pag. 355. [m] 374. [n] 394. [o] p. 402. [p] p. 462. En vorder in de Byvoegzels. [q] pag. 503. [r] 513. [s] 554. [t] 591. [v] 594. [w] 639, 645, 646, 647. [x] 641. [y] Op de Voorberichten p. cxx. enz. [z] Tweede deel pag. 59.

ſchoppen vry ouder zijn dan veele Geleerden zich ingebeeldt hebben.

Eindelijk, om niet alles op te haalen, hebben wy de pligten van verſcheidene kerk-ampten beſchreeven, verſcheide kerkgebruiken opgeheldert; misbruiken aangewezen; klagten tegens de ongebondenheit der Geeſtelijkheit opgelevert: onze Oude Schrijvers in veele zaken tegen onrechtvaardige zifters, of ontijdige en valſche oordeelkunde, op veele plaatzen verdedigt; op andere plaatzen tegengeſproken, enz.

Dit bericht hebben wy noodig geacht; op dat de Leezer, ziende dat wy in dit of in de volgende Deeltjes doch verſcheide Aantekeningen over deeze en geene zaken gemaakt hebben, niet verwondert zoude zijn, en niet zeggen zoude, dat wy de noodigſte en dienſtigſte Aanmerkingen over 't hoofd gezien, of uyt onkunde overgeſlagen hebben. Ook heeft de Leezer, indien hy eenig beſcheid omtrent de gemelde zaken begeert te hebben, de moeite nu maar te neemen van de Aantekeningen in *Batavia Sacra*, op de aangehaalde zijdjes, na te zoeken.

Vorder is ons inzigt maar geweeſt den Leezer dienſt te doen, en genoegen te geeven. Hebben wy ons oogwit daar in bereikt; zoo achten wy onzen arbeid rijkelijk beloond: zijn wy in onze hoop en verwachtinge bedrogen; zoo zal 't den Leezer believen den wil voor de daad te neemen. Dit weeten wy voor af wel, en moeten daar, wy willen of wy willen niet, ſtaat op maaken; dat het onmogelijk is aan alle Leezers te behaagen. Die enkelijk op de waarheit oogt, is doorgaans ook getrooſt, de vyanden van de waarheit tot zijne vyanden te hebben.

ZUID-

ZUIDHOLLANDSCHE OUDHEDEN.

DEKENSCHAP VAN ZUIDHOLLAND.

VAN dit Dekenſchap heb ik twee handſchriften onder my beruſten: het eene al vry oud, het ander wat jonger. In het laatſte ſtaan alleenlijk die dorpen van dit quartier opgeteld, dewelke tegenwoordig noch in wezen zijn, en noit verdronken zijn geweeſt; of ten minſte weder droog zijn gemaakt. In 't eerſte ſtaan ook die dorpen aangetekend, dewelke noch onder het zee-water verdronken leggen. *Want in 't jaar* 1421, *op S.* Elizabets *dag, zegt* ‡ Boxhornius, *heeft een groote waternood niet alleen Dordrecht van 't vaſte-land afgeſcheurt; maar ganſch Zuidholland bynaa blank gezet. Hoe dit bygekomen zy, daar over zijn de gevoelens niet eens. Sommigen meenen, een ſchelmſche boer zoude dit ſchelmſtuk uytgevoert* (en den dijk doorgeſtoken) *hebben. Anderen*

‡ Theatr. Holland. pag. 108.

Illustrissimus ac Reverendissimus Dominus

D. T. Godefridius a Merlo.

Ordinis prædicatorum secundus Harlemiorum
Episcopus, Abbas Egmondanus, Obyt 1587.

leggen de ſchuld op een vervaarlijk noodtweer; en zeggen dat de dijk, tuſſchen Geertruyden-berg en Dordrecht, door het geweld der ſtormwinden en woedende wateren is doorgebroken. Doch ik, zegt Boxhornius, *oordeele dat deeze ramp alleenlijk moet geweeten worden den Brief van* Willem *van Beyeren; waar door hy, den* 20 *February* 1414, *den Heer van Zevenbergen en den Officier van Wieldrecht gemagtigt heeft om de vaart de Zijl, dewelke altijd geſloten gehouden wierd, zoo dikwils als die van Wieldrecht zulks noodig oordeelden, open te zetten, zonder de Heemraden of Dijk-Graven daar in te kennen. Als in't gevolg op de gemelde vaart niet al te zorgvuldig gepaſt wierd; en daar by zoo een afgrijſſelijke ſtorm, als gezegt is, op de dijken bulderde; is het geen wonder dat dijken en dammen doorgebroken zijn, en alles onder is geloopen. En noch tegenwoordig worden, ter gedagteniſſe en verfoeyinge van den gemelden brief, de volgende Latijnſche veersjes ſomwijlen vermeldt:*

Perdidit hoc Diploma homines, armenta, gregeſque,
Septuaginta duos pagos, & florida rura.

Op dien watervloed zijn ook de twee volgende jaarſpreuken uytgekomen:

WIeLdreCht MaCh VVater beCLagen.

TVVee

TVVee en tſe VentICh dorpen ſijnder Met ſne L-
der ſpoet
Ontrent dordreCht onder ghegaen door de hooCh-
te des VLoet.

De volgende Latijnſche veerzen zijn van den beruchten *Adrianus Junius:*

dVrdreCht o InCVbVIt VIs atroX InCIta
VentIs,
Vrbs qVa dIssILVIt protInVs haVſta MarI.

Behalven verſcheidene Sloten en Heerenhuyzen, zijn 'er 72 dorpen, en over de 100 duizend menſchen, door 't overſtroomende water omgekomen.

De naamen der dorpen, zoo die noch onder 't water begraaven leggen, als die door het zakken der wateren of door de vernuftigheit der ingezetenen het hoofd weder boven gehaalt hebben, ſtaan by *Boxhorn* ter gemelde plaatze beſchreven.

Wy zullen die alleenlijk opgeeven, dewelke in de twee gemelde handſchriften der Utrechtſche Kerke aangetekent ſtaan, als begreepen onder het Dekenſchap van Zuidholland: (1)

DORDRECHT,
DE GROOTE KERK TE DORDRECHT,
DE NIEUWE KERK TE DORDRECHT.
DE VUYLPOORT,
SCHOUWELANTS AMBOCHT, anders
Het Veer, of *Zwijndrecht*,
PAPENDRECHT,
SLYDRECHT,
ALBLAS,
ALBLASSERDAM,
REYER-KERK, anders *Ruweert*,
DE LYNDE-KERK, anders *Devels-kerk*,
HEERJANSDAM,
OUDELANTS-KERKE, anders
Heer Oudelants ambocht,
HEER OLYS AMBOCHT,
'S HEERENHEYNE KERKE,
KYFHOUCK,
ROYSOIRT,
DONKERSLOOT, *verdronken.*
'*t Heeren Ambacht van* [a] MOIRKERKE,
PIETERS-HOEK,
MAESDAM,
HEINKENS-OIRT,
NYEKERK, } *verdronken, maar*
KERNESSE, } *wederom bedijkt.*
BARENDRECHT,
MONSTER,
TOL NYSSE [b],
ALMSVOET,
[c] AERNOUTSWOUDE,
[d] STEMONT, } *verdronken.*
HOUWENINGE,
LEDERKERKE,
ANNE-KERKE,
WOLFBRANTS-KERKE,

[a] In 't jongste handschrift staat *Meerkerke.*

[b] By *Boxhorn* staat *Nisse.*

[c] Ly *Boxh.* staat *Aertsbergen.*

[d] Ly *Boxh.* staat *Stryenmont.*

AAN-

AANTEKENING.

1. „Alles wat nu onder den naam van Holland „begreepen is, zegt *Jakob a van Oudenhove*, plachte „verdeelt te worden in Zuydholland, Noordholland, „'t Land van Voorn, Kennemerland, ende Weſt„vriesland; blykende in de Rekenkamer van Hol„land. Andere verdeelen het in Zuydholland, „Noordholland, en Weſtvriesland. Andere in Zuyd„holland ende Noordholland.

„Zuydholland (by *Wilhelmum Hedam*... het Land „der Wilten genoemt) daar by verſtaan ſommige dat „deel van dit eylandt, nu Holland, dat in 't midden „van den Rhijn, die door Leyden loopt begint; en„de ſtrekt zuydwaarts op tot de Maeskant toe; heb„bende het Land van Voorne, ende 't Graafſchap „Zeeland ten weſten.

„Andere ſtellen de Yſſel tot een ſcheidinge van „Zuydholland ende Noordholland; deelende de noor„derſtreek van deze riviere Noordholland, ende de „de zuyderſtreek Zuydholland toe.

„Andere neemen Zuydholland voor de ſteden en„de landen, die aan de ooſtzyde van den Rhijn ge„legen zijn, ende tegenwoordig door het gebruyk „van de moderatie van de polityke ordonantie in het „ſtuk van de ſucceſſie, ofte eertijds door 't gebruyk „van 't Zuydhollands of 't Schependoms recht, van „de andere landen van Holland, daar't Azinghs- of „'t Aesdoms recht gebruykt werde, van andere quar„tieren van Holland aan de zuyd- ende weſt zyde van „den Rhijn gelegen, tegenwoordig geſcheiden is, „ende plach te wezen.

„Andere neemen Zuydholland zoo wijd ende breet „als de domynen van Zuydholland ende Rentmeeſter„ſchap der zelver zich uitſtrecken.

„Andere wederom neemen Zuydholland voor dat „zuyder-quartier van Holland, dat men op 't alderei„gentlijkſte geſproken Zuydholland noemt; alwaar het

a Jakob van Oudenhovens Zuydhollandt 2. hoofdſt. num. 3.

„oorſpronkelijk Zuydhollands recht van allen ouden „tijden geobſerveert ende geuſeert is geweeſt: ende „van waar 't zelve tot eenige andere daar by gele„gen plaatzen verſpreyt ende ge-extendeert is gewor„den; ende om met een woort te zeggen, voor het „Baliuſchap van Zuydholland, reſorteerende onder „Dordrecht, als de hoofdſtad van Zuydholland, en„de onder den Hove ende hooge Vierſchare van „den Bailliu ende Mannen van Zuydholland.

„In deze laatſte beteekeniſſe is de naam van Zuyd„holland zeer oud, ende in veele oude handveſten „ende oude ſtukken bekent. In de laatſte beteeke„niſſe is Zuydholland 't ſubject van deze beſchry„vinge.

In dezen zin word Zuydholland hier ook genomen door den Heer Auteur.

Maar by deze gelegendheit kan ik niet nalaaten een ander zeggen van den zelven *Oudenhoven*, te weeten dat Holland in oude tijden qualijk bewoont, ja ſchier onbewoonbaar is geweeſt, te onderzoeken: te meer om dat 'er meer Schryvers zijn, dewelke daar ook hene willen. Dit zal my, hoop ik, geoorloft zijn; zonder daarom de voorſtanders van *Oudenhoven*, dien ik anders voor een geleerden en keurigen Schryver houde, aan den hals te krygen. Als de hoog-edele J. *Douza* meende dat de bekende *Bokkenberg* iet diergelijks had willen zeggen; heeft hy de zaak voor Holland opgenomen; en *Bokkenbergs* zeggen, als een ongerijmde fabel, en een uytbroedzel van ongezondene herſenen, uytgejouwt. Zoo ſchryft *Oudenhoven* [b] dan: „*Het land nu Zuydholland*, en vervolgens 't geen nu gemeenlijk onder den naam van Zuydholland verſtaan word, „*was eertijds geen land, maar de grond „van de zee; zoo wanneer de zee zijnen vryen loop „door Brabant tot Tongeren in't land van Luyk hadde.* Wilde hy maar zeggen dat 'er zoo een tijd is geweeſt, en dat Zuydholland, door den vloed der zeegolven overſtroomd, eenige jaaren onder water heeft geſtaan; daar zouden wy miſſchien zoo veel niet tegen hebben. De Cimberſche vloed, in de hiſtorien zoo bekend, en meer als 100. jaaren voor *Chriſtus* tijden voorgevallen, kan deze landen zoo wel als veele an-

[b] Cap. 3.

deren

deren daar omtrent in een plas verandert en voor eenigen tijd onbewoonbaar gemaakt hebben. Maar hy wil meer zeggen. In de derde eeuwe zoude dit land, volgens zijn zeggen, niet anders zijn geweeſt als een deel wilderniſſen, zwetten, poelen, moeraſſen, en rietzudden. En dit zou al tot de bekeering dezer landen toe, en al lang daar na, geduurt hebben: want om die reden zouden niet alleen de eerſte ſteden, dorpen, heeren-huyzen, zware kaſteelen, maar ook de rijke abdyen en kloosters, langs de duinkant hene, op het hoog en droog, gebouwt zijn geweeſt; niet in 't wilde veen; daar in 't begin, volgens zijne bevatting, en zoo lang als de rivieren onbedijkt lagen, geen of weinig wey- of hooyland, geene boomgaarden, geene teel-landen, gelegen zouden hebben. Dat hier alles een enkelde boſſchaadje geweeſt zy, bewijſt hy uyt de menigte van boomen, dewelke hier en elders uyt den grond opgegraven worden. Deze boomen zouden omtrent weggeraakt zijn in de negende eeuwe: zedert welken tijd men alhier geene boomen, maar menſchen, zou hebben beginnen te planten.

Het is ook waarſchijnlijk, zegt hy, *dat dit land niet eerder zy bewoont: want men vind in dit geheel land niet een hantveſt, privilegie, ofte eenigh publyck geſchreven inſtrument, ofte het is in zijnen datum al veel jonger als deſen tyt.* Dat men daar tegen opwerpt dat de Hollanders, in die vroegere tijden, te ongeleerd en ongelettert waren om iet ſchriftelijk op te ſtellen; dat heeft by hem geen ingang. Die groote ongeleertheit heeft volgens hem geen plaats by zoo gauw een volk, als de Hollanders zijn geweeſt. *T' is eer geloofſelijk*, zegt hy al vorder, *dat hier geen oude ſchriften en ſyn, niet om dat de Hollanders niet ſchryven en konden, maar om dat hier niet te ſchryven en viel. Dit land*, zoo gaat hy voort, *dat een van de eylanden was, die de Rhyn op ſyn einde maakte, was ten tyde van* Julius Cæſar *noch ſoo ſeer onbewoont, dat men meende dat daar meeſt wilt ende woeſt volk woonde, die van den viſch- ende vogel- eyeren leefde; gelyk blykt uyt 't gene hy daar van ſchryft lib. 4. de Bello Gall.*

Ende ſoo hier ofte daar eenen viſſcher ofte jager mochte woonde, die en hadde niet veel te ſchryven. . . .

Door dien deſe landen leege landen ſyn, daar de vloed van de zee ligt over henen ſpoelde; ende het opperwater, dat door de rivieren van boven afkomt, overliep, ſo en konden geen menſchen hier woonen, of ſy waren in geſtadige vreſe, ende nimmermeer van goet, vee, ofte haar eygen leven verſekert.

Om hier van verloſt te zijn, zegt hy, heeft men tegen het water beginnen te dijken: en verhaalt daar op hoe dat *Meyerus* de Hollanders prijſt, zijnde al in 't jaar 1180. zeer konſtig geweeſt in het maaken van dijken.

Zoodan is dit land niet bewoont voor de omſtortinge der boomen; dat is, zoo als hy 't waarſchijnlijk oordeelt, voor de 9. eeuwen. Of daar mogt hier en daar noch een arme jager of viſſcher gewoont hebben, die het op perykel van zijn goedtie en eigen leven waagde. En dus zou men eindelijk, door den nood gepraamd, hebben beginnen te dijken.

Een ander [c] Schryver, om *Nannius* van wien wy elders [d] geſproken hebben nu daar te laaten, zingt omtrent het zelfde liedje, hoewel op wat laager toon: dat is, hy maakt 'er ook een ellendig land van, dat ſchier onbewoonbaar zy geweeſt: maar hy laat 'er evenwel wat meer menſchen woonen, en doet de ellende zoo lang niet duuren. Evenwel zouden *onze laage en alsdan onbedijkte landen*, volgens hem, *niet dan ter nood van menſchen bewoont zijn geweeſt.*

Maar, om zodanig van dit oude en zoo geroemde eyland te ſpreken, dient men goede en vaſte bewyzen te hebben. En waar koomen de bewijzen op uyt? Als men alles van vooren tot achteren leeſt, op eenige loſſe giſſingen, op onzekere ſtellingen; op averrechtſche toepaſſingen van eenige ſpreuken der oude Schryveren. Men zeit dat hier van ouds geen dijken gelegen hebben; maar men bewijſt het niet. Het is een enkeld giſſen: maar wy, op [e] *Douza* ons verlaatende, giſſen daar tegen aan; en beweeren dat 'er wel degelijke dijken hebben geſtaan. Is het te gelooven dat de Romeinen een zoo voortreffelijk eyland, daar zy

c Begin, en voortgang, der Erfgraaffelijke Bedien. 1. en 5. deel.

d In het Duitſche Batavia.

e Douza Annal. lib. 6.

zoo

zoo veele deftige ruyters, ja het puikje hunner ruyterye, van daan haalden, zoo verlaaten, en aan de woede van de zee ten beſte gegeven hebben? dat zy zoo weinig werk gemaakt hebben van hunne bontgenoten, en hen van kommer, koude, ongemak, waternood, hebben laaten verquynen? Leeſt men niet dat *Druſus* f eenen dijk begonnen heeft, om de onſtuimigheit van den Rhijn te temmen; en dat die dijk naderhand voltrokken is door *Paulus Pompejus*? Dat is wat hooger in Duytsland geſchiedt: het zy zoo. Maar daar de Rhijn grooter nood had van over te ſtroomen, en daar aan de behoudeniſſe van 't land niet minder gelegen was, zullen de Romeinen daar ſtil gezeten hebben? Ja ziet men de grensſcheidinge der Gaulen in het Reisboek van Keizer *Antoninus* zodanig niet geſchikt, dat de Rhijn, van het land g der Rheeten en van Straatsburg af tot onzen Oceaan toe, niet alleen met kaſteel op kaſteel is bezet, maar ook ten einde toe bedijkt of bekaait is? Leeſtmen niet dat *Claudius Civilis*, de ſtad der Batavieren verlaatende, in 't eyland is geweeken; en 't gevaarte (dat noch meer ſchijnt te wezen als een dijk) door *Druſus* opgeworpen, om verre geſmeeten, en de dijken, die den Rhijnſtroom in den band hielden, heeft afgeworpen? En hier door is het geſchied dat de Rhijn, die eerſt door de dijken geſtut wierd, nu zijnen vryen loop hebbende, zich over de Gauliſſche velden heeft uytgeſtort. En men zal ons willen wijs maaken, dat de Batavieren van geen dijken geweeten hebben; en zelfs door het voorbeeld der Romeinen niet aangemoedigd wierden, om dien al-vernielenden vyand, ik zegge de zee, buiten hun land te ſluyten?

Of, om nu tot laatere tijden te daalen, zoude die kunſt naderhand vergeeten en door de ſloffigheit of rampen der ingezetenen verzuimt zijn geweeſt? Maar zoo iemand dit zoude dryven, zou ik al wederom blijk van zeggen eiſſchen. En in allen gevalle om my met geene enkelde giffinge te behelpen, hoe wel het giſſen tegen giſſen zoude zijn; men leeſt dat de Franken in het jaar 800, of daar omtrent, kennis van dijken gehad, en het land met dijken beſchut heb-

f Vide Tacitum Annal. 13. 53.
g Tacitus Heſt. 19. 5.

ben. Want onder de wetten van [b] *Karel den Grooten* is'er een, *de aggeribus juxta Lingerim faciendis*. Zullen onze voorouders alleen, die de dijken meeſt van nooden hadden, zoo bot zijn geweeſt datze het dijken niet konden leeren; of zoo weinig naar hun eigen welvaren en leven, en naar het welvaren en leven van hunne kinderen gevraagt hebben, dat ze zich aan geene dijken en kreunden? In 't jaar 1180. waren zy de meeſters op het ſtuk van dijken; zelf volgens de getuigenis van onze nabuuren: en wierden van de nabuurige volkeren ontboden om hun land te koomen bedijken. *Ik leeze*, zegt [i] *Meyerus*, *dat de Hollanders, die daar in verre boven alle anderen bedreeven waren, in het jaar* 1180. *dijken geleit hebben van Damme tot Sluys toe, 't welk toen Lammensvliet wierd genoemt; en dat zy de zee, dewelke dat quartier toen overſtroomde, aldus uitgedreven hebben.* Hy voegt 'er by dat deze Hollandſche dijkers de ſtad Dammen in Vlaanderen gebouwt, en den bynaam van *Diedolfen*, dat is *de Dolvers*, behouden hebben.

Het is waar, dat het jaar 1180. wat laater bykoomt: maar het ſtaat aan wederpartye te toonen dat de Hollanders, die toen zulke baazen in het dijken waren, die kunſt noch niet lang bezeten hadden. Voegt hier vorder by dat de Saxen, die deze landen in oude tijden ook ten deele bezeten hebben, al van ouds ervarene dijkers zijn geweeſt. *Het zeggen is*, zegt [k] Helmoldus, *dat deze landen* (der ſlaven) *van ouds, te weeten ten tijde der* Ottoos, *bewoont zijn geweeſt door de Saxen; zoo als gezien kan worden aan de oude dijken, dewelke opgeworpen zijn op den oever van de Elve.* Maar dit zy genoeg om de giſſinge der wederpartye, noopende het dijken, om verre te ſtooten.

Wy koomen tot de tweede giſſing, ſteunende op de menigte der boomen; dewelke, zoo zy meenen, dit land onbewoonbaar gemaakt zouden hebben. Dat dit Land zeer boſchachtig is geweeſt, zullen wy niet tegen ſpreeken, die dat zelf elders aangetoont hebben. Maar is dat te zeggen dat 'er geen vlakke velden,

[b] Inter Leges Caroli M. editas Baſileæ 1557. per Joh. Heroldum.

[i] Meyeri Annal. Flandr. l. 6.

[k] Helmold. lib. 1. c. 89.

geen

geen weyen, geen ruimten, zelfs in 't midden der boomen, gelegen hebben? Zoo kan men ook beſluiten dat ganſch Duitslant, 't welk voor hene in zoo veele volkeren verdeelt is geweeſt, en zoo menig heyrleger tegen de Romeinen voortgebragt heeft, ter nauwer nood eenige inwoonders heeft gehad. *Het ganſche land*, zegt *Tacitus* [l] ſpreekende van Duitsland, *al is het in gedaante wat verſcheiden, is in 't geheel afſchuwelijk door boſſchaadien, of ongezien door de menigte der moeraſſen.* Laat ons eene plaats bygebragt worden, dewelke ons *Batavia* zoo boſchachtig en moeraſſig maakt: en nochtans weet men wat al verſcheide volkeren dat in Duitsland gewoont hebben, en hoe ontzachelijk dat ze den Romeinen zijn geweeſt. Laat dit eyland zoo boom- en boſchrijk zijn geweeſt als eenig land van onze nabuuren, en als Hoogduitsland zelf, daarom is 't niet gezeit dat 'er geen genoegzaame plaats over was voor menſchen en beeſten. Zou men om zoo een zeggen, dat zeker land zeer moeraſſig en vol boſſchen is, ten eerſte beſluiten dat 'er geene of weinige menſchen kennen beſtaan of woonen; zoo zullen onze nazaaten, leezende de bekende veersjes,

Holland Bolland, Zeland, geen land,
Ik hou my aen de hey kant,

zekerlijk moeten gelooven dat 'er in Zeland, geen plaats, of ſtal, of huys voor eenig menſch of beeſt heeft konnen ſtaan; en dat het ganſch onbewoonbaar is geweeſt. Want *geen land* is zekerlijk veel minder te bewoonen als een boſchachtig en moeraſſig land.

Maar, zegt men vorders, men vind in dit ganſche land niet eene handveſt, privilegie, ofte openbaare akte; wiens datum niet veel jonger zy dan de negende eeuwe. Indien dit gevolg door moet gaan, zal 'er al menig land even lang en noch langer onbewoont zijn geweeſt: en al 't gene wy in *Krantzius*, *Helmoldus*, en andere Schrijvers, van de Slaven aangetekend vinden, zal men voor zoo veele fabelen te boek moeten zetten: want ik vertrouw niet dat men van de Slaven veele oude handveſten en geſchriften voor den dag zal brengen. Het zelve zeg ik van de Pruiſſen; dewelke tot de dertiende eeuwe toe van

[l] Tacitus de morib. Germ.

geen

geen leezen en ſchrijven wiſten: en [m] *Hartknoch* houdt het voor onzeker of hunne edel-luiden in de gemelde eeuwe, als de Kruisheeren in Pruiſſen quamen, kennis van de letteren gehad hebben. Zoo wy dan een gevolg wilden maaken gelijk *J. Oudenhoven:* zoude Pruiſſen voor de 13 eeuwe niet bewoont zijn geweeſt. Veele oude Duitſchers, eer dat ze door 't licht van 't H. Evangelie beſcheenen en beſchaaft waren, lieten zich zeer weinig aan leezen en ſchrijven gelegen leggen Volgens [n] *Aventinus* hebben de Wandaalen, en de andere volkeren aan de Elve en de Ooſtzee woonende, hunne letteren eerſt gekreegen onder *Lodewijk den Goeden.* Doch de eene landaardt, zelfs onder de Duitſchers, is leergieriger geweeſt, of heeft vroeger gelegendheit tot het leeren gehad, als de andere. Maar in 't algemeen geſproken is *Karel de Groote* de eerſte geweeſt, die 'er zijn werk te deeg van gemaakt heeft om het gemeene volk tot het leeren van leezen en ſchrijven aan te zetten. Het is ons genoeg dat wy voorbeelden van andere landen konnen bybrengen, dewelke zekerlijk in die tijden bewoont zijn geweeſt, en welkers oudſte handveſten, akten, en al wat de Heer *Oudenhoven* daar onder begreepen wil hebben, eerſt lange jaaren daar na zijn geſchreven. Zoo dunkt my dan dat op deze giſſing zoo weinig ſtaat te maaken is, als op de voorgaande.

Eindelijk doet men gelden *dat dit land*, te weeten Zuithollant, 't welk een van die eylanden was die door den Rhijn omtrent zijne uytwateringe gemaakt wierden, ten tijde van *Julius Cæſar* zoo onbewoond en onbekent was, en dat men zoo weinige kennis van de Inwoonders had, dat ze voor een deel wilde en woeſte menſchen, die van viſch en vogel-eyeren leefden, wierden gehouden. Als men iet wil ſtaande houden; moet men alles, zoo als het voorkoomt, aangrijpen. *Julius Cæſar* ſpreekt daar van geen Batavia, of eyland der Batavieren; daar had hy pas te voren van geſproken: en ſchoon genomen, hy ſprak 'er daar van, en daar hadden maar wilde en woeſte menſchen gewoont; zoo zou het eyland dan niet onbewoont zijn geweeſt.

[m] Hartknock de lingua vet. Pruſſor.

Het

Het geen de tweede [a] Schrijver zegt dat Duitsland in oude tijden, *in zonderheit daar het aan de Gallien paalde*, in 't geheel bos- meer- veen- of poel-achtig is geweeſt, dat kan ik by *Tacitus* en *I. Cæſar*, die zijne zegsmannen zijn, niet vinden. Dat het boſch- en poel-achtig geweeſt is, heb ik al bygebragt; dat het, by-zonderlijk op de grenzen van de Gaulen zodanig is geweeſt, word van die Schrijvers mijns weetens niet verzekert.

Maar ſchoon genomen zy zeiden het, en 't wierd voor de waarheit aangenomen; en, om noch verder te gaan, het moeſt van ons Batavia verſtaan worden, daar uyt volgt niet anders als dat in dit eyland, zoo boſchachtig en moeraſſig als het was, des te ſchooner velden en klaverrijker weiden gelegen hebben, om zoo een ſchoone ruytery, en zoo eene menigte van paarden als het van ouds gefokt en ten krijg gelevert heeft, te konnen onderhouden. Want dat ſchijnt van zelfs te ſpreeken: is het eyland vol boſſchen, moeraſſen, veenen en meeren; en fokt het zoo veele paarden, gelijk wy aanſtonds zullen zien, zoo moe-ſten de teel- en wey-landen, zouden de ruiters en de paarden beſtaan, zoo veel te weeliger en graziger weezen.

Dan doet hy noch gelden eene plaats uyt *Plinius*, dat de meeſte hooge landen, hier omtrent de zee gelegen, 't zy door hooge vloeden, 't zy door ſprink-vloeden, en door den winterſchen regen dikwils blank en onder water ſtonden; dat het laage land altijd binnen 24 uuren twee maalen een baare zee was, en twee maalen in land veranderde; waar om de Inwoonders genootzaakt waren heuvelen of terpen te maaken, om zich by hoogwater tegen de dood te verzekeren. Maar wil men alle onheilen, die een Hiſtori-ſchrijver van andere landen verhaalt, op de rekening van ons eyland ſtellen, dan heb ik niet te zeggen. *Plinius* ſpreekt daar van de *Cauchen*; niet van die *Cauchi*, of dat handje vol volks, 't welk ook in het eyland der Batavieren gewoont zoude hebben; en, mijns weetens, niet meer als eens by de Hiſtori-ſchrijvers word gewaagt: maar van die beruchte *Cauchi*, dewelke boven Vriesland en hooger op ge-

[a] Begin, Voortgang der Erfgraaff. Berlicn. pag. 5.

woont

woont hebben. De ellenden van die *Cauchi*, die even wel in 't midden van die rampen hunne landeryen bewoonden en bebouwden, en tot een talrijk volk aangewaſſen waren, wil men op de Batavieren ſchuiven, om doch eenigen ſchijn aan zijn zeggen te geeven.

Maar wat behoef ik zoo veel over hoop te haalen, om eenige giſſingen en loſſe opvattingen op te loſſen? daar we vaſte en zekere getuigeniſſen van onwraakbaare Hiſtori-ſchrijvers ter hand hebben, uyt dewelke middag-klaar blijkt dat dit eyland van ouds wel te deeg bewoont en bevolkt is geweeſt. Men weet uyt die Hiſtoriſchrijvers dat de Katten, al voor de tijden van *I. Cæſar*, zich in dit eyland neergeſlagen hebben, en onder den naam van Batavieren bekent zijn geweeſt. Men weet dat die Batavieren, om hunne dapperheit, in groot aanzien by de Romeinen waren: men weet dat ze uyt kracht van zeker verdrag gehouden waren een zeker getal krijgsvolk aan de Romeinen te leveren; dat de Bataviſſche ruiters in de gewigtigſte oorlogen gebruikt zijn geweeſt; dat de Bataviers voor de dapperſte onder de Rhijn-volkeren gehouden wierden, enz. Dit alles, en hondertmaal meer, paſt op geen handje vol volk, op een deel viſſchers en jagers, op een eyland, daar de paarden niet of weinig te eeten hadden.

Men zegge niet dat al het verhaalde alleenlijk toegepaſt moet worden op het bovenſte gedeelte van dit eyland: maar dat het uyterſte gedeelte van ruiters, van paarden, van inwooners onvoorzien is geweeſt. Dat zou hun te bewijzen ſtaan: maar, zonder hunne redenen af te wachten, konnen wy het tegendeel zonder de minſte moeite bewijzen. Zeggen alle Schrijvers niet dat het eyland der Batavieren aan den Oceaan paalde? En als zy van alle de oorlogen der Batavieren, en van hunne dapperheit en daaden ſpreeken, is 'er wel een die het uyterſte gedeelte uytzondert? Blijkt het niet uyt de voorgemelde woorden van *Iul. Cæſar* dat niet alleen dit eyland, maar alle de eylanden, op 't uyterſte van den Rijnſtroom, en tegen den Oceaan aan, bewoont zijn geweeſt. Hebben wy geen verſcheide blijken dat de Romeinen hier op verſcheide plaatzen ſterktens en magazijnen gebouwt, en bezettingen gehouden hebben? Als te Leiden, op 't huis te

Brit-

Britten, op Romenburg, te Alfen, enz. Hebben zy korenſchuuren geſticht, en bezettingen gehouden, in een naar, woeſt en verlaaten landſchap? Het oude opſchrift, daar de Batavieren voor Broeders en Bontgenooten der Romeinen erkent worden, waar is dat anders opgegraven als te Roomburg; tuſſchen Leiden en Alfen? Ik zal nu zoo veele Roomſche opſchriften, dewelke nu en dan niet verre van de zee gevonden zijn, en die ons gevoelen beveſtigen, overſlaan; dewijl dezelve in alle onze Hiſtori-ſchrijvers vermeld en te pronk geſtelt worden.

Koomen wy tot laater tijden; is het geen bekende waarheit dat ganſche Volkeren, als de Franken, de Saliers, de Saſſen, de Quaden, en wat laater de Noormannen, en miſſchien de Thuringers, zich meeſter van 't eyland gemaakt, en 't zelve tot hunne woonplaats gekozen hebben? En daarom moet men niet denken dat het te voren open ſtond, en van inwoonders was ontbloot; ten waar men drijven wilde dat de Gaulen ook zoo lang open gelegen hadden, tot dat de Franken daar huisveſting quamen zoeken.

Evenwel is het waar dat deze landen, by overſtrooming van zee of rivieren, of by onmatige ſtortregens, van ouds meer geleden hebben als nu. Want by gebrek van watermolens konde het overtollige water zoo ras en gemakkelijk niet gelooſt worden, en 't is wel te denken dat de laage landen, by wintertijd en inbreuk van dijken, veel geleden hebben. Daar tegen plagtmen, voor het uytvinden van gemelde [p] watermolens, in de kaden en dijken eenige ſluiskens, ſpeuien, en duikers te maaken, dewelke van zelfs open en toe gingen, om het hooger binnenwater in den laager buiten-boezem te loozen, en het buitenwater af te keeren. Maar dit quam niet te pas by de nuttigheit van de watermolens. Doch daarom behoefde het land niet onbewoont te blyven. Dit ongemak is noch op ſommige plaatzen eigen aan den winter: wanneer het vee onder dak is; en weinig op het land is te werken. De boeren-wooningen ſtonden doorgaans hooger en drooger als nu.

Eer ik hier afſcheide, moet ik 'er noch een woord of twee van de watermolens aanlappen. De Heer

[p] Begin van de Erfgraaff. Bedien. 5 deel.

Ouden-

Oudenhoven meent dat dezelve niet of weinig ouder zouden zijn als het jaar 1529, om dat zy in zeker plakkaat, 't welk te Bruſſel in 't gemelde jaar uytgegeven is, genoemt worden *watermolens onlangs uytgevonden*. En hy voegt 'er by dat 'er zedert weinige jaaren, dat is weinig voor 1654. toen hy zijn boek heeft uytgegeven, eenige zeer oude watermolens vernieuwt zijn; dewelke, zoo als gezegt wierd, van de eerſte en oudſte watermolens waren geweeſt. Doch omtrent het jaar 1480. heeft 'er al een watermolen geſtaan by Alkmaar: [q] want de Hooge-Heemraden van Delft zijn in dat jaar naar Alkmaar getrokken; om aldaar te onderzoeken op wat wijze dat Heer *Floris van Alkemade*, en *Ian Grieten zoon*, *het water met de mole uytgeworpen hadden*. En na veel ſukkelens zijn de eerſte[r] watermolens omtrent het jaar 1450. te werk geſtelt in 't Land van Blois by Schoonhoven. Twee jaaren daar na is 'er een geſtelt by Enkhuizen. [s] Doch, gelijk alle uytvindingen ten eerſte haar volkomen beſlag niet en hebben; was 'er dit ongemak by, dat ze met haare wieken op eene ſtreek vaſt ſtaande, het water alleen op eenen wint konden uytmaalen. Eindelijk is 'er ruim over het midden van de ſeſtiende eeuwe een Vlaming geweeſt, dewelke de kap uytgevonden heeft; waar door de molens met alle winden konnen draayen.

Maar zullen we dus uyt Zuydholland ſcheiden, zonder van de Slaven of Wilten, dewelke hier van ouds gewoont zouden hebben, een woordje te ſpreeken? Dat de gemelde volkeren dit landſchap bewoont hebben ſtaat zoo vaſt by *W. Heda*, dat hy aan dit Zuidholland, onder Dordrecht behoorende, doorgaans den naam geeft van het land der Wilten. *Beka*, in zijne Voorreden op het leven der Utrechtſche Biſſchoppen, verhaalt het ook als eene gewiſſe zaak. *Jan [t] Gerbrandze*, *Janus [u] Dousa*, *Lambertus [w] Hortenſius* ſchryven ook dat de Wilten een gedeelte van deze landen beheerſcht, en den naam aan Wiltenburg,

[q] Phil. van Dorp rekening van het jaar 1408.
[r] Caw Place 2. p. 1811. Hoofft. Enkhuizen.
[s] Erfgraaff. Bedien. p. 83. 84.
[t] In de Kronijk van Holl. [u] Annal. lib. 6.
[w] Hiſt. Ultraject. ſub initium,

en

en andere plaatzen gegeven hebben. Dit gevoelen, door zulke mannen onderſtut, ſcheen op vaſte voeten te ſtaan: maar de Heer [x] *Alting*; een man noit zonder lof te noemen, houdt alle die vertellingen van de Slaven en Wilten voor een loutere fabel: en beweert dat die volkeren hunne voeten noit op den Bataviſſchen bodem gezet hebben; ja het hart en de gelegendheit niet zouden gehad hebben, om een kans op ons eiland te waagen. Ik zal, gelijk ik wel meer in andere geſchillen gedaan heb, my zelven hier tot geen ſcheidsman aanſtellen, en enkelijk wat 'er voor en tegen gezeit word, en gezeit kan worden, voorſtellen. Voor eerſt heeft *Antonius Matthæus* zelf, dewelke zich zoo ligt geene quakjes of fabelen liet diets maaken, het voor waarſchijnlijk gehouden dat de [y] Wilten den naam gegeven hebben aan Wiltenburg of Utrecht: en vervolgens dat de Wilten hier omſtreeks gewoont en geheerſcht hebben. Dit is gewiſſer, zegt hy, dat Wiltenburg aldus genaamt is naar de Wilten. Maar *Ant. Matthæus*, *I Douza*, *Ian Gerbrandze*, *L. Hortenſius*, zullen by den Heer *Alting* voor geene rechters aangenomen worden: en hy bekent het zelf dat hy groote mannen tegen heeft. Zoo zal het dan op de getuigenis van oude Schrijvers moeten aankoomen. Om dan tot de zaak te koomen, zoo ſtaat 'er by *Beda*, een oud en zeer geloofwaardig Schrijver, en die ten tijde van S. *Willebrordus* geleeft en geſchreeven heeft; [z] *Pippyn heeft hem voor zijnen Biſſchoppelijken ſtoel aangewezen zijn doorluchtig kaſteel, 't welk by die volkeren bekent was onder den ouden naam van Wiltenburg, dat is de Burg of de ſtad der Wilten: doch in de Galliſche taale word het* Trajectum *genoemt.* Of *Beda* heeft eene onverſtaanbaare taal geſchreeven; of door Wilten wil hy verſtaan hebben een volk, dat by zijnen tijd bekend was onder den naam van Wilten. Zoo leeſt men ook by *Sigebertus*, ſchrijvende over het jaar 697, *dat* Willibrordus, *door Paus* Sergius *tot Biſſchop der Vriezen gewijd, zijnen Biſſchoppelijken zetel geplaatſt heeft te Vultaburg: 't welk met eene ſamengevoegde benaminge, uyt den naam van*

x Parte 2. in *Wiltenburg & Witla.*
y Ant. Matth. de Nobil. p. 160.
z Beda lib. 5. Hiſt. c. 12.

het volk Vulten, en uyt Trecht, Vultrecht wiend genoemt: 't welk zoo veel te zeggen is als de ſtad der Vulten.

Daar hebben wy dan de getuigeniſſen van twee oude en geloofwaardige Schrijvers, *Beda* en *Sigebertus*. Maar aan *Sigebertus*, dewelke in 't laatſte der elfde eeuwe geleeft heeft, ſchijnt de Heer *Alting* zich weinig te kreunen: als ſchrijvende van eene zaak, dewelke lang te voren geſchiedt zoude zijn. Wat hy op *Bedaas* zeggen antwoordt, zullen wy aanſtonds hooren. Hy beroept zich op het ſtilzwijgen van alle de Schrijvers, dewelke omtrent de gemelden inval der Wilten geleeft hebben: en ik moet het bekennen dat behalven *Beda*, die evenwel noch al een merkelijken tijd na dien inval geleeft heeft, en behalven *Sigebertus*, indien hy op de lijſt van de oude Schrijvers geſtelt mag worden, geen een der oude Schrijveren een woord van de Wilten, die hier gewoont zouden hebben, weet te ſpreeken. Maar, om nu niet voor *Sigebertus* te pleiten, heeft *Beda* dan zoo lang na den gemelden inval geleeft? En 't geen *Beda* ſchrijft, zoo zou iemand konnen ſpreeken, dat ſtaat althans by iemand van de oude Hiſtori-ſchrijvers beſchreven? Maar, zegt de Heer *Alting* daar tegen, hoe is het te gelooven dat de Wilten tot hier toe doorgedrongen zijn: 't welk zy niet gedaan konnen hebben, zonder den weg midden door de Saxen te openen, dewelke altijd in vriendſchap met de Vriezen geleeft hebben, en voor de tijden van *Karel* den *Grooten* noit t' onder zijn gebragt? Maar, zal iemand daar tegen zeggen, hoe zijn dan de *a* Hunnen, niet lang na *Karels* tijd, in dit land gekomen. Die hebben ook ganſch Duitsland, 't welk toen onder magtige Vorſten ſtond, van 't eene tot het ander einde toe moeten doortrekken. De Heer *Alting* *b* weet geenen tijd uyt te vinden, wanneer de Wilten deze landen zouden overheerſcht hebben. Dat ze omtrent de monden van den Rhijn en de Maas zouden poſt gevat hebben, terwijl dat de Roomſche krijgs-benden op den oever van den Rhijn gelegert waren, zal niemand, meent hy, durven zeggen; dat ze zulks na het vertrek der Room-

a Zie J. Douſa Annal. l. 7.
b Alting in voce Witla.

ſche

ſche benden gedaan zouden hebben, is by hem even onwaarſchijnlijk: om dat de Vriezen zich van de monden des Rijnſtrooms geduurig bedient hebben, om naar Britanje over te ſteeken; en deze plaatzen noch onder Keizer *Iuſtiniaan* beheerſcht hebben. Veel min zullen zy, zoo hy meent, hier ingedrongen zijn na de tijden van gemelden *Iuſtiniaan*; dewijl de magt der Vriezen en Engel-Saxen toen al te hoog geſteigert was, om hier iets tegen hen te ondernemen enz. Maar zou men aldus niet konnen bewijzen dat noit Saſſen, Quaden, Saliërs, Hunnen, den Bataviſſchen bodem betreeden hebben: en dat de Noormannen, ten minſte onder *Lodewijk den Goeden*, het hart niet gehad hebben van deze landen te bezoeken? want ik giſſe dat gemelde Keizer ruim zoo magtig is geweeſt als de Vriezen. Dit zy alleenlijk by wijze van giſſinge gezeit: en ik wil wel bekennen dat ik den Heer *Alting* geen volkomen ongelijk zoude durven geeven.

Beda heeft maar op eene plaats, en niet meer als ter loops, van de Wilten geſchreven. *Sigebertus*, behalven dat hy Vulten voor Wilten ſchrijft, kan onder de Schrijvers van dien tijd niet gerekent worden. *I. Douza* zelf, die het zoo *krachtig* voor de Wilten opneemt, bekent dat Wiltenburg, Wildrecht, Willis, enz. die benaaming konnen gekreegen hebben van de menigte der wilde dieren, die zich daar miſſchien opgehouden hebben.

Maar 't geen de Heer *Alting* noch vorder inbrengt dat ſlegts een klein gedeelte der Slaven, die een ſtukje lands tuſſchen de Elf en de Ooſtzee beſlagen hebben, den naam gevoert hebben van *Wilzi*; en dat 'er *Beka* naar geſlagen zoude hebben dat *Wilzi* zoo veel te zeggen is als Wilten of Wilden; dat zou iemand, die het voor *Beka* zou willen opvatten, miſſchien zoo niet laaten doorſchieten. 't Is waar dat ſommige Schrijvers de *Wilzi* voor een klein gedeelte der Slaven genomen hebben; zeggende dat ze ter gemelde plaatze gewoont hebben. En dan zou het, zoo als *Alting* ſcl ijnt te meenen, wat onwaarſchijnlijker zijn dat zoo een handje vol volks tot hier toe is doorgedrongen. Maar *Beka* zegt uytdrukkelijk dat de *Wilten* en de *Slaven* een en 't zelve volk is geweeſt: [c] *Slavi*

[c] Beka in Proœmio.

qui & *Wilti*. En dit is het zeggen van *Beka* niet alleen; *Beatus d Rhenanus*, die in de kenniſſe van 't oude Hoog-Duitsland wel op de eerſte rye geplaatſt mag worden, heeft duidelijk aangemerkt dat de Slavinen, zoo als hy de Slaven ook noemt, by de Duytſchers bekent waren onder den naam van Wilten; of, gelijk op de kant aangetekent ſtaat, Wiltzen: hoewel dat ze zich zelven den naam van Winden en Velataben toepaſten. Waar uyt dan eindelijk volgt dat de Wilten voor geen handje vol volks genomen moet worden.

d B. Rhenanus Rer. German. lib. 1. ad finem.

DORDRECHT.

Beſte opkomſte van Dordrecht.

DORDRECHT is in waardigheit de eerſte ſtad van Holland *a*: maar moet oudheits halve voor Leiden en eenige andere ſteden wijken. Haare eerſte opkomſte / gelijk die van de andere ſteden meeſt / is duiſter en onbekend. De Hollandiſten / die daar in hunne voorgangers hebben / beweeren dat ze door Graaf Diderijk is gebouwt / en naar hem Dordrecht is genoemt. Dan Marcus Boxhornius, van Balen, en laatſtelijk Lodewijk Smits, hebben meer genoegen in het gevoelen van den geleerden Duytenaar Janus Rutgerſius: dewelke beweert / en door verſcheide bewijs-redenen tracht goedt te maaken / dat Dort of Dordrecht aldus is genaamt naar den vloed Dorta of de Dort. Dat 'er zoo een ribier / Dorta genaamd / uytdruklelijk aangetekent ſtaat in de oude Landkaarten: en dat deze naam noch overgebleven

a Matth. in Anal. Menſo Alting. Germ. infer. part. 2. pag. 172.

is

is in het nabuurige doꝛp Doꝛtsmonde: het welke die benaaming om geene andere reden gekreegen zal hebben / als om dat het aan den mond van de Doꝛt gelegen was: even gelijk Ysselmonde / Koermonde / en meer andere plaatzen / hunne naamen van den Yssel / de Koer / enz. ontleent hebben. Doch tegen deeze naamreden koomt Antonius Matthæus zich aankanten / in het vijfde deel van zijne Analecta, en tracht de bewijsredenen / voꝛ dezelve ingebꝛagt / oberhoop te smijten. En elders / te weeten in zijn eerste Boek van den Adel aan het 22 Hoofdstuk / maakt hy gewag van een ander gevoelen: te weeten dat Doꝛdꝛecht / op zijn Latijnsch Dordracum, aldus genoemt zoude zijn naar de dooꝛtocht van de Thuringers / anders Tongꝛi of Tongerschen genaamd.

Menso Alting [b] wil den ouden naam van Thurdꝛecht van het naamwooꝛd Thur, en van Trecht of Drecht, afgeleidt hebben: en hy beweert [c] dat Dor, Thur, of Duur, by de oude Duitschers onder anderen ook water heeft betekent. Dan zegt hy voꝛders / dat Trecht, als een afspꝛuitzel van trekken of dooꝛtrekken / eigentlijk te zeggen is een dooꝛtocht: en dat Drecht, van dragen of driegen afdaalende / een markt of eene plaats / wegens haare jaarmerkten berucht / en daar de koop-waren naar toe gebꝛagt wooꝛden / moet betekenen: even eens gelijk het naamwooꝛd forum by de Romeinen / zoo als Adrianus Junius ober lang beweezen heeft / afkomstig is van het wooꝛd fero.

b Alting ibid.
c Alting ibid. & part. 2. pag. 174.

Maar dewijl het buiten verschil is dat de dooztocht onder is dan de markt / volgt het / naar het zeggen van Menso Alting, dooz een onwederspreekelijk besluit dat de eerste en echte benaaming dezer stad van den obertocht / en niet van de markt / is afgedaalt: des te meer / om dat het woordje Thour of Dour, 't welk onder anderen water betekent / een gedeelte van den naam uytmaakt: ende dat niet alleen de menschen hier een obertocht hadden; maar dat 'er ook een dooztocht was dooz den gemelden waterstroom. (1)

Dordrecht word allereerst vermelt in eenen open-brief * van 't jaar 1064 / dewelke zekerlijk verleent is dooz Keyzer Hendrik IV. (2) doch het staat 'er geenzins vermeldt als een stad / (3) maar enkelijk als eene Parochie / of als eene pas-gestichte Kapel.

Maar dat het dooz de werken en sterktens / die 'er Graaf Diderijk aan liet maaken / en dooz des zelfs bezetting / geen kleinen opgang heeft gemaakt / blijkt uyt een oude Lijst der Kerken die in 't Bisdom van Utrecht zijn gewijdt: want daar staat uytdrukkelijk aangeteken dat 'er hort daar aan / en noch in 't voorschreven jaar 1064 / eene Kerk is ingewijdt.

Dat Dordrecht / verscheidene eeuwen herwaarts / de hoofdstad / ten minste van Zuidholland / is geweest / is hier uyt / om andere bewijzen daar te laaten / niet duisterlijk te besseffen / dat de Vorsten / de welke het oog op Holland gehad hebben / eerst van allen tegen Dordrecht zijn opgetrokken. Een goed getal

* Met de Kapelle van Dordrecht, die daar onlangs was gebouwt.

van

van zodaanige Dorsten staan by Melis Stoke vermeldt. (4)

Dordrechts wisselvalligheden,

Wanneer de Utrechtenaars, die Lodewijk van Loons bondgenooten waren, de stad Dordrecht in 't jaar 1220 overrompelt, uytgeplundert en aan brand gestoken hadden; is ze niet alleen binnen korten tijd, in eene heerlijker en cierlijker gedaante, uyt haare asschen verreezen, en met nieuwe en beter vesten gesterkt; maar heeft zich ook, door het verkrijgen van het Stapel-recht, den weg gebaant om het hoofd der Koop-steden te worden. Ook heeft ze in het jaar 1282 het recht om wollen, en korst daar aan om andere waaren te verkoopen, gekreegen; en meer andere vrijdommen onder Floris V en Graaf Jan bekomen. De handvesten der gemelde Graven, van 't jaar 1284, 1290, en 1299, zijn noch in wezen: en staan by Boxhorn, in het Toneel der Hollandsche Steden, aangehaalt.

Voorrechten,

Zoo is Dordrecht dan al 4 eeuwen zonder eenige tegenspraak de hoofdstad van Holland geweest: is uytstrekkend wel gelegen, en heeft eene zeer gemakkelijke have, aan de slinker zijde van de gemeene Merwe; langs dewelke de Maas en de Waal haare wateren 't zee-waart kruyen. Van ouds was de stad vereenigt met het vaste land: maar zedert den beruchten waterbloed van het jaar 1421 heeft ze de gedaante van een eyland aangenomen. Zy heeft de eerste zit-plaats op de vergadering der Staaten van Holland; en is daarenboven vermaard door de Synode, dewelke hier in de jaaren 1618 en 1619 tegen de Arminiaanen of Remonstranten vergadert is geweest.

gelegentheit,

waardigheit,

Kerken, Kloosters.

Dirk de Witte, dewelke hier zedert het omdraajen der Regeeringe de eerste Pastoor is geweest / heeft de Kerken / Kapellen en Kloosters / dewelke van ouds te Dordrecht gestaan hebben / in een Nederduitschen Brief aan Heribertus Rosweidus behnoptelijk opgegeven.

Dit verhaal van de Witte zullen wy hier laaten volgen: en 'er hier en daar uyt Matthijs van Balen, en uyt andere Beschrijvers van Dordrecht / eenige omstandigheden by-voegen. Noch hebben wy uyt de Papieren van de stads kerken / en uyt de ongedrukte Jaarboeken van Dordrecht / dewelke door Herman Oems geschreeven zijn / het eene en 't andere getrokken.

AANTEKENINGEN.

1. Laat ons ook, dewijl het doch een algemeene *mode* geworden is, en thans zoo veel werks van de naamrede der steden en landen word gemaakt; laat ons ook, zeg ik, een woord of twee van deze naamreden bybrengen, en de gevoelens van andere Liefhebbers dien aangaande aanhaalen. Wy hebben reeds den Heer Auteur vierderhande gevoelens hooren gewagen. 1. Dat Dordrecht zoo veel zoude betekenen als *Dirksdrecht*, als zijnde gebouwt door Graaf Dideryk: Dit gevoelen zal waarschijnlijk de meeste stemmen niet krygen. 2. Dat de naam zoude afdaalen van het riviertje Dort of *Dorta*: en dat Dordrecht zoo veel zoude te zeggen zijn als de overtogt van Dorta. Ik wil wel bekennen dat de redenen, door den Heer Auteur bygebragt, my al zeer naar dit gevoelen doen hellen. 3. Volgens het derde gevoelen zoude de Thuringers den naam aan Dordrecht of Durdrecht gegeven hebben. Deze naamreden zou ik ook niet tenemaal durven verwerpen: en dat de Turingers hier en hier om streeks gewoont hebben zou zon-

zonder groote moeite, indien 't 'er op aan quam, bewezen konnen worden. 4. Dat *Dor* of *Thur* een water betekent heeft, wil ik ook niet tegenſpreeken: en dat onze Voorouders by gevolg door Dordrecht niet anders als den doortogt over dat water, of ook de markt, hebben willen betekenen, luidt ook niet al te vreemd of onbillijk. Dan is 'er noch een vyfde gevoelen; 't welk mijns oordeels ook niet ongehoord dient verworpen te worden: hier in beſtaande, dat Dordrecht, of volgens de oudſte ſpelling Thurdrecht, die benaaming zoude ontleent hebben van den afgod *Thor* of *Thur*. Deze afgod is niet alleen van de Saſſen, maar ook van alle de Noordſche volkeren *a*, met groote eerbiedigheit geviert geweeſt: had het opperbewind over lucht, donder, blixem, winden, wolken, vruchtbaarheit der aarde. De Donderdag wierd naar hem op zijn Saxiſch *Thunreſdaeg*, op zijn Deenſch en Sweedſch *Torsdag* of *Torſtag* genoemt. De eerſte maand *b* van 't jaar had ook den naam van *Thoor-* of *Toroos-* maand. Het weerlicht, de blixem, de donder, wierd niet anders genoemt als het geflikker of het geſchater van den Opper-god *Thor*. Ja noch ten tijde van *Ioannes Magnus*, dewelke in de ſeſtiende eeuwe geleeft en geſchreven heeft, was de naam *Thor* zeer gemeen onder de Noordſche volkeren. Zou het dan zoo onwaarſchijnlijk zijn dat die Noormannen of Noordſche volkeren, die hier zoo dikwils en zoo langen tijd den baas plagten te ſpeelen, of de Saſſen die hier ook huis gehouden hebben, getracht hebben den naam van hun ontzachelijkſten Godt hier te vereeuwigen. Dan zijn 'er noch die den naam van Dordrecht van de menigte der torenen, dewelke deze ſtad al van ouds verciert hebben, zoeken af te haalen *c* *Van Balen* geeft ons een groot getal van die torens op. Waar by noch gevoegt kan worden dat Dordrecht al van ouds een toren, of een kerk met een toren, in haar wapen heeft gevoert. Ik laat den Liefhebberen de vryheit om dat gevoelen te kiezen, 't welk zy voor 't waarſchijnlijkſte houden. *Non noſtrum eſt tantas componere lites.* Ook zal

a Joann. Magnus Gothor. Sueonumque Hiſt. lib. 1. cap. 9.
b Ibid.
c Van Balen beſchr. van Dordrecht pag. 79.

ik hier niet ſpreeken van eenen *Dorotheus*, [d] dien rijken en magtigen Wilt, door *Ian Gerbrandſz.* verzonnen; noch van den edelen *Duretus*, door *Adrianus Iunius* opgegeven, van dewelke de naam van Dort afkomſtig zoude zijn. Zou men naar alle de giſſingen van ſommige waaghalzen luiſteren, en zoo maar eenige vermaarde mannen uyt zijn hoofd mogen verzinnen; dan zoude *Bato*, *Zielandus*, *Metellus*, *Ulyſſes*, *Rotterus*, die den naam aan de Batavieren, aan Zeeland, aan Middelburg, aan Vliſſingen, aan Rotterdam, gegeven zouden hebben, maar al lang door alle de geleerden uytgemonſtert en uytgejouwt zijn, wel nieuwen moed mogen ſcheppen, en in aanzien konnen koomen.

2. Dat dient aldus verſtaan te worden, dat 'er voor het jaar 1064 in geene opene brieven, 't zy van Keyzeren, Koningen of Biſſchoppen, eenig gewag van Dordrecht word gemaakt: maar in byzondere Schrijvers zal men vroeger beſcheid van Dordrecht vinden. Voor eerſt zou het niet vreemd ſchijnen, wat dat de Heer *Alting* daar tegen mag hebben, dat de Abt *Rheginо*, ſchrijvende over het jaar 898, door Durfos niet anders heeft verſtaan als Dordrecht. *Reginarius*, zeit hy, *is in 't gezelſchap van Graaf* Odocrus *en van eenige anderen, met wijf, kinderen, en al zijn inboedel, geweeken naar eene zeer ſterke plaats, Durfos genaamd; en heeft zich aldaar verſchanſt. De Koning dit verſtaande, en zijn heyr verzamelt hebbende, trachte het Kaſteel in te neemen. Doch om de veelvuldige moeraſſen en overſtroomingen, die de Maas daar ter plaatze veroorzaakt, heeft hy het geenzins konnen meeſter worden.* *Heda*, het zelve verhaalende, en zoo het ſchijnt *Reginoos* woorden naſchrijvende, noemt die ſterkte Dorfos. Ik zegge dat deze woorden op Dordrecht ligt zouden konnen toegepaſt worden. 1. *Dorfos* of *Durfos* verſcheelt zoo veel niet van Dort; voornamentlijk als men acht geeft dat de eigene naamen by de Schrijvers van de middelſte eeuwen zodanige en noch miſſelijker uytgangen hebben. 2. Durfos was aan de Maas gelegen, en dat op een zeer moeraſſige plaats; en daar de landeryen door het overloopen of inbreeken van de Maas, dikwils onderwater ſtonden.

[d] Zie Boxhorn Theat. Holl. pag. 95.

Maar

Maar ik wil het liever met *Scriverius* houden, en het van Dortsmonde, (als Durtæ, of Durtæos) verſtaan hebben. Wy zullen dan andere bewijzen gaan opzoeken.

3. In den brief van *Hendrik* IV ſtaat [e] Dordrecht aldus vermeld: *In de plaats Crempene genaamd, vier hoeven van 't einde der riviere Alblas tot de Merwede: en van daar af tot Menkenesdrecht toe de helft van 't gantſche land met den . . . . . Van de Ryede neffens de Merwede tot aan Slydrecht: Noch by de Merwede in Thuredrecht; van daar tot de Duble; van daar tot Duvelhare; van daar tot de Waal; van daar wederom op de Merwede tot in Thuredrecht* met de *nieuw-gebouwde Kapelle*, *van Thuredrecht ooſtwaart op . . .*

Dus word Dordrecht eigentlijk geen Kapelle genoemt: maar alleen gezeit dat 'er onlangs eene Kapél was gebouwt. En dat Dordrecht lang voor dien tijd voor een ſtad, of ten minſten voor een *oppidum* of onbemuurde ſtad gerekent wierd, ſchijnt uyt het volgende te blijken. Voor eerſt, indien de Dortenaars hun wapen, zoo als het door *Buchelius* opgegeven word, van den Biſſchop *Willem* gekregen hebben in 't jaar 1064, is Dordrecht toen al een ſtad, of ſtedeke, of *oppidum* geweeſt. Want op dat wapen ſtond het volgende omſchrift te leezen: SIGILLU. SECRET. OPP. TRDRE. 't welk zekerlijk aldus gelezen moet worden, gelijk het *Buchelius*, *van Balen*, en anderen lezen: *Sigillum Secretum oppidi* (of *oppidanorum*) *Thurdrecht*. Ik bekenne, dit is maar een *indien*, en koomt op het zeggen van *Buchelius* aan. Maar laat ons eens zien, of we dat *indien* door de getuigenis van ouder Schrijvers niet konnen ſterken en onderſtutten.

Het *Florarium Temporum*, door een oud Hiſtoriſchrijver met de hand geſchreven, verhaalt dat Graaf *Dideryk* IV, [f] zijne vyanden binnen Dordrecht verſlagen hebbende, en zich by de *wallen van de ſtad* wat vertreedende, met een vergiftigde pijl doodelijk is gequetſt. Een [g] ander oud handſchrift, den zelfden

[e] Apud Hedam pag. 130.
[f] By Schriverius in Dirk IV. [g] Ibid.

oorlog

oorlog en *Dideryks* dood verhaalende, zegt ook uytdrukkelijk dat Graaf Dideryk, door den Biſſchop van Luik en Keulen verongelijkt, alle de ſchepen der Keulſche koopluiden te Dordrecht deed verbranden, en de koopluiden zelf, die *in de ſtad* waren, gevangen neemen. Ja uyt die Schrijvers ſchijnt te blijken dat Dordrecht op dien tijd niet alleen een ſtad, maar een vermaarde koopſtad is geweeſt. Dat het een ſtad was, daar over hebben wy hunne getuigenis gehoort. Nu van de koopſtad; *Diderik*, zegt het *Florarium*, deed alle de ſchepen der koopluiden, die onder Keulen en Luyk behoorden, verbranden; en alle haare perſoonen dooden of gevangen neemen. De Graaf, zeit het ander handſchrift liet, alle de ſchepen uyt Hoogduitslant, en voornamentlijk die de Keulſche koopluiden toequamen, verbranden. Zoo is Dordrecht dan al een ſtad en een koopſtad geweeſt in 't jaar 1048.

4. Hier dient niet voorby gegaan dat Dordrecht in 't begin der 14. eeuwe, als meeſt alle de Hollandſche ſteden onder 's vyands geweld vervallen waren, niet is bezweken, maar den naam van de *Dortſche Maagd* heeft verdient. *Ian* de eerſte van dien naam, maar de laatſte der ingeboorene Graven, was met zijne vrouw niet zonder groot vermoeden van vergift geſtorven. Het Graafſchap wierd den Henegouwer uyt hoofde van bloedverwantſchap opgedragen. De nieuwe Graaf, verre van Holland gelegen, was ook verre te zoeken om Holland en Zeeland in haaren nood te helpen. En beide die landen, Holland en Zeeland zeg ik, ſcheenen niet alleen van Heer maar ook van aard verandert te zijn; en hunne oude dapperheit uitgeſchudt te hebben. Althans de Vlamingen en de Brabanders plukten en roofden Holland en Zeeland naar hun welgevallen; en hadden meeſt alle de ſteden zonder ſlag of ſtoot gekreegen. Maar van de eene kant is de Ridder *Witte van Haemſtede*, met de hulp van de Kennemers en Weſtvriezen, de Vlamingen op het lijf gevallen, en heeft hen het ganſche land uytgeſlagen. Van de andere kant hebben de Dortenaars, onder het beleid van *Klaas van Putten*, den Brabander aangetaſt en verſlagen. En zedert dien tijd, gelijk gezegt is, heeft deze ſtad den naam van de Dordrechtſche Maagd behouden.

DE

DE GROOTE KERK TE DORDRECHT.

De groote Kerk / dewelke op den naam van de H. Maagd en Moeder Gods Maria ingewijdt was / is in 't westersche gedeelte van Dordrecht / niet verre van de stads-vesten / gelegen. Graaf Aalbert van Beyeren heeft 'er in 't jaar 1366 een Kapittel gesticht; bestaande uyt eenen Deken / 12 Kanonnikken / vier Koor-gezellen / en eenige Vikarissen: 't welk door Johan van Verneburg, Bisschop van Utrecht / is bevestigt. De toren / dewelke gebouwt was in 't jaar 1339 / is in 't jaar 1457 / maar niet 1401 / gelijk by Boxhornius staat / afgebrand. Want op eenen steen / onder aan den toren staat / noch in 't Latijn te leezen: De Groote Kerk.

Ik ben opgebouwt in 't jaar van Hiesus
1339, op den 16 Juny;
En met meer andere torens afgebrandt in 't
jaar 1457, op den 28 Juny.

Het is een schoone toren / en met fraay en heerlijk boogwerk bercierd.

Het gemeen zeggen is dat S. * Sura deze Kerk / of ten minste eene andere op dezelfde plaats / heeft opgebouwt. Aan de noordzijde deezer Kerke stond eene zeer fraaje Kapel van de H. Maagd en Moeder Godts Maria: en in deeze Kapelle was een Broederschap opgerecht van de voornaamste Burgers: welker oogwit was / de eer der gemelde H. Maagd uyt te breiden. door S. *Sura* opgebouwt.

* Van sinte *Sura* kan het 1 Deel van het Latijnsche *Batavia Sacra*, op het 130 zijdje, nagezien worden.

In

In dezelfde kerke zijn 17 kapellen en 47 outaaren / de eene wat grooter de andere wat kleinder / geweest. Boxhornius, die maar van 42 kapellen gewaagt / heeft hier mis gerekent. Een van de gemelde outaaren was het H. Kruys toegewijdt: want men had daar een groot stuk van Christus hoogwaardig kruis: 't welk in een fraay kruis-beeld / met kostelijke gesteenten vercierd / was gezet. Dit stuk van het H. Kruis heeft Niklaas, Schout van Dordrecht / den Soldaan van Babylonie in t jaar 1330 listiglijk ontvreemt op de volgende wijze. Hy moest aan des Soldaans rijk-staf / daar het stuk des heiligen kruis ingesloten was / iets herstellen. By die gelegendheit heeft hy het gemelde hout daar uyt gehouden / in zijne geboorte stad gebragt / en aan de groote Kerk geschonken.

daar een groot stuk van *Christus* heilig kruis bewaart wierd.

In 't jaar 1431 heeft Zwederus, Bisschop van Utrecht / willende beproeven of het waarlijk een stuk houts van 's Heeren Kruis was / het zelve ten oberstaan van eene groote menigte van getuigen in 't vuur geworpen: en het is in allen deelen gaaf en onbeschadigt gebleven. En in 't jaar 1457 als een groot gedeelte der stad / en daar onder de kerk / door de vlammen vernielt was; heeft Johan Aalbertszoon Delten / met twee Kerkmeesteren / het zelve hoogwaardig hout ongeschonden en ganschy onverbrand gevonden. Het wierd jaarlijks / op den eersten Zondag na SS. Pieters en Paulus dag / in een plegtigen en aanzienlijken ommegang in 't ronde door de stad gedraagen: welke staatzie de kleine ommegang wierd genoemt. Dit heilig pand is in 't begin der bekende Land- en Geloofs-beroerten weg geraakt.

Doch

Doch ik hebbe verſtaan dat het t' hans in bewaarnge is by den eerſten Poſtoor der gemelde ſtede: beneffens een handſchrift/ op parkement geſchreven / daar de tekenen en wonderdaaden / door het zelve kruis gedaan/ wijdloopig verhaalt worden.

Wanneer de groote kerk getimmert zy/ daar in koomen de Schrijvers niet over-een. Sommigen zeggen in 't jaar 1300 / anderen zeggen in 't jaar 1334; en wederom anderen in 't jaar 1339: zoo als by Matthys van Balen breeder nagezien kan worden. (1)

Hier nevens gaat de brief van Aalbert van Beyeren: waar by het voornoemde Kapittel door den gemelden Graaf is opgerecht.

ALBRECHT, by der Godts Genaede Palens Grave by den Rijn, Hertoge in Beyeren, Ruwaert van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, doen cond allen Luyden, dat wy puerlijck om Godts ende om ſijne gebenedyde Moeder Marien, horen dienſt te meeren ende te beteren in onſer Kercken tot Dordrecht, in eene gedenckeniſſe ons ende onſer ouder Zielen ter eeren ende ten love Godts gegeven hebben, ende geven onſen Conſent ende Wille daar toe: Dat deſe voorſz Prochy-Kercke, by Conſent ende Wille ons Geeſtelijckxs Vaeders des Biſſchops van Uytrecht, gewandelt magh werden in een Collegium, ende ſy in een Canoneſye, dat is te verſtaen: Dat de vier Cureyten vander Kercke voorſeyt, voort met acht Geſellen die geprovent ſijn, in haer Kerke Canoniken mogen werden, Canoniken Staet ende Vryheyt te houden, elck op ſijne Provenue, daer hy nu ter tijt op geprovent is inder ſelver Kerke, behouwende

wende ons, onſe Heerlijckheyt ende gifte in aller manieren, als van onſen Ouders comen is. Ende daer toe dat Wy ende Onſe Naercomelingen rechte Patroonen ende Gifters weſen ſullen ende blyven tot eeuwighen daege, van den Provenuen diemen te hieten pleget Cappelrye op Sinte Louis Altaer, ende die Cappelrye van S. Jacobs Autaer inder ſelver kercke, die nu tot Canonickx Provenuen ſullen gemaeckt worden in alre formen, alſoo die Cureyten der kercken voorſeyt, dien de gifte daer aff te hooren plach, ons die over ſullen geven, ende reſigneert hebben ſonder ergeliſt, ende want die Cuere van der kercke groot is, ende ſy altoos is geweeſt met vier Cappellaenen, ſoo ſel elck Cureyt van den vieren ſetten eenen Cappellaen, daer die Cuere by geregeert wert in aller manieren ende Ordonnantien als altoos haercomen is, ende een vande vieren ſal altoos Cureyt blyven. Ende deſe voorſz. Canonicken en ſullen den vier Perſoonen, die de kercke toebehoort, geen hinder doen aen haer Offerhande, ende aen andere accidentien die hem toebehoort, maar ſy ſullen hem een hulpe weſen nae der Ordonnantie, die ſy te haer toe gehadt hebben in haere kercke, ende ſullenſe helpen beteren ende meeren totter kercken orbaer. Ende want wy willen dat deſe voorſz. ſaecke vaſt ende geſtade blyve: Soo hebben wy gebeden ende bidden eenen Hoogen ende Edelen Man, Mogenden Prelaet, onſen Geeſtelijcken Vaeder, Heeren Jan van Vernenborch, by Godes Genade Biſchop t'Utrecht, dat hy dit Collegium inder beſter formen authoriſeeren wil ende confirmeeren. In Oorconde deſen Brieve beſegelt met onſen Zegel. Geſchreven in den Hage des Saterdages

naer

naer Onſen Vrouwen dagh Purificatio. In 't Jaer Ons Heeren M. CCC. ſeſſ en ſeſtigh.

Juſſu Domini Ducis Alberti.
Per Dominum G. de Heemſteden, &
Philippum de Polaenen,
M. G. Potter.

De brief van Johan van Verneburg, **Biſſchop van Utrecht / dienende tot bevеſtiging van 't gemelde kapittel / was van den volgenden inhoud:**

JOHAN, door de genade van Godt en van den Apoſtoliſſchen Stoel Biſſchop van Utrecht, maakt aan alle *Chriſtus* geloovigen, ter eeuwige gedagteniſſe der zaake, bekent. Nadien wy gehouden zijn den luiſter van Gods huis zoo veel te meer als andere te behartigen, hoe dat Godt ons, door het opleggen van het Biſſchoppelijk ampt, meer heeft willen verheerlijken: zoo is het dat wy begeeren en gehouden zijn die dingen, dewelke door de zorgvuldigheit van een godtvruchtigen yver geſchikt zijn om het vieren van den Goddelijken naam uyt te breiden, geerne voort te zetten, en 'er eene gunſtige toeſtemming aan te geeven. Nademaal dan de in *Chriſtus* beminde Heer, de edele en grootdaadige Vorſt *Aalbert*, Hartog van Beyeren, Paltsgraaf aan den Rhijn, Ruwaart der Graaffchappen van Henegouwen, Holland en Zeeland, en Heer van Vriesland, goedgevonden heeft ootmoediglijk op ons te verzoeken, dat wy ons wilden gewaardigen de groote Parochikerk in de ſtad Dordrecht, dewelke gebouwt is ter eere van de H. Maagd *Maria*, en voor vier

Paſtooren en acht altijd-duurende Vikariſſen begiftigt is, tot eene Kollegiale Kerk van wereldlijke Kanonnikken op te rechten: zoo is het dat wy, door de rechtmaatige gebeden en het billijk verzoek van den voornoemden Heer, Graaf, en Hertog *Aalbert* ... bewogen, de voornoemde Kerk, ter eere van de allerheiligſte Maagd *Maria* gebouwd en begiftigd, door ons Biſſchoppelijk gezag tot eene Kollegiaale Kerk oprechten: geevende en verleenende aan de gemelde Paſtooren en Vikariſſen, en aan hunne nazaaten, de magt om in 't toekomende een bequaam perſoon tot hun Deken te verkiezen, om een Kapittel uyttemaaken: en alle andere Kapittelrechten te genieten en in 't werk te ſtellen, op die zelfde manier en wijze. * Zodaanig dat de inkomſten, dewelke in de gemelde Kerke voor 4 Paſtooren en 8 Vikariſſen geſticht waren, nu verandert zullen zijn in twaalf Prebenden van Kanonnikken: te weeten vier in Prieſterlijke Prebenden, vier in Diakens Prebenden, en vier in Onderdiakens Prebenden. En die deze Prebenden bezitten, zullen gehouden zijn de voornoemde Kerk, in de kerkelijke dienſten 't zy dat ze by dag of by nacht verricht worden, en in het plegtig zingen van de Kerkgetijden, op te paſſen en ten dienſte te ſtaan. Het voornoemde Kapittel, met des zelfs perſoonen, neemen wy onder onze byzondere beſcherming: ten einde het alle dezelve vrydommen, en ieder der zelven in 't byzonder, mag genieten, dewelke onze Kollegiale Kerken in het Biſdom van Utrecht, van rechtswege of door de gewoonte, genieten, of gewoon zijn te genieten. En wat

* Hier ſchijnt iet aan den Latijnſchen text te ontbreeken.

hunne

hunne misdaaden belangt; daar over zullen zy, zoo veel als de rechten en de gewoonten het toelaaten, door den Deken en het Kapittel geſtraft worden. Noch vergunnen wy hun eerlijke en redelijke ſtatuiten en inzettingen met een paarige toeſtemminge te moogen maaken, en voor te ſchrijven, en loffelijke gewoonten te mogen opvolgen. Vorders dat de Heer *Willem van Lantskroon*, Prieſter te Dordrecht, den welken wy door den tegenwoordigen brief tot Deken van 't zelve Kapittel aanſtellen, en als 's Kapittels Overſte beveſtigen; aldus, zoo lang als hy in 't leven blijft, de Deken der voornoemde Kerke zal blijven: en dat na desſelfs dood het Kapittel voornoemd, en de Kanonnikken die in de verkiezinge te ſtemmen hebben, uyt hun eigen genootſchap, zoo als de rechten vereiſſchen, een bequaam perſoon zullen verkiezen tot Deken: die dan door ons, naar de wijze van de andere Dekens onzer ſtede van Utrecht voornoemd, beveſtigt zal worden, om de zielbeſtiering van 't gemelde Kapittel waar te neemen; het opzigt over het Kapittel te hebben; hen ten Kapittel te beroepen; en om de andere Dekensrechten, dewelke door de Dekens der gemelde Kerken, volgens de gewoonte of van rechtswege, geoeffent worden, in 't werk te ſtellen; en als de voornaamſte onder hen aangezien te worden. Daarenboven verleenen wy, ter vermeerderinge en ter gunſte van den Goddelijken dienſt, aan den Deken en het Kapittel voornoemd dat zy, wanneer de gelegendheit zich opdoen zal, en de inkomſten des Kapittels zoodanig aangegroeit zullen zijn, noch vier Kanonnikken, die dan op nieuw aangenomen en volgens het goedvinden van den Deken ter kerke-

lijke Wijdzels gevordert zullen worden, en gelijke voorrechten zullen genieten, zullen mogen verkiezen om in hun genootſchap, 't welk wy reeds goedgekeurt en beveſtigt hebben, ingelijft te worden. Vorders dat de Deken en het Kapittel zich met het bewind der Parochie, met de offer-penningen en de vordere hulpmiddelen, dewelke den geenen die in het gemelde bewind ingehuldt zijn alleenlijk toekoomen, geenerwijze zullen bemoeyen: maar dat ze de voornoemde ingehulde perſoonen, volgens ouder gewoonte en het voorſchrift der Kerke, in alles getrouwelijk zullen hebben voort te helpen, en met raad en daad by te ſtaan. Dat 'er ook in de gemelde Kerke, ten allen tijde, ten minſte een Paſtoor zal blyven; dewelke van rechtswege onder het rechtsgebied van Mijnheer den Aartsdiaken zal ſtaan; en deszelfs beveelen zal gehoorzaamen. Noch al vorder, dat ieder Kanonnik, die nu Kanonnik is, vergenoegt zal zijn met het gros van zijne prebende, 't welk hy gehad heeft voor het oprechten van deze Kollegiale Kerk. En de Deken, die het dan weezen zal, zal in allerhande dagelijkſche uytdeelingen, onderſtandgelden, en vervallen, zonder eenig beding, een dubbeld gedeelte hebben en genieten: en alles, en ieder van 't voornoemde, zal vaſtgeſteld blyven; zoo als in den voornoemden brief, door 's Hartogs zegel bezegeld, en daar onze tegenwoordige brief door geſtoken is, breeder ſtaat uytgedrukt. Aan al het welke wy onze bekrachtiging, toeſtemming en medeſtemming verleenen, vergunnen en toeſtaan: en het zelve door ons ordinaris gezag goedkeuren, en bekrachtigen; en in Gods naame door deezen brief, ter eeuwige gedagteniſſe der zaake, zon-

der

der eenig beding beveſtigen. Gegeeven in 't jaar des Heere M.CCC.LXVII. den XX. van de maand Junius.

De toeſtemming van den Proost en den Aartsdiaken van Utrecht is 'er op deeze voorwaarde opgevolgt / dat de Deken en het Kapittel jaarlijks twee mark en twee loot goed / louter / en fijn zilver / Utrechts gewigt of de waardy van die / in gangbaar geld zoude opbrengen.

Ook heeft Aalbert van Beyeren, **om 's Kapittels inkomſten te vergrooten / aan het zelve eene nieuwe rente toegewezen uyt de vier Prebenden / dewelke toen bekleedt wierden door**

Heer Jan Waelwyn, **Deken /**
Heer Johan vander Burgh,
Heer Herman Spiegel, **en**
Meeſter Maarten, Floris **zoon.**

AELBRECHT, by Goeds genaeden Pals-Grave upten Rijn, Hertoge in Beyeren, Ruwaert van Henegouwen, van Holland, van Zeeland, ende van Vriesland. Doen Cond allen Luyden: dat wy wel beraden met goeder Voirsinnicheyt, in Goeds Name, zijnder liever Moeder ende alle Gods Heyligen, ende om Gods dienſt te meeren, in onſer Collegye tot Dordrecht geſticht, in onſer Vrouwen eeren Marien, der Moeder Gods, Gegeven hebben ende geven een zekere Rente, te nemen wt onſer Vier Probenden, die nu ter tijt beſitten Heer *Jan Waelwijn*, nu ter tijt Deecken aldaer, Heer *Jan vander Burch*, Heer *Herman Spiegel*, ende Mr. *Martijn Floriszoen*. Inder manieren als hier nae volget: Wanneer datter enen ſtervet van

Het gemelde Kapittel door Aalbert van Beyeren met nieuwe inkomſten begiftigd.

den vieren voirſz. Soe zal alle die Vrucht coemen aen den Deecken ende Capittel, die dan ter tijt weeſen zullen inder Kercken voirſz. ende wanneer die Collacie aen Ons of onſe Naecomelingen comt, ende Wy daer mede eenen anderen voirſien zullen, die zal hebben drie Pont groet 's jaers voir zijn Corpus, in Payement alsme bv tyde in onſe Stede van Dordrecht Byer ende Broet mede coepen zal, ende dat Corpus mee dat daer verſcynen zal die Deecken ende Capittel jaerlicx den geenen wtreyken, die Wy onſe Collatie geven zullen. Ende zoe wye Wy, ofte onſe Naecomelingen verſien zullen metter Provende die nu ter tijt Heer *Herman Spiegel* bezit, dien zal die Deecken ende Capittel jaerlicx wtreycken voir zijn Corpus vier Pont groet Payements als voirſz es: overmits want die Provende des rechten Cureyts Provende es ende ewelicke blyven moet. Ende zoe wes van elcken van deeſen voirgenoemde vier Corpus meer coemen mach jaerlicx, dat zullen die Deecken ende 't Capittel voirſz zetten ende geven in gedenckeniſſe onſer Ouders, Ons, ende Onſer Vrienden zielen dagelicx, in diſtributie den Canonicken, die daer dagelicx te Getyde coemen te Choer, ſingende ende leſende, ende anders nyemant, in geenen anderen Oirbaer trecken, noch doen trecken. Ende des zullen die Deecken ende Capittel voirſz up hoeren coſt altoes houden vier Cappellains: de Choer te regeren ende den dienſt Gods te helpen doen inder Kercken, als gewoenlicke ende haercoemen es. Voirt zullen die Deecken ende 't Capittel tot Vier tyden van den jaere onſen Oudere, Onſen ende Onſer Nacomelingen Memorien doen, mit Vigilien van Negen Leſſen, ende met Miſſen.

Ende

Ende tot elcken Termijn te deelen zeven Scellingen groeten, onder den Deecken ende Canonicken, die daer dan tegenwoirdich weesen zullen inden Choer: ende de Memorien te helpen begynnen, middelen, ende eynden. Voirt waert zaecke dat enich van desen viere, die nu ter tijt deese voirgenoemde vier Provende hebben, by Consente Wyssel ende Permutatie dede: Soe zoude die geene daer hy tegens Permuteerde ende Wisselde, ende van Ons een Presentatie brochte, hebben zijn heel Provende, alsoe lanck als hy leeft, gelijckerwijs als die geene hadde daar hy tegens Wysselde ende Permuteerde, ende daer en tenden te coemen aen den Deecken ende Capittel: in alle manyeren als voirsz. Ende omme de meerder zekerheyt: Soe hebben wy gebeden ende bidden onsen eersamigen Vader in Gode, Heer *Arent van Hoern*, Bisscop t'Utrecht, Onsen lieven Neve, dat hy hyer inne gracye ende genade doen wille, ende dit confirmere wille van zijnre Machte. In kenniſſe der waerheyt zoe hebben Wy deeze Privilegie ende Brieve bezegelt, wthangende met Onsen Zegele. Gegeven in den Haege des Donderdaechs na Synte Matthys dach Apostel, in 't Jaer Ons Heeren M. CCC. LXXVIJ.

Aarnout van Hoorn, **Bisschop van Utrecht heeft de gemelde gifte goedgekeurt.**

In eenige ongedrukte schriften / onder my berustende / staan de volgende Dekens van het gemelde Kapittel aangetekend:

In 't jaar 1368 **de Heer** Willem van Lantskroon, **overleden den** 21 **van October** 1376. Dekens.

1376 **de Heer** Johan Waelwyn.

1438. * Heer Willem Machelaar, overleden 1441.

. . . Heer Tilman van Rozendael.

1454. Heer Johan van der Halle.

1459. Meester Johan van Egmond, Aalbertszoon/ de oom van vaders wege van Agnietje Hendriks, Priorinne van S. Agnes Konvent. Deeze Johan van Egmont heeft de klok van 't gemelde S. Agnes Klooster/ 408 ponden zwaar/ in 't jaar 1465 op den 30 van Maart/ zijnde Palmen-zondag/ ingewijdt: op welke wijdinge twee Vlaamsche ponden en drie stuivers ten offer zijn gegeven. Ook heeft hy de Kapelle van S. Pancratius in de groote Kerk gesticht; en is/ volgens de papieren van S. Agnes Klooster/ in 't jaar 1484 naar een beter leven vertrokken. Hy was om de vroomheit zijns levens/ en om zijn zeer vriendelijk en minzaam gedrag/ van alle menschen bemint: en in mildaadigheit tot de armen had hy nauwlijks zijn weergaa. Zelfs heeft hy/ op zijn doodbedde leggende/ de armen tot zijne erfgenaamen aangestelt: doch aan S. Agnes Klooster heeft hy tien mergen lands/ en al zijn zilveren huisraad/ besprooken.

1493. Heer Gysbert Oem, Jakobszoon/ uyt de wereld gescheiden in 't jaar 1497. Behalven andere godtvruchtige werken heeft hy aan het Broederschap van Jerusalem 18 Carolus-guldens by uytersten wille besprooken.

1507. Heer Maarten, Willems zoon/ overleden in 't jaar 1507.

1510. Heer Pieter van Eemskerk, Schildknaap/ gestorven in 't jaar 1510.

* S. van Leeuwen en Matth. van Balen stellen 't jaar 1334. moet na alle schijn wesen 't jaar 1434.

1527. Heer Ægidius Vogelaar, Bartholomæus zoon / overleden den 11 May 1540.

1533. Heer Kornelis van Alblas, Willems zoon / overleden in 't jaar 1540.

1541. Heer Damas vander Myle, overleden 1541.

1552. Meester Eland, Johans zoon / gestorven den 19 van October 1552.

1552. Meester Adriaan van Merwede.

1560. Meester Kornelis Bommeboom, Gysberts zoon / gestorven volgens S van Leeuwen den 12 / volgens Matth. van Balen den 21 Maart 1560.

1575 Heer Adriaan van Duvenvoorde, Johans zoon / Ridder; is overleden omtrent het jaar 1575.

De laatste Deken is volgens het Roomsch Verhaal van Jakob de La Torre van het Roomsch katolijke Geloof afgeweeken.

KANONIKKEN der Groote Kerke.

Kanonnikken.

1366. Heer Willem van Landskroon.

1366 Heer Pieter, Gyselberts zoon.

1366. Heer Antoni van den Zanden.

1366. Heer Boudewyn Onderwater.

1366. Heer Herman Spiegel.

1368. Heer Willem, Gyselberts zoon / dit jaar gestorven.

1370. Heer Godefridus N. dit jaar gestorven.

1373 Heer Pieter Suys, dit jaar gestorven.

1376 Heer Johan Waelwyns.

1376 Heer N. Hendriks zoon / dit jaar overleden.

1377. Heer Johan vander Burgh.

1377. Heer Maarten, Floris zoon.

1378. Heer Johan Scebbier, dit jaar overleden.
1389. Heer Johan van Schiedam, Gerrits zoon / dit jaar overleden.
1396. Heer Johan Malegys, dit jaar overleden.
1396. Heer Koenraad, Zas zoon / dit jaar overleden.
1400. Heer Chriſtiaan vande Lek, dit jaar overleden.
1402. Heer Jakob, Kornelis zoon / dit jaar overleden.
1403. Meeſter Jakob Hamert, dit jaar overleden.
1406. Heer Niklaas Halling, dit jaar overleden.
1407. Heer Hugo, Johans zoon / dit jaar overleden
1434. Heer Willem Machelaar.
14 . . Heer Tielman van Roſendaal.
1441. Meeſter Jakob Kok.
1444. Heer Johan vander Halle.
1446. Heer Dirk, Baarthouts zoon.
1446. Heer Johan die Roode.
1447. Heer Baarthout van Eemskerk.
1452. Heer Daniel van Beveren, Willems zoon / overleden.
1457. Heer Willem de Jonge, Heer Reiniers zoon.
1458. Heer Diderijk, Johans zoon.
1458. Meeſter Kornelis Moelen, Johans zoon.
1459. Heer Johan van Egmond, Aalberts zoon.
1459. Heer Willem van Malſſem.
1459. Heer Rudolfus Duyk, Heer Niklaas zoon.
1459. Heer Tielman Oem, Heer Jakobs zoon.

1462.

1462. Meester Maarten, Willems zoon.
1465. Heer Wouter Spiering.
1472. Heer Johan, Pieters zoon.
1477. Heer Servaas, Servaas zoon.
1480. Heer Saris van Muylwyck, Heer Gerrits zoon.
1481. Meester Gysbert Oem, Heer Jakobs zoon.
1484. Meester Johan Boot van Barendrecht, Heer Kornelis zoon.
1485. Heer Frans van Diemen, Gysberts zoon.
1485. Heer Johan van Goer, Aarnouts zoon.
1485. Meester Johan, Judocus zoon.
1485. Heer Gillis vander Halle, Tielmans zoon.
1485. Heer Andries, Willichs zoon.
1485. Heer Jakob, Gillis zoon.
1485. Heer Lambert Mol, Lamberts zoon.
1492. Heer Johan, Judocus zoon.
1496. Heer Jan Boot van Barendrecht: hy maakte aan de Kerk elf mergen bedijkt land in Stryen / en is dit jaar overleden.
1500. Meester Frans van Alblas, Heer Willems zoon
1503. Meester Jakob die Joode, Aarnouts zoon / dit jaar gestorven.
1504. Meester Gillis Vogelaar, Bartholomæus zoon
1507. Heer Maarten, Gerrits zoon.
1510. Meester Pieter van Eemskerke, Tielmans zoon / dit jaar gestorven.
1512. Heer Gerrit, Kornelis zoon.
1512. Heer Kornelis Bakker, Jakobs zoon.
1513. Heer Hugo, Philips zoon.
1514. Meester Herman Haak: is althans omtrent dit jaar Kanonnik alhier geweest.
1516. Meester Adriaan van der Poel.

1517.

1517. Heer Judocus, Judocus zoon.
1518. Meester Aarnout van der Poel.
1519. Heer Willem Halling.
1520. of omtrent 1520. Heer Hugo, Baarthouts zoon.
1522. Meester Kornelis Oem, is dit jaar / in den ouderdom van 58 / jaaren geſtorven.
1523. Meester Kornelis, Heer Willems zoon.
1525. Jakob Krooswijk: dit jaar overleden.
1529. Heer Dirk van Holten.
1535. Heer Jakob, Kornelis zoon.
1535. Heer Godeſchalk van Wyngarden.
1535. Heer Damaſus van der Myle, Heer Kornelis zoon.
1535. Heer Jakob Beamont.
1535. Heer N. Sas.
1545. Heer Godeſchalk Oem, is in dit jaar / 59 jaaren oud zijnde / overleden.
1548. Heer Heiman van Beamont.
1550. of omtrent 1550. Heer Willem de Jonge van Baartwyk.
1552. Meester Eeland, Jans zoon: dit jaar overleden.
1557. Meester Adriaan van der Merwede.
1557. Meester Johan de Vrie.
1558. Meester Wouter Halling.
1560. Meester Kornelis Bomme-bom, Gysberts zoon / dit jaar overleden.
1562. Heer Dominicus Bakker, Dideryks zoon: dit jaar overleden.
1564. Meester Joris Janſſe.
1565. Heer Joris van den Boſch: dit jaar overleden.
1567. Meester Gooſſen Matthysz: dit jaar overleden.

1571. Heer Daniel Aarnouts: dit jaar overleden.

1571. Heer Daniel Hallingh.

1572. Heer Johan van den Koulſter, Heer Floris zoon.

Omtrent 1572. Heer Kornelis Hallingh.

1575. Heer Adriaan van Duvenvoorde, Heer Jans zoon.

1596. Stierf Jan van der Lind, oud 71. jaren.

1603. Heer Kornelis Neve, Gerrits zoon: dit jaar overleden.

Daar hebben 21. Kapellen en 47. Outaaren geſtaan.

Kapellen.

1. S. Odulfus *kapel: in 't jaar 1505. geſticht door Pieter Damaſus zoon van der Myle, Burgemeeſter te Dordrecht.

2. S. Barbaraas kapel: in 't jaar 14.. geſticht door Rainildus van Brakel. Deze kapel word vermeldt op het jaar 1422. en 1454.

3. S. Catharinaas kapel: geſticht in 't jaar 14.. en vermeld op het jaar 1411.

4. S. Andries kapel: geſticht in 't jaar des Heere 14.. en vermeld op het jaar 1447. Deze kapel was geſchikt voor het gilde van de Viſſchers.

5. De kapel van 't H. Kruys, geſticht in 't jaar 14..

6. De kapel van den Allerheiligſten naam Jeſus, in 't jaar 1485. den 20. September geſticht door Heer Adriaan Pietersz. van Zandeling.

* De Leezer zy gewaarſchouwt dat in iedere kapél een outaar was geſticht; 't welk den naam van den zelfden Heylig voerde. *Vertaalder.*

7. Die

7. Die van S Elizabet, den 4. van October 1431. gesticht door de eerwaardige Vrouw Zoetje, wedulwe van Gysbert Neyssen van Genderen: welke stichting den negenden der zelve maand / in 't gemelde jaar 1431 / bevestigt is door Zweder van Kuilenburg Bisschop van Utrecht.

8. De kapel der Jerusalemsche Broederen of Heeren, gesticht in 't jaar 14.. staat vermeld in de reteninge van het Broederschap deezer kapelle / dewelke gedaan is in 't jaar 1503.

9. Die van S. Joris, gesticht in't jaar 14.. en van ouds het Schutters-gilde van den Voetboog toegeschikt / staat vermeld op het jaar 1458.

10. Die van S. Lodewijk, gesticht in het jaar 13.. staat vermeld in den brief van Hartog Aalbert; door denwelken hy het kapittel der Groote Kerke in 't jaar 1366. oprechte. Deze kapel is in den jaare 1493. aan de Munters ingeruimt: en heeft van ouds ter benoeminge en vergeevinge van de Hollandsche Graven gestaan.

11. Die van S Apollonia, zijnde in't jaar 141.. gesticht door Vrouw Adriana van den Koulster; en den 2. Juny 1510. met grooter inkomsten begiftigt van Vrouw Beatrix Willems dochter van den Koulster.

12. Die van S Pancratius, den 25. January 1474. gesticht door Meester Johan Aalbertz van Egmond, Deken der Kollegiale kerke van de H. Maagd Maria. In deze kapelle / aan S. Pancratius ontaar / waren 2. vikaryen gesticht.

13.

13. Die van S . . . . . gesticht in 't jaar 14. . en in den brief der Kerkmeesteren vermeld onder den naam van Jan van Muylwyks kapelle. In t jaar 1475/ den 5. van September / is deze kapel begeeven aan Meester Johan Aalberts zoon / Deken der Groote Kerke.

14. Die van S. Jan Evangelist; dewelke den 14. van October 1478. gesticht is door eene Geertruid, dochter van Meester Johan Aalberts, en weduwe van Rombout Jans zoon.

15. Die van S. Jakob den Meerderen: dewelke / benevens eene Vikary aan S Jakobs outaar/ den 25 Augusti/ in 't jaar 1487/ gesticht en begiftigt is door Thomas Symonszoon Bokelaar, algemeen Rentemeester van Holland enz. welke stichting in 't zelfde jaar / en den 29. der zelfde maand / bevestigt is door den Utrechtschen Bisschop David van Borgonje. In t zelfde jaar/ den 14 van September / zyn aan deze kapelle door Heer Arent Bokelaar, Priester/ noch groote inkomsten gegeven. In de stichtinge was bedongen dat deze Vikary/ na de dood van den stichter Arent Bokelaer, of van den geen aan wien Heer Arent dezelve Vikary mogt verwisselen / gedeelt zoude worden in twee Vikaryen; en dat dezelve zouden staan ter begeevinge van de naaste bloedverwanten: zodaanig dat de mannen / in gelyken graad van bloedverwantschap / altyd den voorrang zoude hebben voor de vrouwen.

16. Die van de H H Petrus en Paulus, de Roomsche kapel genaamd: dewelke door de Broeders en Zusters van het Broederschap dezer kapelle gesticht is in 't jaar 1404.

17. S. Pontiaans kapel / gesticht in 't jaar 13. . en vermeld op de jaaren 1398. en 1427.

deze

deze kapel wierd gebruikt door het Laekenkoopers of Wantsnyders gilde.

18 S. Niklaas kapel gesticht den 1 Juny / in 't jaar 1398 en by het gilde van de Kraamers of Mars-luiden gebruikt

19. S. Aubertus kapel / gesticht den 4 van April 1408. en het Bakkers gilde toegewezen.

20. S. Annaas kapel / gesticht den 2 van September 451 / en het Bontwerkers gilde toegeschikt

21. S. Stevens kapelle / gesticht den 21 van Maart 1422 / en by 't Verwers-gilde gebruikt.

Naamen der outaaren, die in geene kapellen besloten waren.

22. S. Huberts outaar / 't welk in den toren ten dienste van zeker Broederschap was gebouwt.

23. S. Severus outaar / insgelijks in den toren / ten dienste van t Wevers gilde / opgerecht.

24. Het outaar van 't H. Sakrament, staande buiten den toren / en by het Schrijnwerkers gilde gebruikt.

25 Het outaar van S. . . . . quam het Mazelaars gilde toe.

26. Het outaar van de HH Cosmas en Damianus heeft het Wondheelers gilde toegekomen.

27. S Laurens outaar.

28 S Eligius outaar / was ten dienste van het Smits-gilde gebouwt.

29. S Jans outaar.

30. Het outaar der 4 gekroonde Martelaaren, t' welk de Maas-schippers t' hunnen dienst hadden.

31.

31. S. Joſefs outaar / vooz het Timmermans gilde opgerecht.

32 Het outaar van de H. Maagd Maria, 't welk ook ten gerieve van een Bzoederſchap waz gebouwt.

33 S. . . . outaar / vooz het Scheepmaakers gilde.

34 S. Leenderts outaar / 't welk de Zagers gebzuikten.

35. Het outaar der zeven Weën van de allerheiligſte Maagd Maria.

36 S. Maartens outaar vooz het gilde der Kraan-kinderen.

37. Het Hoofd-outaar.

38 Het outaar van de Boodſchap der H. Maagd Maria.

39 Het outaar van de HH. Vitus en Modeſtus, vooz het gilde van de Laken-ſcheerders.

41 Het outaar van 't H. Kruis.

42. Dat van de H. Dzievuldigheit.

43. S. Lucas outaar / vooz het Schilders gilde.

44. Dat van S. Lambert.

45. S. Sebaſtiaans outaar

46 Het outaar van de HH. Ewouden, vooz het Kuppers gilde.

47. Dat van de HH. Criſpinus en Criſpinianus, vooz het Schoenmaakers gilde.

AANTEKENING.

1. Wanneer de hoofdkerk van Dordrecht opgebouwt zy, word onder de Hollandſche Hiſtoriſchrijvers onderzocht en betwiſt. Die het met S. *Sura* hou-

den, brengen de opbouwing op het begin der 14 eeuwe: zijnde *Sura* geſtorven in 't jaar 1320 Anderen brengen de opbouwing op het jaar 1339, en ſteunen op het volgende opſchrift, 't welk door den Heer Auteur vermeld is, en op den toren te leezen ſtaat:

Fundata ſum anno Hieſu 1339. *Iunii* 16.

Doch *Beverwijk* en *van Balen* paſſen die woorden den toren toe: dewelke eenige jaaren na de Kerk zal zijn opgetimmert. *W. i Goudhoeven*, dewelke dat zelfſte gevoelen als goedkeurende voorſtelt, ſchijnt zich aanſtonds te bedenken: *Men bevindt*, zeit hy, *in een oud Regiſter tot Utrecht, inhoudende de fundatien van de Kerken en Kloofters des Bisdums, dat tot Dordrecht eene Kerk geſticht wierd in 't jaar* 1064. Het zelfde hebben wy uyt den brief van *Hendrik* IV. waar uyt wy de woorden, die zulks te kennen geeven, reeds aangehaalt hebben. Het is waar dat daar van een kapelle word geſproken: maar alle kerken, dewelke het recht van Parochi-kerken noch niet verkreegen hadden, maar daar de kerkelijke dienſten evenwel verricht mogten worden, wierden eertijds ook kapellen genoemt: gelijk uyt ontelbaare plaatzen, zoo wel van *Batavia Sacra*, als van andere Kerkelijke Schrijvers, bewezen kan worden. De Heer *Beverwyk* meent dat daar door de Hoofd-kerk verſtaan moet worden: *Van Balen* durft 'er geen ja of neen op zeggen. Het zoude misſchien wel zoo gevoeglijk ſchijnen dat de oudſte Kerk, als 'er doch een Parochikerk moet koomen, zoude voorgaan: maar zulke gevoeglijkheit heeft altijd geen plaats, gelijk uyt de beſchrijvinge van verſcheide ſteden ſchijnt te blijken: daarom zullen wy ook op dit ſtuk den Leezer geen wet voorſchrijven. Maar dat 'er de Hoofdkerk al geſtaan heeft in 't jaar 1300, en vervolgens wel 39 jaaren vroeger als het tweede gevoelen beweert, word op eene onwederſprekelijke wijze door *van Balen* bewezen uyt een geſchreve parkemente daglijſt (*Kalendarium*) daar de gemelde Kerk meer als eens vermeldt word op het jaar 1300, en eenige daar aan volgende jaaren.

i Goudhoeven pag. 17.

In

In 't jaar 1290 gaf Graaf *Floris* aan de Poorteren van Dordrecht het recht om de Schoolvoogdy, en het Kosterschap te vergeven, toegestaan: hier nevens zijne eige woorden; "Aldus voert, so hebben wy onse voorsz "poirteren ghehenget ende geven, dat si ewelijcke voor- "waert meer die gifte vander Scole 'tOrdrecht, ende "van der Costerie aldaer, selve gheven mogen, daer "si willen, ende dien zy 't jonnen.

DE NIEUWE KERK.

Tweede Parochiekerk, die van ouds buiten de stadsmuuren heeft gestaan.

De zoo-genaamde Nieuwe Kerk, dewelke ter eere van S. Niklaas ingewijdt was / is gesticht in 't jaar 13... Van ouds was het de Parochiekerk van het Hof en Heerlijkheit de Merwede: maar zedert het jaar 1604 is ze door de stad ge eigent. Zy heeft 15 outaaren en drie Kooren gehad: in t midden S. Niklaas Kooz; aan de zuidzijde het Kooz van 't H. Kruis; en aan de noordzijde het Kooz van de H. Maagd en Moeder Gods Maria. De Pastory wierd dooz het Kapittel der Hoofd-kerke vergeeven. In 't jaar 1568 / op het feest van S. Vincentius, is deze Kerk op den vollen middag afgebrandt. Daar op is zy wederom / hoe wel kleinder als te voren / opgetimmert / en dooz * Wilhelmus Lindanus, Bisschop van Roermonde / ingewijdt.

† In 't jaar 1468 hebben Tielman Oem, Lijsbet en Belia Oem, Godeschalck Oem, en Godeschalks zoonen / tot een hulpmiddel dooz

* Het leven van deezen *Lindanus* zullen wy beneden onder de geleerde Utrechtenaars opgeeven.

† Uyt een Duytsch afschrift van deze stichtinge, door Heer de *Witte* met eigen hande geschreven.

hunne en hunner Voor-ouderen en Bloedverwanten zielen / mitsgaders voor de zielen van alle geloovigen / in deze kerke / aan 't outaar van de H. Maagd Maria en van de H. Ursula, een altijd-durende kerkelyke prove gesticht: onder beding dat 'er vier Missen weekelijks / en na iedere Mis de Psalmen Onferm'u mijner, en Uit de diepte, gelezen zouden worden. De begeeving deezer bedieninge hebben zy aan zich zelven en aan hunne erfgenaamen gehouden. Voor de inkomsten hebben zy geschikt 5 Borgondissche schilden: en daar onder verbonden ses mergen in Bleskensgraaf; de helft van 10 mergen en 150 roeden in Gibbeland; en 3½ mergen te Wijngarden.

Pastoors. De volgende Priesters hebben de Pastory van deze kerke bekleedt:

In 't jaar 1520. Meester Adriaan Korneliſz: de vader van Broer Kornelis Adriaanſz, Minnebroeder en Prediknnt te Brugge.

1522. Meester Kornelis Oem, Kanonnik in de Hooſd-kerke / dewelke in dit zelfde jaar / 58 jaaren oud / uyt de wereld is geſcheiden.

1540. Heer Adriaan Koemen.

1541. Heer Adriaan Jagher, geſtorven in 't jaar 1561.

1544. Meester Adriaan Brouwer.

1557. Heer Kornelis Franſz.

1557. Heer Jacob Gerritſz.

1560. Heer Kornelis Korneliſz Bieze.

1561. Heer Jakob, Euſtachius zoon.

Deze kerk had ook eenige kapellen; namentlijk /

Kapellen in S. Nikkias kerke. 1. S. Catharinaas kapel / dewelke in 't jaar 1407 / donderdaags na S. Matthias feest / geſticht en met eene Vikarye begiftigt is door

Jan

Jan Jakobſz zoo als blijkt uyt het teſtament van Herbert Jakobſz, die de broeder van Jan Jakobſz is geweeſt.

2. S. Barbaraas kapel / ſtaande vermeldt op het jaar 1541.

3. S Jakobs kapel. (1)

AANTEKENING.

1. S. *Iakobs* k kapel is in 't jaar 1519 overgedragen op *Pieter Hendrikz. Slingeland*, en Juffrouw *Catharina van der Mee* : welkers erfgenamen het recht van Patroonſchap, de begeeving der Vikarye, en het recht der begraaffeniſſe toebehoort. Doch deze kapel, zoo door brand als anderzins, is niet meer in wezen.

Vorders is het klokhuis van S. *Niklaas* kerke geſticht in 't jaar 1541: en had vier *gewijde*, of gedoopte klokken: namentlijk S. *Salvator*, wegende 3200 pont: *Maria*, weegende 2234 pont: *Nicolaus*, weegende 1578 pont: *Auguſtinus*, wegende 109 pont. Rakende het wijden van deze klokken heeft meergemelde *van Balen* het volgende uyt het *Kerkenboek* der Nieuwe Kerke getrokken:

" In 't jaar 1542, op ten 17 Maert ons Vrouwen-
" dag Annuntiationis, worde ons grote klok gewijdt,
" ende hyet *Salvator* : als doe ontfangen in 't becken
" 12 Rynſche gulden 10 ſtuyvers.

" Ontfangen van dat die twee eerſte klokken gewijt
" waren, d'een heet *Maria*, ende die clein *Nicolaus*,
" ende was op ten 12 November 1542. Ende dat van
" de goede gemeente in 't becken 26 Rijnſche gulden.

" Betaald den Paſtoor van de clock *Salvator* te Car-
" ſtenen of te wyen 22 ſtuyvers.

" Betaald van dat onſen Paſtoor beyde ons klocken
" ghewyt ende ghecorſtent heeft 23 ſtuyvers.

" Item betaald van S. *Auguſtinus* te wyen, 4 ſt.

De vier kapellen van S. *Niklaas* kerke ſtaan by van Balen aldus uytgedrukt:

k Van Balen pag. 113.

" De Schrijvers Kapelle.

" Kapelle gestieht by Heer Jan van *Drenkwaart*, de-
" welke overleden is in 't jaar 1549.

" Kapelle by Heer *Willem van Drenkwaert*, dewel-
" ke overleden is in 't jaar 1488.

" De Quekels kapelle. Misschien door *Quekel* Bal-
" juw van Zuitholland gesticht.

In 't jaar 1572 den 27 Augusti, is *Katharina Halling* in de Nieuwe Kerk gedoopt; zijnde de laatste die in 't openbaar door een Priester in die kerk is gedoopt.

Behalven deze twee voornaamste kerken / heeft Dordrecht veele kerken van minder soort en aanzien / en verscheide Klooster-kerken gehad. De kapel van de Maagd en Moeder Gods Maria, in de Kromme-elleboog-straat / is gebouwt omtrent het jaar 13 ..

Augustijner klooster

Het schoone Klooster van de Augustijner Eremijten, 't welk volgens Herman Oems gesticht is in 't jaar 1275 / heeft eene kerk / en daar in vier kapellen en verscheide outaaren gehad. De gemelde Oems, of wie het anders zy / heeft eene ongedrukte Jaarbeschrijving nagelaaten: handelende van de opkomste en den voortgang des heiligen Rooms-Katolijken Geloofs, zoo in de hoofdstad van Holland Dordrecht, als in de naastgelegene plaatzen van Zuitholland. In deze Beschrijvinge / dewelke ons in het gevolg noch dikmaals te passe zal komen / staat het volgende omtrent het gemelde klooster aangetekend:

De Eerw. Vader Krab, die voor de beroerten de Overste des gemelden kloosters is geweest / heeft in 't jaar 1595. te Brussel aan den achtbaaren Heer Gualterus ab Aurea villa (Wouter van Goudenhove) verklaart uyt ouder Mon-

Monniken verstaan te hebben dat de grond / tot het opbouwen van dit klooster / gegeven is door een Hollandschen Graaf. Het is op de beste plaats van de stad gelegen : heeft een schoon en deftig pant / en in 't midden een koninklijk plein. Het huis / of de woonplaats / is zeer groot De kerk / by de andere kerken van de zelfde order vergeleeken / zal dezelven in grootte zekerlijk overtreffen : doch voornamentlijk zal zy in schoonheit en pracht verre de kroon boven alle de voornoemde kerken spannen.

Het klooster / by ongeluk afgebrand / is naderhand weder opgetimmert. Tot verhaasting van het werk heeft wonderlijk veel geholpen dat Siffridus Aarts-bisschop van Keulen den geenen / die de opbouwinge door hunne mildaadigheit te baate quamen / elf dagen aflaats vergunde. Welke aflaat ook uytgebreidt wierd tot de geenen / dewelke de steenen hielpen houwen / de kalk bereidden / of de gemelde steenen / kalk / enz. hielpen aanbrengen. afgebrand, en weder opgetimmert.

De volgende mannen zijn Oversten / by hen Priors genaamd / van dit klooster geweest :

Priors van het Augustijner klooster.

In 't jaar 1293. Broeder Godschalk Oems, dewelke in dit zelve jaar 1293 den eersten steen van de Klooster-kerk heeft geleit. Priors.

1343. Domaes N.
1344. Dionisius, Prior Generaal.
1346. Jan van Steenbergen.
1348. Dionisius N. Prior Generaal.
1349. Gherijt van Hoelden.
1355. Jan N.

1355. Bz. Jan die Biſſcop.
Cornelis vander Nieuwer-Hey.
1363. Jan Vincke.
1367. Adam van Deyle.
Pieter vander Nyewervaert.
1370. Claes van Sciedam.
1399. Claes Oem.
1402. Adriaen N.
1405. 1406. Claeys Ockerſz.
1407. Jan die Biſcop.
1408. Aernt van Geervliet.
1410. Claeys Ockerſz.
1414. Jan Biſcop.
1417. 1419. Vrederick van Hoern.
1421. Dirck van Velſen.
1428. 1429. Jacop Liſſe.
1432. Laurens Craling.
1432. 1433. 1434. 1439. Jacop Liſſe.
1442. Philips N.
1446. 1449. Claes van Breda.
1451. 1455. Gerard van Hoeſden.
1455. 1456. 1458. Cornelis Vrancken van Nieuwer-Hey.
1475. Jacop N.
1475. Boudewijn Stapel.
1481. Auguſtijn van Roſendael.
1485. 1490. Boudewijn Stapel.
1496. Jan Janſz.
1515. 1516. Henric van Sutphen.
1520. Jan van Orsbach.
1521. Jan van Orſtbach, Leeraar in de Godsgeleerdheit.
1530. Auguſtijn van Eyndhoven.
1543. 1553. Pieter van Haſſelt.
1555. Cornelis Hardius.
1558. Cornelis Hardenier.

1559.

1559. Br. Aernold Regius.
Jooſt Reyngout, Bezichtiger.
1559. 1568. 1569. Cornelis Hardius.
1571. 1572. Joannes Crabbius, laatſte Prior.

Leesmeeſters.

Leermeeſters.

1349. 1355. Br. Hendrick Heye.
1419. Hughe van Leyden.
1432. Hendric Hey.

Oudſte Monnik.

1520. Broeder Br. Aelbrecht N.

Onder-Priors.

Onder-Priors.

1349. Br. Matthijs N.
1402. Aernt van Utrecht.
1406. Aernt van Woudrichem.
1408. Jan Fraet.
1410. Aernt van Woudrichem.
1419. Heinric Houtſcilt.
1432. Claes van Rotterdam.
1517. Jan Pels, Pieters zoon.
1520. Jacop van Berck.
1555. Auguſtijn van Baerle.

Huisbeſorgers.

Huisbeſorgers.

1494. Br. Bouwen Stapel.
1501. Barthout N.
1515. 1516. Anthonis Janſz. van Baerle.
1520. Dirck van Teſſel.
1528. 1529. Jacop Tielmanſz. 1554.
1555. Tielman N.
1557. 1558. 1559. 1560. 1563. 1568. Jacop Tielmanſz. (1)

Het hoor der kerke is afgebroken. De kerk word van de zoo-genaamde Gereformeerden gebruikt / om 'er op feest- en andere preekdagen te preeken.

Broederschap van S. *Antonius.*

* Omtrent het jaar 1400 zijn 'er door toedoen van den Vader Prior eenige van de aanzienlijkste Heeren der stad Oudecht by een gekomen; en hebben een Broederschap / onder de bescherminge van den heiligen en grooten (2) Antonius van Egypten / dien Aarts-vader der Kluizenaaren / by malkander opgerecht: om / zoo ik het begrijp / eenen Schut-heilig te hebben tegen de woedende pest: dewelke hen en hunne huisgenooten tegen het dreigend gevaar zoude beschutten. En op dat deze zaak / dewelke zoo wel begonnen was / niet allengskens te niet zoude loopen / hebben zy het oorbaar geacht / dezelve door eenige wetten te stutten en te bestigen. Zoo zijn dan de volgende wetten / met eenpaarige toestemminge / opgestelt / en ter onderhoudinge voorgeschreven:

Wetten van dat Broederschap.

I. De Heeren Broeders zullen den plegtigen ommegang / op S. Antonius dag / twee aan twee vergezelschappen. Zy zullen dan ook de H. Offerande der Misse bywoonen; en de Vespereu / of kerkelijke Avond-gebeden / hooren zingen.

II Ten zelven dage zullen de Heeren Broeders aan de gemeene tafel met de Paters eeten.

III. Zy zullen hunnen Beschermheer Antonius dagelijks aanroepen: om door hem van allerhande ziekten behoedt te worden.

IV. Gedurende het Oktaaf van S. Antonius zullen zy de behoeftige persoonen / door het uptreiken van aalmissen / helpen.

* Uyt de gemelde Jaarbeschrijvinge.

V.

V. Daags na S. Antonis feest zullen zy eene plegtige Misse laaten doen voor hunne afgestorvene Mede-broeders.

Deze wetten zijn eertijds / tot de land-beroerten van het jaar 1572 toe / heiliglijk onderhouden geweest. En hoewel dat dit Broederschap / zelfs in 't heetste en binnigste der geloofs-beroerten / onder de voornaamste Katolijken van de stad onverandert is gebleven: zoo hebben nochtans de Augustijner Monnikken / op dat de vruchten daar uyt spruitende onder een grooter getal van menschen verspreidt zouden worden / een diergelijk Broederschap te Brussel opgerecht. Dit leste Broederschap / waar in de Markgraaf van Spinola, de Hartog van Aarschot / en meest alle de Princen en Graven van de Katolijke Nederlanden zich lieten opschrijven / is daar noch ten huidigen dage in groot aanzien: zoo om het getal / als om de godtvruchtigheit / der Broederen.

Ik zal hier de naamen der Voornaaren laaten volgen / dewelke zich op de rolle van het voorschreven Broederschap hebben laaten aanschrijven: op dat het den nakomelingen blijke hoe yverig en vierig dat hunne voor-ouders geweest zijn / om eene plaats in het Broederschap te hebben:

Snellart Duyk, Raadsheer in 't jaar 1453.
Godeschalk Oem, Burgemeester in 't jaar 1440.
Johan Oem, Tielmans zoon / in 't jaar 1437.
Lodewijk a Prato, Heer van Moerkerken.
Dirk Oem, Tielmans zoon.
Pieter van Slingeland, Diderijks zoon.
Gerrit Bogaart, Schout.
Christiaan Schart, Pieters zoon.

Mee-

Meester Johan van Slingeland.
Willem van Tympel.
Floris van Tympel.
Willem Duyk, Snellaarts zoon.
Antoni, Willems zoon.
Cæsarius van Slingeland, Schout / gestorven in 't jaar 1499.
Kornelis Bogaard.
Jakob Oem van Wyngaarden, Baljuw van Zuitholland.
Willem van Nes.
Meyndert Ysbrant.
Tielman van Amerongen, Raadsheer / gestorven in 't jaar 1462.
Jakob de Vries.
Noyde van Amerongen.
Jakob, Damasus zoon / Schout.
Pieter Annoké, Schout van Zuitholland.
Pieter Tak.
Johan Bellyn.
Dirk Oem van Wyngarden.
Jakob Ysbrant.
Willem Duyk.
Pieter van Slingeland.
M. Floris Oem van Wyngaarden.
Johan van Tympel.
Johan de Vries, Jakobs zoon.
Johan van Muylwyk.
Pieter Schart, Christiaans zoon.
Kornelis Haek.
Gerrit van Minnebeek.
Tielman van Amerongen.
Adriaan, Damasus zoon.
Adriaan Fyk.
Willem, Boudewyns zoon.
Meester Adriaan Beukelaar, Ontvanger van Zuitholland.

Adriaan

Adriaan van Meerdervoort.
Boudewyn Oem van Papendrecht.
Diderijk, Kornelis } Oem, } Gaugericus zoonen.
Johan, Jakob } Queckel.
Niklaas van Meerdervoort.
Floris van Thol.
Johan Oem, Schout.
Johan van Minnebeek, Baljuw van Zuitholl.
Jakob Heerman.
Adriaan van Heemskerk, geſtorven in 't jaar 1523.
Willem, Jans zoon.
Meeſter Gerrit Bogaard.
Boudewyn Oem van Papendrecht.
Hugo Queckel.
Gysbert Heerman.
Gerrit Stoop.
Meeſter Jakob de Vries, Stads Sekretaris.
Tielman Mol.
Floris van Kuyl.
Johan van Drenkwaert, Schout.
Aalbert Pynſen.
Willem van Drenkwaert, Burgemeeſter/ Heer van Gyſſenburg / is overleden in 't jaar 1554.
Hubert Tak.
Abel van Koulſter, overleden in 't jaar 1556.
Schrevel Halling, Okkers zoon / Schatmeeſter / overleden in 't jaar 1558.
Gerrit Tak.
Jakob Queckel, Baljuw van Zuitholland.
Daniel Oem, Hermans zoon.
Pieter Muys, geſtorven in 't jaar 1569.
Willem Boucquet, Muntmeeſter over de Ne-

derlandſche Mauntery / overleden in 't jaar 1570.
Floris Mol, Baljuw van Zuitholland.
Adriaan van Blyenburg, Schout / overleeden in 't jaar 1573
Wouter Oem van Papendrecht.
Gangericus van Steenhuizen, overleden 1571.
Boudewyn Drenkwaert, Burgemeeſter / overleden in 't jaar 1578.
Antoni van der Burg.
Gysbert, Johans zoon / Schatmeeſter.
Boudewyn Heerman, Heer van Maasdam.
M. Adriaan van Blyenburg, Heer van Schobland.
Matthys Berk.
Willem Oem, Heer van Papendrecht.
Gangericus van Drenkewaert, Heer van Gyſſenburg / overleden in 't jaar 1584
Kornelis vander Myle, geſtorven in 't jaar 1585.
Okker Halling, Schrevels zoon / overleden in 't jaar 1584.
Dirk Berk.
Johan vander Myle.
Pieter Aarnoutz. Heer van Maasdam.
Willem van Drenkewaert, Heer van Gyſſenburg
Kornelis van Moeuſyenbrouck.
Quiryn a Gratia.
M. Hugo Kool.
Mattys van Nederhoven, Heer van Rijsoort.
Johan Bouquet, overleden in 't jaar 163.
Damaſus Barthouts, Heer van Zandelijn.
Aarnout vanGouthoeven overleden in't jaar 1612
Dideryk Heynk, overleden in 't jaar 1606.
Herman Heerman.
Jakob van Diemen, overleden in 't jaar 1606.
Judocus Gryp van Valkeſteyn.

Mee-

Meester Jakop Spaan.
M. Adriaan van Moeuſyenbroek.
Johan
Daniel } Oem.
Herman
M. Viglius
Johan Brouwer.
M. Willem Bouquet.
Frans Verduyn.
. . . . Bladegem.

AANTEKENINGEN.

1. Omtrent deze Priors heb ik dit uyt *Van Balen* aan te merken dat *Klaes Oem*, vermeld op het jaar 1399, met die van Dordrecht tegen de Vriezen is opgetrokken als Veldpaap. Want de naam van Paap, voor Prieſter genomen, dewelke nu wat ſmadelijk ſchijnt te luiden, was in die tijden zelfs onder de Prieſters zeer gebruikelijk.

Vorder dat *Iakob Liſſe*, dewelke als Prior aangetekent ſtaat op de jaaren 1442. in 't jaar 1443. Biſſchop van Tripolis is geweeſt.

Dat *Gerrit van Hoeſden*, vermeld op het jaar 1455, ook het Leesmeeſters ampt heeft bekleedt.

Dat *Hendrik van Zutfeen*, dewelke Prior is geweeſt in 't jaar 1515. en 1516, de Luiterſche gezintheit is toegevallen; en uyt dien hoofde te Meldorp in Dietmarſſen is verbrandt.

Dat *Aarnout Regius*, dewelke aangetekent ſtaat op het jaar 1559, ook Provinciaal van de Auguſtyner monnikken is geweeſt.

Wy zullen hier ook * een lijſt van eenige Broeders, of gemeene Auguſtyner-monnikken, met *Van Balens* eigen woorden, opgeeven: te meer, om dat 'er iets vermeldt word van een klagte der ſtads Overheit tegen vier Monnikken:

* Van Balen, p. 131.

Broe-

Broederen.

1349. 1355. *Philips van Bergen.*
Clais van Breda.
Ian van Wijk.
1355. *Matthys van Delff.*
1402. *Ian Koy*, 1408. 1410.
4108. *Ian Ockeri.*
Aernt van Woudrichem.
Ian Beylaer.
1410. *Ian Biſcop, Prior van Agien.*
Dirck van Velſen.
Matthys van Delff.
Iacop Oudewater.
1419. *Florens Ianszone.*
1432. *Iacop Lijs.*
1451. *Wouter, Meeſter Iacop Ians zoen.*
1461. *Iacop Cleyſz.*
1494. *Iacop Iacopſz.*
1515. *Iacop Pels, Pieterſz.*

1515. Dede onze Overheyd aan Mr. Provinciaal te Colen, Br. *Willem van Alcmaer*, klachten over de Broederen: *Pieter Ferrewairde*, *Cornelis van Reymerswal*, *Gerryt de Man*, en hueren Diſcipel, *Symon van Mechelen*: Datze in de Biechte de Gemeente van Dordrecht wijs maakte niet alleen tegen die waarachtigheyt; maar ook tegen 't gemeen welvaren van de ſtad. Verzoekende derhalven die te willen doen vertrekken, en daar voor te doen hebben Precaers en Biechtvaders van verſtande, die de Gemeente mochte leeren den rechten weg der waarheyd, in de Biechten en daar buyten: en immers zulx die zoe hartnackig niet en zijn, dat zy in zaacken die buyten hueren verſtand en Faculteyt zijn, hem niet en willen ſubmitteren andre die bat behoeren te wetene en te verſtaan, dan zyluyden.

1520. *Ian Botter.*
1549. *Ian Bogaert.*
1572. *Cornelis Ianſz.*
Portier.

1402. 1408. Dr. *Dirk van Velſen.*

2. De reden is dat de H. *Antonius* voor een patroon tegen de peſt gehouden word: om welke reden doorgaans een vuur by den H. Man word geſchildert. Want hoewel ſommige daar door het helſche vuur verſtaan willen hebben; zoo meent *Molanus* [a], en meer anderen, dat 'er voornamentlijk gezien word op de vierigheit van de peſt. En, om 'er dit nu by te voegen, men ziet doorgaans ook een verken neffens *Antonius* geſchilderd ſtaan: waar door onze Voorouders waarſchijnlijk betekent hebben hoe dat hy van de duyvels, dewelke doorgaans met verkens vergeleeken worden, aangevochten is geweeſt. Hier uyt hebben de eenvoudige menſchen opgemaakt dat S. *Antonis* eene byzondere magt of genegendheit had om het vee van alle ongeval en ziekte te beſchermen. Ja om blijk van dit geloof te geven, en S. *Antonius* hulp als al zwygende en ſlaapende te verzoeken, word op veele plaatzen een [b] varken gevoedt en onderhouden op de koſte der gemeente; het welke dan S. *Antonius* varken word genoemt.

By *Lindanus* ſtaat een verhaal raakende S. *Antonis*, 't welk hier al te wel te paſſe koomt om overgeſlagen te worden. Ik wil het hier maar invoegen, om dat het hier zoo van paſſe ſchijnt te koomen, zonder voor de waarheit in te ſtaan, of 'er mijn oordeel voor of tegen te geeven. Dit durf ik evenwel wel verzekeren dat *Lindanus* de man niet is geweeſt, die iet tegen zijn geweeten geſchreven, of bedriegelijk verzonnen zal hebben. Hy vertelt dan [c] hoe dat de Geuzen, verſtandige luiden zullen zich aan die benaminge niet ſtooren, met eene dolle drift tegen de beelden ingenomen, het vergulde ſtandbeeld van S. *Antonis* by 's Hartogenboſch in 't vuur geworpen hebben. Dat was niet genoeg: zy voegden d'er zulke ſcheld- en laſterwoorden by dat het een gruwel om te hooren was. Maar zie, zegt *Lindanus*, Godt, door al dat laſteren en ſchelden getergd, heeft twee van die dolkoppen op ſtaande voet met een haaſtige peſt ge-

a Molan. de imag. lib. 3. c. 5.

b Ibid.

c Lindan. Apol. ad Germ. t. 2. c. 11.

slagen: welke pest al van ouds by de Christenen S. *Antonis* pest wierd genoemt; om dat ze zijne hulp, tot het verdryven van dezelve pest, dikwils genoten hadden.

Woonplaats van de Dominikaaner-Monnikken.

De Monnikken van S. Dominicus Order zijn te Dordrecht allereerst bekend gworden omtrent het jaar 1309: wanneer zy/ om bzuchten te doen/ van Utrecht herwaart zijn gekoomen. Zy kochten een huis by het Begijnhof: 't welk in 't eerste alleenlijk door twee Monnikken wierd bewoont. De eene diende door Kapellaan in S. Adriaans kerke / buiten de stads muuren: de tweede was Kapellaan van S. Jakobs Gasthuis. De laatste was ook gewoon op de Feestdagen van de allerheiligste Maagd / en in de vier laatste dagen van de goede Week / in de Hoofdkerke door het volk te preeken: en was daar-en-boven de Biechtvader van 't groote Gasthuis.

Op dat zy bestaan zouden / wierd 'er eens of tweemaal 's jaars / door alle de stads straaten / een hollekte door hen gedaan.

Wy zullen hier laten volgen twee Brieven uit het Desolata Batavia Dominicana.

Wy *Gysbrecht van Diemen*, *Vranckens* soen, *Willem* (*van Alblas*, Heeren) *Jan Reyners* soens soen, ende *Godtscalck Oem* Heeren *Tielmans* soen, Schepenen in Dordrecht, oirconden ende kennen dat voir ons quaemen *Ambrosius Jans* soen, *Cornelis Gysbrechts* soen, *Gys Hex* soen ende *Jan Pauwels* soen, Dekens van S. *Peters* gilde binnen Dordrecht, ende verkennen dat sy van S. *Peters* gilde voorschreven wee-

weeghen vercoft hebben Heer *Joan van Scerpenis*, Leesmeeſter van de Predikaer Oirden, ende Terminarius binnen der ſtede van Dordrecht, tot behoef Convents vander voorſchreven Oorden van Utrecht die houder zijn van deſen brief eyn erve met alle ſijn toebehooren in de Visſtraet ſtreckende vander achtermuer der plaetſe daer de Terminarius voorſchreven woonende is tot in die Grafte ofte Sloet in dy lencte tuſſchen en Mynre-Brueders maer aen die en dyn zijde, en dat Erve van S. *Peters* an die ander zijder houdende binnen der Bruederen muer ende des Terminaris voorſchreven muer, die hy oprichten mach ſoo groot, ſoo breet ende ſoe wijde als hen plaetſe voorſchreven tuſſchen beyde de zyt-mueren nu ter tijdt houdende is, ende kennen hen hier af betaelt tot des Gilden behoef voirſchreven den eerſten penninck met den leſten.

Hier by ſoo gheloven ſy hen den voorſchreven Erve met alle ſijn toebehoorten te waren ende te vryen van allen commer ende ontalen, behoudelicken in die namaels den Terminarius ofte het Convent van den Predikaren Oorden timmeren woude op dit voorſchreven Erve, dat ſy als dan den Oeſſendroep van den huyſe daer op ghetimmert weſende aen hoeren ſelven houden ſullen, ende dat water van dien huyſe commende houden ende leyden van den Erve van Sinte Peeters gilde, dat ſy daer an liggende hebben, ſonder eenich letſel oft hinder oft achterdeel van de gilde voorſcreven. In oirconden deſen Brieven ghegeven in 't Jaer ons Heeren M. CCCCXCII. den vijfden dach in December.

Dit huis dan zoo gekogt zijnde is van zekere jaarlijksche belastinge ontslagen/ gelijk uitwijst de volgende bzief:

WY *Willem Willems*, *J. Zeger* PP. *Adriaen dy Groote Jacobs*, ende *Adriaen Henrycxs*, Schepenen in Dordrecht oirconden ende kennen dat Heer *Joan van Scerpenis*, Leesmeester vander Predicaren Oorden ende Terminarius binnen Dordrecht voirscreven van weeghen des Convents van Utrecht vander Predicaren Oorden voirscreven verboden heeft met allen recht in 't Jaergeldinghe dat men beslaet des woensdachs naer elcken Paessche den 29en dach van April in 't Jaer ons Heeren M. † cccc. xv. dat gheheel met alle sijn toebehooren daer den brief aff inhoudt, die doorsteken is met desen brief. Voorts kennen wy dat *Ambrosius Janss Cornelis Gysbrechtsen*, *Gys Heynss.* en *Jan Pauwelss.* als Dekens van S. *Peeters* gilde binnen Dordrecht voorscreven uyt den gheheelen Erve voirscreven mit allen sijn toebehooren mit eynen verdeban ghebannen zyn, ende Heer *Joan* voirscreven tot bevhoeve van den voirscreven Convente van Utrecht daer weder in mit allen rechte. In oirconde desen brief ghegeven in 't jaer ende op den dach voirscreven.

Het Minnebroers-Klooster.

Uyt eenen schult-bzief van het jaar 1252/ en uyt zekere bergunninge/ dooz Floris van Holland/ Koning Willems Bzoeder in 't zelve jaar 1252 verleend/ * bespeurt men dat het Minnebroeders Klooster hier al voltimmerd heeft gestaan in 't jaar 1252. De kerk/ een heerlijk en vooztreffelijk werk/ was gzooter en wijder als de kerk der Augustijner Mon-

† Dit zal 1515. moeten zijn.
* Dingsdags na den Zondag Jubilate.

nniken.

nikken. In deze kerke ſtonden drie outaaren/ met tralien afgeſchut. Eindelijk is zy in 't jaar 1578 door de Andersgezinden afgebroken: dewelke een ſtraatweg door den hof gemaakt/ en van weerkanten huizen getimmert hebben. (1)

Gardiaanen. *

Gardiaanen van 't Minnebroeders klooſter.

1284. Br. Baernt N.
1293. Walterus.
1308. Jan Salomonſz.
1324. Barnardus N.
1325. Barnaet van Groeningen.
1337. Heinric van Eſſche.
1338. 1345. 1346. Jan Salomonſz.
1346. Henric Janſz.
1355. Alaerd van Dieden.
1355. Ghiſelbrecht van den Berghe.
1360. Henric van Aſſche.
1367. Pieter van der Nyewervaert.
1372. Tomas Tomaſz.
1372. Jan Dirxz.
1382. Gabriel N.
1383. Pouwels N.
1384. Paulus N.
1385. 1386. Joeſt N. of Jodocus.
1388. Wouter van Eel, of Waltherus de Eel.
1404. Adriaen N.
1407. Jan die Biſſcop.
1411. Clais Pannaert.
1414. Jan die Biſſcop.
1439. Dirck van Rotterdam.

* De naam van *Gardiaanen*, dewelke zoo veel te zeggen is als Bewaarders, Toezienders, en afkomſtig is van het Franſche naamwoord *Gardien*, werd by de Minnebroeders aan de Overſten van hunne klooſters gegeven. *Du Cange.*

1440. Heinric N.
1446. Heinric Jacopſz.
1447. Henric van Abſté.
1460. 1461. 1463. Heinric Andrieſz.
1541. 1542. Lambrecht N.
1543. Matthys Wenſſen, Oppер Vader.
1562. Kornelis van Mierop, ſtierf 42 jaar oud.
1572. Franciſcus van Mierbeek.

Lees-meeſters.

1308. Br. Willem Cant.
1355. Ghiſelbrecht van den Berghe.
1434. Heynric Hey.
1458. Cornelis vander Nieuwer Hey.
1460. Ghysbrecht van den Berghe.

Onder-Gardiaan.

1386. Br. Willem Goyer.

Huisbezorger.

1434. Br. Gheraet van Hoeſden.

AANTEKENING.

1. Het klooſter was dan al geſticht voor het jaar 1252. Het klooſter met de kerk, zoo als *Van Balen* in de oude brieven gevonden heeft, ſtondt 'er al in 't jaar 1300.

Dit zelve hof der Minnebroederen, gelijk het genoemt wierd, met het konvent, verſtrekte in die tijden voor een tweede Raadhuis, daar de Burgemeeſters en Dekens vergaderden; de Schatmeeſters aangenomen; de rekeningen gedaan; veele maag-zoenen getroffen, veele verſchillen beſlecht wierden.

a Van Balen p. 120.

In

In 't *b* jaar 1502, op den 2. Julii, heeft Hartog *Philips* zijne toeſtemming gegeven, om het klooſter der Minnebroederen te Dordrecht te hervormen. Dit hervormen heeft de Abt van Egmond, met zijne medeſtanders, uytgevoert ten overſtaan van den Stadhouder van Holland, en andere perſoonen van aanzien. Uyt krachte van deze hervorminge zijn 'er Obſervanten in 't klooſter der Minnebroederen geſtelt: en is hun wel duidelijk bevolen, de goede ſtad Dordrecht in haare oude voorrechten, aangaande de gilden en neeringen, niet te moeyen of te verkorten; of dien aangaande eenige nieuwigheit te beginnen.

b Idem p. 118.

V. Het oude Nonnen Klooſter, naar S. Agnes † genaamd / wierd bewoont door Klooſter-maagden: dewelke naar den Regel van S. Auguſtinus leefden / en onder het Kapittel van Windesheim ſtonden. Zy hadden eenen Biechtvader / die haar in de geeſtelijke zaaken oppaſte / uyt Rooden-daale / of uyt Groenendale; twee klooſters in Sonyen-boſch / niet verre van Bruſſel gelegen. In 't jaar 1326 is eene aanzienlijke Mevrouw / in 't gezelſchap van andere vrouw-luiden / uyt Noordwegen hier aangekomen: en heeft dit klooſter tot haare woonplaats genomen. S. Agnes klooſter.

In 't jaar 1426. is de (1) kerk door Heer Henricus, Biſſchop van Roſa / ter eere van S. Agnes ingewijdt: dewelke begeert heeft dat de verjaardag der kerk-wijdinge op den Zondag / binnen het Oktaaf van O. L. Vrouws Geboorte / gehouden zoude worden.

† Dit klooſter wierd door de wandeling S. *Agnes*-huis te Dordrecht genoemt.

In 't jaar 1500 is het door eenige Kardinaalen / wellker open-brief onder my beruſt / met eenige Aflaaten begunſtigt. Onder aan den zelven brief hingen de zegels der gemelde Kardinaalen / langwerpig rond / en op rood wasch gedrukt. Ook heeft Frederik van Baden, Biſſchop van Utrecht / in 't zelve jaar aan S. Agnes klooſter eene Aflaat vergunt van 40 dagen. In 't jaar 1505 is door de mildheit der burgerye in de gemelde kerk eene kapel van de H. Maagd gebouwt; en het verwulfzel der kapelle verguldt. De kerk / dewelke gebouwt is in 't jaar 1494 / ſtaat noch op haare oude plaats / en heeft eertijds drie ontaaren en een hoor gehad: zijnde het hoor beneden door een ſteenen muure / en boven door tralien afgeſloten. Tegen de zuidzijde van 't hoor / aan de buitenkant / was een klein huisje of zoo genoemd kapelletje gemetzelt / en in het zelve een ſteenen ſtandbeeld van de H. Maagd Maria geplaatſt; t welk voordeezen in het graaven van de grondwerken der kerke gevonden was geweeſt. Dit ſtandbeeld zoude door goddelijke magt verſcheide wonderdaaden verricht hebben. Ook zijn 'er eenige Aflaaten toegeſtaan aan de geenen / dewelke het voornoemde huisje of kapelletje acht dagen aanmalkander / van den elfden Maart te beginnen / godtvruchtiglijk bezocht zouden hebben.

De groote inkomſten / dewelke dit Maagden-klooſter bezeeten heeft / waren voor het grootſte gedeelte aan het zelve gegeven door den Ridder Gerrit van Heemskerke, dewelke geleeft heeft in 't jaar 1497. (2)

Hier by voegen wy uyt een oud handſchrift de lijſt van de Prioors / Prioorinnen / en eenige Non-

nen des gemelden kloosters: dewelke / voor een groot gedeelte / uyt een deftige en hoogadelijke stamme gesproten waren:

Priors.

In 't jaar 1468 / den 2 Maart / Hendrik van Kleve, is gestorven den 12 Maart 1486. en heeft 36 jaaren geregeert. Priors.

1487 / den 11 Mey / Gysbert Andries zoon van Haarlem.

1487 / den 14 van October / Wouter van Haarlem, de broeder en medegezel van onzen Prior. Hy stierf den 2 July 1492.

1499 / den 18 van April / stierf Gysbert Andries zoon / hebbende 12 jaaren geregeert.

1499 / den 3 Mey / Heer Willem Krindt. Doch in 't jaar 1504 den 26 July / wordt hy tot Prior gekozen van het klooster Bredendaal.

1499 / den 18 Mey / is overleden Hendrik van Leiden, de medegezel van onzen Prior.

Den 16 Mey is hier voor medegezel aangekomen Hendrik van Windeshem.

1500 / den 7 July / is voor medegezel hier aangekomen Johan van Amsterdam.

1504 / den 21 July / is Niklaas by onzen Prior / en Johan by des zelfs medegezel / aangekomen.

Priorinnen.

In 't jaar 1426. Geertruyd Blyde' Priorinnen.

1440. Ermgard van Love.

1440. Adelheidis Onderwater, Reynouts dochter.

1450. Catharina Haaks.

1471. en 1477. Agnes van Diemen, Hendriks dochter.
1480. Geertruyd van Nek.
1483. N... Kornelis Okkers dochter.
1486. Aleidis van Ghoor, Huys-bezorgster.
In 't jaar 1493 / den 15. July / wierd verkozen Geertruyd Omers; en is / na eene drie-en-dertige jaarige regeering / gestorven den 14. May 1526.
1526. Elizabeth de Jonge, Heer Reiniers dochter.
1547. Jenne de Jonge, stierf in dezen jaren / na haar volgde haar suster Elizabeth. en zijn beide Priorin geweest.
1550. Lysbet de Jonge.
1554. Anna, Klaas Jakobs dochter.

Nonnen.

1383. Goude, de dochter van Heer Willem Deunx.
1391. Ermgardis Haren, Rudolfs dochter.
1400. Aleidis Loef.
1430. Walburg van der Merwede, Heer Daniels dochter.
1434. Isabella van Walburg.
1440. Sapientia Onderwater, Reynouts dochter.
1456. Beatrix van Naersſen.
Lysbet van Naarſſen.
Soetje van Naarſſen.
1465. Soetje van Beveren.
1455 / den 16 Febuary / heeft Halewina, Adriaans dochter / haare geloften gedaan / en aan 't klooster vereert 3½ mergen lands.
18 May heeft Geertruyd Linx aan het klooster gegeeven 130 Rhijnsche gulden.
15 September / Nicolaja (Klaasje) vander Linden.

den. Haare moeder heeft aan 't klooſter gegeeven 300 ſchilden.

1466/ den 30 May/Criſtina Gerrits vander Gaſt. Zy heeft 10 ſchilden jaarlijks aan het klooſter geſchonken.

1467 / den 7 January / Halewina, Gerrits dochter. Haar vader heeft 400 gulden gegeven.

In November heeft Lidewina gegeven 100 Rhijnſche guldens.

In 't jaar 1467 is geſtorven Geertruyd van Ameronge.

1468. Lysbet vander Does.
Lutgardis, Willems dochter.
Lysbet van Alkemade.

1469. Hadewina, Gerrits dochter.

1471. Geertruyd Schaers. Zy heeft jaarlijks gegeven 40 Rhijnſche gulden.
Margareta, de dochter van Jan Dirkze.

1471 en 1520. Nicolaja (Klaasje) vander Linden, Jans dochter.

1473 / den 7 Auguſti / Lysbet, Gerrits dochter; heeft gegeven 200 Rhijnſche guldens.

Den 20 Auguſti / Machtelt Rutgaers. Haare ouders hebben 3 mergen lands gegeven.

Den 4 September / Aleidis, Judocus dochter/ heeft jaarlijks gegeeven 50 Rhijnſche gulden.

1475 / op S. Pontiaans dag / Margareta, Willem Heſſels dochter.

Zuſter Jans, Damens dochter: haar vader heeft 20 mergen gegeeven.

1477. Geertruyd van Diemen, Hendriks dochter.

1478. Johanna Damas, Willems dochter.

1479. Agnes Winter, is geſtorven in 't jaar 1479.

1480. Hadewig Kool.

1480.

1480. Maria van Diemen.
Anna Diert.

1481 / den 27 January / Margareta, Jan Eylands dochter. Haar vader heeft 200 Rhijnſche gulden / en noch 100 na haare dood gegeeven.

Den 14 July / Zuſter Johanna, Adriaans dochter. Haare moeder heeft veele goederen gegeeven.

1483. Aleidis Monnen.
Geertruyd Jans.
Hadewigis Kool.
Lysbet van Maarſſen, Jans dochter.

1485 den 23 Apzil / Clementia Haar oom / van moeders wege / heeft gegeeven 200 Rhijnſche gulden.

Jakoba Okkers. Haare meny / van vaders wegen / heeft gegeven 100 Rhijnſche gulden.

23 van September / Cornelia, Jans dochter.
Wilhelmina van Brakel.

1487 / den 22 van Apzil / Geertruyd Tielmans, Godeſchalks dochter. Haar vader heeft gegeeven 200 Rhijnſche gulden: en na deszelfs dood zal zy noch hebben 200 gulden.

13 May / Mevzouw Ida Tielmans, Jakobs dochter. De vader heeft gegeeven 300 Rhijnſche gulden / en jaarlijks noch 36 gulden.

16 van September / Adriana, Kluys dochter / heeft gegeeven 108 Rhijnſche gulden.

1489 / den 28 July / Antonia. Haar oom heeft gegeeven 100 ſchilden: en 48 Rhijnſche gulden / en 22 ponden.

1490 / den 22 July / Heilwig, Jakobs dochter. Haar vader heeft gegeeven 2 mergen lands.

Den 21 Auguſti / Zuſter Zoet. En zy heeft gegeven 100 Rhijnſche gulden.

1492 /

1492 / den 16 July / Adriana, Johan Ghibens dochter / heeft gegeeven 3 mergen.
1493 / den 16 July / Agnes.
20 July / Volowyt; wiens ouders gegeeven hebben 345 Rhijnsche gulden.
1494 / den 19 July / Hildegond, Hendriks dochter.
Den 8 van November / Margriet Hendriks.
1495. Maria Krooswijk.
1496 / den 4 July / Sapientia, Kornelis dochter.
6 Augusti / Zoet Claes, Johans dochter.
Agatha, Johans dochter.
1499 / den 1 van September / Johanna Meyst. Zy heeft gegeeven 109 Rhijnsche gulden.
Catharina, Johans dochter.
1500. Maria van Zandeling.
1502 / den 17 July / Maria, Heer Willem Ruygroks dochter: zy heeft gegeeven 8 ponden jaarlijks.
30 July / Agatha, Johans dochter.
1503 / den 27 van October / Zoetje, Diderijks dochter. Zy heeft ons veele goederen geschonken.
Den 12 van November / Cornelia, Jakob Oems dochter / heeft ons gegeeven 138 Rhijnsche gulden.
1504. Beatrix van Naarssen.
Den 21 van September / Clementia, Dideryk Bor van Amerongens dochter / heeft gegeeven 34 ponden jaarlijks / en 128 ponden in gereed geld.
1505 / den 30 Augusti / Cornelia de Jonge: en heeft gegeeven 20 Rhijnsche gulden jaarlijks.
1506. Ida Oem.
1507. Christina vander Duyn.
1517. Sofia vander Linde.
1520. Nicolai vander Linde.

1521.

1521. Iſabella van den Koulſter.
Anna van Sol, Antonis dochter.
1522. Adriana, Willems dochter.
1524. Lysbet, Heer Pieters dochter.
1535. Machteld de Joode.
1538. Catharina vander Duyn.
1540. Sophia vander Lind, Damas dochter.
1550. Aletta de Wit.
1557. Iſabella Stoop, Heer Willems dochter.
1563. Anna Diert.
1566. Geertruyd Oem.
Sura Oem.
1572. Anna en Margareta van Boshuyzen.

Noch vind ik de volgende Nonnen / doch zonder jaartekeninge / aangetekend:

Martha Oem.
Machteld vander Haer.
Bona Duyk.
Iſabella vander Does.

* Walburg van Mervede was in aanzien in 't jaar 1430.

Conſtantia (ook een Nonne van dit klooſter) is met eenparige ſtemmen van ieder een geroemt geweeſt: hebbende niet alleen de hoog-adelijke pronkbeelden van haare voor-ouders / de traanen van haare eigen ouders / het bidden en kermen van haaren vyer / maar ook den glans van haare ſchoonheit / kloekmoedigljjk / en tot ieders verwonderinge / met de voeten getreeden. Dus heeft zy haaren naam in S. Agnes klooſter / op de rolle van Chriſtus krijgsbenden laaten opſchrijven: en heeft deeze plaatze / die haar te voren nauwelijks be-

* Uyt de ongedrukte brieven der plaatze.

kent

kent was / eerst door zoo eene roemruchtige intrede / en naderhand door haaren heiligen ommegang / geen kleinen luister aangebragt. Daniel, Constantiaas bader / door de manhaftige standbastigheit van zijne dochter overwonnen / heeft geene geringe giften en inkomsten aan het klooster geschonken.

Isabella Omeria, Oberste van S. Agnes klooster / heeft het bewind 33 jaaren met zodaanige voldoeninge der Maagden geboert; dat haare dood van iedere Maagd beweent is geweest. Door haar goed beleid zijn niet alleen 's kloosters inkomsten merkelijk vermeerdert; maar oock de kerk / en 't grootste gedeelte des kloosters / van den grond opgetimmert. Priorinnen die in deugdzaamheit van leven uytgemunt hebben.

Johanna de Jonge, insgelijks Oberste of Priorin van dit klooster / is naar een beter leven verhuist in 't jaar 1547; na dat sy 21. jaaren lang / met eenen sonderlingen naam van heyligheit / aan het roer had gezeeten

De Maagden / haare weldaaden met eene dankbaare gedenkenisse oberweegende / hebben haare suster / Lysbet de Jonge, tot Oberste gekozen. De twee laatste Nonnen / Anna en Margrreta van Boshuyzen, volle susters / zijn in 't jaar 1572. naar Brabant geweeken.

Dit Nonnenklooster heeft in 't jaar 1468. de volgende inkomsten bezeeten: soo als ik in de oude en ongedruckte pampieren des kloosters heb gevonden.

Inkomsten.

Op een huys staende op den Riedyck, een goude Engelsche Nobel.
Item 4 pont van een erve.
Item 3 Wilhelmus schilden op een huys en erve, staande tegens de Kruys-broeders Capelle.

Item

Item aen erfagtigheit, als dat Pant-boek begrijpt, 42 pont, 15 ſchellinge, 2 groote.
Nog 2 pont van Margriet van Genderen.
21 Mergen Lands in Heeren-oudelands ambagt, doen 72 Beyerſche guldens en 6 Capoenen.
21 Mergen Lands in het ſelve ambagt, doen 72 ſchilden, 9 ſtuyvers.
12 Mergen Lands in de Rider-waert, doen 34 Beyerſche guldens.
3 Mergen Lands, ibid. doen 13 Beyerſche guld.
6 Mergen Lands in de Linde, doen 13 Rynſe guld.
5 Mergen Lands om 16 ſchilden en 3 Capoenen.
3 Mergen Lands om 10 ſchilden.
3 Mergen om 10 ſchilden.
12 Mergen om 25 Wilhelmus ſchilden, en een weer.
3 Mergen om 4 W. ſchilden.
2 Derde deelen van een wierken Lands van 15 Mergen, genaemt Groesbeek, om 21 Beyerſche guldens en een vet weer; Het andere derde deel doet 11 burgh-ſchilden en 2 Capoenen.
10 Mergen Lands, doen 20 burg-ſchilden, 20 ſtuyv. en 2 Capoenen.
Nog een hoefje Lands om 1 R. guld.
12 Mergen Lands doen 30 guld. en 4 Capoenen.
3 Mergen doen een halven Nobel.
4 Mergen doen een Engelſche Nobel.
4 Gaerden Lands doen 4 Beyerſche guld. en 4 ſt.
8 Mergen Lands doen 7 ſchilden.
3 Mergen Lands doen een Nobel.
8 Mergen Lands doen 9 Rynſe guldens.
De helft van 36 gemeeten Lands, gelegen in't Land van Voerne, voor 22 R. guld.
Nog 4 gemeeten om 18 ſchellinge.
Nog 5 Mergen Lands doen 7 ſchilden.

Nog had dit Klooſter zoo aen lijfrenten als erfrenten dit jaar, 895 - 4

De Landen waren gelegen in Heeren Oudelands-Polder, in de Oude Riderwaert, in die Linde, Mathena, Papendrecht, Gieſendam, Gieſen, Alblas, Leckerkerk.

In't jaar 1494/ als Hendrik Helmers, een ſchatrijk man/ en niet minder wegens mildaadigheit geroemd/ verſtaan had dat de Maagden in S. Agnes klooſter door armoede gedrukt wierden en gebrek leeden; heeft hy haar/ uyt loutere mildaadigheit/ 800 Rhijnſche guldens geſchonken.

AANTEKENINGEN.

1. Volgens *c Van Balen* is de kerk eerſt afgebouwt in 't jaar des Heere 1494.

2. *Walburg*, Vrouw van Merwede, de welke hier het Nonnekleed opzette in 't jaar 1430: en Heer *Reinier de Jonghe*, Penningmeeſter van Dordrecnt in 't jaar 1491, hebben ook veele goederen aan dit klooſter gegeven. *d*

c Idem p. 148. *d* Ibid.

Mariën-born, een Nonnekloofter geſticht in 't jaar 1303/ wierd bewoont door Kloofter-maagden die naar den derden Regel van S. Franciſcus leefden; en in 't geeſtelijke door een wereldſch Prieſter bedient wierden. Marien-born.

Haar kerkje was met twee gewijde klokken verciert: zijnde de eerſte op S. Maartens, en de tweede op S. Suraas naam gedoopt.

In zeker Nederduitsch handschrift staan de volgende Moeders/ of Oversteus/ en Zusters aangetekend:

Moeders:

1432. Suster Zoete van Beveren.
1439. Jouck. Hillegond N.
1449. Jouck. Geertruyd N.
1520. Anna, Willems dochter.
1545. Heyltken, Jakobs dochter.
Mariken, Martens dochter.
Anna, Dircks dochter.
1550. 1552. 1554. 1555. 1557. 1560. 1570.
Mariken, Martens dochter.
1570. Petronella, Heer Cornelis dochter / regeerde 25 jaren.

Huisbesorgsters:

1431. Suster Mechteld, Jans dochter.
1432. Katheryn, Pieters dochter.

Zusteren:

1431. Sr. Reyneld die Wynter, Aernts dochter.
Woborch, Wouters dochter.
Cleys Cnobbouts, Cleys dochter.
Lysbeth, Jacops dochter.
Lysbeth, Jans dochter.
1432. Lysbeth Scakelvoet,
Geertruyd Scakelvoet, en
Alyd Scakelvoet, Cleys dochters.
1443. Alyd, Pieters dochter.
1451. Adriaen, Pieters dochter.
Heylwy, Jans dochter.

1461.

1461. Katryn vander Steenhuyzen, Willems dochter.
1461. 1462. Matken, Jordens dochter.
1467. Elsken, Geerlofs dochter.
1469. Juffrou Agneſe die Jonge, Heeren Reyners dochters.
1476. 1485. Mechteld, Jordens dochter.
1489. Lysbet Leuf, Adriaens dochter.
1502. Nelle, Frederix dochter.
1505. Juffrou Beatrix Boot, ſterf 1505.
Lysbet Boot.
1520. Agnes Oem.
Cornelia Oem.
Anneken, Jans dochter/ 1524.
1530. Cornelia die Jode, 1530.
1570. Anneken, Jans dochter.
Anneken, Dirx dochter.
Neelken, Schrevels dochter.
Maryken, Aerts dochter.
Aelcken, Jans dochter.
Trynken, Aryens dochter.

T'hans is het klooſter in een woonplaats voor behoeftige wees-kinderen verandert; dewelke daar op de inkomſten des klooſters onderhouden worden. (1)

AANTEKENING.

1. By *Van Balen* ſtaan de volgende Paters of Vaders aangetekent op het jaar 1527.
Kornelis (vander Myle) Oud-Burgemeeſter.
Staets Govertze.
En op het jaar 1550.
Arent vander Myle.
Gerrit Everts.
Jakob Oem, Jakobs zoon.
Schrevel Okkerſz.

Klooſter der graauwe Zuſteren.

Het klooſter der Graauwe Zuſteren, dewelke zich aan S. Franciſcus Regel verbonden hadden/ en alſus naar haare kleeding genoemt wierden / is geſticht in het jaar 1332 en heeft op den Nieuwen Weg geſtaan. In haar kerkje ſtonden drie outaaren / en een afgeſlooten hooz. Zy wierden dooz een Pzieſter uyt de Oz-der der Minne-bzoederen onderwezen en beſtiert. (1) Beneffens het klooſter ſtond een kapelletje van de Allerheiligſte Maagd. (2)

AANTEKENINGEN.

1. Dit wierd anders het klooſter van S. *Clara* genoemt. Het is waar dat dit klooſter te Dordrecht niet geſticht is voor het jaar 1332. Echter hebben 'er al lang voor dien tijd Grauwe Zuſters te Dordrecht gewoont. Want voor eerſt ſtaan zy vermeld in de Threſoriers rekeninge van het jaar 1325: ten anderen blijkt uyt den volgenden brief van Graaf *Willem* III, dat zy al voor het jaar 1313 gewoont hebben in het *klein Lombarden-huys*. De brief van gemelden Graaf zal hier, zoo wel als menig ander brief van geringer perſoonen, een plaats mogen hebben:

Conſent-Brieff van den beſloten Vrouwen-Cloeſter, bynnen Dordrecht.

Wy *Willem*, Grave van Henegouwen, van Holland, Zeeland, en Here van Vrieſland, enz. Doen cond allen Luyden, dat wy om Goeds wille, aengeſien Salicheyt onzer, ende onzer ouderen zielen, en om den dienſt Goids allen wegen te meeren, georloft ende geconſenteert hebben, oirloven ende conſenteren mits deſen brieve, dat die Vrouwen Perſoenen, beyde Maechden ende Weduen, op deſer tijt woenende in onſer ſtad van Dordrecht, in een Woeninghe geheeten dat *Cleyn-Lombaarden-huys*, een beſloeten Cloeſter en Convent van S. *Franciſcus* Oerden van *Penitencien* ſullen (moegen) funderen, tymme-

ren

ren ende volbrengen, in den Woeninge daer ſy nu ter tijt in woenen, of een ander Hofſtede binnen onſer ſtede van Dordrecht voorſz, ende hem daar inne laeten beſluyten in der manieren ende ordonnancien als daer toe behoert. Ende nemen dat voirſz Cloeſter ende Convent mit hoeren goeden ende perſoenen daer toe behoerende, in onſen hoede ende beſcermeniſſe, gelick'erwijs ende in alrehande manieren als wy andere Cloeſteren ende Conventen ende Goeds-Huyzen, in onſen Lande leggende, genoemen hebben. Ende om dat wy dit vaſt en geſtade gehouden hebben willen, voir ons ende voir onſe Nacoemelingen, ſoe hebben wy deſen brief beſegelt mit onſen zegele. Gegeven in den Haege upten viij. dach in Junio, in 't Jaar ons Heeren M. CCC. en xiij.

Zoo hebben zy dan eerſt in het klein Lombaardenhuys gewoont. Waar op voor eerſt aan te merken ſtaat, indien 'er een klein Lombarden-huys heeft geſtaan, dat 'er naar alle ſchijn ook een groot Lombarden-huys geſtaan moet hebben. Maar, ten tweede, zal iemand ligt denken dat door dit Lombarden huys de gemeene Lombert of Bank van Leeninge verſtaan moet worden. Doch in het jaar 1313, en lang daar na, waren zoodanige banken, althans door openbaar gezag, noch niet opgerecht. Sommigen willen dat *Leo* X. de eerſte der Pauzen geweeſt zy, dewelke zodanige banken van leeninge zoude goedgekeurt hebben; maar in *Leoos* Bulle, van het jaar 1515, ſtaat duidelijk genoeg aangetekent dat *Paulus* II, dewelke geſtorven is in 't jaar 1472, de gemelde banken al goedgekeurt hadde. De eerſte [t] bank van leeninge of lomberd, daar de hiſtorien van weeten te ſpreeken, is die van Padua, dewelke daar opgerecht is in 't jaar 1491. Uyt Italie en Lombardye zijn de gemelde banken door Vlaanderen, Brabant, Holland, en meer andere plaatzen verſpreidt: en hebben, om dat ze uyt Lombardye voortgeſproten waren, den naam van Lombarden behouden. 't Staat dan te onderzoeken wat voor Lombard-huyzen dat 'er te Dordrecht voor de oprechting der gemelde banken geſtaan mogen hebben: en dit zal my de gelegendheit

t Zie Beyerling tom. 5. Scardeoni Hiſt. Patav. &c.

geeven om een andere moejelijke plaats uyt *Batavia Sacra u*, alwaar van de *Cawardini* geſproken wierd, en daar ik in het vertaalen niet konde doorkoomen, met eene moeite te verklaaren. Men moet dan weeten dat in de twaalfde, dertiende, en veertiende eeuwe veele koopluiden uyt Lombardye, en uyt de naaſtgelegene provincien van Italie, onder den naam van *Caorcini*, *Caturcini*, *Caurſini*, *Cawarſini*, *Cawartini*, den grootſten koophandel in veele landen van Europa gedreven, en zich in de beſte ſteden nedergezet hebben. Maar onder ſchijn van koopmanſchap, en ook van de menſchen in hunne verlegendheit te helpen, begingen zy allerhande woekery: zodanig dat ze meer als eens door Vorſtelijk bevél uyt Vrankrijk, Engeland, Nederland hebben moeten verhuizen. Zoo heeft de H. * *Lodewijk*, door een plakaat van de maand Januarius 1268, alle Coarſinen die zich met woekeren behielpen uyt zijn rijk doen vertrekken: zoo nochtans dat de Lombaardſche koopluiden, zoo Cawartynen als andere, mits geen woeker pleegende, in het rijk mogten blijven. Diergelijk een plakaat heeft *Philips de Stoute*, Koning van Vrankrijk, uytgegeeven op S. *Simon* en *Judas* dag: daar hy ook getuigt dat de gemelde Coarſinen of Kawardijnen byzondere huyzen hielden, om geld onder zekere panden op woeker uyt te zetten. Doch de Lombarden en Caorſynen, die zich met den koophandel vergenoegden, zonder het volk door woekery uyt te zuipen, behoefden het rijk al wederom niet te ontruimen. *Matthæus Paris* weet ook op veele plaatzen van het uytſpoorig ſchacheren en woekeren der Cawarſinen te ſpreeken. En by *Miræus x* word den Jooden en Cavarſinen door *Hendrik* III, Hartog van Braband, insgelijks geboden, uyt Brabant te verhuizen. Zoo heeft *Karel de tweede*, Koning van Sicilie, in een plakaat tegen de Jooden, dezelve Jooden, zoo wel als de Lombarden en Caturcinen, ook uyt zijn gebied doen vertrekken.

Zoo ziet men dan uyt het plakaat van *Philips den Stouten* dat de Lombarden en Coarſinen byzondere

u In Johan van Zyrich.
* By du Cange v. Caorcini.
x Miræus lib. 1. Diplom. Belg. c. 84.

huyzen

huyzen hadden, daar de menſchen in hunne verlegendheit geld op woeker konden krijgen. En zoo is het buiten twijfel dat ze ook te Dordrecht zulke huizen gehad zullen hebben. En als *Johan van Zyrich* de gewijde vaten by de Kawertijnen niet verzet wilde hebben, heeft hy zekerlijk deze Coarſinen of Kawerſynen in 't oog gehad. Wil iemand weeten wat onderſcheit dat'er tuſſchen de Cawerſynen en Lombarden is geweeſt, daar op zal *Du y Cange* voor my antwoorden dat alle de Italiaanſche koopluiden doorgaans Lombarden wierden genoemt: maar dat die koopluiden in zekere maatſchappyen verdeelt waren: dewelke haare benaaming hadden van de voornaamſte en magtigſte familien, dewelke de hoofden van zoo eene maatſchappye waren, en 't beſtier der zaaken hadden. Dus zal men by *Iohan Villaneus*, voornamentlijk in het 137. hoofdſtuk van zijn elfde boek, de maatſchappyen der *Amanaten*, der *Acciaivolen*, den *Barden*, der *Corſinen*, meer als eens vermeld vinden. Sommigen z willen dezen naam van Caorſinen afgeleidt hebben van Cahours, eene ſtad in Vrankrijk, daar de Lombarden grooten koophandel gedreeven zouden hebben. Andere willen dat die benaaming afkomſtig zy van de Corſynen, een vermaard geſlagt te Florence; 't welk in 't gezelſchap van andere familien, te Florence en in de nabuurige ſteden, door de koopmanſchap groote winſten heeft gedaan. En dewijl het doch Italianen waren, ſchijnt het alzoo billijk dat ze hunne benaaming ook in Italie gekreegen hebben. En dewijl zoo veele plakaaten tegen de Cawerſynen gevonden worden, en zoo veele Schrijvers van hen weeten te ſpreeken, zullen zy waarſchijnlijk, ten minſte aan deze zijde der Alpen, de magtiſte van alle die Koopluiden zijn geweeſt.

2. Ik zal hier de naamen van eenige *Paters* en *Maters*, of Vaders en Moeders dezer Nonnen, en ook van eenige Nonnen zelf, uyt *Van Balen*, * opgeeven.

y Du Cange ut ſupra.
z Dantes in infern cant. 11. Cleyrac ad leges maris p. 226.
* Van Balen pag. 146. 147.

Moeders.

In 't jaar 1435. Zuſter Alijd N.
1563. Adriana, Simons dochter.

Ondermoeder.

1572. Grietje van Kapelle, Willems dochter.

In 't jaar 1493 hebben de Zuſteren *met ten ſcapularen* (zoo wierden zy naar haar ſcapulier genoemt) tot *Paters* gehad:

Wouwerik, Kornelis zoon. Pieter, Damaes zoon.
Kornelis, Hendriks zoon. Lodewijk Berk.

In 't jaar 1550 hadden zy tot *Paters:*

Hugo Koil, Pieters zoon.
Herman van Blyenburg, Adriaans zoon.
Wouter, Schiltmans zoon.
Schrevel, Okkers zoon.

In 't jaar 1577, als de Nieuwgezinden 't bewind magtig geworden waren, zijn niet alleen de Paters der Grauwe Zuſteren, maar ook de Overſten van de Minnebroeders, Auguſtijnen, en van het klooſter Marienborg, afgeſchaft. Twee jaaren daar na, te weeten in 't jaar 1579, is het klooſter der Grauwe zuſteren in een School verandert.

Dat van de Celle-broers.

De Vergadering der Alexiaanen of Celle-broederen, uyt acht mannen beſtaande / is hier geſticht in 't jaar 1565. Hunne kerk had maar een outaar; en beneffens haare woonſtede ſtond een Dolhuis / daar zy het opzigt over hadden.

Van de Brood-zuſters.

De Broot-zuſters, dewelke naar den Regel van S. Auguſtinus leefden / maakten haar werk van de zieken te dienen. Zy hebben ſomwijlen ook gebedelt: waar van zy / zoo ik giſſe / de benaaming van Broot-zuſteren gekreegen hebben. Florentius, Biſſchop van Utrecht / heeft haare Order uyt naame van Paus Gregorius

gorius IX. zijn Hof te Avinion houdende, door een open-brief goedgekeurt. Eerst hebben zy slechts in een gemeen burgers-huis gewoont: 't welk in 't jaar 1466 / den 8 July / door Bisschop David in een Klooster is verandert. (1)

AANTEKENING.

1. De zelfde Bisschop *David* belaste den Prior en den Regulieren van Eemstein, en den Deken van O. L. Vrouws kerke, een Moeder in dit klooster aan te stellen. Deze zusters wierden ook de Celle-zusters en de Zwarte-zusters genoemt, en moesten van haare handen, en vorders van het bedelen leeven. De Prior van Eemstein, en de Deken van de Hoofdkerke, waren gerechtigt om 't zelve Konvent te bezoeken; of om verstaanlijker te spreeken, te *visiteeren*.

Het klooster der Brood-zusteren stond in de Raamstraat; doch de Klooster-kerk stond eertijds, en staat volgens *Van Balen* tegenwoordig noch, in de Breestraat; hebbende wel eer een heul over de graft gehad, om uyt het klooster in de kerk, en uyt de kerk naar het klooster te gaan.

In 't jaar 1625 is hier noch Moeder geweest zuster *Neeltje*, Meeus dochter. En in 't jaar 1628 leefden noch deze zusteren: *Emmetje*, Dirks dochter, en *Aeltje Ians*: en wierd haar in 't zelfde jaar als de inkomsten des kloosters ten behoeve van Oudemans- en Oudewijfjes huizen geschikt wierden, een jaarlyks onderhoud toegestaan.

In 't jaar 1535 zyn de volgende Heeren de Meesters of Vaders der zusteren geweest:

Ian Vrankenszoon, *Staes Govertze*, *Damaes Philips*.

Het Begijnhof was al gebouwt in 't jaar 1302. De Kerk had drie outaaren: zijnde het tweede op den naam van de Aller-heiligste

Het Begijnhof.

Maagd / het derde S. Agatha ter eere / ingewijdt. De Begijnhofs kerk wierd voor de oudste kerk van Dordrecht gehouden.

Willem, Graaf van Henegouwen / Holland en Zeeland / heeft dit Begijnhof onder zijne byzondere beſcherming genomen:

WY WILLEM, *Grave* van *Henegouwen*, van *Hollant*, van *Zeelant*, ende *Heere* van *Vrieſland*, alle den gheenen die deſen Brief ſullen ſien, Saluut en alle goed: Want een deel *Jonck-vrouwen* des *Hoefs* der *Beggynen* in *Dordrecht*, hebben aangenomen, een *Orde* die gheheeten es *Orde* der *Penitencie*, die *Geſticht* ende (1) *Geconfirmeert* es van den *Stoel* van *Romen*, als wy verſtaen hebben, dat wy prijſen en loven, waer by dat wy deſen *Jonck-vrouwen*, die *Beggynen* waren, ende noch in deſen voerſz *Hove* woenen, alſoe langhe als ſy hem wel en eerlicke houden, nemen in onſe Beſcermeniſſe. Ende willen dat ſy haren *Hoff* ende haere *Huyſinge* beſitten ende gebruyken, in al dien Rechten, dat ſi plaghen te doene, doe ſi *Beggynen* waren; want 't *Beggyn-Hoff* voerſz van onſe *Voor-Vaders*, *Graven* van *Hollant*, eerſt *gefondeert* ende *geſticht* was.

Voirt want by begheren deſer voirſz *Jonckvrouwen* voirtganck in allen Geeſtelicken ſtucken, ſoo bevelen wy narenſtelicken Onſen *Rechter*, *Schepenen* ende *Raed* in onſe *Poirte* van *Dordrecht*, wie ſy ſien in deſer tijt, dat ſy deſe voirn. *Jonck-Vrouwen* jonſtelicken hebben, ende vorderen in allen ſtucken, daer ſy es begheren.

In oirconden deſen Brieve beſegelt ende gegeven tot *Sente Gheerden-Berghe*, op *Sinte Jansdach* te Midde-Somer, in 't Jaar Ons Heeren M. CCC. XXVj.

Tegen-

Tegenwoordig leit alles onder de voeten en afgebroken. (2)

AANTEKENINGEN.

1. Hier ziet men al dat het beveſtigen van de nieuwgeſtichte klooſter-ordres door den Roomſchen Stoel, als eene gebruikelijke en vereiſchte omſtandigheit, wierd aangezien. Dit was echter niet veel langer als 100. jaaren te voren opgekomen. Voor de algemeene Kerkzamening van Lateranen, gehouden onder *Innocentius* III, hadden de nieuwe klooſterorders geene Pauſſelijke beveſtiging van noode. En *Bellarminus* [a] getuigt dat de H. H. *Dominicus* en *Franciſcus* de eerſte zijn geweeſt, die zoo een beveſtiging verzocht hebben. De Vaders van de gemelde Kerkzameninge hebben meer als eene reden gehad, om zoo een kerkbeſluyt uyttegeeven. Voor eerſt had men volgens *Bellarminus* te vreezen dat 'er door de ſtichters en oprechters van de nieuwe klooſterorders, indien men hun den vryen toom had gelaaten, allerhande bygeloovigheden, verkeerde kerkgebruyken, onbezonne en averrechtſche godvruchtigheden zouden ingevoert worden. Ten tweede, zoo als de Kerkvergadering van [b] Lateranen zelf doet gelden, ſtond 'er uyt eene al te groote verſcheidendheit van klooſterorders niet anders als eene groote verwarring in 't kort te verwachten. Ten derde, indien 't een ieder vrygeſtaan had nieuwe klooſterregels te verzinnen, en klooſterlijke vergaderingen op te rechten, veele van de ordres, dewelke reeds goedgekeurt en in aanzien waren, gelijk de nieuwigheit altijd aanlokkelijk is en den grootſten toeloop heeft, zouden haaſt in kleinachting zijn geraakt. Deze reden ſtaat by *Matthæus* [c] *Paris* aangetekend. Dewelke daar by voegt dat het gemelde Kerkbeſluyt van Lateranen in 't eerſte weinig heeft geholpen: en dat 'er noch dagelijks zoo veele nieuwe klooſterorders aan alle kanten op de baan quamen, dat 'er de

a Bellarmin. de Monachis lib. 2.
b Concil. Later. ſub Innoc. 3.
c Matthæus Paris ad Ann. 1236.

men-

menſchen van kennis en verſtand over verwonderd ſtonden.

2. De Begijnhofs kerk, zegt *Van Balen*, was zoo groot als die van S. *Jakobs* gaſthuis.

Meeſtreſſen der Begynen.

1360. Jonkvrouw Everwige Oem, Heer Klaas dochter.
1403. Agnietje, Heer Hendrik Vriezen dochter.
Diewert van Aſperen, Hendriks dochter.
1411. Margriet Kox, Jans dochter.
Jacomine, Damaes dochter.
1417. Alyd, Koenraads dochter.
Margriet Harlebeen, Jans dochter.
1423. Aechtje, Jakob Tielmans dochter.
Lysbet, Okkers dochter.
1430. Margrietje Kox.
Aechtje Suus.
1433. Jonkvrouw Hildegont van Houweningen.
1436. Jannetje, Kegelaars dochter.
1458. Beli, Jakobs dochter.
Jannetje, Jakobs dochter.
1469. Lysbet de Jonge, Jans dochter.
1678. Marytje, Kornelis dochter.
1628. Marytje Willems; die met Hendrik van Nieuſtad trouwde: en daar mede hadden de Meeſters en Meeſtreſſen een einde.

De Begynen wierden in 't wereldſch geregeert door Begyne-meeſters; zijnde wereldlijke luiden; en van de aanzienlijkſte der ganſche ſtad. En zijn Begynemeeſters of Vaders geweeſt.

In 't jaar 1398.
Jan Slingeland.
Pieter Voorkoop.

In 't jaar 1623.
Heer Kornelis van Tereſteyn, Burgemeeſter.
Heer Wouter van Krayeſteyn, Oud-Burgemeeſter.

Het Ziekhuis / 't Heilig Sakraments Gasthuis genaamd / is gesticht in 't jaar 1301 / en staat tegenwoordig op de Vischmarkt. De van Ratingen, en Heemskerken, hebben voornamentlijk hunne mildaadigheit betoont in dit gasthuis rijkelijk te verzorgen: en noch tegenwoordig staan de geslagt-wapenen van beide deze zeer oude familien op de glazen van het gasthuis geschildert. Buiten het koor der kerke / 't welk met kopere tralien afgesloten was / hebben noch twee outaaren / 't eene van S. Rochus 't ander van S. Michiel, gestaan: zijnde het laatste ook in een klein kooztje besloten. Noch stond 'er een outaar by de Gasthuis deur / in de zaal / daar de inwooners van 't Gasthuis met de buiten-luiden mogten spreeken. Alle dagen / 's ochtends te ses uuren / wierd 'er Hoogmis gedaan aan 't hoofd-outaar: en te ses uuren 's avonds wierd het Lof van 't Allerheiligste Sakrament gezongen. Heilig Sakraments Gasthuis.

In 't jaar 1457 is dit gasthuis met het grootste deel der stad glad afgebrandt. Zeker Pasteybakker / dewelke het Sakraments doosje uyt de vlammen trachte te redden / is door den rook verstikt. Het doosje wierd echter noch gevonden: zijnde door den rook tenemaal zwart gworden; doch de hostie / en de hosti-doek / waren ganssch onbeschadigt en ongeschonden. Ter gedagtenisse van deze wonderdaad is 'er een plegtige ommegang ingesteld / de groote Ommegang genaamd / dewelke zondags na S. Magdalenaas dag / daar noch tegenwoordig de stads Kermis op valt / plagt gehouden te worden. Naderhand zijn 'er de miraklen van tijd tot tijd zeer vermenigvuldigt: 't welk ook de reden is / dat dit gasthuis zijne benaaming van

't Al-

't Allerheiligſte Sakrament heeft gekreegen. Neffens het gaſthuis was een kerkhof / de heilige plaats genaamd / en geſchikt ter begraaffeniſſe der geenen die in 't voorſchreven gaſthuis geſtorven waren. De doode lichaamen der arme menſchen vergingen binnen drie dagen / zonder t minſte te (1) ſtinken. Doch de lichaamen van welhebbende menſchen / die by een ſtads gaſthuis geenzins begraaven wierden / verſpreidden diktwils zoo een buile ſtank / dat ze verboert moeſten worden. De beſtiering wierd door zoogenaamde Vaders en Moeders waargenomen: en deeze Vaders en Moeders wierden door de ſtads Overigheit aangeſtelt.

Beneffens dit gaſthuis ſtond het Klooſter van de Magdalenaas zuſteren: 't welk gebouwt is in 't jaar 14... en vermeldt word op het jaar 1447.

AANTEKENING.

1. Hoe dat de lichaamen der arme menſchen, dewelke op dit kerkhof, of zoogenaamde *heylige-plaats*, begraaven wierden, binnen drie dagen vergingen, zal ik hier niet onderzoeken. Alleenlijk wil ik aantekenen dat 'er iet diergelijks te Piſa in Italie is geweeſt. „ Te Piſa, zegt de Benediktyner-monnik [a] *Johan Ma-*„ *billon*, aan de ooſtzyde der Katedraale kerke is een „ kerkhof, het Heilig-veld genaamd, 't welk daar om-„ trent over 400. jaaren is geleit. De aarde, dewel-„ ke in 't midden van het pleyn is, en daar van Je-„ ruſalem is gebragt, plagt van ouds alle doode li-„ chaamen, dewelke daar begraaven wierden, bin-„ nen 24. uuren in ſtof of aſch te veranderen. Dit „ ging zoodanig toe. In de eerſte 8. uuren zwollen „ de lichaamen op; de volgende 8. uuren zag men de „ gezwollene lichaamen ſtinken: eindelijk geduurende

[a] Mabillon Muſæum Ital. part. 1. p. 186.

„ de

„de laatſte 8. uuren wierden zy verteert. Dit ſtaat in „een oude Schilderye, ter zelve plaatze hangende, „aangetekend. Tegenwoordig, nu de aarde wat ver„koelt is, blijven de lichaamen langer onverteerd. Of men te Dordrecht eene diergelijke aarde gehad heeft, kan ik niet zeggen: doch ik zouw 'er niet veel tegen hebben. Het onderſcheid, hier in beſtaande dat de lichaamen te Piſa binnen 24. uuren verteert wierden en vergingen, en te Dordrecht drie dagen daar toe van nooden hadden, zouw weinig tegen deeze giſſing gelden. Toen de aarde van het Heilig-veld te Piſa wat kouder geworden was, ging dat verteeren ook langzaamer toe. De Jeruſalemſche aarde, dewelke de Dortenaars naar deeze giſſing gekreegen zouden hebben, kon ook voor eenigen tijd in Europa zijn aangekomen. Of indien ze al rechtſtreeks van Jeruſalem overgebragt was, kan zy, om aarde genoeg tot een kerkhof te hebben, gemengt zijn geweeſt met Hollandſche aarde. Of de koude van deeze landſtreek, en van de onderleggende aarde, in de Jeruſalemſche aarde getrokken, kan de kracht en de uytwerking van de laatſte aarde eenigerwyze vermindert en vertraagt hebben.

By deeze gelegendheit zal ik noch zeggen, dat de Chriſtenen van het Weſten eertijds zeer dikwils Ooſterſche en Jeruſalemſche aarde plagten over te brengen. By *b Auguſtinus*, *Gregorius c van Tours*, enz. ſtaan verſcheidene voorbeelden van dit gebruyk aangehaald. Ja van de *d* Keizerinne *Helena*, Keizer *Konſtantinus* moeder, word vertelt dat ze een groote menigte van diergelijke aarde te Romen gebragt; en tot den grond van een nieuw kerkje, met naame Jerulem, gebruikt zoude hebben.

b Auguſt. de Civ. Dei l. 22. c. 8.

c Gregor. Turon. de Glor. Mart. c. 7.

d Mabillon. ut ſupra.

S Jakobs Gasthuis, 't welk gesticht was om de vreemdelingen te herbergen / wierd bedient door de Dekens van S Jakobs Broederschap: dat is der geenen / dewelke wel-eer in pellegrimmaadje naar Kompostelle gereist waren / om 'er de heilige Overblijfzelen van S. Jakob te bezoeken. In dit Gasthuis quam dikwils vernachten de Karmelijt / uyt Schoonhoven (1) afgezonden / wiens beurt het was in deze landstreek te preeken. Zodaanige Karmelijten / ter preeking uytgezonden / hadden hier ook hunne eige huizing / dewelke gesticht was in 't jaar 13... Dit huis is tegenwoordig in burgershuizen verandert : zijnde de inkomsten het Weeshuis toegeweezen.

AANTEKENING.

1. In 't Latijn staat: *Carmelita Terminarius*: 't welk wy genootzaakt zijn geweest naar den zin, met eenige uitbreidinge, te vertaalen. *Terminarii*, voornamentlijk by de Bedelmonnikken, wierden die Religieuzen genoemt, dewelke door de Oversten afgevaardigt wierden, om binnen de paalen van hun konvent te gaan prediken en aalmissen op te gaderen. Want, om malkander niet in den weg, en de dorpen niet over te loopen, had ieder konvent zijne dorpen: by voor voorbeeld tot die stad, tot die rivier, tot die landstreek toe. Hier over kan *Guillemannus* e in het leven van S. *Himelinus*, en de verklaaring van *f Henschenius* over 't zelve leven, nagezien worden.

e Mabillon ut supra.

f Ad 10. Martii.

Op de Vriesſche ſtraat ſtond een Blindmannen-huis: daar behoeftige / blinde en kreupele menſchen onderhouden wierden. In de kapelle van dit huis ſtonden drie outaaren met tralien afgeſchoten. In een open-brief der Majeſtraat van Dordzecht / dewelke uitgekomen is in 't jaar 1494 / word gewag gemaakt van herkelijke dienſten / dewelke in deze kapelle plagten verricht te worden. Blind-mannenhuis.

S. Jans Gaſthuis, by de Wijn-brug ſtaande / had ook eene kapel: en de kapel een afgeſloten outaar. Achter de kapelle ſtond een overgroot huis van de S. Jans-Heeren / in 't welke de arme vreemdelingen mogten vernachten. Het Kleermakers gilde / aan dewelke de naam van de S. Jans Heeren gegeven wierd / had het bewind van dit Gaſthuis. Thans is het in een burgers-huis verandert / 't welk het voorſchreve gilde toekoomt. S. Jans Gaſthuis.

Het Gaſthuis op het Spuy had een outaar / in het hoor beſloten: 't welk / benevens de kapelle zelf / in t jaar 1543 door Nicolaus a Nova-Terra, Wy-Biſſchop van Utrecht / is ingewijdt. Dit Gaſthuis ſtond onder het opzigt van het Zaklredzaagers gilde. (1) 't Gaſthuis op het Spuy.

AANTEKENING.

1. *Van Balen* zeit dat het geregeert wierd door de Dekens van het Spoei-gilde: en dat de kapel nu verandert is in 't *gild-huys van de Spoeye*. In 't zelve gildhuys plagt de kamer der *Fonteiniſten in reyn genuchte* bly- en treurſpeelen te vertoonen, en vorder de jonkheit door andere oeffeningen tot het ſcherpen des verſtands en tot de rijmkunſt op te wekken. In 't jaar 1550. heeft de voorſchreve kamer zeer deftige luiden tot Overmannen gehad, namentlijk *Dirk van Nuyſſenborg*, Penningmeeſter; *Pieter Muys*, Schepen; *Adriaan de Vet*, uyt den ouden Raad; *Ioris van der Linden*, Baliuw van Zuitholland.

Wynkoopers kapél.

De Wijnkoopers kapel / op de Wijn-straat staande / en door de Wijnkoopers zelf opgepast en bestierd / was gesticht in 't jaar 1325. In de kapelle stond een afgeslooten hoor: en in het hoor een outaar: aan 't welke een Priester uit het Minnebroeders klooster dagelijks de H. Misse quam leezen. Doch op de Zondagen wierd dit door een Augustijner Monnik waargenomen. Tegenwoordig is 'er de Vzere Waag.

De Schippers kapél.

Het tegenwoordig Schippers-huis is de Schippers-kapél of de kapelle van de Schipluiden geweest: in dewelke een outaar / met tralien afgesloten / heeft gestaan. (1)

Ook heeft 'er een kapel gestaan aan den Rietdijk: over dewelke de Deekens van het kleine Schippers gilde het bestier gehad hebben. In deze kapelle / dewelke nu niet anders is als een burgers huis / stond een outaar / in het hoor besloten.

AANTEKENING.

1. Deze kapelle is in 't jaar 1363. aan een gasthuys getimmert: waar toe *Boudewyn Tensone*, met zijne vrouw *Lysbet*, *Heyzen* dochter, haare huizing gegeeven hebben.

Kapél van 't H. kruis.

De Kapel van 't H. Kruis, staande tusschen de Nieuwe-brugge en de Wijn-brugge / is naar het gemeene zeggen gebouwt in 't jaar 1306. en heeft onder de bestieringe van de boornaamste buuren gestaan. In dezelve stond een outaar / ingewijdt op den naam van S. . . . . en met tralien afgeschut. In een huis / naast aan

aan deze kapelle ſtaande / wierden de arme vreemdelingen eenen nacht of twee geherbergt. Op de kapel zelf ſtonden drie torens. De eerſte was ter eere van den Patroon of Schutheilig der kapelle / de twede ter eere van de Allerheiligſte Maagd / de derde ter gedachtenisſe van 't H. Kruis ingewijdt.

Jakob Wy-biſſchop te Utrecht heeft den geenen / die deeze kapel op het feeſt van Kruisverheffinge zouden bezoeken / door den volgenden brief 40 dagen Aflaats toegeſtaan:

WY willen dat aan alle *Chriſtus* geloovigen, en aan ieder van hen in 't byzonder, kundig zy dat wy *Jacobus*, door Godts genade Biſſchop van Douay, en in 't geeſtelijke de plaats bekleedende van Heer *Johan*, door de zelve genade Biſſchop van Utrecht, in 't jaar des Heere 1357, op den dag van den H. Martelaar *Valentinus*, het groot outaar, in de kapelle van 't H. Kruis te Dordrecht, ingewijdt hebben ter eere van den Almogenden Godt en van 't H. Kruis. En wy hebben vaſtgeſtelt dat de inwijding der gemelde kapelle, ten eeuwigen tijde, alle jaaren onverbreekelijk geviert zal worden Zondags voor Kruisverheffinge. Weshalven wy op de barmhertigheit van den Almogenden Godt betrouwende, en ſteunende op het gezag van des zelfs heilige Apoſtelen *Petrus* en *Paulus*, aan alle de geenen, dewelke hunne biecht met een oprecht leetwezen en berouw geſproken hebbende op de voornoemde Kerkwijding zullen verſchijnen, veertig dagen afflag van de hun opgeleide boetvaardigheits werken genadiglijk in den Heere verleenen. Gegeven in het jaar, en op den dag, als boven. En wy hebben goed-

gevonden ons zegel, ter getuigeniſſe, aan deezen brief te hangen.

Over de Nieuwe-brug heeft de Steenhouwers kapél, met een outaar daar in / geſtaan.

Aan den Krommen-elleboog heeft eene kapél geſtaan van de H. Maagd en Moeder Gods Maria: dewelke ook een outaar had / en geſticht was in 't jaar 1313.

Op de Vleeſſche ſtraat ſtond de Plaag-kapél, aldus naar zekere plaag of ziekte genaamd; en geſticht in 't jaar 14... De kapel was ter eere van de H. Maagd/ Godts Moeder/ ingewijdt. In deze kapelle / daar de buuren het opzigt over hadden / wierden de kinderen van de zoogenaamde (1) Machuits ziekte genezen. In de laatere tijden is ze verkocht / en in een burgers huis verandert.

AANTEKENING.

1. Deze kapel ſtaat by *Van Balen* vermeld onder den naam van O. L. Vrouws kapelle van de Ploeg: doch de naam van de Plaag kapelle heeft veel beter eigenſchap. De kinderen wierden *Machuits*-kinderen genoemt. Van deze kinderen, en van hunne geneezinge, ſtaat niet een woord by *Baillet* in de levensbeſchryvinge van S. *Machutus* te leezen. Waarſchijnlijk zal hy geen grooten ſtaat op dat geneezen gemaakt hebben. Ik ben ganſch niet tegen het aanroepen der Heiligen: maar of Godt juyſt aan ieder Heilig een zeker ampt en voogdyſchap uytdeelt; zoo dat deeze de onpaſſelijke kinderen zou helpen; een ander het opzigt zou hebben over de peſt; over de vallende ziekte, over de gevangenen; een derde te zeggen zou hebben over brand, verlooren goederen, tovery; en zoo voort tot duizend en duizend ampten toe; daar over zoude ik, om 'er volkomen geloof aan te ſlaan, nader onderrechting moeten hebben. Dat een Heilig, die in zekere deugd uytgemunt heeft, tot voorſpraak verzocht word om dezelve deugd te be-

bekoomen, en te bewaaren, daar heb ik al weder niet tegen. Maar als een heyr-leger van Heyligen op te rechten; dewelke, ieder met een byzonder ampt voorzien, het opperbewind over allerhande ongemakken en noodwendigheden zouden voeren; ik wil 't wel bekennen, dat ſchijnt zoo wat te ſtuiten: of om noch voorzigtiger en gemaatigder te ſpreeken, ik meen dat domme luiden dat averrechts konnen opvatten. En dan zijn 'er noch, dewelke de oppervoogdyſchap over zekere ziekten en plaagen zodaanig aan eenige Heyligen opdraagen; dat ze de ziekten en plaagen niet alleen konnen afweeren of verdryven: maar ook, als zy het dienſtig oordeelen, of de menſchen het verdient hebben, of om wat reden dat het zy, den menſch konnen toezenden. De "ouden, zegt *Levinus Lemmius* [a], ſpreekende van de "Heidenen, ſchreeven de vallende ziekte, tegen het "gevoelen van *Hippocrates*, aan verſcheidene goden "toe. Want als de omſtanders die elendige men"ſchen zagen gerukt en geſlingert worden, en ter "aarde nederploffen, meenden zy dat eenige goden, "op de menſchen vergramd, of eenige booze gee"ſten, hen met die plaag bezochten. En hier van "koomt het dat men noch in onze eeuwe de vallen"de ziekte in verſcheide ſoorten verdeelt; en de ee"ne aan S. *Johannes*, 's Heeren Voorlooper, de an"dere aan S. *Cornelius*, de derde aan S. *Hubertus*, "toeſchrijft. En gelijk als men niemand om zoo "eene eenvoudigheit moet beſpotten; zoo oordeele "ik dat deeze inbeelding allengskens uyt de gemoede"ren der menſchen uytgeroeit moet worden.

Maar om weder tot S. *Machutus* te koomen, hy heeft alleen het bewind over de gebrekkelijke kinderen niet gevoert: of, om beter te ſpreeken, hy zal maar over een zeekere ſoort van quaalen, als Opper-arts, geſtaan hebben. S. *Erminaldus*, S. *Ludgerus*, de H. Abdis *Walburgis*, en meer anderen, gelijk in hunne Levensbeſchryvingen te leezen ſtaat, zijn ook tegen de ziekten der kinderen aangeroepen geweeſt. *De Heer*, zegt de Schryver van S. *Erminaldus* leven, *heeft het als tot een byzonder voorrecht aan dez H. man vergunt, dat de zieke kinderen, dewelke vol-*

[a] Levin. Lemn. de occultis naturæ miraculis lib. 2. cap. 3.

gens het gebruik aan zijne graffiede gewogen worden, aanſtonds hunne gezondheit bekoomen. Het zelve ſchryft de Prieſter [b] *Wolfardus* van de H. *Walburgis*: 't welk *Metellus* [c] ook door deeze veersjens beveſtigt:

Iura tamen tenet hæc ſpecialia,
Quod puerilia corpora morbida,
Si fuerint ibi cum prece ſedula
Penſa ſolo, ſequitur reparatio.

In beide de plaatzen word geſproken *van de kinderen te weegen.* Dit ziet op een oude gewoonte, dewelke noch tegenwoordig niet tenemaal ongebruikelijk is. Men bragt de ziekelijke of gebrekkelijke kinderen by de graffteden of outaaren der Heyligen: daar wierden zy gewogen: en de ouders, of die het opzigt over de kinderen hadden, verbonden zich door een plegtige belofte, indien de kinderen geneezen wierden, en ſomwylen ook zonder zoodanig beding te maaken, dat zy het zelfde gewigt in tarwe, of brood, in kaas, in meel, in waſch, in vleeſch, en ten deelen ook in goud en zilver, aan Godt of aan de Heiligen zouden opdraagen; om onder de Monnikken der plaatze, of onder de armen, uytgedeelt te worden. Van dit gebruyk vindt men meer als eens gewag gemaakt in het leven van S. *Erminoldus.* Men vindt het ook vermeld in 't leven van S. *Ludgerus*; in dat van *Thomas van Kantelberg* door *Stapleton* uytgegeeven; in de Hiſtorie van *Henricus Rebdorfenſis*, enz.

b De miraculis S. Walburgis.
c Metellus in Quirinalibus.

Heiligen-Geeſthuis.

Op 't einde van de Vrieſſche ſtraat ſtond het zoo-genaamde Heiligen-Geeſthuis: **daar de behoeftige kinderen opgebragt wierden. Deze kinderen worden nu opgevoedt in 't Kloofter Marien-hof: en 't Heiligen-Geeſthuis is aan de Melaatſchen ingeruimt.** (1)

AAN-

AANTEKENING.

1. By *Van Balen* ſtaan noch andere kloosters, kapellen, en gasthuizen opgetelt: 1. Als het huis der Karmelyten, dewelke op hunne beurt hier quamen prediken, ſtaande aan de poortzyde, achter S. *Iakobs* gasthuis.

2. Het kleine Begijnhof, ſtaande in de Nieuſtraat; met een *Marie-kapelletje*, ſtaande over den dwarsgang.

3. Het Oude-manhuis, geſticht in 't jaar 14.. Welk Oud-manhuis, gelijk de Heer Auteur ook aanmerkt, naderhand in 't Minnebroeders-klooster is overbragt.

4. H. Geests- en Pesthuis ter Nieuwerkerk geſticht in 't jaar 14.. Zijnde rijkelijk begiftigt geweest van Heer *Tilman de Rode*, en Heer *Herman Haak*, Priester en Kanonnik in de groote kerk, en Licentiaat in beide de rechten. In 't jaar 1471. zijn beſtierders en toezienders der tafelgoederen geweest: Meester *Barthoud Loeniſz*, *Pieter Pieterſz*, *Gillis Adriaanſz*, *Geerlof van Diemen*.

5. O. L. Vrouws-kapelle voor de Mazelaars of Maasvaarders, geſticht in 't jaar 14.. en ſtaande in Heer *Ian Raets* ſteegje; nu best bekend onder den naam van 't Mazelaars of Zakdragers ſtraatje.

6. SS. *Pieters* en *Paulus* gasthuis, met een kapelle daar aan, en geſticht in 't jaar 13.. Daar was ook een Broederſchap, onder den naam van het Broederſchap der Romeinen, 't welk in 't jaar 1465. uyt meer als 120. Broederen en over de 30. Zusteren heeft beſtaan. Het is bekend wat al werks dat 'er in de oudere tijden van de pellegrimmaadjen en bevaarden wierd gemaakt: en *Batavia Sacra* heeft ons daar van al eenige voorbeelden opgelevert. De Dortenaars, met een diergelijken drift bezeten, waren van de yvrigſte om S. *Iakob* te Kompoſtelle, de drempels van S. *Pieter* te Romen, en andere beruchte plaatzen te gaan bezoeken. Alle de genen die zoo een Roomſche reis volbragt hadden, lieten zich in het Broederſchap der Romeinen, dat is der Roomſche pellegrimmen, opſchryven; en wierden dan S. Pieters Heeren

genoemt. Zoo veel werks wierd 'er ook gemaakt van S. *Iakob* in Gallicie: en mogt niemand dan die S. *Iakob* in Gallicie bezocht had, het bewind over S. *Iakobs* kapelle hebben.

7. S. *Niklaas* gilde, en gasthuis, gesticht in 't jaar 13. . staande in S. Mattysstraat, gezeit de Kolfstraat.

8. S. *Lysbets* kapel, getimmerd in 't jaar 14. . staande aan de poortzyde, tusschen het Tolle-brugs- en het 's Graven-straatje.

9. S. *Iooslen* kapelle, gesticht in 't jaar 14. . en staande aan de poortzyde, achter in 't 's Gravenstraatje.

10. S. *Laurens* kapelle, gebouwd in 't jaar 14.. en gestaan hebbende op den Hil.

11. O. L. Vrouws kapelle van den *Dorrenweg*; gesticht in 't jaar 1317. daar de luiden, die aan de koortze gingen, zoo als de oude overlevering mede brengt, plagten geholpen en van de koortze genezen te worden.

Dit zijn, zegt Theodorus Kornelius de Wit, van wien wy aanstonds te spreeken zullen hebben / de pronkcieraaden dezer beroemde stad geweest: deze hulpmiddelen had zy om den bystand der Hemelingen te verwerven.

Hier dient ook niet verzweegen / zegt de Beschryver van Lindanus leven / de groote godtvruchtigheit der Doctenaaren / dewelke in hun gedzag ten dien tijde uytgeschreenen heeft. Zy quamen doorgaans met grooten spoed naar de kerken aangeloopen: vooznamentlijk naar die van 't H. Sakrament / en naar de groote Parochi-kerk. Daar offerden zy zoo veele waschkaersjes / dewelke dan op een grere hzoon voor het hoor geplaatst en ontstoken wierden / dat dezelve in een kuip / die half vol water was / gewor-

gewozpen moeſten wozden / om plaats booz het offeren van nieuwe waſchkaarsjes te maaken.

Godtvzuchtiger was het dat verſcheidene perſoonen blootsvoets de kerk op en neer gingen / Godt biddende dat hy hen hunne bedzeeve misdaaden doch wilde vergeeven. Ja veele manluiden / tot blyk van gzooter boetvaardigheit / quamen 's anderendaags met een yzer harnas aan ter kerke geloopen: en volgden / aldus toegeruſt / de Proceſſie der kerke. De vzouwen zelf / tot teken van boetvaardigheit / trokken linne kleeren aan; en aldus in 't heimelijk ober haare zonden zuchtende en kermende / en blootsvoets gaande / pleegden zy eene behoozlijke en Chzistelijke boetvaardigheit. Deze en meer andere openbaare werken van godtvzuchtigheit zijn booz het omkeeren van de Landregeeringe / en booz het veranderen van den openbaaren godsdienſt / te niet gegaan. Evenwel heeft de Katolijke Godsdienſt / na die verandering / noch eenigzins ſtand gehouden onder de volgende Kerk- en Ziel-beſtierders:

Blijken van eene openbaare boetpleeginge.

Dirk Korneliſſe de Wit, een Utrechtenaar / is te Dozdzecht tot Kerkharder aangeſtelt. In het doodboek der Utrechtſche kerke ſtaat zijn ſterf-dag aangetekent op den 27 van October. Zijne andere verrichtingen / en daar onder zijne ſchzisten / ſtaan wijdloopiger verhaald in het tweede deel van het Latijnſche Batavia Sacra.

Paſtoors der laatere tijden.

Lambert Feyt, een Utrechtſch Edelman / rijk / geleerd / mildaadig jegens de Kerk / had de gewoonte van doozgaans het zelfde (1) booz zijn volk te pzeeken. Hy heeft een gzoote zucht

zucht gehad om zijn leven dooz het marteli te eindigen : en is ten tijde van de Hollandsche beroerten / zonder dat men het rechte jaar weet / uit het leven geſcheiden.

† Herman Oem, te Dozdzecht uit een edel en oud geſlagt gebooren / Leeraar in beide de Rechten / en in de Ozder van S. Ignatius aangenomen; is / na dat hy een eerlijken afſcheidbzief van de gemelde Maatſchappye bekomen had / weder naar zijn vaderland gekeert: daar hy zijne mede-burgers zedert het jaar 1626 als Harder en Paſtooz heeft opgepaſt. Eindelijk is hy Paſtooz van Dozdzecht geſtozven den 5 Mey 1639.

Ludolphus van Heumen is den overleden Herman Oem in de Paſtorye gevolgt. Hy was te Utrecht gebooren ; Licentiaat in de Godtkunde / en Pauſſelijke Pzotonotaris.

* Willem de Munter, uit een deftig geſlagt geſpzoten / en Pzieſter van 't Oratori , dewelke in 't jaar 1673 / den 18 van October / te Dozdzecht is overleden.

Kornelis Halling , een Dozdenaar / uit een aanzienlijk geſlagt gebooren / en Licentiaat in beide de Rechten: eerſt tweede Paſtooz te Dozdzecht / is 'er de eerſte in van Heumens plaatze gewozden. Doch een wijle tijds daar na heeft hy zijn Harders-ampt neergeleit / en tot opvolger gekreegen Maarten Verrhijn , een Gouwenaar / Licentiaat in de Godtgeleerdheit: dewelke pas na zijne intrede overleden is; en gevolgt wierd dooz Aarnout van Geſſel, een Utrechtenaar / en een Lovenſch Godtgeleerde : dewelke te voren de tweede Paſtory

† Lijſt der Paſtoren van Dordrecht.
* Uyt het Roomſch Verhaal van de La Torre.

bekkec-

bekleede / en niet lang daar na overleden is. Zoo is dan in zijne plaats gekomen

Pieter Tyboſch, een Boſſchenaar / en een Lovenſch Godtgeleerde. Hy is geſtorven den 30 van December 1714. Tot zijn nazaat is aangeſtelt Johan Pruim, te Muiden gebooren / enz.

Kornelis Duckius, tweede Paſtoor te Dordrecht / heeft in de huizinge gewoont; dewelke van ouds wegens het ſtuk van 's Heeren kruis / en wegens het bekende wondergebal / zoo berucht is geweeſt. Als hy / op bevel van de hooge Overheit / (2) genoodzaakt was de ſtad te ruimen / is zijne plaats opgedraagen aan Kornelis Halling. In Hallings plaats is de voornoemde van Geſſel gekomen; en heeft die Paſtory / tot Hallings vertrek toe / waargenomen: wanneer hy / op het goedvinden van de Kerk-oversten / tot de eerſte Paſtory is overgegaan. Daar op is in van Geſſels plaats als tweede Paſtoor gekomen

Paſtoors van de tweede Vergadering.

Ignatius van Heyningen, te Hazerswoude gebooren / en volkomen Bacelier in de Godtkunde. Doch hy wierd door zijne lichaamelijke zwakheit en ziekelijkheit genootzaakt zijne Paſtory over te laaten aan Johan vander Perre, een Brabander. Waar na die Paſtory gegeeven is aan Johan Pruym, te Muiden gebooren / en een Lovenſch Godtgeleerde. Na de dood van den eerſten Paſtoor P. Tyboſch, is Heer Pruym, gelijkwe reeds gezegt hebben / tot eerſten Paſtoor aangeſtelt. Zoo is dan in zijne plaats als tweede Paſtoor gekomen Johan Dominicus Peereboom, in 't land van Rabeſtein gebooren / en een Lovenſch Godtgeleerde.

Daar

Geleerde of vermaarde Dortenaars.

Daar zijn noch andere Dortenaars geweest/ dewelke hunne geboorte-stad door haare godsdienstigheit of geleerdheit verheerlijkt hebben: als by voorbeeld/

Mr. Hermaan Haak, een Edelman/ Licentiaat in beide de Rechten/ Priester en Vikaris van S. Niklaas Kerke te Dordrecht: daar hy den 2 Maart 1527/ over de 80 jaaren oud/ volrijk van wezen en vol van verdiensten/ zijne dagen heeft ge-eindigt. Hy heeft in de gemoederen van zijne vrienden eene diepe gedenkenis van eene hemelsche wijsheit en eene uytsteekende mildaadigheit nagelaaten. Behalven dat hy schier voor alle de stads kerken eenige legaaten besproken heeft: zoo heeft hy aan 't outaar der H. Maagd/ in S. Niklaas Kerke/ eene Vikary gestickt/ en van merkelijke inkomsten verzorgt.

* Matthias Wentsen uyt de Order der Minnebroederen is/ naar die tijden gesproken/ geen slecht Godtgeleerde geweest. Hy heeft geleest/ geleeraart/ en geschreeven omtrent het jaar 1540.

Kornelis Adriaansse, Gardiaan der Minnebroederen/ in drie taalen by uytsteekendheit ervaren/ was een welspreekend predikant. Doch hy was uytermaate/ en meer als 't wel betaamde/ hoddig en snaakig van aard: 't welk zijne predikaatzien/ (3) dewelke in alle-mans handen zijn/ en zonder uytgelaaten te lachen niet geleezen konnen worden/ overvloedig uytwijzen. Hy is in 't jaar 1581/ in 't sestigste jaar zijns levens/ gestorven, en te Brugge in S. Jans Gasthuis begraven.

* Valer. Andr. Biblioth. Belg.

Job

Job Nauclerus, een geleerd man / heeft de Pastory van de kapelle der H. Besnijdenisse te Antwerpen bekleedt: daar hy ook na zijne dood / in 't jaar 1591 / begraven is. Daar wierd ook 't zijner eere een grafschrift op gesneeden: 't welk by Boxhorn, in het Toneel der Hollandsche Steden / te leezen staat.

Kornelis Konink van Blois, een Rechtsgeleerde / heeft zeer aanzienlijke eer-ampten in zijne geboorte-stad bekleedt.

Janus Rutgersius. (4)

Adriaan van Blyenburg, een cierlijk Poeet / wiens voor-ouders menigmaal op het kussen gezeeten hebben.

Adriaan vander Myl, Presidént van den Hove van Holland / een deftig Poeet en Redenaar.

Paulus Merula, een uytmuntend Rechtsgeleerde / Histori-schrijver en Oudheits-kenner; en daarenboven in veelerhande taalen erbaren.

Valerius Goudhoeven, dewelke grooten dienst aan de historie zijns Vaderlands heeft gedaan.

Dionysius Vossius.

Franciscus Vossius.

Gerardus Vossius, en meer anderen.

Voor al moet hier niet verzweegen worden Wilhelmus * Lindanus, Damasus zoon; wiens vader Burgemeester van Dordrecht was geweest. In zijne jonkheit heeft hy te Hoogstraten gestudeert; en is in korten tijd in de drie taalen erbaren gewordeu. Na dat hy de Filosofy met dezelfde baardigheit / in 't Kollegie van 't Varken / uytgestudeert had; heeft hy zich onder Ruardus Tapperus, Leeraar in Godtgeleerdheit / tot het bestudeeren van de Godtkunde begeeven. Hy is op zijn

Het leven van Wilhelmus Lindanus.

* Aubertus Miræus in Elogiis, en anderen.

ei-

eigen geld / door Vrankrijk en Duytsland gaan reizen; en heeft daar verscheide Hoogeschoolen bezigtigt. Onder dit reizen heeft hy te Dilingen in Zwaben eenigen tijd vertoeft; daar Petrus Soto, een Spanjaard en een zeer deftig Godtgeleerde het ampt van de H. Schrifture uyt te leggen bekleede. En alzoo gemelde Soto, juist op dien tijd / door Philips II. naar Engeland ontboden wierd; is het zelve ampt aan Lindanus opgedraagen: dewelke zich daar in zeer loffelijk / en met een grooten toeloop van aanhoorders / heeft gequeeten. Weder naar Loven gekeerd / en aldaar Licentiaat in de Godtkunde geworden / is hy daar op tot Deken in 's Gravenhage en tot Kettermeester over Holland aangestelt. En niet alleen heeft hy met zijne levensdaaden / maar ook door geschriften / in den oorlog des Heere gestreeden: hebbende / behalven veele andere Werken / met een hoogdraavenden en zeer ernsthaftigen stijl geschreven /

Dubitantius &c. dat is / De Twyfelaar; of t'Zamenspraak over den oorsprong van de nieuwe gezindheden.

Panoplia Evangelica; of Evangelische wapenrusting.

De optimo genere, &c. Van de beste manier om de HH. Schriften uyt te leggen.

Dermits 'er ten dien tijde nieuwe Kerkboogden in de Nederlanden aangestelt wierden / is hy tot eersten Bisschop van Roermonde benoemt. Als zoodanig is hy op de Provinciaale Kerkbergadering / die onder den Aartspraelaat Frederik Schenk te Utrecht gehouden is / verscheenen; schoon dat zijn Bisdom onder het Aartsbisdom van Utrecht niet behoorde:

zijnde

zijnde enkelijk en eenigljk tot het bywooneu van die vergaderinge aangedzeeben dooz zijne zucht vooz het Chzisten Katolijk geloof. Van daar naar zijn Bisdom keerende heeft hy Johan van Stryen, verkooren Bisschop van Middelburg / dewelke in ballingschap buiten zijn Bisdom zwerfde / 't zijnen huize geherbergt / en hem huisbesting gegeeben. Als de beroerten en de baldaadigheden der Andersgezinden meer en meer dagelijks aangzoeiden / en hy daar dooz uyt zijn Bisdom verdzeben was / is hy te Romen naar den Paus Gregorius XIII. gereist. Daar aangekomen / is hy dooz den gemelden Paus / in de volle vergaderinge der gepurperde Vaderen / ober zijnen yber en hooge geleerdheit geroemt geweest : en verscheidene geleerde mannen / en daar onder Cæsar Baronius, hebben hem zeer gzoote vziendschap en beleefdheit beweezen. Daar na is hy / in 't gezelschap van den Pausselijken Internuntius, naar den Koning van Spanje gereist; dewelke / als ander daat een Katolijk Koning zijnde / hem met alle beleefdheit en vziendelijkheit heeft onthaalt. Als hy gereed stond om weder naar zijn vaderland te keeren; heeft de Koning hem uyt eige beweginge / en zonder dat 'er Lindanus op verdagt was / belooft; hy zoude vooz de Godtgeleerden van Loven en Douay / als getrouwe kinderen der kerke en die mettertijd Kerkharders stonden te wozden / goede zozge dzaagen; en hen mildaadiglijk onderhouden. Als hy dan in zijn vaderland aangekomen was; en de zaaken in de Nederlanden / dooz de gelukkige wapenen van Alexander Farnesius, naar wensch vooz den Koning gingen / is hy tot het Bisdom van de

gzoote

groote en vooztreffelijke ſtad Gent beroepen: en den beroemden Cornelius Janſenius in dat Biſdom opgevolgt. Doch niet langer als drie maanden op deezen Biſſchoppelijken zetel gezeeten hebbende / en 63. jaaren oud geworden zijnde / heeft hy de pellegrimaadje zijns leevens geeindigt; en is / gelijk wy althans vertrouwen / naar den Hemel verhuyſt. Hy is in de Katedraale kerke / in een en 't zelfde graf met zijnen vriend en amptgenoot Janſenius, en onder het volgende graf-ſchrift / begraaven.

Unicus eſt Phœnix: Cineres hæc tumba duorum
Phœnicum veræ Relligionis habet.

Dan volgt 'er in de Latijnſche tale:

Den Barmhertigſten en magtigſten Godt ter eere.
Dit graffchrift is hier geſtelt ter eere vande
hoogwaardigſte Vaders in Chriſtus, en
Leeraars in de heilige Godtkunde,
CORNELIUS JANSENIUS,
en
WILHELMUS LINDANUS, *Damaſus zoon,*
De twee eerſte Biſſchoppen
van deeze ſtad
voor hunnen veelvuldigen arbeid
in het onderzoeken en uytleggen van
de heilige Schrift;
en voor de goede dienſten aan de Kerk, en
aan 't gemeene beſt der Chriſtenen door hen gedaan.
De laatſte is geſtorven den 2. Novemb. 1588.
De eerſte den 11. *van April* 1567.

De Kardinaal Cæsar * Baronius, **in zijne Aanteekeningen op het Roomsch Martelaarsboek / geeft hem de volgende getuigenis:** De hoogwaardigste Vader, de Heer Lindanus, Bisschop van Roermonde; een man, die niet alleen in allerhande wetenschappen by uytneemendheit ervaren is; maar ook de pronktekenen van een deftigen geloofsbelijder draagt; heeft ballingschappen, aantastingen van goederen, onbeschrijffelijke ellenden; ja, om zoo te spreecken, menigvuldige dooden, met eene onbezweeke kloekmoedigheit voor het geloove uytgestaan. En wy hebben 't geluk gehad van deezen man, door zoo veele overwinningen beroemd, en die noch grootere onderneemingen voorheeft, deezer dagen te Romen te zien en te spreecken. (5)

Lindanus door Baronius gepreezen.

Ik heb onder my berusten een handschrift / in blads grootе; daar het leven van Lindanus, **van zijne kindsheit af tot zijne doodtoe / wijd en breed beschreven staat. In 't zelve word verhaalt / dat** *Lindanus* tot Bisschop van Roermonde aangestelt zijnde, hoewel dat het gemelde Bisdom binnen twee jaaren tijds eene ganſch andere gedaante had gekreegen, echter door sommige benyders en valsche broeders ('t welk noch hedensdaags het lot van godsdienstige Kerkprelaaten is) by den Paus is beschuldigt over het verzuimen van zijnen harderpligt. Om deeze betichting te ontzenuwen heeft hy, ter beeter onderrechtinge van de nakomelingen, eene korte verdediging geschreeven onder den naam van *Galeatius*, dewelke hy in 't jaar 1571. naar Romen aan den Paus heeft gezonden. Hier by had de Hartog van Alba zijne getuigenis

Is te Romen valschelijk beschuldigt.

* Op den 23. van Sept.

gevoegt; en daar in verklaart met wat een uytſteekenden yver de Heer *Lindanus* twee jaaren lang gearbeidt had om het pleegen van den Godsdienſt op een beeter voet te brengen, en de godtvruchtigheit, dewelke zoo deerlijk vervallen had gelegen, weder op te beuren.

Zelf heeft Koning *Philips* hem gepreezen: en heeft hem ook vermaant, met het hervormen van de Kerk, zoo yverig als hy begonnen had, voort te vaaren. Ook heeft dezelfde Koning, om *Lindanus* te begunſtigen, aan deszelfs vader *Damaſus* 1000. Dukaaten geſchonken, tot verbetering van zijne heerlijkheit de Linde. Doch *Lindanus*, weinig op geld of goed paſſende, was meer bezorgt voor het onderhoud der armen: en dat de godtvruchtige Legaaten, dewelke ten behoeve van den Goddelijken dienſt beſproken wierden, te recht mogten koomen. Ook heeft hy daar over zeer ernſtig geſchreeven aan *Johan Vargas*, Voorzitter van den Koninklijken Raad, die tot het dempen van de dagelijks opkoomende beroerten aangeſtelt was. De brief zelf, zoo als hy door *Lindanus* geſchreeven was, ſtaat in het vierde boek van zijne Levensbeſchryvinge. Als hy door zijn ſchrijven aan *Vargas* niet zag op te doen, is hy den Hartog van *Alba* mondeling gaan ſpreeken: en heeft hem gebeden, zoo veel by den Koning uyt te werken, dat de goederen der armen en der kerke, dewelke op het voorgeeven van wederſpannigheit zoo wreedelijk aangeſlagen waren, wederom ontſlagen wierden.

*Voor de tweede maal naar Romen gereiſt heeft hy vlak uyt aan den Paus verklaart dat de

* De eerſte reize is hy te Romen aangekomen in het jaar 1578; en is by Gregorius, die toen den Pauſſelijken ſtoel

de Roomſche Paus in zijne magt had Duytsland weder tot het geloof en op den weg der zaligheit te brengen. De Paus, zeide hy vorder, had ten dien einde niet anders te doen, als Duytsland, gelijk hy uyt krachte van de Verdragpunten vermogt, van bequaame en deftige Biſſchoppen te verzorgen. Zijne tweede Roomſche reis.

Indien 'er dan eenige Pauſſelijke *Nunciuſſen* naar Duytslandt gezonden worden, het zijn noch al de woorden van *Lindanus*, zullen dezelve te weeg konnen brengen dat de Kanonnikken, achtervolgens de Verdragpunten van Hoogduytsland, Katolijke en welgeoeffende Biſſchoppen verkiezen; dewelke de bequaamheit hebben om de Geeſtelijkheit, door hun ſtichtelijk en Chriſtelijk gedrag, tot een regelmatig leven aantevoeren; en het volk, door naarſtige onderrechtingen, weder te doen keeren tot de Katolijke kerk. Want daar zoo een *Nuncius* by de verkiezing tegenwoordig is, zullen de godtvruchtige Kanonnikken, dewelke in groot getal naar zoo eene zaak verlangen, in het verkiezen (van Biſſchoppen) merkelijk geholpen worden. Maar als 'er, 't zy door ſimony, 't zy op eene andere verkeerde en door de kerkregels veroordeelde wijze, onkundige Biſſchoppen verkoozen worden; Biſſchoppen, zeg ik, zonder geleerdheit, zonder deugd, en die de gemeente door geen ſtichtelijk leven voorlichten; wanneer zulks, zeg ik, geſchiedt, gelijk het eylaas doorgaans geſchiedt; dan koomt dat verding te paſſe, 't welk in de Ver-

ſtoel bekleede, ingeleidt door den Kardinaal Montalto. De tweede reize is hy te Romen aangekomen in 't jaar 1584. en in 't jaar 1585. is de gemelde Montalto Paus geworden onder den naam van Sixtus V.

dragpunten uytgedrukt ſtaat, dat de Paus hun een bequaamen Biſſchop mag toezenden; dien zy in zulk een gevalle gehouden zijn aanteneemen.

Zeer ligt zal dit konnen geſchieden, indien zijne Heiligheit by den Keizer te weeg brengt dat geen Biſſchop de Biſſchoppelijke inkomſten trekke, ten zy dat hy alvorens goedgekeurt zy door den Roomſchen Stoel En indien dit eens verkreegen word, waar door zal het doch belet konnen worden dat Duitsland niet verzorgt worde van goede Biſſchoppen? Dit alles/zegt de Beſchrijver van Lindanus leven/ heeft Lindanus te Romen aan verſcheidene perſoonen voorgedraagen/ maar by zeer weinigen ingang gevonden: om dat 'er zeer weinigen zijn/ dewelke zich aan onze ellenden bekreunen; en om dat ze noch niet geleert hebben zich over Joſefs benauwtheden en ongelegendheden te erbarmen: zijnde te zeer ingewikkeld in hunne wellustigheden; of op de vermakelijkheden van hunne luſthoven/ ſpringbronnen enz. met hart en ziel gezet.

Hoe dat hy te Romen gearbeidt heeft voor de hervorminge der kerke.

Maar hy hatte wel dat het vergeefſche en ſchier verloore moeite zoude zijn/ het leven der Geeſtelijkheit elders naar de kerkelijke regels verbetert te willen hebben/ ten waar dat men een behoorlijk en ernſtig begin maakte van 't Roomſche Hof: want uit dit Hof/ gelijk Adrianus VI in zijnen Brief aan den Hartog van Saxen oprechtelijk bekent/ zijn de onheilen der kerke als uit eene bron voortgeſproten. En daar toe heeft hy een middel bedagt/ en met den Paus Sixtus verſcheide maalen over die zaake geſproken.

Dan gaat de Schrijver wederom voort:

Lin-

Lindanus, dewelke al vooꝛ ſes jaaren te Romen bekent was geworden / en aldaar nu ommegang had met den Kardinaal Montalto, dꝛoeg hem verſcheide zaaken vooꝛ raakende de Godtgeleerdheit. En dewijl de gemelde Kardinaal toen met eene ongemeene naarſtigheit yverde / en 'er gꝛoote geldſommen aan beſteede / om de werken van S. Ambroſius, naar de handſchꝛiften naargezien en verbeterd / in 't licht te doen koomen; heeft Lindanus hem vooꝛgedꝛagen dat 'er eenige noit gedꝛukte werkjes van Ambroſius onder hem berusten: dewelke ſcheenen te ſtaan op den Catechiſmus / dooꝛ Paulinus vermeld / en die dooꝛ S. Ambroſius aan de Koninginne der Marcoduren was gezonden. En als hy vozder uit eige beweeginge en ongeveinſt beloofde dat hy hem het zelve zoude toezenden; is de Kardinaal / als hebbende den gemelden Catechiſmus de ganſche wereld dooꝛ te vergeefſch opgezocht / ten hoogſte vergenoegt en verblijdt geweeſt. Ook heeft Lindanus zijn vooꝛd gehouden / en het gemelde ſtukje naderhand aan den Kardinaal gezonden: dewelke het zelve in het vijfde ſtuk van S. Ambroſius werken / met Lindanus Aanteekeningen / heeft laaten dꝛukken. Onder het kouten is de reden ook geballen op de hervoꝛming der Kerke / doch vooꝛnamentlijk over die van Duitsland. En als Lindanus zeide dat hy over die zake eenige opmerkingen by een geſtelt had / dewelke hy begeerig was aan zijne Heiligheit te vertoonen; zoo heeft de Kardinaal / naar den inhoud der zelve verlangende / verzocht / hy wilde hem de hoofdpunten vertoonen. Zoo heeft Lindanus dan na het middigmaal / daar hy op genoodigt was / de ge-

melde hoofdpunten aan den Kardinaal uit een geschrift voorgeleezen. De Kardinaal den inhoud verstaan hebbende/gaf hem tot antwoord: Och waart gy hier geweest ten tijde van Pius V, met wat eene voldoeninge en genoegen zoude hy dit alles aangehoort hebben! Waar op Lindanus wederom antwoorde: toen was mijn uur noch niet gekomen. Mijn wil is hier dikwils geweest; maar de gelegendheit/ om herwaarts te koomen/ heeft my tot noch toe ontbroken. Ik zoude wel wenschen dat deeze zaaken den Heiligsten Vader voorgedraagen wierden: maar dewijl zijne inborst my onbekend is/ zoude ik vreezen dat hy/ indien ik zulks zonder bevel voorstelde/ zich daar over gebelgt mogt houden. Geenzins/ antwoorde de Kardinaal: de Paus hoort gaarne van zulke zaaken spreeken/ voor al wanneer ze Duitsland raaken. Want voor dat Landschap heeft hy eene gronthartige genegendheit: hebbende op zoo veele plaatzen/ gelijk gy bewust zijt/ zoo menig Kollegie uit zuivere mildaadigheit ten dienste der Studenten opgerecht. Lindanus, ziende des Kardinaals heilige zucht voor de herborminge der Kerke/ en dat zijne woorden uit een oprechte meeninge en blaakenden yver voortquamen/ oordeelde dat de tijd nu gekooren was om die zaak aan zijne Heiligheit voor te draagen. Zoo is hy dan met de gemelde hoofdpunten der Herborminge naar zijne Heiligheit gegaan: maar om van niemand in zijne onderhandelinge gestoort te worden/ heeft hy de gelegenheit van een langer mondt-gemeenschap willen waarneemen.

Zoo gaat hy dan menigmaal ten hove: ook koomt hy met den Paus/ doch over andere zaa-

zaaken / somwijlen in gespreek: nu in den vermaakelijksten hof van Kavallini, en dan in de Pausselijke binnenkamer. Somtijds kon hy / om den drang van anderen / geenen toegang krijgen. Maar in het harte van Lindanus gloeide zodaanig een yver tot de herbozming van Godts Kerke / dat het hem niet verdzoot verscheide uuren / ten minste wel 50 / in dit opwachten te verquisten. Deeze tijdquisting smerte hem dikwils in 't binnenste van zijne ziel: maar noch was hy beter getroost dat verlies te lijden / als dat hy zijne Moeder / de Katolijke Kerk / in 't bevozderen van eene behoozlijke Herbozminge / hulpeloos en verlegen zoude laaten. Als hy dan eindelijk de gelegenheit van een langer mond-gemeenschap gekreegen had: is hy 's avonds / na het eeten / alleen in zijne Heiligheits kamer gelaaten; en van den Paus zeer beleefdelijk met een vriendelijk gelaat ontvangen. Na eenige redenwisselingen / en op zijn vertrek staande / heeft Lindanus den Paus aldus aangesprooken: Heiligste Vader, uwe Heiligheit, hoop ik, gedenkt het ontwerp noch, 't welk ik, eenigen tijd geleden, over het hervormen van Duitsland en van de ganssche Kerke voorgeslagen heb: en hoe dat ik uwe Heiligheit eenige hoofdpunten voorgestelt heb, die van uwe Heiligheit goedgekeurt wierden.

Hier en elders worden zeer veele en zeer aanstootelijke onordentlijkheden gepleegt: waar door de zwakke menschen, voornamentlijk de Duitschers, als ze herwaart overkoomen, niet weinig verergert worden, en met groote ontstichtinge naar huis keeren.

Als hy daar op eenige onverdzaagelijke guitestukken / dewelke zoo wel dooz de Kerkelijke

perſoonen en Monniken / als door de Burgeren doorgaans gepleegt wierden / ter loops opgeleezen had / zeide de Paus : Maar wat raad, mijn goede *Lindanus*, om kennis van die zaaken te krijgen? Uwe Heiligheit, antwoordde Lindanus, moet maaken goede Promotors te hebben. Zulke ſchenniſſen, daar godtvruchtige perſoonen doorgaans over kermen en weenen, konnen niet lang verborgen blijven; als alles maar getrouwelijk geſchiedt; en indien 'er zodaanige amptenaars opgezocht worden, gelijk *Pius* V. in zijnen dienſt heeft gehad. Maar, zeide de Paus wederom / ſtelt gy zelf ons alles op ſchrift: op dat wy de guiteryen en ſchandelijkheden, dewelke dus in zwang gaan, mogen beteugelen. En als zijne Heiligheit het zelve / tot twee of drie reizen toe / beholen had / antwoordde Lindanus: Zie daar, Heiligſte Vader, dit zijn die hoofdſtukken der Hervorminge, dewelke ik over 6 jaaren aan uwe Heiligheit voorgeſlagen hebbe, wanneer gy in deeze woorden uitbarſte: Och, waart gy hier geweeſt ten tijde van Pius V. Ik bid u, Heiligſte Vader, volbreng nu metter daad eene zaak, daar gy toen zoo vieriglijk naar verlangde: nu hebt gy 't in uwe handen, en 't hangt van u volkomentlijk af, die zoo ſchendige verargerniſſen en aanſtootelijkheden door regelmaatige genees-middelen te verbeteren; ten einde de Duitſche Kerk eens geneezen, en de ganſche wereld hervormt en in een gewenſchten ſtaat gebragt mag worden. Stelt gy, zeide zijne Heiligheit / ſchriftelijk voor my op, alles wat gy toen en nu opgegeeven hebt. Lindanus, over dit antwoord ten hoogſte vergenoegd / is met eene uyterſte blijdſchap naar huis gekeert: te meer / om dat zijne Heiligheit

ligheit hem eenige persoonen genoemt had / die het gansche bewind over deeze zaake zouden hebben / en van welker hulp en voorspraak hy zich zoude konnen bedienen. Lindanus, zijn oogmerk / daar hy zoo lang op gedoelt had / magtig gewoorden / heeft de zaak 's anderen daags by de hand gevat. Hy stelt twee geschriften op / noopende de hervorming der Kerke. Het eerste diende om de zeden der Kerkelijke persoonen / voornamentlijk der geenen die te Romen woonden / te hervormen: het tweede liep over de hervorming van de openbaare studien / zoo door gansch Italie als te Romen zelf: doch voornamentlijk van de studie der Godtkunde.

Als Lindanus deze geschriften den Paus toegezonden had / en hoor daar aan ter aanspraake toegelaaten wierd / heeft zijne Heiligheit hem van zelfs aldus aangesproken: O *Lindanus*, de geduurige beletzelen en drukke bezigheden, dewelke my, gelijk gy ziet, als overstolpen, hebben my noch niet toegelaaten uwe geschriften te doorleezen: maar tegen de herfst, als we langer nachten zullen hebben, zal ik 'er mijn werk van maaken. Hy heeft het ook gedaan / en de gemelde schriften aan zijne Hervormers ter hand gestelt: hebbende den Heer N. Sega Bisschop van Placentia / en den Heer N. Bisschop van Castro / aangestelt tot zijne Kerk-bezoekers / om den stand van de Roomsche Kerke en van 't gemeene-best van Romen te gaan onderzoeken / en te hervormen. Uit den eenen van die twee Kerk-praelaten heb ik verstaan dat onze geschriften zijne Heiligheit niet onaangenaam zijn geweest: en ik heb dezelve / of ze den nakoomelingen eenigen

dienſt konden doen / achter dit werkje gevoegt.

† Deze geſchriften heb ik nergens in 't ganſche werk / noch ook achter aan / gevonden: anders zoude ik dezelve / indien het der moeite waardig was geweeſt / hier by gevoegt hebben.

Om te weeten wat Lindanus in deeze groote en moejelijke reize beoogt heeft / zegt dezelve Schrijver / heeft men maar den Brief te leezen / den welken hy aan den Kardinaal Carolus Borromæus, Aartsbiſſchop van Milanen / geſchreven heeft: om welken Kardinaal te ſpreeken hy / gelijk uit zijne brieven blijkt / een langen en zeer laſtigen omweg door het land van de Grauwbunders / en door meer andere landſchappen / had genomen.

Hoogwaardigſte Vader in Chriſtus, en doorluchtigſte Heer.

Een zeer aanmerkelijke brief van Lindanus aan den Kardinaal Borromæus

DE overgroote moeyelijkheden van deeze zoo laſtige reize zijn niet weinig verzwaart; als wy tot ons groot hartzeer verſtaan hebben dat uwe Hoogwaarde van huis vertrokken was; en dat zoo verre, dat het ons als onmogelijk was by uwe Hoogwaarde te koomen. Want wy hadden u verſcheide zaaken, die den Heer *Jeſus Chriſtus* raaken, mede te deelen; hoopende dat dezelven door uwe voorzigtige raadgeevingen, en onder uw beleid, een gewenſchten en gelukkigen uytſlag te Romen zouden krijgen. Het zijn openbaare zaaken ſtrekkende om de ziekten, ten deele van de Algemeene, ten deele van de Nederlandſche kerke alleen, te geneezen. Want wy houden ons ten volle verzekerd

† Hier begint de Auteur wederom te ſpreeken.

kerd dat gy, volgens uwen godtvruchtigen yver, bereidwillig zijt om bequaame artzenyen tegen de gemelde ziekten in 't werk te ſtellen; hebbende al over lang geweeten dat gy van het getal der geenen zijt, dewelke in rouw en druk zitten over Sions elendigheden; en dat gy, door het hemelſch genade-licht van *Chriſtus*, de eerſte plaats bekleedt onder de genen dewelke *Joſefs* jammergevallen betreuren; en welker getal, onder zoo menige bruidegoms en ſpeelgenooten van *Chriſtus* kerke, zoo klein is geworden, dewijl zy, meeſt allegader, op eigen belang uyt zijn; zonder zich aan de belangen van *Chriſtus* te kreunen. De elenden van ons Nederland zijn niet om te gelooven, en met geene woorden uyttedrukken. Ik ſpreek niet alleen van lichamelijke elenden, en van oorlogsrampen; maar wel byzonder van de elenden der zielen, en het verval der oude godtvruchtigheit, dewelke noch veel afgrijſſelijker zijn als de eerſte. Want hoe ſlordig dat 'er noch tegenwoordig, na dat we zoo ſtrengelijk van Godt gegeeſſelt zijn, geleeft word in de woonplaatzen der Monnikken en Kanonnikken, dewelke noch onder 't gebied van den Katolijken Koning leeven, zal geen menſch konnen gelooven. En daarom vreezen de godtvruchtige menſchen altemaal dat we noch ſchrikkelijker kaſtydingen van Godt te verwachten hebben: dewijl hy met recht over ons te klaagen heeft: *Ik heb hen geſlagen; en 't heeft hen niet geſmert.* Ja, in plaatze van woorden van boetvaardigheit te ſpreeken; hebben zy met trotze en hoogmoedige woorden laſtertaal geſproken; en met die van Sodoma en Gomorra hunne zonden als te pronk gedraagen.

Want

Waar in hy de zonden, dewelke t'zijnen tyde, zelf onder de klooſter perſoonen, omgingen, al treurende beſchrijft.

Want hoe dat ſommige Abten met de Abdiſſen leeven, teeren en ſmeeren, ſmullen en ſmetzen, enz is te lelijk om hier op te haalen. En wat dat ſommige Hervormers en Klooſterbezoekers in de Nonneklooſteren al uytvoeren, dewelke zich in mijn Bisdom niet geſchaamt hebben de Nonnen in haare eige woonplaatzen te ſchenden; en wat dat 'er al meer in 't heimelijk omgaat, dat ſchreeuwen de kindsbeenderkens genoegzaam uyt, dewelke hier en daar opgegraven worden.

Zoo ik nu het gedrag van de Kanonikken deezer landen zou willen beſchryven; zoude ik daar niet konnen door koomen. Hun leven is zoo geil, zoo affchuwelijk, zoo onkuiſch, om niet te zeggen *Sardanapaliſch*, dat het voor godtvruchtige menſchen een gruwel is, daar van te ſpreeken. En dit alles zien, dit ontveinzen, de pylaaren van Gods kerke; om niet te zeggen, dat zy zelf de voorgangers zijn.

De geeſtelijke amptverkooping word in 't openbaar gepleegt: zodaanig dat ſchier elke Kanonniksdy op een zekere prys geſchat word: even eens gelijk de koeyen en paarden, dewelke ter markt koomen, op geld gezet worden. En het geſchiedt niet zelden, als de Kanonnikken van de trouwluſt bekropen worden, dat de prebenden of inkomſten der Kanoniksdyen voor een gedeelte van de bruydsgaave aan een Broeder of Neefke van de Bruyd geſchonken worden.

Voor de onderhoudinge van de Kerkvergaderinge van Trenten, voornamentlijk omtrent het levensgedrag en de zedenverbetering der kerkelijke perſoonen, word in 't minſte niet gezorgt.

En

En hier door geſchiedt het, dat'er niet gepaſt word op den dienſt des Heere, en dat de kleeding der kerkelijke perſoonen te niet gaat, of naar de kleeding der krygs- of koopluiden zwiert, of ten minſte ganſch wereldſch is. Of 'er ook ketteryen in zoodaanige vergaderingen inſluypen, zoude hier ontijdig zijn optehaalen.

De rechte oorzaak van deeze noch dagelijks aangroeyende rampen, en van die ſchendige verargeniſſen, is het verzuym van de behoorlijke en regelmatige kerk- en klooſter bezoekinge. Zoodaanige een bezoekinge hebben wy daar tot nu toe niet gehad: en, zoo 'er al iets naar geleken mag hebben, dat is maar eene geveinsde, zoogenaamde, vermomde, geldzuchtige bezoeking geweeſt. Zoo is dan het gewiſſe en zekere geneesmiddel der voornoemde onheilen gelegen in eene ernſtige Bezoekinge van de Kapittels en Klooſters: voornamentlijk van de genen die onder geen * Biſſchops opzigt en ſtaan. En dit moet geene geldzuchtige bezoeking zijn, gelijk de bezoekingen doorgaans zijn geweeſt: maar het moet een regelmatige en vlytige bezoeking zijn: en achtervolgens de goddelijke en kerkelijke Regels en Ordonantzien in 't werk geſtelt worden.

Vorders, nadien de Bezoekers van de Nederlandſche klooſters in Vrankrijk of Hoogduytsland woonen, zou het dienſtig zijn, ten dien einde twee of drie mannen van Romen naar Naderland aftevaardigen; dewelke *Chriſtus* belangen met vlyt en yver behartigden, en op geen eigen voordeel doelden, gelijk de grootſte hoop tot noch gedaan heeft: maar het voor-

* Exemta.

deel

deel van *Chriſtus* en van zijne allerliefſte ſchaapen beoogden.

Meer andere zaaken van dit eigen ſlag zullen we zoo lang uytſtellen, tot dat wy malkander door de goedheit van *Jeſus Chriſtus* zullen ſpreeken. Dit zy ook gezeit van de hofzaaken; dewelke geene brieven toevertrouwt, en voor geen gevaar van uyt te lekken bloot gezet moeten worden.

Wat de openbaare belangen van de algemeene kerke aangaat; ik oordeel dat 'er eindelijk gehandelt dient over het houden van eene algemeene Kerkvergaderinge, 't welk door de Synode van Trenten zoo ernſtelijk is bevolen Ik heb over vyf jaaren aan zijne Heyligheit, zoo mondeling als ſchriftelijk, wijdloopig voorgedragen, hoe dat 'er provinciaale Kerkvergaderingen dienen gehouden te worden in Italie: om dat de Duitſchers zich daar van verſchoonen: zeggende dat 'er in Italie geene Kerkvergaderingen beroepen nochte gehouden worden. Maar, eylaas, mijn voorſtel is vergeefſch geweeſt. Zoo moet het tegenwoordig dan, zoo als de zaak my voorkoomt, toegelegt worden op het beroepen van eene algemeene Kerkvergaderinge: daar men dan middelen zoude beraamen om de beletzelen van de provinciaale Kerkvergaderingen, dewelke door de provincien in groote menigte bygebragt worden, weg te neemen. 't Welk ook ten deele hier aan te wijten is, dat de Kerkvergadering van Trenten op ſommige plaatzen, en onder anderen in ons Nederland, niet geheel is afgekundigt. Hier toe helpen ook de kloofters, dewelke aan het opzigt der Biſſchoppen ontrokken zijn, en die zich

zich tegen de Kerkvergadering van Trenten wel durven aankanten.

Vorders zoude zoo eene algemeene Kerkvergadering ook dienen, om den zeer elendigen en deerlijken ſtaat van Duitsland, tot wiens geneezing de Kerkvergadering van Trenten voornamentlijk beroepen is, eindelijk eens te verhelpen en te geneezen.

Hoe noodzakelijk dat de Kerkvergadering van Trenten in Vrankrijk diende onderhouden te worden, behoeft hier met geene wijdluftige redenen beweezen te worden.

Noch zoude die algemeene Kerkvergadering dienſtig zijn, om den Godsdienſt in Spanje by tijds in veiligheit te ſtellen: en om het gevaar, dat dezelve Godsdienſt aldaar zekerlijk te verwachten heeft, tijdelijk te verhoeden.

Want wy hebben daar over vyf jaaren verſcheide zaaken gezien en aangemerkt; dewelke, gelijk wy aan den Aartsbiſſchop van Toledo verklaart hebben, alzoo groote en gewiſſe, ja veel grooter en gewiſſer aanleiding geeven tot het omwroeten en ondermynen van den Godsdienſt, als eenige zaaken in ons Duitsland oyt gegeven hebben. Wanneer ik hem, den gemelden Aartsbiſſchop, deeze ergerlijke zaaken opgelezen had, gaf hy tot antwoord dat de Romeinen daar voor zorgen moeſten: waar op ik weder antwoorde. De Romeinen bemoeyen zich met andere zaaken: Gyl. zijt gehouden *Chriſtus* kudde te hoeden, en de oorzaaken van een gewis verderf bytijds af te weeren. Miſſchien zal 'er geen klein getal Spanjaarden, van 't oude geloof vervreemd en verbaſterd, uyt de Nederlanden naar Spanje keeren: want onder de Katolijken zelf ziet men nieuw onkruid van val-

valſche leeringen opſchieten en voortgroeyen: by voorbeeld:

I. Dat de Roomſche Paus de Biſſchop niet en is der Algemeene kerke. (6)

II. Dat 'er twee kerken van *Chriſtus* zijn; eene inwendige, en eene uytwendige.

III. Dat ſommige menſchen volgens *Pelagius*, zonder *Chriſtus* of Godt te kennen, de helſche ſtraffen konnen ontgaan door eene Filoſooffche rechtvaardigheit.

IV. De andere verdienſten der Heiligen ſpreeken zy godtlooſlijk tegen; en roepen evenwel dat onze rechtvaardigheit gelegen is in de Goddelijke barmhertigheit.

Daar hebt gy, hoogwaardigſte Broeder in *Chriſtus*, en doorluchtigſte Heer, de zaaken, dewelke ten deele de algemeene kerk van *Chriſtus* ten deele de allerrampzaligſte kerk van ons Nederland betreffen: want wat de byzondere zaaken van het Bisdom van Roermonde belangt, ik zie geen voordeel te doen met dezelve hier op te tellen. Dit zijn de zaaken, dewelke my verpligt hebben, hoewel dat mijne jaaren al hoog beginnen te klimmen, deeze laſtige reys naar Romen te onderneemen. En uyt het verhaalde blijkt hoe dat de zaaken te Romen, indien we maar bequaame middelen weeten uyt te vinden, verhandelt konnen worden, tot bevordering van Godts glorie, en ter behoudinge van de zielen; dewelke door het bloed van *Jeſus Chriſtus* vrygekocht zijnde, nu, by gebrek van een behoorlijke kerk- en klooſterbezoekinge, groot gevaar loopen, en verlooren gaan. Dierhalve bid ik u, hoogwaardigſte

Heer

Heer dat in *Chriſtus*, dat gy ons door uwen raad te recht wilt helpen door wat middel dat wy die krachtige hulpmiddelen beſt magtig zullen worden: en wat voor yverige mannen, en beminnaars van *Chriſtus*, dat wy ten dien einde in de armen dienen te neemen. Overlegt wat 'er beſt gedaan zy: of dat 'er zoodanige Bezoekers van Romen afgevaardigt worden; of dat 'er aan twee of drie bequaame mannen, in de Nederlanden woonende, eene onbepaalde magt gegeeven worde: voornamentlijk tegen de voorrechten der onthevene Kapittelen en Kloosteren, dewelke voor die voorrechten zoo vinnig en onverzaagd ſtrijden, als of 'er hun welvaaren van hing; maar inderdaad voor hunne keuken, voor hunnen buyk, en voor hun keelgat zoo onbezuisdelijk aangaan.

Wijders, gemerkt dat een Evangeliſch Harder zijnen pligt niet voldoet met het quaad en onkruid alleenlijk te knakken en te verzwakken, of met het zelve omverre te ſmijten, uyt te plukken, en uyt te roeyen: maar dat hy daar en boven met den Profeet gehouden is goede boomen te planten, te enten, te ſnoeyen, en ter vruchtteelinge te bereiden: zoo is het hoognoodig dat 'er in de Nederlanden twee queekſcholen opgerecht werden; het eene voor Paſtooren, het andere voor jonge Studenten van 18 of 20 jaaren. Deze ſtudenten zullen dan met ter tijd, tegen dat Godt, in't midden van zijne felle edoch zeer rechtvaardige gramſchap, zijner vaderlijke barmhertigheit indachtig zal zijn, bequaam konnen worden om de Paſtoryen te bedienen; dewelke t'hans, eilaas, in ons Nederland zonder getal open ſtaan.

Het is nu vyf jaaren geleden, dat ik ten deezen einde eene jaarlijkſche inkomſte van 3000 dukaaten van onzen Koning verkreegen heb: op welke ſomme, dewelke te Loven aangeleit wierd, veele deugdzaame mannen begoſten te beſtaan. Doch dit Queekſchool is reeds aan 't vervallen; om dat de beloofde penningen, ik weet niet door wiens ſloffigheit, niet betaalt en worden.

Daar zijn verſcheide redenen, waarom dat het geraadzaamer en nutter is zoodanige Queekſcholen in de Nederlanden, of elders, op te rechten, als te Romen. De voornaamſte redenen zijn: eerſtelijk, om dat 'er in Nederland drie gehouden konnen worden tegen een te Romen: ten tweede, om dat het beter is op zijn Nederlandſch opgebragt te worden, als zich aan de lekkernyen der Italiaanen te gewennen. Want niet is 'er zoo moeyelijk, als eene lekkere levenswijze aftewennen; voornamentlijk, indien zoodanige perſoonen wat hoogmoedig zijnde, 't welk de tijden t' hans medebrengen, noch geſtijft worden door den waan van hunne geleerdheit: want dan begeeren zy onder de boeren niet te leeven. Ik bidde uwe hoogwaardige liefdaadigheit, deeze hulpmiddelen, of eenige andere, indien gy noch beter ter hand mogt hebben, te Romen aan eenige Vaders die de zaak van *Jeſus Chriſtus* betreuren, voor te draagen, en ons de Chriſtelijke hulp van zoodanige Vaders te bezorgen. Ik hebbe daar geene perſoonen gekent, die deeze zaak ter harte namen. Was de eerwaardige Heer *Frumentius* (voor den welke wy de Goddelijke barmhertigheit dagelijks in onze gebeden verzoeken) in 't leven gebleeven, die had ons merkelijk konnen helpen.

pen. Maar nu zal ik, Hoogwaardigſte Heer, alles van uwe liefdaadigheit te Romen verwachten, 't welk ik my van dien Apoſtoliſſchen man konde belooven. Ik wenſche dat gy, Doorluchtigſte Heer, langen tijd gezond en welvaarend moogt blijven; en ik bidde u dat gy deezen brief, die niet zonder traanſtortinge geſchreeven is, met zoo eene Chriſtelijke genegenheit en Apoſtoliſch gemoed wilt ontvangen; gelijk de Chriſtelijke liefde vereiſcht dat de traanen van eenen broeder en amptgenoot, die zich voor *Chriſtus* verſtrooide Kerke afflooft, ontvangen werden. En ik verzoeke dat gy, onze uiterſte elende ter harte neemende, zoodanige hulpmiddelen in 't werk ſtelt, of ten minſte zoodanigen raad aanwijſt, dewelke bequaam zijn om den Katolijken Godsdienſt in 't Nederland voor eerſt te behouden, en naderhand ook volkomentlijk te herſtellen: dien Godsdienſt, zeg ik, dewelke door verſcheide ketteryen die daar alles in 't geeſtelijk ſchrikkelijk verwoeſten, en door de bedorvendheden der zeden die tot eene ongelooffelijke boosheit uitgeſpat zijn, zoodanig is geknakt en verzwakt. Dit durven wy, en alle godtvruchtige Nederlanders met ons, Hoogwaardigſte Heer, ons zelven van uwe liefdaadigheit zekerlijk belooven; en wy wenſchen dat Godt de Heer ons Nederlanders met uwe Hoogwaardigheits bezoekinge genadiglijk begunſtige. Vaart andermaal wel.

Zoo wie de gemelde redenen met een onpartijdig en rechtzinnig gemoed zal willen overweegen / die zal zekerlijk de gewigtigheit en het groot belang der inzigten wel begrijpen / dewelke Lindanus **tot het aanbaarden van eene**

zoo lastige reis genoopt en aangepozt hebben. En hy zal gemaklelijk konnen merken dat Lindanus geen ander doelwit heeft gehad / als de belangen van zijnen Heer Christus, en die van de H. Kerke; maar niet geoogt heeft op de voordeelen of eer-ampten deezer wereld. Hier in is hy met een ander inzigt te werk gegaan als het meeste deel der genen / dewelke hui-dendaags zoo naar Roomen loopen / en daar eenige kerkelijke ampten bejaagen; die daar dikwils van een deel Hof-jonkers / Pennelikkers / Muil-ezel-drijvers door allerlei kunsten / door gunst / door veel oppassens / verkreegen moeten worden. En om daar toe te geraken / verbeelt het hun niet grooten arbeid uit te staan: welk arbeiden niet gelegen is in te studeeren / of de boeken te behandelen; maar in te loopen en te draaven / te bidden en te smeeken; en allerhande hardigheden en wederwaardigheden te verdraagen.

AANTEKENINGEN.

1. Dit staat wijdloopiger verhaald in het Latijnsche *Batavia Sacra* a: "Zijne onderdaanen, dewelke "hem anders om zijne ervarendheit in de Godtkun-"de in waarde hielden, vielen hier over dat hy altijd "het oude en het zelfde preekte. Daar op antwoor-"de hy, dat zy met hunne herte niet en verstonden en "met hunne oogen niet en zagen; ja dat zy zelf, na "zijne zoo menigvuldige vermaaningen, altijd het "zelfde quamen biechten. Als hy oud geworden "was, en 'er te Utrecht een zwaar onweer van vervol-"ginge ontstaan was, plagt hy te zeggen: Ik hoope dat "ik, indien ik gevangen en ten galge verweezen "worde, noch krachten genoeg zal hebben om den "ladder op te klimmen.

2. Hy moest de stad ruimen om dat hy een onkatolijke vrouw, op het verzoek van den man, dewelke Katolijk was, tot het geloof had bekeert; en haar

a Part. 2. p. 172.

de

de kerkelijke Sakramenten op haar dood bedde had berecht. Daar op is hy door de Kerk-overſten tot de Paſtory van Leiden beroepen.

3. Dit is dan die beruchte en wijtbefaamde Broer *Kornelis*; wiens gedrukte Predikaatzien zoo menig gezelſchapje vervrolijkt hebben en noch dagelijks vervrolijken; en greetiger van veele menſchen geleezen worden als het deftigſte Preekboek. Dit is die eigen Broer *Kornelis*, *Broer Kornelis* zal ik nog eens zeggen, want het herhaalen van zijnen naam zal alleen alle mymeryen en ſufferyen van menig Leezer verzetten; dit is, zeg ik die Dortſche Minnebroeder, van wien zoo veele uytſpoorigheden en malligheden, om hier geen lelijker uytdrukkingen te gebruiken, vertelt worden. Zouw ik die algemeene vreugde hier koomen ſtooren; zouw ik Hollands tijdverdrijf, ik zegge zijne drollige en meer als koddige Predikaatzien, en alle die mooye vertellingen, in twyfel durven trekken? Had ik dan niet een algemeenen opſtand van alle inlandſche Schryvers tegen my te verwachten? Het zal evenwel, hoop ik, geen ſchelmſtuk zijn het zeggen van anderen, en hun oordeel over de gemelde Predikaatzien, en over die zoo uytgekreete vertellingen, den Leezer in 't kort voor te ſtellen. Een beſcheiden en onpartydig karel is noit onwillig zoo wel de verdediging als de beſchuldiging aan te hooren. Ik wil niet ontkennen dat we al aardige Predikanten in onze kerk gehad hebben: dat de Monnikken voornamentlijk, 't zy om wat byzonders te zeggen, 't zy uyt onkunde, 't zy om andere redenen, ſomwylen fratzen en fabelen voor bondige en Evangeliſſche waarheden op den preekſtoel gebragt, en het volk met onnutte vertellingen, in de plaatze van heilzaame en zielbeweegende leeringen, opgehouden hebben: maar dat geeft nog geen vaſt gevolg tegen Broer *Kornelis*. Het zoude ons in allen gevalle niet deeren, dat een drollige Monnik eenige poetzen op den ſtoel der Waarheit aangerecht, en eenige onbetaamelijke quinkſlagen en boerteryen uytgelapt hadde: men had dat maar op de rekening van een byzonder konvent te zetten. Maar de waarheit mag in alles wel nagezocht worden. Ook wil ik my, in deeze zaake, niet als rechter draagen, en 'er zelfs niet

niet eens in ſtemmen; maar alleenlijk te boek zetten, wat dat 'er deftige Schryvers van geoordeelt en geſchreven hebben; en den Leezer zelf dan te bedenken geeven of hy niet al te voorbaarig en te driftig is geweeſt in dien Dortſchen Minnebroeder, ongehoord, ongezien, ongekend, zoo ongenadig te veroordeelen.

Laat ons dan hooren wat dat geleerde en beſcheidene Mannen en Schryvers die op den zelfden tijd geleeft hebben, van hem weeten te verhaalen *Valerius Andreas b*, een man van kenniſſe, en die noit van partyzucht beſchuldigt is geweeſt, geeft hem de getuigeniſſe dat hy in geleerdheit en welſpreekendheit uytgemunt heeft: dat hy in drie taalen by uytſteekendheit ervaren is geweeſt: dat hy de Bruggenaars dertig jaaren lang, met eene byzondere bevalligheit en lieftalligheit in 't Goddelijk woord onderweezen heeft: dat hy tuſſchen de laſteringen en 't geduurig tieren en raazen der Onkatolijken, tuſſchen de vuylaardige aanvechtingen der laſteraaren, en tuſſchen de beſpottingen van eerroovende ſchimpſchriften, altijd volſtandig en onbezweken is gebleven, en de rechte Apoſtel der Bruggenaaren is geweeſt. Eindelijk voegt hy 'er uyt *Sanderus* by dat zijne Schriften, na dat hy overleden was, door de quaadaardigheit der Onkatolijken vervalſcht zijn: en dat zy 'er ontuchtige quinkſlagen en kluchten, ter beſpottinge van den zeer vroomen en onſchuldigen man, ingeflanſt hebben. Daar hebben wy de getuigenis van twee deftige mannen, *Valerius Andreas* en *Sanderus*.

En, om den Leezer niet lang op te houden, en niet al te veel papiers over dezen zoo gehaatten Monnik vuil te maaken, willen wy den Leezer wel wijzen naar het Woordenboek van den roemruchtigen *Baile*: daar hy vinden zal dat meer andere geleerde en deftige mannen onzen Broer *Kornelis* van alle die bekladdingen vry gekent, en hem voor een deugdzaam man gehouden hebben.

4. *Janus Rutgerſius*, *Adriaan* en *Damas van Blyenburg*, *Adriaan van der Mijl*, *Paulus Merula*, *Gerardus*, *Dionyſius*, en *Matthæus Voſſius*, zijn zoo bekend by onze Landsluiden, en hunne werken in zodaanige achtinge, dat wy het, benevens den Heer Auteur,

b In Biblioth. Belg.

onnodig achten op het roemen van hunne geleerdheit en het optellen van hunne ſchriften, langer te blyven ſtaan.

De vermaarde *Jan van Beverwijk*, die door zijne ervarentheit in de Geneeskunde en door zijne ſchriften zoo berucht is geworden, ſchijnt hier zoo wel een plaats te verdienen als de beſte van zijne Medeburgers.

Ook zou *Balduinus Junius* of *Boudewijn de Jong*, uyt een Burgemeeſterlijk geſlagt te Dordrecht geboóren, reden van klaagen hebben, indien hy niet zoo wel als een *Matthæus Wentſen*, een *Kornelis Adriaanſze*, een *Iob Nauclerus*, enz. op de rolle der geleerde Dortenaaren wierd geſtelt. Hy is eenigen tijd *Lipſius* leerling en tafelgenoot geweeſt: welke eer door dien grooten man ſlegts aan eenige uytgeleze vrienden wierd gegunt. *Lipſius* maakt in zijne brieven dikwils gewag van onzen *B. Iunius*: en vertelt met verwondering aan verſcheide van zijne vrienden hoe onverwacht, en buiten iemands weeten, dat hy de Minnebroeders kap had aangetrokken. Eenigen tijd Monnik geweeſt zijnde wierd hy, om zijne gaven en geleerdheit, tot Preeker verkoren: en is ook *Definitor*, gelijk zy dat noemen, en Gardiaan der Minnebroederen geweeſt. Hy heeft verſcheide werkjes in 't licht gegeven: de meeſte loopen op de Geloofsverſchillen, of op de Zedekunde. De Preekers konnen ook in zijne boeken te recht raaken. Dan heeft hy ook de Graven van Holland uytgegeven in *octavo*; en een boek, onder den naam van *Viridarium Chriſtianum*, van de verſcheide ſoorten van zegeningen, en van de waardigheit der Biſſchoppen, in 't licht gegeven.

5. *Lindanus*, een van de yverigſte en geleerdſte Mannen dewelke den leerſtoel der Godkunde oyt te Loven beklommen hebben, heeft te Parys, om eene grondige kennis van de Griekſche en Hebreeuwſche taale te bekoomen, groote gemeenſchap met *Adrianus Turnebus* en *Iohannes Mercerus* gehouden. Hy heeft zeer veele ſchriften, dewelke by *Valerius Andreas* opgeteld ſtaan, in 't licht gegeeven: en de Heer *Ellies du Pin*, wiens getuigenis op dit ſtuk wel voor een volkomen bewys mag verſtrekken, rekent hem onder de gauwſte, geleerdſte, en bondigſte Verſchilſchry-

Biblioteque des Auteurs Eccleſ. &c.

vers van de laatſte tijden. Zijne eerſte en voornaamſte bezigheit, in het beſtieren van zijn Biſdom, heeft geloopen over het opbeuren van de vervalle kerktucht; en het hervormen van het ſchandelijk leven der kerkelijke Perſoonen. Een gedeelte van zijne ſchriften loopt insgelijks over die hervorming.

De Kardinaal *Baronius* had zoodanige achting voor de geleerdheit, de oordeelkunde, en de ſchranderheit van *Lindanus*, dat *d* hy zijne Aantekeningen op het Roomſch Martelaarsboek niet in 't licht durfde geeven, voor dat *Lindanus*, en *Lindanus* alleen, dezelve nagezien en 'er zijn oordeel over gegeeven had.

6. Of *Lindanus* hier een byzonder gevoelen gehad heeft omtrent het algemeen Biſſchopdom van den Roomſchen Paus, zoude ik met geene zekerheit konnen zeggen. Het ſchijnt dat hy zich hier aan gelegen heeft laaten leggen, hebbende een Latijnſch boekje uytgegeven om te toonen *dat de Paus met recht en goede reden genoemt mogt worden de algemeene Biſſchop der Katolijke kerke.* Maar, dewijl ik dat werkje noyt gezien of gelezen heb, kan ik van zijne meeninge niet oordeelen. Anders is het zeker genoeg dat het Biſdom van den Paus, zelfs volgens de driftigſte voorſtanders van de Pauſſelijke Oppermogendheit, beſloten is geweeſt binnen de ſtad Romen. Waarſchijnlijk heeft *Lindanus* niet anders willen zeggen als dat de Paus het opzigt had over alle de Biſſchoppen van de wereld; namentlijk of zy de Biſſchoppelijke pligten niet verzuimden; de kerkregeering niet verachteloosden; de geloofszaken behoorlijk handhaafden, enz. en gerechtigt was om hen, in gevalle van nalaatigheit, te vermaanen, en tot vordere ſtraffen, achtervolgens de kerkelijke wetten, voort te treeden.

d Valer. Andr. in Bibl. Belg.

Na dat we de Kerken en Geeſtelijke gebouwen / binnen de ſtad Dordrecht ſtaande / opgetelt hebben; zullen wy de genen / die buiten de ſtad geſtaan en van ouds onder het Dekenſchap van Zuidholland behoort hebben / gaan ver-

vermelden. In beide de voorgemelde handschriften van 't gemelde Dekenschap staat voor eerst gemeldt

DE VUILPOORT,

Dewelke een der stads poorten zijnde / noch tegenwoordig den zelven naam draagt / en buiten dewelke een Buurschap gelegen is : alwaar in 't jaar 13../ ten dienste van de buuren of ingezetenen / eene Kapel met een outaar is gesticht. Deze Kapel / staande op den Ringdijk / dewelke in dien afgrijsselijken waternood van t jaar 1421 was blijven staan / is den 23 van September 1454 tot eene Parochiekerk aangestelt. Gerlacus Bisschop van Hieropolis, en Wy-Bisschop van den Utrechtschen Kerkvoogd Rudolphus, heeft dezelve / benevens het Kerkhof en de Doopbont / ingewijdt. S. Adriaans Kapél buiten de Vuylpoort.

Wouter Spiering, Priester / is 'er allereerst tot Kerkbestierder aangestelt / zoo als we uit den volgenden brief konnen verstaan.

Rudolphus, by Gods genade Bisschop van Utrecht, wenscht aan alle *Christus* geloovigen, zoo die 'er nu zijn als die 'er na deezen zullen koomen, de zaligheit in den genen die de waare zaligheit van allen is. Aangezien wy altijd wenschen dat de goddelijke dienst vermeerdert werde ; zoo is het dat wy op het ootmoedig verzoek der Parochiaanen en der ingezetenen van de Buurschap in de Vuilpoort, buiten de muuren der stad Dordrecht, onder ons Bisdom, de Kapel in de gemelde buurschap staande, tot eene Parochikerk oprechten :. zijnde daar toe bewogen door eenige redenen, dewelke in den brief van de eerzaame mannen, den Deken en

het Kapittel onzer Kerke van S. *Jan* t'Utrecht, begeevers der gemelde kapelle uitgedrukt ſtaan, door welken brief onze tegenwoordige brief geſtoken is. Vorders ordoneeren wy dat de goederen, die aan de gemelde kerke gegeeven zijn en toebehooren, of noch gegeeven zullen worden, kerkelijke goederen zullen zijn, en tegenwoordig al zijn, en dat ze de kerkelijke beſcherminge zullen genieten. En wy geeven magt en verlof aan den eerwaardigen Vader en Heer *Gerlacus*, Biſſchop van Hieropolis en onzen algemeenen Vikaris in geeſtelijke zaaken, om de gemelde nieuwe Kerk, met het kerkhof en de doopvont, te wijden, en haar alle de eertekenen en gerechtigheden van eene Parochikerke te vergunnen; en vorders om alles en ieder in 't byzonder, wat omtrent het voornoemde noodzaakelijk is, te verrichten en te beſchikken. En wy beveelen op de deugd der heilige gehoorzaamheit, en op de ſtraffe van den ban en van de opſchorſſinge hunner bedieningen, aan alle Kerkelijke perſoonen, dat ze den eerzaamen man, Heer *Wouter Spiering*, Prieſter, dewelke ons de eerſte reize tot de gemelde nieuwe Kerk voor gedragen is, en denwelken wy in de zelve Kerke en in alle haare gerechtigheden en vorder toebehooren inhulden, in de lichamelijke en daadelijke bezitting, of als bezitting, van de gemelde kerke en van haare gerechtigheden en verder toebehooren, met de vereiſchte en gewoonlijke plegtigheden, uyt krachte van ons gezag, zullen hebben te ſtellen. Daarenboven gebieden wy op den ban aan alle Patroonen daar ter plaatze, en aan ieder van hen in 't byzonder, dat zy aan gemelden Heer *Wouter* voortaan alle de vruchten, renten, inkom-

komſten, rechten en vervallen der gemelde kerke, op de geſtelde tijden, ter hand ſtellen, en ter hand doen ſtellen: en tegen alle tegenſpreekers en tegenſtreevers blixemen wy het banvonnis uyt; in 't welke zy, na dat ze alvorens, volgens de kerkelijke wetten, drie dagen achter malkander deswegen vermaant zullen zijn, vervallen zullen. Gegeeven in 't jaar des Heere 1352. den 23 van de maand September.

Dewelke eenige Reliquiën van S. Adrianus heeft gehad.

Broeder Thomas van Scherpenzee, **Gardiaan der Minnebroederen te Utrecht / heeft aan deeze kerke eenige Reliquien van S.** Adrianus **arm vereert / en 'er de volgende getuigenis by gegeeven:**

Het zy kundig aan ieder een dat ik Broeder *Thomas van Scherpenzee*, Minnebroeder van het Konvent te Utrecht, getuige en verklaare dat dit ſtukje Reliquiën genomen is uit den heiligen arm van den zeer edelen en heiligen man, den heiligen Martelaar *Adrianus*. Tot oirkonde dezes heb ik goedgevonden het zegel van het Gardiaanſchap, ter getuigeniſſe, aan deezen brief te hangen. Geſchreeven te Utrecht, in 't jaar 1453, op het feeſt van Kruisvindinge.

Maar alles is tegenwoordig vernielt.

Omtrent het jaar 1550 was hier Paſtoor Heer Jan Reedgelt.

De kapel de Dorreboom.

Buiten dezelfde poort / op 't einde van den dijk / by de weiden die 't Heiligen-Geeſt-huis toebehoorden / ſtond eene kapel / de Dorreboom **genaamd / en op den naam van de H. Maagd en Moeder Gods ingewijdt. Veele perſoonen wierden hier / na het ſterven hunner gebeden / van de koortze verloſt: en lieten 'er / tot een teken en getuigeniſſe van hunne genee-**

zinge /

zinge / eenige zwachtels en doeken hangen: dewelke daar noch in 't jaar 1572 in groote menigte gehangen hebben. Doch deze kapel is insgelijks afgebroken.

Melaatshuis. Buiten de Vuilpoort heeft ook een overgroot Melaatshuis / en neffens het zelve eene kapel met een outaar geſtaan: dewelke beidegaar ook onder de voeten zijn gehaalt.

De Dominikaaner-Monnik / dewelke van Utrecht gezonden wierd om hier omſtreeks te preeken / plagt zijne predikaatzien in deze kapelle te doen. Onder deeze Preekers is Dominicus van Nymegen voor een geleerd man en een goed dichter bekend geweeſt: en is overleden den 16 van September 1558.

Broederſchap. In S. Adrianus kapelle was een Broederſchap van de H.H. Adrianus en Natalia, echte luiden / opgerecht: in 't welke de voornaamſte Poortenaars opgeſchreven waren.

In 't jaar 1556 zijn Dekens van dit genootſchap geweeſt:

Dekens van dat Broederſchap. Dideryk Lappan, Ewout Janſe, en Kornelis Stoop.

Ook ſtaan de volgende Kerkmeeſters van S. Adrianus kapelle in de oude ſchriften vermeld:

Kerkmeeſters. In 't jaar 1423. Jan Gerritſz.
Jan Maartenſz.
1454. Aarnout Boot.
Willem Prijker.
1556. Willem Kornelisſz Zwaluwe.
Kornelis Simonſz.
1564. Ewout Jansſz.
Job Germans.
1570. 1571. den 20 van Novemb. Kornelis Antoniſz.
Kriſtiaan Willemſz.

In

In 't jaar 1528 is de kerk / met alle de naburige huizen / ten gronde toe glad afgebrand. De kerk wierd eerlang weder opgetimmert: doch is in 't jaar 1572 / door de zoogenaamde Watergeuzen afgebroken en vernielt.

De kerk van Thiederaderkerke / dewelke Burcherd Bisschop van Utrecht in 't jaar 1101 tot een hulpmiddel voor zijne ziele aan de Kanonnikken van S. Jans kerke gegeven heeft / zal misschien in den Bies-bosch gezocht moeten worden: om dat ze by de Dubbel / dicht by Dordrecht / heeft gestaan.

De kerk van Thiederadekerke aan het Kapittel van S. Jans kerke gegeven.

TOL-NYSSE,

Waar voor in zommige exemplaren staat Tollose, is een Ambachtheerlijkheid in den grooten Zuidhollandschen Waard. Het is met Alloysen groot elf honderd vier-en-zeventig mergen / en paalt ten Oosten aan het volgende dorp Almsvoet, in 't jaar 1421 op S. Elizabeths nacht mede ondergeloopen. Het had een kerk / reeds in 't jaar 1300 in Kalendario Ecclesiæ majoris Dordracenæ, in 't Dag-register der groote Kerke van Dordrecht / vermeld op deze wijze:

Memoria *Hermanni Vincke*, junioris, ex eo quod corpus ejus translatum erat de Ecclesia Telleuzen, ad hunc locum Anno Domini 1300. Dat is: Gedachtenisse van Herman Vink de jonge / om dat zijn lijk van de kerke van Tolloysen was overgebragt tot deze plaatze / in 't jaar onzes Heere 1300. Door deze plaatze, word verstaan de L. Vrouwe- of groote Kerk van Dordrecht.

Deze

Deze kerk was voorheen een Parochiekerk/ waar van de begiftigers waren de Deken en 't Kapittel van S. Jans kerke te Utrecht. Tot bewijs dient de volgende brief:

DE Deken en het Kapittel van S. *Jans* kerke te Utrecht wenschen aan alle Christene geloovigen de zaligheit in hem die de waare zaligheit van allen is. Nadien het openbaar en kennelijk is dat de geweze Parochikerk van Tolloizen, onder het Bisdom van Utrecht behoort hebbende, nu langen tijd geleden en over verscheiden jaaren, door het doorbreeken der dyken en het overstroomen der zeewateren, te gronde gegaan en verdronken is, zonder eenige hoop van oit herstelt of van het water verlost te zullen worden: nadien daarenboven buiten de muuren der stad Dordrecht zeker buurschap, de Vuilpoort genaamd, met eenige huizen en inwoonders gelegen is; welke buurschap onder de Parochikerke van Tolloizen plagt te staan, en 'er een gedeelte van was, en in de gemelde buurt van de Vuilpoort een fraaje kapél staat: gemerkt vorders dat, indien deze kapél tot een Parochikerk opgerecht, en met de eertekenen en voorrechten van een Parochikerk voorzien wierd, de prykelen der zielen, dewelke de gemelde inwoonders wegens menigvuldige gebreken in het bedienen der Sakramenten voorvallende te lijden hebben, met Gods hulpe tenemaal zouden ophouden: daarom is het dat wy, op het oomoedig verzoek der voornoemde inwoonderen, voordewelke de gemelde stad Dordrecht by ons ook gesproken heeft, en genegen zijnde om voor 't welvaren en de zaligheit derzelve inwoonderen te zorgen, en de prykelen hun-

hunner zielen, zoo wy beſt konnen, af te weeren; aan de voornoemde inwoonders van de buurt de Vuilpoort door den inhoud dezes, zoo verre het aan ons ſtaat, verlof en onze toeſtemming geeven om de gemelde kapél op de behoorlijke form en wyze, en zoo als het van rechts wegen geſchieden moet, tot eene Parochikerk te laaten oprechten en inwyden, en 'er de eertekenen en rechten van eene Parochikerk voor te verkrygen: welverſtaande nochtans, en anders niet, dat de begeeving van deze nieuwe Parochikerk ons ten eeuwigen tijde zal toekoomen. Vorders zal deze Parochikerk van de Vuilpoort, dewelke op de gemelde wijze opgerecht zal worden, voor het onderhoud van den toekomenden Regent of Paſtoor, de volgende inkomſten, vruchten en renten hebben: Voor eerſt van en op een huis en erve, 't welk wel eer eenen *Pieter, Jan Brantszoon*, toebehoorde, en in de Vuilpoort gelegen is, zeven Borgondiſſche ſchilden: noch twee Borgondiſſche ſchilden; op een huis en erve, in dezelve Parochie gelegen, en t'hans bewoond by *Dideryk Voet:* noch twee Borgondiſſche ſchilden van een huis en erve onder dezelve parochie, thans bewoond by *Adriaan Adriaaszoon:* noch een Borgondiſſche ſchild, uyt alle de goederen en inkomſten van *Jakob Hillebrands*, op het veer te Zwyndrecht: noch een Borgondiſſche ſchild van een huis en erve, *de Nonnen* genaamd: en van den Vyver by het oude kerkhof van de buurt Vuilpoort. Daarenboven hebben wy dienſtig geoordeelt tot de gemelde Parochikerk, dewelke als gezegt is met Gods hulpe opgerecht en gewijdt zal worden, na datze behoorlijk en regelmatig opgerecht, begiftigt en gewijdt zal

wee-

weezen, den eerzaamen man Heer *Wouter Spierink*, Prieſter onder het Biſdom van Utrecht, aan den eerwaardigen Heer en Vader in *Chriſtus*, den Biſſchop van Utrecht in Gods name voor te draagen, zoo als wy hem door den tegenwoordigen brief aan hem voordraagen; ten einde dezelve Biſſchop hem in de gemelde Parochikerke, en in het bezit van alle de rechten en inkomſten tot dezelve behoorende, voor de eerſte reize inſtelle; en hem de beſtiering der zielen, en de bewaaring van de Reliquien derzelve Parochikerke, opdraage en aanbeveele. Tot oirkonde en beveſtiginge van al het bovenſtaande, en van ieder in 't byzonder, hebben wy den tegenwoordigen brief door het aanhangen van ons zegel doen bekrachtigen. Gegeeven in 't jaar na's Heeren geboorte 1452, den 24. van de maand September.

HET VEER,

Schobbeambacht.

Wordt ook Schouwelants-ambocht, en by verkortinge Schobbe-ambacht genoemt. Ambacht, Ambocht, Ombecht, wordt by de Schryvers van de laatere eeuwen in dezelfde beteekeninge / en voor een Schouts- of Baillius gebied genomen. Melis Stoke noemt het op zijn Vriesch (of oud Hollandsch) Schout Aasdom. Tegenwoordig wordt het by de Nederlanders een Baljuwschap genoemt. Zoo wordt dan door Schobbelandsambacht verſtaan / het Baljuwſchap dezer plaatze / leggende aan de overzijde van den vloed. Volgens Goudhoeven heeft dit Ambacht dien naam gebregen van eenen Heer Schobbeland; dewelke onder het geſlagt der Heeren van Zevenbergen gerekent word; en het gemelde

melde Ambacht allereerſt bedijkt zoude hebben: en wiens erfgenaamen hetzelve bezeeten zouden hebben tot het jaar 1421. De heerlijkheit van deze plaatze is een Hollandſch leen; en den 24. van October 1641. te leen opgedzagen aan Heer Jakob van Beveren, Heer van Zwijndzecht / Baljuw van Dozt / enz.

ZWYNDRECHT.

Zwijndzecht / een dozp onder 't zelve Ambacht recht over Dozdzecht gelegen / geeft den naam aan 't ganſche eiland; en is / volgens Boxhornius,* aldus genoemt om het overbaaren of den overtocht der zwijnen. Deze plaats / op den oever van de Maas over Dozdzecht gelegen / ſtaat onder den naam van Suindrecht vermeldt in een openbzief van Biſſchop Ansfridus, van 't jaar 1006. Zwyndrecht, waar van aldus genoemd.

In een handſchzift der Utrechtſche kerke wozd deze zelve plaats 't Feer, of het Veer / genoemt; om dat men hier over de Maas wozd gezet.

De Parochikerk plagt dooz de Gzaven van Holland begeeven te wozden: het inſtellen quam den Dompzooſt van Utrecht toe. In 't jaar 1515. is (1) Regent van deeze kerke geweeſt Heer Johan, Germanus zoon. Parochik.rk.

Achtervolgens eene beloſte / die Willem Gzaaf van Holland / naar 't Heilig-land reizende / aan Godt en de H. Maria gedaan had / heeft deszelfs zuſter / de Keizerin / alhier op den naam van S. Joris eene Vikary geſticht in 't jaar 1346. Hier toe heeft zy 25. ponden / Hollandſche munt / opgeſchoten.

* Toneel der Holl. ſteden.

Hier word jaarlijks een vermaarde paardemarkt gehouden : dewelke haar begin neemt voor S. Margaretaas dag.

Kloofter van Reguliere Kanonnikken.

Buiten Dordrecht / aan den bloed de Eem / heeft voordeezen een kloofter van Reguliere Kanonnikken geſtaan / Eemſtein genaamd. Dit kloofter is in 't jaar 1380 geſticht door Reinout Minnenbode, een burger van Dordrecht : dewelke zoo rijk was / dat hy alleen bekoſtigt heeft de Roomſche reis van Gerrit Bronkhorſt, Kanonnik van Utrecht : die door het Algemeen Kapittel der Reguliere Kanonnikken naar den Paus wierd afgevaardigt. Dit kloofter is ook vereenigt geweeſt met het (2) Kapittel van Windesheim : zoo als de kronijk van Windesheim wijdloopiger beſchrijft : daar het ook genoemt word S. Salvators kloofter in Eemſtein.

In dezelfde kronijk ſtaat ook aangetekend dat de Overſte van dit kloofter / tot de vereeniging van 't zelve kloofter met het Kapittel van Windesheim toe / den naam heeft gedragen van Prooſt. Doch in de eerſte bezoekinge van 't zelve kloofter / dewelke gedaan wierd door Broeder Johan van Heuſden, hebben zy den naam van Prooſt / met verlof van den Utrechtſchen Biſſchop / verandert in den naam van Prior.

Als de Dortſche Waard / door den waterbloed van 't jaar 1421 / onder geloopen was; hebben de Broeders met gemeen overleg hun kloofter verplaatſt / en naar Zwijndrecht overgebragt : zoo nochtans dat het zijnen ouden naam bleef behouden.

Het was Pater Jan van Aſperen, die het oude en verdronken kloofter / 't welk door Reinout

nout Minnenbode te Eemklerke gesticht was / naar de voornoemde plaats / dat is naar Nieuw Eemstein / over gebragt heeft. In 't zelfde jaar / vrijdags na S. Lamberts dag / is het burger-recht aan de Broederen vergunt: op dat zy / door dat recht gestijft en beschut / des te minder in hunne landgoederen en vrijdommen gemoeit zouden worden. In 't jaar 1577 / als 't oorlogsvuur tegen de Spanjaarden begon te ontsteeken / is het gemelde klooster door het gemeen volkje ten eenemaale geslecht en met den grond vereffent.

Hier nevens gaat de lijst der geenen die het klooster / zedert desselfs oprichtinge / geregeert hebben:

In 't jaar 1383. Vader Johan Wissons, Onder-Prioost. Oversten des Kloosters.

1387. Vader Simon van Schoonhoven, dewelke Prioost is geweest tot het jaar 1388.

1388. Vader Johan van Herwijnen, eerste Prior / heeft dat ampt bekleedt tot het jaar 1395.

Vader Hendrik Wilt, van 's Hartogenbosch / in 't jaar 1400.

Vader Simon van Schoonhoven, 1402.

Vader Laurens van Gestel, 1403.

Vader Hendrik Wilt, de tweede / 1414.

Vader Diderijk van Leiden, 1419.

Vader Johan, Brunoos zoon, van Asperen, 1433.

Vader Gysbert van Schoonhoven, 1435.

Vader Johan, bygenaamd de Kerk, 1444.

Vader Willem Duuc (misschien Dunk) van Dordrecht, 1448.

Vader Johan van Velse, 1455.

Vader Koenraad van Schoonhove, 1457.

Vader Niklaas van Worinchem, 1468.

Vader Willem Janſze van Leiden, 1469.
Vader Willem Hendrikze van Schiedam, 1474.
Vader Michiel van Dordrecht, 1476.
Vader Willem van den Briel, 1485.
Vader Hendrik van Bommel, 1490.
Vader Aarnout, die zijne geloften te Leiderdorp had gedaan / 1492.
Vader Johan Wouterze van Dirksland, 1505.
Vader Jan Janſze van Delft, 1529.
Vader Pieter Niklaaſze van Gelderland, 1532.
Vader Jan Janſze Gizen van Balen, 1541.
Als deeze Jan Janſze Prior van Eemſtein was / is hy tot Opper-Prior van Windesheim gekozen: daar hy het bewind over dit Konvent / en over 't ganſche Kapittel / negen jaaren en drie maanden loffelijk heeft geboert. Hy ſtierf in 't jaar 1550 / en is in het koor van het Konvent te Windesheim begraven.
Vader Jaſper Antoniſze van Delfshaven was Prior in 't jaar 1541.
Vader Johan van Eindhoven, die zijne geloften had gedaan te Rugge / 1552.
Vader Dideryk Hendrikze van 's Hartogenboſch.
Vader Johan Pieterſze van Herpt, (3) 1570.
Noch heeft 'er een klooſter van Reguliere Kanonniken te Hemsdonk geſtaan: gelijk wy boven al met een woord te kennen gegeven hebben.

AANTEKENINGEN.

1. Voor het Latijnſche woord *Rector* gebruiken wy in het vertaalen doorgaans het halfduytſche woord Regent: en niet Harder, of Paſtoor, of een ander woord van dezelfde betekeninge. Want de Leezer moet altijd indagtig zijn, 't geen we elders al aangetekent

tekent hebben, dat *Rector Parochiæ* doorgaans, om niet te zeggen altijd, genomen word voor den Vikaris, dewelke het beſtier over de Parochikerk had; en omtrent zoo veele inkomſten trok, dat hy 'er redelijker wijze op konde leeven: terwyle dat de zoogenoemde Paſtoor, of *Perſona*, zich met geene kerkdienſten, te weeten van die Parochie, bemoeide; en alleenlijk eenige inkomſten genoot. Hier op zien ook die uytdrukkingen, dewelke den Leezer in dit werk meermaalen voorkomen; *zoo eene Paſtory kon in 't afweezen van den Paſtoor zoo veel gelds opbrengen: . . . . De Paſtoor, zijn verblijf in zijne Parochie niet houdende, trok jaarlijks twintig, dertig, veertig Rhynſche gulden*, enz. Van dit misbruik, en het zoogenaamde *perſonatus*, hebben wy boven wytloopiger geſproken.

2. Onder het leezen van dit tegenwoordige werk zal de Leezer ligtelijk al meer als eens belemmert zijn geweeſt door de dubbelzinnigheit van woord Kapittel. Dient dan geweeten dat Kapittel doorgaans genomen word voor het lichaam of de vergaderinge der Kanonnikken. *Lindwodus*,[a] ſchijnt ergens te zeggen dat de benaaminge van dit Kapittel, eigentlijk en in de nauwſte betekeninge genomen, den Kanonnikken der katedraale kerken zoude toekoomen: en dat het lichaam of de vergadering van mindere Kanonnikken, dat is die eene kanonniksdy in de kollegiaale kerken hadden, zich zouden moeten vergenoegen met de benaaminge van een konvent. Maar dit onderſcheid, zoo verre als mijne geheuggenis ſtrekt, is my niet eens in 't leezen der kerkelijke Schryveren voorgekoomen. Ten tweede word het naamwoord Kapittel genomen voor de plaatze, daar de Kanonnikken of de Monnikken, om eenige zaaken te handelen, by malkanderen vergaderen: welke betekening zoo gemeen en zoo gebruikelijk is als de eerſte. Deze plaatzen, om 'er dit by deeze gelegentheit by te voegen, zijn van ouds onder de Monnikken en Reguliere Kanonnikken als geheiligde plaatzen aangezien geweeſt; om dat de Monnikken aldaar by malkander quamen om iet goeds en ſtichtelijks te hooren lee-

[a] Lindwod. in gloſſario.

zen; om zich over hunne openbaare misdaaden te beſchuldigen; of door anderen, indien zy het zelf verzuimden, beſchuldigt te worden: om daar over hunne gebreken en misdaaden openlijk vermaant, berispt, geſtraft, en tot eene heilige ſchaamte opgewekt te worden, enz. *In het ganſche lichaam der kerke*, zegt zeker *b* Schryver, *behalven daar het outaar ſtaat, is 'er geen geheiligder plaats als het Kapittel; geen eene plaats die zoo veele eerbiedigheit verdient; daar de duivel vorder afwijkt; daar Godt naarder by koomt. Daar verlieſt de duivel, al wat hy elders gewonnen had: daar krygt Godt wederom door de gehoorzaamheit, al wat hem elders ontnomen was door onachtzaamheit of door quaadwillige verſmaading.* Maar ten derde, *word Kapittel*, volgens de opmerking van *Lindwodus*, *ſomtijds genomen voor eene vergaderinge van verſcheidene perſoonen* (Monnikken) *dewelke niet in 't gemeen by malkander leeven; maar dewelke, om over eenige zaaken in 't gemeen te handelen, ſomtijds op zekere daar toe geſtelde plaatzen by malkander koomen. Dit blijkt in de algemeene Kapittelen van de Monnikken, en van andere Reguliere perſoonen*, enz. En deeze betekenis koomt hier te paſſe. Verſcheidene kloosters gingen eene vereeniging aan met het klooſter van Windesheim; hier in beſtaande dat ze dezelfde tucht-regelen zouden onderhouden; op zekere daar toe geſtelde tijden te Windesheim by malkander zouden koomen; in die by-een-koomſten over het bewaaren van de bloeyende, of het opbeuren van de bezwykende of vervalle klooſtertucht zouden handelen, enz. Dit is dan eene andere ſoort van vereenigingen geweeſt, als die vereenigingen, of zoo genaamde Broederſchappen, daar we elders van geſproken hebben: en dewelke voornamentlijk maar beſtonden in de gemeenſchap van gebeden en goede werken. Daar bleef ieder klooſter naar zijne eige Regelen leeven; bemoeide zich niet met de regeeringe van de andere kloosters, enz. Dit Kapittel van Windesheim is zeer aanzienlijk geweeſt; als zijnde mettertijd, en onder verſcheidene Pauzen, aangegroeit tot 84. Mannenkloosters en 31. Vrouwenkloosters.

b Helinandus Monachus Frigid. Montis, ejus Chronicon, extat in Bibliotheca Ciſterc.

En om dat we hier op de Kapittelen gevallen zijn; zullen wy noch iet van de kapittelen of vergaderplaatzen der Monnikken en Kanonnikken te pas brengen. Elders is aangemerkt dat deze Kapittelen dien naam verkreegen hebben, om dat daar een kapittel uyt den Bybel, of uyt een geeſtelijk Schryver, plagt voorgeleezen te worden. Maar het dient ook geweeten dat men aan zoo een kapittel, of vergaderplaatze, ook dikwils gegeven heeft den hoogdraavenden naam van *Capitolium*. Zoo zeggen de Kanonnikken van Laon: [c] *Wy zijn in ons Capitolium by malkander gekomen; en hebben daar by malkander gehandelt*. . . . . Verſcheide diergelijke plaatzen, daar *Capitolium* in deeze betekeninge genomen word, zal de Leezer by *Carolus du* Freſne* opgeteld vinden. Ja [d] *Palladius*, dewelke ten tijde van S. *Chryſoſtomus* geleeft heeft, weet al van *Capitolia Monachorum* te ſpreeken. Het is belachelijk dat *Joannes a Janua* [e] *Capitolium* doet afdaalen van *Capitolium*, om dat de Raadsheeren in het *Capitolium* vergaderden, gelijk de Monnikken in 't Kapittel: Dan zoude ik *Capitulum* veel liever doen afdaalen van *Capitolium*: ten eerſte om dat *Palladius*, gelijk gezegt is, al van *Capitolia Monachorum* weet te ſpreeken; en het woord capitulum, ten minſte in deze betekeninge, veel laater is opgekomen? Ten tweede om dat *Capitolia*, voor Raadhuyzen genomen, over al zeer gemeen zijn geweeſt. Trier, Augsburg, Keulen, Milanen, Verona, Capua, Florentiæ, Benevento, Rheims, Bezançon, Narbonne, Autun, Ravenne, Pamiers, Tolouze, om van Conſtantinopolen, Carthago, en Jeruſalem niet te ſpreeken, hebben hunne *Capitolia* gehad; dewelke aldus naar het Roomſche Kapitool genoemt wierden. Zelfs *Beka*, ſchryvende over het jaar 1254, geeft den naam van *judiciale Capitolium* aan het Raadhuis van Utrecht. Zoo zoude iemand dan konnen twyfelen of de Monnikken en Kanonnikken, dewelke op eene geſtelde plaats by malkander quamen om over zaaken van belang raad te pleegen, den

c Apud Hincm. Rhem. Ep. 1. ex Labbæanis. * vid. Capitol.

d Palladius in Lauſiac.

e Capitolium dicitur a Capitulum; quia ibi conveniebant Senatores ſicut in Capitulo clauſtrales.

naam *Capitolium* niet wel ontleent mogten hebbne van de openbaare vergaderplaatzen der ſteden.

3. By *van ſ Leuwen* ſtaan twee *Procurators* of Huisbezorgers van Eemſtein aangetekent: te weeten,

Broeder *Godevert N.* die Procurator was in 't jaar 1432. en

Br *Pieter Knyf;* Procurator in 't jaar 1462. Noch maakt hy gewag van Broeder

Reinier Oem, dewelke daar overleden is in 't jaar 1524.

ſ Bat. Illuſt. pag. 322.

HEMSDONK.

Klooſter van Reguliere Kanonnikken te Hemsdonk.

Het klooſter van Hemsdonk is gelegen onder Zantwijk / eene Parochie van de Alblaſſerwaart / en geſticht in 't jaar 1424. Het was naar S. Maarten **genaamt: en in de lijſt van** Sasboldus, **daar het ook S.** Maartens **klooſter op de Donk genoemt word / ſtaat aangetekend dat het vereenigt is geweeſt met het Kapittel van Sion. Uit den volgenden Nederduitſchen brief blijkt dat dit klooſter van Hemsdonk uit het klooſter te Hem / buiten Schoonhoven / voortgeſproten is:**

WY *Engelbert*, *Grave te Naſſouwen*, *Heere ter Lecke*, *ende te Breda*, ende *Johanna*, *Gravinne ende Vrouwe* der ſelver Landen voorſz. ſyne Geſellinne, doen kond allen Luyden, ende kennen overmits deſen onſen openen Brieve: Dat wy om Gods willen, ende aengeſien Saligheyt onſer, onſer Oiren ende Nakomelingen Zielen, ende oock om den Dienſt Gods te wecken, en te bet wy huere goeder wercken en de beden deelachtigh te worden, gegeven hebben,

ben, ende geven voor Ons, onſen Erven, ende Nakomelingen, den Regulieren des kloosters van S. *Michiels*, buyten Schoonhoven in den *Hem*, een ſtuck Landts, geheeten die *Donck*, met huer toebehoorten, ofte beheingt leeght met hueren ouden Slooten, binnen onſer Parochien van *Brandtwyck*, (in den) *Alblaſſerwaert*, als een Kloofter-Kerk ende Bouw-Huys daer op te doen ſetten, ende te doen timmeren, ſoo hem dat beſte ende nutſte ſal duncken te weſen, by der hulpen Gods ende goeder Luyden. Welcke ſtuck Lands voorſz wy hem overgegeven hebben, ende geven over mits deſen onſen Brieve, om een jaerlyck Chyns, al-omme twee pondt, des Heeren ponde, ons, ende onſe Nakomelingen, jaerlycks te betaelen, alle jaer op S. *Martyns-dage*, in den Winter, ſonder wederſeggen, ende nemen hem goeden luyden des kloosters voorſz, ende die Goeden, in onſer hoede en beſchermeniſſe na onſen vermogen, ſonder alle argeliſt, ende wy voorſz. Grave ende Gravinne, *Engelbert* ende *Johanna*, hebben des tot oorkonde onſer beyder Zegel, voor ons ende onſe Nakomelingen aen deſen Brieff gehangen, in 't jaer ons Heeren 1424. acht dagen in Junio.

In dit kloofter is Prior of Overſte geweeſt Broeder Judocus de Wit, dewelke de wereld verliet in 't jaar 1508.

Roelof de Wit, geboren 1480 / was 1516 Monnik in 't Konvent den Hem: en naderhant Prior in 't kloofter Hemsdonck: hy ſtierf 1550.

In 't zelve kloofter heeft als Regulier Kanonnik geleeft Cornelius Aurelius, een Gouwenaar van geboorte / van wien wy boven; onder der Goude / breeder geſprooken hebben.

Klooſter van Reguliere Kanonnikkeſſen en van Ciſterci-Monnikken.

Te Brandwijk heeft ook een klooſter van Reguliere Kanonnikkeſſen geſtaan.

Noch heeft 'er buiten Dordrecht een klooſter van Ciſterci-Monnikken geſtaan; 't welk S. Pieters Abdy in Stromberg **wierd genoemt.**

Hier nevens gaat de brief der ſtichtinge:

IN *den naame der Heilige en onverdeelde Drievuldigheit.* Ik *Dideryk*, Graaf van Holland, en ik *Aleydis*, Gravin en des zelfs Huisvrouw, maaken dit aan alle tegenwoordig leevende en toekoomende menſchen bekent. De H. Schrift vermaant ons in het goed doen niet te bezwijken; dewijl wy 't zijnen tijde het eeuwig leven daar voor zullen verkrijgen. Door het bedenken van deeze zaak bewogen, en in ons herte geraakt, hebben wy voorgenomen, op ons eigen land-goed eene Abdy van de Ciſterci-order zoodanig te ſtichten, dat ze op onze goederen zal beſtaan. Maar overmits zich noch geene bequaame plaats, en geene gelegendheit, tot het uitvoeren van ons voorneemen heeft opgedaan: zoo is het dat wy, op dat ons voorneemen, en onze begeerte, ten minſte eenig begin zoude neemen, vaſtgeſtelt hebben een zekere landhoeve in de voornoemde Order te doen inlijven; of het gelukken wilde dat dezelve, door Gods hulpe, tot een Abdy aangroeide. Tot het opbouwen van deeze landhoeve hebben wy uyt onze goederen gegeven een ſtuk lands; 't welk groot genoeg is voor eene ploeg, en *Tempelveldt* word genoemt: en noch eene Tiende, dewelke tuſſchen het gemelde ſtuk lands en Dordrecht ingezamelt word: noch vyf ponden denieren; dewelke jaarlijks betaalt moeten worden op den Nieuwen dijk: noch de kerk binnen

nen Dordrecht; zoo ras als ze open zal vallen: noch de viſſchery dewelke gelegen is in Overſlydrecht. En ik Graaf *Dideryk* heb hun beſprooken 100. marken; dewelke hun binnen een jaar na mijne dood zullen moeten betaalt worden; tot het aanwinnen . . . . . van landgoederen. Dit alles hebben wy vrywillig geſchonken aan het klooſter van S. *Pietersdale* in Stromberg. Over deeze zaake ſtaan als getuigen *Otto* Graaf van Benthem, en deszelfs zoon *B. Hugo van Voerne*; *Rutgerus van Meerheym*; *Wouter Spierink*; *Boudewijn*; onze zuſter *Macrkguia* (*Marchje*,) en een groot getal andere perſoonen. Gegeven in 't jaar van 's Heeren Menſchwordinge 1203.

Paus Honorius heeft de gemelde ſtichting door den volgenden brief bevestigt.

Honorius Biſſchop, Dienaar van Gods dienaaren, wenſcht aan zijne beminde zoonen, den Abt en het konvent van S. *Pietersdale* in Stromberg, van de Ciſterci-order, de zaligheit en den Apoſtoliſſchen zegen. Als 'er een rechtmaatige en eerlijke zaak op ons verzocht word; vereiſcht de regel der billijkheit en de goede reden dat wy dezelve door de zorgvuldigheit van onze harderpligt tot een behoorlijk einde brengen. Hierom is het, beminde zoonen, dat wy, eene aangenaame toeſtemminge aan uwe rechtmatige gebeden geevende, uwe perſoonen, en de plaats op dewelke gy u zelven tot den goddelijken dienſt verbonden hebt, met alle uwe goederen, dewelke gyl. tegenwoordig rechtmaatigerwyze bezit, of die gyl. in 't toekomende door Gods hulp langs rechtmaatige wegen moogt bekoomen, byzonderlijk onder S. *Paulus* beſcherminge en onder de onze neemen:

men: gelijk wy ook het recht van voorſtellinge tot de kerk van Dordrecht; en de Viſſchery in Overſlydrecht: mitsgaders de bezittingen, renten, en andere goederen, dewelke de hoogedele man, de Graaf van Holland, en deszelfs huisvrouw, uyt eene godtvruchtige mildaadigheit aan ul geſchonken hebben, zoo als gy dit alles rechtmaatiglijk en gerechtiglijk bezit, en zoo als in den autentyken brief breeder uytgedrukt ſtaat, uyt krachte van ons Pauſſelijk gezag voor ulieden, en door ulieden voor uw klooſter beveſtigt, en door dit tegenwoordig geſchrift bekrachtigt hebben. Het zy dan geenen menſch geoorloft deezen brief onzer beſcherminge en beveſtiginge te overtreeden; of door een reukelooze ſtoutigheit iets daar tegen te beſtaan. Doch ingevalle dat iemand zich mogt vermeeten zulks te beſtaan; die weete dat hy in de ongenade van den Almogenden Godt, en van deszelfs Apoſtelen de H. H. *Petrus* en *Paulus* zal vervallen. Gegeven in Lateranen, den vyfden van December, in het tweede jaar van ons Pauſdom.

Het klooſter Heyſterbak.

Goudhoeven, van Balen en Simon van Leeuwen, dewelke Goudhoeven daar in volgen/ ſpreeken noch van een klooſter Heiſterbak genaamd: 't welk door den ſchrikkelijken waterbloed van 't jaar 1421 is weg geſpoelt/ en van ouds geſtaan heeft ter plaatze/ daar het landgoed van Damaſus van Slingerland, Johans zoon/ is aangewonnen.

De voornoemde Schrijvers willen/ dat het een Karthuizer klooſter zy geweeſt; waar in ik hun geenzins kan toevallen: dewijl we baſte blijken hebben dat het eene Abdy is geweeſt.

Want

Want in eene rekeninge van 's Lands Ontvangers / van het jaar 1309 / staat de Abt van Heisterbak duidelijk vermeldt. Nu staat het vast dat de eertijtel van Abt geenzins aan de Oversten der Karthuizeren / maar wel aan die van de Cisterci - en Benedictijner - Monniken / wozd gegeven.

Maar 't is zekerlijk een Karthuizer-klooster geweest; 't welk Willem, Basterd van Duyvenvoozde / uit het doozluchtig geslagt der Duyvenvoozden gesyzoten / Heer van Bzeda / Bergen / en Oosterhout / Schatmeester van Graaf Willem den Goeden, een zeer schzander en vernuftig man / maar van een stuggen (1) en stijfkoppigen aard / en gestozven in 't jaar 1353 / beneffens een schoon Heeren-huis gebouwt heeft omtrent Geertruydenberg. Het was een godsdienstig en aanzienlijk klooster, zegt P. * Opmeer, naar S. *Bartholomæus* genaamd, en wierd door de wandeling 't Hollandsch Huis genaamt: en onaangezien dat *Willem* Prins van Oranje het zelve, om de menigvuldige beleefdheden en gedienstigheden die hy, zoo wel als zijne voorouders, van de Monnikken genooten had, onder zijne bescherming genomen had: heeft hy het echter aan de vlammen opgeoffert en afgebroken. De steenen van de kerk, ja van het koor zelf, heeft hy ter opbouwinge van een kostelijk huis gebruikt: het welk te Geertruydenberg, op den grond van het vernielde Nonneklooster, is gezet.

* Decad. 2. lib. 4.

AAN-

AANTEKENING.

1. *Pieter Opmeer*, [a] dewelke den ſtuggen aard ende ſtyfkoppigheit van deezen Heer *van Duyvenvorde* doet gelden, weet niet meer als een ſtaaltje ten bewijze by te brengen. Maar zoo het ſchryven van [b] *Gouthoeven* vaſt gaat, moet deeze ſtyfhoofdigheit, indien ze zoo genoemt moet worden, niet aan *Willem van Duyvenvoorde*, die het Karthuyzer-klooſter geſticht heeft, maar aan zijnen zoon, ook eenen baſterd en ook *Willem van Duyvenvoorde* genoemd, toegeſchreven worden. *Opmeers* verhaal koomt hier op uyt: *Willem van Duyvenvoorde*, te weeten, de ſtichter van 't gemelde klooſter, had de dochter van *Johan* Heer van Vianen ten wyve genomen. De jonge vrouw, zullende den eerſten avond in het Bruidsbedde treeden, konde zich niet onthouden van eenige zuchten, met traanen vermengd, te loozen. *Willem van Duyvenvoorde*, zulks gemerkt hebbende, vroeg naar de reden van haare droefheit, en ruſte niet voor dat zy hem de waarachtige reden openbaarde. Het quam haar, zeide zy, als eene harde zaak voor, dat zy met haar Vaders Dienaar te bedde moeſt gaan. Want *Willem van Duyvenvoorde*, noch geheel jong zijnde, was in *Ian van Vianens* dienſt geweeſt. Dat zal u noyt overkoomen, zeide *van Duyvenvoorde*, en ſprong vliegens ten bedden uyt: en noyt is hy naderhand te beweegen geweeſt om met haar te verzaamen. En ſchoon haar onvoorzigtig ſpreeken haar meermaalen berouwde; ſchoon dat allerhande perſoonen van den eerſten rang, kerkelijke en wereldlijke, hem poogden te vermurwen; alles was vergeefſch: hy bleef zonder vrouw leeven, en is zonder vrouw geſtorven. *Gouthoevens* verhaal ziet op den zoon, dewelke, gelijk gezegt is, ook een baſterd was en met Vrouw *Hadewy van Waſſenaar* was getrouwt. Deeze Vrouw *Hadewy* zoude aldus gezucht hebben, om dat zy van eenen baſterd omhelſt zoude worden, enz. Ik

[a] Decad. 2. lib. 4.
[b] Op het 65 zijdje.

heb

heb t'hans geene gelegentheit om *Snooys* hiſtorie, daar *Opmeer* zijn verhaal uytgetrokken heeft, natezien: en zal het geſchil, of het gemelde verhaal op den vader of den zoon ſlaat, voor eerſt onbeſliſt laaten. Ik heb dezelfde geſchiedenis, zoo ik op mijne geheuggenis zoo veel ſteunen mag, noch in een ander Schryver geleezen: maar kan daar ook niet te recht geraaken.

Van den Vader, die het gemelde Karthuyzer klooſter geſticht heeft, word eene andere en roemruchtiger daad verhaalt. *Edowart* III. Koning van Engeland, dewelke met de dochter van *Willem den Goeden* getrouwt was, en den Koning van Vrankrijk met alle kracht beoorlogde, was om geld verleegen: en ſprak *Willem van Duyvenvoorde* aan. *Willem* vroeg hem hoe veel gelds dat hy te leen begeerde te hebben: de Koning antwoorde dat hy wel 100. duizent Dukaaten van noode zoude hebben. Daar *Willem* weder op antwoorde dat hy hem 200. duizend Dukaaten zoude toetellen; onder dit beding dat hy, tot dat hem zijn geld weder gegeven was, zonder tol of pacht te betaalen door Engeland zoude mogen reizen. En dewijl deeze zaak veel geruchts maakte; hebben eenige Heeren van den hoogſten Adel, door haat en nijdigheit aangevoerd, hem by den Graaf gaan beſchuldigen van land-dievery. De Graaf, de ooren al te ligt voor de beſchuldigers geopent hebbende, liet hem weeten, hy wilde rekening van den ontvangſt en de uytgave der landsmiddelen gedaan hebben: en ſtelde hem dag en plaatze om rekenſchap te koomen doen. Op den geſtelden dag koomt *Duivenvoorde*, in boeren kleederen, en met een bos ſleutelen in de hand, ten Hove aanſtappen. De Graaf en de Hovelingen, over zijn boeren gewaad en vorder toeſtel verwondert, vroegen hem wat dat die toeruſting zeggen wilde: *Dat ga ik ul. uytleggen*, zeide hy. *Dat Heeren-huys heb ik gebouwt, het koomt u toe, Heer en Graaf; zie daar is'er de ſleutel van: die ſtel ik u ter hande. Dat ander Heeren-huys heb ik insgelijks getimmert: en het koomt u insgelijks toe: zie daar is'er de ſleutel van; die ſtel ik u ook ter hande. In't eerſte Heeren-huys is zoo veel gelds opgeſloten: in het tweede zoo veel: dat is altemaal uw geld. Dit is de rekening die ik u doen zal:*

want

want uwe ooren zijn zoodanig bezet van mijne benijders, dat ik u geene andere rekening zou konnen doen. Met dit gewaad ben ik allereerſt by u gekoomen: met dit gewaad neem ik mijn afſcheid van u: Vaar wel. De Heeren, dewelke van de beſchuldiginge wiſten, en 'er deel aan hadden, ſtonden over deeze redenen verzet en beſchaamd. De Vorſt, zoo groot een Liefhebber van de gerechtigheit als iemand der Hollandſche Graven is geweeſt, begeerde dat hy Schatmeeſter zoude zijn, en Schatmeeſter zoude blyven.

PAPENDRECHT.

Afkomſte van den naam Papendrecht.

Volgens eene overlevering van oude luiden heeft deze plaats den naam van Papendzecht gekreegen; om dat de Prieſters / in de oude tzieden Paapen genaamd / hier een overtocht hadden.

Andere beweeren dat een Paap of Prieſter / met naame Menco, den naam aan dit dorp gegeven zoude hebben; en dat het van ouds den naam heeft geboert van Menkenes-drecht. Want volgens eenen openbrief van Keizer Henderik IV, van 't jaar 1064 / moet dat Menkens-drecht omtrent terzelve plaatze geſtaan hebben / daar t'hans Papendzecht is gelegen. Dit aanzienlijk dorp Papendzecht / waar onder ook Matena behoort / is aan de Merwede recht over Dordzecht gelegen; en al van ouds wegens de Zalmbiſſery bermaard geweeſt. Het heeft een hoog rechtsgebied; en word van de Graaffelijkheit van Holland te leen gehouden: zijnde van de Brederodens op de van Genten; van de van Genten op de van Hemerden, en van de leſten op de Oems en de van Muylwijken overgegaan. De hoog-

edele

edele Heer Tielman van Muilwijk hocht het in 't jaar 1625. In 't jaar 1648. is de Heerlijkheit/ benebens het hooge en laage rechtsgebied / opgedragen aan Heer Adriaan van Muilwyk Het huys te Papendrecht/ daar ter plaatze ſtaande / is gebouwt door den Ridder Tielman van Muilwijk.

AANTEKENING.

1. Hier nevens een brief van Graaf *Floris den* V. die uyt een oud handſchrift getrokken is, en den Leezer eenig licht omtrent verſcheide heerlijkheden van deze ſtreek kan geeven.

„Wy *Florens* Grave van Hollant, grueten allen „den geenen die deſe letteren ſyen ſullen ende hoe„ren, ende ontbieden hem ſaluyt mit kenniſſen der „waerheyt, ghy ſult weeten gemeenlick ende ſonder„linge, dat wy die hoge heerlicheden ende gerechten „van Papendrecht, van Matena, van Wyngaerden, „van Weruelcamp, van Cortegrave, Goudriane, „van Slingelandt, van Poederſuns Ambocht, van „Nieuhardincxsvelt, ende van Oudthardincxsvelt, „tuſſchen Scalunreſloet, Halve lange ſloet, ende Ghy„ſemonde, yegens Heer *Willem van Breedenrueden* „an hadden geſproken, inder meningen dat wy waen„den dat die hoege heerlicheden ende gerechten van „deſen voo ſz dorpen, Heere *Willem* voorſz alzoe „vry niet toebehoert en hadden, als hy hem die be„wonden hadde met veel ponden, daer wy meenden „dat hy ons in gebruyct hadde, ende ſonderlinge dat „hy geen ballingen die met recht uwyt onſen landen „ofte ſtede gebannen waeren, binnen der voorſz „heerlicheden onthouden en muchten, waer of Heer „*Willem* voorſz met zynen Magen ende Vrunden „voor ons ende onſen getrouwen Raede ende Man„nen gecomen is, ende heeft ons by gebrocht, ge„toent ende onderweeſen met ouden brieven, met „regiſteren, ende met warachtiger ouden tuygen, daer „van wy claerlicken ingeſien ende bevonden hebben, „dat deſe voorn. heerlickheeden oude vry heerlick-

„heeden zyn. Ende dat Heer *Willem* voorſz alle „ballingen met recht daer in houden mach die uwyt „onſen ſteeden ofte landen gebannen worden, uwyt„genomen of yemant gebannen waer van verraderie, „van moert, of van verghifeniſſe, dat ons of onſer „kinder anruerde, die en ſullen binnen voorſz heer„lickheeden niet vry of onthouden weeſen. Voert „ſoe wye met recht ballinck uwyt deſer voorſz heer„lickheeden geleyt wordt, die ſal uwyt allen onſen „landen ballinck weeſen, behoudelicken dat Heere „*Willem* voorſz. niet voorder vange of vollegen en „mag, dan binnen den zynen. Voert ſoe wie bin„nen der voorſz. heerlickheeden geſeten of woenach„tich is, die ſal daer buerrecht houden, den eenen „gelyck den anderen, ende en ſal noch en mach ner„gent poorter weeſen, poert rechts genieten, oft met „poert recht hem behelpen, dat tegens de heerlick„heeden oft tegens den lantrecht aldaer gaen of wee„ſen mach, buyten oirlof ende conſent ſyns Heeren „ende ons. Ende waert ſake dat yemandt daer te„gens dede of brekich in bevonden worden, die ſal „verbueren ende verlieſen alle alſulcke gueden, erve „ende have, als hy binnen den voorſz heerlickhee„den hadde, ende daer toe tegens ons een boete van „tſeſtich pondt Hollandts, alzoe dick ende zoe me„nich werfe alſt zy luyden deden, ende men dat be„tuygen muchten, ende alle erve ende gueden die „binnen der voorſz heerlickheeden gelegen ſyn, die „ſullen daer te recht ſtaen voor deerſte reyſſe nae dat „lantrecht, ende nergens anders. Voert ſal Heer „*Willem* voorſz ende zyne nacomelingen deſe voorſz „heerlicheeden houdende zyn van ons ende onſen na„comelingen tot eenen rechten leen, ende daer ſal „hy ons of ſculdich zyn te dienen met zynen onder„ſaten voorſz, als wy gemeen Heervaert doen bie„den tot alre tyt, ende alzoe lange als wy met ons „ſelfs lyve met onſer bannieren inden velden zyn, up „huer ſelfs coſt, met eenre heer cogge van twintich „ryemen, of met vyfthien gewapender mannen, en„de vyf buſſcutten, ende hier mede ſullen zy vry wee„ſen ende blyven van ons ende onſer heerlicheyt van „alle ſcattingen, van dienſten, heervaert ende cloec„ken geſlagen, ende voort genieten allen alſulken

„vry-

„ vryheeden ende rechten als ons hier boven in deſer „ waerheyt met gueder voorſienicheyt verclaert ende „ ſcheyden is. In oirconden van allen deſen ſtucken „ ende van deſen ſakan zoe hebben wy deſe letteren „ doen beſegelen. met onſen groeten ſegel. Int jaer „ ons Heeren 1283. den 3. daechs in Meye, tot Me„ denblyck in Weſtvrieſlandt. Aldus ondergeteykent „ door de Heeren *Wilhelmo de Teylingen*, *Gerardo de* „ *Haerlem*, en *Ghysberto de Yſelſteyn*.

SLYDRECHT.

Twee Slijdrechten.

Slijdzecht wozd in den gemelden bzief van Hendrik IV. op dezelfde kant van de Merwede geplaatſt / daar Menkeneſdzecht gelegen was. Het heeft zijnen ouden naam tot nu toe behouden: en is niet verre van Papendzecht / wat hooger op / gelegen.

Dan is 'er noch een tweede Slijdzecht / by Jakob † Oudenhoven ook vermeld / benoozden Rieden en recht over het eerſte gelegen. Degzelfs kerk heeft booz dezen geſtaan daar nu het Merwerdiep is: en is noch tegenwoozdig bekend onder den naam van het kerkhof. Oudenhoven verhaalt uit eene oude overleveringe dat de kerken van beide de Slijdzechten gebouwt zijn dooz twee volle zuſters: doch dat die van Slijdzecht in de Alblaſſerwaart / in vergelijkinge van de andere / niet meer was als een ſlecht en gering kerkje: dat daar op de ſtichtſter van de grootſte en deftigſte kerk het bouwen van zoo een ſlecht kerkje aan haare zuſter verweeten heeft: maar dat de laatſte / als uit eenen geeſt van boozzegginge / haar

† Beſchr. van Zuidholland. pag. 163.

deze woorden heeft toegedient: Mijne kerk zal blijven ſtaan: de uwe zal te niet gaan. De laatſte word in de oude handſchriften de kerk van Slijdrecht genaemt.

AANTEKENING.

1. Onder Dordrecht heeft ook een Ambacht van Naaldijk gelegen, waar onder Slydrecht wel-eer behoorde: Dit blijkt uyt den volgenden eed, die door den Schout van Slydrecht gedaan moeſt worden, en denwelken wy uyt het gemelde handſchrift getrokken hebben.

„ Den eedt van den Schout van Sliedrecht, int „ Ambocht van Naeldyck, dat verhuert wordt by „ den Dyckgraef ende hoge Dyckhemraet van den „ Neederwaert, in den Alblaſſerwaert:

„ Dat zweer ic, dat ic Schout in den Ambocht van „ Naeldyck weeſen ſal, die heylige kerck in hoeren „ rechten helpen houden ſal, die binnenlanſche Vier„ ſchaer bedienen ende bewaren ſal, tot tghemeen „ lants profyt, achten ende kueren te helpen leggen, „ ſoe wanneer die tgemeen lant van doen heeft, ende „ dat tot ghemeen lants oirbaer ende profyt, ende die „ te laeten beſchouwen, die opperſte houf als die „ neederſte, die neederſte als die opperſte, tot allen „ tyden als ic des verſoecht worde, ende noet is, „ ende uwyt den ſelven Ambocht niet te vernachten, „ ic en ſal eerſt eenen Steedehouder geſtelt hebben, „ ſulcxs dattet recht vanden ſelven Ambocht bewaert „ ſal weeſen, gheezworen Raedt heelen ſal den tyt „ mynder commiſſie, ende voerts al te doen dat een „ guet Schout van Naeldyck ſchuldich is ende be„ hoert te doen, ſoe waerlick muet myn Godt hel„ pen ende allen zyn Heyligen.

MER-

MERWEDE.

De heerlijkheit van de Merwede/ daar eertijds een groot en prachtig kasteel heeft gestaan / heeft zich wijd en zijd uytgestrekt aan de rivier de * Merwede: welken naam de Waal en Maas in 't gemeen beginnen te voeren: daar zy / door 't middel van de graft / tusschen Bokhoven en Loevestein geschoten / hunne wateren in eene gemeene kille vereenigen. In eenen brief / door den Grave van Strye verleend in 't jaar IↃCCCXCIX, word de gemelde vloed vermeldt onder den naam van Merbata: in 't leven van Anfridus heeft hy den naam van Moerwater: maar by Melis Stoke, in 't leven van Diderijk V, op het jaar CIↃ LXXVI, word hy de Merwede genoemt. De Parochi-kerk van de Heerlijkheit en het Slot voornoemd / gebouwd in 't jaar 13... en op den naam van S. Niklaas ingewijdt / is tegenwoordig / gelijk wy reeds gezegt hebben / de tweede Parochiekerk der Doztenaaren: en word de nieuwe kerk genoemt. In 't jaar 1604 is de gemelde heerlijkheit / met alles wat daar toe behoorde / door de stad Dordzecht gekocht. Heerlijkheit en slot van Merwede.

Het kasteel heeft volgens † Boxhornius zoo dicht aan de stad gestaan / dat des zelfs bogaart aan de stads vesten raakte: doch is door den beruchten waterbloed van 't jaar 1421.

* Die alles op zijn hoogste doen gelden, beweeren dat de naam van deze rivier, zoo wel als van het slot de Merwede, afkomstig is van den Koning der Franken *Merovæus*. (1) Dat echter het geslagt van (2) de Merweden zeer oud is, en eertijds groote landeryen bezaten en veel te zeggen gehad heeft, lijdt geen tegenspraak.

† In Theatr. Holl. pag. 122.

ſchier ganſch en geheel geſloopt; en vertoont tegenwoordig niet anders als een deel ſlechte en vervalle muraadje.

AANTEKENING.

1. Of de vloed en het ſlot de Merwede hunne naamen van *Merovæus* gekreegen hebbed, of niet, daar over zoude ik geen harnas willen aantrekken. Maar of *Iſaacus Voſſius* ook reden genoeg [a] heeft, om het gemeen gevoelen op zoo een bitze en knorrige wijze te veroordeelen, en op de lijſt der fabelen of verdichtzelen te zetten, zoude ik ſterk in twijfel trekken. Maar *Voſſius* had een andere naamreden uytgevonden, die ik echter bekenne dat zich al vry bevallig opdoet, en volgens dewelke Merwede zoo veel te zeggen zoude zijn als Paarde-weyen. Dat Marre, March, of Merre een paard betekent, en wede in de oude brieven voor een weide genomen word, is buiten verſchil: en die benaaming heeft noch ſtand gehouden in de woorden Merrie, Maarſchalk, enz. Dat hier ter plaatze ook goede weylanden gelegen hebben, zal niemand ligt tegenſpreeken. Maar iemand zoude van den gemelden *Voſſius* konnen vraagen waarom dat het juiſt paarde-weyen zijn geweeſt: of 'er niet ten minſte zoo wel koeyen als paarden geweidt zouden hebben? Maar om die naamrede, dewelke niet zeer onbillijk voorkoomt, ongemoeid en onbeknibbeld te laaten; zoude het zoo ongerijmd en belachelijk zijn, den naam van het ſlot of van de rivier de Merwede of Merwe van *Merovæus* af te leiden? Voor eerſt is het eene bekende zaak dat de Franken en onder anderen *Merovæus*, hier omtrent, en wat hooger op naar de Gaule toe, gewoont hebben, eer dat ze naar de Gaulen optrokken. Ten tweede is 'er ſchier geen onderſcheid tuſſchen de naamen van de Merwe en *Merovæus*: de laatſte lettergreep *us*, gelijk de geleerden weeten, is, om zoo te ſpreeken, maar een Latynſche lap, om een Latijnſche draai aan dien naam te geeven: de V plagt by

[a] By Oudenhove Beſchr. van Zuytholl.

de

de Latiniſten zelf *b* uitgeſproken te worden als een W. zoo dat we *Merovæus*, naar den rechten aard der Hoog- en Nederduitſche taale, niet anders zouden konnen verduitſchen als door Merwe. De O, in *Mero*, is ook niet anders als een Latijnſche draai: gelijk in *Ludovicus*, *Clodovæus*. Het is waar dat men zoo wel Merwede geſchreven vindt als Merwe: maar men vindt ook Merwe: en de letters *de*, of liever *ed* tuſſchen *we*, konnen ook voor een lap of invoegzel aangezien worden: welke lappen, in het leezen der oude brieven en papieren, op allerhande naamen van dorpen en wijken geduurig voorkoomen. Ten derde ſteunt deze naamreden op eene oude overlevering: hoedanige overleveringen, met andere waarſchijnlijkheden geſtijft, altijd niet behooren zonder verder onderzoek, en zonder gewigtiger tegenbewijzen, afgewezen te worden. Voegt hier by dat niet alleen onze inlandſche Hiſtoriſchrijvers; maar ook *Oliverius Vredius*, een Vlaamſch Hiſtoriſchrijver, en een man in de kenniſſe der Nederlandſche hiſtorien en alleroudſte handſchriften volkomentlijk bedreven, om meer anderen daar te laaten, het als eene bekende zaak te boek zetten dat het ſlot Merwede door den gemelden Koning is gebouwt. Of men al met eene ſtaatige ernſthaftigheit doet gelden dat het een gemeen misbruik is, het opbouwen van zekere ſteden en kaſteelen aan oude helden en Koningen toe te ſchrijven, en dat dit doorgaans maar een loſſe betrachting is van eene onzekere en onbeſtendige glorie; die leſſe kan in verſcheidene gevallen te paſſe koomen; maar is in andere gevallen ganſch ontijdig. En 't is eene wereldkundige zaak dat verſcheide ſteden en kaſteelen goed recht hebben om met de naamen van hunne ſtichters te pronken, en van Koningen en oude Helden zijn gebouwt.

Wat zijn 'er plaatzen, dewelke op eene veel geringer naam-gelijkenis aan de oude Romeinen toegeſchreven worden? Het is waar dat de Romeinen rijker en waarſchijnlijk timmerachtiger waren dan de Franken: maar zouden daarom de Franken, die hier omtrent menig jaar huis gehouden hebben, geen een ſlot, geen een plaatsje, gebouwt konnen hebben?

b Vide *Lipſium* de recta pronuntiat. Linguæ Latinæ.

Maar zoo ongeſtadig is menig ſchrijver: in de eene gelegendheit zal hy zich met een glinſtertje van eene kleine waarſchijnlijkheit laaten payen: in een ander geval zullen veel krachtiger en waarſchijnlijker redenen geen ingang hebben; en zullen als op zijn verſtand afſtuiten. Ik zal hier, om my in geen onnoodig krakeel te ſteeken, geen exempels aanhaalen. Dit zy niet gezegt, om de voornoemde naamreden, als ten top der waarſchijnlijkheit op te beuren, en haar de prijs tegen de andere toe te wijzen; geenszins: maar alleenlijk om het harde en ongenadige vonnis van *Iſacius Voſſius* wat te matigen: en die ſtraffigheit in 't veroordeelen, indien 't mogelijk waar, wat in te binden.

2. Hier zal wel met een woord aangetekent mogen worden dat de oudſte zoonen der *Van Merweden* doorgaans den voornaam gevoert hebben van *Daniel*; even gelijk de oudſte Poelgeeſten doorgaans den voornaam van *Gerrit*; de van *Arkels*, zoo wel als de *Neveſſen*, den voornaam van *Jan*; de van *Roonen* den voornaam van *Pieter*; de *Schaepen*, een ruimen tijd, den voornaam van *Hendrik*; de *van Woerdens* den voornaam van *Herman*; de *van Wouden* den voornaam van *Iakob*, gevoert hebben. c De oude Muntmeeſters van Altenburg, geen een uytgezonderd, hebben den naam van *Hendrik* of *Baarthout* gedraagen. d

c Zie S. van Leeuwen in de Adelijke geſlagten van Holland.
d Slegel. de Monetis art. pag. 10. & 11.

HOUWENINGE.

Oude Kerk te Houweninge, enz.

Ten tijde van Burchardus, **Biſſchop van Utrecht / was 'er een twiſt gerezen tuſſchen de Parochi-kerken van Slijdzecht en van Houweningen: dewelke in den volgenden bzief verhaalt / en dooz den boonoemden Biſſchop uitgewezen wozd.**

Het

Het zy wereldkundig dat ik *Burchardus*, door Gods genade Biſſchop van Utrecht, het geſchil tuſſchen de ingezetenen van *Slydrecht* en die van *Hougninke* zoo ik beſt konde volgens de waarheit en gerechtigheit afgedaan hebbe. Het geſchil was hier in gelegen: die van *Hougninke* zeiden dat haare kerk, *Bottelkerke* genaamd, eene vrye Moederkerk was, en onder die van *Slydrecht* niet behoefde te ſtaan: het welk die van *Slydrecht* tegenſpraken. Beide de partyen zijn in mijne tegenwoordigheit verhoort: die van *Hougninke* vertoonden eenen brief die hun verleent was door Biſſchop *Conradus*, en poogden hunne zaak uyt den zelven goed te maaken. Maar deze brief is na een volkomen en zeer naerſtig onderzoek onwettig bevonden, en uyt dien hoofde verworpen. Dus hebben die van *Slydrecht* boven gedreeven: en daar is vaſt geſtelt dat de ingezetenen van *Hougninke* zouden ſtaan onder de kerke van Slydrecht: enz. En op dat het gezag van ons tegenwoordig dekreet ten allen tijde beſtendig zoude blijven, hebben wy dezen brief dien aangaande doen opſtellen; en ons zegel, ter beveſtiginge, daar op laaten drukken. Hier over hebben wettige getuigen geſtaan, als *Rodulphus* Domprooſt, *Herman*, Prooſt van S. *Bonifacius* kerke, *Godebald* Prooſt van S. *Jans* kerke, *Engelbert*, Prooſt te Elſte, *Adelbert* 's Biſſchops Kapellaan: vorders *Bazo*, *Dodo*, *Everwaerus*, *Theod. Adalhardus*, Parochi Prieſters van S. *Bonifacius*: *Sighaudus* en *Landfridus*, Parochi-Prieſters van S. *Pieters* kerke: *Frederieus*, Parochi-Prieſter van S. *Jans* kerke: *Rudolphus* en *Wezelo* Parochi-Prieſters vnn S. *Mariaas* kerke. Vorder noch de volgende Leenmannen van den Biſſchop: *Hugo van Papendrecht*,

Sigfridus van Dubbelmonde, *Vrank van Heradeskerke*, *Engelfridus van Almisvethe*, *Giſelbertus van Wolfgersdyke*, *Everwaerus van Fornhe*, *Ravengerus van Herdingfelde*, *Adelhelmus van Riede*. Noch al vorder, *Otto* Kaſtelein, *Galo* Schout, *Ansfridus* Schout van Muthen, *Wolfgerus* Schout van Ameſtelle: mitsgaders de volgende vrye luiden van Utrecht, *Ansfridus*, *Giſelbertus*, *Abbo*, *Lieferus*, *Gelpradus*, *Lantfridus*, *Arnulphus*: en *Altgerus*, *Wolbodo*, *Aldraven*, *Everwalo*, *Silephs*, *Sibrandus*, *Fredebartus*, *Leo*, *Adelboldus*, *Everbalgerus*, *Herebrandus*, *Isbodus*. Gegeven in dit jaar van 's Heeren Menſchwordinge M. C. V. in de dertiende Indiktie, onder het Keizerdom van *Hendrik* IV.

ALBLAS.

Alblas, hoe en waar gelegen.

Alblasſerwaart / naar de rivier Alblas genaamd / en eene (1) landſtreek tuſſchen de Lek en de Merwede / wordt van ſommigen / naar het zeggen van * Boxhorn, voor het oude Tablæ gehouden / 't welk in 't beruchte Kaartboek van Peutingerus aangetekend ſtaat: en geplaatſt wordt omtrent de laagſte oorden van Batavia. (2)

Alblas / het hoofddorp van Alblasſerwaart / en 't welk den naam aan die ganſche ſtreek gegeven heeft / is gelegen aan de vliet / of de gracht / Alblas: dewelke door een ſluis gemeenſchap heeft met de Merwe. Keizer Hendrik IV, in een open-brief van 't jaar 1064 / en Melis Stoke, op verſcheide plaatzen / maaken gewag van het dorp Alblas. Het heeft zij-

* Theatr. Holl. pag. 121.

ne

ne byzondere Heeren gehad / dewelke ook den naam van Alblas geboert hebben.

Volgens van † Eyk is Kornelis vander Myle in 't jaar 1645 Heer van Alblas geweest: welke heerlijkheit / volgens Oudenhovens schrijven / in 't jaar 1654 bezeten wierd door den Ridder Adriaan van der Myle, Heer van Blesbensgrave / en van meer andere dorpen. (3)

De Parochikerk is volgens een oud handschrift der zelve kerke ingelijft in het Kapittel van S. Mariaas kerke te Utrecht. Parochikerk.

En dit was de reden dat de Regent der kerke aangestelt wierd door den Deken of den Proost der gemelde kerke. Noch was 'er een Onder-Pastoor: en eene Vikary van de Allerheiligste Maagd. Den 15 Juny 1570 was door het Kapittel van de gemelde kerk tot Regent van Alblas aangestelt

Johan, Niklaas zoon, van Schoonhoven, een eerlijk en deugdzaam man / en goed Katolijk. Maar nadien het Pastoors huis zeer vervallen en niet bewoonbaar was, en de inkomsten der Pastooren door de watervloeden en de oproerige tijden zeer gemindert waren, hebbende de landluiden den 19 Juny 1571 eenen brief, die noch onder my berust, aan het Kapittel geschreven, en het zelve ootmoediglijk gebeden dat het iemand wilde afzenden, om alles te bezigtigen: en dat aan den aangestelden Pastoor ondertusschen eenig onderstand mogt toegelegt worden, enz. (4)

In 't jaar 1572 was Regent der voornoemde kerke Meester François, Gysberts zoon.

Als in zijnen tijde de boeren van de Dinkenpolder / dewelke dicht by Alblas gelegen is /

† Fol. 72.

hoe-

hoewel diktwils daar toe vermaant en aangezocht zijnde / te Alblas niet ter kerke begeerden te koomen / maar naar Alblasserdam toe liepen; hebben de Schout / de Schepenen en de ingezetenen van oud Alblas / den 11 February 1572 / eenen brief aan den Deken en het Kapittel van S. Mariaas kerke geschreven / en hun den slechten toestand hunner kerke voorgedragen. Dierhalve bidden zy den Deken en de Kanonnikken voornoemd dat ze den Pastoor van Alblas door behoorlijke brieven willen sterken en in staat stellen, ten einde hy de halsterrige boeren van de Vinkenpolder mag dwingen om te Alblas, gelijk zy van rechtswege moeten doen, en gelijk hun schuldige pligt is, te kerke te koomen; de Sakramenten daar te ontvangen; en 'er de Parochi-lasten te betaalen. Ten zelven einde verzoeken zy dat aan den Pastoor van Alblasserdam verboden werde eenig kerkelijk gezag omtrent de ingezetenen van Alblas te oeffenen, of hun de Sakramenten te bedienen. Te meer, om dat het Pastoors-huys, 't welk by naa vervallen lag, door den Pastoor met groote kosten is opgehaalt, dat hy geene of weinige inkomsten heeft, en voor het feest van S. Maarten niets kan trekken.

Onder-Pastor.

In 't jaar 1564 wierd het Onder-Pastoorschap bekleedt door Matthæus, Arents zoon: over wiens levensgedrag den 16 van October 1563 (by het Kapittel) klagten zijn ingelevert door Meester Gerrit Mor van Amersfoort: zoo als ook den 20 July 1564 door brieven gedaan heeft de Katolijke Gemeente van Alblas: verzoekende dat 'er ten eerste iemand mogt afgezonden worden / om alles ordentlijk te bezigtigen. enz.

De

De Vikary van O. L. Vrouw / open gevallen door de dood van Heer Kornelis Heimans, is in 't jaar 1571 begeeven aan Kornelis Weli, Priester onder het Stift van Utrecht. Vikary, en Vikarissen.

En als Kornelis noch in 't zelfde jaar afstand van de Vikary had gedaan / is tot dezelve afgekundigt Heer Okker Niklaas zoon / Priester onder het zelve Stift.

Noch was 'er een Vikary van den H. Geest: waar van de laatste bezitter in de Katolijke tijden is geweest Heer Johan Jacobsz, Pastoor van Alblas.

AANTEKENINGEN.

1. In het voornomde oude boek, 't welk verscheide keuren, dykrechten en handvesten van Alblasserwaart behelst, en op parkament geschreeven is, staan de volgende dijkhoeven van den Alblasserwaart opgeschreeven; 't welk tot eenige kennis van de onderhoorende dorpen kan dienen:

Die dyckhouven in den Alblasserwaert.

In den eersten, Hardincxsvelt 38 en een half houf.
Ghyssen Ouderkerk, 38 houven.
Sliedrecht, 54 houven.
Papendrecht, 33 houven.
Die Matena, 5 houven.
Alblasserdam, 37 houven.
Alblas, 87 houven.
Noch dezelve 5 houven, 3 en een half mergen blick guets.
Nieuleckerlandt, 85 houven.
Streskerck, 93 houven.
Ammers Gravelandt, 50 houven.
Ghelkenes, 17 houven.
Langheraeck, 82 en een half houf.
Ameyde, 10 houven, ende Merkerck 110 en een half houf.

Blom-

Blommendael, 21 en een half houf.
Den Beemt, 30 houven.
Noerdeloes metten groeten Baer, 84 en een half houf.
Dat Overſlingelandt, 11 houven.
Oudt ende nieu Goudryaen, 41 en een half houf.
Ottelandt, 30 houven.
Blocklandt, 20 houven.
Molenaersgraef, 44 houven.
Hofweeghen, 10 en een half houf.
Bleſgensgraef, 53 houven.
Needer Slingelandt, 11 houven.
Ghyſſen Nieukerck,
Puerſſums Ambocht, 11 houven.
Wingaerden met Ruybruck, 30 houven.
Brandtwyck, 30 en een half houf.
Ghybelandt, 30 houven.

Hier nevens ook, uyt het zelfde handſchrift, de waterhoeven van de * Overwaart in Alblaſſerwaart:

Die waterhouve in 't Overwaterſcip in den Alblaſſerwaert.

Arkel, 30 houven, 10 mergen 5 hondt.
Gorkum, 59 houven, 8 mergen.
Schaluynem, 19 houven 4 mergen.
Hoornaer, 30 houven 7 mergen.
Bloecklandt, 45 houven 7 mergen 5 hondt.
Hardincxsvelt, 39 houven 15 mergen 4 en een half h.
Den Polder, 9 houven 11 mergen 2 hondt.
Nierkerck, 47 houven 4 mergen 4 hondt.
Puerſums Ambocht, 24 houven.
Slingelandt, 15 houven 10 mergen.
Ottelandt, 34 houven eenen mergen.
Nieu Goudriaen, 30 houven.
Noerdeloes, 40 houven 2 mergen.
Oudt Goudriaen, 19 houven.
Otte Slingelandt, 15 houven 10 mergen 5 hondt.
Langeraeck, 44 houven.

* In den brief, of de lijſt der waterhoeven zelf, ſtaat dyckhouven in 't overwaterſchip enz. maar in 't regiſter, voor het handſchrift, ſtaat waterhouven van de Overwaert, enz.

Der

Der Ameyde, 104 en een half houf, 3 mergen.
Blommendael, 20 houven.
Den groeten Waert, 45 houven.
Ghyſſen boven kerck, 28 houven.
Ammers Gravelandt, 29 houven.
Gelkenes, 25 houven.

Daar achter volgen de waterhoeven van de Nederwaart:

Die waterhouven in 't Nederwaterſcip in den Alblaſſerwaert.

Blocklandt, 22 houven.
Molenaers graef, 47 houven 15 en een half mergen.
Ghyſſen tsHeeren Ambocht van Arckel, 54 houven 18 mergen 2 hondt.
Ghyſſen tsHeeren Ambocht van Breedenruede, 31 houven 11 mergen 2 en een half hondt.
Sliedrecht Willems Ambocht van Naeldyck, 38 houven eenen mergen.
Sliedrecht Huygen Ambocht van Loenreſloet, 12 houven 8 mergen.
Sliedrecht Damas Ambocht, 28 houven.
Brandtwick ende Ghybelandt, 71 houven 8 mergen.
Bleſgensgraaf, 87 houven 9 mergen 1 hont.
Hofwegen, 12 houven 9 mergen.
Ruybruck, 9 houven 9 mergen anderhalf hondt.
Wingaerden, 30 houven 3 en een half mergen.
Papendrecht, 29 houven 3 en een half mergen.
Albias, 78 houven 15 en een half mergen.
Den Geer, 2 en een half mergen.
Willems Nes van Bredenruede, 8 mergen.
Vincken Polder, 11 houven 14 mergen.
Abels Zytwin, 10 mergen.
Dorbelandt, 8 houven.
Henricxs Jonge boert, 4 mergen.
Blockweer, 17 houven.
Leckerlandt, 2 houven.

In 't jaar 1277 heeft Graaf *Floris* deze handveſt aan die van Alblas verleent:

Floris

F *Loris*, Grave van Hollandt, alle die deſen letteren ſullen zyen, ſaluyt, ende deſen tegenswordigen letteren te oirconden ende ewelicken bekenniſſe der waerheyt, allen tegenswoordigen luyden, die toekomende zyn zullen, bekennen dat wy by rade ende hulpe van den Eedelen luyden ende onſen getrouwer Heeren die hier na volgen. In den eerſten Heer Dirck van Harlaer, Heer Willem van Breedenrueden, Heer Henrick vander Lecke, Heer Zweer van Abcoude, Heer Otto van Slingelandt, Ridder, Jan van Arckel, Huych Boeter, Aerent van Liesvelt, Herber vander Lede, Ghysbert van Langeraeck, Willem Molennaer, Zweder van Riede, Herber vander Merweede, Teylinck Colin van nyemans vriendt, ende Willem Blackyn, Knapen, hebben geſet eenen ommeganck des dycxs der zytwynt, tuſſchen den water der Lecke ende der Donck, by ordineeringen onſen gezworen Heemraders. In deſer manieren dat wy voergenumde Grave by yemands van ons geacht daer toe, in deſen ſelven landen met derthien Heemraders, die wy daer toe kyeſſen van Zuythollandt acht, van die Landtzheeren van Haerlaer twee, ende een van de lande, Jan van Arkel, ende een van de lande, Huych Boeters, ende een van de lande, Ghysbert van Langeraeck, ten drien tyden int jaer zullen doen beſchouwe, inden Meye by ſint Jansmiſſe, te midſomer, ende by ſinte Martensmiſſe inden winter. Deſe dycken der zytwynt ende die dycken ſyn geſet by Hornaersdamme by den water der Ghyſſen, ter noertzydewaert ter Merweden, inden needer gaick ten upganck des waters der Lecke totter Ameyde toe, ende vander Ameyde totter voorn. ſteede toe, die de donck geheeten is, tot elcken beſchouwinge er de afer ſchouwe ſal weeſen by ordineeringe der gemeender Heemraders voorn. Ende hier toe ſeggen wy voert dat elcken Rechter van onſe voorn. Rechters ſchouwinge eens ſal ommegaen dien dyck in zyn Ambocht, of hy wil in elcken ommeganck ten eerſten ſal weeſen vier pont Hollandts, inder anderde acht pont Hollandts, int derden twaelf pont Hollandts. Ende of die dyck beſchouwer van ons gheacht doet maken, yemants dyck die gebroken is of wil doen maken, die dyck ſchouwer ſal ontfangen twee ſchat

gelt

gelt vander makinge des dycxs vanden geenen die den dyck toebehoert, die in gebroken is. Van welcke overblivinghe des gelts twee ſchats gelts, ende die twee deel elcker bannen die vervallen in onſer ſchouwingen ende oeck anders vervallen, deſen dyckſchouwer ſal ons reekeninge doen onſe macht te behouden ofte doen die beſchouwer ofte bewaerders der dycken ende die voorn. Heemraders alſt ons wil is of als zy worden onoirbaerlick gevonden ten ambocht ende die oirbaerlick zijn te zetten in haer ſteede naedien dattet ons guet dunckt. Voert is dat onſer bode ofte onſer beſchouwer voor die makinge des dycxs zijn gelt niet en wil uwytleggen, dien Ambochtzeer of die rechter in wyens Ambocht dien dyck gelegen is, ſal zyn penningen uwytleggen in den dyck voorn. die welcke penningen hy twee ſchat ſal nemen van den geenen wyens dyck gebroken was, ende die tweedeel des gelts die hy ontfangen heeft boven dat hy heeft uwytgegeven zal ons toebehoeren, ende dat ander deel mit dat dordendeel der bannen, ſal houden elcken rechter in zyn Ambocht daer dat vallet. Voert ſeggen wy oeck, wanneer die dyckſchouwer weeſen ſal up maeckinge ſoe wye ter ſchouwinge of macker des dycxs comen, ſullen wy ende onſe gezworen edelre ontfangen in onſe geleye ende in onſer beſchermeniſſe. Hier boven ſeggen wy die Ambochzeeren ofte die Rechters, ſal ons uwyt doen reyken onzen van elcke ſchouwe van dien die onder hem zijn ende van den onſen des ghelycxs. Dat een ſimpel ban ſal weeſen vyf ſcellinck Hollandts ende een gemeen ban twintich ſcellinck Hollandts. Voert wat dycken ghemaeckt zyn ende geloeſt is, ende dat daer een wiel in brake die ſouden allen die gemeenten ten vollen dycken. Voert iſt dat yemans dycke ongeloeſt een wiel in brake die mans guet zoude gaen tot weeder makinge des dycxs alzoe verre alſt ſtreckt, ende waert datter an ontbrake zoe zouden alle die gemeenten van den lande voorn. die gebreekinge des dycxs weeder doen maken met ſtroe ende met rubber ende dien dyck te vervullen datter aen gebraeke. Voert aen allen voorn. Eedelen luyden om dat den dyck voorn. wel mach leggen ende ſal in haeren heerſcapen of in haer recht blyven zonder yemants weeder zeggen, zoe hebben

wy ons hem verbonden, iſt dat ſake dat yemant dezen dyck zydtwynt porrede te breeken, zal onzen voorn. edelen luyden ende alle die dan binnen dezen voorn. dyck wonen allen den Heeren ende wy luyden met hem ſullen in deze ſaecken hem weederſtaen van wat vrienden dat zy zyn, of van wat maechſcappen of van wat Heeren zy verleent zyn, nochtans ons ende onze voorn. Eedelen luyden haer recht te houden. Voert iſer wat toegedaen dat elcke Ambochzeer niet en quame om zyn penningen of zynen rechter ter ſchouwe uwyt te leggen oft noet waer dien Ambochzeer die zal gelden ons een boete van hondert ſcellinck, ende dan zal onzen beſchouwer die penningen uwyt leggen voor den rechter die niet en coemt iſt dattet van node is, ende die penningen zal onzen beſchouwer twee ſchat ontfangen vanden rechter, hier om ſoe wye vanden Heemraet niet en quame totter ſchouwinge zal ons geven elcxs daechs die gezet is thien pondt Hollandts. In wes oirconde wy voorn. Grave ende Edelluyden om dat deze voorn. dyck zytwint ewelicke dueren zal, deze tegenwordigen ſcrivingen hebbenſe geacht met onzer zeegelen, ende wy die geenen zegele en hebben houden geſtaede in deze zake der voorn. Heeren ſegel. Gegeven int jaer ons Heeren 1277. des woensdaechs nae Paeſſchen.

In 't jaar 1369 heeft Graaf *Aalbert* aan die van Alblas de volgende handveſt toegeſtaan:

A *Elbrecht*, by Goedts genaden Palsgrave vp ten Ryn, Hartoge in Beyeren, Ruwaert van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt ende van Vrieſlandt, doen condt allen luyden: Dat wy omme nutſcap ende oirbaer ons lants dat nu ter tyt uwyt gaet ende watert tot Alblaſſerdam ende Vincken Polder gegeven hebben ende geven ewelicken duerende eenen waterganck uwyter Alblas duer Blockweer tot Nieu Leckerlandt toe: voert duer Nieu Leckerlandt beneden den waterſcap dat die Heeren van boven hebben, tot den diepe van der Leck toe haer beſter nutſcap ende oirbaer daer zy die verſieren zullen, dat is te verſtaen vander Heeren lande die hier nae geſcreven ſtaen: Alzoe dat die Heere van Arkel met Rubruck,

Rubruck, die Heer van Bredenruede mit Hofwegen, met Wingaerden, met Papendrecht, ende met der Matena, die Heer vander Lecke met Brantwyck, Ghybelandt ende Blesgensgrave ende met Nieu Leckerlandt: dat beneden den voorſz waterſcap blyven zal Heer Daniel vander Merweden, Jan Janſſoen van Bueren met Blocklandt dat gelegen is te Bulendamme met zynen toebehoern, van Hofwegen Ghyſſen beneden Kercken met zynen toebehoeren, Molenaers graef met zyn toebehoeren, dat Heerſcap van Alblas met zyn toebehoeren, Heer Herper van Lieſvelt, Willem van Naeldyck ende Jan vander Merweeden, Heeren Florisz. met haeren drien Ambochten van Sliedrecht. Dat is te weeten in dezer manieren: zoe wes landt zy behouven, te vlieten of te waterkeringe of tot nutſcap haer watergancxs dat zullen deze Heeren voorſz gelden of haerluyden by ſchieringe der grooter Heemraders die den dyck ſchouwen. Voert zullen zy haer water leyden ende vp elcke zyde waterkeringe houden anderhalf voet hoech ende een roede breedt. Ende deze voorſz waterganck ſulen ſchouwen zeven ghezworen: een uwyt den lande van Bredenruede voorſz, een uwyt den lande vander Lecke voorſz, twee uwyt Blocklandt, een uwyt Ghyſſen ende Molenaersgraefe, een uwyt den drie Ambochten van Slidrecht, een uwyt den Heerſcap van Alblas: ende de beſchouwer zal zetten Ambochsheer van Alblas, ende deze beſchouwer zal deze zeven ghezworen eeden, ende waert dat die Ambochsheer van Alblas gheen beſchouwer en ſette noch beſchouwen en woude, zoe mochte een van dezen Heeren voorſz. eenen ſchouwer zetten, ter tyt toe dat die Ambochsheer van Alblas eenen zettede die dat recht hantierde. Ende zoe wes kueren deze voorſz ghezworen leggen ſullen vp dit voorſz waterſcap tot landts oirbaer dat zal die beſchouwer rechten nae wijſſinge der gezworen. Voert zullen alle die gheene die hier in wateren zullen die ſluyſſen lant ende waterſcap ende om dat deze waterſcap toebehoert in dezen waterganck gelden morgens gelicke byder mate van alle den genen dier uwyt wateren zullen by om bregen der gezwonren binnen den dorpe daer elck landt binnen gelegen is. Voert en zal niemandt comen in die

Alblas noch in dezen waterganck niet eenigerhande waterſcap dan dier nv ter tyt in watert ende daer dezen brief vp begrypt, ten waere dattet ons ende onzen Rade nutte dochte endet noet waere van den genen die in Zuythollandt in onſen lande gezeten waren. Voert zoe wanneer zy den groten Heymraet vermanen, zoe zulen zy comen vp haer ſluyſſen ende daer voor ſchieten een vingerlinck daer den Heemraet dunckt dattet landt by verzekert is, zoe moegen zy haer ſluyzen verleggen ende den dyck begraven zonder verboerneſſe. Ende omme dat wy willen dat dit vaſt ende geſtade ghehouden worde, ten zy oft yemandt met rechte weeren mach, zoe hebben wy deſen brief open bezegelt met onzen zegelle, gegeven in den Hage vp ſinte Cecilien dach int jaer ons Heeren 1369.

Wy voegen hier by een andere handveſte door den zelven Graaf *Aalbert*, aan de landen tuſſchen de Lek en de Merwede vergunt.

A *Elbrecht*, by der Godts genaden Palsgrave vpten Ryn, Hertoge in Beyeren, Ruwaert van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt ende van Vryeſlandt, doen condt allen luyden: dat wy gegeven hebben ende geven onzen lieven brueder Hartoge *Willem* voor ons ende voor onzen nacomelingen als den Heer van Arkel, den Heer van Breederoede, den Heer van Hallaer, Heeren Arent van Arkel, Heeren Jan van Langeraeck ende Willem van Slingelandt, hem ende hueren landen tuſſchen Lecke ende Merweden ende Moerkerken zytwyn ende Ghyſſendam, ende ander allen den genen die nu tot Ghyſſendam uwyt wateren ſullen, ende Heer Herberen van Liesvelt met zynen landen een waterſcap hem ende hoeren nacomelingen te leyden doer onſen Graefſcap duerende tot ten ewygen dagen onverſcheyt van yemandt, gaende vanden lande van Liesvelt doer Screflander bruck, ende duer (van) Screflander bruck duer Nieu Leckerlandt, tuſſchen thien rueden ende twintich breedt tot hueren nutſcap, tot daer zy uwyt gaen ſullen achter Telshout. Ende vanden vpganck voert inden diepen vander Lecke onverſeyt van yemandt tuſſchen twaelf rueden en-

de

de vier en twintich breedt tot hoeren nutſcap ende oirbaer, daer Jonge Dammas met zyn erve gelegen is an die weſtzyde een kae te leggen aen elcker zyde van hueren waterſchap den Leckdyck vp. Ende toe te doen hoer ſluyſen daer in ende uwyt te doen, ende dat te dammen ende die dammen vp ende toe te doen alzoe dyck als die ſluyſen noet hebben ende oirbaerliken is den Heeren ende hoeren landen voorſz by eenen van onſen hogen Heemraders of by meer tuſſchen Lecke ende Merweden. Ende dezen voorſz kaen ende waterſcap ende daer mede hoelen ende bruggen zullen deze voorſz Heeren doen ſchouwen met eenen gewaerden rechter dien zy daer toe eeden ende zetten zullen uwyt hoeren lande voorſz by zulcken kueren ende bueten als zy daer vp legen ende die ſullen in hoeren oirbaer comen. Ende die kaen te maken ende te houden alzoe beſcheydelic datter nyemandt uwyt onzen lande ſcade of en come by overloepen of by onwegelicken lecken. Ende waer dat zake dat zy dat niet en deden ende die kaen over liepen of onwegelicken lecken zoe datter gekroen of quaem voor onzen Dyckgraef zoe ſouden die Dyckgraef met zynen gezworen bode een weet doen haeren gewaerden rechter ende die kaen van hueren twegen te ſchouwen plegen, dat zy comen ende beſtaden die kaen te maken binnen twee dagen na derweet ende deden zy des niet, zoe mucht onzen Dyckgraef voorſz metten gemenen Heemraders voorſz of metten meerren hoep vanden Dyckheemraders die aen beſtaden ende doen maken om den minſten coſt, die coſt zoude gaen vp ten genen die die kaen zyn waeren. Ende waert zake dat 't landt in braecke, zoe en muchten zy niet verbueren dat hoer kaen overliepen totter tyt toe dat water alzoe legge waer dat zy aerde mochten gekrygen hoer kaen mede te maken ſonder argeliſt. Ende waert dat zyluyden aerde te doen hadden buten hoeren gekoften lande die mogen zy nemen ter naeſter lage ende te minſter ſcaede tot onſer hoger Heemraders Schieringe voorſz. Voert waert zake dat yemant viſſchede in deze waterſcup ende ſluyſen voorn. buyten den gemeynre Heere wylle voorſz met eenige touwen, alzoe dycke alsment betuygen mochte met twee wittighen luyden of met meer, alzoe dicke als

zy dat deden verboerden in thien pondt Hollants ende die een helft zal onzen Bailliu hebben tot onzer behouf ende die ander helft zel onzen Bailliu den Heeren voorſz doen hebben van deze thien ponden voorſz. Voert zoe gheven wy allen den genen die comen ende vaeren zullen een vry geleyde tot dezen waterſcup of tot deze ſluyſen of ten dycke ofte kaen of an eenigerhande oirbaer des waterſcaps ende nemenſe in onſer beſcerminge ende vp onſe geleyden wyt genomen die ballinge ons lants geleyt zyn met recht. Voert ſoe loven wy voert onzen lieven brueder voorſz voor ons ende voor onzen nacomelingen deze Heere voorſ. ende haeren nacomelingen geen water te laeten leyden in deze waterſcup voorſz, onder noch boven, ten zy by den gemenen conſente der Heeren voorſz of hueren nacomelingen. Ende waert zake dat yemandt waer die in dezen voorſz punten ende voorwaerden hinderniſſe of gewelt dede, dat zouden wy aen zyn lyf ende aen zyn guet houden. Ende wes dat deze voorſz Heeren of haer nacomelingen daer om deden of deden doen om hem ſelven daer mede te helpen vp deze voorſz waterſcup dat wy hem des geſtanden zullen voor onzen liever brueder voorſz voor ons ende onze nacomelingen totten ewygen dagen. Ende want deze waterſcup voorſz geordonneert is met recht ende met vonniſſen onzen hoegen Heemraders tuſſchen Lecke ende Merweeden voorſz, zoe hebben wy geloeft ende loven in guede getrouwen alzoe voorſz is alle deze voorſz voorwaerden ende punten vaſte ende geſtade te houden, in oirconde des brief bezegelt met onzen zegel, gegeven in den Hage des vrydaechs nae onzer liever vrouwen dach Aſſumptio, int jaer ons Heeren 1365.

Onderteykent *Clas C. SSt.*

Hier nog een handveſt van *Maximiliaan* en *Philippus*, Graven van Hollandt, van den jare 1483.

Maximilianus ende *Phillippus*, by der gratie Godts eerſt-Hartogen van Oeſtenryk, van Burgoenien, van Lotrinck, van Limburch, van Lutſenburch ende van Gelre; Graven van Vlaenderen, van Artoeys, van Bourgoeigen, Palatyn van Henegouwen, van Hol-

Hollandt, van Zeelandt, van Namen, ende van Zutven ; Marckgrave des Heylichs Ryxs , Heeren van Vrieſlandt, van Salyns ende van Machelen , alle die geenen die dezen onze tegenwordigen letteren zullen zyen of hoeren lezen Saluyt: Doen te weeten dat wy hebben die oetmoedige ſupplicatie van onzen wel geminden Burgemeeſteren ende Raedt van onzer ſtadt van Dordrecht , inhoudende hoe dat Alblaſſerwaert onder den voorſz ſupplianten gelegen int quartier van Zuythollandt in groeter vreezen ende zorge is dagelixs overmidts den laſt vanden water ende quaden dyken , ende zoe langer zoe meer , ende datmen ſonder guede proviſie niet houden en mach zoe dat wel van groete noet is met alre haeſte daer inne te verſien niet tegenſtaende eenige previlegien of ghewoenten , om dan tot welcken te commen die voorſz ſubplianten by guede voorſinicheyt gehadt metten Porters van Dordrecht ende anders de Ingelanden die hem des voerſtaen , ende mede zekeren onzen gecommitteerden die dat geſien hebben ende die ons angebrocht hebben geraemt ende geconcipieert hebben alzulcke artyculen als hier na beſcreven ſtaen. Eerſt dat den Dykgrave van den zelven waert geguet zal weezen hinnen den waert voorſz an guede of an lande totter ſomme toe van hondert pondt Vlaems of daer boven ende Porter weezen zal binnen Dordrecht. Datter acht Heemraders zullen zyn in Zuythollandt, daer of die drie zullen wonen binnen Dordrecht ende die ander vyf binnen den zelven waert van Zuythollandt , die elxs geguet zullen weezen tot veertich pondt groet Vlaems toe of daer boven binnen den zelven waert , ende die Clerck zal mede geguet zyn gelyk eenen Heemraedt , ende eenen Ruedrager zal geguet zyn tot thien mergen landts toe binnen den zelven waert. Dat die vanden Gherechte van Dordrecht alle jaers vp ſinte Gregorius dach kyeſſen zullen drie Dyck-Heemraders , ende die Ingelanden van den waert voorſz zullen alle jaers vp dien dach voorſz kyeſen vyf Dyk-Heemraders die die zelve by haren eedt , nut ende eerbaer zyn , behoudelik dat daer nyemandt kiezen en zal hy en heeft thien mergen lants binnen den zelven jaere ruſtelik bezeten jaer ende dach ende die zalmen eeden alzoet behoert ende daer zal

men dat jaer mede ſchouwen. Alſoet waer is ende alzoe men alle jaer ziet dat ontrent Bamiſſe met ſtorm ende onweeder die dycken bloet worden van palen, horden ende tuynen om dat menſe oeck te laet maeckt ende dat menſſe oeck alsdan niet ſchouwen en mach, zoe iſt van groete noeden ende zalmen die ſchouwen vp ſinte Lamberts dach gelyk ende in alre manieren ende vp alzulcke kueren ende boeten dat men gewoenlicken is, behoudelik datmen die ſchouwe tot drie ſteede heffen zal, te weeten tot Schelluinen der Sloet, ende die ſchouwe zalmen leyden totter tolle van Niemans vriendt toe; die andere zalmen doen vander tol inden Elshout toe; ende die derde die zal men doen van daen tot voor die Cock, of alzoe verre als zy van ouden rechte behoert te gaen. Alle die uwyter waerden die leggen tot des gemen landts behouf, dat menze niet weyen grazen noch hoeyen en zal, maer zullen blyven leggen tot des gemeen landts behouf ende tot makinge des dyxs ende vp die bueten van twintich pondt, dat men geen ryzen uwyter ſchouwen vanden Alblaſſerwaert voeren en zal voor die leſte ſchouwe al omme ghehouden zal zyn, maer dat menze in 't landt houden zal tot makinge des dyxs, ende wie datze uwytvoerde zoude verbueren dat Scip daer hy die ryze of ſtaecke medevoerde, ende dieze vercoft zoude verbueren die ryzen, ende daer toe thien pondt anden Dykgrave alzoe dycke ende menich werven als hy dat bevonden ende bekuert wordt. Begeerende oetmoedelicken die voorſz ſupplianten, dat ons believen wille die voorſz puncten ende artyculen te willen believen ende confirmeeren by onze brieven, want indient niet en gheſchiede zoe zoudet mogelik zyn datmen den voorſz waert langer zoude mogen houden, 't welk comen zoude tot groete verderffeniſſe ende achterdeel van onzer voorſz ſteede van Dordrecht ende den geheelen lande van Hollandt waent indien die voorſz waert in braecke ommogelik waert te bedycken ende die ſtoerm ende dat zwaer water zouden als dan moeten ſtaen vpten dyck van Noert-Hollandt, dat ommogelyk waer te mogen houden. Soe iſt dat wy die zaeke vorſz overgemerckt die altoes geneghen zyn tot welvaeren van onzen landen ende onderſaten hebben ten verſuyken vanden voorſz

ſuppli-

ſupplianten die artyculen bovengeſcreven ende gevizyteert ende inhouden van elck van dien of gecomfirmeert of belyeft, comfirmeren ende believen uwyt zonderlinge gratien by dezen onzen brieven, willende dat die voert aen ouderhouden ende geexcuteert worden nae hoere forme ende inhouden, beboudelicken ons rechs, ende dat oek die voorſz Dykgrave gehouden wert van ons brieven van commiſſien te nemen, dat hy rekeninge doen zal tot onzen profyt ende behouf vanden vervallen ende emolimenten van den voorſz Dykgraefſcappen, gelyk die ander Dykgraven over lants van Hollandt dat gewoenlik zyn te doen. Ontbieden ende bevelen onzen lieven ende ghetrouwen Steedehouwer Generael ende andere luyden van onzer Camere vanden Rade ende Rekeninge ende alle anderen Juiticieren, Officieren ende onderzaten dient aengaen mach hueren Steedehouder ende elken van hem byzonder ende alzoet hem an gaet: dat zy die voorſz ſupplianten van onzer tegenwordiger gratie confirmatie ende believinghe te doen laeten ende gedoeghen coſtumelik ende breedelik genieten ende ghebruyken, zonder hem luyden daer tegens te doen ofte gedaen te weezen eenich belet, hinder of moyniſſe ter contrarie, maer hem doen ende geven deze zake voorſz doende alle hulpe ende byſtandt indien het noet warre ende zy des verzocht worde, want ons alzoe gelieft. In kenniſſe van dezen zoe hebben wy onzen zegel hier an doen hangen, gegeven int jaer ons Heeren 1483. Gegeven in onzer ſtadt van tsHartogenboſſce den vyfthienſten van Decembry.

Ende beneden in den opſlach was geteykent,

By mynen Heeren den Eerts-Hartoge,

Daer an geſcreven was een Secretarius toenaem *Numan*, met zyn gewoenlik hanteyken.

Ende daer beneden vpten zelven vpſlach ſtondt geſcreven in Latyn,

Sigillata de expreſſo mandato Domini,

Ende daer onder was geſcreven een Secretarius *Le Sceure*, met zyn gewoenlik hanteyken.

2. *a* Het is *Cluverius* die *Tablæ* voor Alblas heeft genomen. In de beruchte Reyskaart word het niet meer als eens vermeldt in 't wegneemende geval, *Tablis*. Daarom weet men niet of men in het noemende geval *Tablæ*, of *Tabli*, of *Tabla*, moet zeggen. *Cluverius* houdt het met *Tablæ*; om dat men dan in 't vierde geval *Tablas* gezegt zoude hebben; 't welk eenige overeenkooming heeft met *Alblas*. De Romeynen, aan de Duytſche ſpraak niet gewend, konnen den naam, naar *Cluverius* gevoelen, ligtelijk zoo wat verdraait hebben: want 't is ganſch waarſchijnlijk dat *Alblas* een Duytſche naam is; en zoo veel te zeggen is als *Al-plas*. En het ſtaat wel te denken dat deze laage landeryen, eer de Merwede en de Lek onderlinge gemeenſchap gemaakt hadden, dras gelegen en eene groote waterplas vertoont hebben. Volgens de uytrekening van den Heer *Alting* zoude *Tablæ* wel in de Alblaſſerwaert, doch 4000. ſtappen van het dorp Alblas gelegen hebben.

3. By *Simon van Leeuwen*, in zijne *Batavia Illuſtrata*, konnen de Heeren en het geſlagt van Alblas nagezien worden. In een oud boek, op francyn geſchreeven, en veele zaken aangaande de Alblaſſerwaart behelzende, vinde ik *Jan van Oudheusden* als Ambachtsheer van Alblaſſerwaert, en *Kornelis Aryaenſz.* als Ambachtsheer van Alblas vermeld op het jaar 1559. Doch in 't jaar 1447. heeft *Herman Vink* de heerlijkheit van Alblaſſerwaart overgegeeven aan *Philippus*, Graaf van Holland: welke *Philippus* daar op dezelfde heerlijkheit wederom te leen heeft gegeeven aan den voornoemden *Herman Vink*. Hier nevens de brief van *Philippus* zelf; die uyt het zelfde handſchrift getrokken is.

P *Hillipus* &c. Doen condt allen luyden, dat *Herman Vinck* van Brandenburch gecomen es voor onzen getrouwen Preſident, Raede ende Leenmannen van Hollandt, te kennen gevende hoe dat voortyts by tyden ons liefs Oems, Hartoge *Willems van Beyeren* zaliger gedachten, alle die kindere goeden van Ghyſſen gelegen inden Alblaſſerwaert in onzen landen van Zuythollandt verloren waeren, ende ble-

a Vide Menſon. Alting. 1. par. in *Tablæ*.

ven

ven leggen voor den coſten vanden dyke, midts dat zy die ſpaede vpten dyk ſtaken, ende dat onzen lieven Oem voorſz alzoe men die van hem te leen hielt die oek liet vaeren voor den dyk ende niet tot zynen coſten verdyken en woude, zoe dat onzen gemeenen lande van Alblaſſerwaert uwyt die voorſz goeden aenvaerden ende bedykten tot hueren coſt ende wonnen die metten dyk rechte voor haer vry eygen goede ende worden gecavelt in drien: daer die vande lande van der Lek die een cavel of gebuerde, ende is geheeten die cavel van Alblaſſerdam, van welke zaken dat die aldus gheſchiert zyn goede brieven weeſen zouden onzen gemenen lande toebehoerende, ende heeft die voorn. *Herman* voorder te (kennen) geven hoe dat hy met onzen onderzaten des landts vander Lecke een deel jaeren geleden overdruch dat zy hem die cavel van Alblaſſerdam vande kinderen goede vande Ghyſſen overgegen hebben in eygendom ende dat hyze een deel jaeren verdyct ende gehouden heeft als zyn vry eygen guet. Ende omme dat hy begeert die weeder tot eenen leen te maken ende weeder van ons tonfangen, zoe heeft hy ons voor onzen Preſydent, Rade ende Mannen van Hollandt vpgedragen ende quytgheſconden die voorſz cavel vande kinderen goede vande Ghyſſen. Te weetene die Ambochtsheerlicheyt van Alblaſſerdam met Subburgen ende met die Neſſe daer achter an gelegen, met allen andriften ende anwerp, zwaendriften, vyſſcherie, vogelrye, moelenen, tollen, veeren, thienden, tynſen, exchyſen, aertgelt, hofſteede gelt ende anders allen zynen toebehoeren, gelyc die kinderen vande Ghyſſen die te beſitten ende te gebruyken plagen. Welke Ambochsheerlicheyt van Alblaſſerdam met allen den parcelen vooren verhaelt, wy, behouden ons ende eenen yegelicken zyns rechs rechte voert weder gegonet, verliet ende verleent hebben; gonnen, verlien ende verleenen midts dezen brieve *Herman Vinck* van Brandenburch te houden van ons ende onzen erfen Graven ende Graevinnen van Hollandt hem ende zynen erfen tot eenen goeden erf-leen, ende te verheergewaden alſt verſchynt met eenen roede Sperwaer of eenen Ryns gulden daer vooren te geven. Hier waeren by ende over onze getrouwen Rade ende Leenman-

mannen, die Heer van Yſſelſteyn, Heer Gerit van Zyl, Heer Arent van Gent, Boudewyn van Zweeten, Meeſter Gillis van Weyſſenkerke, ende Gerit Potter vander Loo. In oirconden deſes datum 27 dag in Meye Anno 1447. Aldus onder geſcreven by mynen Heeren den *Hartoge*, ter relatie vanden Preſident ende mannen voorn.

Geteykent P. *de Zwieten.*

4. Hier ziet men wederom de vruchten van zodaanige vereenigingen; daar we op andere plaatzen breeder van geſproken hebben. De Kanonnikken van S. *Mariaas* kerke te Utrecht, die anders gelds en goedgenoeg hadden om deftig te leeven, en die geene laſten van de gemelde Paſtorye te draagen hadden, trokken de inkomſten der Paſtorye: terwijle dat de Paſtoor, die al den arbeid te draagen had, de gemeente by dag en by nacht ten dienſte moeſt ſtaan, en eigentlijk de Vader, de Harder, en de Beſtierder der gemeente was, geene genoegzaame inkomſten had, om zijn huys bewoonbaar te maaken. Hoe het met de koſt en kleedinge gegaan heeft, indien hy zelf geene middelen had, kan den Leezer zelf bedenken.

ALBLASSERDAM.

Alblaſſerdam. Naamreden.

Alblaſſerdam / aldus genaamd naar den vloed Alblas / en den Dam die 'er ter ſchuttinge van 't water gelegt is / is ten ooſte van het dorp Alblas gelegen: hebbende een beruchte Paarden-markt / die daar op S. Jakobs dag gehouden word. Onder Alblaſſerdam ſtaat het oude Heeren-huys Souburg, aldus genaamd naar Klaas Souburg, dewelke voor den ſtichter word gehouden. De heerlijkheit van Alblaſſerdam / een Hollandſch-leen / heeft van ouds de Koebels toegekomen; maar is naderhand aan Heer Johan van Overſchie, voor hem en

Heeren der plaatze.

en voor zijne erfgenaamen / opgedragen.

De Parochi-kerk heeft eertijds te Blokweer gestaan; 't welk naderhand door 't overstroomen van de Merwede onder water is gezet. De Regent der Parochi-kerke wierd door den Deken van S. Mariaas kerke te Utrecht aangestelt. Parochi-kerk.

In 't jaar 1578 wierd die post bekleedt door Johan Jakobze de Vryes.

Eenige van deszelfs nazaaten / sampt de rechten van den Deken der gemelde Mariaas-kerke / staan in den volgenden brief opgetelt.

In den naam des Heeren, Amen.

IN het jaar na's Heeren geboorte 1568, inde elfde indiktie, den tweeden van Maart, op eenen Dingsdag, in het derde jaar des Pausdoms van . . Mijnheer *Pius*, den vyfden Paus van dien naam, onder de regeeringe van Mijnheer *Maximiliaan*, Roomsch Koning, in het vierde jaar van zijne verkiezinge tot het Keizerdom, heeft de hoogwaerdige en eerzaame Heer *Johan van Hogelande*, Leeraar in beide de Rechten, Deken en Schatmeester van S. *Mariaas* kerke, Opper-Raadsheer van zijne Koninklijke Majesteit in den Hove van Utrecht, voor my, openbaar Notaris, en voor de ondergeschrevene ende daar toe verzochte en geroepene getuigen, in eigen persoon vertoont; en heeft verhaalt hoe dat hy, als zijnde uyt hoofde van zijn Dekenschap de vergeever en de patroon van de Parochi-kerke van Alblasserdam in de landen van Holland en onder het Stift van Utrecht; hoe dat hy, zeg ik, dezelve kerk, door de dood van den laatsten bezitter Heer *Johan Jakobze de Vries*, en op alle vereyschte manieren

nieren opengevallen, over eenigen tijd begeeven heeft aan den eerzaamen Heer *Hendrik Hocher*; en den zelven, op dat hem de behoorlijke inſtelling tot dezelve kerk gegeeven, en de zorg der zielen benevens de bewaaring der Reliquien opgedraageu mogt worden, aan Mijnheer den Prooſt en Aartsdiaken van Utrecht, of aan deszelfs Officiaal, op eene behoorlijke wijze voorgeſtelt heeft: dat daar op de gemelde Heer *Hendrik Hocher*, dus voorgeſtelt zijnde, en miſſchien een brief van afkundiginge op de voorſtelling bekomen hebbende, eindelijk van het recht door die voorſtelling verkreegen, afſtand heeft gedaan; en de voornoemde kerk, met al het recht dat hy op dezelve verkreegen had, wederom in zijne handen, ten overſtaan van my openbaar Notaris en van de ondergeteuigen, vrywillig en eenvoudig had overgegeeven. Om welke reden de eerwaardige Heer Deken voornoemd, willende zijn recht gelijk hy betuigde bewaaren, de gemelde kerk van Alblaſſerdam, op de gemelde manier of op wat wijze dat het anders zy opengevallen, met alle de gerechtigheden en het vorder toebehooren derzelve kerke, op de beſte en krachtigſte wijze, form, en manier, en volgens het beſte rechtsgebruik, als hem mogelijk was, aan den eerzaamen Heer *Michiel Stock*, Prieſter onder het Bisdom van Kamerijk, die hier tegenwoordig was, en zulks met gebogen knien verzocht, zuiverlijk, vrywillig, en enkelijk om Godt begeeven heeft, en door den tegenwoordigen brief begeeft; en dat hy hem daar op geleidt heeft by den eerwaardigen Heer in *Chriſtus*, *Kornelis van Mierop*, Prooſt en Aartsdiaken van Utrecht, en aan den zelven voorgeſtelt heeft; op

dat

dat hy zelf, of zijn Officiaal, als zijne plaats bekleedende, hem met de behoorlijke inſtellinge zoude voorzien, en de zorg der zielen met de bewaaringe der Reliquien zoude opdraagen: biddende den Heer Aartsdiaken voornoemd, of deszelfs Officiaal, de gemelde voorſtelling aanteneemen; den voorgeſtelden Heer, *Michiel* voornoemd, ter bezittinge van de Alblaſſerdamſche kerke, met de vereiſchte en gewoonlijke plegtigheden toe te laaten, en daar in te beveſtigen; en eindelijk de noodige en daar toe dienende brieven te verleenen. Zoo heeft dan de gemelde Heer Deken verzocht dat ik, openbaar Notaris onderſchreven, van en over het bovenſtaande, voor hem en voor den voorgeſtelden Heer, eene openbaare akte, of meer openbaare akten, zoude opmaaken en hun ter hande ſtellen. Gedaan te Utrecht ... .

Daar was een outaar van de H. Maria Magdalena. Autaar,

Oolk was 'er een van den H. Geeſt; aan 't welke eene vikary geſticht was/ die door den voornoemden Deken moeſt vergeeven worden. Vikary,

De gemelde vikary / openſtaande door de dood van Johan Adriaanſz, of door den afſtand van den ingedrongene Kornelis Henderikſzoon, is by recht van verhallinge gegeeven aan Heer Johan Jakobſzoon, Paſtoor van Alblaſſerdam. Vikariſſen.

Van de verdronkene dorpen / in de lijſt der dorpen vermeld / zijn geene gedenkſtukken raakende de kerkelijke zaaken overgebleven.

RYER-

RYERKERK.

Ryerkerks opkomſte, enz.

Ryerkerk / aldus genaamd * naar den ſtichter die een Ridder of Ryder was / is een aanzienlijk dorp in de Ryderwaert; dewelke dien naam heeft gekreegen van het hoog-adelijk geſlagt der van Rhieden, uyt de van Merweden voortgeſproten. Het dorp is gelegen tuſſchen Dordrecht en Rotterdam / aan de ſlinker zijde van de Maas: en word in de oude handſchriften der Utrechtſche kerke Ryweert genoemt / als zijnde het voornaamſte dorp van de gemelde Waert. (1)

Groote Parochi-kerk.

De Parochi-kerk / die de moederkerk van veele andere kerken daar om ſtreeks ſtaande is geweeſt / was volgens het ſchrijven van Oudenhoven een oud / deftig en ruim gebouw: by dewelke de tegenwoordige kerk / hoewel bry mooy en met een fraayen toren verciert / niet vergeleken mag worden. De inſtelling in deze kerke plagt den Domproost van Utrecht toe te koomen.

Volgens de akten der zelve kerke is Meeſter Hendrik Laurenſz. in 't jaar 1529 in 't bezit van de Paſtorye geſtelt: en heeft tot nazaat gehad Meeſter Arent van Boekhorſt.

Paſtoors.

Tuſſchen Ryderkerk / ten zuyde van het dorp / en tuſſchen Slikkerveer / ten noorde / heeft van ouds geſtaan de Ridderlijke hofſtede Te Woude / het erfgoed der Heeren (2) van Woude; doch is t'hans gantſch verballen. Het heeft wel-eer den hoog-edelen Heer Philips van Merode, en naderhand de Muyſen van Holy en de Beloiſen, toegekomen: tegenwoordig is het een leen der Graaffelijkheit van Holland.

* Alting. Germ. inf. part. 2.

Om-

Onder het zelve ambacht ſtaat de Ridderma-tige hofſtede te Donk / pzaalende met vier to-rens / en van de Van Donken op de Perlynen, en de Brouwers overgegaan. In 't jaar 1575 wierd het dooz de Spanjaarden in bzand geſto-ken en vernield: maar zedert is het dooz den Ridder Frans van Duyn weder opgehaalt.

AANTEKENINGEN.

1. De Heer *Alting* zoude wel willen gelooven dat dit dorp gehouden moet werden voor het oude en bekende Tiezelineskerke; 't welk de Biſſchop *Godebaldus* in 't jaar 1126. aan S. *Pieters* kerke te Utrecht heeft geſchonken: maar uyt oude brieven, door den Heer Auteur onder Oudelandskerke bygebragt, ſchijnt te blijken dat Tiezelineskerke en Oudelandskerke voor de zelfde plaats genomen moet worden.

2. Dit huys *Te Woude* moet onderſcheiden worden van het huys *Woude* of *Jakobs-woude* in Rhijnland gelegen: 't welk het rechte ſtamhuys der *van Wouden* is geweeſt. *a*

a Zie van Leeuwen in Bat. illuſtr.

DE LINDEKERK, enz.

Lindekerk, eene Parochie van de Ryderwaert, is in 't jaar 1331. bedijkt / en naar N. van Linden, den ſtichter der kerke / genoemt. Uyt dezen Van der Linden is vooztgeſpzoten Wil-lem, Damaſuszoon, van der Linden, veel beter bekend onder den Latijnſchen naam Wilhel-mus Damaſi Lindanus; wiens leven wy onder Dozdzecht uyt eene ongedzukte beſchzijvinge opgegeven hebben. Lindekerk.

Deze Parochiekerk / als aan den Dével gelegen zijnde / word ook Develkerke genoemt.

De Regent der kerke plagt door den Dompropst van Utrecht ingestelt te worden. In 't jaar 1571. is Meester Willem Pietersze van Doorn afgekundigt / als tot het gemelde ampt verkozen zijnde.

T'hans zijn 'er twee ambachten / dewelke den zelven naam voeren / de groote en de kleyne Lind. Het eerste is een Hollandsch / het tweede een Wassenaars leen ; en heeft ieder zijnen byzonderen Heer.

Nederhoven. Het huys te Nederhoven / met zijne landerpen ten deele in de groote ten deele in de kleyne Lind gelegen / is gebouwt in 't jaar 1597 / en naar deszelfs oprichter genoemt. Het is laatst bezeten door Matthys Pompe, Heer van Slingeland / enz.

HEER-JANS-DAM.

Heer-Jansdam waar gelegen enz. Een dorp in dezelve streek en onder 't zelve Dekenschap dicht aan de Waal gelegen / heeft zijnen naam bekomen van den Heer van Rozendaal, die het bedijkt en de Waal aldaar toegedamt heeft. Van de Vander Doezen, die het ook bezeten hebben / is het op andere Heeren overgegaan.

OUDELANDS-KERKE,

Heer-Oudelands kerke enz. Anders Heer-Oudelands-ambacht. * De heerlijkheit van Oudelands-ambacht / ten deele aan de Waal / en ten deele aan den Dével gelegen / is alduis genoemt naar den

* In sommige handschriften Heer Olys-ambacht.

Heer

Heer van Oudeland ; dewelke een achtſte deel in de bedijkinge heeft gehad : en om dat 'er een Parochiekerk getimmert wierd / heeft ze ook den naam van Oudelands-kerke gekreegen.

Oudeland werd ergens ook Tiezelineskerke genoemt : want in een ouden brief ſtaan deeze woorden in 't Latijn aangetekent : Het ambacht van Hugemans-polder, inde Neſſe, onder de Parochie van Tyeſſelenskerke of van Oudeland. Hugemans-polder is een ſtuk van Antonis-polder geweeſt / en naderhand bedijkt. Tiezelineskerke.

Tiezelineskerke ſtaat vermeld in eenen openbrief van Godebaldus XXIV Biſſchop van Utrecht ; welke brief / van Heda overgeſlagen zijnde / door Buchelius op het 155. zijde van zijne Aantekeningen opgegeven word. Volgens dezen brief heeft Godebaldus, Biſſchop van Utrecht, Tiezelineskerke, hem toebehoorende en in Holland gelegen, in 't jaar 1126. geſchonken aan S. Pieters kerke te Utrecht, en aan de (*Kanonnikken*) dewelke Gode en S. Pieter aldaar godtvruchtiglijk dienen. Door Holland verſtaat hy het Graafſchap aan de Waal gelegen, welke rivier voor dezen hier ter plaatze Helle wierd genoemt ; doch deezen naam naderhand tegen dien van de Merwede, en by verkorting de Merwe, heeft verwiſſelt.

S' HEEREN - HEYNE - KERKE,

Anders Hendrik - Yden - ambacht / is aldus genaamd naar Hendrik Ido, die het in 't jaar 1386. bedijkt heeft / en 'er zijne woonſtede heeft gehouden. Het is gelegen in de Ryder- Hendrik Yden Ambacht,

door wien gesticht.

waert / onder het Dekenschap van Zuytholland / aan de rivier de Waal. Het is een Hollandsch leen; en den 16. July 1653. aan Frederik Renesse, Heer van Heesbeen / Streefkerke en Nieuw-Lekkerland / te leen opgedragen.

Parochiekerk. Pastoor. Kapellany.

In het zelve dorp staat het Heeren-huys Bouquet, by Hendrik Ido voor hene bewoond; maar in't jaar 1572. door de Spanjaarden vernield. Naderhand is het door Willem Bouquet, Oppermuntmeester van Holland / weder opgetimmert; en heeft zedert den naam van Bouquet gedragen.

Daar staat eene Parochiekerk; alwaar in 't 1474. Pastoor is geweest Willem van Uytwyk.

In 't hoor der Parochiekerke / 't welk S. Antonis hoor genoemt wierd / heeft Alida van Kyfhouk, van het hoog-edel geslagt der Kyfhouken die uyt de van Arkelen voortgesproten zijn / in't jaar 1467. eene kapellany of altijddurende vikary gesticht ter eere van den Almogenden Godt / van de H. Maagd Maria, en van den H. Belijder Antonius. Het oprechten van deze kapellany / dewelke door Willem van Uytwyk voornoemd / ter eere van den Almagtigen Godt / van de H. Maagd Maria, en van de 10 duyzent Martelaren / met inkomsten vermeerdert was / is door David Bisschop van Utrecht goed gekeurt. Dit alles blijkt uyt de volgende brieven.

KOndt ende kennelijk sy allen luden, die desen brief sullen sien of hooren leesen. Dat wy Meester *Zeger van Kyfhouk*, Priester, Heer *Willem van Uytwyk*, Pastoor in Henrik-yden-Ambagt, en *Adam van Nispen*, Drossaart des Landts

Landts van Breda, Voogden Jonkvrouw *Aliden van Kyfhouk*, Vrouw van Goudriaan, uyt regter ende puyrder devotien, begeerende die tytlijke gueden te keeren en te veranderen in geeſtelijken gueden, angeleydt en geſtigt hebben voor *Floris van Kyfhouk*, zaliger gedagten, en ſijnre ouders Zielen ter eeren Godts, en ſijnre lieven moeder Maria, en des Heyligen Confeſſors St. Antonis, een Vicarye binnen der Kerken van Henrik-Yden-Ambagt in St. Antonis Chore. Tot welker Vicarye wy bewyſen alſulke Chyns en jaarlijke Renten in Schiltmanskinderen-ambagt, als *Floris van Kyfhouk* voorſz. daar toe gegeven heeft ter eeren Godts, en St. Antonis inder voorſz. Kerken, na uytwyſen des briefs van Hertoge *Willem van Hollandt* zaliger gedagten; Item nog een Huyſinge en Hofſtede, met eenen Boogaard, geheten der Kerkenhuys, ſtrekkende op ten Waal, Noord-ooſtwaarts vander voorſz. Kerken; Item ik Heer *Willem van Uytwyk*, Paſtoor voorſz. geve puyrlijk en uyt regter devotie, om Godts wille, tot ſinre eere en ſijnre gebenedyde Moeder Maria, en der tien duyſent Martelaaren, voor my en mijne ouders Zielen, en voor allen die my guedt gedaan hebben, tot vermeerderinge en verbeteringe der voorſz. Vicarye; Item in den eerſten 4. Margen Landts, gelegen aan die lange weg, daar Ooſtwaards geërft is *Pieter Janſz*, en Noortwaart *Dirk Aryen* en *Gyskens Ockerſz.* weduwe; Item nog agt Hondt Landts, gemeen met onſer Vrouwen Miſſe-lande, daar Zuytwaart geërft is *Jan van Swyndrechts* erve, Noortwaart die Papelijke Proven der Kerken voorſz; des ſal van deſer Vicaryen voorſz. gifter blyven tot eeuwigen dagen Jonkvrouw *Aleyt van Kyfhouk*,

of haren regten Erven, die Leenhouder, en voor deſe guede voorſz. ſalmen eenen Miſſe doen alle heylige dagen, en des manendaags, woonendaags, en des vrydaags, en waar't dat eenige heylige dagen quamen op die dagen voorſchreven, ſoo betaalt die Prieſter uyt die heylige dage Miſſe; des ſoo ſal die Vicarius deſe Miſſen doen des heyligen dages onder die Hoog-Miſſe, op dat die Paſtoor niet daar by verkort en ſy, en desgelijx des werkendages, of daar dooden of getyden waren, het en ware by conſent des Paſtoors der Kerken voorſz. Tot welker Vicaryen preſenteren Heer *Willem van Uytwyk*, onſen neve voorſz. Paſtoor der ſelver Kerke, biddende ootmoedelijk den eerwaardigen Vader in Gode, Heer *David van Burgundien*, Biſſchop van Utrecht, dat hy Heer *Willem* voorſz. onſen neve, daar in inſtitueren en ſetten wil, gewaardigende die gueden voor genoemt, die nu ſijn of hier namaal daar toe gegeven ſullen werden, te mortificeren, dat ſy geeſtelijke vryheden gebruyken mogen tot eeuwigen dagen; biddende den eerwaardigen Vader voorſz. dat hem believen wil, Heer *Willem* voorſz. niet te belaſten met den dienſten voorſz. te doen in ſijnen leven, aangeſien dat hy Paſtoor is, en die cure bewaren moet, en hier boven ſijn eygen Landt totter Vicarye voorſz. gegeven heeft, maar wilt dat laten ſtaan tot ſijnen wille, alſoo lange als hy leeft, goedertierlijk daar mede te diſpenſeren. In kenniſſe van deſen, hebben wy Heer *Willem*, Paſtoor voorſz. ende *Adam van Niſpen*, Droſſaart voorſz. deſen brief gezegelt met onſe zegelen uythangende, in 't jaar ons Heeren duyſent vierhondert en vier-en-ſeventig, na den loop des Hofs van Utregt. En ik Meeſter *Zeger*,

want

want ik op dit pas geen zegel en hebbe, bidde dat Convent der Regulieren van Eemsteyn in Swyndregt, dat sy desen brief over my willen zegelen, en wy Prior en Convent dat geerne doen, om bede Meester *Zegers* voorsz. soo hebben wy desen brief bezegelt, mede uythangende in t jaar voorsz. op den eersten dach in Mey, &c. en was bezegelt met drie uythangende zegelen in groenen wassche, aan dubbelde francyne staarten; zynde wyders den voorsz. brieve doorsteken met de confirmatie van opgemelten Bisschop van Utregt, luydende als volgt:

D*Avid van Borgonje*, door Gods en des Pausselijken Stoels genade Bisschop van Utrecht, wenscht allen Christus geloovigen, zoo die 'er nu zijn als die 'er na dezen zullen koomen, en ieder van hen in 't byzonder, de zaligheit in den genen, die de waarachtige zaligheit van allen is. Dewijl wy wenschen dat de goddelijke dienst altijd vermeerdert werde, zoo is het dat wy op het ootmoedig verzoek van de in *Christus* beminde persoonen, Meester *Zeger van Kyfhouk*, Priester; Heer *Willem van Uytwyk*, Pastoor der Parochikerke van *Hendrik-Ydem-Ambacht*; en *Adam van Nispen*, Drossaart des lands van Breda, voogden over Jonkvrouw *Alida van Kyfhouk*, Vrouw van Goudriaan enz. en stichters van de altijd duurende Vikary of Kapellanye, dewelke in den brief door den welken onze tegenwoordige brief gestoken is vermeldt word; dat wy, zeg ik, de stichting en oprechting van de gemelde altijd-duurende Vikary, zoo als ze in den gemelden brief beschreven staan, door den inhoud dezes goedkeuren, voor welgedaan houden, en in Gods

naame beveſtigen; behoudens altijd het recht der Moederkerke, het recht van ieder in 't byzonder, en 't gemeene recht; welke rechten wy door den inhoud dezes geenzins willen verkorten. De gemelde Vikary rechten wy tot een tytel op van een altijd-duurend kerkelijk ampt; en wy beveelen dat de goederen, aan de voornoemde Vikarye door den gemelden brief toegewezen, voortaan zullen zijn, en reeds zijn, kerkelijke goederen, en volgens de kerkelijke vrydommen beſchermt zullen worden. Noch is het dat wy den beſcheiden man, Heer *Willem van Uytwyk*, Prieſter en tweeden ſtichter van gemelde Vikarye of altijd-duurende kapellanye, in dezelve Vikarye inſtellen; en hem in eigen perſoon door den tegenwoordigen brief inhulden: behoudens nochtans dat gemelde Heer *Willem*, zoo lang hy op de wereld leeven zal, niet verpligt of verbonden zal zijn tot eenige laſten derzelve Vikarye: maar na deszelfs dood, of vrywilligen vermangeling, zal de bezitter der Vikarye gehouden zijn om de gemelde laſten te volbrengen, en om de dienſten der Miſſen te verrichten; zoo als in den brief der ſtichtinge breeder en wijdloopiger uytgedrukt ſtaat. Tot oirkonde der waarheit hebben wy ons zegel tot de voorvallende zaaken aan deezen brief doen hangen. Gegeven in onze ſtad Utrecht, in 't jaar des Heere 1474, den 13 Mey. En was getekent, *De Sluſa*. (*Vander Sluys.*) En bezegelt met een groot zegel op rood waſch, aan een dubbelden francynen ſtaart, door den bovengemelden ſtichting-brief doorgeſtoken.

KYF-

KYFHOUK.

Dit dorp/ zijnde een Hollandsch leen/ is ook aan den Vebel gelegen; en naar de Kyfhoeken, welkers geslagtrekening by * Van Leeuwen te leezen staat/ genoemt geweest. Het heeft ook somwylen den naam van Heer Daniels ambacht, en Heer Arens-ambacht, gedragen; welke naamen volgens † Oudenhoven, van den stichter/ en van den eenen of anderen Heer/ afgedaalt zullen weezen. Van ouds is hier slegts eene kapel geweest; staande onder de Parochiekerke van Hendrik-Yden-ambacht. Kyfhouk waar gelegen enz.

RYSOIRT, of RYSOORT.

Rysoort/ een dorp en heerlijkheit in de Kiederwaert onder het Dekenschap van Zuitholland/ heeft met het dorp Strevelshoek maar eene Parochie uptgemaakt. Echter was de kerk/ zoo wel als 's Heeren-huys/ onder het ambacht van Rysoort gelegen. Rysoirt. Parochiekerk aldaar.

De gemelde twee ambachten/ dewelke Hollandsche leenen zijn/ zijn tegenwoordig weder van een gescheiden/ en staan onder twee byzondere Heeren. Het eerste is van Matthys Nederhoeven op Jakob Zonnemans gekomen/ en 18. October 1640. aan Arent Zonnemans opgedragen. Het laatste is van Niklaas Valkenstein, die Heer van beide de ambachten was/ tot de Van Beveren overgegaan.

De Deken van Zuitholland moet hier weleer zijne wooning gehad hebben: want op het jaar 1505 word van eenen Johan, Deken van Zuitholand/ gewag gemaakt.

* Pag. 997. Pag. 24.

DONKERSLOET, of DONKERSLOOT.

Donkersloet, waarom aldus genoemt: is t'hans verdronken.

Was volgens [a] Oudenhoven een dorp op den dijk gelegen / en aldus genaamd naar een sloot / dewelke van veele boomen belommert was. Het staat in een oud handschrift der Utrechtsche kerke vermeld: maar om dat het ook verdronken is / word het in de laatere handschriften overgeslagen.

s' Heeren-ambacht van MOIRKERKE,

Moerkerke, waar van aldus genoemd, en waar gelegen?

In een laater handschrift Moerkerke genaamd / [b] is aldus genoemt naar een ouden Heer (1) van Moerkerke; en gelegen ten oosten van Maasdam / ten zuyden van de oude Maas / ten westen van Beyerland / en ten noorden van Heynkens en Godeschalks-oort. Van ouds is het een leen der Heeren Van Putten geweest; doch is tegenwoordig een Hollandsch leen. Het een gedeelte is bedijkt in 't jaar 1439. en Oud-Moerkerke genoemt: het andere / daar een nieuwe dijk om getrokken is in 't jaar 1560 / heeft den naam van Nieuw-Moerkerke.

a Jac. Oudenhoven pag. 24.

b Oudenhoven p. 75.

AANTEKENING.

1. Dit is aldus te verstaan: *Lodewyk van Praat*, Heer van Moerkerken in Vlaanderen, had van zijne halve zuster *Margareta van Merwede*, en van haren man *Willem van Brederode*, de baandery van Merwede

de gekocht in 't jaar 1424. Daar by kocht hy noch eenige Gorſingen; dewelke in 't jaar 1439. bedijkt, en naar hem Mijns-heeren-land van Moerkerke genoemt wierden. Zoo dat de naam van dit Moerkerken oorſpronkelijk uyt Vlaanderen is geſproten.

PIETERS-HOEK,

Aan de oude Maas gelegen / en in 't begin een buurt van weinige huizen / is tegenwoordig een deftig dorp / met ſteene ſtraaten en treffelijke huizen. Behalven de kerk / daar een mooye toren op ſtaat / heeft het ook aan de gemelde ribier eene zeer gemakkelijke have. Petershoek t'hans een fraay dorp.

MAASDAM.

Aldus genaamd / om dat hier eerſt een Dam tegen de noordzyde van de Maas is opgeworpen. Het is een Hollandſch leen; en na de dood van Jakob Manryque aan deszelfs volle broeder / Antoni Manrique, tot een leen opgedragen. In 't jaar 1653. wierd het eveneens opgedragen aan den wel-edelen Heer Frederik van Dorp. De Ridder Karel Philips van Dorp, lid van de Hollandſche Ridderſchap / en Raadsheer van den Hove van Holland / is tegenwoordig Heer van Maasdam. Oorſprong van den naam Maasdam, enz. Heeren van Maasdam.

De Paſtoor van Maasdam / dewelke naar het ſchryven van Eſtius * voor geen onbroomen Prieſter wierd gehouden / doch ganſch onweetend was / had uyt vreeze van de dood zijn geloof en Prieſterſchap afgezworen. Doch dit Afvallige Paſtoor om het geloof gedoodt.

* Guil. Eſtius Hiſt. Mart. Gorcom. l. 3. p. 315.

heeft

heeft hem niet geholpen; want hy wierd evenwel op het bevel van Omale, die zich aan zijne beloften niet bekreunde/ in 't jaar 1572. buiten den Ziel aan eenen boom opgehangen.

Poelwyk. Onder Maasdam/ bezuyden de oude Maas en beweſten Pietershoek/ is gelegen het ambagt van Poelwijk; 't welk in 't jaar 1438/ ten tijde van Philips van Borgonje, bezeeten wierd door Heer Lodewijk van Praat, Heer van Moerkerke Beverwyk, dewelke dat uyt een oud Latijnſch handſchrift getrokken heeft/ beweert dat deze plaats den naam gekreegen heeft van een poel; in dewelke de eerſte Geloofsverkondigers de Chriſtenen plagten te doopen.

HEINKENS-OIRDT.

Heynkens-oort, enz. Dit dorp heeft in eenen brief van 't jaar 1314. den naam van Heynkinsorde; doch word door de wandeling Heinkensoort en by verkorting Heinoort genoemt. Het ambacht was eertijds bekend onder den naam van 't land van de Wale/ zijnde een leen der Graven van Hoorn; en zedert lange jaaren bezeeten door de Heeren van Aſſendelft.

Daar ſtaat eene Parochiekerk; dewelke in de ſeſtiende eeuwe tot Paſtoor heeft gehad Andries Wouters. Deze Heer/ dewelke Paſtoor zijnde niet al te kuys had geleeft/ is onder den Grave van Lumey in't jaar 1572. martelaar geſtorven. Het verhaal van zijne dood ſtaat by Guil. Eſtius op de volgende wijze beſchreven.[a]

Paſtoor van deze plaatze gemartelt.

[a] Eſtius Hiſt. Mart. Gorc. ibid.

An-

Andries Wouters Paſtoor van Heinoort, welk dorp onder 't gebied van Dordrecht gelegen is, wierd door de Geuze ſtruykroovers in zijn huys gevangen, en van daar naar den Briel gebragt. Aldaar wierd hy by de heylige Martelaaren geplaatſt; en is ook deelachtig aan hun lijden en hunne glorie geworden. Wat kan ik in deezen Man anders roemen, als Gods wonderbaare goedheit? Want na dat hy, zoo als wy verſtaan hebben, in zijne Harderlijke bedieninge niet zeer kuys en niet zonder openbaare ontſtichtinge had geleeſt; zoo is hem nochtans door eene wonderbaare en zonderlinge goedertierenheit van Godt, wien het niet moeyelijk is iemand, die arm van deugden is, ſchielijk door de giften zijner genade te verrijken; uyt den drek der vleeſſchelijke zonden uyt te trekken en op te beuren; en nevens de Princen van zijn volk te doen zitten; hem is, zeg ik door Gods goedheit gegeven, de martelkroon op eene ongewoone wijze, om zoo te ſpreeken, te verkrygen.

Heerlijkheit en Heeren van Godſchalksoort.

Beweſten Heinoozt is gelegen de heerlijkheit van Godſchalks-oozt; alwaar in 't jaar 1624. **hondert en vier mergen / en ſes-en-zeventig roeden / zijn bedijkt. Deze heerlijkheit / 't welk hier wat zeldzaams is / is vzy van de dienſten der platte landen. De Heer** Matthys van Berk, **Penſionaris en Raadsheer van Dozdzecht / is in 't jaar** 1654. **Heer van Godſchalksoozt geweeſt.**

NYEKERK.

Wozd gehouden vooz een verdzonkte Parochiekerk. Doch Oudenhove **gelooft dat het de nieu-**

nieuwe Parochiekerk van Dordrecht is; dewelke eertijds buiten de ſtad geſtaan hebbende / daar na in de ſtad is getrokken. Onder deze Parochie hebben van ouds veele huyzen der heerlijkheit van Merwede geſtaan; dewelke dooz den waterbloed van 't jaar 1421. zijn overſtolpt.

KERNESSE,

Karnis. Dooz de wandeling Karniſſe / was van ouds eene heerlijkheit in Reiderwaart / en een leen der van Merweden. Gedeon Boetſelaar, Heer van Langeraak en Nieuwpoozt / dewelke dooz de Staaten der Vereenigde Nederlanden ten tijde van 't beſtand booz Ambaſſadeur naar Vrankrijk / gezonden wierd / is Heer van Karniſſe geweeſt. En als hy daar in 't jaar 1534. geſtozben was / is de heerlijkheit op zijnen zoon / den Ridder Boetzelaar, verſtozben.

BARENDRECHT.

Twee Barendrechten. Daar zijn twee Barendzechten; Oost-barendzecht / en West-barendzecht. Oost-barendzecht / een Hollandſch leen / is bedijkt in 't jaar 1483. West-barendzecht / insgelijks een Hollandſch leen / wierd al bedijkt in 't jaar 1361. In 't jaar 1643. zijn beide de heerlijkheden opgedzagen aan den Heer Abraham van Beveren.

MONSTER,

Monſter of Munſterkerk. Anders Munſter-kerk. De heerlijkheit van Duſſen / aldus naar den bloed Duſſen genaamd / beſtaat in twee ambachten; Duſſen-munſterkerk / en Duſſen-mugkerk.

Beide

Beide deze heerlijkheden worden van de Graaffelijkheit van Holland te leen gehouden; en hebben t'zamen eene Parochiekerk / dewelke gelegen is in 't ambacht van Muylkerke.

NYSSE,

Word by Boxhorn, en ook door de wandeling / de Nesse genoemt. Ook heeft het den naam van Jan Zegers-ambacht naar eenen Jan Zegers; dewelke in 't jaar 1361. Heer van deze plaatze is geweest. De Nesse, of Jan Segers-ambacht.

ALMS-VOET,

Is voor deezen een groot ambacht geweest; en was gelegen aan 't einde van de rivier den Alm. En daarom heeft het ook dien naam gekreegen; als leggende aan den voet van den Alm. Alms-voet waar gelegen?

AARNOUTS-WOUDE,

Word by Boxhorn Aartsberge genoemt; 't welk ook tweederhande is; en waar onder ook behoort het dorp Arents-waart / aan de Maas gelegen / en in de oude brieven Hattswaerde / of Herewaerd / of Arentswaerd aan den Alm genaamd. Aarnoutswoude, of Aartsberge.

STEMONT.

By Boxhorn onder den naam van Streenmonde bemeld; heeft dien naam gekreegen van den bloed Stryen; als zijnde ten ooſten van dien bloed gelegen. De Heeren van Stryen hebben hier van ouds eenen tol gehad. Stemont, en deszelfs oude tol.

LEDERKERKE,

Door de wandeling Leyder- of Leer-ambacht genaamd / is onder s'Gravendeel gelegen.

ANNEKERKE,

En Wolbrands-kerke / zijn verdronke dorpen / die aan den bloed de Dubbel gelegen hebben.

HET

HET DEKENSCHAP VAN WOUDRICHEM of WALRICHESHEM.

WORKUM,
DE KAPELLE,
RYSWYK,
GHIEZEN,
OP-ANDELS,
NEER-ANDELS,
UYTWYK,
WEERTHUIZEN,
EMICHOVEN,
MUILKERKE,
WERKEN,
WERKENDAM,
SLEEWYK.

WORKUM.

Workums oude naam.

HEt Dekenschap van Woudrichem / of de heerlijkheit van Altena / heeft voor dezen onder de Provoostye van S. Salvators kerke gestaan.

Waldricheshem is niet anders als Waldrichshem: zijnde Waldrich een zeer gemeene naam by de Duytschers / en soo veel te zeggen als Walt-rijk / of Wout-rijk / dat is iemand die veele wouden en bosschen bezit. In eene oude lijst van de goederen der Utrechtsche kerke / dewelke in de negende eeuwe of noch voeger opgestelt is / word deze naam aan eene plaats dicht by de Merwe gegeven. Die van de laatere eeuwen hebben Waldrik verandert in Woudrik; en op den selfden voet van Waldricheshem, Woudrichem gemaakt; 't welk tegenwoordig door verkorting verandert is in Workum. De herkoomste van deze benaaminge is dezelfde met die van Waldrichem, een stede-

ke

ke van Vriesland op den rechter oever van 't oude Vlie: 't welke naderhand ook by verkorting Workom is genoemt.

Voorders is het eerste Workum / 't welk aan de Merwede gelegen is / de hoofdstad van een landstreek; dewelke / als zeer boschachtig zijnde / al van ouds onder den naam van Houtena of Haltena, en door het uytlaaten van de letter H, Altena bekent is geweest. Ook is dit de naam van een kasteel / een der overblijfzelen van 't Graafschap Teisterbant: 't welk de Graven van Kleef als een leen der Utrechtsche Bisschoppen / plagten te bezitten. Naderhand is het aan de Graven van Hoorn gekomen; dewelke / als bezitters van deze heerlijkheit / de Graven van Holland voor leenheeren erkenden.

Heeren van Altena.

Een van dezelven word Minnebroeder.

Jakob, eerste Graaf van Hoorn / en Heer van Altena / heeft naderhand de Minnebroeders kap aangetrokken. Wanneer zijn jongste zoon Johan van Hoorn, in 't jaar 1484. Bisschop van Utrecht geworden / zijne eerste Misse in 't jaar 1486. aan Godt opdroeg; heeft de Vader / zijnde Minnebroeder en Diaken / het Evangeli gezongen: en is gestorven in 't jaar 1505.

Workum / t'hans een klein stedelke / is recht over Gorkum en niet verre beneden Heusden gelegen.

Parochikerk.

De Parochikerk van Workum is volgens het gemeen zeggen der Katolijke ingezetenen door S. Suitbertus, S. Willebroords pzeek-en reisgezel / gebouwt en ingewijdt geweest. Het begeeven der pastorye heeft den Proost van S. Salvators kerke te Utrecht toegekomen.

Kloosters.

Ook heeft te Workum een Kruysheeren kloosters ge-

geſtaan; 't welk in onze jaarboeken vermeldt wordt op het jaar 1481. Noch hebben de Nonnen van S. Dominicus orde daar een kloofter gehad.

Loeveſtein. Onder het gezigt van Loeveſtein / daar de Maas en Waal zich vereenigen / ſtaat het ſlot Loeveſtein.

DE KAPELLE.

De kapel. De benaaming van Kapelle, gelijk wy elders al gezeit hebben / is in Holland en Zeeland by gemeen; en betekent kleindere dorpen / dewelke onder grooter dorpen daar Parochikerken ſtonden (in 't geeſtelijk) behoorden.

Aldus heeft hier ook een kapel geſtaan / de Schrevelsduyn-kapelle genaamd; dewelke / volgens het bericht van een oud handſchrift der Utrechtſche kerke / in voorgaande tijden geſtaan heeft onder de Parochikerke van Workum. Bezoyen is aan de ooſtzijde van de kapelle / en Waſpik aan de Weſtzijde gelegen: aan de zuydzijde paalt ze tegen Brabant.

Deze kapel / een Hollandſch leen / is in 't jaar 1654. opgedraagen aan den Ridder Arent van Raveſchot.

RYSWYK.

Drie Ryswyken. In de lijſt van de goederen der Utrechtſche kerke word Rijswich een dorp genoemt: tuſſchen 't welke / en tuſſchen Roſenhem / gelijk wy elders gezegt hebben / een eylandje in de Lek heeft geſtaan.

Een tweede Ryswyk / by Stoke in de Graafinne Ada vermeld en bygenaamd an

der

der Geeſt, is dicht by den Haag gelegen

Rysswyk in 't land van Altena had eene Parochiekerk / waar over de Proost van S. Salvators kerke te Utrecht te zeggen plagt te hebben.

GIESSEN.

Dit dorp / in 't land van Altena gelegen / heeft zijnen naam van de door by loopende bliet gekreegen. Van ouds had het ook den naam van Giezenmonde; om dat het aan den mond van de gemelde bliet gelegen was. Het staat met dien naam vermeld in eenen brief van Willem van Henegouwen*, en is gelegen recht over Gieſſendam: 't welk zijnen naam bekomen heeft / om dat daar een dam tegen de rivier is geſchoten. De Parochiekerk van Gieſſen heeft onder den Proost van S Salvators kerke te Utrecht geſtaan. Giezen.

Hier nevens een handveſte / door Graaf Willem aan die van Oudgieſſen verleend in 't jaar 1322.

Willem, Graef van Hollandt, van Henegouwen, van Zeelandt, ende Heer van Vrieslandt, maecken kondt ende kennelicken allen luyden, dat wy angeſien hebben groete noede van vluede ende dycken ende andere meenigher hande ongevallen in den ambocht van Out-Ghyſſen, dat Thielman de Molenaer, nu ter leen van ons hout, gelegen tuſſchen Puerſums ambocht ende die Prochie van Sliedrecht. Ende hebben gegeven ende geven midts deſen tegenwoordigen open letteren voir ons ende onſen naeco-

* Van 't jaar 1314. s'Maandags na Vrouwendag.

melingen, by raede ons gemens Raedts onſen getrouwen luyden ende wel gheboren gemeenten ende haeren naecommers die wonen ende wonen ſullen inden voorſeyden ambocht, alſulcke dingen als hier nae beſcreven ſtaen ewelyck te gedueren. Inden eerſten dat elcke menſche wie hy is of van waer hy coemt, of tot wat recht dat hy hoert, die woent binnen den voorſz. ambocht, erven ſal nae zyn doet zyn eygen guet up zyn rechte geboren erfgenamen van maechſchap. Ende is dat ſaeck dat zyn erfgenamen van maechſcappen niet binnen lants en zyn, zoe ſalment guet zetten in getrouwer waerde by ons ende by den Ambochsheer jaer ende dach, naede doet te houden totten erfgenamen behouf. Ende zoe wat guet beſtorſt van onſen dienſt luyden dat ſalmen tenden jaer ende dage tot onſer behouf aenvaerden. Ende zoe wat guet dat beſtoerft van overlanſche luyden, dat ſalmen deelen ons die twee deel ende den Ambochsheer dat derdendeel. Soe wye dat woent inden voorſz ambocht die en ſal geen borchtochte van doetſlaegen ingeven met recht noch met bedwange worden bedwongen, noch zyn guet, hy en wil met zynen vryen wille, maer hy ſal zynen magen geeven zynen rechter maechzoen, dat is te verſtaen elcken after Suſterkindt vyf Scellinck Hollandts, ende elcken mage dair nae gereekent alzoe hy gelegen is. Inden waterſcap vande Alblas zoe en ſal geen water meer geleyt worden, noch geoirloft worden by ons of onſe naecomers naeden tyt dat deeſe letteren gegaen of gegeven waren. Soe wanneer dat ghebreck is groet of cleyn an ſluyſſen, an zylen, an hoelen, an bruggen, of an water berringen onſe guede luyden voorn. ſoe ſullen zy vreelick

en-

ende onbelet van onſen weegen aenvaen ende makent met haeren Waersmannen alzoe alſt den Ambochsheer orbaer is. Ende zoe wye zyn gelt onwillich is te geven tot dyen werck, daer ſal onſe Dyckgraef voer uwyt leggen, ende nement weeder an twee ſcat gelt, of an vier ſcat te pande. Onſen Dyckgraef van dien waerde ſal ſchouwen of doen ſchouwen van weegen het waterſcap vande Grave ende Alblas vanden Vuyllendam of tot Alblaſſerdam toe, ende voort van Alblaſſerdam of tot den diepen vander Merweeden toe met vyf Waersmannen van vyf ambochten hier nae beſcreven. Van Blocklandt, van Molenaersgraef, van Ghyſſen, van Brandtwyck, ende Alblas. Ende alle ſchouwen ende alle ſchieringe, ende alle koeren die deſe voorſz. Waersmannen kueren, ende leggen inde voorſz. waterſcap by hoeren eede ende by tlandts oirbaer, die ſal onſen Dyckgraef doen houden ende voldoen van onſen weegen. Ende waert dat zaeck dat eenich vande voorſz. Waersmannen onwillich waer dit voorſz. waterſcap te ſchouwen als voorſz. is, zoe ſalmen eenen anderen Waersman nemen voor elcken onwilligen Waersman wonende in den ambocht van Ghyſſen alzoe verde alſt waterſcap, ende dit ſullen zy ſchouwen in allen recht als hier voeren geſcreven ſtaet. Soe wanneer eenich menſche ſterft binnen den voorſz ambocht wonende, zoe zullen zyn erfgenamen zyn guet aenvaen, ende deelent met eenen verticht, ende daer of ſal geven elck erfgenaem den Ambochsheer twee ſchellinck Hollandts ende niet meer, ende allen punten zullen weeſen behouden onſer heerlickheeden, ſonder argeliſt. Ende om dat wy *Willem*, Grave van Hollandt, van Henegouwen,

van Zeelandt, ende Vrieslandt, willen dat alle deſe voorſz. dingen onſen gueden luyden voorn. ſonder argeliſt van ons ende onſe naecomelingen ewelick ende wel gehouden worden, van alle Bailluiwen van Zuythollandt. Zoe hebben wy deſen letteren open bezeegelt met onſen zegel uwythangende. Gegeven te Dordrecht inden jaer ons Heeren 1322. up ten jaers dach beſcreven ende bezeegelt. (1)

AANTEKENING.

1. In het meergemelde boek, op parkament geſchreven, ſtaan de volgende ſcheidingen, enz.

Dit zyn die ſceydinghen die gemaect zyn tuſſchen Heeren Aernt van Leyenberch, Jan van Langeraeck, ende Philips van der Lecke, baſtaert, als van den goede van Ghyſſen die zy angenomen hebben, ende die Heere van Arckel hier voormaels plach te hebben, die gekavelt worden, in't jaar ons Heeren 1410. *op ten derden dach in April.*

In den eerſten, die heerlickheit van Ghyſſen met haeren toebehoren, dat neder ende hier nae beſcreven ſtaet. Boven der kerk die huel half hoeve houdt 10 mergen, 30 ſc. gr. facit 15 p. gr. Meeus Laps halve hoeve 12 mergen, den mergen 30 ſc. gr. facit 18 pondt gr. Die huyshoeve houdt 19 mergen, den mergen 39. ſc. gr. facit 36 p. gr. Dat dammen landt houdt 20 mergen, den mergen 30 ſc. gr. facit 30 p gr. Die vyſſcherye buyten dams ende binnen gerekent tſamen voor 12 pondt hollandts sjaers, elck pondt hollandts voor 10 p. gerekent, daer buert deſen Heeren die helft daer of, facit 7. p. 10 ſc. gr. Die hofſteeden uwyt Ghyſſendam, seerſt up Melis hofſtadt tsjaers 16 ſc. Up Willem Baſtz hofſtat tsjaers 58 ſc. Michiels hofſtat 30 ſc. Die hofſteeden after den ſingel met hoeren toebehoeren, sjaers om 4 capoenen. Up Griete Dircx hofſtat 12. ſc. Up Nelle Kempen hofſtat sjaers 12 ſc. Jan Allaerts zoens hofſtat sjaers

16 ſc. Jan Tomis hofſtat ſjaers 10 ſc. Jan Martyns zoens hofſtat ſjaers 9 ſc. 4 d. Up Jan Ryebeecx hofſtat ſjaers 13 ſc. 4 d. Coemt deſe hofſteden te ſamen 8 p. hollandts 16. ſc. 8. d. elk p. hollandts voor 10 p. facit 11 p. 8 d. ende 4. capoenen. Die Sweens polre met alle ſynen toebehoere, 22 mergen den mergen 3 p. gr. ſomma 66 p. gr. Boven die kerk in Pieter Yſebrantsſz landt, angaende die Nederwaert den thienden uwyt 16 en een half hoeve, tot Pouwels Haecx lande toe, ende dat half ende noch beneden Damas angaende der Heeren thienden, die weſter twee deelen mede van Willem Henricxsſz lande, ende gaet voert uwyt tot Zwens Kae thoe, daer in zyn gelegen 25 en een halve hoeve landts, maken beyde deſe thienden te ſamen den thienden 42 hoeven landts geraemt up 30 mergen thienden vrys ſjaers geraemt voor 6 p. hollandts, den mergen hier af vuert deſen Heeren die helft dat ware 115 mergen, elk p. hollandts voor 10 p. facit 12 p. 10 ſc. gr. Die ſmalen thienden van Ghieſen die deſen Heeren die helft toebehoert, ſjaers 8 p. hollandts elk pondt gerekent voor 10 p. Coemt die helft 5 p. gr. Die vier acſyns den dam geraemt voor 2 en een half p. gr.

Dit zyn de goeden tot Ghieſen die tot deſer tyt ongeloet blyven, overmits myn oude Vrouwe van Hollandt, die deſe guede vermelt als hier nae geſcreven ſtaen.

Eerſt Jakob, Heer Tielmansſz 11 mergen, daer ſtaet up 6 p. hollandts ſjaers. 54 mergen landts die Michiel Henricxsſz waeren. Willem Baſtiaens half hoeve 11 mergen. Noch met gedeylt die hofſteede. Gieles Jakopſz hofſtat ſjaers 20 gr. Jan Ryebecx hofſtat ſjaers 2 gr. Nout Heerkens zoen zyn hofſtadt ſjaers 12 gr. Noch Nout daer zyn berch ſtaet. Jan Goudeloes ſjaers 20 gr. Jan Goudeloes ſjaers 12 gr. Jakop van Meminigen ſjaers 12 gr. 15 p. hollandts ſjaers ſtaen up die Gemenbuer van Ghyſſen, ende 5 p. hollandts ſtaet up dat erfnis daer Godeles Jans te wonen plach, up des vonten Zydewyn ſtaen 12 capoenen ſjaers. Deſe renten zyn des Heeren half ende dat blyft tot deſer tyt ongeloet. Ghieſſendam ſal hebben uwyt Molenaers Graefe, want ment an drie

deelt, eerſt die heerlicheyt die Ghyſt vander Bercken den nacop, ende alle vervalen die der heerlicheyt toebehoert uwyt geſceyden, dat die ander Heeren daer uwyt, daer of is die heerlicheyt geſcat voor 64 p. 12 ſc. 6 gr. Hier thoe die huyshoeve houdt 21 mergen geraemt voor 36 pondt 15 ſc. gr. Noch de ſmaele thienden die bier acſyns 5 ſc. hollandts ſjaers up Roelufs hofſtadt, geraemt voor 5 pondt gr. by deſer rekeninge heeft Ghieſſendam uwyt Gravelandt 105 pondt 12 ſc. 6. gr. Noch half die zyedwyn ende houdt 7 mergen. Soe wye dat dat ambocht vande Ghyſſen valt, die ſal geven met den genen die dat ander Ghyſſen heeft, die cappelrye metten afterdyk, ende die eerſte Ghyſt hoert nu deſen Heeren toe.

Dit ſyn die goeden van oude Alblas die daer thoegeloet zyn die hier nae beſcreven ſtaen.

Eerſt die groete Neſſe houdt 42 mergen, met Kodden Neſſe den mergen voor 4 p. groet, facit 168 pondt gr. De matena dat ſant 5 mergen daer an die vyf en een half mergen, noch daer an 17 mergen den mergen 3 p. gr. facit 82 p. 10 ſc. gr. Jans ſoens matena houdt 2 mergen, 4 hondt den mergen 2 p. gr. facit 5 p. 10 ſc. gr. Spruyts zytdwyn houdt 11 mergen den mergen geraemt voor 2 p. gr. facit 22 p. gr. sGravenweert drie en een half mergen, die zyn verpangelt an landt in Blokweer, dat Dirk Diewers zoens was in Voppe Volprechts zoens weer 4 mergen en een half hondt, die vercoft zyn, ende dat gelt dat of quaem werdt geleyt an den polre voor Donkerſloet. Jonghe Claes zydtwyn houdt den mergen 3 p. gr. facit 3 p. 10 ſc. gr. Dat veer tot Alblaſſerkerk gheſcat voor 20 p. 5 ſc. groet. Die vyſſcherye alzo verre als oude Alblas tgerechte gaet, dat is te verſtaen, van Menne Claes zoens hofſtede tot Meus Bollen cae toe, ende dat waeter wyllen zy bevyſſchen elk aen zyn zyde, is geſcat voor 5 nobelen s'jaers facit 25 p. gr. Oude Alblas ſal hebben dit jaer van der vyſſcherye, ende voert an ſalt elk verhuyere in zyn heerlikheyt. Oude Alblas ſal hebben uwyt Molenaers grave, want Molenaers grave an drien deylt, eerſt half die thienden van 34 hoeve landts gerekent, die 34

hoe-

hoeven voor 20 mergen vrys corens, sjaers elke mergen voor 6 pondt hollandts, elk pondt hollandts gerekent voor 10 p. facit de helft 75 p. gr. Noch oude Alblas sal hebben uwyt Gravelandt half die bogaert hoeve, hout 10 en een half mergen, gerekent voor 15 p. 7 en een half sc. gr. Noch sal Alblas hebben uwyt Gravelandt vander zydwyn, houdt drie en een half mergen, geraemt voor 12 p. 5 sc. groet, by desser rekeninghe heeft oudt Alblas uwyt Molenaers grave 100 p. 12 sc. 6 p. gr.

Dit zyn die goeden die Alblasserdamme hoeren sullen.

Eerst die cleyne Nesse metter hofstadt 30 mergen, den mergen voor 4 p. gr. facit 120 p. gr. Voppe Besemers zydwyn 7 hondt den mergen 4 p. gr. facit 3 p. 10 sc. gr. Die vysscherye ende vogelrye is geraemt voor 115 p. gr. De mergen in twee geraemt voor 3 p. gr. sjaers facit 30 p. gr. Die hofsteeden tot Alblasserdam 11 p. 6 p. hollandtst jaers facit 13. p. 15 sc. gr. Hughe Dircxs soens landt sjaers 32 sc. dat staet te verliese geraemt voor 2 p. gr. Up Willem Hoefts landt tsjaers 8 groet, geraemt voor 7 en een half sc. groet. Dolen landt in cortlandt 3 en een half mergen, den mergen voor een p. facit 3 en een half p. gr. Die polre tot Donckersloet zullen dese Heeren die dese guede angenomen hebben alle drie tot ewygen dagen haren dyck uwytmaken, ende anders die renten sullen Alblasserdam toebehoeren, die hier nae ghescreven staen. Oude Alblas tsjaers 30 sc. Nieulecker-landt tsjaers 16 sc. Ammersgraulandt tsjaers 4 sc. Brandtwyk ende Ghyselandt tsjaers 13 en een half sc. Blesgensgraefe tsjaers 11 sc. Ghyssen tsjaers 48 sc. Die van Ryerwaert overmidts dat haer landt verloeren geweest heeft, niet. Strevelandt tsjaers 10 sc. Opt overste waterscap 1 p. hollandts. Opt nederste waterscap tsjaers 1 p. hollandts. Comt tsamen 9 p. en een half sc. hollandts, elk pont voor 10 gerekent, facit 12 p. gr. Maer die vant overwaterscap ende die van tnederwaterscap seggen dat zy geen recht daer thoe en hebben. Alblasserdam sal hebben uwyt Molenaesgraef want an drien deelt. Eerst half de thienden van 34 hoeven, gerekent die 34 hoeven voor

20 mergen vrys koerens tsjaers, elke mergen voor 6 p. hollandts tsjaers, elk p. hollandts gerekent voor 10 p. facit 75 p. gr. Noch Alblaſſerdam ſal hebben in Gravelant dat vierendeel vander zytwyn, hout 13 en een half mergen, daer of die helft gerekent voor 12 p. 5 ſc. gr. Die bogaert hoeve houdt 10 mergen.

Soe ſal die gene die tot Alblaſſerdamme valt genen tolle nemen van Ghyſſen, van Alblas, ende van Molenaersgrave, noch van Alblaſſerdamme mede. Den Watergrave ſal ſetten een Heer van Alblas, dat een jaer ende den Heer van Alblaſſerdamme dat ander jare, ten ware dat zy anders met malcanderen overdroegen. Soe ſal elk Heere daer hy ghecavelt wordt zynen dyck daer onder brengen onder zynen Rechter ende Heemraders.

Dit zyn die Mannen die totter heel Ghieſſen hoeren, ende die gene die an Ghieſſen gecavelt worden, die manne half hebben.

Jacob, Pietersmans ſoen, 12 mergen landts. Pieter van Bueren, Claes ſoon, 5 mergen landts. Floris Claes Bents ſoon, 30 mergen landts. Pieter van Bueren, Gerits zoon, 13 en een half mergen landts. Heere Jan van Kersberg, 13 mergen 5 hont landts. Gherit Snoey, 24 mergen landts. Willem Molenaer Jans ſoon, 11 mergen landts. Aernt Stevens ſoons kindt, 3 mergen landts. Jan Weſtvalinck, 10 mergen 4 en een half hont landts. Willem Molenaar Jans ſoon, 7 mergen landts. Die Joncheer van Nedervene, 12 mergen landts. Jacob Heere Tielmans ſoon, 12 mergen 2 hont landts. Tuſſybroek 14 mergen landts. Somma van Ghieſen 13 mannen.

Dit zyn die Mannen die tot oude Alblas hoeren, zoe wye daer zyn lot valt die ſalſe hebben.

Gielis Arens ſone, 4 mergen 4 en een half hont landts. Jacob de Goyer, in de matena 2 mergen landts. Voppe Heynricxs ſone, 4 mergen landts.

Die

Dit zyn die Mannen die tot Alblaſſerdam hoeren, ende die daer zynen cavel valt die ſalſe hebben.

Jannes Gieles ſoon, 2 mergen inde matena ende 7 mergen in de polre, ende 9 mergen heeft hy verpanghelt an 11 en een half mergen landts after zyn huys Noch hout Jannes in de polre vanden Heeren 4 mergen een hont 80 ſchat landts. Henrick, Jan Voppen ſoens ſone, 7 en een halve mergen landts. Vopken, Heren Jans ſoon van Megen, 14 mergen landts.

Dit zyn Mannen van Molenersgrave, zoe wye zyn cavel daer valt ſalſe hebben.

Gherit Baeck, 8 mergen een hont landts. Wouter Baſtaers ſoon, 4 mergen landts. Jans Bruyns ſone, 8 en een half mergen landts. Molenaer, Dirck Hughen ſoens ſoen, 6 mergen landts. Simon Baſtaert, 5 mergen landts. Floris, Molenaers ſoen, 31 mergen landts Jan Bruyns ſoens 10 mergen landts. Willem Moelnaer van Stryen, 15 mergen 4 en een half hont landts. Pouwels van Tielen zoensſoen, 5 en een half mergen landts. Wouter Molenaers ſone, Gerit Banke neve in Ghybelandt, 12 mergen landts. Somma 10 mannen in Gravelandt.

Noch in Blesgensgrave 8 mergen landts, die Dirk Ghysbrechs zoens plagen te weeſen, ende in geenen cavel noch gecomen en zyn.

Voert alle guede die nu gecavelt zyn, waer dat ſake dat daer eenich ghebrek in viel, dat ſouden zy met malcanderen uwytdragen ende berechten. Ende voort eenige gueden die ongecavelt zyn, ende men vonde dat zy hem toebehoorden, die ſouden zy gelyck deylen alle drie.

Alle toekomende van den Vlichdyck die an den Heere comen mach die ſullen zy gelyck deylen, ende anvanghen tot den eewygen dage met den gueden dat daer mede ancoemdt

Voert van den landen in Bloeckweer dat verſcootmen voor 10 hoeven 4 mergen landts, dat blyft nu ter tyt ongeloet. Dit is der Heeren cavelingen in Blockweer.

Dit

Dit is Langeraecx cavel.

An die oeſtzyde van de Vlyet 10 mergen 3 en een half hont daar an Pothonts landts an die oeſtzyde, an Wyſſcherts 10 mergen, dat hout 5 mergen 3 vierendeel honts, ende hier toe is ghecavelt Ockers landts buyten wegen totten waterſcap toe 3 en een half mergen. Ockers landt binnen weege 6 mergen, ende daer toe dat cleen campken an den Zweerdelcamp hout 7 hont. Upt weſteynde van Blokweere die Dirck Diewers zoens waren 3 mergen ryſe, ende noch daer an dye weſtzyde 3 mergen ryſe.

Dit is Philips cavel vander Lecke.

Noch eenen cavel daer an tot Breederoode ryſen toe 9 mergen 4 en een half hont, ende hier toe is gecavelt in Weerken totter kercken lande toe, vanden Tyendweege totten waterſcap toe 8 mergen twee hont landts. Hier toe is gecavelt teynden der kercken ende tPapen landt, tot 4 mergen ten waterſcap toe. Hier toe is gecavelt die plas binnen weege ende buyten 3 en een half mergen, ende after Lamkens binnen weege 4 mergen. Hier toe after Lamkens binnen weege 4 mergen ryſen die Soetkens waren.

Dits Heer Arent van Leyenberchs cavel.

Aent weſteynde van Leckerlant 10 mergen en een half hont landt, hier toe is geſet buyten weege an Wyſſcherts grient, dat geheeten is Dolenlant ende Smeets twee weerkens 5 mergen ende 5 hont landts, ende hier toe is geſet Loukens landt 3 mergen en 1 en een half hont an die weſtzyde vanden Vliet. Noch hier toe is geſet den Kerrecamp 7 mergen, ende die Zwerdelcamp 14 hont landts.

Alle erffeniſſe die ongecavelt blyven die ſullen gemeen blyven leggen tot oirbaer des dycxs ter Heeren goetduncken, ende een yegelicken ſal zyn wateringe maecken after zyn landt ende uwytvliet.

OPAN-

OPANDEL, gemeenlijk OPALM, UYT-ANDEL, gemeenlijk UYT-ALM,

Op alm, Uyt-alm.

De Parochiekerk van deze dorpen / dewelke naar de Alm genoemt zijn / wierd ook door den Proost van S. Salvators Kerke vergeeven.

UYTWYK.

Uytwyk, begeever van de Pastorye.

De Parochiekerk van Uytwijk / 't welk insgelijks in 't land van Altena gelegen is / heeft ook ter begeevinge van den gemelden Proost van S Salvators Kerke gestaan.

In deze kerke was geen Broederschap noch te Vikary: alleenlijk moest 'er wekelijks eene Mis gelezen worden: dewelke door eenen Zeger Woutersz van Emichoven, ter boetinge van eenen manslag aan den persoon van Ary Gerritsz begaan / gesticht is geweest; en den Pastoor jaarlijks drie Rhijnsche gulden opbragt.

De bordere inkomsten staan in een handschrift der Utrechtsche Kerke van 't jaar 1538 opgetekent: en wierden uyt zekere Landerijen / tienden / renten / duyven / door dewelke daar een toren gemaakt was / noteboomen die by het kerkhof geplant waren / meerendeels getrokken.

Hier nevens gaat een oude lijst van de goederen / tot de Pastory van Oudwijk behoorende:

Inkomsten van de Pastory.

3 mergen en een hond Lands buyten den Oudendyk.
1 Hond Lands binnen den Oudendyk.
Van erfpagt 4 R. guld. en 5 stuyv.
Nog aen diverse erfpagten, . 13 - 9
Nog van memorie 4 schilden.
Nog een huys en erve staende op het kerck-hof.

Lijst

Lijst van de Kerk-goederen van Oudwijk:

de Kerke, en den Koſter te Oudwyk.

3 en een half Hond Lands.
1 Hond Lands.
8 Hond Lands.
Een erfpagt van 2 goude Philips guldens.
Nog 2 ſchilden.
Nog aen erf-pagten, . . 15 - 0
1 Morgen Lands.
Nog 7 ſchilden en 3 ſtuyv.

De inkomſten van den Koſter / die ook het opzigt over 't kinderſchool had / konden jaarlijks nauwlijks opbzengen 20 : 0

EMICHOVEN, ALMKERKE.

Het ambacht van Eem.

Eem was eertijds een groot en treffelijk Ambacht: onder het welke Eemkerke/ Eemſteyn / en Almſteyn begreepen waren.

Eemkerk/ aan de rivier den Alm gelegen / wierd om die reden in onze handſchzifren ook Almkerke genoemt. De Parochiekerk is volgens het zeggen der inwoonderen dooz S. Suitbertus, den reisgezel van S. Willibrordus, getimmert en ingewijdt. Het recht van de Paſtory te begeeven heeft den Pzooſt van S. Salvators Kerke te Utrecht toegekomen.

Reinout Minnebode had daar een klooſter van Regulière Kanonnikken geſticht: het welke Pater Jan van Aſperen, om dat het land daar onder geloopen was / naar Zwijndzecht heeft verboert: zoo als wy onder Zwijndzecht al aangeteikent hebben.

Volgens eene * oude Kronijk van het klooſter 't Gezn / 't welk niet verre van Utrecht heeft geſtaan / hebben de Zuſters van den der-

* Ant. Matth. de Nobil. pag. 832.

den

den Regel voor dezen een Klooster te Almkerke gehad. Uyt dit klooster zijn in 't jaar 1423 / onder den Utrechtschen Bisschop Frederik van Blankenheim, dzie Zusters te Geyn aangekomen / en hebben daar een nieuw klooster beginnen op te rechten.

MUILKERKE.

Het ambacht van Muilkerke / aan de noordzijde van de oude Maas gelegen / en aan 't land van Altena gehecht / heeft eene Parochiekerk: daar het ambacht van Munsterkerke / gelijk boven al gezegt is / ook onder behoort. Muilkerke.

WERKEN.

Werkenmonde een oud dorp / en aldus genaamd om dat het aan den mond van de vliet Werken gelegen is / wierd in ouden tijden Godelines-hofstad genoemt: gelijk deze woorden van W. Heda te kennen geeven: † Van Thuredrecht oostwaart op, tot aan Godelines-Hofstad, dewelke by Werkenmunde gelegen is. De Parochiekerk stond onder den Proost van S. Salvators kerke. Werkenmonde.

WERKENDAM.

Het ambacht van Werkendam / aldus genaamd om dat de gemelde vliet daar toegedamt is / is een leen van de Graaffelijkheit van Holland / als Heeren van Altena. In 't jaar 1654. is het opgedragen aan den Wel-edelen Heer Johan Oem van Wyngaerden. Werkendam.

† Hier schijnt echter onderscheid gemaakt te worden tusschen Godelines-hofstad en Werkenmonde.

Het

Burg-graafſchap.

Het dorp / aanzienlijk door een Burg-graafſchap / heeft een oud kaſteel / daar de Burggraven plagten te woonen / en 't welk Hendrik van Ek, Heer der plaatze / wederom heeft laaten ophaalen.

Raakende de kerkelijke oudheden van Werkhuyzen en Sleewyk hebben wy niets konnen ontdekken.

Deze plaatzen ſtaan t'hans meerendeels onder het Bisdom van s'Hertogen-boſch.

HET DEKENSCHAP OFTE PROVISOORSCHAP VAN PUTTEN.

GEERVLIET,
WESTENRYK,
SIMONS-HAVEN,
POORTEGAAL,
SPYKENIS,
PERNIS,
KOORENDYK, anders SONTSWAERT.
PUTTEN,
HEKELINGE, } *verdronken.*
DE BEYERT, }
DE PLAAT,
DIE STAD,
MIDDELHARNIS.

In 't jaar 1350 is zeker Heer JAKOB Deken van dit Proviſoorſchap geweeſt.

In 't jaar 1352 is Heer JAN BOOT Deken en Proviſoor geweeſt.

GEER-

GEERVLIET.

GEervliet gelegen ter plaatze daar de Maas en de Waal voor by Rotterdam zich vereenigen / en de hoofdstad van het eyland Putten / is volgens de oude handschriften eene zeer oude en deftige stad van Holland geweest. De Graven van Holland hebben hier een zeer vermaarden tol gehad / dien de Roomsche Keizers aan de Heeren van Putten hadden geschonken. Van ouds is Geervliet bemuurt geweest: dan door ouderdom / en door den inbreuk der wateren / zijn de muuren vervallen. Geervliet.

Tol te Geervliet.

De Parochiekerk was ter gedagtenisse van de Allerheyligste Maagd ingewijdt: en heeft eerst ter begeevinge van de Heeren van Putten / en naderhand van de Hollandsche Graven gestaan. De Pastoor / in zijne pastorye woonende / kon jaarlijks 18 guiden aan inkomsten trekken: doch buiten de pastory woonende / genoot hy niet meer als ses guiden. Parochiekerk.

In de zelfde kerke waren verscheide Vikaryen gesticht. Onder anderen was 'er een aan 't outaar van de H. Maagd / en eene andere aan S. Joris altaar opgerecht.

Die Vikaryen wierden door den Graaf begeeven.

Noch was 'er eene Vikary aan S. Antonis outaar: en twee geringer Vikaryen aan 't outaar van de heilige Barbara.

De Vikary / aan 't outaar van 't H. Kruys gesticht / is met de Pastorye vereenigt.

Niklaas, Heer van Putten en Strijen / dewelke gestorven is in 't jaar 1311 / heeft deze Kapittel.

Parochiekerke een nieuwen luyster bygezet door het stichten van een Kapittel. Dit Kapittel / gelijk uyt den inhoud der stichtinge blijkt / heeft uyt tien Kanonnikken / of negen Kanonnikken en eenen Deken / bestaan.

WY *Nyclaes*, Heere van Putte ende van Stryen, ende wy *Alyd*, Vrouwe van Putte ende van Stryen, maken kond allen luyden: Dat wy geset hebben ende setten gesonds lyves ende by onsen vryen wille thien Canonicks Probende te Geervliet in die Kercke eeuwelyck ende emmermeer, staende ende geduerende voor onse zielen, voor onse voirvaderen zielen, ende voir alder gheenre zielen dair ons goet of comme is. Ende dese thien Canonicks Probende, die nu open is, ende onser ghiften ons toebehoort, setten wy ter Geervliet in de Kercke mit der Papelijcker Probende. Ende dair toe setten wy ende geven die Papelycker Probende van Geervliet die nu open is, met datter toebehoort, voirt geven wy dair toe al onse jaerscot dat wy tot desen daghen toe hebben gehadt binnen der voorsz. plaetse daer *Putte* ende *Geervliet* in staet, ende onse jaerschot dat wy tot desen dage toe hebben gehadt in *Biervliet*, Voirt geven wy alle onse jaerschot dat wy hebben int *Nieuwelandt*, ende riet dat wy nu hebben in *Biervliet* buyten dycken. Voirt geven wy daer toe onse deel van onsen gorssen van *Scollaertsdyck*, ende van *Hilvliet*, voirdt geven wy daer toe vyfthien pondt Hollandtsche of twee zweerte Tournoise voir eenen Hollantsche penning jaerlycks upt onse gorshuere te nemen van den eersten ghelden datmer of ontfanght, tot dier tyt toe dat wy of onse naecomelinghen, die voorsz.

vyf-

vyfthien pond beſet hebben ende bewyſt op eenich ander goet, dairt ons of onſen naecomelinghen genougelyck duncken ſal. Ende wy *Alyd*, Vrouwe van Putte ende van Stryen voirnoemt ghever toe veertich pont Hollants, of twee ſwaerte Tournoiſe voir eenen Hollantſchen penningh jaerlycks op onſe gorshuere van den Landen van *Stryen*, te nemen vanden eerſten gelde datmer of ontfangt, tot dier tyt toe, dat wy of onſe naecomelinghen die voorſz. veertich pond beſet hebben ende bewyſt op eenich ander goet, dair ons of onſen nacomelinghen gevougelyc duncken ſal. Voirt geven wy *Nyclaes*, Heer van Putte ende van Stryen voorſz. dair toe alle onſe Heerwaerden van onſen Leenmannen, ende willen datmen die Heerwaerden jegens die Canonicks vordinghe, ende 't gelt dat vanden Heerwaerden coemt willen wy dat die Canonicken goet daer mede alle thien Prieſters coopen ende den Probenden daer mede beteren. Ende deſe thien Canonicken Provende hebben wy geſet ende ſetten voir deſe voirſz. zielen inder manieren dat wy willen, dat zy alle Prieſters zullen weſen, die deſe Provende hebben zullen, ende dat zy allen thiene woenen ſullen toe Geervliet, ende die zelve die Provende verdienen, ende alle daghe drie Miſſen lezen zullen, ende eene Hooch-miſſe ſingen by noten, ende alle die getyde vanden daghe wel ende geſtadelijcken ſingen by noten. Ende van deſen voorſz. goeden vanden gereetſten ghelde, datmen jaerlyks ontfangt, ſoe ſal die ghene die Trezorier weſen ſal van deſen voirſz. Canonicken, voiren uitnemen hondert ende twintich pondt Hollantſche tot diſtributie vanden welcken men ſal gheven elck Canonick die te *Mattine* coemt twee pen-

ninghen Hollants, ende elcken van alden anderen ghetyden vanden daghe eenen Hollantſchen penningh of twee ſwaerte Tournoiſe voir eenen Hollantſchen penningh. Ende ſoe wie van deſen voirſz. Canonicken telcken ghetyde niet en coemt binnen den eerſten Pſalme, die en ſal niet hebben vanden getyde daer hy te late toe coemt, ende ſoe wat van deſen voirſz. hondert ende twintich ponden overblyft, dat die Canonicken verbeuren zullen die ten getyde niet coemen en ſullen alſoe alſt voorſeyt is, dair of ſoe ſal hebben die Deecken t' een derdendeel, die Treſorier een ander derdendeel, ende die Kercke derde derdedeel. Ende ſoe wie van deſen voorſeyden tienen Canonicken te Hooch-miſſe 's daghes niet en coemt die ſal verbeuren twee penningh Hollants elckes dages, ende die twee penninghen die ſal hebben die Deken. Voirt zoe willen wy dat deſe voirſz thien Canonicken evengelyck deelen van al deſen voirſz. goeden daer boven deſen voirſz. hondert ende twintich pondt blyven ſal, ſonder die gene die de cure vander Kercken hebben ſal, dit willen wy dat hy ſes pondt Hollants voiren uitnemen elckers jairs vanden Heerwaerden, ende ſoe wat boven deſen zes ponden overblyft, ſoe willen wy, dat mer mede rente coept, alzoe alſt voorſeyt is, ende dair toe datmen het beſet in aelmoeſſen, ende daer nae ſoe willen wy, dat hy gelijcke deele met den anderen van allen goeden. Voort ſo is wel onſe wille, waert dat zaecke dat eenich van deſen voirſz thien Canonicken uytvoere by oorlofs Deecken, omme oirbare die hy te doen hadde, dat hy in zyn ſtede ſetten ſoude eenen goeden man die gevougelyck den anderen geſellen weſen zoude, ende die zoude verdienen

ende

ende opheffen d'eene helfte van ſynre Provende, ende van d'ander helfte dier over dient bleve ſal hebben die Kercke die een helft, ende metter ander helft ſoe ſalmen coopen renten, die gemeene Provende mede te beteren. Voirt waert dat zaecke, dat deſe voirſz. thien Canonicken of eenich van hem-lieden haeren Deecken niet onderhoevich en waeren, ende ſy die viere Miſſen elckes daghes niet en deden ende die getyden daghelycxs niet en hielden alſoe alſt voirſz. is, dat ſy hare Provenden verloren. Ende is wel onſe wille, dat elck van deſen voorſeyden Canonicken ſes weecken abſenteren, binnen den jair uytmach varen by oorlofs Dekens, eeſt dat hyt begeert, ſonder yet van haire Provende te verlieſene. Ende deſe voorſeyde thien Canonicken Provenden willen wy dat ſy blyven t'onſer ghiften ende t'onſer nacomelinghen ghiften ewelycke ſtaende ende geduerende. Ende omme dat wy willen dat alle deſe voorſz. ſticken ewelycke vaſt ende geſtaede blyve van ons ende van onſen naecomelinghen, ſo hebben wy deſe brief bezegelt met onſen zegelen. Ende hebben gebeden ende bidden eenen hoghen, edelen, moghenden ende eenen eerſamen Vader in Goede, Heeren, onſen lieven Heeren, Heeren *Guyen*, Biſchop van Utrecht, dat hy alle deſe voorſz. ſtucken, by zynen vryen wille late weſen ende confirmeren wille aen deſen jegenwoordighe brief. Ende wy *Guy*, vander genaden Godt, Biſchop van Utrecht, laeten deſe voirſz. ſtucken by onſer vryen wille geſcien ende confirmerenſe, ende hebben omme beden wille *Niclaes* Heere van Putte ende van Stryen voirnoemt, ende *Alydt*, Vrouwe van Putte ende van Stryen voirnoemt, onſen ſeghelen voiren gehanghen

mits den haren. In kenniſſen van al deſer dinghen aen deſe, duyſent, drie hondert ende zeven, des dinſendaghes naer ſonedaghes datmen ſinghet *Invocavit me*.

Een nieuwe Vikary in 't Kapittel ingelijft.

In 't jaar 1309. heeft hy een nieuwe Vikary in dit Kapittel ingelijft: gelijk blijkt uyt den volgenden brief van 't zelfde jaar 1309.

W Y *Niclaes*, Heere van Putte ende van Stryen, maken kondt allen den ghenen, die deſe letteren zien ſullen of hooren leezen, dat wy gegeven hebben ende geven puerlycke om Gode, Heeren *Hughe*, Hughe ſoonen, Prieſter van Zierickzee, tot ſynen live eene Capelrie, ſtaende in onſer Vrouwen Canoſie te *Geervliet*, voir Jonckvrouwe *Aechten* ziele der *Beghynen* van *Spikenneſſe*. Van welcker Capelrien wy bewyſt hebben ende ghegeven die renten, eerſamen lieden ende vroeden, den Deecken ende den gemeenen Capitule onſer Vrouwen Canoſie voorſeyt, ligghende te *Dortdrecht* binnen der poort in goeder ſeker renten. In alſulcken manieren, dat die Deecken ende 't Capittel ſullen doen gheven dagelycxs haren Threſorier den voorſeyden Heeren *Huyghen* achte penninghe Hollants of eenen grooten Tournoiſen dair vooren tote twaelf ponden toe nieuwer Hollants jaerlycxs. Daerenbinnen willen wy oock dat hy Heer *Hughe* dagelycks houde ſyne getyde te chore metten Canonicken voorſeyt. Ende waere oock dat ſaecke dat hy dies niet en dede, ſoe ſoude hy verlieſen te *Mattine* eenen penninck. Ende voort geven wy hem wt te weſene ſes weecken binnen den jaere, ten vier maenden veertien nacht alſo alſt jaer loopt by oorlove

des

des Dekens ſyne Provende te hebbene ghelyck of hy yegenwoordich ware. Ende dair omme dat wy willen dat deſe dinghen vaſte ſyn ende ewelycke blyven ſullen, ſoe hebben wy deſe lettere bezegelt met onſen zeghele. Gegeven int jair ons Heeren alsmen ſcryvet duyſent, drie hondert ende neghene, des Saterdaghes van Mey daghe.

Zoo heeft dan Biſſchop Guido **deze ſtichting door een open brief goedgekeurt in 't jaar** 1310.

Beatrix, **Vrouw van Putten en Stryen, heeft in 't jaar** 1346. **noch drie nieuwe Kapellanyen opgerecht: waar over de volgende brief is gemaakt:**

BEatrix, Vrouw van Putten en Stryen, wenſcht aan den eerwaardigen Vader en Heer in *Chriſtus* den Biſſchop van Utrecht *Johan*, of aan zijnen ſtedehouder in het geeſtelijke: mitsgaders aan allen, dewelke dit geſchrift in hande zullen krijgen, aanwaſch van eer en allerhande goed: en daar benevens de zaligheid en de kennis der waarheit. Alzoo onze Voorouders zaliger gedagteniſſe door Gods ingeving in de kerk van *Geervliet*, tot een hulpmiddel voor hunne zielen, negen Kanonniksdyen, een Dekenſchap en twee Kappellanyen, uyt hunne eyge goederen en met een milde hand, opgerecht, begiftigt en geſticht hebben: en dezelve Kanonnikken en Kapellanen op de gemelde inkomſten naar den eiſch van hunnen ſtaat gemakkelijk konnen beſtaan: zoo is het dat wy hunne godvruchtige giften en maakingen goedkeurende, en meer genegen zijnde om dezelve te vermeerderen als te verminderen, om dat door de ver-

menigvuldiging van Godtdienende perſoonen de goddelijke dienſt ook vermeerdert word; dat wy, zeg ik, van harte begeerig zijn om noch vyf nieuwe altijdduurende Kapellanyen ter eere van den almagtigen Godt, van deszelfs Moeder de hoog-geachtſte Maagd, en van alle Heiligen, op de volgende voorwaarden en wijze op te rechten, in te ſtellen, en te begiftigen: Voor eerſt, dat deze vyf Kapellanen der gemelde vyf Kapellanyen met ter daad Prieſters zullen zijn, en alle uuren in het Koor te Geervliet zullen verſchijnen, gelijk de voorgenoemde Kanonnikken en Kapellanen: met dit onderſcheid alleen, dat vier van hen zullen genoemt worden en waarlijk zullen zijn onze Kapellanen: en dat zy gehouden zullen zijn hunne Miſſen, zoo lang als wy zullen leeven, te leezen in onze Kapelle: dewelke, zoo het Gode belieft, eerlangs in ons Hof van Geervliet volgens onze begeerte en op ons verzoek zal opgerecht worden. En na onze gelukzalige dood zullen zy hunne Miſſen leezen in de voornoemde kerk van Geervliet. En dan zullen zy 'er dagelijks eene leezen binnen het Gaſthuis: 't welk wy, beneffens de andere *Chriſtus* geloovigen, waarſchijnlijk in 't kort zullen oprechten: behoudens in alles het recht der Moeder-kerke: en onder dit beding dat de begeeving derzelve Kapellanyen ons en onze nakomelingen altijd zal toekoomen. En op dat deze vyf Kapellanen te beter zouden beſtaan, en ten einde zy den lof des Heere des te vieriger en vlijtiger waarneemen, geeven en beſpreeken wy aan hen, en vereenigen voor altijd met hunne Kapellanyen, onze weiden, beemden, of gras-landen, dewelke de Andel genoemt worden, en tegenwoordig 100 ponden

den Hollandſche denieren opbrengen: in dier voegen dat de gemelde Landeryen hun op dezelfde wijze zullen toebehooren, gelijk zy voortijds aan onze voorzaten, en t'hans aan ons toebehooren: zoo dat wy het recht en den eigendom op dezelve Landeryen ganſch en geheel aan de voornoemde Kapellanyen overgeeven, en alleenlijk voor ons en voor onze nazaaten het tijdelijk recht behouden. Dierhalve verzoeken wy hartiglijk van uwe eerzaamheyt, en wy bidden u, dat het u believe deze onze gifte, toewijzing en ſchikking, goed te keuren en voor wel gedaan te houden; en daar by het voornoemde land, met de renten, inkomſten en profijten, daar uyt voortkomende, met de gemelde Kapellanyen en Kapellanen om Godts wille te vereenigen: en vorders dat gy omtrent het voornoemde, en ieder van 't zelve in't byzonder, alles doet beſchikken en beſtellen, zoo als het volgens de rechten beſchikt moet worden. En op dat de voornoemde Kapellanen deze gifte, die wy by wijze van uyterſten wille gemaakt hebben, ten allen tijde in vaſten eigendom en geruſtelijk mogen bezitten, hebben wy hun dezen brief, die met ons eigen zegel bezegelt is, ter hand geſtelt. Ook bidden wy onze nazaaten dat ze onze gemelde gifte goedkeuren, en zich wel laaten gevallen: en daarenboven dat ze de gunſte, die wy aan de voornoemde Kapellanen gedaan hebben, liever willen vermeerderen als in eenigen deele krenken. En indien iemand na deezen, 't gene Godt verhoede, zich mogt verſtouten om tegen deze onze gifte en gifte-brief iets onregtvaardiglijk in te brengen of op te werpen: dat die voor eerſt in onze ongenade en in de ongenade van

den almogenden Godt vervalle, en daarenbove buiten de drempels van onze moeder de Heilige Kerke gezet werde. Gedaan en gegeven te Geervliet in 't jaar des Heere 1346. daags voor Aller-zielen-dag.

Deze gifte is in 't volgende jaar door Johan, Bisschop van Utrecht, goedgekeurt.

Zweder van Abkoude, **Heer van Putten en Stryen, heeft noch vyf nieuwe Kanonnikdyen, en die Waardigheden, by de voorgaande gevoegt: zoo als blijkt uyt den volgenden brief:**

ONsen eersamen Vader in Goede, Heere ende Oem, Heere *Arend*, by der genade Godt, Bischop tot Utrecht, of inder geestelijcken saken sijnen Stedehouder, ende hem allen die dit jegenwoordich scryfte toecomt, *Zweder van Apkoude*, Heere van Putte ende van Stryen, onbiede reverentie, eere ende meeringe alls goeds met heylicheden ende kenniſſe der waerheyt: Want ons ouders ende voirwairs Heeren ende Vrouwen van Putte ende van Stryen, daer Godt die zielen af hebben moet, om guede ghedeynkinghe in onser Vrouwen Kerck tot *Geervliet*, by der gratie die hem onse Heere Godt ingestort ende gegeven heeft om oorbaere Haere zielen ende horen properen gueden, een Deken, negen Canonicken ende seven Capellaen, met middelre handt opgerecht, gegeven ende gefondeert hebben. Alsoe dat sy nae den eysch horen staet redelijck daer of leven moghen. Ende wy onse goedertierende ghiften bewysinge ende besettige die die goede luyden gescheit is, vriendelijcke gonnende syn ende die dicker te meeren

meeren dan te verminderen begheren, ſoe willen wy ter eeren Godts, ſijnre liever Moeder *Marien*, ende alre Godts Heyligen, met gunſter harten onſe wille ende onſe conſente daer toe doen dat die vyf Capellanen die op ten *Andel* gheprovent zyn, Canonicken worden zullen in ſulcker manieren: dat alle haer goet gemeene werden, ende verenicht met den Deecken ende Canonicken voorſz. ende allegader gelijcke deelen ende die Proeven ſelver verdienen in alre manieren als die eerſte fundatie daer of inhout, wtgeſeyt dat wy by ordonantien ende raet onſer vrienden daer of eenen Proeſt hebben willen die Canonick ſy, ende *Acoluthus* gewyet ſy, tot welcker Proſtien wy bi conſente ende rade ons liefs Heeren van Utrecht voorſz. willen dat die Prochie Pape van *Putte* wt ſynre Kercke van *Putte* alle jare den Proeſt geve vier entwintich ponden Hollants. Die Prochie Pape van *Hekelinge* ſeſthien ponden Hollants. Die Prochie Pape van *Heer Simons-haven* veertich libre Hollants. Ende die Prochie Pape van *Biervliet* twe en dertich libre Hollants, die een helft tot ſinte Jans miſſe mids zomer, ende die andere helft tot Kars-avondt in payement als men tot allen tyden van betalinghen binnen den lande van *Putte* van renten ontfangen ſal. Ende hier en ſal die Proeſt niet heffe dan als elck van deſen voorſz. Prochie Pape die nu leven, doot zyn. Ende waere dat eenich van deſe voorſz. Kercken ſoe verandren, des Godt verbieden moet, dat ſy deſe penſie jaerlicx niet geve en mochte, ſoe ſoude onſen lieve Heeren van Utrecht, die nu is ofte naemaels weſen ſal, dat modereren ende die penſie vergoeden alſoe hen beſcheydelijcken duncken ſal. Ende waert dat eenich van deſe

voorſz.

voorſz. Kercken verbeterde, ſoe ſoude hy by zynre beſcheydelijcken die penſie vermeeren. Voert ſoe ſal die Proeſt met ons geven den heylige *Cruys Vicarie* die Heer *Jacob Heylenſen* nu heeft in onſe Vrouwe Kercke tot *Geervliet*, in alre manieren als onſe Ouders ende wy Heeren ende Vrouwen van *Putte* ende die tot nu toe alleene gegeven hebbe tot allen tyden als ſy verſchijnen ſal, ſonder iemants weder ſeggen tot ewigen dagen. Ende die *Vicarius* daer of ſal den Proeſt dienſt doen ende ſyn weecke bewaren gelijck den Canonicken na inhout die eerſte fondatie. Voert ſoe iſt wel onſe wille dat een vande Canonicken Theſaurier zy, ende die ſal alle jaer ontfangen vanden Capitale Rentmeeſter wt elcks Canonicks Proven twaelf libre Hollants, die een helft tot ſint Jans miſſe midts zomer, ende die ander helft te Bamiſſe, in paeymenten alsmen tot elck ty van des Capitels renten ontfangen ſal. Soe daer off ſal hy alle dage wtreyken ende den Canonicken geven tot preſentien die totten getyden comen ſullen, gelyck als die eerſte fondatie inhout, in paeymenten voorſz, ende daer over verbeurt wordt, daer of ſoe ſal die Theſaurarius wtreycken die Kercke tot *Geervliet* een derdendeel, den Deken een derdendeel, ende dat derde derdendeel ſal hy ſelve behouden gelyck alſt die eerſte fondatie inhout. Voert ſoe ſal die Theſaurarius alle jaer vande Capitele Rentmeeſter ontfangen vande renten van *Poortegaele* vyf en veertich libre Hollants payments voirſz. ende daer of ſoe ſal hy alle daghe gheven den voirſz. Canonicken die tot die Hoochmiſſe comen ſellen twe penningen Hollants payment voirſz. gelyk als die fundatie daer of inhout. Ende deſe verbeurniſſe daer of ſal hy

den

den voirſz. Deken alle geven, gelyck als die fondatie oock daer of inhout. Voert ſoe geven wy totte Theſaurier die Coſterie van *Geervliet*, van *Putte*, van *Hekelinghe*, van *Heer Simonshaven*, van *Biervliet*, in manieren dat ſy ſal doen verdienen, ende met ons ende onſen nacomelinghen ewelycke geven ſoe wanneer dat ſy verſchijnen ſullen. Voert ſoe iſt wel onſe wille dat onſe *Vrouwe Vicarien* die *Willebandus* nu heeft inder Kerken tot *Geervliet*, mede geconfirmeert werde tot eenre Canonicxs Provende ende tot eenre Scholaſtrien: ende daer toe hebben wy gegeven ende geven alle die Scholen ende Scrifambochten binnen onſen voorſz. van *Putte* daer put in ſtaet. Ende deſe Scholaſter en ſal metten anderen niet deelen van hare goede eer ſijn Proeven alſoe goet is geworden als een Canonicks Provende vande vyftine voirſz. Ende waert dat eenich vanden vyf Cappellaenen voirſz. niet conſenteren en wille op deſen tyt, ſoe willen wy dat hy ſijn deel behouden ſal alſoe lange als hy leeft, ende verdienen als hy ſchuldich is na inhout vander ierſte fondatie; mer onſe begeerte is dat hy nochtans Canonick confirmeert werde. Ende nae hem ſoe willen wy dat die Provens gemeen blyve onder die ander Canoniken alſoe voirſz. is. Ende van deſen voirſz. Proeſtie, Theſaurie ende Scholaſtrien willen wy dat die ghiften an ons ende onſe nacomelingen Heeren van *Putte* ende *Strien* ewelycke blyven begeven, het ſy metter Proven of ſonder Proeven, alſoe alſt ons ende onſe nacomelinghen voorſz. goetduncken ſal, waerom wy lieve van Utrecht ende wy u ende naerſtelyck ende oetmoedelycke verſoucken, ende bidden u onſe ordinantie ende ghiften voirſz. vaſte ende geſtade te houden,

den, ende te approberen deſe ſeſſe *Vicarien* in Canonicks Provende te confirmeren, metten Proſtie, Theſaurie, Scholaſtrie, ende ſulcke Coſterien, Scholaſtrien, Scrif-ambochten, Penſien metter *Vicarien* voirſz. als wy hier te bewyſen ende gegeven hebbe, dat ghy u daer toe ghewaerdigen wile die te verenighen; ende die te incorporerende om Gods wille in alre manieren als hier voirſz. is, op dat alle deſe jegenwoordigen ordinantien ende ghyfte ewelicke vaſt ende geſtade blyven moete, zoe hebben wy deſen tegenwordigen brief open beſegelt. Gegeven int jaer ons Heeren 1376. op ſinte Jans avont te mids-zomer.

Deze inſtelling is door Arnoldus, **Biſſchop van Utrecht / goedgekeurt in 't** 1376.

En in 't jaar 1456. **heeft** Philips, **Hertog van Bongonje / het Kapittel door den volgenden brief goedgekeurt:**

PHILIPS, by der gratien Godts, Hertoghe van Burgoingne, van Lothringe, van Brabant ende van Lymborch; Grave van Vlaenderen, van Arthoys, van Bourgoingne; Palatyn van Henegouwe, van Hollant, van Zeelant, ende van Namen; Marckgrave des Heylighen Rycks; Heere van Vrieſlandt, van Salyns ende van Machelen; doen condt allen luyden: Want onſe lieve neve *Jacob*, Heere van Gaesbeeck, mit den Deecken ende Capitel binnen der ſtede van *Geervliet*, inder overgifte die onſe voorſz. neve ons gedaen heeft vander Heerlyckheyt van *Putte* ons te kennen gegeven hebben, dat ſijne voorvaderen Heeren van *Putte* binnen der ſtede van *Geervliet* geſundeert ende gedoteert hebben

een

een Collegium ende Caneſie, dair ſy ende hy haer goede mildelyck, ende oyck privilegien ende vryheden toe gegeven hebben, ons daerom biddende, dat wy die fundatie ende dotatie, ende ooc alle privilegien, vryheden ende ghiften die daer toe by teſtamente of in almoeſſe gegeven ſyn, approberen, conſenteren, ratificeren ende confirmeren willen. Soe iſt, dat wy ter eeren Godts ende om Gods dienſte te vermeerderen ende te vorder, ter bede van onſen lieven neve *Jacob*, Heere van Gaesbeeck, ende vanden Deecken ende Capittel van *Geervliet* voorſz. die fundatie ende dotatie vanden voorſz. Collegie, haer privilegien ende vriheden, ende alle ghiften ende teſtamenten die daer toe onſe lieve neve voirſz. ende zynre ouderen Heeren ende Vrouwen van *Putte* gegeven hebben, geapprobeert, geconſenteert, ratificeert ende geconfirmeert hebben, approberen, conſenteren, ratificeren ende confirmeren mit deſen brieve. Ende wy geloven voir ons ende onſe naekomelinghen, den Deken ende Capittel van *Geervliet*, die nu ſyn ende naemaels weſen ſullen, dair in te houden, te ſyden ende te ſtarcken. In kenniſſe der waerheyt ſoe hebben wy onſe ſegel an deſe brief doen hangen. Gegeven binnen onſen Hove in den Hage upten negentienſten dach van Julio, int jaer ons Heeren 1456.

In zekeren brief van Graaf Karel, **uytgegeven in 't jaar** 1464/ **ſtaan eenige byzonderheden raekende deze Kanonnikken vermeld: om welke niet ondienſtig zal zyn den zelven brief/ uyt het Franſch vertaald/ alhier in te laſſen.**

KAREL

KAREL *van Borgonie*, Graaf van *Charolois*, Heer van *Chateau-bellin*, van *Bethune*, van *Putten* en van *Stryen*, wenſcht allen den genen, dewelke dezen brief zullen zien, heil en zegen: Over eenigen tijd is 'er een verſchil gerezen, 't welk noch voor ons, en onze welbeminde en getrouwe Raadsluiden is hangende, tuſſchen *Floris van Buſchuyzen*, onzen Baljuw en Kaſtelein van Putten uyt onzen naam, en van onzentwege, van de eene kant: en den Deken en het Kapittel der Kollegiale Kerke in onze voornoemde ſtad Geervliet aan de andere kant: rakende de onderhouding van de oude en allereerſte ſtichtinge der gemelde Kerke; dewelke door wijle *Niklaas*, Heer van Putte en Stryen, en *Alix* Vrouwe der zelve plaatzen, en onze voorzaten, gedaan is in 't jaar 1307. Nopende deze ſtichting, zoo is het dat onze Baljuw van onzentwegen, en uyt onzen naame, beweerde en ſtaande hield dat de Deken en het Kapittel voornoemd omtrent de gemelde ſtichting en het volbrengen der zelve, zelfs in eenige voornaame ſtukken die in de ſtichtinge begrepen en wel duidelijk uytgedrukt waren, veelerhande fouten en onachtzaamheden begaan hadden en noch dagelijks begingen: 't welk, volgens zijn zeggen, voornamentlijk plaats had op het ſtuk van hun verblijf in onze voornoemde ſtad Geervliet: binnen dewelke de Deken en het Kapittel voornoemd, volgens de voorwaarden in de ſtichtinge begreepen, gehouden waren, en noch gehouden zijn, geduurig hun verblijf te neemen. Het zelve zeide hy (Baljuw) plaats te hebben omtrent de vruchten en inkomſten van de Prebenden der afwezige Kanonnikken, en die hun verblijf in de gemelde Kerke niet en

hiel-

hielden : zeggende en beweerende onzen Baljuw dat de gemelde vruchten en inkomſten door den Deken en het Kapittel voornoemd niet uytgedeelt waren geweeſt, en niet uytgedeelt wierden, volgens den inhoud der gemelde ſtichtinge. Dan had onze Baljuw noch meer dingen te zeggen en in te brengen ; dewelke de Deken en het Kapittel voornoemd, zoo als hy beweerde, tegen de zelve ſtichting gedaan hadden, tot bezwaarnis, gevaar en prijkel hunner zielen, en tot een zwaaren laſt voor ons geweeten, die de Patroon, de Stichter, en de Begeever zijn van de gemelde Prebenden. Uyt hoofde van welke fouten het tijdelijk van de gemelde Kerke te Geervliet in onze handen was vervallen; verzoekende onzen Baljuw voornoemd, dat hier tegen door ons gezorgt en voorzien mogt worden, tot ontlaſting van ons gewiſſe, en tot welvaren der gemelde kerke. Doch hiertegen hadden de Deken en het Kapittel voornoemd veele dingen in te brengen : en beriepen zich op verſcheide voorrechten, inſtellingen, ordonantzien, oude gebruyken en koſtuimen, en andere redenen : beweerende dat zy, uyt hoofde van dezelve, niet verpligt en waren tot het onderhouden van de gemelde ſtichtinge ; zelfs niet op het ſtuk van hun verblijf, en het uytdeelen van de vruchten der afweezige Kanonnikken : en verzochten in het bezit van hun tijdelijke goederen gehandhaaft en ongemoeit gelaten te worden. Eindelijk zijn de gemelde luiden voor de voornoemde perſoonen van onzen Raad verſchenen: namentlijk voor ons zelve, en voor andere aanzienlijke Klerken zoo van den kerkelyken als wereldlyken ſtaat; dewelke wy ten dien einde beroepen en by een hadden doen koomen (zijn aldus verſcheenen): te

weeten; de Baljuw voornoemd, zoo uyt hoofde van zijn eigen perſoon, als van onzentwege; Meeſter *Thomas Spark*, Deken en Kanonnik (te Geervliet) Meeſter *Bartholomæus de Scelle*, ook Kanonnik der gemelde kerke van Geervliet .... uyt name van de andere Kanonnikken der zelve kerke. Na dat de gemelde partyen, op de gemelde wyze verſchijnende, over al het gene zy van weerskante te zeggen, voor te ſtellen, en in te brengen hadden, wijdloopig verhoort waren, en na dat by die van onzen Raad, en de andere Klerken voornoemd, gezien was al wat zy, elk tot zijn oogmerk, te vertoonen en voor te dragen hadden: en zelfs door onzen Baljuw vertoont waren de afſchriften, in de Franſche taal overgezet, zoo wel van de eerſte ſtichtinge als van de beveſtiginge der zelve, dewelke in 't jaar 1376. door wijle *Zwederus van Abkoude*, op dat pas Heer van Putte en Stryen, is gedaan: en in welke beveſtiginge dezelve *Zweder* onder andere zaaken de gemelde ſtichting heeft vergroot, en vyf nieuwe Kanonnikken, dewelke te voren niet meer als Kapellanen waren, in de kerk van Geervliet heeft aangeſtelt en begiftigt: zoo doen wy weeten dat wy, na dat ons door die van onzen Raad en andere aanzienlijke Klerken, dewelke de gemelde partyen gehoort en alles wat ze van weerskante voor te ſtellen en te vertoonen hadden behoorlijker wijze nagezien hadden; na een rijp overleg van onzen Raad, en met de toeſtemminge der partyen, over het gemelde verſchil op de volgende wijze gevonniſt, geordoneert, en geſchikt hebben: namentlijk, dat de Deken en het Kapittel voornoemd de gemelde eerſte ſtichting van woord tot woord, en volgens de wijze en den inhoud der zelve, zoo

als

als ze in 't Franſch vertaalt is, zullen gehouden zijn te onderhouden, en ook zullen onderhouden.

In 't zelve jaar heeft de gemelde Hartog dit Kapittel van de dzie-jarige ſchattingen ontſlagen.

In 't jaar 1472 is het zelve Kapittel ook bevestigt dooz den gemelden Karel: **de bzief/ die in de Latijnſche tale opgeſtelt was / luidt als volgt:**

KAREL, door Godts genade Hartog van Borgonje, van Lotteringen, van Brabant, van Limburg. . . Wenſcht allen den genen, die den tegenwoordigen brief zullen zien, zaligheit in den Heere. Wy maken een ieder bekent dat ons door den Deken en het Kapittel der Kollegiale Kerke van de H. *Maria*, in de ſtad Geervliet onder het Biſdom van Utrecht, een ootmoedig verzoek is gedaan, van den volgenden inhoud: Dat onze Voorouders goeder gedagteniſſe, en voornamentlijk de Heeren en Vrouwen van de Heerlijkheit Putte, in onze geweſten van Holland, het Kapittel der voornoemde Kerke van S. *Maria* geſticht, en met hunne tijdelijke goederen, dewelke zy tegen de eeuwige goederen wilden verwiſſelen, mildelijk begiftigt hebben: en ook verſcheide vryheden, vrydommen en voorrechten aan de Kanonnikken en perſoonen der zelve kerke hebben toegeſtaan: welke ſtichtingen, begiftigingen, vryheden, vrydommen, en vorrechten onze Vader gelukkiger gedagteniſſe, zoo uyt eige goedgunſtigheit als op het verzoek van den edelen Heer, wijle *Jakob van Gaasbeek*, in zijn leven tijdelijk Heer van 't gemelde land Putten, en onzen voorzaat in 't zel-

ve land, ook heeft beveſtigt en goedgekeurt: zoo als het zelve, onder meer andere zaaken in den brief, door onzen Heer en Vader daar over gemaakt, waar aan wy ons gedraagen en denwelken wy hier voor ingelaſt willen gehouden hebben, ſtaat uytgedrukt. Hier om is het dat wy, de voetſtappen van onzen Heer en Vader naevolgende, op dat de dienſt des Heere aldaar meer en meer aangroeye, en dat de Deken en het Kapittel, ten tijde als zy het zijn, de voornoemde goederen die zy tot noch toe bezeten hebben des te geruſter door onze mildheit en byzondere goedjonſtigheit mogen genieten, alle vryheden, vrydommen, voorrechten, ſtichtingen en giften die hun als gezeit is vergunt zijn geweeſt, en ieder van dezelven in 't byzonder, prijzen, beveſtigen en goedkeuren; en dat wy de goederen en inkomſten, dewelke tot de gemelde ſtichting geſchikt zijn, door onze mildadigheit, en zoo verre als zulks tot vorder bekrachting van de gemelde ſtichtinge nodig mag zijn, hun op nieuw geeven en ſchenken: en al 't gene aan de zelve gifte mogt ontbroken hebben vergoeden. En wy begeeren dat de Deken en het Kapittel voornoemd, ieder in zijnen tijd, alle goederen en inkomſten, die zy tot noch toe uyt hoofde van de gemelde ſtichtinge en begiftiginge in ons gemelde land van Putten en Stryen bezeten hebben, en ieder van dezelven in 't byzonder, hoedanig dat ze ook zijn, geruſtig en vreedzamig zullen blijven genieten. Zoo beveelen wy dan en wy gebieden aan alle Amptenaaren, Gerechts-perſoonen, Opzienders op onze inkomſten, en aan alle onze onderdaanen, zoo die 'er nu zijn als die 'er zullen koomen, dat ze den Deken en het Kapittel voornoemd

noemd in de gemelde goederen hebben te handhaven; en dat zy hen, zoo wanneer en zoo dikwils als zy 'er toe verzocht worden, ten dienſte zullen ſtaan om hen dezelve goederen geruſt en vreedzamig te doen bezitten; en om den onwettigen bezitter en gebruyker, wie dat hy zy, uyt het bezit te zetten. Tot oirkonde dezer zake hebben wy goedgevonden ons zegel aan den regenwoordigen brief te hangen. Gegeven in onze ſtad Bruſſel, den 20 Maart, in 't jaar 1472. voor Paaſſchen.

Was ondertekent door den *Heer Hertog*.
En getekent door den Sekretaris,
J. Gros.

Verſcheide kerken zijn met dit Kapittel vereenigt / of in 't zelve ingelijſt geweeſt. Onder andere de kerk van Pooztegaal; die van Spijkeniſſe; en die van Weda / of Zerikshoek / t'hans Jillishoek genaamd. Andere Kerken met dit Kapittel vereenigt.

't Was de Heer Jan Janſz. van den Stoop, Paſtooz en Kanonnik van 't zelve Kapittel / dewelke de Paſtoozs inkomſten in 't jaar 1533. aan 't Kapittel heeft overgegeven. Paſtoor.

Te voren / te weeten in 't jaar 1504. / is alhier Paſtooz geweeſt de Heer Jakob Theobaldi (Tiebouts.)

De Paſtooz / indien hy in de paſtory woonde / had jaarlijks aan inkomſten 18. gulden: buiten de paſtory woonende / genoot hy niet meer als 6. gulden.

De gemelde en meer andere rechten van 't boozmoemde Kapittel ſtaan in een handſchrift / 't welk onder my berust / uytgedzukt. In 't zelve ſtaat ook de eed vermeld / dewelke dooz den Deken en Vikariſſen gedaan moeſt wozden.

Noch staat 'er een Ordonnancie van den Utrechtschen Bisschop / David van Borgonje: waar in hy beveelt dat 'er niets in de kerke zal besloten worden zonder toestemminge des Kapittels.

Voorders heeft Paus Pius IV. dit Kapittel vereenigt met de kerk van Haarlem: als dezelve in 't jaar 1560. tot een katedzale kerk wierd aangestelt. De Bul / aangaande deze aanstelling / hebben wy opgegeven onder de beschrijvinge * van Haarlem.

Volgens dezelve Bulle / plagt de gemelde kollegiale kerk den naam te draagen van 's Konings kapelle.

Verkiezers van den Deken.

Wat het verkiezen van den Deken belangt; sommige meenen dat de Graaf daar over te zeggen had: andere beweeren dat de verkiezing door het Kapittel geschiede.

Jedere Prebende hou den Kanonnikken / die hun verblijf onder de kerk hielden / jaarlijks 25. of 30. gulden opbrengen. Die buiten woonden / trokken niet boven de 6. of 7. gulden.

Wy laaten hier een lijst volgen van de Proosten / Dekens / en Kanonnikken / die tot onze kennisse zijn gekomen.

Prooften.

Proosten. De Heer Maarten.

Dekens.

Dekens. In 't jaar 1408. Floris van Alcmade.
1470. Karel Solilot.
1485. Philips van Almonde.
Gerrit van Abbenbroek.
1510. Johan Reineri.

* *Bat. Sacr. part. 2. pag. 291.*

1512.

1512. Jooſt Reineri.
Omtrent den zelven tijd.
Jakob Berry.
1536. Jakob de Valk (vander Valk.)
1560. Joris Leſtanier.
Dewelke de laatſte Deken van Geerbliet is geweeſt / en geſtorven is in 't jaar 1573.

Onder-Dekens.

In 't jaar 1480. Johan Dyl. Onder-Dekens.
1501. Philips Buyllot.

Kanonnikken.

In 't jaar 1310. Gerrit van Gaſtele. Kanonnikken.
1470. Johan Dyl.
Pieter Kok.
Dirk van Streyen.
Philips Buyllot.
Johan van Straten.
Johan Fribourg.
Willem Michielſz.
Jakob Jooſte.
1476. Meeſter Boudewyn de Groſſo Petro.
Mr. Johan Grummel.
Mr. Johan Doublet.
Mr. Johan le Barbier.
1480. Willem van Eversdijk.
Hugo van S. Legier.
Willem Haelt.
1485. Johan van Eversdijk.
Andries van Almmonde.
1498. Heer Johan Friburg.
Heer Jan Janſz.
1501. Aarnout van Katwijk.
Jakob Janſen.

Herman Adriaanſz.
Gerrit van Dorp.
1510. Lambert Vierling.
1512. Barent Buyllot.
Johan Seyen.
Johan Cornicus.
Thomas van Zwanenburgh.
Damaſus Willemſz. van Bronkhorſt.
Jakob van der Kapelle.
Simon Thibault.
1518. Jakob, Janſzoon, van Delf.
Gibertus van Leiden.
Rembout Remboutz. van den Briel.
1536. Jakob Wey.
Georgius de Torrente (Joris van den Beke.)
Adriaan Klaaſſen.
Gysbert van Eyndhoven.
Jakob du Renagie.
Willem de Crocus. (2)

Behalven de Kanonnikken had Niklaas, Heer van Putten en Stryen / in 't jaar 1310. een Schoolmeeſter / en dan noch 6. Koraalen of Koorjongens voor 't outaar van de H. Maagd geſticht en aangeſtelt. De brief der ſtichtinge ſtaat ook in 't voornoemde handſchrift.

Schoolmeeſters

Het Schoolmeeſters ampt wierd in 't jaar 1514. bekleedt door Heer Johan Buillot; en kon jaarlijks / indien de Schoolmeeſter daar ter plaatze woonde / 70. gulden opbrengen.

en Koſters inkomſte.

In 't jaar 1514. was Koſter der gemelde kerke Johan van Spangen: en vermits hy buiten Geerbliet woonde / trok hy niet meer als 8. Rhijnſche gulden jaarlijks.

In de oude brieven van het Kapittel te Geerbliet ſtaat ook vermeld eene kapellany der H. Maagd

Maagd *Maria*; dewelke gesticht is in de kapelle by den toren; met den last van vier wekelijksche Missen.

Ook staat 'er een Aflaat-brief; behelzende 40. dagen aflaat voor de genen/ die in de huyzen der Kanonnikken eeten; of die de Kanonnikken gerechtiglijk verweeren.

Dan staat 'er noch een andere brief; waar in de Aarts-diaken van Utrecht bekent dat hy geen het minste recht heeft tot het in 't-bezitstellen der Dikarissen.

Ook word in denzelven brief gewag gemaakt van een Broederschap van S Niklaas.

AANTEKENINGEN.

1. Geervliet, zoo wel als Heenvliet, Biervliet, Bleynevliet (thans Zuytland geheeten) zijn aldus genaamd, om dat ze op den watervloed gelegen zijn, dewelke al van ouds de Vliet wierd genoemt.

Wat den tol van Geervliet aangaat; daar omtrent staat te weeten dat de Vliet, voor by de stad loopende, volgens *Goudhoevens* schryven, en pas 80. jaaren voor zijnen tijd, zoo wijd en bevaarbaar plagt te zijn als de Merwe tusschen Dordrecht en Papendrecht: maar naderhand is dat breede water smalder en smalder geworden; en de vaart voor by de stad te niet geloopen.

Vorders heeft Putten al over 600. jaaren, en langer, zijne byzondere Heeren gehad. De Ridder *Gerrit van Putten* heeft in 't jaar 1049. de stad Dordrecht voor den Graaf weder ingenomen. Van *Klaas van Putten* zullen we aanstonds te spreeken hebben.

Dit is die *Klaas van Putten*, in onze historien zoo vermaard, die de Vlamingen met de hulp der Dortenaaren uyt Zuytholland verdreef.

Stryen is van ouds een Graafschap geweest; waar onder niet alleen het tegenwoordig land van Stryen, maar ook Geertruidenberg, Bergen-op-zoom, Zevenbergen, Breda, en meer andere plaatzen, begrepen zijn

geweest: maar *a* in 't jaar 1290. heeft *Willem* Heer van Stryen het Graafschap gesplist: en een gedeelte daar van, te weeten Zevenbergen, en Stryen zelf, gegeven aan zijn zoons zoon, ook *Willem* genaamd. De Heeren van Breda, hoewel van de hoofdstamme als afgescheurt, hebben evenwel het oude wapen van Stryen, ter gedagteniſſe van hunne afkomst, behouden; en alleenlijk eenige verandering in de kleuren gemaakt.

2. Uyt de uytspraak, door Hartog *Karel* in de zaak der Kanonnikken gegeven, schijnt te blyken dat *Thomas Spark* in het jaar 1464. Deken, en *Bartholomæus de Scelle* Kanonnik, te Geervliet is geweest.

a Zie Gramaye, &c.

WESTENRYK,

By verkorting Westryk, is ook Zuitland genoemt geweest / als leggende in 't zuider gedeelte van Putten. Ook plagt het den naam van Blenkvliet te draagen / om dat het aan de Vliet gelegen was; en was eene heerlijkheit in het eiland en onder het Dekenschap van Putten. De Parochiekerk / dewelke in een handschrift der Utrechtsche kerke de groote kerk van Westenryk, en in een ander handschrift de nieuwe kerk van Westenryk word genoemt / was ingewijdt ter gedagteniſſe van den H. Apostel Bartholomæus.

Parochiekerk en Patroon van Westenrijk.

Het Harder-ampt / 't welk door de Graven bergeeven wierd / plagt den Pastoor die in zijne parochie woonde jaarlijks 30. gulden opte-brengen: buiten de parochie woonende trok hy 7. gulden.

Begeevers van de Parochikerk.

De Heer en Meester Dimmer is in 't jaar 1544. Pastoor van Westenrijk geweest.

Mar-

Marcus Everzwaert, Onder-paſtoor in Zuitlandt / en eertijds ook Onder-paſtoor der nieuwe kerke te Doordrecht / verdaagt van nieuwe leeringe op 't ſtuk van den katholijken Godsdienſt / heeft in 't jaar 1553. op den laaſten Juny des voormiddaags ten 10. uuren onder een groote toeloop van volk / voor den Hove van Holland zijn bonnis gekreegen: waar na hy een herroeping en afzwering van zijn dwaling en quade leer heeft gedaan.

SIMONSHAVEN,

Anders Heer Simonshaven, was ook een dorp in het eyland en onder het Dekenſchap voornoemd: en heeft volgens de oude brieven van het Kapittel van Geervliet ook een Parochiekerk / een Paſtoor / en een Koſter gehad. De Paſtory ſtond ook ter vergeevinge der Graven. Parochiekerk te Simonshaven.

De H. Aarts-engel Michiel was de Patroon of Schutheilig der Parochiekerke. Patroon.

De Paſtoor / in zijne Parochie woonende / trok jaarlijks 12 gulden: buiten de Parochie woonende trok hy ten hoogſte drie gulden. De inkomſten van den Koſter waren zeer gering.

POORTEGAAL.

Poortegaal, eene heerlijkheit in het eyland en onder het Dekenſchap van Putten / heeft van ouds eene Kapel gehad: maar de Kapellany / in dezelve Kapelle geſticht / is met de Kerk van Geervliet vereenigt geweeſt. De kapelle van Poortegaal in de kerk van Geervliet ingelijft.

Ook is de Kerk / met de tienden en voordere inkomſten / ingelijft in het Kapittel van Geervliet. Uyt dien hoofde heeft het Kapittel beneffens den Deken / in 't jaar 1350 / deze altijd duurende Diharij en de beſtiering der Kerke /

ke / met verſcheide inkomſten / opgedragen aan Hendrik van Poortegale, **een kerkelijk perſoon: waar over de volgende brief wierd gemaakt:**

Het zy kennelijk aan een ieder, doch voornamentlijk den genen die eenig belang in deze zake hebben, dat wy Deken en Kapittel van S. *Mariaas* kerke te Geervliet, onder het Bisdom en Aartsdiakenſchap van Utrecht, gezien en naarſtig overwogen hebbende de vruchten, inkomſten en vervallen van onze Parochikerk in Poortegaal, aan *Hendrik van Poortegale* kerkelijk perſoon, die ons tot de altijd-duurende vikary en tot het bewind van de paſtory der gemelde Parochikerke van Poortegaal voorgeſtelt was, voor zijn onderhoud en tot het draagen van de andere laſten die dezelve kerk te draagen heeft, toegewezen hebben en door den inhoud dezes toewyzen alle de vruchten, inkomſten, en vervallen derzelve kerke, zekere en onzekere, en zoo wel die dezelve kerke nu toekoomen als die haar na dezen zullen toekoomen; en zoo als zijne voorzaten dezelve genoten hebben: uytgezondert alleen de tienden en alle de landen, dewelke ons en ons Kapittel al voor dezen toebehoorden. En aangezien wy uyt de gemelde tienden en landeryen jaarlijks aan zijne voorzaten, op de feeſten die in de Vaſten koomen en omtrent het einde van de Meymaand, uytgekeert hebben vyf ponden Hollandſch geld; zoo zullen wy hem ook dezelve ponden op dezelve tyden betalen. Tot oirkonde dezes hebben wy dezen brief met het zegel onzer kerke doen bezegelen. En ik *Hendrik*, op de gezeide wijze voorgeſteld, om dat ik de voornoemde toewijzing voor billijk en bequaam houde, ſtemme dezelve toe; en heb die aldus aangenomen. En tot blijk daar van, heb ik dezen brief met mijn zegel bezegelt. Ook heb ik den beſcheiden man en eerzaamen Heer *Jakob*, Opziender en Land-deken van de heerlijkheit Putten, gebeden zijn zegel, tot meerder blijk, aan dit ſchrift te hangen. En wy, *Jakob* voornoemd, hebben goedgevonden op het verzoek van *Hendrik* voornoemd, ons zegel aan den tegenwoordigen brief te hangen. Gegeven in het jaar en op den dag als boven.

Onder de oude brieven van het Kapittel te Geervliet word noch eene voorſtelling tot de herſt

kerk van Pooztegaal gebonden: dewelke gedaan is in 't jaar 1501.

Noch vinde ik onder de papieren van dit Kapittel eenen parkementen brief van Zwederus, Bisschop van Utrecht; waar in hy aan dat Kapittel verlof geeft om de landeryen by Simonshaven te bedijken: en om eenige andere landeryen / in de heerlijkheit van Pooztegaal gelegen / te vervreemden. De brief is van den volgenden inhoud:

Wy *Zwederus*, door Gods genade Bisschop van Utrecht, wenschen aan onze beminde en in *Christus* eerwaardige Heeren, den Deken en het Kapittel der kollegiale kerke van S. *Maria* te Geervliet, de eeuwige zaligheit in den Heere. Door den inhoud van dezen brief geeven wy ul. verlof om eenige landeryen buytensdijks in de parochie van 't Simonshaven leggende, en de *uytgors van der Corper der heerlijkheit van Puth genaamd*, tot meerder en grooter profyt van uw Kapittel en van uwe kerke, aan wat persoonen dat het ul. belieft, te bedijken te geeven en te besteeden; en ook om eenige landeryen in de heerlijkheit van Poortegaal gelegen, die uw Kapittel en uwe kerke toebehooren, te mogen verkoopen en te vervreemden; en de gelden daar van koomende tot beter profyt van uw Kapittel en van uwe kerk aan te leggen, 't welk wy op uw gewisse laaten aankoomen. Het zelve verlof geeven wy ook aan de koopers, die de gemelde landeryen mettertijd moeten koopen. Gegeven in 't jaar des Heere 1431. den tienden van Maart.

De kerk van Pooztegaal is naderhand weder eene Parochi-kerk gewozden / en in het jaar 1543. is aldaar Pastooz geweest de Heer Pieter Kleybaert.

In dezelve kerk was een Vikary gesticht aan het outaar van de H. Maagd Maria. Dezelve Vikary / open staande dooz den afstand van Heer Joris Lestanier, is den 18 January 1572 opgedzagen aan Willem Donati.

SPY-

SPYKENIS.

Parochikerk te Spykenis.

Te Spijkenis / in 't gemelde eyland en onder het zelve Dekenschap / ſtond ook eene Parochiekerk / dewelke insgelijks ingelijſt is in 't Kapittel van Geervliet: en door den Deken wierd vergeeven. De brief dezer inlijvinge is ook onder de papieren van 't gemelde Kapittel te vinden.

In dezelve Parochie was eene Vikary / dewelke in 't jaar 1515 bekleedt wierd door Willem Boiſot. Aan dezelve Vikarye waren in eigendom gemaakt 26 mergen lands / daar omſtreeks gelegen / en jaarlijks opbrengende drie gulden. De bezitter der Vikarye / buiten de Parochie woonende / trok jaarlijks drie gulden.

Begyn-hof.

Het ſchijnt dat daar ook een huys van geeſtelijke Maagden / of een Begijnhof / heeft geſtaan: want in de voorgemelde ſtichtinge van Klaas van Putten ſtaat vermeld eene jaarlijkſche gedagtenis voor de ziele van Jonckvrouwe Aechten der Begynen van Spykeniſſe.

PERNIS.

Parochikerk te Pernis.

Pernis, in 't zelfde eyland / had ook een Parochi-kerk / met een Paſtoor en een Koſter. De paſtory / indien de Paſtoor in zijne parochie woonde / kon 12 gulden / en anders drie gulden / jaarlijks opbrengen. Het Koſters ampt had geene inkomſten.

KOIRNSDYK, t'hans KORENDYK.

Korendyk.

In den brief van het Kapittel te Geervliet word gewag gemaakt van den ouden en den nieu-

nieuwen Korendijk. Ook wozd 'er gewaagt van eenen bzief van Hartog Maximiliaan, behelzende eene vergunning om dit land te bedijken. In een oud boek van de Utrechtsche Domkerke wozd deze plaats de Sontsweerdt, en in een ander boek de Goutweert genoemt.

De Parochi-kerk van Korendijk / dewelke in 't jaar 1514 bedient wierd dooz Meester Jan, Ottoos zoon; plagt den Pastooz / in zijne parochie woonende / jaarlijks 15 gulden op te bzengen. Anders was ze jaarlijks vier gulden waardig. Inkomsten der Pastorye.

BIERT.

Biert / een dozp in 't eyland van Putten / wozd in het Kegister van de ozdonantzien des Bisdoms van Utrecht ook Biervliet genoemt: en is verscheiden van een ander Biervliet / 't welk onder de vier Ambachten van Vlaanderen wozd gerekent. Het Biervliet / in 't eyland van Putten gelegen / en naar de Vliet aldus genaamd / plagt twee Kerken te hebben: waar van de eene ter gedagtenisse van de H. Maria, de andere van S. Niklaas was ingewijdt. Biert. Twee kerken aldaar.

De Parochi-kerk / indien de Pastooz in zijne parochie woonde / was jaarlijks twaalf gulden / en anders 4 gulden waardig. De Koster had bynaar geene inkomsten.

PUTTEN.

Het dozp Putten, 't welk den naam aan 't gansche eyland heeft gegeven / en ook dooz de zee oberstroomt is geweest / heeft een parochie / en een kosterschap gehad / doch van geringe waardy. Putten.

HEKE-

HEKELINGE.

Hekelinge. Hekelinge / een dorp in 't eyland Putten / is ook door den hoogen vloed overstolpt geweest. Daar stond eene parochi-kerk / hebbende behalven den Pastoor ook een Koster. De pastory / zoo wel als het kosterschap / wierd door de Graven vergeven.

De Pastoor / onder Hekelinge woonende / had een inkomste van 15 ponden: anders trok hy niet meer als 20 Rhijnsche gulden.

DE PLAAT.

De Plaat. De Plaat, eene heerlijkheit in het eyland Overflakkee / en onder het Dekenschap van Putten gerekend / is bedijkt geweest in het jaar 1483.

Parochi-kerk. Patroon. De Parochi-kerk was ingewijdt op den naam van den H. Priester en Belijder Odulfus, dewelke ten tijde van den H. Frederik Kanonnik te Utrecht was geweest. En van dezen Odulfus is de naam van Oeltjes-plaat gekomen.

Vikary. In de gemelde kerke / aan S. Niklaas ontaar / was eene Vikary gesticht: dewelke in 't jaar 1547. bekleedt wierd door Heer Johan Vierloos.

DE STAD.

De Stad. De oude Plaat heeft te mets veele aanwasschen gekregen; en daar onder de Stad: dewelke / achtervolgens eene vergunning van Keizer Maximiliaan, bedijkt is in 't jaar 1527. In dat zelve jaar is Willemina van Bronkhorst,

Vrouw

Vrouw van Nienrode / ook Vrouw van de ſtad geweeſt. Het klooſter van Ruggen / gelijk wy onder Ruggen aanwijzen / heeft hier veele goederen bezeten.

MIDDELHARNES.

In een oud handſchrift Middelherniſſ genaamd / is een dorp en heerlijkheit onder het Dekenſchap van Putten. De Parochi-kerk was ter gedagteniſſe van den H. Aarts-engel Michiel ingewijdt: en wierd S. Michiels kerk in Putte genoemt. Deze plaats is eerſt bedijkt in 't jaar 1460. Pieter Pot, vooz dezen Heer van Middelharniſs / en die de Salvatozs Abdy van de Ciſterci-ozder te Antwerpen heeft geſticht / heeft aan dezelve Abdy by uytersten wille gemaakt 236 Gemeeten en 28 Roeden lands in Middelharnaſſe: daar hy uyt Dirksland / en uyt andere landerpen / noch andere groote ſchenkaadjen heeft bygevoegt. Volgens een bzief van den 3 Junii 1488 / dewelke te Antwerpen onder de papieren van S. Salvators Abdye wozd bewaart / heeft de wel-edele Heer Ruisbroek van der Werve, Keizer Maximiliaans Raadsheer / en de Geneesheer Niklaas Bouwens, het recht van voozſtellinge tot de kerk van Middelharnaſſe met vzeu wille overgegeben aan Heer Johannes, Abt van de voozneemde Abdye te Antwerpen. Middelharnes.

HET DEKENSCHAP VAN VOIRN.

DE BRIEL,
S. CATHARINAAS KERK in den Briel,
MAIRLAND,
OISTVOIRN,
RUGGHEN,
ROCKAENGE,
ZWARTEWAELL,
NIEULAND,
HELLEVOET,
HEENVLIET,
ABBENBROEK,
OUDHOIRN,
NIEUWHOIRN,
GOEDEREDE,
OUDORP,
DIRKSLAND,
GRYSOIRT, anders de OUDE TONGE.
NIEUWKERKE in *Gryſoirt*, anders de NYE TONGE.
ROXENISS.
SOMERSDYK,
SOMMERLAND,
MELISLAND.

DE BRIEL.

DE Briel [a] is zoo veel gezeit als de Bree-hel, en is gelegen aan de uytwatering / die de Wester-rhijn en de Maas gemeen hebben; welke uytwatering by [b] Tacitus genoemt word de over-wijde mond van den Maasstroom. Maar Plinius, op zijn Duytsch spreekende / noemt ze helium: (1) want Hel of Hol beteken op zijn Duytsch een laagte / of het beneden gedeelte. In de oude brieven word de stad Brillæ of de Bril genoemt. Naamrede van den Briel.

De Briel / dewelke nu onder Holland word (2) gerekent / maar voor dezen voor Zeeuwsch gehouden wierd / is de hoofdstad van het eyland Voorn.

Machtelt van Voorn, Gerrits dochter / heeft den Brielenaaren in 't jaar 1350. verscheide vrydommen vergunt / en is gestorven in 't [c] jaar 1372. En toen is de Briel / leggende in 't land van Voorn, wiens Heeren voorhene Burg-graven van Zeland waren / den Graven van Holland aanbestorven. Vrydommen der stad.

Volgens een handschrift van dit Delfenschap zijn hier twee Parochiekerken geweest, te weeten S. Catharinaas kerk, en de Maerlandskerk. Parochiekerken.

In de eerste / dewelke Gode ter gedagtenisse van de H. Maagd Catharina toegewijdt was / was oolt een Kapittel / of een genootschap van Kanonnikken en eenen Deken / gestickt. Kapittel.

a Alting. Notit. Germ. inf. part. 1. p. 82.
b Tacitus 11. Annal. c. 6.
c Boxhorn. Theatr. Holl. p. 301.

Deze [d] Kanonnikken zijn eerst acht in getal geweest / en waren door Gerrit, Heer van Voirn / herwaart overgebragt uyt Duffen / een dorp in 't land van Altena: welke Heer Gerrit gestorven is in 't jaar 1337: na dat hy noch twee nieuwe prebenden had gesticht. Naderhand zijn 'er noch twee by gekomen: t welk Boxhornius, tegen de getuigenis van de la Torre en van Miræus aan / aan Machteld Gerrits dochter toeschryft.

Begeevers van de Kanonniksdyen: inkomsten derzelven.

De Kanonniksdyen / als de Kanonnikken resideerden, bragten jaarlijks 100. gulden op; en wierden door den Graaf van Holland / als Heer van Voorn / met volkomen recht begeeven. De Deken wierd door de Kanonnikken gekozen.

Dekens.

1385. Heer Niklaas Stapel.
1407. Heer Johan Spilsz.
1427. Heer Pieter van Craken.

In 't jaar 1455. is gestorven Heer Dideryk Grys, Priester en Deken in den Briel.

1457. Heer Jan Albertsz.
1517. Heer Jan Hermans.

Kapellanen.

1475. Heer Jakob Simonsz.
1510. Heer Klaas Dirksz.

Kanonnikken.

1421. Heer Joannes Nicolai.
1438. Heer Klaas Dirksz.
Heer Willem Jacobsz.

Andries van den Kapelle, Land-deken in het sticht van Utrecht / is ook Kanonnik in den Briel geweest. Onder

[d] De la Torre in zijn Roomsch verhaal.

Onder verſcheide Vikaryen was 'er een geſticht aan 't outaar van de H. Maagd; en wierd door den Graaf begeven. Vikaryen, en outaaren.

Wy zullen hier / tot voldoening van den Leezer / eenen brief laaten volgen van het jaar 1545. Stichting van de Vikary der H. Maagd Maria.

In den name des Heeren, Amen. Het zy door den inhoud dezer openbare akte aan allen bekend en openbaar dat in 't jaar na 's Heeren geboorte 1545, in de vierde indiktie, 's maandags, den dertienden van de maand Oktober, te tien uuren of daar omtrent, in het dertiende jaar des Pausdoms van den allerheiligſten Vader in Chriſtus, onzen Heer *Paulus*, den derden van dien naam, onder het Keizerdom van den alleronverwinnelijkſten Vorſt *Karel* V, altijd vermeerderaar des Rijks, in het 16. jaar na zijne krooning, voor my openbaar Notaris onderſchreeven, en voor de getuigen hier onder ſtaande, in eigen perſoon verſcheenen is de eerzaame Heer *Vrank Pauwelſz.* Prieſter en Vikaris van de Kollegiale kerk in den Briel onder het Biſdom van Utrecht: willende, zoo als hy zeide, uyt inzigten zijne ziel daar toe beweegende, zijne vikaryen of kapellanyen die hy tegenwoordig heeft en bezit, (van welke vikaryen de eene door *Johan van Kraken*, inwoonder en burger van den Briel, geſticht en begiftigt is ter eere van de hoogverheve Maagd en Moeder Gods *Maria*, om volgens den inhoud der ſtichtinge, en volgens de beveſtiging zelf, in onze kerk aan wat outaar het zy, daar de Patroon of Patroneſſe derzelve kapellanye of altijd duurende vikarye, met de toeſtemminge van den bezitter der vikarye zelf en van de genen die 'er

belang aan hebben, het wettelijk goed zullen vinden, in het kerkelijke bedient en waargenomen te worden: en de andere door den beſcheiden Heer *Pieter Janſz. van Braken*, Prieſter, in 't gaſthuis van den Briel, volgens den inhoud der ſtichtinge, aan 't outaar van 't H. Kruis opgerecht, en door den zelven *Pieter* en door Heer *Hugo* vermeerdert was, om, daar het hun goed dagt, bedient te worden,) begeerende, zeg ik, de zelve vikaryen met alle haare rechten en vorder toebehoren, op de beſte form, wijze, rechtsgebruik, zoo hy beſt konde en behoorde te doen, ten behoeve van zijnen neef *willem Willemſſe van Alkemade*, den zoon van *Willem Schuiten*, kerkelijk perſoon onder het Biſdom van Utrecht, neer te leggen, te verwiſſelen, of op een andere wijze zuiverlijk en eenvoudiglijk om Gods wille te vervreemden: Zoo heeft hy den eerzaamen Meeſter *Jakob van Bemmel*.. aan 't Hof van Utrecht, tot zijnen gemagtigden aangeſtelt, en hem gemagtigt om iemand anders, of meer anderen, met dezelve magt in zijne plaats aan te ſtellen; ten einde hy voor hem (*Vrank Pauwelſz.*) en uyt zijnen naam ten behoeve en voordeele van den voornoemden *Willem van Alkemade*, af zoude leggen, onherroepelijk zoude verwiſſelen, of op wat andere wijze dat het waar zoude vervreemden zijne vikaryen of kapellanyen voornoemd. By dit alles is tegenwoordig geweeſt, en heeft haare toeſtemming tot het zelve gegeeven, de eerzame Juffrouw *Flora van Kraken*, de echtgenoot van Meeſter *Willem Schuiten*, dewelke de waarachtige en ontwyfelbare patroneſſe van de voornoemde vikaryen en kapellanyen is; en door den voornoemden Heer Vikaris (*Vrank Pauwelſz*) ver-

verzocht was daar tegenwoordig by te koomen; gelijk ook haar gemaal, Meester *Willem*, daar tegenwoordig by was, en 'er zijne toestemminge toe gaf. Ten dien einde geeft hy en verleent hy aan Meester *Jakob van Bemmel*, zijnen gemagtigden voornoemd, een byzonder bevel, om in de handen van Mijnheer den oudsten vikaris in geestelijke zaken te Utrecht, of van wat ander Overste dat het zy, die magt tot zodanige zaken heeft, zijne twee gemelde vikaryen of kapellanyen, uyt hoofde van afstand of van verwisselinge, op de beste wijze als doenlijk is, overtegeeven; en vorder om aan handen (van den zelven Vikaris of Oyerste) den eed uyt naame van den aanstelder (*Vrank Pauwelsz.*) af te leggen; de twee vikaryen of kapellanyen voornoemd van zijnentwege neer te leggen, te verwisselen, of te vervreemden; en te zweeren dat in deze nederlegginge, verwisselinge, of vervreemdinge, geen list, bedrog, simony, of eenig ander ongeoorlofd verdrag omgegaan is. Welverstaande nochtans dat de voornoemde aanstelder uyt de vruchten van zijne vikaryen of kapellanyen voornoemd, zoo lang als hy leeft, behouden zal een jaargeld, of de dadelijke helft van de vruchten zijner vikaryen of kapellanyen voornoemd: namentlijk op dat de zelve aanstelder by de gemelde nederlegging, of verwisseling, of vervreemding, geen al te groote schade zoude lijden. En hy belooft dat hy alles en ieder in 't byzonder, wat zijn gemagtigde voornoemd of die de zelve gemagtigde in zijne plaats gestelt mag hebben, omtrent het bovenstaande gedaan of laaten doen zal hebben; verbindende ten dien einde alle zijne goederen, die hy tegenwoordig heeft, of in 't

toekoomende verkrijgen zal. Gedaan te Leiden, in het jaar, in de maand, op den dag, als boven: in de tegenwoordigheit van *Rudolf van Aſten*, voor deezen Deken van Rijnland, en van Heer *Jakob Egberts*, woonende onder het ſtift van Utrecht.

Deze Vikary / dewelke by afwezendheit jaarlijks drie gulden opbragt / wierd in 't jaar 1515 bekleedt door Meeſter Jan Bryaert.

Noch was 'er eene Vikary aan 't outaar van den H. Apoſtel Matthias.

Dan was 'er noch een ter eere van den Almogenden Godt, en van zijne glori-rijke Moeder de Allerheiligſte Maagd, geſticht door Jan van Kraken, een borger van den Briel.

Een vierde was 'er aan SS. Petrus en Paulus altaar.

Een vijfde aan S. Antonis outaar.

Een ſesde aan S. Joris outaar.

Een zevende aan 't outaar van S. Jan den Dooper.

Behalven de voornoemde outaren / vindt men noch het outaar van S. Chriſtoffel, en dat van den heyligen Belijder Franciſcus vermeldt.

Tweede Parochi-kerk.

De tweede Parochi-kerk / S. Pieters kerk in Maerland genaamd / is niet op den naam van den heiligen Biſſchop en Belijder Lambertus, gelijk de la Torre gemeent heeft / maar van den Prins der Apoſtelen Petrus, ingewijdt geweeſt. Het Paſtoors ampt / 't welk door verkiezinge bergeven wierd / is in 't Kapittel ingelijft geweeſt.

Patroon.

Deze Parochi-kerk plagt door wereldlijke Prieſters bedient te worden. Maar gemerkt dat

dat 'er in 't jaar 1553 gebrek aan wereldſche Prieſters was; hebben de voornaamſten van dat eyland hun toevlugt genomen tot den Abt van Marienwaert. Daar op heeft gemelde Abt een van zijne Monnikken / die op dat pas de Onder-paſtory van Schiedam bekleede / tot Paſtoor van de gemelde kerk aangeſtelt.

In 't jaar 1558 was hier Paſtoor Johan de Meyer, anders Hardenberg genaamd / een Delvenaar. Katolijke Paſtoors en Vikariſſen.

Niklaas † Damius en Reinier Donteklok hebben de nieuwe gezindheit in de kerk van den Briel ingevoert. Paſtoors of Vikariſſen van 't gelove afgewcken.

In deze kerk zijn ook verſcheide Vikaryen aan zoo veele byzondere outaren geweeſt: namentlijk /

Eene Vikary aan 't outer van 't H. Kruys, werdende begeven door de Graven van Hollant: en was by afwezendheit jaarlijks waardig 3 gulden / 16 ſtuivers.

Eene aan S. Annaas outaar: dewelke begeven wierd door den Heer van Voorn / en by afwezendheit jaarlijks opbragt elf pond / tien ſtuivers.

Eene aan S. Stevens of Severus outaar.

In den Briel / in het zuider gedeelte van de ſtad / heeft ook een Gaſthuis geſtaan: daar Pieter Janſz. van Kraken eene Vikary van 't H. Kruys heeft opgerecht: welke Pieter van Kraken, gelijk ook Heer Hugo, dezelve Vikary naderhand van noch grooter inkomſten heeft voorzien. Dit blijkt uyt den volgenden brief: Gaſthuis.

De Heer *Frank Pauwelſz.* Prieſter, en Vikaris in de Kollegiale Kerke vanden Briel, onder het Biſdom van Utrecht, heeft beide deze Vi-

† Schokius de Can. Ultraject. pag. 489.

karyen of Kapellanyen bezeten : waar van de eene door *Johan van Kraken*, inwoonder en burger van den Briel, ter eere van Godt almagtig en van des zelfs Moeder de allerheiligſte Maagd was geſticht: te weten zodanig dat volgens den inhoud en de beveſtiging der ſtichtinge de gemelde altijd-duurende Vikary of Kapellany zou mogen in 't geeſtelijk waargenomen en bedient worden aan zoo een outaar, als de Patroon of de Patroneſſe, met de toeſtemminge van den Regent der Parochikerke, en van de genen die daar in te zeggen hebben, wettiglijk zouden vaſtſtellen. De andere Vikary was door den Heer *Pieter Janſz. van Kraken*, Prieſter, geſticht in 't Gaſthuis, aan 't altaar van 't H. Kruys, zoo als uyt den inhoud der ſtichtinge blijkt: en is naderhand door den zelven *Pieter Janſze*, en door Heer *Hugo*, noch vermeerdert en met grooter inkomſten voorzien. Zoo heeft dan gemelde Heer *Frank Pauwelsz.*, met de toeſtemminge van Juffrouw *Florentia van Kraken*, Meeſter *Willem Schuitens* echtgenoot, die de waare en ontwijfelbaare Patroneſſe der voornoemde Vikaryen of Kapellanyen is, den 13 van September 1546, de gemelde Vikary voor eenen Notaris overgedaan aan *Willem Willemsz. van Alcmade*, Meeſter *Willem Schuytens* zoon.

Klariſſenkloofter,

In den Briel heeft noch een Klariſſen kloofter van S. Franciſcus **Order geſtaan: 't welk door** Margareta, **de weduwe van** Karel van Borgonje, **gebouwt is in 't jaar** 1483, **en uyt een Delfſch kloofter van dezelfde Order is voortgeſproten: de oplomſte van dit kloofter ſtaat by** Lucas * Wadingus **op de volgende wijze beſchreven:**

* Annal. FF. Minor. pag. 159.

De

De Hartoginne *Margareta*, weduwe van *Karel* wijle Hartog van Borgonje, heeft in dit jaar den 26 van April van Paus *Sixtus* verlof bekomen om in haare ſtad den Briel, onder 't Biſdom van Utrecht, een *Klariſſen* klooſter te timmeren op den zelfden voet, gelijk die klooſterorder in Damiaans klooſter by Aſſiſie allereerſt was ingeſtelt: en vorders om de (3) Abdiſſe, en de eerſte tucht-meeſtreſſen, te haalen uyt het klooſter van S. *Maria de Nazarelli*, ſtaande in de ſtad Delft onder het voornoemde Biſdom: en noch al vorder om vier Minnebroeders, van den Regel der *Obſervanten*, ten dienſt der gemelde Klariſſen af te vaardigen: te weeten eenen bequaamen Biechtvader, eenen die de kerkelijke wijdzels ontvangen had, en twee Lekebroeders, dewelke gehouden zouden zijn in een ander huys by het klooſter te woonen: eindelijk om het zelve klooſter te onderwerpen aan den Vikaris der Obſervanten. enz.

Dit klooſter ſtond onder het zoo-genoemde Kapittel van Utrecht: naderhand is het / gelijk meer andere klooſters in Nederland / tot den Regel van S. Auguſtijn **overgegaan. Doch in de woede der laatſte tijden is het / zoo wel als verſcheide andere klooſters / verdelgt en om verre gewozpen.** 't welk naderhand is afgebroken

In het handſchrift van Joris van Egmont **wozd dit klooſter genoemt** het huys of konvent der Celle-zuſteren, leevende naar de order en den regel van S. Auguſtinus. **En upt dien hoofde wozd de Pzioz van de Reguliere Kanonnikken te 's Gzavezande dooz een openbzief van den gemelden Biſſchoz gemagtigt om de Zuſteren van dit konvent tot de klooſter-geloſte aan te neemen; en het zelve konvent / zoo dikwils als**

als hy het dienſtig zal oordeelen / in 't gezelſchap van iemand uyt zijne order te gaan bezigtigen of viſiteeren. Hier nevens eenige Paſtoors.

Paſtoors:

Adriaan * Uyttenhage, zijnde een wereldſch Prieſter / te Delft geboren / en aldaar geſtorven den 6 van September / in 't jaar 1652.

Johan van Kampen, Bacelier in de Godtheit / is de eerſte na de tijden der Reformaatzie geweeſt die zijn verblijf in den Briel heeft gevеſtigt: woonende ten huize van den Wel-Edelen Heer N. vander Laan.

Na van Kampens vertrek is het land van den Briel eenigen tijd bedient geweeſt door twee Jeſuyten. Maar dewijl de eene in 't jaar 1664 door de peſt weggerukt wierd / en de tweede in 't volgende jaar gevangen wierd genomen / hebben de Vaders Jeſuyten die kerk verlaaten: dewelke hoort daar aan / te weeten in 't jaar 1667 / te bedienen wierd gegeven aan Johan Roſa: dewelke opgevolgt is door Adriaan van Dijk, een Utrechtenaar. In van Dijks plaats is gekomen Sebaſtiaan Verwel, een Schiedammer.

Zoo is dan de paſtory van den Briel en 't omleggende land in 't jaar 1670 opgedragen aan Govert Trippelvoet, een Rotterdammer / en een Keulſch Godtgeleerde. In 't jaar 1676 is Trippelvoets plaats gevult door

Johan Droog, te Waddingsveen geboren: en als dezelve anderhalf jaar daar na overleden was / is hem tot nazaat gegeven N. Metelen, die 'er korten tijd heeft geſtaan. Na Metelen is gevolgt Barent van Ghelder, een Brabander. In van Gelders plaats is gekomen

* Roomſch Verhaal van Jakob de la Torre.

men N. Koppers, uyt het land van Kleef: na wien Govert Trippelvoet voor de tweede reize Paſtoor van den Briel is geworden. Maar door dien hy dien laſt niet langer konde draagen / is hem tot nazaat gegeven François Baſius, te Duynkerke geboóren. Als Baſius na eene andere paſtory beroepen was / is de paſtory van den Briel opgedragen aan Pieter Tromp, een Edammer. Na deszelfs vertrek heeft de Heer Floris Bemont, een Hagenaar / dezelve paſtory eenige jaaren bedient. En als hy ook elders beroepen was / is Johan Helſen, te Weſterlo in Brabant geboren / en een Lovenſch Godtgeleerde / door de Kerk-overſten naar die moejelijke plaats gezonden. En als Helſen, na eenige jaaren arbeids / elders hene getrokken was / is de Heer N. de Jager, een Gentenaar / tot die poſt beroepen.

De Briel heeft geen kleinen luiſter gekreegen door de geboorte en geleerdheit van Kornelis Nieuſtad: dewelke daar in de wereld gekomen is in 't jaar 1549. Hy heeft te Douay geſtudeert / kort na dat daar een hooge ſchole was geſticht; en is de eerſte geweeſt / dewelke te Leiden tot Hoog-Leeraar der Rechten is aangeſtelt. Naderhand is hy Bewindhebber van de Leidſche Academie / en Raadsheer in den hoogen Raad van Holland geworden: en is ook Heer van Zevenhoven en de Kapel geweeſt. Hy heeft zeer geleerde ſchriften over de Hollandſche leenen en de Huwelijks kontrakten uytgegeven; en is in 't jaar 1606 / ſeven-en-vyftig jaaren oud / in den Hage overleden.

AAN-

AANTEKENINGEN.

1. Dat de Briel [a] zoo veel te zeggen is als de Bree-Hel, en dat dit als een overblijfzel is van den ouden naam, is allereerſt uytgevonden door *Adrianus Junius*; welke giffing *Cluverius* naderhand ook heeft opgegeven, zonder den lof der uytvindinge aan gemelden *Junius*, wien hy geduurig beknibbelt en beſtraft, toe te ſchryven. Op deeze giffinge van *Junius*, dat de Briel zoo veel te zeggen is als de brêe hel, ſlaat een andere opmerking van *Scriverius*; dewelke gevonden heeft dat de rivier die door 't eyland Voorn loopt, en 't ſtedeke Geervliet beſpoelt, by *Melis* [b] *Stoke* den naam heeft van de *Wydel* of *Wiedel*: 't welk zoo veel te zeggen is als de wyde *Hel* of *Helius*. Waar uyt *Boxhornius* niet zonder reden beſluyt dat de mond *Helius*, daar *Plinius* van gewaagt en daar de deftige Schryvers van ons Nederland zoo lang over gekrakeelt hebben, niet langer gezocht, maar zekerlijk by den Briel geſtelt moet worden.

2. Zoo houdt het dan de Heer Auteur met de meeſte Hiſtoriſchryvers, dewelke doorgaans beweeren dat het land van Voorn in ouder tijden onder Zeland wierd gerekent. Onder anderen word dit gevoelen ook geſtijft door den brief, in dit werk aangehaald, daar de Abt van Mariënwaert den Briel in Zeland ſchijnt te plaatzen. In zekeren ſtichtingbrief, onder Ruggen aangehaald word het ook vaſtgeſtelt. Ik wil dit gevoelen, daar de hooge Overheit zich aan gelegen heeft laaten zijn, noch voor noch tegenſpreeken: en zal maar hiſtoriſcher wyze verhaalen dat niet alleen *Simon van Leeuwen* [c], maar ook de Heeren Staaten van Holland en Weſtvrieſland, het anders verſtaan hebben. De Schryvers, die voor Zeland ſpreeken, ſteunen voor eerſt op een oude Grensſcheidinge, daar het rechtsgebied van Zeland aldus word bepaalt: *Dat alle de geenen, die woonen tuſſchen Borniſſe en Heidenzee, onder deze keure begrêpen zullen wezen.* Op dezelfde wijze ſpreekt Graaf *Willem* II, in een handveſt aan de ſtad Middelburg verleend. *Borniſſe* word gehouden

a Apud Boxhorn. in Append. ad Theatr. Urb. Holl.
b In die Wiedele voor Gheervliet.
c Batav. Illuſtr. p. 131, 132.

voor

voor het dorp, of liever het riviertje, Berniſſe of Perniſſe. Maar, zegt *van Leeuwen*, tot Borniſſe toe is niet gezeit dat 'er Borniſſe (en dat ganſche land) onder begrepen was. Ten tweede word voor Zeland ingebragt dat het Burggraaffchap van Zeland altijd bekleedt is geweeſt door de Heeren van Voorn: En dit, aldus verſtaan moet worden, van dien tijd af dat Voorn onder zijne eigen Heeren heeft geſtaan: en dit zeggen zy, is een teken dat het eiland Voorn voor een Zeeuwſch eiland wierd gerekent. Maar volgens *van Leeuwen* maakt dit geen vaſt gevolg: hy had 'er miſſchien deze aanmerking konnen byvoegen; dat de Burggraven door onze Graven aangeſtelt wierden; en dat de eerſte Heer van [d] Voorn de jongſte broeder van *Floris* III. is geweeſt. Nu kan Graaf *Floris*, om zijnen broeder en deszelfs nakomelingen te begunſtigen, het Burggraaffchap van Zeland wel gehecht hebben aan de heerlijkheit van Voorn; en de Zeeuwen, met zoo een aanzienlijken Burggraaf wel gedient, zullen d'er weinig na gevraagt hebben of zijne heerlijkheit onder Holland of onder Zeland behoorde. Dit ſla ik zoo maar in 't hondert voor; 't ſtaat een ſchryver vry, zonder dat hy daar door partydig word, naardere bewyzen voor of tegen een verſchilpunt op te zoeken. Maar wat zal *van Leeuwen* te antwoorden hebben op den brief van Hartog *Aalbert*, den 26. Graaf van Holland? Deze Vorſt heeft in 't jaar 1394. een handveſt aan die van Zirixzee verleent: en na dat hy de Hollandſche ſteden genoodigt had om dat handveſt te ondertekenen; noodigt hy ook de Zeeuwſche ſteden, en daar onder den Briel, om hun zegel ook daar aan te hangen. Wie zal het beter geweeten hebben als een Graaf van Holland en Zeland zelf? *Maar*, zegt *van Leeuwen* wederom, *daar volgt niet anders uyt, als dat de handſchryvers van Hartog* Aalbert *het gemeen zeggen gevolgt hebben. . . . en dat de grensſcheiding tuſſchen Heidenzee en Borniſſe niet wel is geduidt.* Het is waar dat Graaf *Aalbert*, buiten ons land gebooren, ligt de rechtſchapene kennis van Hollandſch of Zeeuwſch niet zal gehad hebben: en de Beampt-ſchryvers van den Graaf volgen ſlegts het gemeen gevoelen; het niet tegenſpreeken van de

[d] Zie Goudhoeven onder Voorn.

Hol-

Hollandſche ſteden, en van de Hiſtori-ſchryvers, om recht uyt te ſpreeken, verdient al eenige opmerking. Doch volgens *van Leeuwen* is dit maar een ongemerkt misverſtand; om dat 'er weinig aan gelegen was; en Voorn doch een eige regeering had. En daarom, meent hy, heeft men dat zeggen maar ongemerkt laaten doorſchieten. Wat hier van zy, het is zeker dat dit verſchil heden of giſteren niet is opgekomen. Vrouw *Maria van Borgonje*, in een handveſt van den 14. Maart 1476, weet daar al van te ſpreeken. *Alſoo van de ſtede van den Briel en lande van Voorn contentie en geſchil is tuſſen de landen van Hollant aen de een ſyde, en den lande van Zeland aen d'ander ſyde, welke van de voorſz. landen dat toebehorende is; ſo ſal de ſtad van den Briel, met den lande van Voorne voornoemt, in de voorſz. proviſien, articulen en punctten mede begrepen ſyn, om hun ſelven te dienen voor hun, als toebehoorende een van de voorſz. landen.* Is 'er toen al verſchil over geweeſt, en heeft de voornoemde Hartoginne daar over niet willen vonniſſen, zou ik ligtelijk oordeelen dat het nu, na verloop van eenige eeuwen, wat zwaar zoude vallen dit krakeel te beſliſſen. En uyt zeker beſluyt, door de Heeren Staten van Holland en Weſtvrieſland genomen den 15. Februarii 1674, blijkt dat onze hooge Overheit, wiens gezag op dit ſtuk geene byzondere ſchryvers konnen opweegen, het land van Voorn zodanig aan Holland toewijzen, dat het altijd onder Holland heeft behoort. Als die van Zeland, in 't jaar 1674, den Prins van Oranje tot Erfſtadhouder verkoren hadden; hebben zy zich zelven, in het opſtellen van de akte, de heerſchappy over den Briel en het land van Voorn aangematigt: de Brielenaars, daar over klachtig gevallen, hebben van de Staten van Holland enz. het voorgemelde beſluit verkreegen: waar uyt wy de volgende woorden maar willen trekken:

„Waar op gedelibereert en in achting genomen „zijnde dat de voorſchreve ſtad van den Briele en lan„de van Voorne van alle ouden en onbedenkelijken „tijde hebben gehoort, en noch behooren onder de „hooggemelte Provincie van Hollant ende Weſtvries„land, en een onderſcheide lidt van de hooggemelte „Provincie zijn geweeſt; dat de Graven van Hollant

in

„in dier tijd, en daar na haar Ed. Grootm. daer over „hebben gehad en geexerceert, ook noch hebben „en excerceren, allerhande actens van ſouverani- „teyt en hoog geſag; ſonder dat de Graven van Ze- „lant, of nu de hooggemelte Heeren Staten van den „ſelven lande, in ofte over de voorſz. ſtad en lande „van Voorne, eenige de allerminſte akte van ſouve- „rainiteyt, of ander geſag of directie, hebben gepleegt, „ofte noch plegen: en dat mitsdien de expreſſie by de „hooggemelte Heeren Staten van Zelant, in de voorſz. „reſolutie, ofte ook in de voorſz. brieven gedaan, „van gene de allergeringſte operatie ten reguarde van „haar Edele Grootmogende, ofte ook van de voorſz. „ſtad van den Briele en lande van Voorne kan weſen; „is goet gevonden ende verſtaan mits deſen wel ex- „preſſelijk te verklaren dat haar Ed. Grootmogenden „verſtaan dat de voorſz. ſtad van den Briele en lande „van Voorne altoos zijn geweeſt en gehoort hebben, „en noch zijn en hooren, onder de ſouverainiteyt en „het geſag van de Provincie van Hollant en Weſt- „vrieſlant, als een onderſcheiden lidt van dien: en „dat de hooggemelte Heeren Staten van Zelant daar „op, ofte daar over, noch recht, noch actie, noch „yets het allergeringſte en competeert. . .

Hier tegen heeft de Heer *Smallegange*, in zijne Kronijk van Zeeland, al veel in te brengen. Onder anderen heeft hy het zeer geladen op *Simon van Leeuwen*; en op *van Leeuwens* antwoord, dat de woorden *tuſſchen Heidenzee en Borniſſe*, niet te zeggen zijn dat Heidenzee en Borniſſe daar onder begreepen waren. De grensſcheiding van Heidenzee en Borniſſe, zegt hy, bevat die plaatzen zelf, en maaken recht de paalen van Zeeland. Maar ik kan zoo veel ongerijmdheits in *van Leeuwens* antwoord niet zien: en de Heer *Smallegange* behoorde zijn zeggen wat naarder beveſtigt te hebben. Maar buiten dat brengt de Heer *Smallegange* twee of drie brieven by van Graaf *Aalbert*, daar de Briel onder de Zeeuwſche ſteden word opgetelt: Doch daar uyt volgt maar dat Graaf *Aalbert* in eene verſchillige zaak volgens het eene gevoelen geſproken zal hebben.

Het zal miſſchien een vaſter bewijs voor Holland ſchijnen, dat al wat nu onder den naam van Zuithol-

land begreepen is, voor hene verdeelt wierd in Zuitholland, Noortholland, het land van Voorn, Kennemerland, en Weſtvrieſland: zoo als volgens *e Oudenhoven* te zien is in de Rekenkamer van Holland. Maar wy willen ons met gene onzekere bewijzen behelpen. En die verdeeling, daar *Oudenhoven* van ſpreekt, zal miſſchien opgekomen zijn naar dat het eiland van Voorn zekerlijk aan Holland is gekomen.

Die voor het gemeenſte gevoelen zijn, en beweeren dat het land van Voorn in oudertijden Zeeuwſch is geweeſt, zijn onder malkander niet eens wanneer dat het Hollandſch zou zijn geworden. *Boxhornius f* weet niet door wat geval dat het aan Holland is geraakt: hoewel hy elders *g* gelooft dat het door het overlijden van *Machtelt*, de laatſte Vrouw van Voorn, aan Holland is gekomen. Dit is het gevoelen ook van *Goudhoveh*. *Mattys vander Hoevei* beweert dat het eerſt met Holland is vereenigt onder *Maria van Borgonje*, in 't jaar 1476.

3. Zoo hebben deze Klariſſen ook Abdiſſen gehad. Echter hebben de inſtelders der laatere Orders den naam van Abt en Abdis doorgaans afgekeurt: want hoewel dat Abt, volgens de eerſte en natuurlijke betekening, niet anders te zeggen is als Vader; *k* zoo is het allengskens, en door het verſlappen der kloſtertucht, de manier geworden dat de Abten tot hooge bedieningen, 't zy in 't geeſtelijk of in 't wereldlijk, aangenomen wierden: en daar door is 't geſchiedt dat de naam van Abt al vry aanzienlijker en hoogdravender ſcheen te luiden als in de eerſte opkomſte: en daarom hebben de ſtichters van de laatere orders, op dat het hart der Kloſtervoogden door de hoogdraventheit van dien tytel niet al te hoog zoude rijzen, een andere benaming verzonnen. Even eens is het gegaan met den naam van Abdis: en daarom hebben de laatere vrouwenkloſters den naam van Abdis

e pag. 8.
f In de beſchryving van Zeland.
g Theatr. urb. Holland. ad Brielam.
h Goudhove in de beſchr. van Voorn.
i Vander Hoeve Handveſt kronijk 2. Boek 4. kapitt. 9. in Voorn.
k Vide Dom. Eſpenium in jus can. part. 1. tit. 31. cap. 1.

lan-

laaten vaaren, en zich met den tytel van Priorinne, Moeder, of iet diergelijks, vergenoegt. Meer andere naamen, dewelke in 't eerſte niet anders als een Overſte van eenig klooſter betekenden, zijn mettertijd, ten deele door vleyery ten deele om de voorgemelde reden, al hooger geſteigert, en zwieriger geworden. Niet was 'er in 't begin gemeener, als dat Overſten der Monnikken *Prælati* en *Præſules* genoemt wierden: dat was niet anders te zeggen als Overſten, Voorgangers, of zoo als die naamwoorden beſt uytgelegt worden. Tegenwoordig worden de Abten noch *Prelaaten* en *Præſules* genoemt: maar nu geeven die woorden eene kerkelijke verhevendheit, waardigheit en gezagvoering te kennen; gelijk de Kanoniſten, of uytleggers der kerkelijke wetten, volgens *Aſcanus Tamburinus* doorgaans aanmerken.

Ik kan den Briel zoo niet verlaaten zonder den marteldood van den vroomen *Beroaldus Janſz.* te vermelden. † Hy was Kanonnik in den Briel; en een eenvoudig en openhartig Heer. Hy had een huis ſtaan naaſt het huis van eene Mary; wiens dochter de byzit was van den dollen Steevoogd *d'Ommale.* Dit huis wilde de pol met gewelt hebben: *Beroaldus*, niet genoeg overweegende wien dat hy tegen zoude hebben, begeerde van zijn huis niet af te ſtappen. Daar op word hy 's nachts uyt zijn bedde geligt; ongehoord ten galge gedoemt: en als hy met een naar geſchreeuw om hulp riep; wierd hy, half levend en half dood, onder de aarde gedompelt.

l Aſcan. Tamburin. de jure Abbat. tom. 1. diſp. 1. qu. 3.
† Petr. Opmeer Decad. 1. lib. 1.

OOSTVOORN,

Oostvoorn.

Wierd van ouds / volgens van *Leeuwen, de Kapel van Doom genoemt. Daar ſtond een ſlot / daar het hof plagt gehouden te worden. De kapel / die 'er ſtond / was op den naam

Kapél en Kapittel aldaar.

* S. van Leeuwen Bat. Illuſtr. part. 1. p. 214.

van S. Pancras ingewijdt: en in deze kapelle was door eenen Heer van (1) Voorn een Kapittel / bestaande uyt acht Kanonnikken en eenen Deken / gesticht geweest. De Deken wierd door het Kapittel gekozen.

In 't jaar 1519 was alhier Deken Meester Gerbrand Simonsz. zijnde ook Licentiaat in de Godtgeleerdheit en Onder-pastoor te Haarlem.

Vergeevers der Kanonniksdyen.

In 't jaar 1549 / was de Heer Willem van Bronchorst Deken van Oostvoorn.

De pastory had jaarlijks aan vast inkoomen 40.* gulden: de Regent / als hy afwezig was / trok in alles niet meer als 7 gulden.

Pastoor.

In 't jaar 1514 was Mr. Lukas Regent dezer kerke.

Ook was 'er een pyobe / met den last van eene weekelijke Misse: en was by afwezendheit waardig vier gulden.

Inkomsten van den Koster.

Het kosters-ampt was by (2) afwezendheit waardig vier gulden 's jaars. In 't gemelde jaar was koster van Oostvoorn Mr. Gerrit, by-genaamd Storms-neef.

* Zoo staat 'er in een lijst van de geestelijke Ampten, die ter vergeevinge der Graven stonden.

AANTEKENINGEN.

1. Dit zal *Machtelt*, de laatste Vrouw van 't eyland Voorn, gedaan hebben: want *Gouthoezen* getuigt dat zy 8 *Prebenden heeft gedoteert*. Dit kan op geene andere prebenden passen als op die van Oostvoorn: in den Briel waren d'er reeds al 12. gesticht. De prebenden wierden door den Graaf vergeeven, en konden ieder 100. Rhijnsche gulden 's jaars, daar of daar ontrent opbrengen. Zie onze Aantek. op de Voorberichten van *Batavia Sacra*, pag. CLV.

2. Al wederom *by afweezen*, zelfs tot de Kosters toe. De Leezer zal dit al menigmaal, om niet te zeggen

zeggen ſchier altijd, ontmoet hebben; en zal het noch zeer dikwils ontmoeten. De kerkelijke ampten wierden maar aan iemand uyt gunſt gegeven, al had hy 'er dikwils geene bequaamheit toe; en al had hy den wil niet om die te bedienen. Ja doorgaans had de zelfde perſoon onderſcheide ampten in verſcheide plaatzen. En op dat het ampt evenwel niet onbedient zoude blijven; zag men ergens een ſlechten hals, op te loopen, die zich met een geringe inkomſte liet payen; en door Mijnheer den Paſtoor, die dikwils op zijne muilties ledigging, al den arbeid van het paſtoorſchap bezuurde. In 't jaar 1427. was *Ghibe Ianſz.* Deken en Proviſor van Ooſtvoorn.

RUGGHEN.

Rugghen was eene heerlijkheit / met eene Parochi-kerk / buiten het gerecht van den Bziel. De kerk was de H. Maagd als Patroneſſe toegewijdt: de paſtory wierd dooz de Graven van Holland / als Heeren van Doozn / vergeeven.

In 't jaar 1514 was Regent van deze kerke Meeſter Michiel: dewelke jaarlijks 12 gulden genoot (1)

Onder de Parochi-kerk en heerlijkheit van Ruggen heeft van ouds geſtaan eene Pziory van Reguliere Kanonniken: volgens den regel van S. Auguſtinus; en de H. weduwe Elizabet toegewijdt. Deze Pziory / dewelke onder het Kapittel van Windesheim behoozde / wierd dooz de wandeling de Pziory van Ruggen genoemt.

De gemelde Pziory ſtond op het kerkhof der Parochi-kerke: dewelke in 't jaar 1403 dooz Aalbert Graaf van Holland aan deze heerlijkheit was gegeven: en was daar op getimmert

door den hoog-geboorен en eerzaamen Heer / Hugo, Ridder en Heer van Heenvliet. Uyt den brief der stichtinge / dewelke den 6 van Maert 1404 door Frederik Bisschop van Utrecht bevestigt is / blijkt dat de volgende luiden de inkomsten dezer Prioryе van tijd tot tijd vermeerdert hebben: Jan Willemsz; Een zeker eerwaardig man / met naam Heer Gerrit, en by-genaamd Appelman, Hugo Prys, eene eerzaame vrouw genaamt Massa Hans Pape, Katryn Kaarsebakkers, Dirk Huygen, Niklaas Jakobze Zoetens, Aeltje Huygen, Jan Huygen, Wouter Heer Pauwelsz. (2)

Dewijl de eerw. Heer Augustinus Hoppenbrouwer, waardig Prior van de Reguliere Kanonniken te Loven* / de goedheit gehad heeft van den Druklker / Christianus Vermey, verscheide stukken / zoo wel van dit Klooster op Ruggen / als van verscheide andere Kloosters die 't hunner plaatze gemeldt zullen worden / toe te zenden: zullen wy hier eenige brieven raakende het Regulieren Klooster van Ruggen opleveren. Door af laaten wy gaan den fondaatzi-brief zelf: waar in verscheide aanmerkens-waardige omstandigheden vermeldt worden.

IN *den naame der H. en onverdeelde Drievuldigheyt, Amen.* Ter eeuwige gedagteniſſe der zake; *Frederik* door Gods genade Biſſchop van Utrecht. Wy meenen Gode een aangenaamen en behaaggelijken dienſt te doen, als wy het kloosterlijk leven daar het gesticht is, handhavenen: en zoo wel het zelve als die Gode daar in

* *Prior in throno B. Mariæ Virginis ad S. Martinum Lovanii.*

die-

dienen, volgens den pligt van ons harderlijk ampt, voor al als 'er de godvruchtige mildadigheit der geloovigen de hand aan leent, tegen de aanrandigen van quaadaardige menſchen te beſchermen. Dierhalve zy het kundig aan de nakomelingen en aan de tegenwoordigen dat de in Chriſtus beminde man, en hooggebooren Heer *Hugo van Heenvliet*, onder ons Bisdom woonende, door een yver van godtvruchtigheit en liefde ontſtoken, en met het verlof en den wille van den Doorl. Vorſt Heer *Aalbert*, door Gods genade Paltsgraaf aan den Rhijn, Hartog van Beyeren, Graaf van Henegouwen, Holland, en Zeeland, en Heer van Vriesland, den rechten patroon en begeever van de Parochikerk te Rugge in de heerlijkheit van Voorn, in de oorden van Zeeland, ook onder ons voornoemde Biſdom gelegen; en ook met de toeſtemmingen van Heer *Johan Niklaas* zoon, Paſtoor der gemelde Parochikerke te Rugge, en van den eerwaardigen en aanzienlijken Heer *Johan van Montfoorde*, Prooſt en Aartsdiaken van Utrecht, welke toeſtemmingen in hunne opene brieven, die met hunne eigens zegels bezegelt zijn, gemeldt worden; in welke brieven de toeſtemming van den Paſtoor aldus uytgedrukt ſtaat. *

Ic *Jan Clays* ſoon, Cureyt onſer Vrouwe kerke te Rugghe, Doe kondt ende kenlic allen luden die deſen brief ſullen ſien of horen leſen: Dat ic gheconſenteert hebbe ende conſentere mit deſen open brieve Heren *Hughe van Heenvliet* metten Prieſteren die daer toe vercoren ſijn,

* Deze toeſtemming van den Paſtoor ſtond in de Nederduitſche taale aldus uytgedrukt.

ende anghenomen hebben te ſtichten ende te oordineren in mijnre kerken ende opt kerchof vanden Rugghe voorſz. een Clooſter van Regulieren in allen manieren als mijns liefs gheduchts Heeren van Hollants brief begrepen heeft. Tot wilken Clooſtere ende Convente voorſz ic ghegheven hebbe ende gheve om ſalicheyt mynre zielen den dienſt van onſer Vrouwen inder voorſz kerken met ſinen toebehoren in allen manieren als icken ghehadt hebbe tot deſen daghe toe, ende alle andere perticulen en vryheden die myn lieve Heeren van Hollant, Heere *Hughe van Heenvliet* ende Prieſteren voorſz. ghegheven heeft, ſijn gheſchiet bi minen wille ende conſente. In kenniſſe der waerheyden ſo hebbe ic minen ſeghel hier an ghehanghen, ghegheven int jaer ons Heeren 1403. op ſinte Baven dach.

De toeſtemming van den Prooſt en Aartsdiaken luide aldus:

WY *Johan van Montfoorde*, Prooſt en Aartsdiaken van Utrecht, doen kond allen den genen, die den tegenwoordigen brief zullen zien; dat wy aan de ſtichting, oprechtinge, en begiftiginge van het toekomende klooſter of genootſchap der Reguliere Kanonnikken in de Parochikerk te Rugge, 't welk op het kerkhof der zelve kerke en eenige omleggende landeryen, in de heerlijkheit van Voirne, in de oorden van Zeeland, onder het Biſdom van Utrecht en ons Aartsdiakenſchap, door den hooggebooren man *Hugo*, Heer van Heenvliet, onder het zelve Biſdom woonende, met het verlof en den wille van den Doorl. Vorſt Heer *Aalbert*, by Gods

Gods genade Paltsgraaf, (e nz. als boven,) ter baarblijkelijke vermeerderinge van den goddelijken dienſt geſticht en opgerecht zal worden, in alles en allenthalve, zoo als het wijdloopiger vermeld ſtaat in den brief die door den eerw. Vader en Heer in *Chriſtus*, onzen Heer *Frederik* Biſſchop van Utrecht, over de gemelde ſtichting uytgegeeven is, en in welken brief de inhoud van onzen tegenwoordigen brief van woord tot woord ingevoegt is, onze toeſtemming en medeſtemming gegeeven hebben; behoudens echter het recht, 't welk ons in de voornoemde kerk van rechtswegen of volgens de gewoonte toebehoorde. Zullende deze onze brief ter getuigeniſſe dezer zake dienen. Gegeeven in 't jaar des Heere duizent, vierhondert, vier, den vyfden dag van Maart.

Het zy kundig, zegge ik, dat de gemelde Heer van Heenvliet tot Gods eere, en tot vermeedering van den goddelijken dienſt, mitsgaders tot lof en ter eere van de allerh. Maagd en Moeder Gods *Maria*, en van alle Heiligen, op hoop van de eeuwige vergeldinge, en voor de zaligheit van den voornoemden Doorl. Vorſt, Heer *Aalbert*, voor zijne eige zaligheit, en voor die van alle Chriſtene geloovigen, zoo mans- als vrouws- perſoonen hier ondergeſchreeven, die hunne goederen door eene godtvruchtige mildheit tot het ondergeſchreeven werk gegeeven hebben, voor die van zijne ouders en weldoenders; mitsgaders voor de zielen van alle de genen, en ieder van hen in 't byzonder, van dewelke de voornoemde Heer *Hugo* eenige goederen ge-erft heeft, en voor dewelke hy gehouden is te bidden, voorgenomen heeft een

konvent, kollegie, of klooſter van Reguliere Kanonnikken, van S. *Auguſtinus* order, in de voorgemelde kerk te Rugge, op het kerkhof der zelve kerke, en eenige daar om gelegen landen, te ſtichten en in te ſtellen: zoodanig dat de Prior van 't zelve klooſter of kollegie, en het konvent, gehouden en verpligt zullen zijn altyd te hebben ten minſte vyf broeders van hunne order, alle vyf Prieſters, en die hun verblijf geduurig in 't zelve klooſter zullen moeten houden, en Gode aldaar door het opzeggen van hunne kerkelijke Getyden zullen moeten dienen: behalven dan noch de Leekebroeders en *Opdragelingen: dan te weeten, als de goederen van het klooſter groot genoeg zullen zijn, om zoo een getal van Leekebroeders en Opdragelingen, indien zy 'er zijn, te onderhouden. Anderszins zal het getal van deze perſoonen, volgens de beſcheidenheit van den Prior en de Broeders, geſchikt worden naar de groote van de goederen. En heeft de Doorl. Vorſt Heer *Aalbert*, Hartog en Graaf voornoemd, in 't jaar 1403, den 20. van September, een zekere gunſtige gift omtrent en op de gemelde kerk te Rugge, en noch eenige andere voorrechten, aan het gemelde toekoomende klooſter of kollegie toegeſtaan. En in 't zelve jaar, den 7. February volgens den ſtijl van zyn Hof, heeft dezelve Hartog, met eenige andere goede en godtvruchtige geloovigen, zoo mans- als vrouws- perſoonen, die het gedaan hebben den 27. van September 1403, en met

* In 't Latijn ſtaat, tot twee maal toe, *Donatiſtæ*: 't welk ik in deze betekeninge weinig of nooit gevonden heb. De gemeene naam is *donati*: daar wy elders van geſproken hebben, en daar ik niet anders weet van te maaken als *Opdragelingen*. *Vertaalder.*

den

den voornoemden Heer *van Heenvliet*, die het gedaan heeft op Saturdag na drie Koningen-dag, en die het allemaal volgens de beſte form, wyze, en rechtsgebruik gedaan hebben, als zy moeſten en konden doen, met een zuivere en eenvoudige gifte gegeeven, geſchonken, vereert, en tot een zuivere aalmiſſe, en om meer andere redenen boven uytgedrukt, om dewelke de voornoemde Heer *Hugo* zulks gedaan heeft, tot een vaſte gifte, voor de timmeraadje, en ten behoeve van het toekoomende klooſter, of kollegie der Reguliere Kanonnikken, van S. Auguſtins order, 't welk in de kerk en op het kerkhof te Rugge, en op eenige omleggende landeryen, geſticht en ten deele opgerecht zal worden, en vorder voor het onderhoud van den Prior, en van alle Reguliere Kanonnikken in't byzonder die daar onderhouden zullen worden, aan het klooſter, den Prior, de Kanonnikken, en Broederen voornoemd gegeeven, voor eerſt de voorgemelde gunſtige verleening; en vorder, de beneden uytgedrukte goederen, zaken, landeryen, erven, inkomſten, vruchten, en renten ondergeſchreeven; zoo als die in twee brieven, die met het zegel van den voorn. Hartog *Aalbert* bezegeld zijn, en in zekere openbare akte, die met het openbaar ſignet, en de handtekeninge van *Judocus* . . . . Clerk te Utrecht en van Keizers wege openbaar Notaris getekent en onderſchreven is, en vorder in een brief van *Hugo*, Heer van Heenvliet, daar zijn eigen zegel aan hangt, breeder en nadrukkelijker uytgedrukt ſtaat: waar van de eerſte brief, te weeten die van Hartog *Aalbert*, van woord tot woord aldus luidt:

Ael-

A *Elbrecht*, bi Goids ghenaden Palensgrave opten Rhyn, Hertoghe in Beyeren, Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieslant, doen kondt allen luden: dat wy om ſalicheyt onſer zielen ende om Goids dienſt te meerre in onſen lande, gheconſenteert hebben ende conſenteren met deſen brieve onſen ghetrouwen Heeren *Hughe van Heenvliet* te funderen, te ſtichten ende te maken inder kerken ende kerchove te Rugghe in onſen lande van Voirn, een Clooſter van Regulieren, alſo hem dat nutſte duncken ſal tot Goids eeren, ende ter beſter oorbaer bi rade van goeden luden dies hen verſtaen. Ende hebben voort den ſelven Clooſter ende den Prior ende Convente aldaer alſulke gracien ghedaen, voor ons ende voor onſe nacomelinghen als hier na gheſcreven ſtaen: Eerſt dat wy na des Prochy-Pape doot die die kerke te Rugghe nu heeft, die ſelve kerke nyement anders gheven en ſullen tot gheenre tyt dan den ghenen die die Prior ende Convent voirſz ons daer toe noemen ſullen. Den welken wy als ghifter der ſelver kerken daer toe voort repreſenteren ſullen den Prelaten tUtrecht als wy tot hier toe ghedaen hebben. Item hebben wy den ſelven Clooſter, Prior ende Convente ghegheven onſer Vrouwen outaer ende dienſt inder kerken voirſz. om dat te bedienen als behoorlic is, ende daer of te hebben ſulke renten, nutſcap ende vervallen als daer toe ſtaen, endet ghewoonlic is daer of te hebben, ende ſy ſullen oec ſulke vryheden hebben ende ghebruken voir onſen tollen ende in onſen lande als die Clooſteren vanden Regulieren te Eemſteyn in Zwthollant ende te Leyderdorp in Noorthollant van ons hebben. Voirt ſo hebben wy hem ghegheven

gheven alſoe dat an ons coomt alle renten, vruchten ende vervallen toebehorende der tymmeringhen ende den edificie der kerken te Rugghe. Ende des ſullen ſi voor hen ende onſe buere aldaer die ſelve kerke in goeden rake ende dake houden als daer billiken toe behoort. Ende want onſe meyninghe ende wille is dat alle deſe voirſz punten ende elc biſonder vaſte ende gheſtade ghehouden werden voor ons ende onſe nacomelinghen tot ewighen daghen in alre manieren als die voorſz ſtaen ſonder arghelift, behoudelic ons altoos onſer heerlicheyts ende enen yegheliken anders ſijns rechts. Soe ontbieden wy ende bevelen onſen Rentemeyſter, Baeliu, Scouten, Scepenen, Rechteren en Dienſtluden over al in onſen lande van Voorn ende ſtede vanden Briele ende daren buten, die nu ſijn of namels weſen ſullen, dat ſy den voorſz Clooſter, Prior ende Convente in deſen punten ende gracien houden ende ſterken van onſer weghen ende hem van onrecht beſcermen. Ende waar yemant die hen hieren boven enighe laſt, hinder of moyniſſe dede, dat willen wy dat onſe voorſz dienſtluden aen der overhorigher live ende goede alſoe corrigeerden dats hem een ander tot ewighen daghen hoeden moghe. Waert ooc dat die ſelve onſe dienſtlude in deſer correctien verſumelic of ghebreclic waren, dat wilden wy aen hem ſelven herhalen als aen den ghenen die ons van onſer heerlicheden verminderen wilden, ende van onſen gheboden niet en hilden. In oorkonde deſen brieve beſeghelt met onſen zeghele, ghegheven inden Haghe opten vier ende twintichſten dach in Septembri, int jaer ons Heeren 1403.

Hier

Hier nevens ook de inhoud van Hartog *Aalberts* tweede brief:

A *Elbrecht*, bi Goids ghenaden Palensgrave op ten Rhyn, Hertoghe in Beyeren, Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieſlant, doen kondt allen luden: Dat wy gheoorloeft ende gheconſenteert hebben onſen ghetruwen Heeren *Hughe van Heenvliet* een Clooſter te ſtichten ende doteren binnen onſen lande van Vooirn, mit anderen privilegien die wy hem daer toe ghegheven hebben, ghelyc die principaelbrief daer of inhoudt in deſer manieren, dat die Cureyt die ons die Prior met den Broederen toeſenden ſal, ende wy voert preſenteren ſullen, een waerlic Prieſter weſen ſal ende gheen Broeder vanden Clooſter, ende ſijn inſtitutie, proclamatie, officiatie, abſentie, precarie, ende alle anderen ſaken ende punten die der Heeren recht van Utrecht toebehoren altoes aenden Heeren van Utrecht verſoeken ſal, in alre manieren als ander Cureyten vander kerken te Rugghe hier voormaels ghedaen hebben. Voort ſo iſt onſe meyninghe dat die Prior noch nyement vanden Clooſter enighe privilegien impetreren en ſal vander Curen weghen, die der Heeren van Utrecht juriſdictien in enigher manieren tjeghens draghen mochten. In oerkonde deſen brieve beſegelt mit onſen ſeghele, ghegheven inden Haghe opten ſevenſten dach in Februario, int jaer ons Heeren 1403. na den loop van onſen Hove.

De ingeſtoke brief was van den volgenden inhoud:

In den name des Heeren, Amen. In 't jaar van 's Heeren geboorte 1403, in de elfde indiktie, den 24. der maand September, op of omtrent het uur der Veſperen, in het 14. jaar des Pausdoms van onzen allerh. Vader in *Chriſtus*, onzen Heer *Bonifacius*, by Gods genade den negenden Paus van dien naam, is voor my, openbaar Notaris, en voor de onderſchreevene getuigen, die byzonderlijk daar by verzocht en geroepen waren, in eigen perſoon verſcheenen de Doorl. Prins, en de eerzaame Heer, *Hugo van Heenvliet*, vermaard Ridder, begeerende en hartiglijk wenſchende te zorgen voor de zaligheit van zijne eige ziele, en voor de zaligheit van de zielen van zijne voorzaaten, de Heeren van Heenvliet, door opene brieven vertoont heeft de volkome en vrye toeſtemming van den Doorl. Vorſt en Heer, den Graaf van Holland, Zeeland, Hartog * van Henegouwen, Ooſtvrieſland, en Paltsgraaf aan den Rhijn, beneffens de volkome en vrye toeſtemming en medeſtemming van Mijnheer van Luik, Graaf van Loon, en Heer van Voirne, zijnde de gemelde toeſtemming met een groot, rond, en autentijk zegel bezegeld, en zoo als ze uytgedrukt ſtaat in een byzonderen brief; denwelken ik zeer dikwils gezien, van woord tot woord geleezen, en zeer wel verſtaan hebbe. Welke brief aldus begint:

Aelbrecht, bi der Goids ghenaden; en aldus eyndigt: In oorkonde deſen brieve beſeghelt mit onſen ſeghele, ghegeven inden Haghe op ten vier ende twintichſten dach in Septembri, int jaer ons Heeren 1403.

* Zoo ſtaat 'er in 't Latijn; hoewel Henegouwen altijd voor een Graaffchap is gehouden. *Vertaalder.*

In

In welken brief de voorn. Heer Hartog en Graaf aan den gemelden Heer, *Hugo van Heenvliet*, uyt een zonderlinge gunſt toegeweezen en gegeeven heeft zekere plaats in de heerlijkheit van Voirne, te weeten in de kerk, op het kerkhof, en op eenige omgelegen landen in Rugge: by welke plaats wy zuiverlijk en eenvoudiglijk om Gods wille aan den Prior, en de Broeders, die daar zullen koomen, overgeeven den kerkelijken dienſt van de H. Maagd *Maria*, dewelke geplaatſt is in de kerk van Rugge, en jaarlijks in zekere en jaarlijkſche inkomſten bedraagt 25. Holl. ponden, benevens alle de andere inkomſten, profyten, en vervallen, dewelke het gebouw en de timmeraadje der voorn. kerke toebehooren; het welke alles, zoo als ik nauwkeurig opgetelt hebbe, aan jaarlijkſche renten bedraagt 50. Holl. ponden. Waarom de voorn. Heer van Heenvliet, begeerende en hartiglijk wenſchende, op de plaats die hem door de gemelde Vorſten en Heeren gegeeven en toegewezen is, en dewelke daar toe bequaam en welgelegen is, ter eere en tot lof van Godt en van de allerh. Maagd, voor zijne zaligheit, mitsgaders voor de zaligheit van zijne huisvrouw, en van zijne voorzaaten, en vorder tot voortzetting van het goddelijk werk en tot hulp van den ellendigen ſtaat der menſchen, een klooſter, vergadering, en konvent van Reguliere Kanonnikken, van S. *Auguſtinus* order, te bouwen en te ſtichten, het voorn. klooſter met zijne medehelpers met genoegzaame inkomſten heeft voorzien voor vier of vyf Broeders en hunne dienſtknechten: en hy heeft voor de timmeraadje, voor het gebouw, en voor het onderhoud van den Prior en van de Broeders gegeeven en ge-

geſchoten 25. Holl. ponden, dewelke voor altyd-duurende renten zullen verſtrekken, en jaarlijks ten eeuwigen tijde ontvangen zullen worden op 13. gemeeten lands, of daar omtrent, gelegen onder de heerlijkheit van Voirne; in zekere landmerke, genaamd Nyewe Hellevoeterlant, bezuiden zijne woonſtede: welke 13. gemeeten hy gekocht heeft van *Jacob van Bleeswyk*: en heeft hun ook verlof gegeeven om de gemelde inkomſten tot hun believen en voordeel altijd te mogen verruilen tegen gelijke of betere inkomſten: zoo als in een byzonderen brief, die met zijn eigen zegel bezegelt is, uytgedrukt ſtaat.

Noch heeft de Heer *Johan Willemſz.* tot het onderhoud van de voorn. Broeders gegeeven † 8. lynen lands, gelegen in de heerlijkheit van Voirne, in zeker *landmerk genaamd Loddersland: aan welke lynen, aan de ooſtzyde, gelegen is de dijk: wordende het naaſtgelegen land aan de weſtzyde in eigendom bezeet en by deszelfs broeder *Boudewijn*. Noch heeft hy gegeeven 8. lynen lands, die hy gekocht heeft van zijn broeder *Boudewijn*; en dewelke in de zelve landmerk gelegen zijn. Noch een gemeeten lands, gelegen in zeker landmerk, de Strype genaamd. De eigenaar van het naaſte land, aan de ooſtzyde, is *Willem Willemſz.* koopman: en aan de weſtzyde *Willem Jakobsſz.* Noch 4. lynen lands, gelegen in zeker landmerk genaamd de Lek. Noch tien Holl. Schellingen,

† In 't Latijn ſtaet 8, *lineas terrarum*, maar in de Duitſche brieven ſtaat dikwils *lynen landts*: en dat woord zal ik hier behouden. *Vertaalder.*

* In 't Latijn ſtaat *in prædio*: maar ik volg in de vertaalinge van het woord *prædium* de Duitſche brieven, in 't zelve handſchrift ſtaande, dewelke op die wyze ſpreeken. *Vertaalder.*

dewelke jaarlijks op 5. lijnen lands by de Oude Put getrokken zullen worden. Noch heeft hy gegeeven twee Hollandſche ponden 's jaars; om dewelke te koopen hy ten overſtaan van my Notaris onderſchreeven, en van den Heer *Hugo van Heenvliet*, zekere penningen heeft opgeſchoten. Noch twaalf ponden Hollandſch, dewelke zijne moeder hem gegeeven, en op vier gemeeten lands, in de landmerk Lodderſland, geveſtigt en aangeweezen heeft: naaſt welke gemeeten, aan de ooſtzyde, gelegen is het land, 't welk *Hugo*, *Jan Tys zoon* bezit; en aan de weſtzyde het land, dat by *Jakob Jongerszoon* bezeeten word. En ik Notaris onderſchreeven, de gemelde inkomſten, die de voorn. *Johan Willemszoon* gegeeven heeft, nauwkeurig opgerekent hebbende, heb bevonden dat dezelve inderdaad bedraagen 30. Hollandſche ponden, zullende ten eeuwigen dagen tot jaarlijkſche renten verſtrekken. Noch heeft een zeker eerzaam man, met name *Gerrit Appelman*, aan het gemelde klooſter en konvent gegeeven zijn eigen huis en woonſtede, gelegen by het kerkhof; en, zoo als ik uyt het dadelijk gezigt opgemaakt hebbe, jaarlijks waardig zijnde tien ponden Hollandſch. Noch heeft hy aan het konvent op zekere erve, daar *Hugo de Lane* (*vander Laan*) tegenwoordig op woont, beweezen 30. Hollandſche Schellingen. Noch 30. Hollandſche Schellingen jaarlijks, en ten eeuwigen dage, op de erve van *Johan Bytgens*. Noch twee Holl. ponden jaarlijks op de erve van *Klaas Boeyen*. Noch 30. Schellingen ten eeuwigen tyde in den Ouden-Hoorn, op zeker land, by de kerk gelegen, en in huur gehouden by *Hugo Pieterſz*. De gemelde inkomſten, door den voorn. Heer

Ger-

Gerrit gegeeven, en door my Notaris onderſchreeven nauwkeurig opgerekent, zijn bevonden aan zekere en vaſte jaarlijkſche renten te bedraagen 19 ponden Hollandſch. Noch heeft zeker man, *Hugo Prys* genaamd, aan het gemelde klooſter en konvent gegeeven ſes ponden Hollandſch eeuwige renten, en dezelve beweezen op drie gemeeten lands in Ooſtland gelegen: dewelke hy volkomentlijk en met vryen wille aan het voorn. klooſter heeft geſchonken. Noch heeft zekere eerbaare Vrouw, *Maſſje Han Papen* genaamd, aan het zelve konvent gegeeven twee gemeeten lands, gelegen in Bechoek by den Briel en jaarlijks ten allen tijde waardig 4 ponden Hollandſch. Noch heeft zy aan dat konvent voor eeuwig en altijd gegeeven twee ponden Hollandſch; en heeft dezelve beweezen op twee erven, in den Briel by de markt gelegen. Noch heeft *Katryn*, *Kaarſſebakkers* dochter, aan 't zelve klooſter voor eeuwig en altijd gegeeven twee Hollandſche ponden op zekere erve, in den Briel benevens het Gaſthuis, aan de zuidzyde, gelegen. Noch heeft *Dirk Huigen* gegeeven 30 ſchell. jaarlijks, en dezelve beweezen op zekere landeryen by den Briel gelegen. Noch heeft *Klaas Soeten*, *Jakobs* zoon, jaarlijks en voor altijd gegeeven 10 Holl. ponden, ſtaande op zekere erve, daar een broeder van het konvent tegenwoordig op woont. Noch heeft *Alyſſe Huigen* jaarlijks en voor altijd gegeeven vier Holl. ponden, en heeft dezelve beweezen op anderhalf gemeeten lands, gelegen in Nieuw Rokaenge. Noch heeft *Jan Huigen* aan 't gemelde klooſter gegeeven een gemeeten lands, in Rugge by het kerkhof gelegen, en jaarlijks opbrengende 30 ſchell. Hollandſch. Noch heeft *Wouter Heer*,

Pauwels zoon, aan 't klooſter gegeeven 8. ponden Hollandſch jaarlijks; dewelke de Hartog van * Holland hem gegeeven heeft voor † zijn...

De voornoemde inkomſten, aan het gemelde klooſter gegeeven en toegeweezen, door my Notaris onderſchr. nauwkeurig opgerekend en tot eene ſomme gebragt zijnde, hebbe bevonden dat dezelve, indien wy de Hollandſche ponden in Gelderſche guldens veranderen, inderdaad aan jaarlijkſche en altijdduurende renten bedraagen 254. guldens. De gemelde landgoederen, en renten en inkomſten van landen, die door de voorn. beſcheidene mannen, doorluchtige Vorſten, en eerbaare Vrouwen aan 't gemelde klooſter en konvent dus gegeeven, beweezen, en vereert zijn, door my openbaar Notaris hier onder geſchreeven opgerekend, en de Hollandſche ponden tot het goedmaaken van de oprekeninge in Gelderſche guldens verandert zijnde, zoo heeft de voorgemelde Heer *Hugo van Heenvliet* verzocht dat ik, openbaar Notaris onderſchreeven, voor hem daar over eene openbaare akte zoude maaken. Gedaan in den Briel, ten huize van den Heer *Gerrit Niklaaszoon*, beneffens het kerkhof; in het jaar, indiktie, maand, dag, uur, en Pausdom als boven; in de tegenwoordigheit van de beſcheidene en eerzaame mannen; Heer *Johan Niklaas zoon*, Kanonnik in de Brielſche kerk, en Paſtoor van Rugge; Heer *Pieter Niklaas zoon*, en Heer *Johan Willems zoon*, Prieſters; dewelke, als ge-

* Zoo ſtaat 'er in 't Latijn: 't zy om dat Graaf Aalbert ook Hartog was: 't zy om dat de eernaamen van Hartog en Graaf ſomtijds over en weer, en in de zelfde betekeninge, gebruikt worde. *Vertaalder.*

† In 't Latijn ſtaat *ad ſui vite* of *vice ductum*: miſſchien, voor zijn leven.

loof-

loofwaardige getuigen, byzonderlijk daar by geroepen en ontboden waren. En ik *Judocus Niklaas zoon*, Klerk onder het Biſdom van Utrecht en van Keizers wege openbaar Notaris; dewijl ik het geeven en vereeren van de voorn. goederen, als het op de voorſchr. wijze geſchiede en gedaan wierd, benevens de voorn. getuigen bygewoont hebbe; en alles op de verhaalde wijze heb zien en hooren geſchieden; zoo hebbe daar over deze tegenwoordige akte, die met mijne eige hand geſchreven is, opgeſteld, afgekundigt, en tot deze openbaare form gebragt. Ook heb ik, des verzocht en gebeden zijnde, en tot oirkonde en getuigeniſſe van al het bovenſtaande, dezelve met mijn gewoonlijk en gebruikelijk zegel en eigen naame ondertekent.

De brief van Heer *Hugo van Heenvliet* luide gelijk hier onder volgt:

IC Hughe, Heer van Heenvliet, make kondt ende kenlic allen den ghenen die deſen brief ſullen ſien of horen leſen, dat ic puyrlike om Gode in rechter aelmiſſen ende om ſalicheyt minre zielen hebbe ghegheven ende gheve mit deſen brieve voor mi ende voor mine nacomelinghen den nuwen Clooſter van Regulieren, dat men ſtichten ende funderen ſal te Rugghe, tot haerre lyfneer ende ſuſtentatie vyf en twintich pond Hollands tsjaers in eweliken erfeliken renten te betalen alle jare op ſinte Martyns dach in den winter: des beghere ic van Goids weghen dat die Reguliers vorſz mijns, mijns wijfs, allen der Heeren en Joncheeren, Vrouwen ende Joncvrouwen die te Heenvliet gheweeſt hebben ende noch hier namaels weſen ſullen, ghedenc-

keniſſe ende memorie doen als ic haerre conſciencie betrouwe) ende hen dunckt onſer zielen zalicheyt te weſen; welke renten voorſz. ic den Clooſter ende den Reguliers voirſz verſekert hebbe op dat lant dat ic cochte in nuwe Hellevoeterlant, jeghen Jacob van Bleeſwyc an die zuutſide van minen lanthuſe legghende, ende is groot dertien mete luttel meer of min, up welc lant deſe renten ewelyc verſekert ſullen bliven, ten ware of ic of mine nacomelinghen deſe renten loſten, te gheven voor elken penning tien. Of dat ic of mine nacomelingen deſe renten verſekerde op ander erve of renten, ſoe ſoude dit lant voirſz daer of vry weſen *. In kenniſſe der waerheyt ſo heb ic deſen brief beſeghelt met minen ſeghele int jaer ons Heeren 1404. des ſaterdags na Domini.

Welke goederen, om de voorgemelde beweegredenen, aan 't toekomende en noch te ſtichten klooſter gegeeven en beweezen zijn, op dat de Prior, de Reguliere Kanonnikken en de Broeders voornoemd, de zelve ten eeuwigen tijde zouden hebben, behouden, bezitten, en tot hun behoef en het behoef van het klooſter, en vorders tot hun eigen onderhoud, vry en ongemoeid zouden mogen beſteeden.

Hierom is het dat de voorn. Heer *Hugo* by ons wegens het bovenſtaande door onophoudelijk bidden aangehouden heeft, dat het ons believen mogt de gemelde gifte toe te ſtemmen; dezelve goed te keuren, en welgedaan te verklaaren; zoo een loffelijk, godvruchtig en liefdadig

* Hier ſtaat in 't Latynſche handſchrift op de kant in 't Latyn aangetekent: *Is te bemerken dat de Heer Hugo deze inkomſten in zijn leven afgekocht heeft: en zal nergens bevonden worden dat wy daar eenig land bezitten, 't welk hem toegekomen heeft.*

dadig voorneemen van den voorn. Heer *Hugo* tot een gewenſcht en behoorlijk einde te brengen; mitsgaders de ſtichting en oprechting van het voorn. klooſter door ons ordinaris gezag te beveſtigen.

Zoo is het dan dat wy, hebbende het bovenſtaande en de ingevoegde brieven alvorens rypelijk overwogen, ter eere van den Almogenden Godt, mitsgaders van deszelfs Moeder de allerverhevenſte Maagd *Maria*, en van alle Heiligen, goedgevonden hebben de bede van den voornoemden Stichter in te willigen. Waaromme wy de kerk, het kerkhof, en de daar aan paalende plaatzen, de gebouwen die daar op getimmert zullen worden, en de jaarlijkſche inkomſten die boven beſchreeven ſtaan, en zoo als ze doorde begiftigers en den ſtichter voornoemd vereert en beweezen zijn; in de plaatze en op den naam van de Reguliere Kanonnikken van S. *Auguſtinus* order van nu af aanneemen en ontvangen: de voornoemde ſtichting en oprechting voor aangenaam en welgedaan houden, en in Gods name door den inhoud van den tegenwoordigen brief beveſtigen, en geeven aan het klooſter en de Reguliere Kanonnikken uyt en altijd-duurende en zuivere goedjonſtigheit verlof om de gemelde goederen, plaatzen, en inkomſten te bezitten; mits dat de Prior, en de Kanonnikken of Broeders van 't zelve klooſter, gehouden zullen zijn ons, onze Voorzaaten en Nazaaten de geweezene of toekoomende Biſſchoppen van Utrecht, mitsgaders onze Kerk en haare Staaten, in hunne gebeden voortaan te bedenken: en eindelijk de kerk en het kerkhof voornoemd, mitsgaders de gemelde plaatzen en de gebouwen die daar op

gezet zijn of in 't toekoomende gezet zullen worden, tot een klooſter voor een Prior en voor Reguliere Kanonnikken van S. *Auguſtinus* order aanſtellen en oprechten; behoudens dat 'er in de gemelde kerk van Ruggen, voortaan en ten eeuwigen tyde, altyd zal zijn, zoo als 'er tegenwoordig reeds is, een wereldſch Paſtoor; dewelke in dezelve kerk op zoo een wyze, als boven in den ingevoegden brief van Hartog *Aalbert* nadrukkelijker uytgedrukt ſtaat, zal ingehuldt worden: de bezitting van de voornoemde jaarlijkſche inkomſten, goederen, landeryen, akkers en velden, weiden en beemden, boſſchaadien, broeklanden, ſtaande wateren, viſſcheryen, jaargelden, loſſe en vaſte goederen, en andere zaken, zodaanige als aan den Prior en het toekoomend klooſter, het zy door de mildadigheit der geloovigen, het zy wegens eenige andere rechtmatige tytels, toebehooren zullen, ten behoeve van den zelven Prior en de zelve Reguliere Kanonnikken uyt zekere kenniſſe goedkeuren: en vaſtſtellen dat de goederen en zaken voornoemd voortaan geeſtelijke goederen en zaken zullen zyn: en dat dezelve goederen en zaken, mitsgaders het gemelde klooſter zelf, even eens gelijk de andere klooſters van ons Biſdom, en ook de Prior en de Broeders van 't zelve klooſter, moeten hebben en genieten een altydduurende vrydom. Ook begeeren wy, en wy ordoneeren door den inhoud dezes, dat het voorn. klooſter ten eeuwigen dage verbonden zal zyn met het klooſter van Windeshem, in ons voorſ. Biſdom gelegen, en onder het zelve zal ſtaan: en dat het ook verbonden zal zyn met de andere klooſters, die met het voorn. klooſter van Windeshem verbon-

bonden zyn, en onder het zelve ſtaan. Zodaanig dat de aanſtelling en beveſtiging van den Prior, die het op zoo een tyd weezen zal, en deszelfs afzetting, mitsgaders de ſchouwing en beſtraffing van 't ganſche klooſter, den Overſten en Broederen van de gemelde klooſters, en hun algemeen Kapittel, zal toebehooren: en vorders dat het voorgemelde klooſter in alle toekoomende tyden dezelve voorrechten, vrydommen, gewoonten, en ſtatuiten, en ieder van dezelven in 't byzonder, zal genieten; die de andere klooſters en konventen der Reguliere Kanonnikken van S. *Auguſtinus* order, in ons voornoemde Biſdom, genieten: zoo nochtans dat het recht van den Ordinaris over de gemelde Parochikerk, en ook het recht van alle andere perſoonen, in zyn geheel zal blyven. Ook geeven wy 'er verlof toe dat onze Wybiſſchop in't toekoomende, ter behoorlijker tyde en als de zaken in ſtaat zullen zyn, zoo dikwils als hy daar toe verzocht zal worden, de kerk (behalven die reets ingewijdt is) de outaaren, het kerkhof, en de vordere plaatzen van 't gemelde klooſter zal mogen inwijden: en hebben wy, ter getuigenis der zake, deezen brief aan hun verleent. Gegeeven en gedaan te Utrecht, in 't jaar na 's Heeren geboorte 1405. den ſeſden van de maand Maart.

Dan volgt 'er een brief van den zelven Biſſchop Frederik; **in den welken hy den toekomenden Prior en het konvent te Rugge verlof geeft om het huis van** Gerrit Appelman, **in den ſtichting brief vermeld / te verkoopen; en de penningen / die daar van koomen / tot het opbouwen van 't klooſter te beſteeden.**

Daar na volgt 'er een vriendelijk verdrag tuſſchen den Paſtoor van Ruggen aan de eene / en den Prior van 't voornoemde klooſter aan de andere kant. Het behelſt dat de Heer Johan Niklaas zoon / Paſtoor van de Parochi-kerk te Ruggen / en Broeder Theodoricus van Leiden, Overſte van 't gemelde klooſter / die door zijn Konvent daar toe gemagtigt was / om vredens wille / en om alle kralteelen en twiſten tuſſchen hen en hunne nazaaten te voorkoomen / malkander op de volgende wijze verſtaan hebben. De Overſte of Prior, en het Konvent, zouden alles en ieder in 't byzonder dat hun gegeeven, vereert of by uyterſten wille beſproken zou worden, vryelijk en volkomentlijk genieten, en zonder iemands tegenſpraak tot godvruchtige gebruiken beſteeden. De Prior of Overſte van 't zelve Konvent, zoude door zich zelven of door een ander bequaam Prieſter, de biecht mogen hooren van zijne Broeders, bekeerlingen, opdragelingen, huisgenoten en koſtgangers; en zoude hun, zoo dikwils als het dienſtig zoude zyn, heilzaame boetpleegingen mogen voorſchrijven, en de kerkelijke Sakramenten berechten. Ook zoude hy het zelve in doods nood mogen doen aan de vreemdelingen, en buitenlanders, de welke onder de gemelde Parochie noch niet behoort hebbende, in 't gemelde klooſter aangekomen waren. En die zouden daar ook zonder eenige tegenſpraak van wegens den Paſtoor, Onder-Paſtoor, of van wegens hunne aanhangers, en zonder den Paſtoor iets van de offer-penningen te betaalen, of hem eenige rekenſchap van die offer-penningen of van iet diergelijks te geeven, begraaven mogen worden. En in gevalle eenige Parochiaanen, onder de gemelde Parochi-kerk be-

behoorende, het voornoemde klooſter tot hunne begraafplaats gekozen hadden; dan zouden de offer-penningen, dewelke zy ter gelegendheit van het lyk zouden ontvangen, tuſſchen den Paſtoor, en den Prior of Overſte voornoemd, gelijkelijk gedeelt moeten worden. En daarom zoude de Prior of Overſte van 't zelve klooſter aan den Paſtoor der gemelde Parochi-kerke, en aan zijne nazaaten, jaarlijks op den dag van S. *Jan den Dooper* betaalen vier Hollandſche ſchellingen, gangbaare munt. Des heeft de voornoemde Paſtoor afſtand gedaan van alle andere rechten en inkomſten / die hy van 't zelve klooſter te vorderen had / of in 't toekoomende te vorderen mogt hebben. En hebben de partyen wederzijds / voor zich zelven en voor hunne nazaaten / plegtiglijk belooft dat zy dit verdrag ter goeder trouwe zouden onderhouden. Ook bidden zy den Biſſchop Fredericus dat het hem believe dit verdrag door zijn ordinaris gezag te beveſtigen. En is de akte van 't verdrag te Rotterdam / ten huize van Jakob Gerrits zoon getekent in 't jaar 1406.

Daar op is het voorſchreven verdrag noch in 't zelve jaar door den gemelden Biſſchop beveſtigt: die hun / in dat eigen en zelfde jaar / ook door een open brief verlof gegeeven heeft om de landerpen en inkomſten / die hun niet wel gelegen waren / te verkoopen of te verwiſſelen. Maar dit mogten zy niet doen zonder den raad en toeſtemminge van den ſtichter / Heer Hugo van Heenvliet: op wiens gewiſſe de Biſſchop alles laat aankoomen.

Voorders is 'er ook in de Parochi-kerk van Rugge / op 't outaar van de Alderh. Maagd / eene Vikary geſticht door den meer gemelden Pa- Kapellanyen.

Paſtoor Johan Niklaas zoon. Hier nevens de ſtichting-brief zelf / uyt het Latyn vertaald: zoo als die in 't voorgemelde hand-ſchrift van den Heer Hoppenbrouwer van woord tot woord te leezen ſtaat.

In den name des Vaders, ende des Zoons, en des H. Geeſts, ter eeuwige gedagteniſſe der zake, moeten alle de genen, die den tegenwoordigen brief zullen zien, kundig zyn dat ik *Johan Niklaaszoon*, Prieſter van het Utrechtſche Biſdom, tot een hulpmiddel voor alle myne zonden, en voor de zaligheit der zielen van myne ouders en weldoenders, ter eere van den Almogenden Godt en van de Allerh. Maagd en Moeder Gods *Maria*, uyt de goederen en inkomſten die beneden uytgedrukt ſtaan, in de Parochikerk van Rugge, op 't outaar van de Allerh. Maagd *Maria*, opgerecht geſticht en begiftigt heb eene altydduurende kapellany, om op de onderſtaande wyze bedient te worden: en dat ik dezelve door den tegenwoordigen brief oprechte en ſtichte op de volgende wyze en voorwaarden. Voor eerſt begeere en ordoneere ik dat de begeeving van, of de voorſtelling tot, de gemelde Kapellany mynen broeder *Judocus Niklaaszoon*, Prieſter, zoo lang als hy leeven zal, en na zyne dood zyne naaſte erfgenaamen, den een na den anderen, ten eeuwigen tyde zal toebehooren. Noch begeere en ordoneere ik dat Meeſter *Chriſtophorus de Motta*, denwelken ik, zoo als beneden gezegt zal worden, daar toe voorgeſtelt hebbe, deze kapellany, zoo lang als hy leeven zal, zal mogen bedienen ter plaatze daar 't hem believen ſal, en beſt gelegen zal koomen: zodaanig nochtans dat dezelve Kapellany

lany na zyne dood door den Regent der Vikarye, die het dan weezen zal, in de voornoemde kerk van Ruggen, en op 't gemelde outaar, zal moeten bedient worden. Vorders heb ik voor een vaſte inkomſte van deze Kapellany, en tot bequaam onderhoud van den Regent der Kapellanye, de volgende goederen aan dezelve beweezen; die ik haar ook mits deezen bewyze. Voor eerſt drie gemeeten lands, met een halve lyne *, dewelke in oud Rokange aan de weſtzyde, naaſt de landeryen van *Aacht Huig*, *Simons* weduwe, en aan de ooſtzyde naaſt de landeryen van *Dirk Janſzoon* gelegen zyn: noch ter zelve plaatze derd'halve lyn; zynde beweſten de landeryen van *Jakob Klap*, en beooſten de landeryen van den Kanonnik van Ooſtvoorn gelegen: noch twee gemeeten in nieuw Rokange; dewelke weſtwaart tegen de landeryen van *Hendrik Hugooszoon*, en ooſtwaart tegen die van *Jan Hendrikszoon van Schouwen*, aanleggen. Noch ter zelve plaatze vierd'halve lyn, leggende ooſtwaart tegen de landeryen van *Reyer Willenſz.* en weſtwaart tegen die van *Jan Buis* (*Bws*). Noch in Nieuland vyf lynen; dewelke ooſtwaart naaſt de landen van *Kolyn Mont*, en weſtwaart naaſt die van *Willem Gerritſz.* gelegen zyn. Noch ter zelve plaatze anderhalf gemeten, paalende ooſtwaart aan het kerkhof van Nieuland, en weſtwaart aan het land van *Arent* den Wagemaker. Noch ter zelve plaatze derd'halve lyn, zijnde ooſtwaart beneden de landeryen van *Boudyn Gerritszoon*, en weſtwaart tegen die van *Arent* den Wagemaker gelegen. Noch in 't klein Ooſterland ſesd'halve lyn, leg-

* Al wederom, *Cum dimidia linea*: zie boven.

leg-

gende ooſtwaart tegen de landeryen van *Gerrit Myszoon*; en weſtwaart tegen die van *Katryn*, *Boudewyn Koelmans* weduwe met haare kinderen. Deze Kapellany aldus door my geſticht, opgerecht, en begiftigt, heb ik zuiverlijk en eenvoudiglijk om Gods wille begeeven, en begeeve dezelve mits deezen, aan den beſcheiden man, Meeſter *Chriſtophorus de Motta:* en ik ſtellen hem voor aan den eerw. vader in *Chriſtus*, mynen Heer den Biſſchop van Utrecht; op dat hy hem voor de eerſte reize in de gemelde Kapellany beveſtige: biddende den zelven eerw. vader dat het hem believe de gemelde Kapellany tot eenen tytel van een kerkelijk ampt op te rechten. . . . . Gedaan in 't jaar des Heere 1404, Saterdags na *Jubilate*.

En is de gemelde ſtichting noch in 't zelfde jaar door Fredericus, Biſſchop van Utrecht, naar den eiſch der kerkelijke rechten bevestigt.

Drie jaaren daar na, te weeten den 12 February 1407, heeft de ſtichter, met de toeſtemminge van zynen voorgemelden broeder Judocus Niklaas zoon, de voornoemde Kapellany uyt de Parochi-kerk overgebragt in de kerk der Reguliere Kanonnikken. Zodaanig te weeten dat de Prior, en de vordere Broeders, de zelve Kapellany ten eenwigen dage zouden bedienen; en alle de goederen en inkomſten, die 'er aan beweezen waren, zouden genieten en bezitten.

Den volgenden Maart, in 't zelve jaar 1407, heeft de Biſſchop Fredericus, ziende op de armoede en ſobere inkomſten van de Reguliere Kanonnikken, zyne toeſtemming tot die verplaatzing van de Kapellany gegeeven.

Daar-

Daarenboven ſtaat er in 't gemelde handſchrift hoe dat Willem Jakobs zoon / Kanonnik van S. Pieters kerke te Middelburg en van S. Adriaans kerke te Naaldwijk / en daar by Huis-Prieſter van den Heer Hugo van Heenvliet, ter eere van den almogenden Godt / van de Allerh. Maagd Maria, en van den H. Martelaar Adrianus, die voor den Patroon der kapellanye gehouden moeſt worden / eene Vikary of altijd duurende kapellany heeft geſticht in 't jaar 1404. Deze kapellany wierd op dezen voet geſticht dat / zoo lang als de ſtichter leven zoude / dezelve Vikary bedient zoude worden ter plaatze daar 't hem beliefde. En zoude de eerſte bezitter / na des ſichters dood / dezelfde keur zoo lang als hy leefde ook hebben. Doch na hun beider dood zoude de kapellany ten eeuwigen dage bedient moeten worden op het huis te Heenvliet. Ook zoude de eerſte bezitter der Vikarye / zoo lang wederom als de ſtichter en de eerſte Vikaris leeven zouden / alleenlijk gehouden zijn op alle de feeſtdagen van O. L. Vrouw / en ook op het feeſt van den Patroon S. Adrianus, eene Miſſe te leezen. Doch na hunne dood zouden de volgende bezitters der Vikarye gehouden zijn drie Miſſen ter week op het gemelde huis van den Heer van Heenvliet te leezen. Andere Kapellany.

Het recht van Patroonſchap / of de begeeving der kapellanye / behield hy aan zich zelven zoo lang als hy in 't leven zoude blijven. Na zijne dood zoude de Heer van Heenvliet, en na de dood van gemelden Heer de Vrouw van Heenvliet / Lysbet Vrouw van Polanen en Made, indien zy langer leefde / het gemelde recht hebben en bezitten; dan zoude het op hunne kinderen ver-

verſterven; en voorder op hunne wettigen nakomelingen en rechte nazaaten overgaan.

En heeft hy / als de rechte Patroon / de gemelde kapellany voor de eerſte reize begeeven aan Boudewyn Waddoos zoon / Prieſter / en Kanonnik van S. Lievens kerke te Zirickzee.

Na dat de kapellany dus geſticht / de bevestiging des Biſſchops verkreegen / de Vikary overgeeven / en alles in ſtaat gebragt was: heeft de ſichter / met de toeſtemminge van den Heer van Heenvliet / de kapellany verplaatſt / en in de Kerk der Reguliere Kanonnikken overgebragt. Hier nevens de toeſtemming van gemelden Heer van Heenvliet.

HUGHE, Heere van Heenvliet, doe kond allen: dat ic voer mi ende voer mine nacomelingen gheconfirmeert hebbe ende confirmeren, gheconſenteert hebbe ende conſenteren al alſulker fundacien ende inhoud van eenre Capelrien die Heere *Willem Jacobs* ſoen myn Capellaen ghefundeert ende ghemaect heeft op minen huze tot Heenvliet te verdienen. Voirt heb ic Heeren *Willem* minen Capellaen voirſz. ghemachticht ende machtighe met deſen brieve voir mi ende voir mine nacomelingen, dat hi deſe voirſz. Capelrien met allen haren renten ende toebehoren transfereren ende incorporeren mach eerſamen ende goeden luden den Cloeſter van de Regulieren te Rugghe wanneer het hem ghenoecht. In oerkonde deſen brieve bezeghelt met minen zeghel neghentien dage in Octobri, in den jaere ons Heeren 1406.

De Biſſchop heeft deze verplaatzing / om de geringe inkomſten en den armelijken toeſtand

ſtand van het klooſter / ten volle goedgekeurt in 't jaar 1407.

Dan heeft een ander Prieſter / met name Niklaas Brant, eene Vikary geſticht in de hoofdkerke van S. Catharina in den Briel, om aldaar op S Olaus outaar bedient te worden En is deze Vikary / op het verzoek van den ſtichter / ook overgebragt in de meergemelde kerk van de Reguliere Kanonnikken. Hier nevens de ſtichting-brief zelf; zoo als die in 't handſchrift van den Heer Hoppenbrouwer ſtaat / en door ons in de Nederduitſche taal is overgezet. Eene derde Vikary aan 't zelve klooſter gegeeven.

Ik *Niklaas Brant*, de zoon van *Arent Hugooszoon van den Briel*, make bekent allen den genen, die den tegenwoordigen brief zullen zien of hooren leezen; dat ik na rype beraading en overweegende het welweezen en de zaligheit mijner ziele, en der zielen van mijne ouders en weldoenders, ter vergeevinge van onze zonden, de renten, landeryen, landgoederen, en bezittingen, hier onder uytgedrukt, geeve, beſpreeke, en bewyze tot het oprechten van eene eeuwige Kapellany; dewelke door my, of door den genen met den welken ik dezelve tegen een ander kerkelijk ampt mogt verwiſſelen, alwaar het my of hem believen zal, op ons gewiſſe zal moeten bedient worden. Maar wanneer ik, of de andere perſoon met wien ik dezelve verwiſſelt mogt hebben, zal overleden zyn; dan zullen onze nazaaten, die dezelve Kapellany bekoomen zullen, altyd gehouden zyn dezelve in de Kollegiale kerk van S. *Catharina* in den Briel, aan 't outaar van den H. Martelaar *Olaus*, te bedienen; en ten dien einde weekelijks drie

Miſſen te leezen. Ook zullen zy gehouden zyn onder de beſtraffinge en beſcherminge van den Deken en het Kapittel der voornoemde kerke te ſtaan: en het koor, onder de kerkelijke Getyden, in een behoorlijke kloosterlijke kleedinge heilzaamiglijk by te woonen.

Dit zyn de jaarlijkſche inkomſten, landeryen, en goederen der voorn. Kapellanye. Een-en-twintig ſchellingen van Hollandſche denieren s'jaars, ſtaande binnen de ſtad Briel op zekere erve; dewelke 't hans bewoont word by *Paulus Janſſen*, en van weerszyden gelegen is tuſſchen de erven van *Jan Keven*, *Hugoos zoon*. Noch 20. ſchellingen Hollandſche denieren, ſtaande op de erve van *Ary Fabri*, dewelke ten noorden gelegen is tegen de erve van *Jan Syenszoon*, en ten zuide tegen de erve van *Jakob Wagemaker*. Noch vier gemeten lants met een lyn, gelegen in de parochie van den Ouden Hoorn, op het landgoed, Hontsuit genaamd; welke gemeten van weerskante ſtrekken tegen de landeryen van *Hugo*, den zoon van *Jan van Wolfaertsdyk*. Noch vyf gemeten, gelegen in de landmerk, de Beekhoek genaamd; zijnde derd'-half gemet (van de leſte landeryen) aan de zuidzyde gelegen tuſſchen de landen van S. Pankras Kapittel op Ooſtvoorn, en noordwaarts tegen de kerk van Nieuland voor by den Briel. De andere gemeten, zynde ook derd'-half in getal, wat meer of minder, ſtrekken zuidwaarts tuſſchen de landen van *Huig*, *Huigenzoon*, en noordwaarts . . . . . aan de landen van *Gerrit Blok*, *Servaeszoon*. Noch drie vierde deelen van een gemet, 't welk in de landmerk, Nieuland genaamd, gelegen is tegen de Waterput, bezuiden den gemeenen weg. Noch

twee

twee gemeten lands, gelegen in de landmerk, den ouden Rigge genaamd, paalende zuidwaart aan de landeryen des Heere van Voorn, en noordwaart aan zeker land, Eemſte genaamd. Vorders bidde ik met alle ootmoedigheit en godtvruchtigheit den eerw. Vader in *Chriſtus*, Mijnheer *Florentius* den Biſſchop van Utrecht, of deszelfs Stedehouder in het geeſtelijke, dat het hem believe dezen ſtichtingbrief van de voorn. kapellanye te beveſtigen en goed te keuren, zoo als in diergelijke zaken gebruikelijk is. Tot oirkonde dezer zake is myn zegel aan den tegenwoordigen brief gehangen. Tot meerder geruſtheit en zekerheit heb ik den eerzaamen man, Heer *Niklaas Stapel*, Deken van S. *Catharinaas* kerke voornoemd, gebeden dat hy zich wilde gewaardigen zyn zegel beneffens het myne aan deezen brief te laaten hangen. En ik *Niklaas*, Deken voornoemd, heb op het verzoek en ſterk aanhouden van den gemelden Heer *Niklaas Brant* goedgevonden myn zegel aan den tegenwoordigen brief te hangen. Gegeeven in 't jaar des Heere 1385, den tweeden Junii.

En daar op is de ſtichting / den 18. July 1385 / door den voornoemden Biſſchop goedgekeurt.

Deze Vikary / gelijk gezegt is / wierd naderhand overgebragt in de kerk der Reguliere Kanonnikken te Rugge:

Hier nevens de brief van den Biſſchop / die deze overbrenging goedkeurt en beveſtigt:

FREDERIK, by Gods genade Biſſchop van Utrecht, wenſcht aan den Prior en het kon-

vent der Reguliere Kanonnikken te Ruggen, mitsgaders aan alle de genen, die den tegenwoordigen brief zullen zien, de eeuwige zaligheit in den Heere. Nademaal wy verſtaan hebben dat het voorgemelde konvent, onder de parochie van Ruggen gelegen, zoo geringe en ſobere inkomſten heeft; dat de Broeders van 't zelve konvent, zonder gebrek te lijden, op dezelve niet behoorlijk konnen beſtaan, ten zy dat ze door godvruchtige hulpmiddelen onderſteunt werden: En dewyl de beſcheiden *Niklaas Brant, Arentszoon*, Prieſter, en bezitter eener kapellanye, dewelke in de kerke van den Briel onder ons Bisdom geſticht is ter eere van den H. *Olaus*, ons ootmoediglijk gebeden heeft dat het ons believen mogt de gemelde kapellany, om de armoede en behoeftigheit van het klooſter te Ruggen, met het zelve klooſter te vereenigen, en in 't zelve in te lijven: zoo is het dat wy, door de godvruchtige gebeden van den voorſchreeven ſtichter der kapellanye bewogen, de voorn. Kapellany, met alle hare inkomſten, renten, en gerechtigheden, met het gemelde klooſter van Ruggen vereenigen, en in 't zelve inlijven. Zodaanig, dat alle de renten en inkomſten van de voorſchreeven kapellany tot onderhoud van de Broederen des zelven klooſters zullen verſtrekken: en dat de kerkdienſt, dewelke aan 't gezeide outaar door een wereldſch Prieſter verricht moeſt worden, voortaan zal ſtaan ten laſte van de Broeders deszelven klooſters: op dat de genen, die de profyten trekken, ook voortaan den laſt te draagen hebben. Ter getuigeniſſe dezer zake heb ik goedgevonden myn zegel aan den tegenwoordigen brief te hangen. Gegeeven

ven in 't jaar des Heere 1407. Vrydags na S. *Luciaas* feeſt.

JOH. HONDERTMERK.

Dan volgt 'er een brief van Hugo, Heer van Heenvliet/ dewelke hier wel eene plaats mag hebben.

HUge, Heer van Heenvliet, Ridder, doe kond allen luden: Want ic aenghefien hebbe, ende daghelix aenfien die ghebreclicheit ende broefcheit der warelt, foe heb ic met goeder voerfienicheden ende met minen vryen eyghenen wille, om falicheit minre ziele, Vrouwe *Lysbetten* myns wyfs ziele wies God ghenadich fi, ende alle onfer ouderen ziele, ende oec mede alle der gheenre ziele die wten Hofflede van Heenvliet gheboren fyn of gheboren moghen werden, ghemaect ende make, bewyft ende bewifen voir mi ende voir mine nacomelingen, den ghemenen Convente ende Broederen van Regulieren te Rugen nu ter tyt wefende of noch toecomende tot hare fuftentacien te hulpe hondert ende xx. pond Hollands tsjaers, te ghaen wt allen minen goede waer fi gheleghen fyn of noch gheleghen moghen werden hem luden of haren ghewaerden bode te betalen alle jare fonder enich wederfegghen, die een helft tot finte Martinis Miffe inden winter ende die ander helft binnen Meye daer na naeft comende, met fulken payemente als tot elken termine in borffen fal ghaen in myns ghenadichts Heeren lande van Hollant. Ende defe voirfz bewifingen ende ghifte van C. ende xx. pond Hollands tsjaers, heb ic den voirfz. Convente ende Broederen ghemaect ende bewyft fonder enighe verminderin-

ge van anderen ghiften ende bewiſinge die ſi van nu bezeghelt ende bewyſt hebben of noch van mi ende van mine nacomelingen ghecrighen moghen, inder welker bewiſingen ende ghifte van hondert ende xx. Hollantſe ponden tsjaers voirſz. te weten is dat ſoe wanneer ic of mine nacomelingen den voirſz. Convente ende Broederen bewiſen mogen met goeden beſcheide ſonder argheliſt dat ſi hebben in ſekeren renten twe hondert pond Hollands tsjaers boven den C. en xx. pond Holl. tsjaers voirſz. ſoe ſullen ic of mine nacomelingen quyte, los ende te mael vry weſen oft ons ghenoeghet vander voirſz. ghiften ende bewiſingen vanden C. ende xx. pond Holl. voirſz. Begherende van Goids wegen an den Convente ende Broederen voirſz. dat ſi onſer ſoe ghedencke met memorien ende ander weldaden als hen onſer zielen oerbaer dunct ende wi hen wel betrouwen. Ende om dat ic wille dat deſe voirſz. bewiſingen ende ghifte ymmer vaſte ende gheſtade blive in manieren ſoe voirſz. ſtaet, ſoe heb ic in ghetughenisſe daer af deſen brief met minen zeghel anhanghende bezeghelt, ende om die meere ſekerheit wille ſoe heb ic begheert an minen gheminden zone Heeren *Jan van Heenvliet*, dat hi deſe voirſz ghiften ende bewiſinge in manieren ſoe voirſz ſtaet, conſenteren ende met mi bezeghelen wil. Ende ic *Jan van Heenvliet* voirſz om begheerte van minen lieven Heere ende Vader voirſz, ende oec mede om ſalicheit mire zielen, myns wyfs ende hare oudere, hebbe deſe voirſz bewiſinge ende ghifte voir mi ende voer mine nacomelinge gheconſenteert ende conſenteren, ende hebbe daer omme minen zeghel te ſamen met myns liefs Heeren ende Vaders zeghel an deſen brieve ghe-

ghehangen. Dit was ghedaen int jaer ons Heere 1405. op ſinte Marie Magdalenaes dach.

Dan volgt 'er een brief/ van den Kardinaal de S. Praxede; behelzende hoe verre de Prior/ in het ontbinden van de onderhoorige Kanonnikken/ zal mogen gaan enz. dewelke ook wel vertaalt zal mogen worden.

ANTONIUS, by Gods barmhertigheit Prieſter-Kardinaal op den titel van S. *Praxedes*, wenſcht aan den godsdienſtigen man, den Prior van het konvent te Ruggen van S. *Auguſtinus* order, onder het Biſdom van Utrecht, de zaligheit in den Heere. Dewyl wy genegen zyn om de ſmeekingen, die ons van wegen alle en iedere Kanonnikken en geprofeſſide Leekebroeders van uw Prioorſchap voornoemd voorgedraagen zyn, zoo veel als wy met Gode vermogen, inte-willigen; zoo is het dat wy uyt name van den Paus (dewyl wy by het afweezen van der eerw. Vader *Antonius*, by Gods genade Biſſchop van Preneſte, die Opperpenitenciaris is, de Penitenciary of geeſtelijke Vierſchaar bedienen) aan uwe beſcheidenheit de volgende magt verleenen. Indien gy, de biecht der gemelde Kanonnikken en Bekeerlingen met oplettendheit gehoort hebbende, bevindt dat zy, met de handen aan malkander, of aan andere Religieuzen, Prieſters, en kerkelijke perſoonen, tot bloedſtorting toe, of zonder bloedſtortinge, doch zonder eenige vordere moeyelijke en uytſpoorige vergrypinge, geweldiglijk en onbezuisdelijk te ſlaan; met de wapenen binnen of buiten de ſchuttingen van de voornoemde Priory aan te hebben of te draagen; met te dobbelen, of an-

dere ongeoorlofde ſpelen te ſpeelen; met in de kroegen, of naar de hoven, weyen, zaaylanden, of andere oneerlijke en verbode plaatzen te gaan; met hunne kleeding, zonder evenwel het Regulieren leven te willen verlaaten, roekeloos af te leggen; met de gehoorzaamheit aan hunne Overſten te weigeren, en tegen dezelven t' zamen te ſpannen: met zich zelven binnen de ſchuttingen van het klooſter niet te houden; maar zonder behoorlijk verlof daar buiten te gaan; met het Sakrament des Outaars, of andere kerkelijke Sakramenten, aan eenige perſoonen, zonder behoorlijk verlof van de Parochiprieſters, te bedienen; met de kerkdienſten in de tegenwoordigheit van menſchen, die onder den ban of het interdikt leggen, te verrichten; of met gemeenſchap met zodaanige menſchen, buiten zaken die haare zonden en haar geweeten raaken, te houden; met de kollekten, hoofdgelden, tienden, en andere laſten, op den geſtelden tijd niet te betaalen; en ook de wedden aan de Doktooren, Meeſters, Bedellen, enz. op de behoorlijke tyden niet op te brengen; en met eenige andere ordinantzien, ſtatuiten, en provinciaale of kerkvergaderlijke bevelen van de Gezanten, Afgezondenen, Onder-afgezondenen, Uytvoerders, of Onder-uytvoerders van den Apoſtoliſſchen Stoel, of van andere Rechters, Amptenaars, Schoolvoogden, Overſten, of ook die van hunne Regels en bevelen, of de inſtellingen van hunne order te overtreeden; in den ban, de opſchorting hunner ampten, of het interdikt, dewelke tegen de zodanigen in 't algemeen zyn uytgeſproken, mogten vervallen zyn; meineedigheden of andere zonden bedreven,

of

of het leezen van de kerkelijke Getyden veronachtzaamt mogten hebben; na dat zy malkander, en de andere beledigden, zoo zy noch iemand om de gemelde meineedigheden, of uyt hoofde van de andere voorgemelde misdaaden, voldoening moeten geven, behoorlijk voldaan zullen hebben; dat gy, zegge ik, de gemelde Kanonnikken en Bekeerlingen (Leekebroeders) van de voornoemde vonniſſen, meineedigheden, het verzuimen van hunne Getyden, en van hunne vordere zonden (ten zy het zodaanige zonden zyn, om dewelke men by den voorn. Apoſtoliſſchen ſtoel te raade dient te gaan) voor deze reize, ter gunſte van het kloofterlijk leven, op de gewoonlijke wyze der Kerke zult hebben te ontbinden: zoo nochtans dat gy daar voor aan ieder van hen, naar mate van de zonde, zult opleggen eene heilzaame boete, en alles wat hun vorder volgens het geeſtelijk recht opgelegt moet worden: en (hun beveelende) de gemelde eeden, indien ze geoorloft zyn, te volbrengen; en het leezen van de Getyden, gelijk zy gehouden zyn, te onderhouden: zodaanig ook dat gy hen voor eenigen tyd, zoo verre als het dienſtig ſchijnt, in het bedienen van hunne orders opſchort: doch als zy het verdienen, hen wederom, indien'er geen ander *kanonyk* beletſel in den wege is, van de * onbequaamheit tot de kerkelijke dienſten uyt hoofde van 't voorgemelde gezag genadiglijk ontſlaat; te weeten, by zoo verre zy op de voorgemelde wyze (door een ban of interdikt) gebonden zynde, uyt eenvoudigheit, en onkunde van de rechten, doch niet uyt verachtinge van de ſleutels, in hunne orders gedient, of zich op een

* *irregularitas.*

andere wyze met de goddelijke dienſten bemoeit hebben, en aldus in zoo eene onbequaamheit vervallen zyn. Gegeeven te Romen, by S. *Pieter*, onder het zegel van den gemelden Opperpenitenciaris: den 28. Mey, in 't tweede jaar des pausdoms van Mijnheer den Paus *Innocentius* VII.

P. PISTICELLI.
B. DE CROYSY.

In 't jaar 1410. heeft Diele, Jakob Hadden zoons dochter/ aan 't klooſter gegeeven anderhalf gemet lands/ 25. roeden min.

In 't jaar 1409. heeft Jan van Beyeren, verkooren Biſſchop van Luik/ Graaf van Loon/ en Heer van Voorn/ de Regulière Kanonnikken van Rugge door den volgenden brief onder zijne beſcherming genomen:

JOhan van Beyeren, bider genaden Goids Elect van Ludic, Greve tot Loon, ende Heere van Voirn: doen condt allen luden, dat wy voir ons ende onſen nacomelingen ghenomen hebben ende nemen in onſen beſcermeniſſe den Prior ende ghemeyne Convente vanden Regulieren te Rugghe in onſen lande van Voirne, ende alle hoerre goeden, ſo waer die gheleghen ſyn binnen den voirſz onſen lande van Voirne, die ſi nu ter tyt hebben off hier namaels vercrighen moghen. Waer om ſo ontbieden wy ende bevelen u onſen lieven ghetruwen Rentmeyſter, Baljuwen, Scouretten, Scepenen ende allen anderen onſen Officiers ende onderſaten onſes lands van Voirne voirſz, die nu ſijn of hier namaels weſen ſullen, dat ghi den voirſz Prior ende ghemeyne Convente ende oec alle goeden van onſen

ſen wegen beſcermpt, behued ende bewaerd van allen onrechten die hen overcomen moghen ende alle haer ſcult die men hen ſculdich is off weſen ſal, hen wyt doet reyken ende betalen ſonder vertrecken in allen manieren ende met alſulken rechte ofte ons ſelfs ſcolt were. Ende dit te orkonden ſo hebben wy onſen ſeghel an dieſſen brieff doen hanghen. Ghegheven in den jare ons Heeren Iheſu Chriſti 1409. opten dertichſten daghe vander maende Octobris.

En in 't jaar 1410. heeft dezelve Johan van Beyeren hun verlof gegeven / om een molen in hun konvent te zetten:

HErtoge *Johan van Beyeren*, by der genaden Goids Elect van Ludic, Greve te Loon, ende Heere van Voerne &c. Doen kondt allen luden, dat wy voir ons ende onſſen nacomelingen geoerloeft ende gheconſenteert hebben, oerloven ende conſenteren met deſen tegenwoerdigen onſen brieve tot ewigen dagen, dat die Prior ende Bruederen des Clooſters vanden Regulieren die in onſen lande van Voerne wonachtich ſyn onſen wailgeminden vrienden, binnen haren hoven een rosmolen ſetten mogen haer coerne ende moudt mede te maken voer hen ſelven ende hoere hnysgeſinne, ſonder enich mulſter offt aſſyns ons of onſen nacomelingen of yemant van onſer wegen in enigher daer aff te geven. Ende des te oirkonden ſo hebben wy onſen ſegel hier an doen hangen. Gegeven int jaer ons Heeren 1410. tien daghe in Decembri.

In 't jaar 1421. heeft Matthias, Biſſchop van Bidunien / Wybiſſchop te Utrecht / eene ge-

getuigenis aan de Monnikken gegeeven wegens verſcheide inwijdingen / door hem in het klooſter van Ruggen gedaan:

WY *Matthias*, by Gods genade Biſſchop van Biduanen, algemeen Vikaris in 't geeſtelijke van Mijnheer *Fredericus*, door dezelve genade Biſſchop van Utrecht, doen kond allen den genen, die den tegenwoordigen brief zullen zien of hooren leezen, dat wy in 't jaar 1405, den 13 Juny, ter eere en glorie van den Almagtigen Godt, en van Gods Moeder de allerh. Maagd *Maria*, in't nieuwe klooſter der Reguliere Kanonnikken by den Briel in de . . kerk ingewydt hebben een kerkhof met twee outaaren; te weeten een outaar aan de noordzyde ter eere van de glori-rijke *Maria*; en een ander aan de zuidzyde ter eere van den heiligen Prieſter en Belyder *Hieronymus*: en wy hebben de HH. Martelaaren *Stephanus* en *Laurentius*, mitsgaders de HH. Maagden *Lucia* en *Dorothea*, in dezelve kerk, om 'er geviert te worden, voorgeſtelt: hoe wel dat wy, eenige jaaren daar na, in 't zelfde klooſter een ander outaar 't hunner eere ingewydt hebben. Noch in 't jaar 1407, den 18. Juny, heb ik in 't zelve klooſter twee kerkhoven ingewydt: het eene in de nieuwe kerk; het ander van de ganſche . . . In 't jaar 1413, den 19. Juny, hebben wy in't zelve klooſter de nieuwe kerk met het hoofdoutaar ingewydt ter eere van den Almogenden Godt, van de H. Maagd *Maria*; en van de H. weduwe *Elizabet*, de eeuwigduurende patroneſſe van de kerk en het klooſter voornoemd. 's Anderendaags hebben wy in de zelfde kerk ſes altaaren ingewydt; drie aan de noordzyde. Het eerſte

van

van die drie is ingewydt ter eere van den H. Biſſchop en Belyder *Auguſtinus*, en ter eere van de H. Maagd en Martelareſſe *Apollonia*: het tweede ter eere van den H. Geeſt, en van de H. Maagd en Martelareſſe *Catharina*; het derde ter eere van den H. Apoſtel *Andreas*, en van de H. *Maria Magdalena*. En drie altaaren (hebben wy gewydt) aan de zuidzyde. Het eerſte ter eere van den H. Aartsengel *Michiel* en van alle HH. Engelen, en ook ter eere van de H. Maagd en Martelareſſe *Cæcilia*: het tweede ter van S. *Jan den Dooper*, van S. *Jan Evangeliſt*, en van de H. Martelareſſe *Anaſtaſia*; het derde ter eere van de HH. Apoſtelen *Petrus* en *Paulus*, en van de H. Maagd en Martelareſſe *Agnes*. Op den zelfden dag hebben wy in 't kapittelhuis van 't gemelde klooſter twee andere outaaren gewydt: een aan 't noorden ter eere van den H. Evangeliſt *Lucas*, en van de H. Maagd en Martelareſſe *Barbara*; en een tweede aan't zuiden, ter eere van de H. Maagd en Moeder Gods *Maria*, en van den H. Martelaar *Adrianus*: hebbende de genade van den zevenvoudigen Geeſt ons in al het voornoemde bygeſtaan. En om dat 'er op 't zelve altaar, gelijk wy naderhand verſtaan hebben, door Heer *Willem Jakobszoon*, Prieſter en Kanonnik in den Briel, eene Vikary geſticht is geweeſt; daarom hebben wy het vieren van de hoogverheve Martelaaren *Stephanus* en *Laurentius*, en van de HH. Maagden *Lucia* en *Dorothea*, ter welker eere wy het zelve altaar ook ingewydt hadden, gelijk boven gezegt is, overgebragt op het altaar van den H. Prieſter *Hieronymus*. Daarenboven hebben wy geordoneert, en wy ordoneeren en bevelen het door den inhoud dezes, dat de wyding van de kerk, en van de twee

twee altaaren die in de eerſte kapelle gewydt waren, maar nu, gelijk gezegt is, in de kerk zyn overgebragt, mitsgaders de wyding van alle de outaaren dewelke wy, gelijk ook gezegt is, ingewydt hebben, ten eeuwigen tyde jaarlijks op den eerſten zondag na de Bezoeking van de H. Maagd en Moeder Gods *Maria*, plegtiglijk in Gods name geviert zal worden. En ingevalle dat 'er in 't voornoemde klooſter geen genoegzame Prieſters mogten zyn, om op het Wyfeeſt den dienſt aan alle de altaaren te verrichten; zoo geeven wy hun volkomen verlof en vryheit om de Miſſen, die zy op het feeſt niet hebben konnen afleezen, te leezen en voltallig te maaken geduurende het oktaaf. Eindelijk, wenſchende dat de kerk, de altaaren, en de kerkhoven voornoemd, dewelke wy gelijk gezegt is ingewijdt hebben, met behoorlijke eerbewijzingen bezocht en van de Chriſtene geloovigen geduurig geëert mogen worden; zoo is het dat wy, ſteunende op Gods barmhertigheit en byzondere genade, aan alle Chriſtene geloovigen, zoo mans- als vrouwsperſoonen, die in ſtaat van genade zijn, en die de voorn. kerk uyt godvruchtigheit bezoeken, en het Gebed des Heere, of een ander godvruchtig gebed, voor de gemelde outaaren, of voor een van dezelven, met gebogen knien leezen, of aan dezelve de H. Miſſe doen, of het pant, het kerkhof, of de kerk met godvruchtigheit rontomme gaan; of aan de behoeftigheden en nootwendigheden der Broederen, of tot de timmeraadje der kerke of des klooſters, de behulpzaame hand bieden, zoo dikwils als zy de voorn. godvruchtige werken, of een van dezelven, verrichten, uyt krachte van 't gezag dat ons gegee-

geeven of wegens onze Biſſchoppelijke magt verleent is, veertig dagen aflaats vergunnen. En vorder aan alle Chriſtene geloovigen, mans- en vrouws-perſoonen, dewelke voor de ziel van den edelen Ridder *Hugo van Heenvliet*, godvruchtiger gedagteniſſe, dien godvruchtigen en mildadigen ſtichter, opbouwer, en begiftiger des voornoemden kloosters, en die daar ook begraven legt; en vorders ook voor ons, *Matthias* Biſſchop, die het zelve klooster en al de reſt gelijk boven vermeldt is ingewijdt hebben, het Gebed des Heere of een ander godvruchtig gebed godvruchtiglijk leezen, zoo dikwils als zy het doen, verleenen wy insgelijks, voor nu en voor altijd, en uyt krachte van 't zelve gezag, veertig dagen aflaats. Ter getuigeniſſe van al het bovenſtaande enz. In 't jaar 1421, den 12 Auguſti.

In den volgenden brief leezen wy hoe dat de twee laatſte outaaren gewijdt zijn in 't jaar 1504: en hoe dat het grootſte getal der Patroonen of Schut-heiligen / dewelke in den voorgaanden brief uytgedrukt ſtaan / tegen andere Schut-heiligen zijn verwiſſelt.

Het zy aan alle menſchen, zoo tegenwoordige als toekoomende, bekent dat in 't jaar 1504, den 28 July, de eerw. Vader in *Chriſtus*, Heer *Adrianus*, by Gods genade Biſſchop van Sebaſte, en in 't Biſſchoppelijke de algemeene Vikaris van . . . Heer *Fredericus* Biſſchop van Utrecht, in onze kerk twee outaaren heeft ingewijdt: Het eene ſtaat aan de zuidzijde; het tweede aan de noordzijde, en zijn beidegaar in rang de allerleſte aan de weſtzijde. Het eerſte,

aan

aan de weſtzijde ſtaande, heeft hy ingewijdt ter eere van den Almogenden Godt, van de HH. Maagden en Martelareſſen, *Agnes*, *Barbara*, *Apollonia*, *Lucia*, *Dorothea*; en van alle de HH. Maagden onzes Heere *Chriſtus*. De vyf gemelde Maagden waren te voren tot Patroneſſen van andere outaaren gewijdt (of aangeſtelt) geweeſt: maar vermits ons inzigt was de Patroonen der outaaren te veranderen, te verplaatzen, en te vermenigvuldigen: en uyt zijn antwoord verſtaan hebbende dat het geoorloft was: zoo hebben wy de voornoemde HH. Maagden doen inwijden (tot Patroneſſen) en van de andere altaaren op dit outaar doen overbrengen. En op de gemelde outaaren hebben wy, gelijk beneden aangewezen zal worden, andere Patroonen doen ſtellen. Het ander outaar heeft de voorn. Biſſchop ingewijdt ter eere van de HH. Abten *Bernardus* en *Benedictus*; van de HH. *Franciſcus* en *Antonius*; en ter eere van alle HH. Abten en Monnikken. En hy heeft geordoneert dat de wijding van deze twee outaaren geviert zoude worden op het wy-feeſt van onze kerk en van onze andere outaaren: te weten op den Zondag na O. L. Vrouws bezoeking. En op dat dezelve outaaren met behoorlijke eerbewijzingen bezocht, en van de Chriſtene geloovigen geduurig geëert mogen worden, heeft hy, zoo aan de inwoonders als aan de buiten-luiden uyt godvruchtigheit herwaart koomende, die de gemelde outaaren op het Wy-feeſt, en op ieder feeſt van alle de Patroonen der voorn. altaaren, bezoeken, en 'er het Gebed des Heere of een ander godvruchtig gebed voor leezen, indien zy in ſtaat van genade zijn, achtervolgens Gods barmhertigheit en zonderlinge genade-gunſt,

ver-

verleent 80 dagen aflaats: te weeten 40 dagen wegens den Biſſchop van Utrecht, en noch 40 op zyn eigen gezag: dewelke verdient konnen worden op het feeſt der wijdinge, en op ieder feeſt van de Patroonen der gemelde outaaren. Noch heeft hy aan alle de ledematen van dit Klooſter, ieder dag, verleent 20 dagen aflaats, of afflag van de opgeleide boetpleegingen; zoo dikwils als zy de voornoemde outaaren, met de zelfde godvruchtigheit als boven, zullen bezoeken.

En nademaal de Bul van den eerw. Vader in *Chriſtus*, Myn Heer *Matthias* Biſſchop van Biduanen, noopende het wijden van de Kerk en de outaaren voornoemd, duidelijk uytdrukt aan welke (Heiligen) zoo wel de Kerk als de outaaren toegewijdt zyn; zoo hebben wy, ten einde de nakomelingen niet ongeruſt of twyfelmoedig mogen zyn over de rechte Patroonen der altaaren, goedgevonden by geſchrift na te laaten, wat eene verandering, verplaatzing, en vermenigvuldiging, dat 'er in de Patroonen der outaaren is geſchiedt. In de Bulle van *Matthias*, Biſſchop van Biduanen, ſtaat aangetekend dat het hoofd-outaar ter eere van den almogenden Godt, van de H. Maagd *Maria*, en van de H. weduwe *Elizabet*, Patroneſſe des Klooſters en der Kerke, ingewijdt is. Maar op ons verzoek heeft de eerw. Vader in *Chriſtus*, de Heer *Adrianus*, boven vermeld, als hy de twee voorgemelde outaaren wijde, het *H. Kruis* van 't outaar, dat nu het altaar van de H. H. *Martinus*, *Willebrordus*, en alle HH. Belijders genoemt word, overgebragt op het hoofd-altaar; en heeft geordoneert dat het hoofd-outaar voortaan ook het outaar zoude zyn van 't H. *Kruis*. Het outaar van S. *Auguſtinus* en S. *Apollonia* zal

volgens zijne ordonantzie voortaan den naam hebben van het outaar der vier Kerkleeraaren, *Auguſtinus*, *Gregorius*, *Hieronimus*, *Ambroſius*. En de H. *Elizabet* heeft hy verplaatſt op het nieuwe altaar van alle heilige Maagden: 't welk hy ook haar ter eere heeft gewijdt. Het outaar van de HH. *Stephanus*, *Laurentius*, *Hieronymus*, *Lucia*, en *Dorothea*, heeft hy geſchikt ter eere van de HH. Martelaaren *Stephanus*, *Laurentius*, *Cornelius*, *Bonifacius*, *Vincentius*, en *Sebaſtianus*: en den H. *Hieronymus* heeft hy eene plaats aangeweezen op het outaar van S. *Auguſtinus*: doch de HH. *Lucia* en *Dorothea* heeft hy geplaatſt op het altaar van alle de HH. Maagden: 't welk hy ook haar ter eere heeft gewijdt. Het outaar van den H. Geeſt, en van S. *Catharina*, heeft hy geſchikt voor de Heiligen, dewelke eerſt op S. *Martinus* altaar geplaatſt waren: en die hy hen van daar heeft verplaatſt. Hetoutaar van de H. Maagd heeft hy geſchikt voor de H. weduwe *Anna*, de moeder der H. Maagd, voor S. *Joſef*, haren Bruidegom, en voor alle de heilige vrienden (bloedverwanten) van *Chriſtus*. Het outaar van de HH Apoſtelen *Petrus* en *Paulus*, en van S. *Agnes*, heeft hy geſchikt voor de HH. *Petrus*, *Paulus*, *Andreas*, *Jakob* den Meerdere, en voorts voor alle de HH. Apoſtelen van *Chriſtus*. En de H. *Agnes* heeft hy overgebragt op het nieuwe altaar der HH. Maagden; 't welk hy ook haar ter eere heeft ingewijdt. Het outaar van den H. *Andreas*, en van S. *Maria Magdalena*, heeft hy geſchikt voor de HH. *Maria Magdalena*, en haare zuſter *Martha*; en vorders voor de H. weduwe *Monica*, en voor alle heilige weduwen en ongetrouwde vrouwen. En S. *Andreas* heeft hy op het

het altaar van alle de *HH.* Apoſtelen overgebragt. Het outaar van S. *Lucas* en S. *Barbara*, in het Kapittelhuis, heeft hy geordoneert dat voortaan het outaar zal zyn van de *HH.* Evangeliſten *Matthæus*, *Marcus*, *Lucas*, en *Johannes*: en de *H. Barbara* heeft hy op het altaar der *HH.* Maagden gebragt: 't welk hy ook haar ter eere heeft ingewijdt. Het outaar in het Koor, 't welk *Martinus* by Gods genade Biſſchop van Magionne ter eere van het *H. Kruis*, van de *HH.* Belijders *Martinus*, *Willibrordus*, en *Bernardus*, en van alle heiligen, wel-eer had ingewijdt, heeft hy geordoneert dat voortaan het altaar zal zyn van de *HH.* Biſſchoppen en Belijders, *Martinus*, *Willebrordus*, *Nicolaus*, *Servatius*, *Hubertus* en *Eligius*, en van alle de *HH.* Belijders van *Chriſtus*. Het *H. Kruis* heeft heeft hy overgebragt op het hoofdoutaar: Alle de Heiligen op het outaar van den *H. Geeſt*: en S. *Bernardus* op het nieuwe outaar, 't welk 't zijner eere, en ter eere van meer andere Heiligen, is ingewijdt. Dit alles heeft de voornoemde Heer *Adrianus*, na het inwijden van de twee outaaren, gedaan: houdende zyn Biſſchoppelijk gewaad aan, en gaande van 't eene outaar naar het andere. En met de Patroonen heeft hy insgelijks de aflaaten verplaatſt; dewelke zoo op het feeſt der Kerk-wijdinge, als op hunne feeſtdagen, verleent waren geweeſt. Dit hebben wy op de Bulle van den Heer *Matthias* ſchriftelijk willen nalaaten: op dat daar over geene ongeruſtheit of twijfelmoedigheit mogt voorvallen.

Wy zullen hier noch by voegen eenen brief/ die in 't meergemelde handſchrift Reſignatio

Generalis wordt genoemt / waar by Hugo Heer van Heenvliet het Klooſter in een geruſte bezittinge van alles ſtelt / en van alle kommer bevrijdt:

HUghe, Ridder, Heer van Heenvliet, doe cont allen luden: dat alle die goeden, erven, landen, ende renten, tienden, viſſcherien ende alle goeden hoe ſi ghenoomt ſyn, die ic den Prioor ende Convent des Cloeſters van Regulieren onſer Vrouwen te Rigghe daer ſi brieven of hebben beſeghelt mit minen ſeghel mit Scepenen brieve of yemens anders ſeghel, enighe kenniſſen of voorwaerden of hebben, of noch hebben ſullen, die ic hen ghegheven ende bewijſt hebbe, gheven ende bewiſen ſal. Ende alle die tymmeraedzen dien ic in den Cloeſter voorſz ghetimmert hebbe ende noch timmeren ſal. Ende alle dat ic gheleit hebbe ende legghen ſal an kelcken, an ornamenten, ende an alrehande huisraet, of an allen goeden hoe ſi ghenoomt ſijn. Ende alſulke goeden, ghelt, lant, erve of alrehande goeden hoe dat menſe nomen mach, die ic den Prior ende Convente voorſz na mijnre doot in teſtamente late, gheven ende bewiſen ſal. Die gheve ic hem in eenen vrien eyghendom voor mi ende voor minen nacomelinghen, te bruken, te banen ende te beſitten ongecalangiert van yemende in alre manieren of ſi daer op ghecomen waren met eenre vrier ghiften te lansrechte ende te Scependomme. Ende om eene ghetughe ende oorkonden der waerheit ſo heb ic deſen brief beſegelt mit minen ſeghele. Ende om der meerre ſekerheit ſo hebbe ic ghebeden den hoghen gheboren Vorſt minen ghenadighen lieven Heere van Ludic dat hi

hi hem ghewaerdighen wil deſe brief open over mi te beſeghelen. Ende den Prior ende Convente voorſz in allen deſen voorſz ponten te houden ende te ſtarken. Ende wy *Jan van Beyeren*, Elect tot Ludic, Grave te Loon, ende Heere van Voorn, om bede wille onſen lieven ende ghetruwen Heeren *Hughen*, Here van Heenvliet. Ende om den Prior ende Convent voorſz in deſen voorſz ponten te houden ende te ſtarken, hebben onſen ſeghel hier an ghehanghen. Ghegheven in onſer ſtat van Tricht, int jaer ons Heeren 1409. vp den vyften dach in Januario.

Voorder ſtaat het te weeten dat 'er te Ruggen een zuſterhuis van S. Auguſtinus orde / en S. Andries konvent genaamd / heeft geſtaan. Dit hebben wy uyt twee brieven van 't meergemelde geſchreeven kloosterboek: in welke brieven de Prior en het konvent van Ruggen aan de eene kant / en de Pater, Mater, en de zuſters van S. Andries konvent aan de andere kant / bekennen en verklaaren datze tegen malkander vergrondkavelt hebben / zulke en zulke landeryen. S. Andries Susterhuis.

Dus verre uit het gemelde handſchrift van de Regulieren te Loven / hier boven gemelt.

De inkomſten zijn merkelijk vergroot door den aanwaſch van 't nieuwe land / gezzingen genaamd / omtrent het dorpje de Stad in het eiland van Putten: welke gezzingen in 't jaar 1410 door Jan Heer / en Helwigis Vrouw van Heenvliet / aan den Prior en het klooster van Ruggen zijn geſchonken. De brief van deze gifte / die onder ons berust / luydt op de volgende wijze:

WY *Jan*, Ridder, Heer van Heenvliet ende vander Capellen, ende *Heylwig van Borſelen*, Vrouwe van Heenvliet ende vander Capellen, doen kondt allen luden: dat wy puyrliken om Goids willen in rechter aelmiſſen ende om ſalicheyt onſer zielen ende alle onſe ouders ghegheven hebben, ende gheven mit deſen brieve tot ewighen daghen voir ons ende voir onſe nacomelinghen, den Prior ende Convente des Cloeſters van Regulieren te *Rigghe*, voer haer vry eyghen goedt, een *wtgors* dat gheleghen is inden lande van Putte, ende geheeten is *Die Stat*, mit allen hillen die tot haer toe daer mede in hueren gecomen ſyn, ende met allen aenworpe die tuſſchen den ghorze voorn. ende hillen voerſz. comen mach, in alre manieren als wy ende onſe voorſaten dat ontfanghen ende ghebruket hebben, ende alſe hier voermaels ghecoſt was jeghen den Here ende Vrouwe van Putte, ghelike als die principael-brief daer of inhout, die van woerde te woerhe ſpreket als hier na gheſchreven ſtaet:

Wy *Alyt*, Vrouwe van Putte, van Praet ende van Stryen, ende wy *Boudewyn*, Heer van Praet, van Putte ende van Stryen, wittachtich man, ende Mombaer Vrouwe *Aleyde* voerſz. maken kondt allen luden, dat wy vercoft hebben *Jan van Heenvliet*, onzen Neve, tot eenen vryen eyghen een *wtgors*, dat gheleghen is in onzen lande van Putte ende geheeten is *Die Stat*, mit allen den hillen die tot haer toe daer mede in huren comen ſyn, ende met allen aenworpe die tuſſchen den gorſe voorn. ende hillen voerſz. comen mach, mit ſulker Lantthiende als hier op verſchynen mach. Ende dit voerſz. Lant ſal

Jan

Jan ende ſyne nacomelinghen bruyken tot ſouten, tot vorſſchen of hoe dat hem oerbaerlicſte ſal dencken weſen onverſat van ons ende van onzen nacomelinghen. Ende van deſen voerſz. goede heeft ons *Jan* betaelt den leſten penninck ende den eerſten; daer by hebben wy gheloeft ende gheloven deſe voirſz. erfven ende goeden te vryen van allen commer ende aentale die hier op gheweeſt mocht hebben of is tot deſen daghe toe, ende wort hem ontwonnen mit enighen rechte van enigher lofte ofte commer die hier up ghecomen mach weſen van onſen weghe tot deſen daghe toe. Soe gheloven wy hem te houden op alſoe goed goet. Ende om dat wy wille dat allen voerſz. voerwaerden ende cope vaſte ende ſtade ende wel gheſtade blive, van ons ende van onzen nacomelinghen *Jan* voorn. ende ſinen nacomelinghen, ſoe hebben wy deſen brief open bezeghelt mit onſe zeghelen. Ghegheven int jaer ons Heeren duſent, driehondert, neghen ende vyftich, des maendages na alre Heylighen dach. In kenniſſe der waerheyt ſoe hebben wy *Jan*, Ridder, Heer voorn. ende *Heylwy van Borſelen*, Vrouwe voerſz. deſen brief open beſeghelt mit onſe ſeghelen, int jaer ons Heeren duſent, vier hondert ende tiene, opten leſten dach in Meye.

Hier op is ook gevolgt de onderſtaande verklaaring van Jakob, **Heer van Gaasbeek en Putten.**

WY *Jacok*, Here van Gaesbeke, van Apkoude, van Putte ende van Stryen; Erfmaerſcalc van Henegouwen. Doen condt allen luyden, dat want onſe voervaeders Heren ende

Vrouwe van Putte, in voerleden tiden vercoft hebben *Jan van Heenvliet* tot enen vryen eyghen een *wtgors*, geheeten *Die Stat*, mit allen den hillen voerſz. die daer toe behoeren, ende mit allen den aenworpen die tuſſchen den gorſen voern. ende den hillen voerſz comen mach, mit ſulker Lanttienden als daer op verſchinen mach, te bruycken tot zouten, tot vorſchen of hoe dat hem orbalixſte ſal dencken, ghelyc die brieve inhouden die van onſen vorders daer of beſeghelt ſyn; welc *wtgors* voerſz. mit allen ſinen toebehoeren ghelyc voerſz. is, onſe gheminde in Gode die Pryor ende Convente des Cloeſters vanden Regulieren te *Rigghe*, buten den Briele nu hebben, beſitten ende ghebruycken in alre manieren als van *Heenvliet* voern. ende ſyn nacomelinge dat te beſitten ende te bruycken plaghen daer ſyt af gecreghen hebben; ende want in die voerſz. brieve niet verclaert en ſtaet, datmen moeren ende te zille vornen ſal, ende daer den vryen oerbaer mede doen als dat behoert, onverſeit van ons of van onſen nacomelinghen. Ende om dat wy immer altyt gheneghen willen weſen Goids goede te vermeeren ende niet te verminderen, ſoe iſt dat wy puyrliken om Goids willen verclaert ende ghegheven hebben, verclaren ende gheven mit deſen brieve voir ons ende voir onſe nacomelinghen, den ſelven onſen gheminden in Gode, den Prior ende Convente des Cloeſters van den Regulieren te *Rigghe* buten den Briele voirſz. dat ſelve *wtgors* voirſz. mit allen ſinen toebehoren te bruken tot zouten, tot vorſchen ende te moeren, mit opdrachten, mit vlettinghen of hoe dat ſi, ende gheven hem den brant daer af te zelle, te winnen tot ewighen daghen, ſonder argheliſt,

of

of te bruycken hoe dat hem oerbaerlixſte ende profitelixſte tot allen tyden ſal dencken weſen, mit ſulcker Lantthiende als daer up verſchynen mach ghelyc voerſz. is, ſonder enighe hinder of letſel hem daer in te doen, of te doen doen, of te laten ghetchien van onſer weghen; behoudelic ons anders onſes Heerlicheit hoghe ende leeghe. Ende wat moer of zelle of ander goede die ſi daer up winnen of doen winnen, of tot enigher tyt yemant daer up vercopen, veylich wt ſullen moghen voeren ende doen voeren binnen onſen palen ongecalengiert van ons, van onſe nacomelinghe of van yemant van onſen weghen; ten ware of ſyt ſelve mit hande of mit monde verbuerden teghen onſer Heerlicheit. Voirt ſoe hebben wy voir ons ende voir onſe nacomelinghe den ſelven Prior ende Convente voerſz. ende allen den ghenen die opdrachten ende vlettingen up dat ſelve *wtgors* voerſz teghen hem ghecoft hebben, quytgheſconden ende ſcelden quyt van allen broken die ſi tot deſen daghe toe teghen onſer Heerlicheit daer an ghebroeckt moghen hebben, bevelen daer om allen onſen Dienres ende Onderſaten van onſen Lande van Putte, die nu ſyn of naemaels weſen ſullen, dat ſi onſen gheminden den Prior ende Convente voirſz. dit voern. *wtgors* ruſteliken ende vredeliken laten ghebruken, in alre manieren als voerſz. is, ſonder enighen hinder of letſel hem tot enighen tiden dair in te doen. Ende om dat wy willen dat alle deſe voerſz. punten van ons ende van onſen nacomelinghen onſen gheminden in Gode, den Prior ende Convente voerſz. tot ewighen daghen vaſt, gheſtade ende onverbrokelic wil ghehouden worden, ſoe hebben wy deſen brief open doen beſegelen mit

onſen zeghel wthangende tot eenre orkonde ende kenniſſe der waerheit. Ghegheven int jaer ons Heeren duſent, vier hondert ende twintich, des ſaterdaghes op ſinte Geertruden avont.

En als zy over dezen aanwaſch met den Abt van S. Michiels Abdye te Antwerpen / en de Heeren en erfgenaamen van Middelharnis daar de gozzingen naaſt aan gelegen waren / in verſchil waren geraakt; zijn 'er vier ſcheidsmannen gekozen om dat verſchil by te leggen.

Ik heb een geſchreven boekje daar eendiederhande bylegging van dit verſchil ſtaat uitgedzukt. Daar na ſtaat 'er de volgende brief van Maria van Borgonje:

MARIE, by der gracien Goids, Hartogynne van Bourgoingen, van Lotharingen, van Brabant, &c. gonnen, geven ende verleenen mit deſen tegenwoerdigen brieve, voor ons onſen erven ende nacomelinghen Graven ende Gravinnen van Hollant, Zeelant ende Heeren of Vrouwen van Vrieſlant ende van Putte, onſe lieve ende getrauwe Nichte, Vrouwe *Anne van Bourgoingen*, Vrouwe van Raveſteyn, voer huer, hueren erven ende nacomelinghen tot eenen erfpachte ende in rechten erflicken cheyns ende rente onſe uytgorſſen, aenwaſſen ende aenwerpen, genaemt die *Galenthee* ende *Oelkinſplate*, mit die gorſſe van den Bommel tot Griſorde toe, ſtreckende van dair Noort-weſt totten *Oeſtmoer* ende totten gronde toebehorende den Regulieren Cloeſter van *Rugge*, by onſe ſteen vanden Brielle, &c.

Ge-

Gegonnen, gegeven ende opgedragen, gonnen, geven ende opdragen mit deſen onſen brieve de voerſz. onſe uytgorſſen, aenwerpen ende aenwaſſen, genampt de *Galenthee*, *Oelkinſplate*, *Vloeyhil* ende den *Bommel*, al liggende in onſe Lande van Putte onbedyct ende metter zee gemeene, mit allen hoeren toebehoeren, aenwaſſen ende aenwerpen, tegenwoerdich ende toecomende: ende de welcke gorſſen gelegen zyn ende hem ſtrecken, te weten, van *Oelkinſplate* Oeſt af ten Diep van *Buttervliet*, Zuyd af van den *Galenthee* ende den block van tordemoer, ten Diep van *Strienne*, ſtreckende Weſtwaert tot *Corte-Gravelinge* toe, van daer wederomme ten Noord-oeſten, ſtreckende langhes een heydiep vanden *Bodemer* tot in die *Hondſloe*, ende al langes die ſelve *Hondſloe* tot inden diep van *Harincvliet* beneden den Bommel, den gront van Griſoirden vanden Oeſtmoer gudſeke ende Stadt, Weſt ende Noort-weſt af vanden Bodemer ende der Hondſloe ende vanden zelver Stat ende gudſeke langes den diep van Harincvliet tot den Heydiep inden voern. Buttervliet om de voorſz. gorſſen vanden *Galenthee*, *Oelkinſplaete*, *Vloeyhil* ende den *Bommel*, mit hueren voerſz. toebehoren, aenwaſſen ende aenwerpen, tegenwoerdich ende toecomende, ende op huer verargeren ende verbeteren by der zelver onſer Nichte van *Raveſteyn*, hueren erven ende nacomelinghen oft ſake hebbende te houden in eenen eewighen erfpachte, omme ſulke ſomme van penningen, &c.

Gegeven in onſen huyſe inden Haghe in Hollandt, den XVII. dach van Septembri, int Jaer ons Heren duſent, vier hondert een ende tachtich.

Op

Op het verzoek van de Broeders der gemelde Priorye van Ruggen heeft Thomas a Kempis, dewelke toen in 't klooster van S. Agnesberg woonde / het leven van de heilige en verduldige Maagd Liedwigis, of Luewina, met een korter en klaarder stijl beschreven.

Het gemelde klooster afgebrandt.

In 't jaar 1572. is hetzelve klooster aan brand gestoken / en door de vlammen gansch vernielt.

Martelaar aldaar opgehangen.

De negentien beleende Martelaars van Gorkum / dewelke aldus genoemt worden om dat ze meest alle te Gorkum gevangen en herwaarts gevoert zijn geweest / zijn in de schuur van het voornoemde klooster den 9. July 1572. op het bevel van Lumey zeer wredelijk en onmenschelijk gepijnigt en doodgefoltert.

Pieter Opmeer, en Willem Ettius Hooglees raar in de Godtheit te Douay / hebben het leven der gemelde Martelaaren beschreven: en wy hebben ook onder Gorkum van sommigen onder hen gesproken.

Men vindt de volgende Oversten van dit klooster vermeld:

1406. Br. THEODORUS VAN LEIDEN, eerste Prior.
1427. Br. JOOST, Prior.
1441. Br. JOANNES, Prior.
1459. Br. JAKOB KOSTYNS, Prior.
1469. Br. JOHAN TONGERLO, Prior.
1485. Br. HARBERT, Prior.
1492. Br. MATTHIAS PETRI, Prior.
1501. Br. JAN PIETERSZ, Procurator.
1505. Br. ADRIAEN JACOBSZ, Prior.
Br. FRANS HUGO, Procurator.
1506. 1517. Br. ADRIAEN JACOBSZ VAN STEENVLIET, Prior.

1528. 1531. Br. KORNELIS VAN KERKWERVE, Prior.

1536. Br. PIETER JANSE BEEN, Prior.
Br. GHYSBERT GHOSEN, Procurator.

AANTEKENINGEN.

1. Echter ſtaat 'er in een geſchreeve Lijſt van de kerkelijke ampten, die ter begeevinge van de Graven geſtaan hebben, dat de Paſtory van Rugge jaarlijks opbragt 70 gulden.

2. In 't gemelde handſchrift van de Regulieren te Loven ſtaat een overgroot getal van giften, renten, landeryen, enz. die van tijd tot tijd door deezen en geenen aan dit konvent gegeven zijn. Ook ſtaat 'er vermeld hoe dat de Regulieren van Ruggen verſcheide landeryen aangekocht, gorſſingen bedijkt, bedijkte landen in pacht aangenomen hebben, enz. Zoo dat de armoede, daar twee of drie Biſſchoppelijke brieven van ſpreeken, niet lang geduurt zal hebben.

ROKKAGNE, of REKAGNE, of ROKANJE.

Rokkanje is een groot dorp in het eyland en het Dekenſchap van Voorn. De parochiekerk, ſtaande ter begeevinge der Hollandſche Graven, hon den Paſtoor die in de paſtorye woonde, en alle de bedieningen waarnam, 16. gulden opbrengen: dan de Paſtoor, buiten de paſtory woonende, trok niet meer als 6. ponden en iets daar boven. Het kloſterſchap bragt zeer weinig op. Parochiekerk te Rokkanje.

In 't jaar 1514. was hier Paſtoor de Heer Robbert de Beca (vander Beek).

DE

DE ZWARTE WAAL.

Parochikerk van de Zwarte Waal.

De Zwarte Waal had ook eene parochikerk / dewelke door de Graven van Holland wierd begeven: en dewelke in 't jaar 1515. bedient wierd door Heer Kornelis Muyfevanger.

De Paſtoor / in zijne paſtory woonende / had jaarlijks 12. ponden: buiten woonende genoot hy 2. ponden.

De Koſter had jaarlijks vier Rijnſche gulden.

NYENLAND.

Parochikerk te Nieuland.

Verſcheide dorpen draagen den naam van Nyland of Nieuland. Onder anderen is 'er een in 't gebied van Gorkum. Dit Nyland / daar wy nu van ſpreeken / is gelegen in 't eiland Voorn / en had eene Parochikerk; dewelke ter bergeevinge van de Hollandſche Graven ſtond: en in 't jaar 1514. bedient wierd door Johan Beka (Beek.)

De paſtoory had een jaarlijkſche inkomſte van 35. ponden. Die het Paſtoors-ampt in eigen perſoon bediende trok 14. die buiten woonde 4. gulden.

Het koſterſchap wierd in 't jaar 1514. bekleedt door den Heer Jakob Witten. Die * het koſterſchap zelf bediende genoot jaarlijks 12. gulden. Anders had hy niet boven de 4 Rijnſche gulden.

* In 't Latijn ſchijnt de zin anders te luiden; maar ik meene voorvaſt dat 'er een drukfout ingeſlopen is. *Vertaalder*

HELLEVOET,

Van ouds Helvloet, een dorp in het eiland Doorn / is zoo wel als de Ziel naar de Helios of Helle genoemt : zijnde 4. duizent schreeden van den Ziel gelegen. Dicht by Hellevoet legt Hellevoet-sluys / een dorp als eene vryheit ; hebbende een vermaarde zeehaven / en eene zeer gemakkelijke rede voor de schepen. Dit Hellevoetsluys word ook Nieu-Hellevoet genoemt. (1) Hellevoet waar gelegen.

Te Hellevoet stond een Parochiekerk ; dewelke in 't jaar 1514. bedient wierd door Meester Lodewijk Bostella. In't jaar 1572. wierd de pastory van Hellevoet bekleedt door Hendrik Bogaert, in Luikerland naar het gemeene zeggen gebooren : en een man die zoo rijk was van geloof / als hy onvoorzien was van geld en goed. Hy had door zijn beleefden ommegang / en groote erbarendheit in de heilige boeken / een grooten naam gekreegen : zijnde in de hooge Schole (van Loven) al eenigen tijd te vooren Bacelier in de Godtheit geworden. Ook had hy noch onlangs van den Utrechtschen Bisschop Frederik van Tautenberg verlof gekreegen om de beeldstormers / ketters / (2) en andere uytspoorige zondaars / die leetwezen over hunne feiten hadden / van hunne zonden te ontbinden : zoo als Paus Pius V. pas te voren genadiglijk had vergunt. Maar het is jammer dat zoodaanig een man / die zijn weergaa daar omstreeks niet en had / door menschelijke bzoosheit de lusten des vleesches heeft opgevolgt / en ses kinderen by een byzit heeft gewonnen. En hierom is het dat sommigen / Parochiekerk. Pastoors.

migen / die om zoo te ſpreeken wat te vies en kieurig vallen / het niet konnen lijden dat de eerſtelingen van dit marteldom door de omgelzingen van een byſlaap bezoedelt zijn geweeſt. Maar ik zoude eer gelooven dat het by Gods voorzienigheit is toegekomen / dat het lot om den ſtrijd te beginnen / en om als de kapitein van zoo veele Martelaaren te worden / op dezen man is gevallen: namentlijk op dat het blijken zoude / dat het niet afhangt van 's menſchen verdienſten / maar een gabe is der goddelijke genade / een bloed-getuige van Christus te worden

De gemelde paſtory plagt aan vaſte inkomſten te hebben acht ponden.

Paſtoors en Koſters inkomſten.

Die buiten de paſtory woonde genoot ook 8 ponden : maar die in de paſtory woonde trokt in alles 18. ponden.

De inkomſten van het koſterſchap beliepen jaarlijks 10. ponden.

AANTEKENINGEN.

1. De woorden van *Plinius*, daar hy *Helius* vermeldt, dienen hier een plaats te hebben. *Midden in den Rhyn*, zegt hy [a], *ten lengte van omtrent 100 duyzent ſchreden leit het alleredelſte eyland der Batavieren, en der Kaninefaaten: en de andere eylanden van de Vriezen, van de Cauchen, van de Friſiabonen, van de Stuzriers, en van de Marſaken: altemaal gelegen tuſſchen de Helle en het Vlie. Dus worden genoemt de uytwateringen; langs dewelke de Rhijnſtroom zich noordwaerts in eenige moeraſſen verſpreidt; en zuidwaerts in de Maas gaat rollen.*

Dat de mond *Helius* by den Briel en by Helvoetſluis gelegen heeft, word van de meeſte Schryvers aangenomen. Dit paſt ook op de lengte, die al van ouds aan 't eyland is toegeſchreven. *Een gedeelte van den*

[a] Lib. 4. c. 15.

Rhyn,

Rhyn, zegt *Iulius Cæsar*, *'t welk de Waal word genoemt, maakt het eyland der Batavieren: en niet verder van daar als* 180 *duizend schreeden valt hy in den Oceaan.* Nu is het zoo, zegt de Heer *Alting*, dat de Schenkenschans, daar de Waal zich van den Rhyn afscheidt, juyst zoo veele schreeden van den Briel is gelegen: en dit heeft de Heer *b Menso Alting* voor ons al uitgerekent. Zoo dan, de lengte van 't eyland is 'er, de loop en de mond van de Waal is 'er, de oude naam van de *Helle* of *Helius* is 'er. Men zou zeggen dat hier niet te twyfelen zoude vallen: en evenwel zijn 'er die niet alleen twyfelingen opwerpen; maar volmondig en als een vaste waarheit staande houden dat Zeeland ook onder 't eyland der Batavieren was begreepen; en dat de *Helius* aan of in de Wielingen, tusschen Zeeland en Vlaanderen, geplaatst moet worden. Wy misgunnen aan de Zeeuwen den naam van Batavieren niet: en zouden ons door zulke landgenooten geenzins vermindert achten. Maar daarom moet men de historien geen gewelt aandoen: en landen en volkeren door malkander verwarren. *Plinius*, zegt zeker Schryver, stelt eene wijdte van 100 duyzent schreeden tusschen 't Flie en de Helle, of Helius: maar, zegt hy, indien men de wijdte van 't Flie wil opneemen, zal die niet koomen tot den Briel, maar tot de huidendaagsche Wielingen toe. Maar die Schryver moet een ander soort van een passer gebruykt hebben als ik, of als de Heer *Alting* heeft gebruykt. Op eene zaak dient maar gelet. *Plinius* telt by de 100 duyzent schreeden tusschen 't Flie en Helius. *Ptolomæus* telt 'er niet meer als 84. Beide die optellingen koomen op het zelfden uyt. *Plinius* zal volgens den Heer *c Alting* het strand van 't Flie tot den Helius toe gemeeten hebben: *Ptolomæus* zal recht toe recht aan van 't Flie gegaan zijn naar de Helle. Dan doet men noch de plaats van *Iulius Cæsar* gelden; daar gezeit word dat de Rhijn, dicht aan de zee genadert, zich in verscheide spranten verdeelt, en door die verdeelinge veele en groote eylanden rondom bespoelt: dat die eylanden voor een groot gedeelte bewoont worden van wilde en woeste menschen:

b Alting part. 1. in verbo Batavi.
c Alting part. 1. v. Flevum ostium.

waar onder ſommigen zouden zijn die van viſſchen en vogel-eyeren leeven : en dat de Rhijn eindelijk (alle die eylanden gemaakt hebbende) langs verſcheide uytwateringen zeewaart inloopt. Op dat dit eenigen ſchijn zou hebben, dient men hun toetegeeven dat dit van de Waal, niet van de rechter zijde des Rhijnſtrooms, verſtaan moet worden. En als men 't al van de Waal zoude verſtaan, diende men hun noch toetegeeven dat de Waal, of de Rhijn aan die kant, niet recht toe recht aan geloopen heeft op den Briel, maar zuidwaart op, en ganſch Zeeland door of voor by, tot aan de Wielingen toe zijnen loop heeft genomen. Dit alles, zeg ik, diende hun toegegeeven. Maar *Pontanus* *d*, om my aan zijn bewijs te houden, houd het voor gewis dat men deze toegeevendheit niet kan gebruyken; en dat hier van geen Waal of ſlinker Rhijnſtroom, maar van den rechter Rhijn, daar hy Duytsland voor by ſtreeft en beſproeit, word geſproken. Hier toe zal ik de ganſche plaats van *Iulius Cæſar* dienen uyt te ſchryven: *De Maas*, zegt hy *e*, *koomt voortgeloopen uyt den berg Vogeſus . . . en een gedeelte van den Rhijn overgenomen hebbende, die den naam voert van de Waal, maakt zy het eyland der Batavieren: en niet verder van daar als 80 duizent ſchreeden valt zy in den Oceaan. Dan de Rhijn neemt zijnen oorſprongh uyt de Lepontii, die de Alpen bewoonen... en dicht aan de zee genadert, verſpreidt hy zich in verſcheide ſpranten: waar door hy veele en zeer groote eylanden maakt; dewelke voor een groot gedeelte bewoont worden van wilde en woeſte menſchen: onder dewelke ſommige gevonden worden, die zoo als de ſpraak gaat, van viſſchen en vogeleyeren beſtaan: en dan loopt hy langs veele uytwateringen in den Oceaan.* Hier zietmen, zegt de voornoemde *Pontanus*, dat de Rhijn tweemaal t' zeewaart in word geleidt; eens aan de kant van de Waal, daar hy de Maas in zijn gezelſchap heeft gekreegen: daar na op zich zelven en onverzeld; wanneer hy zich langs veele uytwateringen met den Oceaan vermengt. Zoo konnen dan die eylanden, die de Rhijn in zijn laatſte kours zoude maaken, niet geduydt worden op Zeeland: anders zoude *Iulius Cæſar* tweemaal het zelfde

d Lib. 1. Hiſt. Geldr.

e Jul. Cæſar de Bello Gall. l. 4.

zeg-

zeggen ; en den Rhijn langs den zelfden weg 't zeewaert geleiden ; langs denwelken hy de eene ſprant van den Rhijn, te weeten de Waal, in 't gezelſchap van de Maas, pas te voren zeewaart had geleidt.

Maar wy behoeven op dat antwoord van *Pontanus* zoo ſterk niet te dringen. *Iulius Cæſar* ſpreekt van de uytwateringen des Rhijnſtrooms in 't algemeen. Het is zeker dat 'er eenige eylanden zijn omtrent het Vlie: het is zeker dat 'er ook zijn daar de Waal, voor by Helvoet ſtroomende, zijne wateren in de groote zeeplas gaat uytſtorten. Wat behoeftmen dan, om quanſuys wat nieuws te zeggen, de plaatzen der oude Schryveren door eene gedronge uytlegging te verdraayen; en zich zelven in moeyelijkheden te ſteeken, daar men niet als met verkrachtinge van zijn eygen oordeel, en om zoo te ſpreeken al hortende en ſtootende, weet uyt te koomen?

De andere bewijzen van wederparty, die noch minder om 't lyf hebben; en daar de oude Schryvers, om eenige hulp te konnen doen, eerſt verandert en verminkt worden, zullen wy nu niet aanroeren.

2. Veele Leezers, die in onze kerktucht niet zeer bedreeven zijn, zullen niet verſtaan waarom dat deze Paſtoor zoo een Pauſſelijk verlof van nooden had, om de beeldſtormers, ketters, enz. van hunne zonden te ontbinden: en zullen zich inbeelden dat de magt om de zonden te vergeeven zich over allerhande zonden uytſtrekt. Andere, die iets van die ophoudingen der zonden gehoort hebben, zullen geen reden van die gewoonte gehoort hebben. Dient dan geweeten dat 'er eenige groffe zonden zijn; dewelke, op dat de menſch in zijnen drift tot het quaad doen door de moeyelijkheit der ontbindinge eenigſins geſteurt en opgehouden zou worden, niet van alle Biechtvaders vergeeven worden. Daar zijn 'er daar alleen de Biſſchop, en andere daar de Paus alleen over te zeggen heeft. Dat de Biſſchop het vergeeven van eenige zonden aan zich houde, is volgens de kerkelijke [a] Schrijvers een oud gebruyk: en in de vroeger tijden der Kerke wierden de openbaare boetpleegers niet verzoent als alleen door de Biſſchoppen, en over alle zwaare en uytſpoorige misdaaden, zouden de

[a] Zie den Heer van Eſpen in jus Canon. part. 2. tit. 6. cap. 7.

misdaadigen ontſlagen worden, moeſt openbaare boete gepleegt worden. Naderhand, als het pleegen van openbaare boete voor heimelijke zonden al meer en meer begon op te houden, is de ontbinding van zodanige zonden aan gemeene Prieſters allenskens toebetrouwt. Zoo dat het tegenwoordig gebruyk, dat eenige groffer misdaaden voor den Biſſchoppelijken biechtſtoel moeten koomen, een gering overblijfzel is van de oude kerk-tucht.

Maar dat de Biſſchoppen zelf den misdaadigen van zulke zonden niet mogen ontbinden, en dat de Paus alleen daar over te zeggen heeft, daar van heeft men volgens *b Thomaſſin* verſcheide eeuwen niet geweeten. Doch de Biſſchoppen, ziende dat de boosheit hoe langer hoe hooger liep, en dat 'er geen houden aan de driften der menſchen was, hebben zelf in de elfde eeuwe begonnen eenige van de afſchuwelijkſte zonden naar den Paus te wijzen: op dat de menſchen, door de moeielijkheit van de ontſlaging te bekoomen afgeſchrikt, in hunne boosheit wat zouden tegen gehouden worden. Maar dit had zijne redenen en tegenredenen: men zag ten eerſte dat 'er eenig voordeel uyt voortquam, want daar de kerkelijke perſoonen tot dien tijd toe, voornamentlijk in Engeland, als ten prooi ſtonden voor roofgierige menſchen, en 'er ieder een moetwillig de handen aan ſloeg, tot zoo verre dat ze hun goed en leven noit verzekert waren; hebben zy, *c* na dat 'er zoo een wet in een Synode van Londen uytgegoven was, wat ruimer lucht beginnen te krijgen. Maar dat gebruyk had ook zijn ongemak: want verſcheidene menſchen, tegen zoo een lange en moeyelijke reize weerbarſtig, en die zoo eene zonde op het hart hadden zitten, vervielen tot een ſoort van wanhoop en verſteentheit: gelijk uyt de woorden van *d J. Gerſon* begreepen kan worden. Hier tegen had de Paus eenigzins voorzien met ſommige Prieſters te magtigen om de genen, die tot dat reizen onbequaam waren, van die zonden te ontbinden: doch *Gerſon* meende dat 'er meer Prieſters daar toe gemagtigt dienden. Dat is metter tijd ook geſchiedt: maar

b Thomaſſ de diſcipl. Eccl. part. 4. l. 1.
c Vide Roger. & Matth. Paris ad Ann. 1143.
d Gerſon apud Thomaſſ. p. 4. l. 1. c 70.

hier

hier uyt is wederom gevolgt, zegt de gemelde *Thomaſſinus*, dat dit overblijfzel der oude tucht, en 't eenigſte ſchut der boosheit, genoegzaam is vervallen.

De Paus, in het bezit zijnde van eenige zonden aan zich te behouden, heeft die magt mettertijd verder en verder uytgebreidt: 't welk by ſommigen opgenomen word voor een krenking en benadeling van de Biſſchoppelijke magt Daarenboven, door dien dat 'er metter tijd zoo veele zonden opgehouden wierden, is de ſchrik van de groſſte zonden, 't eenigſte inzigt van die ophoudinge, al meer en meer vermindert. En [e] noch verder, dewijl de magt om van alle die opgehoudene zonden te ontbinden aan zoo veele Prieſters mettertijd gegeven wierd, en noch gegeven word, is dat ophouden ſchier niet anders geworden als een enkelde ceremoni

Om den Leezer eenig begrijp te geeven van de zonden, die van tijd tot tijd naar den Paus geweezen zijn, zal ik hier de zodanige optellen [f] dewelke in Italie voor de Pauſſelijke vierſchaar moeten koomen. 1. Het opbreeken van een Nonneklooſter: als het met een quaad oogmerk geſchiedt. 2. Het ſlaan van een kerkelijk perſoon. 3. Eene dadelijke Simony, dewelke willens en weetens is begaan. 4. Eene Simonie dewelke *confidentialis* word genoemt. 5. Het lijfgevecht. 6. Een misdaadigen, zonder 's Biſſchops verlof, met geweld uyt de kerk te haalen. 7. Iemand van zodanige zonden, die voor den Paus of den Biſſchop opgehouden zijn, zonder een byzonder verlof te ontbinden.

Maar behalven deze zeven misdaaden ſtaat 'er noch een ganſche lijſt in de zoogenaamde *Bulla Cœnæ Domini:* dewelke op alle Witte Donderdagen door den Paus afgelezen word, en daar de bedrijvers van eenige misdaaden in den grooten ban gedaan worden; en onbequaam worden verklaart om van iemand anders, als van den Paus alleen, ontſlaging te verkrijgen. Doch deze Bulle, ſchoon dat ze alle jaaren te Romen afgelezen word, is in de meeſte landen door het gebruyk niet aangenomen. De misdaaden, die daar uytgedrukt ſtaan, zijn 1. kettery: het ophouden

e Zie den Heer van Eſpen in jus can. p. 2. tit. 6. c. 7.

f Vide ſummam Dianæ v. caſus reſervati.

en begunſtigen van ketters; het drukken, leezen, beweeren van ketterſche boeken. 2. Zich van de Pauſſelijke ordonantzien te beroepen op eene algemeene kerkvergadering: en het begunſtigen of bevorderen van zodanig een beroep 3. De zee van de Kerk door zeerovery te plagen. Het rooven en ſteelen van goederen, of ſcheepen, die ſchipbreuk geleden hebben. 4. Het invoeren van nieuwe ſchattingen en tollen. 5. Het vervalſchen van Pauſſelijke brieven. 6. Aan de ongeloovigen, of verklaarde ketters, wapenen of ſtoffe tot het maaken van wapenen te bezorgen: den ſtaat der Chriſtenen, aan de zodanigen, tot nadeel der Chriſtenen, te openbaaren, &c. 7. De voornemens der Chriſtene Koningen aan de ongeloovigen over te brieven. 8 Het voeren van levensmiddelen en andere noodwendigheden naar het R. Hof te beletten. 9. De genen die naar het R. Hof reizen, en van daar naar huys keeren, te dooden, te quetzen, enz. 10. Eenig Kardinaal, Patriarch, Aartsbiſſchop, Legaat van 't R. Hof, Nuncius, te dooden, te wonden, te verminken, te ſmijten, gevangen te neemen, in den kerker op te ſluiten, vyandlijk te vervolgen. Maar voor al is hier zorg gedraagen voor de Kardinaalen: voor eerſt heeft een Kardinaal, volgens de Kanoniſten, vry ſmijtens aan zich zelven: en mag zich afroſſen zoo veel als 't hem luſt, zonder in den grooten ban te vervallen. En onder de beledigers der Kardinaalen worden volgens de zelve uytleggers der kerkelijke wetten begreepen alle de geenen, die eenig geweld doen op het huys van den Kardinaal; die eenig kerkelijk perſoon, die een goede kennis van de Kardinalen is, beledigen; die maar laſt geeven om een Kardinaal te beledigen, al is 'er de zaak niet opgevolgt: die het beledigen van een Kardinaal, als zy het konnen doen, niet beletten; die een Kardinaal, of ander Prelaat, uyt hunne landen verdrijven. Ja, volgens een naarder verklaaring, zijn alle beledigers der Kardinaalen ſchuldig aan gequetſte majeſteit: en by gevolg worden zy voor eeuwig en altijd eerloos: hunne goederen vervallen aan 's lants Schatkamer: hunne huyzen moeten met den grond gelijk gemaakt worden. Ja volgens *Gambacurta* *h* word de Keyzer

g In caput felicis, de pœnis in 6.
h Gambacurta de immun. c. 6.

zelf

zelf, indien hy eenen Kardinaal beledigt, pligtig aan gequetſte oppermagt. 11. De geenen die om hunne zaaken en belangen naar het R. Hof reizen, of de Advokaaten, Prokureurs, Rechters van zodaanige perſoonen, te dooden, te ſlaan, te berooven 12. Zich van de Pauſſelijke brieven voor een wereldſche rechtbank te beroepen 13 Eenigen uytvlucht te zoeken, of ter hand te ſtellen, om de Pauſſelijke brieven niet te gehoorzaamen: of den genen, die eenige gunſt aan 't Pauſſelijk Hof gaan verzoeken, hinderlijk te zijn: enz 14. Het geſchil over de tienden, of over andere geeſtelijke zaaken, en over zaaken die aan geeſtelijke zaaken gehecht zijn, van de Pauſſelijke gemagtigden en geeſtelijke rechters voor wereldſche rechtbanken te trekken. 15. De vijftiende ban treft alle Vorſten en wereldlijke Rechters, dewelke geeſtelijke perſoonen voor hunne vierſchaar betrekken; of wetten en ordonantzien maaken, waar door de kerkelijke vrijdom regelrecht of zijdelings word verkort. 16. De ſeſtiende ban valt op de geenen, die het rechtsgebied van kerlijke perſoonen beletten. 17. De ſeventiende op de genen, die zich het rechtsgebied, de vruchten, inkomſten, en renten des kerkelijken ſtaats zonder Pauſſelijk verlof aanmaatigen. 18 Even ſtreng worden die gehandelt, dewelke zonder uytdrukkelijk verlof van den Paus den geeſtelijken, of hunne goederen, eenige laſten of tollen opleggen. 19. Ook worden in den ban gedaan alle wereldſche Rechters en Officieren, dewelke zich met de halszaaken van kerkelijke perſoonen bemoeyen: 't zy met hun procés op te maaken; 't zy met hen te bannen, gevangen te neemen. enz. 't Welk zoo verre uytgebreidt word dat een wereldſche Rechter, die heimelijke informaatzie neemt over eenig feit van een kerkelijk perſoon, *i* al was het maar om de ganſche informaatzie aan den kerkelijken Rechter over te zenden, in den ban vervalt. 20 Eindelijk word dat vervaarlijke vonnis ook uytgeſproken tegen de geenen, dewelke de ſtad Romen, of het Rijk van Sicilie, of het eyland Sardinie of Korſica, of eenige landen, ſteden, of plaatzen, de Roomſche kerke toebehoorende, in bezit neemen, beoorlogen, verwoeſten enz.

i Summa Dianæ v. Bulla Cœnæ.

Ik heb gezeit dat deze Bulle, althans in verſcheide koninkrijken en landen, door het gebruyk niet is aangenomen: maar te Romen word het aldus niet verſtaan. Want voor eerſt, om te toonen dat ze de Bul over al willen onderhouden hebben, word ze daar, gelijk al gezeit is, alle Witte donderdagen met groote plegtigheit afgelezen. Ten tweede leeren de kerkelijke Rechtsgeleerden[k], hoewel niet altemaal en eenſtemmig, dat dit aanneemen of niet aanneemen van de gemelde Bulle niet ter zaake doet: dat de Pauſſelijke wetten, aangenomen of niet, altijd en op alle plaatzen verbinden. Word de gewoonte van andere landen hier tegen geſtelt, en daar uyt beſloten dat de gemelde Bulle niemand in 't gemoed kan verpligten; daar op antwoorden de voorſtanders van 't. R. Hof dat tegen den Pauſſelijken wil geen tegengewoonte kan helpen; al had ze zedert een ongedenkbaaren tijd plaats gehouden. Zelfs, zeggen zy, helpt hier geen dulden of gehengen van den Paus: want een enkeld gehengen, zoo als zy redeneeren, kan volgens het *caput cum jam dudum de præbendis* de kracht niet hebben van een voorrecht. Maar niet tegenſtaande al hun redeneeren word op die Bulle, gelijk gezegt is, in verſcheide landſchappen geen acht gegeven: en men ziet niet dat de Pauzen de katolijke Vorſten, over het niet onderhouden van dezelve, voor onkatolijk of goddeloos houden.

Het zoude my niet paſſen, leſſen te geeven aan de hoogſte magt der kerke, of over haare wetten te vallen. Maar de waarheit is evenwel, dat veele perſoonen van geleerdheit, en goed katolijks, liever zagen dat 'er ten minſte zoo veel gezorgt wierd voor de eer en belangen van Godt, en tegen het ſchenden en laſteren van den Goddelijken naam, als in die Bulle gezorgt is voor de eer en het belangen der kerkelijken, en tegen het laſteren van hooge kerkperſoonen.

Maar om weder tot de zaak te koomen, en te toonen dat dit gebruyk van eenige misdaadigen naar den Paus te wijzen niet veel anders geworden is als eene

k Vide Bonacinam in Bull. Cœn. t. 3. diſp. 1. qu. 15. punct. 4. §. 5. n. 2. Vaſques in 1. 2. tom. 2. diſp. 156. c. 5. n. 36. Lorcam in 1. 2. de Leg. diſp. 20. Dianam in ſumma v. judex laicus n. 26.

cere-

ceremonie ; hebben wy hier noch by te voegen dat het ſchier nimmer gebeurde, of ten minſte behoefde te gebeuren , dat iemand , om van zijne misdaaden ontſlagen te worden , naar Romen en den Opperkerkvoogd reisde. Voor eerſt word by voorbeeld een banneling , of om beter verſtaan te worden een ge-excommuniceerde, om verſcheide redenen van die reize verſchoont, en behoeft niemand anders te zoeken als zijnen gewoonlijken Biechtvader. Zoodanige redenen zijn : 1. *l* Het gevaar van onder wege te ſterven. 2. *m* Eene langduurige ziekte ; al is ze niet zwaar. 3. *n* De armoede : want niemand , die anders geen bedelaar is , behoeft om te Romen te konnen koomen een bedelaar te worden. 4. *o* Al te groote jonkheit of ouderdom. 5. *p* De vrouwelijke kunne. 6. *q* Een zoon , of knecht , als 'er de vader of de Heer by lijden zou , behoeft niet naar Romen te gaan. 7. *r* Die voor zielen te zorgen heeft , of eene wereldſche heerſchappy bekleedt , is ook verſchoont ; als die reys tot nadeel van eenige zielen of onderdaanen zoude ſtrekken. 8. *s* Teere en weekelijke perſoonen , en die het reizen te moeielijk vallen zou , worden ook tot het reizen niet gedrongen. 9. *t* Is iemand onder alle die verſchooningen niet begreepen ; die heeft maar wat anders op te zoeken : want alles , dat volgens een voorzigtig mans oordeel voor een wettig beletzel kan verſtrekken , kan iemand van deze reize verſchoonen. Ik wil veele van die verſchooningen niet afkeuren : de kerkelijke Overſten moeten geene dwingelandy pleegen ; en onmogelijke of al te nadeelige zaaken opleggen : maar men zoekt zoo veele verſchooningen op , en men geeft zoo veel toe , dat het lot van te moeten reizen op niemand valt , als ergens op een onnoozelen en armen bloed , die by niemand ver-

l Caput ſi quis ſuadente , & aliis de ſent. in ſexto.
m Caput quod de his de ſent. excom.
n Caput ea noſcitur ibid.
o Caput quamvis eodem titulo.
p Caput mulieres , eodem titulo.
q Caput relatum eodem titulo.
r Caput ne pro dilatione ; de pœnit. & rem.
s Caput quamvis & caput ea noſcitur.
t Summa Dianæ v. abſolutio a cenſuris.

ſchooning kan vinden. En is 'er na al dat opzoeken noch niet, dat naar een wettig beletzel gelijkt, dan worden de zondaars evenwel noch geholpen. Men magtigt zoo veele Prieſters, om de genoemde zondaaren te ontbinden, dat niemand verleegen behoeft te ſtaan, en ten allen ſtonde geholpen kan worden.

En, om recht uyt te ſpreeken, wie zal ons zeggen wat dat het beſten is? Het is een gemeen zeggen, en de ondervinding leert het, dat 'er weinige menſchen van reizen beter worden.

HEENVLIET.

Heenvliet waar gelegen,

Tuſſchen de eylanden Voorn en Putten aan de rivier de Bernis / van ouds de Vliet genaamd / leggen twee bzaave dorpen / Heenvliet en Abbenbroek: dewelke ieder een byzonderen Heer en Baljuw hebben.

deszelfs voorrechten

Heenvliet / aan den mond van Bernis gelegen / heeft een jaarlijkſche paardemart / en heeft eerſt den tijtel van een byze Heerlijkheit / en naderhand ſtads rechten verkreegen. In het jaar 1627 is het by koop gekomen aan Johan Kerkhove, bygenaamd Polyander; dewelke het ſlot / dat door ouderdom vervallen was / zwieriger heeft opgehaalt en merkelijk vergroot. Ook heeft hy 'er een bord voor gehangen; wiens opſchrift by Boxhornius te * leezen ſtaat; waar uyt de oudheit en aanzienlijkheit der plaatze gezien kan worden.

en kaſteel,

Parochikerk.

De Parochikerk was op den naam van den H. Martinus, Biſſchop van Tours / ingewijdt. (1)

1404. was Heer Klaesz. hier Kapellaan.

* Theatr. Holl. pag. 362.

AAN-

AANTEKENING.

1. In het gemelde bord, 't welk by *Boxhornius* ter gemelde plaatze opgegeven word, ſtond te leezen dat Heenvliet den tytel van eene vrye heerlijkheit verkreegen heeft in 't jaar 1445. In 't jaar 1469, gelijk daar ook te leezen ſtaat, heeft *Karel van Borgonje* ſtads rechten aan Heenvliet vergunt: 't welk door *Karel* V. en door de Staaten van Holland beveſtigt is in 't jaar 1531. Naderhand is het door 't trouwen in de familie der van *Kruningen* gekomen. By *Goudhoeve* ſtaat de geſlagtrekening der Heeren van Heenvliet.

ABBENBROEK.

Abbenbroek is eene heerlijkheit aan de Bernis: en heeft de Meroden wel eer toegekomen. Abbenbroek.

De Parochiekerk was den H. Ægidius, en ook gelijk ſommigen willen / de H. Maagd Maria toegewijdt. In deze kerk was door de Burchgraven van Montfoort een Kapittel geſticht op den naam van den H. Abt Ægidius. Volgens de ſtichting / dewelke getekent is den 11 Mey 1483 / waren hier 8 Kanonniken / den Deken daar onder begreepen; die een dubbelde prebende genoot. Voor dezen was hier een zeer berucht Broederſchap van de 7 weeen der Heylige Maagd / 't welk ook door mirakelen is bevestigt: over welke mirakelen Johan van Kauwenberge een boekje heeft geſchreven / en opgedragen aan Karel V. Kollegiale kerk aldaar.

† Het Kapittel van Abbenbroek / hoewel van de Biſſchoppelijke magt ontheven / is in

† Ant. Matth. Fundat. Eccl. l. 1. p. 226.

't jaar

't jaar 1571 achtervolgens het dekreet der Kerkvergaderinge van Trenten door den Heer Heremale, Officiaal van den Aarts-bisschop van Utrecht / als Apostolisschen Kommissaris / en daar toe gemagtigd door den voornoemden Aarts-bisschop / bezocht of gevisiteert geweest.

Volgens het gemelde boekje zijn 'er in de kerk van Abbenbroek 7 Vikaryen geweest:

Vikaryen.

Eene Vikary aan 't outaar van 't H. Kruys.
- - - eene aan S. Antonis outaar.
- - - eene aan S. Jakobs outaar.
- - - eene aan S. Annaas outaar.
- - - eene aan 't outaar van den H. Geest.

Twee vikaryen van S. Sebastiaan.

Johan van Kauwenberghe was in 't jaar 1495. Deken van S. Egidius kerke te Abbenbroek / en Pastoor van Romerswaal Hy heeft / gelijk als wy hebben beginnen te zeggen / aan Karel, die tot Keizer verkoren was / een boekje geschreven van 't begin, den voortgang, en de bedietzelen van het Broederschap der seven Ween van de H. Maagd *Maria*. Noch heeft hy 250. mirakelen van 't zelve Broederschap in 't licht gegeven.

Pastoor.

In 't jaar 1544. was alhier Pastoor de Heer Kornelis Willemsz. (1)

AANTEKENING.

1. Ik heb niet meer als twee Kanonnikken van dit Kapittel konnen vinden: Te weeten a *Evert van Abbenbroek*, zoon van den Heer en Vrouw van Abbenbroek; dewelke, volgens het schryven van *Gouthoeven*, Kanonnik was in 's Gravenhage en te Abbenbroek. 2. *Ian van Abbenbroek*, insgelijks zoon van een Heer van Abbenbroek: dewelke in 't midden der sestiende eeuwe heeft geleeft.

a Zie Gouthoeve in de Heeren van Abbenbroek.

OU-

DE OUDEN-HOORN, en DE NIEUWEN-HOORN.

Ouden- en Nieuwen-hoorn.

Dit zijn ook twee dorpen op het eyland Voorn: de pastory van den Nieuwen-hoorn plagt door de Graven van Holland begeeven te worden.

Zoo is door aanstellinge van den Graaf in 't jaar 1514. Pastoor van den Nieuwen-hoorn gworden Meester Martinus / Zanger van 't Hof.

Inkomsten van de pastory.

De pastory was by afwezen 7. ponden waardig: die in de pastorye woonde hon jaarlijks 18. gulden trekken.

Het kosterschap / 't welk insgelijks door de Graven begeeven wierd / bragt jaarlijks vijf Rijnsche gulden op.

GOEDEREDE, By verkorting GOERE.

Goeré waar van aldus genoemd.

Het eyland Goere / (1) anders ook Westvoorn genoemd / heeft dien naam van het stedeke Goere: 't welk aldus genoemt is geweest / om dat 'er een goede rede is voor de schepen. (2)

Parochi-kerk.

De parochi-kerk van dit stedeke was ingewijdt op den naam van de H. Maagd en Martelaresse Catharina. De Pastoor wierd ook door de Graven van Holland aangestelt.

Zoo is door keizer * Maximiliaan, als Graaf van Holland / de pastory van Goere begeeven aan

* Uyt zeker handschrift enz.

Adriaan

Adriaan Floriſz. Paſtoor alhier.

Adriaan Floriſz. dewelke naderhand in't genootſchap der Kardinaalen is aangenomen/ en eindelijk ook den Pauſſelijken Stoel heeft beklommen: 't welk ook bevestigt wordt door P. Opmeer; daar hy van Goeree en van Paus Adrianus handelt: Ten tijde van onze Voorvaderen, zegt hy / heeft de voornoemde *Adrianus* hier de eerſte proeve gedaan van zijn Harders-ampt; met het volk, dat hem toebetrouwt was, door het voedzel des Goddelijken Woords godtvruchtiglijk te ſpijzen.

Den lof van deezen Adrianus hebben wy onder Utrecht opgehaalt: daar wy ook de gedagtenis van dezen allerdeftigſten Opper-Kerkvoogd tegen zijne beriſpers verdedigt hebben. Dit was al voor ons gedaan door den beruchten Johan Launoy: dewelke daar over een wijdloopigen en zeer geleerden † brief heeft geſchreven aan eenen Hendrik Barillon: uyt welken brief wy ook het een en't ander ter verdediginge van den zelven Paus getrokken hebben. Den brief / dien hy Paus geworden aan de Geeſtelijkheit en den Raad van Utrecht geſchreven heeft / hebben wy insgelijks onder Utrecht opgegeven. Naderhand is ons voorgekomen een brief / dien hy Kardinaal geworden geſchreven heeft aan Meeſter Johan Deel, Kanonnik van S. Mariaas en van S. Salvators kerke te Utrecht: doch daar ſtaat niet veel byzonders in / als dat hy deze verheffing niet aan de Vorſten dezer wereld of aan hunne aanhoudingen / maar aan Godt / en onder de menſchen aan den Paus alleen / wil toegeſchreven hebben; daar hy dan byvoegt: Al wierd ik Paus, noch zou ik een huys willen timmeren te Utrecht, en aldaar woonen. Het

† Inter Epiſt. Launoy, &c.

Het Paſtoors-ampt bzagt jaarlijks op 20 Rhijnſche gulden: het Kosters-ampt bzagt niet meer op als 2 gulden. (3)

Inkomſten van den Paſtoor en den Koſter.

AANTEKENINGEN.

1. Veele zijn van gevoelen dat 'er van ouds zoo een wijdte tuſſchen het land van Voorn en dat van Goeré niet is geweeſt, als tegenwoordig: ja dat 'er maar een enge vaert tuſſchen beiden heeft geloopen. *Waar uyt*, het zijn de woorden van *Simon van a Leeuwen*, *niet zonder reden gedreeven word dat het land Goeré en Bommené op het eyland Schouwen, en het aanbedijkte gedeelte van Dirksland aan het eyland Flakké, met een rond-afgeſpoelden cirkel onder de landen van Voorn behoort hebben: en daarom noch onder Holland en het Hollandſche recht worden gehouden.* Ja in een oud rijmtie, by *b* Domine *Pars* vermeld, word van een ouden ry-weg tuſſchen Goerée en den Briel geſproken: zoo dat dit gevoelen, dat beide die eylanden van ouds maar een eyland gemaakt hebben, ten minſte voor zeer waarſchijnlijk gehouden mag worden; te meer dewyl Goerée ook bekent is geweeſt onder den naam van Weſtvoorn. Maar wat zullen wy van Bommenede zeggen; en hoe zal dat aan Holland zijn gekomen? Daar over ſtond *Boxhornius* verlegen: en het ſchijnt ook wonder dat die plaats, in 't eyland Schouwen gelegen, onder Hollands gebied heeft geſtaan. Het is dan waarſchijnlijk dat Bommené vereenigt is geweeſt met het land van Voorn: dat het onder Voorn gerekent wierd is buiten twyfel. By *Neoſtadius c* ſtaat aangetekent hoe dat Bommenede, als het eyland Voorn eenige laſten te draagen had, ook ter vergaderinge van dat eyland wierd beroepen. Doch als het ganſche land van Bommené, door den watervloed van 't jaar 1570, onder geloopen was, en niet anders was als een baare zee; hebben de inwoonders van Bommené, om de laſten der dijkaadje te konnen draagen, eenige voorrechten van den Hartog

a Batâv. illuſtr. pag. 147.
b Katw. Oudheden, pag. 125.
c Neoſtad. Deciſ Cur. Holl. & Zeland. deciſ. 10.

van

van Alba verkreegen: onder anderen dat ze ten eeuwigen dage onttrokken zouden worden aan het rechtsgebied en het Baliuwſchap van Voorn. Eer deze vergunning konde uytgevoert worden, en zijn volkomen beſlag had, is die bloedige oorlog met Spanje opgekomen; en alles in 't wild geraakt. De zaaken op een beter voet voor Holland gebragt zijnde, hebben die van den Briel hunne ſchulden willen afleggen: en alle de onderhoorige dorpen beroepen. Die van Bommené, ſtout op de vergunninge van den Hartog van Alba, zijn 'er niet verſcheenen. Zoo zijn zy dan door de Brielenaars gedagvaart voor den Hove van Holland: daar zy de voorſchreve vergunning deeden gelden: voegende daar by, dat de ganſche gedaante van 't land door den vloed was verandert; dat het oude land verlaaten was, en eene nieuwe gedaante, op koſten van den Koning, aan 't land van Bommené was gegeven. Daar tegen wierd ingebragt dat de vergunningen van den gemelden Hartog door de vrede van Gent vernietigt waren: dat die vergunning aan de Brielenaars, die men echter eerſt had moeten hooren, niet bekent was gemaakt: dat het niet te vermoeden was dat een Vorſt een anders recht had willen weggeeven; maar daar tegen te vermoeden, indien hy iet wilde vergunnen, dat hy niet anders als van 't zijne had willen vergunnen. Dat men die verandering van 't land te hoog deed gelden: want dat, achtervolgens den brief van den zelven Hartog, op de zelve plaats van de oude dyken nieuwe dyken opgeworpen waren: dat dezelfde wegen, dezelfde ſlooten en grachten, het zelfde ſtedeke overgebleven waren: dat het onwaar was dat de dyken op de koſten van den Vorſt alleen herſtelt waren: datze niet bewezen hadden dat het ganſche land verlaaten was geweeſt.

Het verſchil is die van Bommenede tegen gewezen: welk vonnis ook door den Hoogen Raad is goedgekeurt. Hier uyt blijkt althans dat Bommenede noch in 't jaar 1570 onder Voorn behoorde. En dat de burgers van 't eyland Voorn zochten afgeſcheiden te worden, is alleenlijk geſchiedt ter gelegendheit van den gemelden watervloed, en om de redenen die in Albaas brief vermeldt worden. Doch in 't jaar 1684. is 'er

is 'er tuſſchen de Provincien van Holland en Zeeland een *d* verdrag geſloten: waar door de Heeren Staaten van Holland, ten behoeve van Zeeland, afſtand doen van alle oppergebied, recht, rechtsgebied, eygendom, en wat het zy, dat dezelve Heeren Staaten op de landen van Bommenede, Kykuyt, Natres, Bornebroot, en Bloys, mogten hebben, of gebruiken. Doch onder anderen wierd duidelijk bedongen dat *de heerlijkheit van Blois, althans zijnde een leen, en leenroerig van de Heeren Staaten van Holland en Weſtvrieſland, onvermindert de voorſz. ceſſie, zoude zijn en blijven een leen, en leenroerig van haer Ed. Groot Mogende.*

Doch om weder tot de bedijking van Bommenede te koomen: het ſtaat te gelooven dat een goed gedeelte van 't Bommeneder land, 't zy in die laatſte bedijkinge, 't zy al vroeger, buiten de nieuwe dykaadje zal zijn gebleven. Men heeft uyt het antwoord van de Bommeneders dat 'er ten minſte eene groote verandering was geſchiedt: en dus kan 'er een grooten hoek tuſſchen het ſtedeke Bommene en het tegenwoordig Voorn door de zwalpende zee-golven zijn weggerukt, of buiten de bedijking zijn gelaaten.

Doch wy hebben uyt het gemelde verdrag dat Holland niet alleen het gebied over Bommenede heeft gehad: maar ook Natres, Kykuyt, Bornebroet en Bloys voor Hollandſche plaatzen rekende. De Heer Smallegange ſchijnt Zonnemare, Dreiſchap en de Noortgouwe daar onder te rekenen. *Het eyland Zirixzee*, zegt hy, . . . *begrijpt met de aanleggende landen niet alleen Dryſchor, Sonnemaer en Noordgouwe, met d'annexe quartieren, daer Holland voor heen vereyſſchingen op maekte: doch in 't voorleden jaar* 1687. *daer van door verdrag met de Staten van Zeeland afſtandt gedaan heeft: namentlijk van Natars, Bommenee, Bullois, Kykuyt, Bornebroot en andere polders...* Hier uyt zou iemand, die kloeker hart als ik hadde, om het geſchreeuw van ſommige Schrijvers af te wachten, een nieuwe ſtelling konnen ſmeeden omtrent het bovengemelde verſchil tuſſchen Holland en Zeeland. Indien Bommenede, Natris, Blois, enz., zou zoo een waaghals konnen zeggen, voor Hollandſche plaatzen gerekent zijn

d Zie het Plakkaatboek van Cauw, 4 deel p. 98.

geweeſt, is het waarſchijnlijk dat Borniſſe, de eene ſcheidspaal van Zeeland, niet genomen moet worden voor Pernis over Schiedam: maar voor Bruniſſe, anders Ooſt-Duveland, op het eiland Schouwen. De naamen van Bruniſſe en Borniſſe, ſcheelen niet meer van malkander als die van Borniſſe en Pernis. Bruniſſe was dicht by de uyterſte paalen van Holland, dat is, by Blois, Natris, Kykuyt, enz. Daar het Hollandſche gebied eindigde, moet het Zeeuwſche, te weeten aan die kant, begonnen hebben. Het is maar eene voorſtelling in 't wild, daar niemand, zoo ik vertrouwe, zich aan zal ſtooren.

2. Laat ons ook, dewijl het zoo te paſſe koomt, een woordje zeggen van de verdronke ſtad, de welke hier voor etlijke jaaren is ontdekt, en by de inwoonders *de oude Wereld* word genoemt. Eene ſtad, zegge ik, met lange ſtraaten, grondſteenen van groote huyzen, enz. Ja eene ſtad daar de Romeinen, zoo als men oordeelen zou, al huis gehouden hebben. Want *Baudartius* [e], de welke ſchrijft dat ze door het laage zeewater gevonden wierd in 't jaar 1618, voegt 'er by dat 'er veelerhande oudheden, en kopere penningen met het omſchrift van *Adrianus* en *Antoninus*, gevonden wierden. Hier uyt zou men oordeelen, zegt hy, dat deze verwoeſte ſtad eertijds geſtaan heeft onder de Romeinen.

In de Aantekeningen van *Leendert de Zutter* [f] ſtaat dat gemelde ontdekking over veele jaaren is geſchied: en dat 'er goude, zilvere, en veele kopere penningen gevonden wierden, dewelke altemaal op de eene zijde het beeltenis van een Roomſchen Keizer, op de andere zijde iet anders vertoonden. De naamen der Keizeren ſtonden rondom het hoofd der Keizeren te leezen. Noch zijn 'er goude en kopere ringen gevonden: waar op, volgens ſommiger uytlegging, de *Groote Alexander* en *Julius Cæſar* afgebeeldt ſtonden. Ook zouw 'er een ring zijn gevonden met het hoofd van *Pallas* of *Minerva*. En men zag 'er niet eene enkelde ſtraat of twee, maar een menigte van ſtraaten, ſommige recht, ſommige krom-om loopende. In 't kort, zegt hy, hier moet eene volkrijke plaats geſtaan hebben. Wat zal men hier van zeggen? Die penningen

e Baudartius Memorien by Smallegange, p. 700. f Ibid.

ſchy-

ſchynen een vaſt bewijs dat de Romeinen hier gewoont en getimmert hebben: maar van de andere kant, eene ſtad op 't uyterſte van Batavien? ten tijde der Romeinen gebouwt? van dewelke geen Roomſch Hiſtory-ſchrijver weet te ſpreeken? Wy hebben hier voor van de ſtad geſproken, by *Rhegino* vermeld? maar zouw 'er die ſtad al onder de Romeynen geſtaan hebben, en zou zoo menig Schrijver, die veele geringere zaaken verhaalt, zich aan het vermelden van deeze ſtad niet gekreunt hebben? Evenwel is het de waarheit dat 'er zoo een ſtad is geweeſt: en, ten waar dat deftige luiden haar gezien en beſchreven hadden, zouden die hardgeloovige zifters, wien het noit van paſſe gemaakt kan worden, hier weder een ſchoone gelegendheit hebben om de ligtgeloovigheit, gelijk zy geerne ſpreeken, van eenvoudige Schrijvers uyt te jouwen. Maar wat zullen we dan eindelijk van die verdronke ſtad zeggen of denken? niet anders als 't geen deftige mannen daar van gezeit hebben: te weeten, dat Oud-Vlaardingen hier geſtaan zal hebben. Maar is 'er Oud-Vlaardingen al geweeſt ten tijde der Romeinen? Hier zoude ik liefſt gelooven dat Oud-Vlaardingen, indien wy het voor die ſtad willen houden, van een Roomſch kaſteel, tot zoo eene groote en volkrijke ſtad aangegroeit zal weezen. Men weet dat de Romeinen hier verſcheide ſterktens en kaſteelen gebouwt hebben. Ja op den Rhyn alleen, van Duitsland af te rekenen, hadden zy 'er meer als 30 getimmert. Zoo een kaſteel aan 't einde van de Maas of de Waal gelegen, en op eene voordeelige en bequaame plaats ſtaande, kan door aanwaſch van neering, door toevloed van ingezetenen, door de aankomſte van menige ſcheepen, tot eene deftige ſtad zijn aangewaſſen.

3. Wy hebben 't al zoo dikwils gehad dat zodaanige en zodaanige paſtory niet meer op konde brengen als 14, 15, 20, 30, 50, 60 ponden, of gulden, of Rhynſche gulden enz. Het is waarſchijnlijk weinig geweeſt: te veel miſſchien om te ſterven, en te weinig om te leeven. En men leeſt van Kanonnixdyen, Dekenſchappen, en andere Waardigheden die bet konden opbrengen. Evenwel wil ik den Leezer met een woord gewaarſchouwt, of liever indagtig

gemaakt hebben, dat men met een kleintie in die geldelooze tyden veel vorder konde koomen als tegenwoordig. Ik zegge, *of liever indagtig gemaakt hebben*; om dat het eene bekende zaak is; en dat een ieder weet waar van dat 5. oortjes den naam van een braspenning gekreegen hebben. Evenwel om dat 'er altijd zyn, die wel naarder en klaarder beſcheid van de Hollandſche zaaken willen hebben; zal ik hier uyt de rekeninge van de Pieters-heeren of Romeinen te Dordrecht, dewelke door de Dekens van dit broederſchap gedaan is in 't jaar 1465, 1466, 1467, een ſtaaltie van de duurte des gelds laaten volgen. *k*

Op den 3 July 1465.

Gheven om 10 pont caerſſen, die in de Capel gehaelt ſyn, 7 en een halve ſtuyver.

Verreyſt met de 6 gilden op Heer Jans-dam, 2 ſt.

Gehaelt tot Lysbet Cleysweynders 11 pont was en een vierdeel, komt 3 en een halve ſt.

Geven Jan de Grachtmaker van beyeren, 2 ſt.

Geven van 26. paſteyen te bakken, komt 19 en een halve ſt.

Geven de kock Dirck van koken, 5 ſt.

Geven om 5 achtel broot, 21 en een halve ſt.

Geven om een Salm, 16 ſt.

Geven om een doſyn hantſchoe, 6 ſt.

Geven om 2 vat biers, 27 ſt.

Jan de Nagher in S. Jans hus gheven van dat hy ons holp, 3 ſt.

Geven van bier in te doen, 1 ſt.

Van Vis te coken, 1 halve ſt.

Verreyſt om de paleyn, 1 ſt. 1 deyt.

Geven den Auguſtynen, 1 ſt.

Ende de Mynderbroeder, 1 ſt.

Geven op ten Drayboom, 1 Fylpus.

Geven tot Jacob Tuch om 5 ſtoep wyn: 10 ſt.

Tot Bryer gehaelt 2 ſtoop wyn, gegeven 2 en een halve ſt.

Op S. Pieters dag, 1466.

Geven van 2 en een half vat bier, ſamen mit dragen, 38 ſt.

k Van Balen Beſchr. van Dort p. 167.

Ge-

Gecoft 26 Hoenderen, 29 ſt.
Gecoft 3 Scaep, t'ſamen 52 ſt. 1. oert.
Geven 2 Winders, 1 ſt.
Die Auſtinen, ende Minrebroeders, ende Boemſlüter, 3 ſt.
Van Moſtert (1 Stoep) 1 ſt.
Van beyeren, 2 ſt.
Geven die Prieſter die preekte, 1 ſt.

Op den 28 *Iuny* 1467.

Van een nieu bos te maken die in de coppel ſtaet, 1 en een halve ſt.
Heer Dirc Kant voer wyn en broet ghegeven, 1 ſt.
Roel (ons knecht) van ſyn jaergelt, 10 ſt.
Van een kar ſants, 1 ſt.

1468.

De Prieſter geven, 2 ſt.
Van wenden gegeven, 1 ſt.
Van den Scrienmaeckers mergeſpraec te doen leggen gegeven, 1 ſt.
Van anderhalf duyſent ſteens, die ant gaſthuys vermetſelt is gegeven, 15 d.
Den metſelaer met den knecht gegeven, 8 ſt.
Van 't lant dat wy gecoft hebben tot S. Pieters behouf, en leyt buten Heer Janſdam onbedyct, daer voer gegeven 8 gulden, (de gulde tot 10 ſtuyvers is 4 guld.)
Herman Haec van den briefven van 't lant, dat wy coften, van den oncoſt gegeven, 6 ſt.
Om boter gegeven 22 en een halve ſt. te weeten 50 kinderkens.
Van die Ree te trecken gegeven 8 ſt.
13 pont roſynen: 't pont een lelyaert, facit 10 ſt. min een oortje.

1470.

Voor hout voor S. Pieters ſtraet gegeven, 2 en een halve ſt.
Eenen cop botteren (wegende 3 pont) nagehaelt, 2 ſt.
Noch verreiſt om 't land, 4 ſt.
2 Vaet biers, 37 ſt.
Van exſyns ende van dragen.

1472.

Drie ſcaep voor 38 ſt.
38 hoenderen 2 en een halve gulden, (de gulden 10 ſt. is 25 ſt.)
Die Capellaen een braspenninc.
Griet voer dat H. hout 1 ſt.
Die boemſluter 1 braspenninc.
Die Auguſtinen ende Minderbroeders elx een halve braspenninc.

1474.

Die Ree-treckers 4 ſt.
Zaer die Coſter gegeven 1 braſp. *
Voer bleyken 1 braspenninc.
Voer den magtigbrief 1 halve ſt.
Om drie ſcaepen 8 ſt. een leliaert.
Om een yſerken 1 deut.
Voor miſſen 2 en een halve ſt.
Heyn die Cock 1 gulde. (de gulde 10 ſt.)
Die dienders 4 ſt.
Om dat lant te ſloten 8 ſt. 1 oert.

1476.

Van dat nieu Sielbuch, 2 ſt. en een half.
Om eciſe van dat biet, 16 ſt. en 1 ort.
Van S. Powels ſwaert te maecken en ſyn hant, 5 ſt.
Van 1 brief te ſcriven verleit, 1 ſt.

1478.

Verdroncken, 1 halve ſt.
Gegeven om dat zielboeck te verſchriven, 1 halve ſt.
Om 19 ſtoep biers, 3 ſt. en 1 half min 1 duyt.
Een ſpint meels, 2 ſt. min een doet.

Hier volgt een ander ſtaaltje:

"In 't jaar 1500 den 25 dach Mey, ſoe hebbe ick "Dirick Ariaenſe gecoft van Claes de Jagher een vat "Souts om 7 en een halve ſtuyver; ende van Jan "Crynen een vat Teruwe om 7 en een halve ſtuyver; "ende van Heyndrick Michiels een vat Havere om "2 ſtuyvers en 5 deuts: ende noch van Neelken in "de Clock eenen ſtoep roede Wyn om eenen bras-"penning: een vette Gans om negen deuts.

"Facit te ſamen 20 ſtuyvers.

In 't

In 't jaar 1438 wierd *Arent* Hartog van Gelderen, met zijne huysvrouw *Katryn*, en met een ſtoet van 166 menſchen door den Raad van Aarnhem op een prachtige maaltijd onthaalt: welke maaltijd, zoo prachtig en keurig als ze was, en alles daar onder gerekent, naar het ſchryven van [a] *Pontanus* niet meer heeft gekoſt als 57 Aarnhemſche gulden. Veertien jaaren daar na is hy noch eens door de burgery van Aarnhem onthaalt: de maaltijd was wederom deftig en Vorſtelijk: het getal van de Hof-Jonkers, en den ganſchen ſleep, liep over de twee hondert. [b] Echter is 'er niet meer verteert als 43 gulden.

Het zelve blijkt uyt de volgende Akte van 't jaar 1479. [c] Des vrydages voor Mauricii: *Ende dit is de rydinge van den koorne, elck mudde weyts 27 ſtuyvers; elc mudde garſten 15 ſtuyvers; elc mudde haver 10 ſtuyv.* Item *des woensdages na S. Galli. . . Scepene, Raide, ende Oudermans hebben dat dicke byer afgeſet elcke halve take enen Brabantſchen, ende elcke halve take dunne byers enen Hollantſchen, ende die rydinge van den koorn is elc mudde weyts 26 ſtuyvers, ende 1 oertgen, ende elc mudden garſten 15 ſtuyvers, ende elc mudde haver 9 ſtuyvers.* [d] En uyt de Akten van 't jaar 1417. *des Sonnendachs na Pauli Converſio. Die Raet van der ſtat out en nywe is eendrachtelic overdragen, dat een ſchoude* (ſchouw) *zwerts turfs te zyſe geven ſal zes duytkens, ende een ſchoude wits turfs drie duytkens.*

Niet alleen had men de eetwaren zoo goede koop, maar ook den dienſt der menſchen. Uyt de [e] Akten van 't jaar 1417. *des donredages na Converſionis Pauli: Die Raide out end: nywe hebben Meyſter Riquyn van Poelwyck aengenomen voir eenen Advocaet tot onſer ſtat behoeff, ende hy zel des jaers hebben voer ſynen loon van onſer ſtat twaelf Ryns gulden current, ende twaelf vaten byers cyns vry, ende daer toe jaerlyx enen tabbart.*

Wat koſten dat 'er thans op het ſchouwen van de Dyken loopen is ieder bekent. Van ouds koſte dat weinig: men heeft maar een brief in te zien die door den Utrechtſchen Biſſchop, *Jan van Dieſt*, uytgege-

[a] Pontan. Hiſt. Gelr. lib. 9. [b] ibid.
[c] By Ant. Matth. de Nobil. p. 613. [d] ibid.
[e] Ibid. pag. 614.

ven is in 't jaar 1323. *Ende niet meer en mogen ſy verteren dan heuren dagelyckſchen koſt, dat is den Dyckgrave twaelf grooten, ende elcken Heemraet ſes grooten des daghes.* Dat een groot op dien tijd, gelijk tegenwoordig noch, niet meer bedroeg als een halven ſtuiver is onder de liefhebbers bekent. Hondert jaaren daar na, te weeten in de feſtiende eeuwe, moet de ſchaarsheit van 't geld zoo groot niet zyn geweeſt: want wy hebben eenige ongedrukte rekeningen van verſchoote onkoſten, voor verſcheide wagen- en ſcheepvragten, maaltijden, bier- en wijn gelagen, enz. daar alles niet veel minder ſchijnt gekoſt te hebben als tegenwoordig.

En dit heeft niet alleen plaats gehad in onze landen, maar in Duitsland, Vrankrijk, en overal. Wy zullen nu maar een voorbeeld of twee uyt Duitsland aanhaalen. De Leezer, die in de Hiſtorien der middelſte eeuwen niet ganſch onervaren is, zal het zelf wel gemerkt of bevonden hebben.

Dus leeſt men dan in de Hiſtorien van Hoogduitsland *a* dat een boſch, 150 mergen groot, in de dertiende eeuwe verkocht is voor 10 marken zilvers.

In 't jaar 1222 heeft *b* de Landgraaf *Lodewyk* IV, een zeker Hof, met tien * hoeven, en de erven, of pleinen *c* daar toe behoorende, aan zekeren Abt opgedragen voor 100 marken goed zilver.

d Hartung, een burger van *Gotha*, heeft omtrent den zelfden tijd een ganſche Hoeve gekocht voor 10 marken.

a Tenzel. ſupplem. Gothan. p. 531, 532. * Cum 10 areis.
b Apud Shlegel de Monetis ant. *c* Ibid.
d Sagittar. Hiſt. Goth. pag. 340.

OUDORP.

Parochikerk van Oudorp, enz.

Oudorp / een dorpje van 't eyland Weſt-Voorn of Goeree / had eene Parochi-kerk; wiens Paſtoor door de Graven van Holland wierd benoemt.

De

De vaste renten beliepen vyf ponden. De Pastoor / buiten woonende / beurde jaarlijks negen ponden: in zijne Pastorye woonende trok hy 22 ponden. Inkomsten van den Pastoor.

Het Kosterschap / 't welk ook ter bergeevinge van der Graven stond / bragt aan jaarlijksche inkomsten op 6 Rhijnsche gulden. en Koster.

DIRKSLAND.

Dirksland / eene heerlijkheit in het eyland Oberflakkee / is in 't jaar 1635 gekomen aan Heer [a] Berland, een vermogend burger van Ter Goes. T'hans is de Graaf van Rijpelmonde Heer van Dirksland. Dirksland, Heeren van Dirksland,

Hier stond eene Parochiekerk: dewelke in 't jaar 15 . . . bedient wierd door Willem van Vianen. Parochiekerk,

De vaste inkomsten bedroegen 7 ponden. De Pastoor / in de Pastorye woonende / trok jaarlijks in alles 30 ponden.

In deze [b] Parochiekerke / aan 't altaar van de HH. Katharina en Barbara, was eene Vikary gesticht. Volgens den brief der stichtinge mogt niemand tot deze Vikary benoemt worden / of hy moest den stichter in den bloede bestaan; en metter daad Priester zijn gewijdt. Omtrent het laatste heeft Bisschop Georgius van Egmond den 1 Junii 1547 dispensaatzie gegeven aan eenen Jooft Antoniſz. dewelke om zijne jonkheit de priesterlijke wijding noch niet had ontfangen: behoudens nochtans dat de diensten der Vikarye niet stil zouden staan. Vikary.

[a] Vander Houve Kronyk 2 Boek, p. 116.
[b] Uyt een handschrift van Joris van Egmond.

In 't jaar 1414 wierd deze Vikary bekleedt door eenen Zanger van Mechelen.

Aan dezelve Vikarye waren uyt krachte der stichtinge toegewezen 12 mergen lands. De bezitter der Vikarye genoot by afwezendheit 10 Rhijnsche gulden.

Als Yman Antonisz. afstand van de Vikarye had gedaan: is dezelve den 28 Maart 1578 begeeven aan David Antonisz.

De begeeving stond aan de Graven van Holland.

In dezelfde kerke / aan 't outaar van de H. Maria en van 't H. kruys / was eene altijdduurende Vikary gesticht / en bekleedt wierd door Jan Adriaansz. dewelke van den Bisschop Georgius van Egmond dispensaatzie verkreeg om / zoo lang als hy studeerde / de inkomsten der Vikarye te genieten / zonder tot het leezen der Missen gehouden te zijn: voor 't welke hy anders had moeten zorgen.

Koster. Het Kosterschap wierd in 't jaar 1514 bekleedt door Meester Johan Bryaert: dewelke by verwisseling van zijn ampt jaarlijks een inkomste bleef genieten van 4 gulden.

Philippus Gruterus, (Philips de Gruiter,) te Dirksland geboren / heeft in 't Latijn eene Graatzie geschreven van de oude dapperheit der Batavieren; dewelke in blads grootte te Leiden is gedrukt in 't jaar 1618.

AAN-

AANTEKENING.

1. Dit Dirksland heeft Graaf *Floris* V. in't jaar 1275. gegeeven of verkocht aan *Aalbert* Heer van Voorn: zoo als in de volgende getuigeniſſe, of *vidimus*, te leezen ſtaat.

Wy Deken en Kapittel der kollegiale kerke van S. *Catharina* in den Briel, onder het Biſdom van Utrecht, doen kond allen den genen die den tegenwoordigen brief zullen zien of hooren leezen, dat wy gezien en met oplettendheit geleezen hebben zekeren brief, die ons aangeboden wierd; en in de Latijnſche tale geſchreven zynde, met het zegel van den doorluchtigſten Vorſt, Mijnheer *Floris* Graaf van Holland, op wit maagdenwas, zoo als het bleek, bezegelt was. De inhoud van dien brief luide van woord tot woord, zoo als hier onder volgt:

Floris, Graaf van Holland, wenſcht allen den genen, die den tegenwoordigen brief zullen zien, de eeuwige zaligheit. Het zy ul. allen bekent dat wy onzen beminden getrouwen, Heer *Aalbert van Voorne*, voor 200 ponden Hollandſch die wy hem ſchuldig waren, gegeeven hebben een zeker zout land, Diriksland genaamd, leggende bezuiden het water Sonnemare: welk land wel eer toebehoort heeft den Ridder *Hugo van Zirixzee*, deszelfs broeder *Johan van Zirixzee*, en de kinderen van *Dideryk van Zirixzee*; zodaanig dat wy het gemelde land voor de gemelde 200 ponden konnen vrykoopen voor den naaſtkoomenden dag van S. *Lambertus*; indien wy dezelve tegen dien tyd doen tellen aan gemelden Heer *van Voorn*. Doch indien wy zulks voor den gemelden dag van S. *Lambertus* niet gedaan zullen hebben; dan zal de voorn. Heer *van Voorn* het meergemelde land tot zyn gebruik eigenen, en het zelve in eigendom bezitten. Tot oirkonde heb ik het tegenwoordig geſchrift met myn zegel doen bezegelen. Gegeeven vrydags na Aſſchen woensdag, in 't jaar 1275.

En dewyl wy, na dat wy dit tegenwoordig geſchrift met den oorſpronkelijken brief naarſtiglijk vergeleken hadden, bevonden hebben dat het zelve geſchrift

ſchrift met den oorſpronkelijken brief in alles over een koomt; zonder dat 'er iets by gevoegt of uytgelaten is, 't welk den zin verandert, of bederft: zoo is het dat wy, aan 't gene wy gezien hebben, onze getuigenis in der waarheit geeven; en hebben, tot oirkonde van het bovenſtaande, ons zegel aan den tegenwoordigen brief doen hangen. In 't jaar des Heere 1414. den 23. July.

Hier nevens een tweede brief; waar in de Heer van Voorn als eigenaar van de gemelde landen word erkent:

Wy Deken en Kapittel der kollegiale kerke van S. *Catharina* in den Briel doen kond allen den genen, die den tegenwoordigen brief zullen zien of hooren leezen; dat wy gezien en met oplettendheit doorleezen hebben zekeren brief ons aangeboden, en met het gewoonlijke zegel van den doorluchtigſten Vorſt, Heer *Floris* Graaf van Holland, op wit maagdenwas, gelijk het bleek, bezegeld: wiens inhoud zodaanig was:

Wy *Florens*, Grave van Hollant, doen kont allen luden, dien ghenen die deſen brief ſelen ſien ofte horen leſen, dat wy den Heeren van Voorn, Heeren *Aelbrecht* en Borchgrave van Zelant, gherechte ghewoerde ſyn van Diddericx lande ende Gryſorde, want hiet wittelike teghen ons gecocht heeft ende betaelt. Ende alle die ghene die op voeregeſcreve lande wonende ſyn, ofte dyckende, ofte copelyke die daer aen varenden ſyn, ofte kerenden, die dat doen bi den Heeren van Vooren die te vore is gheſciet, die neme wy op onſe geleide ende op onſe beſchermeniſſe. Ende dieſe letede ſoude wy houden op haer lyf ende op haer goet. In oirkonde van deſen letteren die ghegeven waren in den jaren ons Heeren 1284, des Sonnendaechs na ſinte Jansmiſſe ten midſomer.

En dewyl wy, na dat wy het tegenwoordig afſchrift met den oorſpronkelijken brief nauwkeurigelijk vergeleeken hadden, bevonden hebben dat het tegenwoordig afſchrift met den oorſpr. brief in alles over een koomt, zonder dat 'er iets by gedaan of uytgelaaten is, 't welk den zin verandert, of bederft;

zoo

zoo is het dat wy, aan 't gene wy gezien hebben, onze getuigenis in der waarheit geeven; en, ter getuigeniſſe van al het bovenſtaande, ons zegel aan den tegenwoordigen brief, denwelken wy hebben doen uytſchryven, hebben doen hangen. Gegeeven in 't jaar 1414. den 23 July.

Daar op heeft Graaf *Willem* IV, zoo als uyt de volgende getuigeniſſe blijkt, ook een diergelijken brief verleent:

Wy Deken en Kapittel der kollegiale kerke van S. *Catharina* in den Briel doen kond allen den genen, die den tegenw. brief zullen zien of hooren leezen, dat wy gezien en met oplettendheit geleezen hebben zekeren brief ons aangeboden, met het gewoonlijk zegel van den doorluchtigſten Vorſt, Heer *Willem*, Graaf van Henegouwen, Holland, en Zeeland, en Heer van Vrieſland, op groen was bezegeld, en met de naamen en tekeningen die in 't Hof van gemelden Graaf gebruikelijk zyn ondertekend, wiens inhoud van woord tot woord luide als volgt:

Willem, Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Heeren van Vrieſlant, ontbieden u allen onſen Bailiuwen, Rentmeeſteren, ende anderen allen onſen Ambochs luden van onſen lande van Zeelant, dat ghi onſen lieven neve den Heeren van Menjou, van Valkenburch, van Voorn, en de Burchgrave van Zeelant, ende onſer lieve nichte der Vrouwen van Vooren ſinen wive, ruſtelike ghebruken laet tot huere oirbaer als hoer eyghen goet Diericslant ende Grysoert, behoudenlyc onſer liever nichten Joncfrou *Johanna*, Heeren *Aelbrechts* dochter van Voorn ons liefs neven, dair God die ſiele of hebben moete, alſulcs goets als hoer op dien voirſcreven goede bewyſt is. Want die Heer van Vooren ende onſe nichte voirſcreven ons ghetoent hebben opene brieve beſegelt met des Graven *Florens* ſeghele, ons liefs neve dair God die ſiel of hebben moete, dattet huer eyghen goet is. Gegeven tot Lueven op onſer Vrouwen dach in Maerte, int jaer ons Heeren 1339.

Door Mijnheer V. F DE HAEMSTE.
Op het verhaal der Heeren, Mijnheer VAN MERWEDE en GH. MULNARE.
G. R(LEC. En

En dewyl wy het tegenwoordig afſchrift, enz. als boven. In 't jaar 1414. den 23 July.

In 't jaar 1413, op Aller-heiligen avond, hebben *Ian van Reneſſe en van Everinge*, Ridder; *Jan, Heynric*, en *Claes van Ryneſſe van der Burch*, gebroeders en knaapen, door een openbaare akte bekent dat zy aan den Prior en het konvent der Reguliere Kanonnikken van Rugge, en aan hunne medeſtanders, verkocht hebben de rechte helft van een ſesdendeel uytgorſſe, geheeten *Dircxland, gelegen in den lande van Voorn, buitendycs, met Duyvenwaert, Gryſoert, Breemſcat, en met alle ſinen toebehooren, alſo als 't nu gelegen is, ofte namaels gelegen mach worden, boven water en beneden*, enz.

In het gemelde handſchrift ſtaat ook dat Hartog *Ian van Beyeren* met de Kartuiſers van Zeelhem by Dieſt, die ook een deel in die landeryen en gorſſen hadden, en met de Reguliere Kanonikken van Rugge, *by wiſſeling of koop, eens geworden is van alſulcke halve ſeſtendeel als ſi hadden wter Gorshure en Legſcat van Dirxland, Gryſoort, Duvenwaert, en Breemſcat* enz.

By Dirksland lag een uytgorſſe, *Harkinge* genaamd; 't welk de Karthuizers van Zeelhem buiten Dieſt, en de Reguliere Kanonnikken van Ruggen, die de gemelde uytgors in eigendom verkreegen hadden, op de volgende voorwaarden te bedijken gegeven hebben in 't jaar 1482.

Wy *Heyn Willemszoon* en *Ian Willemszoon*, mit onſe mededoenres, doen condt allen luyden, dat wy aenghenomen hebben van den eerwaerdighen in Gode Prioren ende Conventen der Regulieren van Rugghe buyten den Brielle, ende der Carthuſers van Zeelhem buyten Dieſt, te bedycken alſulcken vutgorſs als ſy hebben legghende by Dircxlandt, in den lande van Voirne, gheheyten Harkinghe, hoer toebehorende, dair ſy zekere brieven off hebben van Hartoghe *Iohan* gheconfirmeert, van Hartoge *Willem* ſaligher ghedachten, in der manieren hier na volghende. Inden eerſten ſoe ſullen wy in deſen nyeuwen lande den voirſer. Conventen te voiren bedycken dat derde gheimet ende ewelyke vryhouden van allen laſten, van dycken, holen, ſluſen, ende watertochten, kerken ende

de allen oncoſten hoedanich die ſyn. Ende ſullen hemluyden deſe gemeten bewyſen mitter cavele aen drien blocken. Item, ſoe ſullen ſy hebben ende behouden alle die tyenden, te weten van Corentyende ende Vlaſtyende den elfſten ſchoeff. Van Lamtyende, dat tyende Lam, ende van Meede ende Havele een ende twintich groten Vlaems van elcke ghemete. Item, ſoe ſullen ſy hebben anderhalven groten Vlaems van jaerſchote erflicke renten op elck ghemet dat den dyckers toebehoren ſal, te betalen alle jare tot ſinte Martynsmiſſe in die winter. Item ſoe ſullen ſy behouden ende hebben alle die vutgorſſen ende aenwaſſen buytens dycks, met die ettinghe vanden vutterſten dyck die ſal toebehoren den dyckers alſoe langhe alſt een zeeweer is. Item ſoe ſullen ſy houden ende hebben tot hoeren profyte alle die heerlicheden ende vryheden nae vutwyſinghe haerre brieven. Item ſoe ſalmen gheven ter eeren Gods die heilighe Kercke van datmen in deſen nyeuwenlande bedycken ſal, tyen ghemeten lants. Ende ic *Ian Willemszoon* voirſch. hebbe daer toe ghegheven noch ſeſs ghemeten lants van myn eyghen lant. Ende die Paſtoer die deſe renten hebben ſal, die moet in ſyn perſoen woenen in onſen nyeuwenlande voirſch. Ende men ſal deſe kercke maken ende houden by den dyckers ghemeten ende renten die vanden kercken landen comen eer dat daer paſtoer is. Item oft gebuerde, dat God verbieden moet, dat deſe dyckaedze weder in braken en die dyckers off hoir nacomelinghen dat niet weder en bedyckten in viertyendaghen daer nae, ſoe ſal al dit landt weder comen aen die Conventen voirſz. ende hemluyden ewelyck blyven, ſonder yemants wederſeggen. Item oft ghebuerde dat die Scapers of hoer erfven ende nacomelinghen claechden dat hoer onghelyck gheſchiet waer, want ſy dit voirſch. vutgorſs noch in hueren hadden doet ghedyct wort, die loven wy voer ons, onſen erfven ende nacomelinghen altoes te voldoen, alſoe dat die Conventen voirſz. daer gheen coſt off moyniſſe off gheſchien en ſal. Ende om dat wy willen dat alle deſe voirſz. punten, ende elck byſonder vaſt ende gheſtade ghehouden moghen worden van ons, onſen erfven ende nacomelinghen ſonder arch off liſte, ſoe hebben wy *Heyn Willemszoon* en *Ian Willems-*

lemszoon voirſz. des oirconde onſe zeghelen hier aen ghehanghen. Ghegheven int jaer ons Heeren 1484, opten 25. dach in September.

Parochikerk te *Harkinge.*

Op *Harkinge* was voor de ingezetenen eene kapél den H. *Cornelius* ter eere geſticht; dewelke *David van Borgonje* in 't jaar 1484. door den volgenden brief tot eene Parochikerk heeft aangeſtelt:

David van Borgonje, by de genade van Godt en van den Apoſt. Stoel Biſchop van Utrecht, wenſcht aan alle Chriſtene geloovigen, en aan ieder in 't byzonder, de eeuwige zaligheit in den genen, die de waare zaligheit van allen is. Nademaal het gebied of land van Harkinge wel-eer met zeer zwaare onkoſten en moeiten aangewonnen en verkreegen is, en aldaar zekere kapél geſticht en opgetimmert is; en dat zekere Chriſtene geloovigen, om het gemelde land van Harkinge te bebouwen en te behouden, daar in menigte naar toe gaan: zoo is het om wettige en hoogdringende redenen ten uyterſte noodig dat de voorn. kapél, op den naam en ter eere van den almogenden Godt, van de glori-rijke Maagd en Moeder Gods *Maria*, en van den H. *Cornelius*, opgerecht mag worden en opgerecht werde tot eene Parochikerk; en dat dezelve kerk, als ze dus door ons tot eene Parochikerk opgerecht en aangeſtelt zal wezen, in het klooſter of konvent der Reguliere Kanonnikken te Rugge, by den Briel en onder ons Biſdom, ingelijft werde. En nademaal het voorſchr. land van Herkingen door den Prior en het konvent voornoemd, en door eenige anderen, weder opgehaalt en aangewonnen is; zoo mogen wy hun billijk, heilig, en godvruchtig verzoek niet afſlaan: maar zijn gehouden vaderlijk en gunſtiglijk, gelijk onze pligt is, voor hen te zorgen, en hen te helpen. Hierom is het dat wy, op het ootmoedig en krachtig verzoek van den Prior, en het konvent der Reguliere Kanonnikken van Rugge voornoemd, volkomen oorlof gegeven hebben, en door den inhoud dezes geeven, om de voorgemelde kapél van het gebied van Harkinge tot een behoorlijke en nieuwe Parochikerk van S. *Cornelius*, met een doopvont, klokhuis, kerkhof, en 't gene vorder tot eene Pa-

Parochikerk behoort, te ſtichten op te bouwen, op te rechten, te begiftigen, of te vertimmeren: in welke Parochikerke dan de kerkelijke dienſten, zoo wel de dag- als nacht-dienſten, op hunnen tijd gedaan, de dooden begraven, en alle andere dingen zoo als het betaamt en betaamen zal, verricht zullen worden, dewelke ter vermeerderinge van den goddelijken dienſt noodig zijn, en in eene Parochikerk behooren gedaan te worden. En hierom is het ook dat wy alle en iedere tienden van 't gemelde land Harkinge in dezelve Parochikerk van Harkinge inlijven; en wy ordoneeren, begeeren, en beveelen, dat ze ten eeuwigen dage in dezelve Parochikerk ingelijft zullen blyven; en haar altijd zullen toekoomen en toebehooren. En doordien wy daarenboven uyt hoofde van ons harderlijk en Biſſchoppelijk ampt gehouden zijn, aan de godtvruchtige plaatzen, en der zelver perſoonen, de behulpzaame hand te bieden; en op dat het gemelde klooſter, nochte de voornoemde Parochikerk van Harkingen, in 't gevolg van tyden niet te niet mogen gaan; maar dat het ter eere van den genen, tot wiens eere en om wiens dienſt te vermeerderen het zelve geſticht is, gelukkigen voortgang zoude doen; zoo is het dat wy de voorn. kerk van Harkingen, met haar paſtoorſchap, en alle haare vruchten, inkomſten, renten, gerechtigheden, en vervallen, in 't gemelde klooſter der Reguliere Kanonnikken van Rugge voor altijd inlyven; aan 't zelve vaſthechten, en daar mede vereenigen; en begeeren dat het dus ingelijft, vaſtgehecht, en vereenigt zal blijven: in diervoegen, en zodaanig, dat de Prior en het konvent voornoemd, wanneer en ten welken tyde zy het goed zullen vinden, een Regent en Kapellaan over dezelve kerk van Harkingen mogen aanſtellen en benoemen; en den zelven, wanneer en ten welken tyde het hun believen zal, mogen afzetten en te rug ontbieden; en vorders de vruchten, renten, inkomſten tienden, gerechtigheden, en vervallen, die uyt de zelve Parochikerk zullen voortkoomen, mogen ontvangen, heffen, en opſteeken, zonder iemands tegenſpraak: welverſtaande nochtans dat den genen, die de gemelde kerk bedienen zal, voor zijnen arbeid en dienſt eene geoorloofde en beta-

melijke voldoening gegeeven werde. Gegeeven onder ons zegel ter zaken; het welke aan den tegenwoordigen brief gehangen is, in 't jaar 1484. den 9. Mey. *W. Buser*, heeft dit geschreeven.

Brief van den Aartsdiaken van Utrecht, die de vergunning van den voorgemelden brief door zijn ordinaris gezag bevestigt en bekrachtigt.

Wy *Simon de Sluſa* (*van der Sluis*) by de genade van Godt en van den Apostolisschen Stoel, Prooſt en Aartsdiaken van Utrecht, maaken aan allen, zoo tegenwoordige als toekoomende, bekent dat wy, voor ons en voor onze nazaaten, de inlyving der Parochikerke van Harkingen, dewelke vereenigt is met het konvent der Reguliere Kanonnikken van Rugge, en dewelke in den brief daar de tegenwoordige brief doorgestoken is uytgedrukt staat, en alles en ieder in 't byzonder 't welk in den zelven brief begreepen, verhaald, en uytgedrukt staat, zoo verre als het in onze magt is, en aan ons staat, door ons ordinaris gezag wel gedaan verklaaren, goedkeuren, en in Gods name bevestigen. Behoudens nochtans dat zy 'er voor instaan dat alle jaaren, ten eeuwigen tijde, den eersten Dingsdag na den Zondag *Cantate*, aan ons of onze nazaaten, of aan onzen of hunnen Officiaal of gemagtigden, betaalt zullen worden twee loot zilver. Dewelke betaalt zijnde, wy het zelve konvent, of den Onderpastoor der voorn. kerke, ontlasten en vry houden van de rechten der kerkdiensten, tot dewelke hy jaarlijks verbonden is. Ter getuigenisse dient deze onze brief; aan den welken wy ons zegel ter zaken gehangen hebben. Gedaan in 't jaar 1492, den 26 April. *Ioh. Lateur*, Notaris, heeft dit geschreeven.

Daar omtrent was ook gelegen Nieuw Harkinge, anders Klinkeland genaamd: 't welk de Karthuizers van Zeelhem buiten Dieſt, en de Reguliere Kanonnikken van Rugge, te bedyken gegeeven hebben aan Heer *Iakob Oom*, Ridder, en Heer van Wyngaarden.

GRY-

GRYSOIRT,

Anders de Oude-tonge / en Nieuwerkerk in Gysoirt / anders de Nieuwe-tonge / zijn twee heerlijkheden in 't eyland Overflakke / op den Hollandschen bodem; dewelke onder verscheide Heeren zijn verdeelt. Gryfoirt,

De kerk was de H. Maagd Maria toegewijdt. de kerk van Grifoirt,

Daar is eene woonplaats voor den Pastoor / die de Katolijke geloobigen van dat eyland bedient

In t jaar 1504 is Heer Floris van Tol Pastoor alhier geweest. Ziel-harders.

Johan Suennius heeft dit eiland lang na het opkoomen van de Reformaatzie bedient: maar dewijl hy / zoo daar ter plaatze als in 's Gravenhage / geboeit en geherkert was geweest / is hy te Huissen in het Nonnen Klooster / of in S. Elizabets Konvent / tot Overste aangestelt: en is aldaar in het bedienen van zijn ampt gestorven den 26 May 1670.

Na Suennius heeft Johan Paling, een Priester uyt de Maatschappye van Jesus, in groot gevaar en met 's nachts te herken / de geloobigen aldaar opgepast. Hem is gevolgt

Hubert vander Meer, een Hagenaar / te komen tot Dokter in de Godkunde aangenomen: zijnde een Priester van eene uytsteekende geleerdheit / godvruchtigheit en yver.

In zijne plaats is gekomen N. van Dam, uyt het Graafschap van Zutfeen.

Hy is opgevolgt door zijnen vollen broeder Jakob van Dam, een Lovensch Godtgeleerde.

AANTEKENING.

1. In 't jaar 1408 heeft *Alyt*, Vrouw van Putten, *De Stad*, en al wat 'er toebehoorde, verkocht aan Heer *Iohan van Heenvliet*. Dit hebben wy uyt het meergemeld handſchrift, 't welk ons geleent is door den voortreffelijken Heer, en Prior der S. *Maartens*-Heeren te Loven, *Auguſtinus Hoppenbrouwer*. De brief, dewijl hy niet al te lang is, zal hier ook eene plaats krygen:

Floris van Alcmade, Deken van Geernvliet, doe cont allen luden, dat ic geſien ende beſceydelic geleſen hebbe enen goeden ganſſen ghehelen brieff, ongeradeert ende ongecanceleert, wael beſegelt mit gehelen wthangende ſegelen, eenre Edelre Vrouwen, Vrouwe *Aleyden*, Vrouwe van Putte, Praet, ende van Striene, ende eens Edels Heren, Heren *Boudens*, Heren van Praet, van Putte, ende van Striene, hoere mans ſprekende van woorde te woorde, als hier na geſcreven ſtaet. Wy *Alyt*, Vrouwe van Putte, van Praet, ende van Strien; Ende wy *Boudewyn*, Heren van Praet, van Putte, ende van Strien, wittachtich man ende mombair Vrouwe *Aleyden* voorſz. maken cond allen luden, dat wy vercoft hebben *Jan van Heenvliet* onſen neve tot enen vryen eyghen een wtgors, dat ghelegen is in onſen lande van Putte, ende gheheten is Die Stad, mit allen den hillen die tot haer toe daer mede in hueren comen ſyn: ende mit allen aenworpe die tuſſchen den gorſe voirn. en de hillen voirſcr. comen mach, mit ſulker lam tyenden als hier up verſcinen mach. Ende dit voirſz. lant ſal *Jan* ende ſinen nacomelingen bruyken tot ſouten, tot vorſſchen, of hoe dat hem oorbaerlicſte ſal denken weſen, onnerſeyt van ons ende van onſen nacomelingen. Ende van deſen voirſz goede heeft ons *Jan* betaelt den leſten penning ende den eerſten. Daer by hebben wy hem ghelooft ende geloven deſe voirſeide erve ende goede te vryen van allen commer ende amtale, die hier up geweeſt mocht hebben of is, tot deſen daghe toe. Ende wort hem ontwonnen mit enighen recht van eniger lofte ofte commer, die hier up ghecomen mach weſen

ſen van onſen wegen tot deſen daghe toe. So geloven wy hem te houden up alſo goed goed. Ende om dat wy willen dat alle voirſcr. voirwaerden ende cope vaſte ende ſtade ende wel geſtade blive van ons ende van onſen nacomelingen *Ian* voirn. ende ſinen nacomelingen: ſo hebben wy deſen brief open beſegelt mit onſen ſegelen: gegeven int jaere ons Heren 1359. des namidages na Alre heyligen dach. In kenniſſe der waerheyt ſo heb ic *Florys* Deken voirſch. minen ſeghel hier an gehangen. Int jaer ons Heren 1404. op ten 22 dach in November.

Ic *Alyt van Borſelen*, Vrouwe van Cruningen, doe cont allen luden, dat ic vercocht hebbe mit myns Voochts hant als *Ghiſebrechts van den Werve*, Heren *Hughen* van Heenvliet, of den houder des briefs half dat wytgors, dat gheheten is die Stad ende gelegen is in den lande van Put, en deylde teghens minen landen, dien ic hadde by Heren *Ian* van Heenvliet, minnen man, ende myn vry goedes ende Heer *Huge*, Heer van Heenvliet voirſz. die weder helft hevet. Ende gelove voor mi ende voor minen nacomelingen, Heren *Hugen* voirſz. of den houder des briefs, dit voirſz. wytgors vry te waren ende verlie nu vanden voirſz wtgors van Heren *Hugen* voirſz. den eerſten penninc mit den laetſten al betaelt. In kenniſſe der waerheyt hebbe ic minen ſeghel hier an ghehangen. Ende om die meerre ſekerheden wille hebbe ic gebeden Heren Zweder van Heenvliet minen ſoon, ende Ghiſebrecht van den Werve minen Voocht, dat ſi deſen brief met mi beſegelen willen. Ende wy Zweder van Heenvliet, Ridder, Heren van Blideſtein, ende Ghysbrecht vanden Werve, als Voocht der Vrouwen voirſz. hebben om bede wille der Vrouwen van Cruningen onſen ſegelen hier an gehangen. Ende ic Zweder van Heenvliet, Ridder, Heren van Blyeſteyn, gelove alle deſe voirſz. voirwaerden ende coop vaſte en ſtade te houden in goeder trouwe. In kenniſſe der waerheyt ſo hebben wy Alyt van Borſelen, &c. Zweder van Heenvliet, en Gh. van den Werve, dit beſegelt, 1408.

Hoe dat Griſoort, of de Nieuwe Tonge, aan den Heer van Voorn verkocht is door Graaf *Floris*, is onder Dirksland aangeweezen.

ROXENISSE of ROKNISSE,

Roxeniſſe. Is ook eene heerlijkheit onder 't gemelde Dekenſchap / en in 't zelfde eiland: en is ingelijks onder verſcheidene Heeren verdeelt.

ZOMERSDYK, anders ZOMELSDYK.

Zomersdyk, * Is eene groote Heerlijkheit in 't eiland Flakkee: hebbende in 't jaar 1612 den Ridder Frans van Aerſſen toebehoort.

Parochikerk. De Parochi-kerk was op den naam van de H. Maagd ingewijdt; maar is naderhand vereenigt met het Kapittel van Zoeborgh. Doch hermits Zomersdijk een leen van Zeeland is / en des zelfs Parochi-kerk onder het Bisdom van Middelburg behoort / hebben wy van de Paſtorye en de Paſtoors van Zomersdijk geſprooken onder Middelburg, daar wy ook van Zommerland gehandelt hebben.

Daar hebben wy ook van Bommenede / thans een Zeeuwſche plaats en aan ſchouwen geherht / geſprooken. De Parochi-kerk van Zomersdijk heeft voorheen ook ter vergeevinge der Graven van Holland en Zeeland geſtaan.

MELISLANT, of MELISSANT.

Melislandt. Het dorp en de heerlijkheit van Melislant / behoorende onder het Dekenſchap van Voorn / is ook gelegen in het eyland Overflakkee op den Hollandſchen bodem. Volgens eene vergunning van den Aarts-hartog Maximiliaan heeft men deeze plaats begonnen te bedijken in 't jaar 1480.

* Vander Houve Kronijk 2 boek pag. 117.

HET

HET DEKENSCHAP VAN SCHIELAND.

ROTTERDAM,
SCHIEDAM,
VLAARDINGEN,
ŻHAIRLOOS,
DELFSHAVEN, anders *Schoonerloo.*
DE KETEL,
OVERSCHIE,
BERKEL,
BLEYSWYK,
ZEVENHUIZEN,
HILLEGERS-BERGH,
KRALINGEN,
YSSELMONDE,
RONEN.

Dat Schieland van ouds zijne Dekens en *Proviſors* heeft gehad, blijkt uyt de oude papieren; alwaar onder anderen de volgende Dekens vermeldt worden:

In 't jaar 1465. *Gerrit van Lieſvelt.*
1483. *Jakob Mercator.*
1499. *Gerrit Arentze Poſt.*
1530. *Ysbrand Solerius*, Proviſor.
1567. De Heer *Arent Joriſz.*

ROTTERDAM,

Rotterdam, reden van den naam.

Of/ gelijk in de oude bzieven staat/

ROTTEREDAMME:

Is t'hans de hoofdstad van het Ambagt en het Gebiedschap van Schieland: zijnde de grootste onder de zoo genoemde kleine steden van Holland: ja alzoo groot als het meeste gedeelte der grootere steden. Maar oudheitshalve zou het voor verscheide Hollandsche steden moeten wijken: want het is volgens * Alting zoo laat opgekomen/ dat zelfs de naam van Rotterdam in geene gedenkschriften voor de veertiende eeuwe word vermeldt. En het zijn niet anders als vergezochte en opgeraapte leugens/ 't geen de beuzelaar Hunibaldus ons van Rotterdam weet te vertellen; en 't geen uyt Regino, schrijvende over het jaar 768/ bygebragt word wegens eene stad Rotterdam/ dewelke toen al de hoofdstad van een stift zou zijn geweest.

Het is gelegen in dat Graafschap tusschen den Yssel en de Lier/ 't welk Otto III in eigendom heeft gegeven aan Dideryk II; aan den grooten kolk de Merwede/ waar in een gedeelte van de Waal en de Maas/ beneffens de Lek en den Yssel/ naar de Zee gekruyt worden. Het is waar dat de landen en de vloet van de Rotte by ouder Schrijbers vermeldt worden: maar van eenen Dam/ die den naam

* Alting. part. 2. p. 151.

aan

aan deze ſtad gegeven heeft / zal men het minſte gewag by hen niet vinden.

Allerwaarſchynlykſt is dit / dat 'er eenige Schippers en Viſſchers / naar dewelke de Viſſchers-dyk die noch in wezen is genoemt zal wezen / zich aan de Rotte neergeſlagen hebben: en dat 'er by gevolg van tyden / en om de welgelegendheit der plaatze / ook eenige kramers en koopluiden naar toe zyn gezakt: zoo dat die plaats door den overgrooten toeloop en aanwas van menſchen tot zoo eene ſtad / gelyk wy tegenwoordig zien / is opgeſchoten.

In 't jaar 1255 is de Zeedyk van 't Slot Honingen tot Schiedam toe opgeworpen.

† Volgens (1. Boxhornius zou Rotterdam al bewalt zyn geweeſt / en ſtads rechten gehad hebben / in 't jaar 1270. * Andere ſchryven dat het ten dien tyde niet meer was als een open vlek / zonder muuren of wallen.

† Theatr. Holl. pag. 281.
* Summa ruralis.

AANTEKENING.

1. Het is *Boxhornius* niet alleen, de welke beweert dat Rotterdam al bewalt is geweeſt, en ſtads rechten heeft gehad, in 't jaar 1270. *W. Goudhoeve* zegt het ook. Doch beide die Schrijvers, ik beken 't zijn wat jong, om over een zaak van de dertiende eeuwe getuigenis te geeven. Sommigen willen in 't ſchrijven van hiſtorien geen oude Schrijvers tot bewijs aangehaalt hebben: die aanhaalingen, zeggen zy, ontcieren het ganſche werk, en zijn door ſommige Schrijvers maar verzonnen, om blijken van hun veelvuldig leezen te geeven, en met een lange lijſt van oude Schrijvers te pronken. Maar men ziet uyt dit voorbeeld alleen, om honderd en honderd andere daar te laa-

laaten, hoe *Boxhornius* en *W. Goudhoeve* met het verzwijgen van hunne zegsmannen ſtaan. De naam van Rotterdam, zegt de Heer *Alting*, word in geene gedenkſchriften voor de veertiende eeuwe gevonden. Of *Boxhornius* en *Goudhoeve* de ſtad ouder willen maaken, en volmondig zeggen dat ze al bewalt is geweeſt in 't jaar 1287, daar kreunt hy zich niet of weinig aan. Zy zullen 't waarſchijnlijk uyt het eene of ander gedenkſchrift getrokken hebben: maar men is tegenwoordig zoo geſtelt dat men zelf zijn oordeel over zulke ſtukken wil vellen, en het op 't enkeld oordeel van eenen *Boxhornius* en eenen *Goudhoeve* niet begeert te laaten ſtaan. Wat my belangt, ik zal 't 'er voor houden dat *Boxhornius* en *Gouthoeven*, twee naerſtige en omzigtige Schryvers, zulks niet op loſſe inbeelding of uyt eige verzinninge geſchreeven, maar het in ouder gedenkſchriften gevonden zullen hebben. De waarſchijnelijkheit is ook aan hunne kant: wat een menigte van ſtraaten had het al in 't jaar * 1366; de Bokelſteeg, de Nieupoort, de Dam, de Viſchmart, de Korenſteeg, het Ooſteinde, Weſt-Nieuland, het Weſteinde, de Weſt-Wageſtraat, (zoo was 'er dan ook een tweede Wageſtraat,) de Lombaardſtraat; het Roode-zant. En dit zijn maar ſtraaten, die by geval opgetelt worden: zoo dat 'er naar alle ſchyn verſcheide andere gelegen zullen hebben. En zoo 'er de voornoemde ſtraaten toen al gelegen hebben, zullender zekerlijk die ſtraaten ook al gelegen hebben, die tuſſchen de gemelde ſtraaten tegenwoordig gelegen zijn. Want men zal by voorbeeld geen ſtraaten aan het Ooſt- en het Weſt einde gemaakt, en in 't midden een open en ledig vak gelaaten hebben.

Maar 't voornaamſte van allen is, dat 'er reeds een Lombaardſtraat was; en dat 'er vervolgens al Lombardſche Koopluiden gewoont hebben voor het jaar 1366. Nu is het bekent, en wy hebben 't onder Dort uyt oude Schryvers aangeweezen, dat de Lombaarden de voornaamſte koopſteden zochten, en geen gemeene ſteden tot hunne woonplaats begeert zouden hebben. Waar uyt dan volgen moet, of dat Rotterdam al merkelijken tyd te voren een aanzienlijke ſtad was geweeſt, of dat het een zeer ſpoedige opkomſte heeft gehad.

* Zie de ſtichting van S. Jakobs outaar.

Ondertuſſchen is 'er ten behoeve en voor de godt zuchtigheit der ingezetenen een kerk getimmert; dewelke allereerſt vermeldt word in eenen brief van het jaar 1366: daar de ſtichting van een outaar of kapelletje van Jakob den Meerderen word beſchreven: welk outaar of kapelletje / zoo als het ons voorkoomt / in de gemelde kerk geſtaan zal hebben. Dezelfde brief gewaagt ook van eenen Johan, als Paſtoor van Rotterdam; en van eenen Prieſter Hildebrand, als voor zijn leven Vikaris aan 't altaar van de H. Maagd Maria, beide ſtichters der gemelde kapelle. Noch ſtaat 'er een Broederſchap van S. Jakob vermeld / door 't welke de voornoemde prebende moeſt bergeeven worden. Eerſte Kerk. S. Jakobs altaar. Broederſchap.

De brief der ſtichtinge luidt aldus op 't Nederduitſch:

In *Gods naame*, *Amen*. Wy *Hildebrand* Prieſter, altydduurend Vikaris aan 't outaar van de H. Maagd *Maria*, in de kerk van Rotterdam, onder het Biſdom van Utrecht; *Floris Janszoon van der Dune*; *Niklaas*, *Hobbooszoon*; *Dideryk Adams*, *Koppenenszoon*; *Pieter Scriemaker*; *Nieſtardus*, *Goedinxzoon*; *Willem Willemsze Walings zwager*; *Dideryk* bygenaamd *Scutemaker*; *Gerrit Pieterſz Horminc*, *Symon Adams Mercemans*; *Engelbert Hendrikſz*; *Meindert*, *Lubbertszoon*; *Diddo*, *Thomas Diddooszoon*; *Dideryk Wannebreek*; *Haasje Gerrits*, de weduwe *Nyeſincs*; altemaal broeders en zuſters van 't gilde van den H. Apoſtel *Jakob den Meerderen*: en wy, *Hildegond*, de weduwe van *Dideryk de Viſſcher*; Juffrouw *van Bolgerſtein*; en Juffrouw *Geertruid*, weduwe van *Floris vander Dune*; aan alle Chriſtene geloovigen, die den tegenwoordigen brief zullen zien of hooren leezen: Over-

Overwogen hebbende dat het veel heilzaamer en nutter is als menige andere werken van godtvruchtigheit; en dat het de H. goddelijke Drievuldigheit, en alle de Hemelingen in een huis dat met geene handen gemaakt is woonende, tot eene groote glorie verſtrekt; een Gods-huis of een kerk naar de gelykeniſſe van 't Hemelſche hof op te bouwen; en dezelve kerk van binnen met verſcheide timmeraadien te vercieren; op dat de goddelijke dienſt, op de wyze van den lof en den dienſt des hemels, aldaar godtvruchtiglijk volbragt worde: en dat de geenen, die den kryg van *Chriſtus* willen volgen, door het aanſchouwen van zodanige godtvruchtige werken aangemoedigt werden, en des te vlytiger van de eene deugd tot de andere mogen opklimmen; en den Heer des Hemels in de gemelde kerke koomen looven en verheerlijken: en eindelijk op dat zoo wel de genen die de gemelde timmeraadien bevorderen, als die Godt daar koomen looven en verheerlijken, de eeuwige vergeldingen voor hunne werken ontvangen:

Zoo is het dan dat wy met eene volkome gifte, en op een onherroepelijken tytel dewelke uyt inzigte des doods onder de levenden geſchiedt, gegeeven, gelevert, geſchonken en vereert hebben, en dat wy, zonder eenige hoope van deze gifte weder in te trekken, en zonder door eenig geweld, vreeze, liſt, bedrog, of iemands ingeevinge aangezet, misleidt, of gedwongen te zyn, maar uyt onze enkelde, vrywillige en ongedwonge genegendheden, en na een rijp overleg, dat wy, zeggen wy, tot begiftiging en ſtichting van een kapellanye of outaar, 't welk in de parochikerke van Rotter-

dam-

damme, ter eere van den Almagrigen Godt en van deszelfs Apoſtel, *Jakob* den Meerdere, opgerecht, geſticht en ingewydt is, voor een zuivere aalmiſſe toeſchikken twaalf ponden, ſes ſchellingen, acht denieren, gemeen Hollandſch en gangbaar beurs-geld, en alle jaaren te ontvangen.

Voor eerſt heb ik *Hildebrand*, Prieſter en Vikaris voornoemd, aan de gemelde kapellanye op de gezeide wyze gegeven en geſchonken, en ik geeve en ſchenke aan dezelve, jaarlijks 10 Hollandſche ſchellingen, gemeen, gangbaar beurs-geld; en dat uyt de renten, die ik met *Jan*, *Thedemanszoon* heb ſtaan op de wooning, of het huis en erve van *Andries Laurenszoon*, in *Gyſelbert Boekels* ſteeg of ſtraat, ſtaande ooſtwaart naaſt het huis en erve van *Jakob* bygenaamd *Bloem*, en weſtwaart aan het huis en erve van *Dideryk*, bygenaamd *Doentgen*: om ten eeuwigen dage op de Voorſchoter jaarmarkt betaalt te worden.

En ik *Niklaas*, *Hobbooszoon*, geve daar toe 21 ſchellingen Hollandſch geld als boven; die ik in de ſtraat de *Nuwepoort*, aan de zuyd-en noordzijde hebbe ſtaan op het huys en erve van wijle *Thomas*, bygenaamd *Scenaer*; om alle jaaren betaalt te worden, zoo als in den Scheepen-brief, die daar over gemaakt is, breeder ſtaat uytgedrukt.

En ik *Simon*, *Adamszoon* voornoemd, geeve daar toe vyf ſchellingen jaarlijks, die ik hebbe ſtaan op het huis en erve van wijle *Margareta*, bygenaamd *Lieden*, naaſt het huis en erve van Heer *Jan* Paſtoor van Rotterdam; om ten eeuwigen dage betaalt te worden, zoo als in den Schepen-brief, die daar over gemaakt is, breeder ſtaat uytgedrukt.

En ik *Haasje*, weduwe van *Gerrit Nieſinx*,

wigen

geeve daar toe ten eeuwigen dage 20 ſchellingen Hollandſch geld als boven; die ik heb ſtaan op het huis en erve van *Willem Willemszoon*, *Walings* zwager, in de ſtraat den dam, op de Viſchmarkt, beneden . . . de Korenſteeg; en op het huis en erve van *Niklaas*, *Vrank van Rutens* zwager, om jaarlijks op de Voorſchoter jaarmarkt betaalt te worden.

En wy *Nitard Goedinxzoon*, en *Willem Willemsz.*, *Walings* zwager, geeven insgelijks ten eeuwigen dage 20 ſchellingen, die wy hebben ſtaan op het huys van *Betken*, ſtaande in 't ooſteinde der ſtad Rotterdamme, naaſt *Pieter Gruters* huis en erve; om jaarlijks betaalt te worden uyt 29 ſchellingen Hollandſch geld, die op het zelve huis en erve ten eeuwigen dage zijn geveſt: zoo als in den Schepens-brief, die daar over gemaakt is, breeder ſtaat uytgedrukt.

En ik *Dideryk*, *Adam Koppenevenszoon*, geve 10 ſchellingen van 't zelfde geld, om ten eeuwigen dage getrokken te worden uyt 25 Hollandſche ſchellingen, die ik hebbe ſtaan op het huis van *Truy Dudaerts* in 't *Weſt-Nueland*; dewelke jaarlijks betaalt moeten worden, zoo als in de Schepens-brieven, die daar over gemaakt zijn, breeder is vervat.

En ik *Gerrit*, *Pieter Horninxzoon*, geeve jaarlijks 40 ſchellingen Hollandſch geld als boven, die ik heb op het huys en erve ſtaande in 't weſtende der ſtad Rotterdamme, beneden het huis en erve van *Willem Steenaerds*, en *Jakob van Leiden*, om op Voorſchoter- en Valkenburger jaarmarkt betaalt te worden: zoo als in de Schepens-brief, die daar over gemaakt is, duidelijker is uytgedrukt.

En ik *Dideryk Scutemaker* geeve 10 ſchellingen

gen Hollandſch geld als boven, die ik heb ſtaan op het huis en erve ſtaande beneden het huis en erve van *Niklaas Gouderadenszoon*, en aan de graft *de Wateringe*; welke 10 ſchellingen getrokken zullen worden uyt de renten die ik op het gemelde huis en erve hebbe ſtaan: zoo als in den Schepens-brief, die daar over gemaakt is, breeder ſtaat begreepen.

En ik *Engelbert Hendrikszoon* geeve 5 ſchellingen Hollandſch geld als boven, die ik hebbe op een huis en erve, ſtaande in de ſteeg of ſtraat dewelke door de wandeling genoemt word de *Weſt-wageſtrate*, beneden het huis en erve van *Arent Voer*, en van my *Engelbert* voornoemd: welke 5 ſchellingen jaarlijks betaalt zullen worden op Voorſchooter jaarmarkt.

En ik *Meyndert Lubbertszoon* geeve vyf ſchellingen Hollandſch geld als boven, die ik hebbe ſtaan op een huis en erve in het ooſt-ende van Rotterdam, beneden de huizen en erven van *Mattys Heerkyn* en *Jan*, bygenaamd *Meermare*; om jaarlijks betaalt te worden uyt de renten die ik op't gemelde huis en erve hebbe ſtaan: zoo als enz.

En ik *Floris Janszoon vander Dune* geeve 40 ſchellingen Hollandſch geld als boven, om jaarlijks getrokken te worden uyt drie ponden Hollandſch geld, die ik heb ſtaan op het huis en erve van *Willem Koopman*, en op het huis en erve van *Nittaerd Goedinxzoon*, aan't weſt-einde van Rotterdam, beneden het huis en erve van *Nittaerd* voornoemd, en van *Ysbrand Diderykszoon*, dewelke zich uytſtrekken van t midden der ſteenſtraat af tot aan de graft *de Wateringe*, om jaarlijks betaalt te worden op Voorſchooter- en Valkenburger jaarmarkt. Zijnde deze voorwaarde voor den kooper hier by gevoegt, dat deeze

40 ſchellingen, die jaarlijks aan de voorſz Kapellanye gegeven moeten worden, binnen den tijd van drie jaaren met andere even goede of beter en vaſter renten onder den vryen Ban van Rotterdam zullen mogen afgeloſt worden. Doch indien het gezeide binnen den voorſz. tijd, van de dagtekeninge dezes af te rekenen, niet volbragt zal weezen, zullen de voorn. ſchellingen op de gemelde plaatzen voor de Kapellanye voornoemd altijd geveſtigt blijven, zonder oit afgeloſt te konnen worden.

En ik *Pieter Scrienmaker* geeve daar toe 10 Hollandſche ſchellingen, die ik heb ſtaan op een huis en erve in de Lombardſtraat, beneden het huis en erve van *Jan Viſſchers*, en *Ymme Zoete*, *Dirk van Hoyladens* weduwe: welke 10 ſchellingen ten eeuwigen dage betaalt zullen worden op Voorſchooter jaarmarkt, zijnde de reedsgezeide voorwaarde hier ook bygevoegt.

En ik *Diddo*, *Thomas Diddooszoon*, geeve 5 ſchellingen Hollandſch geld als boven; en bewyze die op het huis en erve dat ik althans bewoone in de ſtraat, de Nieuwepoort genaamd, beneden *Gysbert Pieterſz.* en *Johan Schikker*; dewelke jaarlijks op Voorſchoter mart betaalt moeten worden.

En ik *Dideryk*, bygenaamd *Wannebreek*, geeve vyf ſchellingen, gemeen Hollandſch geld, op het huis en erve dat ik althans bewoone in de ſtraat de *Nuwepoort*, beneden het huis en de erve van *Klaas Piten* en van *Gerrit Pleunen*: welke 5 ſchellingen jaarlijks op Voorſchoter markt betaalt zullen worden; en is de bovenſtaande voorwaarde hier ook by-gevoegt.

En ik *Hildegond*, weduwe van *Dideryk Viſſcher*, Juffrouw van Bolgerſtein, geeve twintig Hollandſche ſchellingen gemeen geld, op de huizen

en

en erven die ik heb ſtaan op de ſteeg of ſtraat 't Roode zant, naaſt het huis en erve van *Niklaas Viſſcher*; dewelke ten eeuwigen dage betaalt zullen worden op SS. *Philippus*- en *Jacobus*-dag, in de Meymaand.

Noch geevè ik op dezelve huizen en erven twee hoenderen, zullende voor ieder hoen jaarlijks betaalt worden acht Hollandſche denieren op S. *Remigius* dag. (1)

En ik Juffrouw *Geertruyd*, weduwe van *Floris vander Dune*, geeve daar toe tien ſchellingen goede en zwaare wigt, die ik veſtige op een ſtuk lands in het dorp Zevenhuizen: zoo als in den bezegelden brief, die daar over gemaakt en reeds aan de Kapellanye overgegeven is, breeder ſtaat uytgedrukt: welke 10 ſchellingen jaarlijks betaalt zullen worden op Voorſchooter mart.

Noch heeft dezelve Juffrouw daar toe gegeven ſes Hollandſche ſchellingen, beurs geld; en dezelve voor altijd gezet op de huizen en erven van *Hugo Zwaneveldszoon*, en van *Dirk*, *Klaas Heynenzoon*, ſtaande in het ooſt-ende der ſtad Rotterdam; welke ſes ſchellingen jaarlijks betaalt zullen worden op Kersdag.

Welke voorſz. renten wy begeeren dat volgens alle formen van rechten, en in alle manieren, beſtandig zullen zijn, en ſtand zullen grijpen: en dat ze ten eeuwigen dage, zonder eenig bedrog ofte liſt, aan de gemelde Kapellanye, en voor 't onderhoud des Prieſters die daar de Mis zal leezen, verbonden zullen blijven.

En de gezeide gifte en toewijzing der gemelde renten voor de Kapellanye en het outaar voornoemd begeeven en verleenen wy uyt zekere wetenſchappen, na rijpe beraading, zuiverlijk en eenvoudiglijk om Godts wille, en voor de

zaligheit zoo van onze eige zielen, als van de zielen onzer Voorouderen, en van alle gelooviegen, aan *Laurens*, den zoon van *Dideryk Palleys*, Kerkelijk perſoon, die dan de voornoemde renten zal genieten.

En als hy de Prieſterlijke Wijdingen zal ontvangen hebben, zal hy dan dagelijks, zoo behoorlijk en heiliglijk als hy kan, de Miſſe leezen, en de Goddelijke dienſten verrichten; alle andere kerk-dienſten daar laatende, en zich met geene dienſten bemoeyende, dewelke tot nadeel of vermindering van den goddelijken dienſt aan het altaar en de kapellanye voornoemd zouden ſtrekken: maar het gemelde outaar van S. *Jakob* ten eeuwigen dage bedienende.

Door de gemelde begiftiging, of ſtichting, willen en konnen wy geen hinder of nadeel doen aan de Paſtory van de gemelde kerke te Rotterdam: volgens 't gene tuſſchen den beſcheiden man en eerzaamen Heer *Jan*, t'hans Paſtoor der Rotterdamſche kerke, en ons, ſtichters en begiftigers voornoemd, beſproken en bedongen is.

Namentlijk dat het recht van patroonſchap, of van het begeeven der kapellanye voornoemd, den Dekenbroederen van S. *Jakobs* gilde, ten eeuwigen dage, met de toeſtemminge van alle de gildebroeders, of van het grootſte getal der zelven, zal toebehooren: zoo dat het bovenſtaande aan bequaame perſoonen, dewelke zich in den goddelijken dienſt en in het bevlytigen van de zaligheit der zielen behoorlijk zullen gedraagen, en daar by het gemelde outaar op behoorlijke tyden zullen bedienen, gegeven zal worden.

Dezelve kapellany ſtellen wy voor aan den eerwaardigen Vader in *Chriſtus*, en den beſcheiden

den man en Heer, den Biſſchop van Utrecht: en wy bidden denzelven ootmoediglijk en godtvruchtiglijk, dat hy zich gewaardige de voornoemde kapellany of prebende door zyn gezag loffelijk te beveſtigen.

En vermits wy begeeren dat al het bovenſtaande zoo als het boven uytgedrukt is, in 't algemeen en in 't byzonder, zonder eenige liſt, bedrog, ofte uytzonderinge, ten eeuwigen dage onverbreekelijk zal onderhouden worden; en wy geen zegel in 't gemeen hebben; zoo bidden wy gezamentlijk den beſcheiden man en eerzaamen Heer *Jan*, Paſtoor der Rotterdamſche kerke, dat hy tot oirkonde van het bovenſtaande, en ter eeuwige gedagteniſſe en bekrachtiginge van hetzelve, zyn zegel voor ons hier aan wille hangen; en zijne toeſtemminge aan het bovenſtaande, op dat alles krachtig en beſtandig zy, verleene.

En ik *Johan*, Paſtoor der voornoemde kerke van Rotterdam, mijne toeſtemming aan al het bovenſtaande gegeven en verleent hebbende, hebbe ter getuigeniſſe van de waarheit, mijn zegel hier aan gehangen.

Gegeven in 't jaar des Heere 1366. den 16. der maand April.

Dit afſchrift is getrokken uyt een oorſpronkelijken en parchementen brief; daar een zegel van groen waſch onder aan hing; zijnde krugsgewys door een enkelde ſtaart geſtoken.

Aan den bovenſtaanden brief was de volgende brief van Johan van den Eem, **Abt van S.** Paulus **te Utrecht / vaſtgehecht / en door de ſtaart van deszelfs zegel geſtoken:**

Brief van Johan van der Eem, Abt van S. Paulus kerke.

WY *Johan vander Eem*, Abt van S. *Paulus* Abdy van S. *Benedictus* order te Utrecht, maaken bekent allen den genen, zoo die 'er nu zijn als die 'er na deezen zullen koomen, en den tegenwoordigen brief zullen zien, leezen, of hooren leezen:

Dat wy de begiftiging, ſtichting, en oprechting van het altaar of de altijdduurende kapellany, dewelke ter eere van Godt almagtig en van deszelfs Apoſtel S. *Jakob den Meerderen* door de beſcheidene en eerzaame mannen, Heer *Hildebrand*, voor zijn leven Vikaris aan 't altaar der H. Maagd *Maria*, in de kerke van Rotdam, *Floris*, *Jan van der Dunens zoon*, *Klaas Hobbooszoon*, *Dirk*, *Adam Koppenevenszoon*, en eenige andere broeders en zuſters van S. *Jakobs* gilde of broederſchap te Rotterdam, die in den tegenwoordigen brief daar onze brief door geſtoken is genoemt en beſchreven ſtaan, geſticht is in de Parochikerke van Rotterdam, onder het Biſdom van Utrecht, welker kerke vergeeving of voorſtelling ons met volkomen recht toebehoort; dat wy, zegge ik, de voornoemde begiftiging en ſtichting, mitsgaders de begeeving van, of voorſtelling tot de kapellany en het outaar voornoemd, zoo als dat door hen behoorlijk en godtvruchtiglijk beraamt en gedaan is, voor goed en wel gedaan houden en goedkeuren, en onze mede- en toe-ſtemming aan 't zelve geeven.

Bekennende, begeerende, en 'er duidelijk onze toeſtemming voor ons zelven en voor de Abten onze-nazaaten aan geevende, dat het recht van patroonſchap en de begeeving van het outaar en de kapellanye voornoemd, of de voorſtelling van een bequaam perſoon tot die kapella-

pellany, zoo dikwils als dat altaar of die kapellany zal koomen open te vallen, aan de zoogenoemde Dekenbroeders van S. *Jakobs* gilde of broederſchap voornoemd, en aan hunne nazaaten, met de toeſtemminge van de gemelde gildebroeders of van het grootſte gedeelte der zelven, van nu af ten eeuwigen dage zal blyven en toebehooren, en moet blyven en toebehooren: behoudens altijd het recht der gemelde Parochikerke. Tot oirkonde van dit alles hebben wy goedgevonden ons eigen zegel aan den tegenwoordigen brief te hangen. Gegeven in 't jaar des Heere 1366. den vierden van de Meymaand.

Door de voorgaande twee brieven was deze derde brief van Johan Biſſchop van Utrecht geſtolen:

Bevestiging van den Biſſchop *Iohan.*

Wy *Johan*, Biſſchop van Utrecht, maaken aan allen bekent; dat wy de ſtichting en begiftiging van 't altaar, 't welk de vroome mannen en eerbaare vrouwen, *Hildebrand*, Prieſter en voor zijn leven Vikaris aen 't altaar van de H. Maagd *Maria* in de Parochikerke te Rotterdam, *Floris*, *Jan vander Dunens zoon*; *Klaas*, *Hobboos zoon*; *Dideryk*, *Adam Koppenevens zoon*; *Pieter Scrienmaker*; *Nictard*, *Godinxzoon*, *Willem Willemſz.*, *Walings* zwager; *Dideryk Scutemaker*; *Gerrit*, *Pieter Hormings zoon*; *Symon*, *Adam Mercemans zoon*; *Engelbert Hendrikſz*; *Meyndert*, *Lubberts zoon*; *Diddo*, *Thomas Diddoos zoon*; *Dideryk*, bygenaamd, *Wannebreek*; en *Haasje*, weduwe van wyle *Gerrit Nieſinx*; broeders en zuſters van S. *Jakobs* gilde of broederſchap voornoemd: mitsgaders *Hildegond*, we-

duwe van *Dideryk Visscher*, Juffrouw van *Bolgerstein*, en Juffrouw *Geertruyd*, weduwe van wyle *Floris van der Dune*, de patroonen van 't gemelde S. *Jakobs* altaar in de Parochikerke van Rotterdam, onder ons Bisdom, begiftigt, gesticht, en onlangs opgerecht hebben; welk altaar vermeld staat in den brief die daar overgemaakt is, en door denwelken deze onze brief is gestoken: dat wy, zegge ik, de gemelde stichting en begiftiging, voor zoo veel als ze godtvruchtiglijk, behoorlijk, regelmatig, en naar den eisch der kerkregelen gedaan zijn, voor wel gedaan houden, goedkeuren, en uyt krachte van ons ordinaris gezag door den tegenwoordigen brief bevestigen: Ordoneerende dat alle de erven, vruchten, en renten van 't zelve outaar, die tot deszelfs onderhoud geschikt zijn, voortaan kerkelijke goederen zullen zijn, en den kerkelijken vrydom zullen genieten. En vorders stellen wy in 't bezit van 't zelve outaar den Heer *Laurens*, *Dideryks zoon*, kerkelijk persoon van ons Stift: en door den inhoud dezes bevestigen wy hem in 't zelve bezit: behoudens altijd en in alles het recht dat de Parochikerke volgens de kerkelijke wetten toekoomt. Gegeven in 't jaar 1366. den 5. Mey.

In 't zelve handschrift volgt de begeevinge van de gemelde prebende aan S. Jakobs altaar / in de Parochikerke van Rotterdam; als zijnde den 6 February 1465. gegeven aan Heer Dirk Jakobszoon, Priester en nazaat van Arent, Janszoon ingelijks Priester. Dan volgt 'er de bevestiging der gemelde begeevinge; als zijnde door den Officiaal des Aartsdiakens van Utrecht gedaan Donderdaags / na S. Blasius, in 't jaar 1465. De

De hoofdkerk / van geringe beginſelen opgekomen / en in 't eerſte van planken opgetimmert / had noch geenen toren in 't jaar 1415: en wierd doorgaans maar bezocht van eenige viſſchers en kramers / die zich daar neergeſlagen hadden. Opkomſte van S. Laurens kerk.

In 't jaar 1437. hebben de Bakkers onder malkander beſloten / het hooge outaar ter eere van de H. Maagd te laaten timmeren. Aan de rechter zijde zoude een Engel ſtaan / die het koren met een zeiſſen afmaaide: aan de ſlinker zijde zoude een ander Engel ſtaan / en een broodmande in de handen hebben.

Dit altaar is in 't jaar 1443 / zaterdags voor Kerſmis / ingewijdt door den Utrechtſchen Biſſchop Rudolf van Diepholt. En dewijl de Bakkers het outaar allereerſt opgetimmert hadden; is hun ook allereerſt een bry gilde toegeſtaan.

In 't jaar 1449 / den 9. November / is de eerſte ſteen van S. Laurens kerke geleit door den Ridder Aalbert van Waveren. De tweede ſteen wierd geleit door Heer Adolf, Paſtoor derzelve kerke.

Daar op hebben de ſtedelingen / zonder dagloon te begeeren / alle krachten ingeſpannen om de timmeraadje te voltrekken: en wierden met het geblaas der trompetten / het ſlaan der trommelen / het klinken der beelen / en onder een baandel daar S. Laurens op geſchilderd ſtond / ten arbeid aangeboert.

In 't jaar 1472. den 8. September / zijnde de geboorte-dag der Allerheiligſte Maagd / heeft Goſuinus Biſſchop van Hieropolis, en Wybiſſchop van David van Borgonje, het outaar ter eere van S. Laurens en van de H. Ma- Het outaar gewydt.

ria Magdalena ingewijdt. En is vastgestelt dat de jaarlijksche gedagtenis deezer wydinge gevierd zoude worden op den zondag na S. Laurens: en dat 'er dan dagelijks aan 't zelve outaar te verdienen zou zijn een aflaat van 40. dagen / met een aalmisse te geeven; of dziemaal het Vader ons en 't Wees gegroet te leezen. En dewijl deze gedagtenis der herkwydinge / of jaarlijksche kermis / wel eens quam te vallen op het feest van Mariaas Hemelvaart: zoo is dezelve gedagtenis door de Bisschoppen van Utrecht verschoven tot op den eersten zondag na het oktaaf van S. Laurens.

In 't jaar 1490. wierd het pleyn by den toren door de burgery voor niet en by beurten geheyt. Welk pleyn de tuin was geweest van Jan Kouwenhove, woonende op de Hoogstraat.

In 't zelve jaar / daags voor S. Laurensdag / hebben de bakkers het hoog altaar / 't welk zy ter eere van de H. Maagd getimmert hadden / in 't hooge koor gebragt: welk outaar / geduurende de optimmeringe der kerke / ergens in een nabuurig huis van de Begijnestraat gebozgen was geweest.

Outaar van de HH. Cosmas en Damianus.

In 't jaar 1491. heeft in S. Laurens kerke een outaar gestaan van de HH. Cosmas en Damianus (2); hoewel de Summa ruralis, 't geen wonder is / dit outaar niet en vermeldt: en aan dit outaar was een Barbiers-gilde opgerecht. Want / op dat het eeren van deze Heiligen / tot Gods meerder glorie / meer en meer zoude aangroeyen / en de kerkgewaaden / die tot den goddelijken dienst vereischt worden / niet zouden ontbreeken / hebben eenigen Kardinaalen / op het godvruchtig verzoek van eenen Dirk Huygen, kerkelijk persoon / in 't gemelde

de jaar 100. dagen aflaats verleent aan de geenen die het zelve outaar op zekere dagen zouden bezoeken. Hier nevens gaat de aflaatbrief:

Aflaat aan dat outaar te winnen.

WY *Rodoricus* Biſſchop van Porto, *Oliverius* Biſſchop van Sabine, *Julianus* Biſſchop van Oſtie, *Johannes* Prieſter op den tijtel van S. *Vitalis*; *Georgius* Prieſter op den tijtel van S. *Maria over den Tyber*; *Hieronymus*, Prieſter op den tijtel van S. *Chryſogonus*; *Johannes Jacobus* Prieſter op den tytel van S. *Stephanus* op den berg *Cælius*; *Ardicinus* Prieſter op den tijtel van de HH. *Johannes* en *Paulus*; *Automotus*, Prieſter op den tijtel van S. *Suſanna*; *Raphael*, Diaken op den tijtel van S. *Georgius ad velum aureum*; *Baptiſta*, Diaken op den tijtel van S. *Maria nova*; *Aſcanius*, Diaken van S. *Vitus in Marcello*, altemaal door Gods genade Kardinaalen der H. Roomſche Kerke, wenſchen allen den geenen, die den tegenwoordigen brief zullen zien, de eeuwige zaligheit in den Heere.

Des te meer bevorderen wy de zaligheit der zielen, hoe dat wy de gemoederen der menſchen dikwilder tot godvruchtige werken opwekken. In de Parochikerke van S. *Laurens*, binnen de ſtad Rotterdam, onder het Biſdom van Utrecht, is een outaar geſticht ter eere van de HH. *Coſmas* en *Damianus*: aan dit outaar is ook een loffelijk Broederſchap opgerecht, tot het welke, gelijk wy verſtaan hebben, onze in *Chriſtus* beminde *Dirk Huygen*, kerkelijk perſoon onder het voornoemde Biſdom, met eene byzondere genegendheit is ingenomen.

Op dat dit outaar behoorlijk geëert en van de Chriſtene geloovigen geſtadiglijk bezocht

worde, op dat deszelfs getimmer naar den eisch onderhouden en gehandhaaft worde, dat het van boeken, kelken, kaarssen, kerkcieraaden, en van alles dat tot den goddelijken dienst vereischt word, wel bezorgt zy; eindelijk op dat de Christene geloovigen des te graager hunne godtvruchtigheit aldaar zouden gaan pleegen, en hunne mildadige handen tot het voorschreven outaar, en tot onderhouding, beter optimmering, handhaving, en bezorging van 't zelve, des te gewilliger zouden uytsteeken, en door die mildadigheit een zegenrijken invloed der hemelsche genade gewaar zouden worden:

Zoo is het dat wy Kardinaalen voornoemd, en ieder van ons, door de ootmoedige gebeden van gemelden *Diderijk* daar toe bewogen, betrouwende op de barmhertigheit van den almagtigen Godt, en van de HH. Apostelen *Petrus* en *Paulus*, en steunende op hun gezag, aan alle en iedere *Christus* geloovigen, dewelke 't gemelde outaar op de feestdagen van S. *Maria ter Sneeuw*, van de HH. *Cosmas* en *Damianus*, van den H. *Panthaleon*, van den H. *Rochus*, van de wijdinge der zelve kerke, tusschen de eerste en tweede Vesperen (de Vesperen zelf daar onder begreepen) jaarlijks met aandagt zullen bezoeken, en hunne mildaadige handen tot het bovenstaande uytreiken, voor ieder feestdag als zy dat doen zullen, voor nu en voor het toekomende ten eeuwigen dage, hondert dagen afflag van de opgeleide boeten genadiglijk in den Heere verleenen. Tot oirkonde van het bovenstaande, en van ieder in 't byzonder, hebben wy deezen onzen brief doen opstellen, en ons zegel onder aan doen hangen.

Gegeven in onze huizen te Romen, in 't jaar 1491,

1491, den laatſten dag van Maart, in 't ſevende jaar des Pauſdoms van onzen allerheiligſten Vader, door Gods genade Paus, *Innocentius* VIII.

Frederik, **Biſſchop van Utrecht / heeft de gemelde bergunning door den volgenden brief goedgekeurt:**

Wy Frederik, Markgraaf van Baden, door de genade van Godt en van den Apoſtoliſſchen Stoel Biſſchop van Utrecht, wenſchen aan alle en iedere *Chriſtus* geloovigen, die den tegenwoordigen brief zullen zien, leezen of hooren leezen, de zaligheit in den genen, die de waare zaligheit van allen is. Beveſtiging van de gemelde vergunninge.

Den brief van de hoogwaardigſte Vaderen in *Chriſtus*, en Heeren Kardinaalen der Roomſche Kerke, door den welken onze tegenwoordige brief geſtoken is, en alles, en ieder in 't byzonder, wat daar in begreepen, verhaald en uytgedrukt ſtaat, keuren wy uyt zekere kenniſſe voor goed, houden den zelven, en alles wat 'er in ſtaat, voor goed en aangenaam: en begeeren dat de brief en inhoud onverbreekelijk onderhouden werde, en beveſtigen dat alles, uyt kracht van ons ordinaris gezag, in Gods name.

En daarenboven, op dat het Chriſten volk des te beter tot het winnen van zodanige aflaten opgewekt en aangemoedigt werde, zoo is het dat wy betrouwende op de barmhertigheit van den almagtigen Godt, van de HH. Apoſtelen *Petrus* en *Paulus*, en van den H. *Martinus* . . . en ſteunende op de verdienſten en voorſpraak van alle Heiligen, aan alle en iedere mans- en vrouws-perſoonen, dewelke iet van 't gene in den gemelden Pauſſelijken brief begreepen en uytgedrukt ſtaat gedaan en volbragt zullen hebben; zoo dikwils als zy het koomen te doen, en wie dat het ook zy, veertig dagen afflag van de opgeleide botten genadiglijk in den Heere verleenen.

Gegeven onder ons zegel ter zake; 't welk onder aan den tegenwoordigen brief gehangen is, in 't jaar 1498, den derden van October.

W. BUSER, Sekr.

In

S. Niklaas en S. Laurens altaar.

In de maand May 1492 zijn 'er twee outaaren / het eene ter eere van S Laurens, het ander ter eere van S. Niklaas, in S. Laurens kerke gezet: staande dat van S. Laurens aan de rechter / en dat van S Niklaas aan de slinker zijde. Daar op is 'er ook een Gilde van S. Laurens, en een van S. Niklaas, opgekomen.

S. Krispyns kapel.

In 't zelfde jaar hebben de Schoenmakers een fraai outaar doen bouwen ter eere van S. Crispinus. Dit outaar stond in de eerste kapelle / aan de rechter zijde der kerke: dewelke S. Crispyns kapelle wierd genoemt. David, Bisschop van Utrecht / heeft het gemelde outaar ingewijdt.

Outaaren van S. Victor en van S. Eligius.

In 't jaar 1493 zijn 'er noch twee outaaren getimmert: hebbende de Vettewariers het eene / en de Molenaars het andere bekostigt. Zy stonden buiten het hooge Kooz: het eene / dat aan de rechter zijde stond / was op den naam van den H. Victor ingewijdt: het andere / staande aan de slinker zijde / droeg den naam van S. Eligius outaar.

S. Barbaraas outaar.

Behalben de gemelde outaaren was 'er noch een prachtig outaar van S. Barbara; 't welke 25 Gozkomsche maagden / de heilige Barbara ter eere / hadden laaten timmeren: en 't welk in de eerste kapelle aan de slinker zijde der kerke / of S. Barbaraas kapelle / was geplaatst.

S. Brigittaas outaar.

Aaltje van Hemert, weduwe van Klaas Jansze Duyfhuys, heeft in 't jaar 1494 een schoon outaar / het achtste in getal / doen bouwen ter eere van S. Brigitta; 't welk gestaan heeft in de eerste kapelle van het buitenkooz / aan de slinkerzijde / recht over de groote Kerksteeg. In deze kapelle is zy ook begraven den 2 May

in

in 't jaar 1499/ wanneer zy 75 jaaren oud gewoorden / uyt de wereld verhuisde : hebbende alvoreus by uytersten wille beſpzoken dat 'er jaarlijks/ daags voor S. Brigitta, 20 pond tarwen bzood zouden uytgedeelt woorden aan 20 arme weduwen.

Al in 't zelfde jaar is het negende en het tiende altaar opgerecht op koſten van 18 jonge burgers zoonen en 18 burgers dochteren en het eene aan S. Franciſcus, het andere aan S. Clara opgedzagen. Dat van S. Franciſcus ſtond aan de rechter zijde/ dat van S. Clara aan de ſlinker zijde/ van de volgende outaren.

De Timmermans zochten ook een outaar te hebben in de eerſte koor-kapelle / aan de kant van den Oppert. Doch vermits de Paſtoor/ en de Smits/ die hun outaar daar ook geplaatſt wilden hebben/ geenzins begeerden toe te ſtaan dat het eerſte outaar in 't koor geplaatſt zoude woorden; zijn beide de gilden / na veel kybens en twiſtens / genootzaakt geweeſt hunne outaaren buiten het koor in den buik der kerke te plaatzen. Zoo dat de Timmermans hun outaar/ 't welk den H. Joſef toegewijdt was/ geplaatſt hebben in de derde kapelle aan de waterkant; doch de Smits hebben hun outaar/'t welk den H. Eligius was opgedzagen/ opgerecht in de derde kapelle aan de ſlinker zijde. S. Joſefs en S. Eligius outaar.

In 't jaar 1496. is het elfde en het twaalfde outaar getimmert tegen het koor aan: Het eerſte was geſticht ter eere van S. Bonaventura, en ſtond aan de noordzijde by den preekſtoel: het tweede ſtond aan de zuidzijde recht over den preekſtoel; en was ter eere van S. Catharina opgerecht.

In

In't zelfde jaar den 9 Julii/ is aan de flinker zijde/ allernaaſt de Hoogſtraat/ het derde outaar gebouwt ter eere van S. Georgius: welk outaar dooꝛ 12 Wedduwenaars aan de kerk is gegeven.

Noch in't zelfde jaar is het hoofd-outaar in 't hooꝛ zeer verandert; en zeer hoog opgetrokken.

In't jaar 1497. heeft Philips van Borgonje, Biſſchop van Utrecht/ noch twee outaaren/ het eene ter eere van S. Martinus, het andere ter eere van S Willebrordus, doen gereed maaken/ en heimelijk naar Rotterdam doen voeren; zonder dat'er iemand het minſte van wiſt vooꝛ dat ze tot aan de kerkdeuren gebꝛagt waren. Deze outaaren heeft hy doen zetten in't buiten-hooꝛ/ tegen het poꝛtaal van 't oꝛaal: dat van S Maarten aan de rechter zijde tegen den Oppert: dat van S. Willibroord aan de flinker zijde tegen de Hoogſtraat; welke kapellen daarom S Maartens en S. Willebroords kapellen genoemt zijn geweeſt.

Behalven de gemelde kapellen hebben in S. Laurens kerke noch twee aanzienlijke kapellen geſtaan:

De kapel van de Van-der Lekken

Eerſtelijk de kapelle der Heeren van der Lek, daar een outaar van de H. Maria Magdalena was oppgerecht. Aan dit outaar was eene vikary geſticht; dewelke in't jaar 1529 bekleedt wierd dooꝛ Dirk Krynen; wiens vooꝛzaat was geweeſt Jakob Pieterſz Goudſmit.

Maar vooꝛ al hebben de Van Kralingen, aan de nooꝛdzijde van het hooꝛ/ een deftige kapel gehad. Dit aloud geſlagt/ 't welk over anderhalve eeuwe uptgeſtoꝛven is/ en groote dienſten aan het vaderland heeft gedaan/ heeft on-

onder anderen voortgebragt Hugo van Kralingen, dewelke in 't jaar 1223 onder Floris IV. in groot aanzien is geweest. en de Van Kralingen.

Behalven het slot Honingen / het erfhuis der Van Kralingen, hebben zy een prachtig en deftig huis gehad binnen Rotterdam / omtrent het oude slot Bulgerstein / by het zoo genoemde Roode zand / waar uyt het eerste voortgesproten is. Hier hadden zy eene bermaarde grafstede; binnen eene voortreffelijke / groote / en betraalde kapelle: waar voor de naam der Van Kralingen, met goude letteren geschreven / noch te pronk stond in 't jaar 1644.

Dewijl het adelijk huis der Van Kralingen uytgestorven was / heeft de Heer Willem Bastiaans Schepers, Hollandsche Zeevoogd / de gemelde kapelle gekocht: en na merkelijke bevanderingen tot een deftige grafplaats voor zijn geslagt opgemaakt.

In S. Laurens kerke waren ook verscheide Vikaryen gesticht. Wy zullen hier de voornaamste opgeeven: zijnde de brieven van haare eerste stichtinge / begiftiginge / en bevestiginge / ons door zeker Heer ter hand gestelt. Vikaryen.

I. De vikary van den H. Geest is in 't jaar 1407 / den 14 Maart / gesticht en opgerecht door Willem Klaasz, Pieter Foppen, en Willem Maas; en is in 't zelfde jaar / en den 25 van dezelfde maand / door Frederik, Bisschop van Utrecht / bevestigt. Als die van den H. Geest.

De stichting luidt aldus in 't Nederduitsch:

IN *den naame des Heeren*, *Amen*. Het zy door den tegenwoordigen brief aan ieder een bekent dat in 't jaar 1407, in de 5 Indiktie, den 14 Maart, op de elfde uure van den dag of Stichting van deze vikary.

daar

daar omtrent, in 't eerſte jaar van Paus *Gregorius* XIV, voor my openbaar Notaris, en voor de ondergeſchrevene getuigen die byzonderlijk daar toe geroepen en verzocht waren, in eigen perſoon zijn verſcheenen de beſcheidene en eerzaame mannen, *Willem Klaaſz.*, *Pieter Foppen*, en *Willem Maes*, t'hans opzigters over 't outaar des H. Geeſts in de Parochikerke van Rotterdam: en dat zy, overwogen hebbende hoe oorbaar dat het is voor veele betrachtingen en werken der heilige godtvruchtigheit, en hoe het de goddelijke Drievuldigheit en alle de Hemelingen, in het huis des Heere dat met geene menſchelijke handen gemaakt is, woonende, tot eene groote glorie verſtrekt dat 'er een Godshuis of Kerk naar de gelijkeniſſe van dat Hemelſch huis gemaakt en van binnen met verſcheide timmeraadjen opgeſchikt worde, om aldaar den goddelijken dienſt, naar de gelijkenis van dien hemelſchen zegenzang, te verrichten: op dat de geenen die onder *Chriſtus* willen dienen door het aanzien van zulke werken van godtvruchtigheit aangezet werden, om van de eene deugd tot de andere op te klimmen; en om den Heer des hemels in 't gemelde dus opgeſchikte huis te looven en te verheerlijken; en op dat zoo wel de gene die de gemelde timmeraadjen voortgezet hebben, als die den Heer aldaar koomen loven en verheerlijken, de eeuwige vergeldingen voor hunne verdienſten en ... mogen ontvangen: dat zy, zegge ik, met eene volkome gifte, op een onherroepbaaren tijtel, zonder eenige hoop van hun woord immer te mogen intrekken, door geen geweld, vreeze, liſt, bedrog of iemands ingeevinge aangezet, misleid of gedwongen, maar volgens hunne zui-

zuivere, vrywillige en ongedwonge genegendheden, na een rijp en onderling overleg, en met de toe- en mede-ſtemminge van den eerzaamen en beſcheiden man, Heer *Rudolf van Zande*, Regent der gemelde kerke, mitsgaders van Schout, Schepenen en Burgemeeſters der ſtede Rotterdam die het op deezen tijd waren, tot zuivere aalmiſſe, en voor de begiftiginge en ſtichtinge van eene Kapellanye, of een outaar, ter eere van *Godt Vader* almagtig, van des zelfs *Zoon*, en voornamentlijk van den *H. Geeſt*, 't welk in de Parochikerke van Rotterdam opgerecht, geſticht en ingewijdt is, geeven, leveren, ſchenken en vereeren eene jaarlijkſche inkomſte van 16 pont Hollandſche denieren, beursgeld: welke voornoemde renten de opzigters van 't *H. Geeſts* outaar, zoo die het nu zijn als hunne nazaaten, ten eeuwigen dage, van de goederen en inkomſten die aan den H. Geeſt gegeven en gemaakt zyn, of gegeven en gemaakt zullen worden, of op wat wijze dat het zy toegewezen zijn of toegewezen zullen worden, aan de gemelde kapelle, en tot onderhoud van den Prieſter die de Miſſe daar leeſt, en van niemand anders, in twee gelijke deelen zullen betaalen, en gehouden zijn te betaalen, op de twee tijden die in Noortholland daar toe gebruykelijk zijn; te weeten op Voorſchoter en Valkenburger markt: 't welk zy naar alle rechten, en op alle manieren, buiten alle bedrog en liſt, voor goed en beſtandig houden: en begeeren dat de gemelde opzigters tot de voornoemde ſomme ten eeuwigen tijde verbonden zullen blijven. En deze renten of inkomſten der kapellanye of des outaars voornoemd geeven en verleenen zy uyt zekere kenniſſe, na rype be-

rading, zuiverlijk en eenvoudiglijk om Godts wille, en voor de zaligheit der zielen van alle overledene geloovigen, aan Heer *Okker Jans*zoon, Prieſter: om de voornoemde renten te trekken, de Mis aldaar dagelijks in den ochtentſtond te leezen, en alle andere kerkelijke dienſten, zoo behoorlijk als hem mogelijk is, in de gemelde kerke te verrichten: alle andere dienſten daar laatende, en zich met geenerhande kerkdienſten bemoeyende, dewelke tot hinder van de voornoemde Miſſen en van de kapellanye zouden konnen verſtrekken: maar het voornoemde outaar van den H. Geeſt ten allen tijde bedienende, de lichaamelijke ziekte of zwakheit alleen uytgezondert: of ten waar gemelde Heer *Okker*, of des zelfs nazaaten, willende de gemelde Kapellany niet langer bedienen, zijne of hunne prove in de handen der gemelde begeevers, dat is van den Regent der gemelde Parochikerke, en van de opzigters des *H. Geeſts*, wilden overgeeven. En ingevalle de Heer *Okker* voornoemd, of deszelfs nazaaten, buiten verlof van de gemelde begeevers den tijd van eene maand mogten wegblyven, en tot het leezen van de gemelde Miſſen niet verſchijnen; zal de prove, t'elkens als zulks gebeurt, open ſtaan. En de Regent der voornoemde kerke, en de gemelde twee of drie opzigters, die het op zoo een tijd zullen zijn, zullen de kapellany op de gemelde wijze openſtaande, of zoo dikwils als ze na Heer *Okkers* en zijner nazaaten dood zal openvallen, aan een ander bequaam Prieſter die zonder proven is, en aan geen ander, met volkomen recht, en zonder op eenig tegenſpreeken of beroep te letten, mogen vergeeven. Doch door deeze ſtichting en begiftiging voornoemd wil-

willen noch konnen de gemelde opzigters de Moederkerke van Rotterdam nergens in benadeelen: en zy ſtellen den voornoemden Heer *Okker* tot deze kapellanye voor aan den eerwaardigen Vader in *Chriſtus*, Mynheer den Biſſchop van Utrecht: ten einde hy aan den zelven Heer *Okker* de kerkelijke en regelmatige inſtelling in de gemelde kapellanye verleene: en wy verzoeken den gemelden Heer Biſſchop met alle ootmoedigheit en nadruk, dat het hem believe de gemelde Kapellany of Prebende door zyn gezag goed te keuren: en den Heer *Okker* met de gewoonlijke en vereiſchte plegtigheden in het bezit te beveſtigen. Vorders willen de voorgemelde opzigters dat al het bovenſtaande, en ieder van 't zelve in 't byzonder, zoo als het boven uytgedrukt ſtaat, alle liſt, bedrog, en uytzonderinge van wat zaake dat het zy, buiten geſloten, vaſt en beſtendig zal blyven, en ten eeuwigen tijde onverbreekelijk zal onderhouden worden. En ten dien einde hebben zy ook hunne zegels aan den tegenwoordigen brief gehangen: op dat deszelfs inhoud ten geenen tijde zoude overtreeden worden, of zijne kracht ergens in verliezen. Dit alles is gedaan in de Sakriſtye der Kerke van Rotterdam, in 't jaar, de Indiktie, de maand, op den dag en 't uur, en onder 't Pauſdom als boven, ten overſtaan van de beſcheidene en eerzaame mannen, *Gyſelbert Maartens zoon*, *Jan Dideryks zoon*, Prieſters; en van *Vrank Koſten*, Koſter, en *Jan Viſſcher*, kerkelijke perſoonen onder 't Biſdom van Utrecht, en geloofwaardige getuigen; dewelke by het bovenſtaande, tot getuigenis en oirkonde van alles, byzonderlijk zyn ontboden en verzocht.

En ik *Fop*, *Dideryks* zoon, kerkelijk perſoon onder 't Biſdom van Utrecht, openbaar Notaris door Keizerlijk gezag, en in 't Hof van Utrecht goedgekeurd, hebbe al het bovenſtaande, en ieder van 't zelve in 't byzonder, terwijle dat het aldus verricht wierd, benevens de voornoemde getuigen in eigen perſoon bygewoont, en alles op de verhaalde wijze zien en hooren geſchieden: en hebbe vervolgens de tegenwoordige openbaare akte daar over gemaakt; en dezelve, na dat ze met de zegelen der eerzaame mannen voornoemd bezegelt en met mijne eige hand geſchreven was, tot deze openbaare form gebragt: en ter getuigeniſſe van het bovenſtaande met myn gewoonlijk zegel en naamtekeninge ondertekent.

Door den gemelden brief was de volgende open brief van Biſſchop Frederik geſtoken:

Beveſtiging der gemelde ſtichtinge.

Ik *Frederik*, door Gods genade Biſſchop van Utrecht, wenſche aan alle en iedere Chriſtene geloovigen, zoo die 'er tegenwoordig zyn als die 'er na deezen zullen koomen, de zaligheit in den genen, die de waarachtige zaligheit van alle menſchen is. Dewijl wy altijd genegen zijn om den goddelijken dienſt te vermeerderen; zoo is het dat wy op het ootmoedig verzoek van onze beminde *Willem Klaaszoon*, *Pieter Foppen*, en *Willem Maas*, ſtichters van de Kapellanye, dewelke in den brief daar deze brief doorgeſtoken is vermeld ſtaat, de ſtichting en begiftiging van die kapellanye, zoo als ze in den zelven brief beſchreven ſtaan, door den inhoud dezes voor wel gedaan houden, goedkeuren, en in Gods naame beveſtigen; behoudens altijd het recht der Moederke; en dat wy dezelve kapellany tot den tytel van een prove oprechten: en ordoneeren dat de goederen, dewelke in den gemelden brief aan dezelve kapellanye toegewezen

zijn,

zijn, of in 't toekomende daar aan toegewezen zullen worden, voortaan zullen zijn, en alreeds zijn, kerkelijke goederen; en onder den kerkelijken vrydom zullen begreepen zijn. Daarenboven zoo is het dat wy den beſcheiden man en Heer *Okker, Ianszoon*, Prieſter, en aan ons tot dezelve kapellany voorgedragen, voor de eerſte reize daar in beveſtigen; en dezelve kapellany, met alle haare gerechtigheden en vorder toebehooren, aan hem begeeven. Weshalve wy alle kerkelijke perſoonen, onder ons gebied ſtaande, beveelen den voornoemden Heer en Prieſter *Okker*, uyt krachte van ons gezag en volgens de getuigenis van dezen brief, in het lichamelijk en dadelijk bezit van dezelve kapellanye aan te neemen, te ontvangen, en in te leiden. Gegeven in 't jaar des Heere 1407, den 23 van Maart.

Joh. Hendr. Tuerck.

De voorſchreve Vikary is by upterſten wille van Gysbert Boekel **op de volgende wijze vermeerdert:**

IN *Gods name Amen.* Door dezen openbaaren brief zy kundig aan een iegelijk, dat in 't jaar na 's Heeren geboorte 1428, den dertienden der maand November, te tien uuren, in de ſeſde Indiktie, in 't elfde jaar des Pauſdoms van den heiligſten Vader en Heer in *Chriſtus*, Paus *Martinus* V, voor my openbaar Notaris onderſchreven, en voor de onderſchrevene getuigen die byzonderlijk daar by verzocht en ontboden waren, in eigen perſoon is verſchenen de eerzaame en beſcheide matroon *Geertruyd, Robberts* dochter, weduwe van *Gysbert Bokel*, en ons vertoont en aangeboden heeft eenen brief, wel onderſchreven met een Notaris zegelring behoorlijk ondertekent, ganſch niet vergaan, niet bedorven, niet geſchrapt, in geenen deele verdagt, zonder eenig letzel of teken van achterdogt.

De inkomſten der zelve Vikarye vermeerdert.

dogt. En heeft de voornoemde matroon verzocht dat ik, Notaris onderſchreven, den gemelden brief uyt hoofde van myn openbaar ampt zoude uytſchrijven, en ter eeuwiger gedagteniſſe openbaar maaken. Daar op heb ik, openbaar Notaris onderſchreven, den gezeiden brief bezien en met aandagt doorgelezen hebbende, en het verzoek der gemelde matrone billyk en regelmatig achtende, den voornoemden brief uytgeſchreven, en op een openbaare form gebragt: begeerende, gelyk ik uyt krachte van myn Notaris-ampt konde doen en kan doen, dat het zelve afſchrift na dezen een volkomen geloof zal verdienen, even als de oorſpronkelijke brief. Welke oorſpronkelijke brief van woord tot woord, en van 't begin ten einde toe, aldus was opgeſtelt:

In Gods name, Amen. Door deezen openbare brief zy kondig aan een jegelijk dat in't jaar na 's Heeren geboorte duizent, vier hondert, twee-en-twintig, in de vyftiende indiktie, den derden dag der maand Auguſtus, op de uur der Veſperen of daar omtrent, in 't vyfde jaar van Paus *Martinus* V, voor my openbaar Notaris onderſchreven, en voor de onderſchrevene getuigen die byzonderlijk daar toe verzocht en ontboden waren, in eigen perſoon is verſchenen de beſcheiden en eerzaame man *Gysbert*, bygenaamd *Bokel*, *Gerritszoon*, hebbende goede kennis, en wel by zyn verſtand en zinnen zijnde; en dat hy volkomentlijk overwogen en gelukkiglijk met de oogen zyns verſtands aangemerkt heeft dat 'er in dit dal van traanen en ellenden niets zekerder is als de dood, en niets onzekerder als de uure des doods. Dierhalve op dat de gemelde dag en uure hem, *Gyſelbert*, niet

niet onvoorziens of onverhoeds zoude verraſſen, heeft hy, om voor de zaligheit zijner ziele te zorgen, van hier niet willen ſcheiden zonder alvorens zyn teſtament gemaakt te hebben. Maar volgens de vermaning van den Proofeet: *Beſchikt uwe huiszaken; want gy zult ſterven en niet langer leeven*, heeft hy van de tydelijke en vergankelijke goederen, die hem door Godt den Vader aller weldaaden genadiglijk op de aarde verleent waren, een godvruchtig teſtament op de navolgende form en wyze gemaakt en opgeſtelt; en daar in zyn uyterſten en laatſten wille verklaart. In welk teſtament, of uyterſten en laatſten wille, dezelve *Gyſelbert* begeert en bevolen heeft dat zyne lijkdienſten door *Geertruyd*, *Robberts* dochter, deszelfs wettige huisvrouw, uyt zijne eigen goederen die hier onder uytgedrukt ſtaan, gedaan en betaalt zullen worden. En heeft hy, voor de goederen die hy op eene onrechtvaardige manier mogt verkregen hebben, voor 't getimmer der kerke te Luyk gemaakt vier grooten ligt geld, zoo als die in de ſtad Breda onder het ſtift van Luyk gewoonlijk gelden: welke vier grooten door *Geertruyd*, zyne wettige huisvrouw voornoemd, betaalt zullen worden.

Noch heeft hy voor de timmeraadje van de kerke te Breda, voor de tafel van de H. Geeſtarmen aldaar, en voor den Paſtoor van Breda, beſproken vier grooten ligt geld; eens en volkomen af te betaalen.

Daarenboven heeft de voornoemde teſtamentmaaker *Gysbert* herroepen, ingetrokken, en vernietigt; en heeft begeert en bevolen dat herroepen, ingetrokken, vernietigt en krachteloos zullen zyn, alle teſtament-maakingen en uyterſte

willen, en ieder derzelven in 't byzonder, dewelke door hem teſtament-maker tot den huidigen dag toe, voor wat Notariſſen, perſoonen, of getuigen, dat ze gepaſſeert zijn, of onder wat bewoordinge datze ontworpen, beſchreven, en opgeſtelt zyn geweeſt: en in 't byzonder zekere beſchikkingen en over-een-komingen, dewelke in 't jaar 1419, den 11. van September, door den gemelden teſtament-maaker *Gyſelbert*, en door deszelfs wettige huisvrouw *Geertruyd*, onder zekere bewoordinge opgeſtelt en beſchikt zyn voor den eerzaamen man *Baarthoud Klaaszoon*, kerkelijk perſoon onder het Biſdom van Utreeht; en door den zelven *Baarthoud* in een openbaaren brief zyn beſchreven. Welke ſchikkingen en over-een-komingen, met al wat er bygevoegt is, de gemelde teſtamentmaker door deze beſchikking van zyn uyterſten wille herroept, vernietigt, en te niet doet: uytgezondert een byvoegzel, 't welk in de voornoemde beſchikkingen uytgedrukt ſtaat, hier in beſtaande; dat ingevalle een van de twee gemelde echtgenooten, namentlijk *Gyſelbert* of *Geertruyd*, koomt te ſterven; de andere, die dan in 't leven gebleven is, zoude hebben, genieten, en uyt de gemeene goederen der zelve echtgenooten trekken, een ſomme van hondert Nobels, Engelſche munt: welk byvoegzel de gemelde teſtamentmaker begeert en bevolen heeft dat zijne kracht en beſtandigheit zoude behouden. En gemerkt dat de gemeene goederen der voornoemde echtgenooten, zoo als het den Allerhoogſten heeft belieft, zodanig zijn gekrompen dat ze ganſch niet of ter nauwer nood genoegzaam zouden zijn om de ſomme van de hondert Nobels voornoemd daar uyt te betaalen;

len ; zoo is 't dat de gemelde teſtamentmaker *Gyſelbert*, door eene echte liefde en goedertiere genegendheit tot *Geertruyd* zijne huisvrouw gedreven, begeert, belaſt, en uyt krachte van zijn teſtament bevolen heeft dat de gemelde *Geertruyd*, tot vergoeding van de hondert Nobelen voornoemd, zoo lang als ze in 't leven zal zijn, en niet langer, jaarlijks zal hebben, genieten, bezitten, beuren, en tot haar gebruyk beſteeden, alle en iedere erfeniſſen, inkomſten, renten, en pachten; dewelke de voornoemde echtgenooten lange jaaren achter malkander gehad, gebeurt, en genoten hebben, en tegenwoordig noch hebben, beuren, en genieten in de ſtad Rotterdam, onder het Biſdom van Utrecht, en op de andere plaatzen van het Graafſchap van Holland. Doch na de aflyvigheit van de gemelde *Geertruyd* zullen de erfelijke renten, inkomſten, en pachten voornoemd, zoo verre als het gedeelte van *Gyſelbert* zich ſtrekt, dat is voor de helft, volgens het recht van uyterſten wille vervallen op *Daniel*, *Willem Roetines* zoon: indien hy dan in 't leven is. En . . . . zal na *Geertrudis* overlijden voor de helft tot de timmeraadje en de kaarſen van de kerk te Rotterdam, en voor de andere helft aan de tafel der H. Geeſt-armen te Rotterdam gegeven worden. Noch heeft de gemelde teſtamentmaker *Geertruyd* voornoemd by uyterſten wille beſproken alle zijne roerende en gereede goederen, kleynodien, juweelen, huysraad, inboedel, en gereede penningen, hem teſtamentmaker toebehoorende, en die althans zijn in de ſtad Breda: mitsgaders alle ſchuldbrieven, die de teſtamentmaaker heeft, ten wiens laſte dat het ook zy: dewelke *Geertruyd*

voornoemd na de dood van gemelden teſtamentmaker zal bezitten en tot haaren wil hebben: uyt en van welke loſſe goederen *Geertruyd* voornoemd de koſten van de uytvaart, en de gemelde makingen, zal betaalen. Doch ingevalle dezelve *Geertruyd* zulks weigerde te doen; zullen de loſſe goederen voornoemd aan de tafel van de H. Geeſt-armen te Breda vervallen. Deze ſchikking van zijn uyterſten wille heeft de teſtamentmaker voornoemd begeert, bevolen, en bezorgt, dat naar de allerbeſte wyze, form, en 't beſte recht zoude gelden, als de uyterſte willen van ſtervende luiden konnen en moeten gelden: en indien zy al niet gelden mogt van rechts wege; heeft hy begeert dat ze ten minſte zoude gelden naar de godvruchtige en kerkelijke inzettingen. En daar op heeft hy verzocht dat ik, openbaar Notaris onderſchreven, voor hem en voor gemelde *Geertruyd*, dien aangaande zoude opſtellen een openbaaren brief. Dit alles is gedaan in de achterkamer en ten huize van Juffrouw *van Hambroek*, in de Viſſcher-ſtraet der gemelde ſtad Breda; in 't jaar, in de indiktie, in de maand, op den dag, op het uur, onder het pausdom voorſchreven, in de tegenwoordigheit van de beſcheidene mannen en Heeren, *Johan* bygenaamd *Hagenbeke*, *Pieter Blok*, beide Prieſters onder het gemelde Stift van Luik; dewelke by het bovenſtaande, als getuigen, byzonderlijk geroepen en verzocht waren. En ik *Willem Haghen van Beke*, Prieſter onder het biſdom van Luik, en door Keizerlijk gezag openbaar Notaris, en ook Notaris van 't eerwaardig hof van Luik, om dat ik by al het bovenſtaande en ieder van 't zelve in 't byzonder, terwyle het op de gezeide wyze ver-

verricht wierd, benevens de bovengenoemde getuigen ben tegenwoordig geweeſt, en het zelve op de gezeide wyze heb zien en hooren verrichten: zoo heb ik dezen openbaaren brief daar over opgeſtelt, en tot deze openbare form gebragt: welken brief ik met mijn eigen hand geſchreven, en tot oirkonde van al het bovenſtaande en van ieder in 't byzonder, met mijn gewoonlijk en gebruykelijk teken heb onderteikent. Gedaan in de ſtad Rotterdam, ten huize van my Notaris onderſchreven, in het jaar, in de indiktie, in de maand, op den dag, in het pauſdom als boven; ten overſtaan van de beſcheidene en eerzaame mannen en Heeren, *Jan, Tydemanszoon*, Prieſter, *Dirk Arentſz. Arent Moy*, *Pieter Loyxzoon*, behoorende onder het biſdom van Utrecht, als geloofwaardige getuigen; dewelke by het bovenſtaande byzonderlijk verzocht en ontboden waren:

En ik Niklaas, Jan van der Stegen zoon, *kerkelijk perſoon onder 't biſdom van Utrecht, door Keizerlijk gezag en door toelatinge der Regeeringe openbaar Notaris, enz.*

Daar op volgt'er in 't zelve handſchrift een verdrag / in de Nederduitſche tale opgeſteld / raakende het H. Geeſthuis te Rotterdam.

II. In het jaar 1521 / den 21. der maand December / is'er door het Barbiers-gilde eene Vikary geſticht aan 't outaar van de HH. Coſmas en Damianus, welke ſtichting door den Biſſchop van Utrecht / Philips van Borgonje, beveſtigt is den 1. January 1522. Vikary van de HH. Koſmas en Damianus.

De brief der ſtichtinge / in 't Nederduitſch opgeſteld / was van den volgenden inhoud:

IN *den name ons Heeren*, *Amen*. Mits dit tegenwoordig inſtrument zy een ygelyk cond en openbaer, dat in den jaare der geboorte ons Heeren 1521. de negende indictie, op den 21. dag in Decembri, ten drie uyren naar de noen of daar omtrent, des Pauſdoms onſer alderheyligſten Vader in Chriſto *Leo* de X. Paus ſijner negenſte jaar, in preſentie van my Notaris Publyq ende getuygen hier onder geſchreve, zyn daar geweeſt die eerbare ende wyſe mannen, Mr. *Reyer Jooſten*, Mr. *Pieter Gerritſz.* Mr. *Frans Gerritſz.* Mr. *Gooſen Jacobſz.* ende Mr. *Jacob Gerritſz.* Barbiers ofte Hooftmans ende Gildebroeders van ſinte *Coſmas* en *Damiaens* Gilde, gelegen op de Heylige Martelaren outaer binnen die Proehy Kerck van ſint *Laurens* tot Rotterdam des Biſdoms van Uytrecht.

Ende hebben te tſamenderhand te kenne gegeven, als dat zy als Hooftmans en Gilde-broeders des voorſz. outaers gefondeert ende geordineert hebben, te fonderen ende te erigeren een eeuwige *Vicarye* ofte Capellerye, in die eere Gods, ſyner gebenedyde moeder *Marien*, ende der Heylige Martelaren *Coſmas* en *Damiaen*; van welke *Vicarye* Hr. *Jan Janſſe* zalr. geweeſt ſoude hebben de eerſte Poſſeſſor.

Maer want de erectie der voorn. *Vicarye* door verſuymeniſſe of om andere ſaken agter gebleven is, ende die ſelfde Hr. *Jan Janſſe* aflyvig geworden is, ſoo iſt dat deſe voorſz. Hooftmans en Gilde-broeders, om die uyterſte wille van *Pieter Janſz.* zalr. Doctor inde Medicynen, mede om dat ſy haar goed begonne werk begeren ter eere Gods, zyn gebenedyde moeder *Marie*, ende der heylige Martelaren *Coſmas* en *Damianus* te agtervolgen: erigeren en funderen tot

ſolaes

ſolaes ende trooſt der gene die haar hulpelyke hand den outaer gereykt hebben ofte hier naarmaels ſullen, mede des Gilde-broeders ende Gilde-zuſters zielen van dit outaer ende gilde voorſproken levende en doode, een eeuwige *Vicarye* ofte Capellerye op haar outaar voorſchreven. Welke *Vicarye* zy doteren ende begiftigen, gevende ende aſſignerende ten eeuwigen dagen ſonder wederroepen, voor haar en hare naarkomelingen tot een gifte der ſelver *Vicarye*, deſe goede en rente navolgende:

In den eerſten anderhalf Mergen land ende anderhalf hont, gelegen in dat Ambagt van *Voirſchoten* leggende gemeen met anderhalf Mergen en anderhalf hond, toekomende *Jan Dedel.*

Item nog vyff pond Hollants.

Item nog

Item nog &c.

Ende op dieſwille dat deſe voorſz. punten ende articulen ten eeuwigen dagen vaſt ende van waerde ſoude mogen blyven, ſoo hebbe deſe voorn. Fundateurs den eerw. Vader in Chriſto Heer *Philips van Beurgongen*, Biſſchop des Biſdoms van Utrecht, gebeden, dat zyn Genaden alle deſe geaſſigeerde goederen ende renten die hier naarmaels tot deſe *Vicarye* of Capellerye mogen gegeven werden, wil mortificeren en geeſtelyk maken, ende deſe *Vicarye* tot een eeuwigen tytel van een benificie te erigeren ende den eerſamen Heer *Frederick Janſz.* Clerk en Prieſter voor den eerſten Poſſeſſor daar in wil ſetten of inſtitueren met alle de behoorlyke ſolemniteyten.

Dit is geſchiet tot Rotterdam ten huyſen van *Joris Wolfertſz.* den Bontwerker in die Kerkſtraet, in den jaare, indictie, maand en dage, uyre

uyre en Pauſdomme voorſz. in tegenwoordigheyt der honeſter mannen, Heer *Joris Dirckſz.* Prieſter, en *Joris Wolfertſz.* die Bontwerker voorn. Poorters van Rotterdam, des Biſdoms van Uytrecht, geloovige ende waaragtige getuygen daar over geroepen en ſonderling gebeden.

En ik Ysbrand Solier (Solerius) Jacobs zoon, *door Apoſtoliſch gezag openbaar Notaris.*

De goedkeuring / door den Biſſchop Philippus verleend en in de Latijnſche tale opgeſteld / luidt aldus in 't Nederduytſch:

Beveſtiging der gemelde ſtichtinge.

WY *Philips van Borgonje*, door de genade van Godt en van den Apoſtoliſſchen Stoel Biſſchop van Utrecht, doen condt ter eeuwiger gedagteniſſe: Wy zyn genegen om die zaken, dewelke ter vermeerderinge van den goddelijken dienſt voorzigtiglijk geſchikt zyn, op dat ze haar ſtand mogen houden, door ons gezag te bekrachtigen. Daarom is het dat wy op het ootmoedig verzoek van de in *Chriſtus* beminde, *Reyer Iooſte*, en anderen die in den openbaaren brief daar deze brief doorgeſloken is uytgedrukt ſtaan, als hoofdmannen en gildebroeders van het gilde aan S. *Coſmas* en *Damianus* outaar, in de parochikerke van S. *Laurens*, in de ſtad Rotterdam, onder ons biſdom van Utrecht; dat wy, zegge ik, de ſtichting, begiftiging, en oprechting van een altijd-duurende Vikary, met het recht van voorſtellinge, en met de andere punten en voorwaarden in den gemelden brief uytgedrukt, uyt krachte van ons ordinaris gezag door den inhoud dezes goedkeuren, bekrachtigen, en in Gods name beveſtigen; de goederen, die daar uytgedrukt ſtaan, tot een tytel van een kerkelijke prove oprechten; en dezelve goederen, die aan de gemelde Vikarye reeds gegeven zyn of in 't toekomende gegeven zullen worden, onder den kerkelijken vrydom ſtellen, vernietigen, begeren datze het recht des kerkelijken vrydom zullen genieten; en dezelve onder onze beſcherminge

minge en de beſcherminge der kerke aanneemen; behoudens altijd het gemeene recht der hoofdkerke; 't welk wy niet begeeren te verkorten. Waar op wy de gemelde Vikary aan onzen in *Chriſtus* beminden *Frederik*, *Ianszoon*, Prieſter van ons biſdom, die ons voor de eerſte reize daar toe voorgeſtelt is, deze eerſte reize begeeven hebben; door het overleveren dezes begeeven; en hem daar in beveſtigen. Weshalve wy aan alle Heeren Prieſters, Klerken, Notariſſen, openbare Beamptſchryvers, die onder ons ſtaan, en aan ieder van hen 't byzonder, ſtrengelijk gebieden en beveelen, dat ze den zelven Heer *Frederik* in het lichamelijk en dadelijk bezit van de voornoemde Vikary, en van alle de gerechtigheden en 't vorder toebehooren der zelve, hebben aanteneemen, te ſtellen, en te ontvangen; en dat ze hem verzekering geven, en doen geven, van de vruchten, inkomſten en renten der zelve Vikarye op de geſtelde en bepaalde tyden te zullen ontvangen. Gegeven onder ons zegel ter zaken, den eerſten van Januarius 1522.

S. BEYER, *Sekret.*

Op den rugge ſtond geſchreven:

In 't jaar 1522, den 9. van Januarius, is de Heer *Frederik*, *Iohanszoon*, volgens de form en inhoud van dezen bevel-brief die hier achter geſchreven is, in het lichamelijk, zakelijk, en dadelijk bezit of als bezit van de altijd-duurende vikary of kapellany, aan 't outaar van de HH. Martelaren *Koſmas* en *Damianus* in de kerke van den H. Martelaar *Laurens* der ſtede Rotterdam, ingeleidt geweeſt door my *Ysbrand Solier*, *Iakobszoon*, door Apoſtoliſch gezag openbaar Notaris; na dat ik alvorens den gewoonlijken eed van den zelven *Frederik* had afgenomen.

Gedaan in 't jaar, in de maand, op den dag als boven; alwaar benevens my tegenwoordig waren de beſcheidene en eerzame Heeren en Prieſters, Heer *Pieter Kant*, en Heer *Kornelis Hendrikze Vlas*, van 't biſdom van Utrecht, geloofwaardige getuigen, die daar by verzocht en geroepen waren.

Het welk ik, openbaar Notaris onderſchreven, met het ondertekenen van mijn gewoonlijken naam en zegelring betuige.

YSBRAND SOLIER, *Not.*

Vikary van S. Jan Evangeliſt.

III. De derde Vikary/ te weeten die van S Jan Evangeliſt, is den 15 April 1522. geſticht door Jan Dirkze, en den 18 Mey deszelfde jaars door den voornoemden Biſchop Philippus bevestigt. Wy zullen den brief der ſtichtinge hier ook al laaten volgen.

IN *Gods name*, *Amen*. Door dezen openbaaren brief zy kundig aan alle menſchen dat in 't jaar na 's Heeren geboorte 1522, in de tiende indiktie, den 15. van April, de klok drie uuren ofdaar omtrent, na de middag, den ſtoel open ſtaande, voor my openbaar Notaris onderſchreven, en voor de onderſchrevene getuigen in eigen perſoon verſchenen zijn de voorzienige en beſcheidene mannen en Heeren, *Jakob van Diemen* Onder-Paſtoor van de Rotterdamſche kerke, *Willem Jakobszoon* voor zyn leven Vikaris in dezelve kerke, beide Prieſters, *Reyer Janszoon de Konink*, *Floris Adriaanszoon Biſcop*, behoorende onder het Biſdom van Utrecht, uytvoerders des laatſten wille van wijle den eerzaamen man en Heere *Jan Dirkze*: welke *Jan Dirkze* noch in 't leven zijnde, naar allen ſchijn door eene zucht van godvruchtigheit getrokken, en willende de aardſche tegen de hemelſche en de vergankelijke tegen de eeuwigduurende goederen door eene gelukkige verwiſſeling verreuilen, begeert en bevolen heeft dat de uytvoerders van zyn uyterſten wille uyt de goederen, die hy by uyterſten wille daar toe beſpreeken zoude, eene altyd-duurende Kapellany of Vikary zouden ſtichten, oprechten en na zijne dood begiftigen.

Weshalve zy, van ganſcher herte genegen zijnde om de begeerte van den teſtamentmaker voor-

voornoemd te volbrengen; ja zoo eene godtvruchtige en godsdienſtige daad in 't werk ſtellende, ter eere van den allergenadigſten en allergrootſten Godt, die 't gebied over menſchen, zee, en aarde voert, en onze zaligheit in handen heeft; en ter eere van deszelfs hoogverheve Moeder, en van den H. Apoſtel en Evangeliſt *Johannes*, tot laaffenis zijner ziele, en voor de zaligheit van levenden en dooden, aan en op het outaar van O. L. Vrouw, door de wandeling genaamd *dat oude gilde*, in de Parochikerke van den H. Martelaar *Laurens* der ſtad Rotterdam in de quartieren van Holland, onder het Biſdom van Utrecht, gezamentlijk geſticht, opgerecht, en volgens den wille van meergemelden teſtamentmaker begiftigt hebben, en door den inhoud dezes oprechten, ſtichten, en begiftigen eene altijd-duurende Vikary of Kapellany: zodanig dat zy voor de inkomſten dezer Vikarye, en voor 't onderhoud van den toekomenden Vikaris of bekleeder van dezelve Vikary, dewelke die Vikary altijd zal bedienen, de volgende goederen en inkomſten geſchikt en gegeven hebben. Voor eerſt twee ponden Hollandſch geld: dewelke s' jaars ten eeuwigen dage getrokken zullen worden van en op het huis en de plaats van den eerzaamen man *Adriaan*, *Gillis* zoon, ſtaande en gelegen in de Kipſtraat, aan de ooſtzyde naaſt aan het huis van S. *Annaas* Zuſters: en aan de weſtzyde naaſt aan het huis van *Jan Pieterſz. de Koninк*.

Noch een pond Hollandſch, te beuren uyt het huis en erve van *Bartholomæus Janszoon de Oliſlager*: ſtaande insgelijks in de voornoemde ſtraat, naaſt het huis van *Dirk* den Wever aan de ooſtzyde, en op 't hoekje van de Pannekoekſtraat aan de weſtzyde.

Noch een pond Hollandſch op het huis en de erve van *Ary Janszoon*, ſtaande in de Gorterſteeg: daar zuydwaart naaſt aan gehuiſt is *Meyne Willemſze Deels*, en noordwaart *Hillegond*, weduwe van den eerzamen man *Thybout Janszoon* Burgemeeſter der ſtad Rotterdam.

Noch dertig Hollandſche ſchellingen op het huis en de erve, mitsgaders de lijnbaan, van den eerzamen man *Hendrik Pieterſz.* gelegen op de *Viſſchersdyk*, naaſt de poort van de ſtad Rotterdam, dewelke doorgaans genoemt word de Schiedamſche poort: mitsgaders enz. enz.

Doch met de onderſchreve voorwaarden: namentlijk dat Heer *Adriaan Laurenſz.*, broeders zoon van den voornoemden ſtichter *Johan*, de eerſte zal moeten en konnen zijn, aan wien de gemelde Kapellany of Vikary zal mogen begeven worden: en vorders dat de begeeving van of de voorſtelling tot de gemelde Vikary, indien dezelve, 't zy door afſtand 't zy door verwiſſeling of anderſins, koomt open te vallen, tot den derden graad toe in volle gerechtigheit zal toebehooren aan den naaſten en oudſten uyt het geſlagt en bloedverwantſchap van *Laurens*, broeder des teſtamentmakers voornoemd; 't zy dat het een mans- of vrouws-perſoon zy, en van wat ſtaat dat hy ook mag wezen.

En daarna, zoo dikwils als gemelde Vikary zal koomen open te vallen, zal de begeeving van of de voorſtelling tot dezelve ten eeuwigen tijde en in volle gerechtigheit vervallen en toekoomen aan de Moeder van het Konvent der S. Agathaas-Zuſteren te Rotterdam.

Welke Vikaris gehouden zal zyn, door zich zelven of door een ander, weekelijks drie Miſſen, op zulke dagen als 't hem belieft, aan 't gemel-

gemelde outaar te leezen; de ziekte nochtans, en andere wettige beletzelen uytgezondert.

Waarom de gemelde uytvoerders onzen eerwaardigen Vader en Heer in *Chriſtus*, *Philips van Borgonje*, Biſſchop van Utrecht, en Ordinaris dezer plaatze, ootmoediglijk bidden dat het hem believe de gemelde Vikary of Kapellany, op de gezeide wijze verplaatſt, geſticht en opgerecht, volgens zyn ordinaris gezag tot een kerkelijke prove op te rechten; de gemelde ſtichting, begiftiging, en toewyzing goed te keuren en te beveſtigen; de goederen, met de gerechtigheden, inkomſten en renten, die daar uyt zullen koomen, en alles wat boven uytgedrukt ſtaat, en 't gene vorders ten behoeve van den toekoomenden Regent dezer Kapellanye zal gegeven worden, in die Kapellanye in te lijven; te ordoneeren dat alle zodanige goederen voortaan kerkelijke en geeſtelijke goederen zullen zijn, en de voorrechten der kerkelijke vryheit moeten genieten; en eindelijk te verklaaren dat de Kapellany naar de ſchikking of het inzigt van den gemelden teſtamentmaker en voornaamſten Stichter *Johan* behoorlijk geſticht, opgerecht en begiftigt is, en op de voorgezeide wijze ten eeuwen dage bedient moet worden.

Gedaan te Rotterdam in het woonhuis van den beſcheiden en voorzigtigen man en Heer *Jakob van Diemen*, Onder-Paſtoor der Rotterdamſche kerke, in 't jaar, in de indiktie, op den dag, by 't openſtaan van den Stoel, als boven; ten overſtaan van de voorzigtige en beſcheidene mannen en Heeren, Heer *Jakob Jakobzoon*, en Meeſter *Pieter Korneliszoon Kuiper*, Prieſters onder het Biſdom van Utrecht, en geloof-

waardige getuigen: dewelke by het verhaalde byzonderlijk verzocht en ontboden waren.

En ik Ysbrand Solier, Jakobs *zoon*, *kerkelijk perſoon onder 't Biſdom van Utrecht*, *door Pauſſelijk gezag openbaar Notaris*, *enz.*

Hier op heeft Philips van Borgonje, Biſſchop van Utrecht / de volgende goedkeuring en beveſtiging verleent:

Beveſtiging door Philips van Borgonje verleend.

Philips van Borgonje, door de genade van Godt en van den Apoſtoliſſchen Stoel Biſſchop van Utrecht, wenſcht aan allen en ieder, die 'er nu zijn en na dezen zullen koomen, de zaligheit in den genen, die de waare zaligheit van allen is.

Dewyl wy altijd genegen zijn om het vieren van den goddelijken Geeſt te vermeerderen; zoo is het dat wy op het ootmoedig verzoek van onze in Chriſtus beminde, Meeſter *Iakob van Diemen*, Onderpaſtoor, en Heer *Willem Iakobszoon* voor zijn leven Vikaris van de Parochikerke der ſtede Rotterdam; mitsgaders van *Reyer Ianſzoon Konink*, en *Floris Adriaanſzoon Biſſchop*, uytvoerders des uyterſten wille van wyle den eerzaamen man, *Jan Dirkszoon* Prieſter, en uyt dien hoofde ſtichters van de kapellanye of vikarye, dewelke in den openbaaren brief daar deze brief doorgeſtoken is vermeld ſtaat; dat wy, zeg ik, de ſtichting, begiftiging, en oprechting van dezelve vikarye of kapellanye, zoo als ze in den gemelden brief uytgedrukt ſtaan, door den inhoud dezes goedkeuren, bekrachtigen, voor wel gedaan houden, ons wel laaten gevallen, begeeren datze onverbreekelijk zullen onderhouden worden, en dezelve door ordinaris gezag en in Gods name beveſtigen; onvermindert altijd de gerechtigheit van 't Hof en van de Kerk; en behoudens ook het gemeene en ons eigen recht, mitsgaders de gerechtigheden van een ieder wie dat het zy: en dat wy de gemelde vikary of kapellany oprechten tot een tytel van een altijd-duurend beneficie: en ordoneeren dat alle de goederen, die aan dezelve reeds gegeven en geſchonken zijn, of noch ſtaan gegeven

geven en geſchonken te worden, kerkelijke goederen zijn en zullen blyven; en dat ze den kerkelijken vrydom zullen genieten.

Daarenboven zoo is het dat wy onzen in *Chriſtus* beminden *Adriaan*, *Laurenszoon*, Prieſter van ons biſdom, dewelke ons tot het bekleeden van de gemelde kapellany of vikarye, met de verbinteniſſe van 's weeks drie Miſſen te leezen, voor de eerſte reize voorgedragen is, in de gemelde vikarye beveſtigt en dezelve aan hem begeven hebben, en mits dezen begeeven.

Waarom wy aan alle en iedere Prieſters, Kapellanen, kerkelijke perſoonen, openbare Notariſſen, onder ons ſtaande, op de deugd der heilige gehoorzaamheit ſtrengelijk beveelen en gebieden dat ze den voornoemden Heer *Adriaan*, *Laurenszoon*, in de lichamelijke, zakelijke, dadelijke bezitting van gemelde vikary, en van alle de gerechtigheden en vorder toebehooren derzelve, hebben te ſtellen, aan te neemen, te ontvangen, en in te leiden; en dat ze hem verzekering doen en laaten geeven van de vruchten, renten en inkomſten derzelve kapellanye te zullen trekken: en uyt krachte van den tegenwoordigen brief, die met ons zegel ter zaken bezegelt is, ſpreeken wy den ban en de daar toe geſtelde ſtrafvonniſſen uyt tegen de tegenſtreevers en wederſpannigen; in dewelke zy na een driedaagſche vermaning zullen vervallen. Gegeven in 't jaar des Heere 1522. den 18 Mey.

GR. BOYER, *Not.*

IV. In dezelfde kerke / aan 't outaar van Jakob den Meerderen, is den 11 January 1508 noch een vikary geſticht door S. Jakobs gilde; en is begeeven aan Heer Gerrit Gerritszoon Kluyt, Prieſter. Hier nevens de brief der ſtichtinge: Vikary van Jakob den meerderen.

IN *den name des Heere*, *Amen.* Het zy kundig aan allen, die den inhoud dezes zullen zien, dat in 't jaar na 's Heeren geboorte 1508. den de brief der ſtichtinge.

11. January, omtrent 11. uuren voor den middag, in 't vyfde jaar des Pausdoms van *Julius* II, voor my openbaar Notaris en voor de onderſchrevene getuigen, dewelke byzonderlijk daar by verzocht en ontboden waren, in eigen perſoon verſcheenen zijn de beſcheidene en eerzaame mannen, *Jakob Wynands*, Burgemeeſter der ſtad Rotterdam, *Kornelis Bruſen*, *Arent Gysbertſz*, *Jooſt Janszoon*, *Kornelis Klaaszoon*, op dien tyd hoofdluiden van S. *Jakobs* broederſchap of gilde in de ſtad Rotterdam; mitsgaders de Heer *Jakob Michielszoon*, Prieſter, *Dirk Janszoon*, *Gysbert Adams*, en *Klaas Dirkze*, leeken, en gildebroeders van 't voorſchreven broederſchap of gilde: en hebben voor hen zelven, en, zoo als zy zeiden, met het algemeen goedvinden van 't gezondſte gedeelte der andere broederen, hunne toeſtemming eendragtiglijk zoo in't gemeen als ieder voor zijn hoofd gegeven tot den afſtand van zekere vikary, dewelke in de Parochikerke der ſtede Rotterdam geſticht is geweeſt aan S. *Jakobs* outaar, en door de hoofdmannen of gildebroeders van 't voorſchreven gilde moet vergeeven worden: welke afſtand der gemelde vikarye met alle de gerechtigheden en 't vorder toebehooren der zelve, door eenen *Jakob Roelofs*, t'hans regent of bezitter der zelve vikarye, gedaan zoude worden in en aan handen van eenen Heer *Gerrit Gerritszoon Kluyt*, Prieſter te Rotterdam, en aan niemand anders. Ook begeeren de voornoemde hoofdluiden dat gemelde Heer *Gerrit*, wanneer hy de voorgemelde vikary op de gezeide manier en wyze zal verkreegen hebben, dezelve in eigen perſoon zal bedienen.

En daar op heeft gemelde Heer *Gerrit* zich zelven voor my openbaar Notaris en voor de onderſchrevene getuigen verbonden, de gemelde vikary noyt te zullen vervreemden of over te geeven dan in de handen der voornoemd hoofdluiden; en na hun verlof alvorens verkreegen te hebben.

En op dat al het bovenſtaande, en ieder van 't zelve in 't byzonder, behoorlijk uytgevoert werde, heeft hy alle zijne goederen, zoo roerende als onroerende, die hy reeds bezit of noch bekoomen zal, verbonden aan de ſtraffen der Apoſtoliſſche kamer: en heeft daar toe benoemt twee onherroepbare volmagtigden, zelfs onder verbant van alle zijne goederen voornoemd, namentlijk de eerzame en beſcheidene mannen en Heeren *Jakob Michielſzoon*, altijd-duurend vikaris van de parochikerke te Rotterdam, en *Jan Jakobszoon*, Paſtoor te Hillegersberg, Prieſter van het biſdom voornoemd.

Tot meerder bekrachtiging van het bovenſtaande heeft Heer *Gerrit* voornoemd op zijn woord en op ſtraffe van den ban, waar in hy na eene drievoudige rechtmatig vermaning zoude vervallen, belooft; en voor Gods Evangelien door het aanraaken van de H. Schrift eenen lichamelijken eed gedaan, dat hy de voornoemde gemagtigden die hy op de gemelde wyze aangeſtelt heeft, nochte die tot hunne ondergemagtigden aangeſtelt zijn of aangeſtelt mogen worden, nimmer zal herroepen; nochte het bovenſtaande, of eenig gedeelte van het zelve, op eenige manier of wyze, of om wat reden dat het zy, 't zy voor 't gerecht, 't zy feitelijk, zal tegengaan of overtreeden: en dat hy gene ontſlaging, of verlof om zoo eene herroeping te

doen, van wien dat het zy, zal verzoeken of zien te verwerven, of door iemand anders zal doen verzoeken. Ja, al wat de voornoemde gemagtigden, of een van hen beiden, omtrent het bovenſtaande gedaan zullen hebben, en ieder van 't zelve in 't byzonder, dat alles houdt hy voor dan en voor nu voor welgedaan, keurt het goed en beveſtigt hetzelve: met eene uytdrukkelijke verklaringe, dat, indien hy zijne voornoemde gemagtigden of een van hen beiden, ten eenigen tijde, op wat wyze dat het waar, quam te herroepen; dat hy, zegge ik, zoo eene herroeping voor als dan en voor nu herroept en vernietigt, en voor nietig en als in den rechte niet beſtaande wil gehouden hebben. Tot nakoming van al het bovenſtaande, en van ieder in 't byzonder, zoo is 't dat hy zich zelven en alle zijne goederen, die hy reeds bezit of noch bekoomen zal, verbonden heeft om op alle manieren metter daad en in eigen perſoon te mogen en te moeten gedwongen, genootzaakt, gepraamt, gedaagt, vermaant, met den ban geſlagen, aangetaſt, vaſtgehouden worden door den rechter der Kamer, en door des zelfs gemagtigden; mitsgaders door alle rechters van alle wereldſche en geeſtelijke kamers, waar dat het ook zy, voor welker rechtbank hy gedagvaart zal worden: en heeft ten dien einde zich zelven en alle zijne goederen voornoemd aan hen aller rechtbanken, dwangmagt, en enkelde ondervragingen, willens en weetens onderworpen; en hy ſtapt af van alle ordonantzien, aktien, en verdedigingen, zoo in rechten als feiten beſtaande, en byzonderlijk van de ordonantzie dat geene algemeene afſtapping mag gelden, daar geene byzondere voor af is gegaan.

Daar-

Daarenboven heeft hy begeert, en uytdrukkelijk toegeſtaan, dat de tegenwoordige brief, ingevalle en zoo dikwils als het noodig zal zyn, volgens de uytſpraak van wijze mannen, verbetert en tot een beter form gebragt zal worden, zonder echter den inhoud der zaake ergens in te veranderen.

Over al het welke, en ieder van 't zelve in 't byzonder, de voornoemde *Jan Wynands* Burgemeeſter, *Kornelis Bruſen*, *Arent Gysbertszoon*, *Jooſt Janſzoon*, *Kornelis Klaaszoon*, hoofdluiden; de Heer *Jakob Michielszoon* Prieſter, *Dirk Janſzoon*, *Gysbert Adams*, *Klaas Dirkszoon*, uyt hun eigen naam en ook van wegen de andere Gildebroeders van S. *Jakobs* Gilde; mitsgaders de gemelde Heer *Gerrit Gerritszoon*, kerkelijk perſoon en Prieſter onder het Biſdom van Utrecht, op my, openbaar Notaris onderſchreven, verzocht hebben dat ik eenen openbaaren brief, of meer openbaare brieven, in de beſte form zoude opſtellen. Gedaan in de Parochikerke der ſtede Rotterdam, in 't jaar, in de indiktie, in de maand, op den dag, op de uure, in het Pausdom, als boven: daar benevens my tegenwoordig waren de eerzame en beſcheidene mannen en Heeren, *Jan Jakobszoon* Paſtoor te Hillegersberg, en *Leendert Pieterszoon*, voor zyn leven Vikaris der gemelde Parochikerke van Rotterdam: als geloofwaardige getuigen, die daar byzonderlijk by verzocht en geroepen waren.

En ik Paulus Janszoon van Delff, *kerkelijk perſoon onder het Biſdom van Utrecht, door Keizerlijk gezag en de toelaating der Overheit openbaar Notaris, om dat ik al het bovenſtaande, en ieder van 't zelve in 't byzonder, als het op de gezeide wijze gedaan en verricht*

wierd, benevens de voornoemde getuigen bygewoont hebbe, en alles alzoo heb hooren en zien geſchieden, zoo heb ik den tegenwoordigen brief, dewelke, om dat ik belet was, met een anders hand getrouwelijk geſchreven is, daar over opgeſtelt, tot deze openbare form gebragt, en ter getuigeniſſe van al het bovenſtaande met mijn gewoonlijken en gebruykelijken zegelring en naam, des verzocht en ernſtelijk gebeden zijnde, getekent en onderſchreven.

Aflaaten aan S. Jakobs altaar enz.

Jakob de Ridder **Biſſchop van Hebron / en by het openſtaan van den Biſſchoppelijken Stoel Vikaris van Utrecht / heeft allen den genen die S. Jakobs altaar op de jaarlijkſche gedagtenisſe van des zelfs inwijdinge godvruchtiglijk zouden bezoeken / in 't jaar 1524. veertig dagen aflaats verleent.**

Jakob de Ridder, door de genade van Godt en van den Apoſtoliſſchen Stoel Biſſchop van Hebron, en by het openſtaan van den Biſſchoppelijken Stoel van Utrecht door de Prelaaten en Kapittelen der vyfkerken van Utrecht aangeſteld tot algemeen Vikaris in 't Biſſchoppelijke; wenſcht allen den genen, die onzen tegenwoordigen brief zullen zien, en ieder van hen in 't byzonder, de eeuwige gelukzaligheit in den Heere. Wy achten het billijk en betamelijk dat S. *Iakobs* outaar ſtaande in de Parochikerke van Rotterdam, 't welke wy ter eere van Godt almagtig, van de allerroemrijkſte Maagd, en van den H. Apoſtel *Iacobus*, ingewijdt hebben den 17. Mey 1524; met eenige voordeelen en gaven van quytſcheldinge begunſtigt werde; op dat onze Heer *Ieſus Chriſtus*. . . . de begeerten der geloovigen aldaar beſtiere, en genadig verhoore. Zoo is het dan dat wy, begeerende dat S. *Iakobs* outaar voornoemd behoorlijk door de geloovigen bezocht en ge-eert werde, allen den genen die het zelve outaar met een oprecht leetwezen over hunne zonden, en met het inzigt van hunne godt-

vruch-

vruchtigheit daar te pleegen, of hunne gebeden daar te ſtorten, of by wijze van een beêvaart, zullen bezoeken; en dewelke daar op den verjaardag der wydinge, dewelke wy jaarlijks op den eerſten zondag na het feeſt van S. *Iacobus* plegtig geviert willen hebben; of op andere vermaarde zon- en feeſtdagen; of 's woensdaags en 's vrydaags, het *Vader ons* en 't *Wees gegroet* driemaal zullen opzeggen; die daar eene of meer Miſſen zullen leezen, of laaten leezen; of den Prieſter, die de Mis leeſt, zullen dienen; of die tot het handhaven en onderhouden van 't zelve outaar de behulpzame hand zullen bieden; of eenige aalmiſſen, offerpenningen, goud, zilver, kelken, lichten, kerkcieraaden of andere gewaaden tot het voortzetten van den goddelijken dienſt daar aan zullen geeven, bezorgen, by uyterſten wille beſpreeken; of andere menſchen om iet diergelijks daar aan te geeven zullen aanzetten en beweegen; dat wy, zegge ik, ſteunende op de barmhertigheit van den Almagtigen Godt, en op de verdienſten van de HH. Apoſtelen *Petrus* en *Paulus*, aan de zodanigen, zoo dikwils als zy het bovenſtaande of iets van 't zelve gedaan zullen hebben . . . . . veertig dagen aflaats genadiglijk in den Heere verleenen. Tot oirkonde der waarheit hebben wy ons zegel aan den tegenwoordigen brief doen hangen. Gegeven in de ſtad Rotterdam, in 't jaar in de maand, op den dag, als boven.

V. **Noch was 'er in 't jaar 1479. aan de zuidzijde van S** Laurens **kerk een outaar geſticht ter eere van den eerſten Martelaar** Stephanus. **Deze ſtichting ſtaat in 't volgende teſtament in de Nederduitſche tale beſchreven:** Vikary van S. Stephanus.

IN *den name des Heeren, Amen.* Op dat wy mogen verkrygen die eeuwige ſaligheyt, dewelke ons onſe glorieuſe Prince en Saligmaker, als dat laetſte eynde onſer ſcheppinge van Godt geëuwt ſal werden, ſoo iſt gerade dat een ygelyk van ons met Godsdienſtige werken ende aelmiſſen

miſſen in dit wandelbaar leven hem ſelven alſoo beſchicken en diſponeren dat hy in de toekomſte der glorieuſe Prince en Coninx hoff bequaam gevonde mag werden. Hierom iſt, dat wy *Adriaen Gysbertſz*, *Pieter Gysbertſz*, *Jacob Gysbertſz.* gebroederen; *Alyt Gysbertſdr.* *Maryken Gysbertſdr.* *Margriete* Gysbertſdr.* ende *Elsbeen Gysbertsdr.* geſuſteren; alle *Gysbert Jacobs* kinderen van getrouden bedde, wiens ziele Godt genadig ſijn wil: willens en wetens onſe vyff ſinnen, wel gedelibereert ende met welberade gemoeden, in verlateniſſe onſer ſonden, onſer ouders, ende alle onſe lieve vrienden ſonden; ende tot vermeeringe der dienſte Gods gefondeert, gedoteert ende geſtigt hebben, fonderen, doteren en ſtigten een eeuwige Capellerye ofte *Vicarye*, in de Prochy Kerke van Rotterdam, in de eeren des Almagtigen Gods, ende Saliger maget *Maria* ſijn lieve moeder, des heiligen Apoſtels ſint *Jacobs*, ende ſonderling inde eere des heilige Martelaers ſint *Stevens* ende des heiligen Martelaars den Ridder ſint *Joris*: tot welke *Vicarye* ofte Capellarye wy *Adriaen Gysbertſz*, *Pieter Gysbertſz*, *Jacob Gysbertſz*, *Alyt Gysbertſdr*, *Maryke Gysbertſdr*, *Margriete Gysbertſdr* ende *Elsbeen Gysbertſdr* voorſ. gegeven ende beweſen hebben, geven ende bewyſen tot een ſekere gifte ende dotatie vier pond Hollants payement 's jaars eeuwige renten, ſprekende op een Virtel lands, gelegen in den Ambagte van Capelle. *Item* nog een rentebrief van anderhalf pond 's jaars eeuwige renten, ſprekende op vyf Mergen lands en twee hond in Capelle. *Item*

* Deſe *Margriet Gysbertsd.* was groote moeder van myn moeder *Maertje Pietersd.*, en overgroote moeder van my *Matthys Claaſz. van der Horſt.*

nog

nog een rentebrief van een pond Hollants 's jaars eeuwige renten, ſprekende op anderhalf Virtel lants, gelegen in den Ambagte van Capelle. *Item* nog een ſtuk lants omtrent drie Mergen of meer, gelegen in den Ambagte van Capelle, ende heeft belegen *Ysbrant Claeſz.* en *Claes Keuyt Dirxz.* met een doorgaande Virtel lants aen de ooſt ſijde, ſtreckende uytter *Yſſel* tot 's *Gravenweg* toe. *Item* nog vier Mergen lants luttel meer of min, gelegen in den Ambagte van *Capelle* in twee ſtucken elx van drie Mergen luttel meer of min, daar *Claes Keuck* in elk ſtuck een derde deel heeft, en leyt tuſſen dat Gods-huys land van *Capelle* en de voorſ. drie Mergen, en ſtrect tot uytter *Yſſel* tot aen 's *Gravenwegh*. Ende nog geven wy ende bewyſen tot de voorſ. gifte derdalf Mergen lands luttel meer of min, gelegen in *Ommoorden*; geheten *Wolfers* bruyker, leyt gemeen met het Godshuys land van *Hilligersberg* ende met *Gerrit Adriaens* land. En deſe *Vicarye* of Capellerye ſal men bedienen op ſint *Stevens* outaer ſtaende binnen de Prochy Kerk van Rotterdam aen de ſuyt ſijde van de ſelve Kerk, ofte daar hy naarmaels binnen de voorſ. Prochy Kerk ſtaen ſal, of geſet mogt werden, ende die eerſte collatie, gifte ofte preſentatie der eeuwiger *Vicarye* ofte Capellarie voorſ. ſal ſtaan, en ſtaat ter gifte van *Adriaen Gysbertſz.* onſen broeder te geven ende te preſenteren wie hem ſelven beſt gelieft ende goed dunken ſal, ende naar hem *Pieter Gysbertſz.* ter eerſter vacantie, waart dat hy by levende lyve ware, ende waer hy uytter tyt ſoo ſal die collatie ende gifte ſtaan aan *Jacob Gysbertſz.*, ende alſoo verre hy ook in levende lyve ware, ende waar hy uytter tyt, ſal die collatie voort ſuccederen

en komen aan die outſte ſuſter, en ſoo voorts van de outſte tot de outſte, en naar de doot van ons broeders en ſuſters ſoo willen wy en ordoneeren, dat de collatie ende Patronelyk recht weder komen ende beſterven ſal van boven neder aande outſte ende naaſte die van ons broederen en ſuſteren ge-echts bedde gekomen ſullen weſen, te weten van ons broederen voor, en van ons ſuſteren naa alſoo wy voorgenoemt ſtaan, ende altyt de jonxte man voor dat outſte wyf te gaan, ſtaande in gelyke grade. Willende voort ſoo dikmaal als die *Vicarye* vaceren, ledig ofte verſtorven ſal weſen, dat men als dan die geven ſal een van onſe naaſte bloede, gekomen weſende vande ſijde van onſe vader ſalr. memor. behoudelyk dat die gene die deſe gifte ende preſentatie vander voorſ. Capellerye of *Vicarye* naarmaals gebeuren ſal, dat die Clerck ſal weſen, ende ſal gehouden en bequaam weſen binnen de eerſte vyf of ſes jaren naar dat hy gepreſenteert ſal weſen ter prouve voorſ. Prieſter te worden en daar toe verbonden weſen, ende deſe aldus gepreſenteert ende geinſtitueert tot een Capellaan of *Vicarius* de Capellerye ofte *Vicarye* voorſ. hy ſy Prieſter ofte Clerk ſalſe bedienen met drie Miſſen ter weke, ende naar elke Miſſe voor dat outaar aftreden ende leſen een *Miſerere mei Deus*, ende *de Profundis* over de ſiele van *Gysbert Jacobſz.* onſen vader, over ons en onſe ouderen en broederen die deſer wereld geleden ſijn ofte nog lijden ſullen, ende tot elke vier tyden binnen 's jaars, die men noemt *quatuor tempora*, een *Vigilie* met negen leſſen alſoo dat behoort, &c.

Ende want ik *Adriaen Gysbertſz.* voorſ. als eerſte *Collator* ende gifter vande voorſ. *Vicarye* ofte

ofte prouve by myn levende lyve deſe voorſ. prouve geve en gunne ook om Gods wille een die my dunke daar toe nut en bequaam te weſen, ende want myn dunke dat Heer *Joris Gyſbertſz.* Prieſter myn lieve broeder daar toe nut ende bequaam is, ſoo iſt dat ik den voorſ. Heer *Joris* myn broeder deſe voorſ. prouve eerſt gegunt ende om Gods wil gegeven hebbe, ende geve die te bedienen, in alre manieren als voorſ. ſtaat; ende om des willen dat wy *Adriaen*, *Jacob*, *Pieter*, *Alyt*, *Maryke*, *Maergriet* en *Elsbeen*, broeders en ſuſters, begeren en uyterſte willen is, dat deſe voorſ. prouve ten eeuwigen dagen blyven mag, ſoo iſt dat wy verſoeken en ootmoedelyk bidden den eerwaardigen en edelen Heere *David van Boergondjen*, Biſſchop des Chriſdoms van Uytrecht, ofte ſijn eerwaardigen Vicaris in ſijn abſentie, dit te willen, believen, en ratificeren en veſtigen op dat het ten eeuwigen dagen vaſt blyven mag, ende om dat ik *Adriaen Gysbertſz.* voorn. Heer *Joris* Prieſter, myn lieve broeder voorſ. deſe prouve om Gods wille gegeven hebbe ſijn leven lang te beſitten, welke ik hem gaarne geveſtigt ſage, ende alſoo ik geen ſegel hebbe, ſoo hebbe ik gebeden *Yſbrandt Claaſz.* myn ſuſters man, ende *Pieter Koper Dirxz.* dit over my te beſegelen; ende alſoo wy broeders en ſuſters voorſ. begeren dit alles ſal onderhouden werden als voorſ. ſtaat, hebben wy in preſentie van Mr. *Ocker Pieterſz. Koper*, Mr. *Arent Willemſz.* en Hr. *Adam Janſz.* Prieſteren, ende *Johannes Allartſz.* Secretaris der ſtede van Rotterdam gebeden *Ysbrant Claeſz.* ende *Pieter Koper Dirxz* voornt. deſen brief mede over ons te beſegelen, ende wy *Ysbrant Claeſz.* ende *Pieter Koper Dirxz.* voorſ. hebben in preſentie

ſentie ende byweſen van den tuygen voorſ. om bede willen van *Adriaen*, *Pieter*, *Jacob*, *Alyt*, *Maryke*, *Margriet* ende *Elsbeen*, *Gysberts* ſoonen en dogteren voorſ. deſen brief beſegelt, ende elx onſe zegelen hier onder aengehangen, in 't jaar ons Heeren 1479. op den ſevenſten dag in Junio.

Onder ſtond in 't Latyn geſchreven:

Dit affchrift is nagezien, en bevonden met den oorſpronkelijken brief over een te koomen; zoo als ik getuige

YSBRAND SOLIERS, Not.

Vikary aan S. Bartholomæus altaar.

Dan was 'er in dezelve kerk noch eene Vikary aan S. Bartholomæus outaar; zijnde daar door Wolbrand Bartholomæus zoon en Geertruyd Bouwens, echte luiden / ter eere van den almogenden Godt / van de allerheiligſte Maagd Maria, en van den H. Martelaar Eraſmus, geſticht den 30 Juny 1483. Om die ſtichting te beſchryven is gemelde Wolbrand verſcheenen voor Heer Dirk Marborch, als den gemagtigden van den eerw. Heer en Meeſter Gysbert Venroe, die op dat pas uytlandig was. Wolbrand heeft deze vikary voor de eerſte maal begeeven aan zijnen neef Olivier Hendrikszoon, Prieſter: welke begeevinq door den Utrechtſchen Biſſchop David van Borgonje, in de tegenwoordigheit van Meeſter Dirk Jakobszoon, eeuwig Vikaris der zelve kerke / en van Heer Johan van Geldre, anders van Edem, ten overſtaan van den Apoſtoliſchen en Keizerlijken Notaris Jakob Marchand (Mercator) is goedgeheurt. Zijnde dit alles / zoo als in den brief aangetekend ſtaat / gedaan

in

in de parochiekerke van Rotterdam aan S. Bartholomæus outaar/den 17 Febuary 1483/onder het zingen der Vesperen:daar Meester Kornelis Nachtegaal, Pieterszoon, en Heer Adriaan Jakobszoon, Priesters/ tegenwoordig waren.

Ook was'er eene vikary aan S. Eligius outaar; zijnde aldaar den 23. May 1500. gestickt door Dodo vander Sluys. Vikary aan S. Eligius outaar.

In dezelfde kerke van S. Laurens zijn noch andere outaaren geweest/ die ieder eene vikary en Vikaris hebben gehad. Dus is'er eene vikary geweest

aan S. Antonis outaar.
Eene aan S. Niklaas outaar.
- - - S Joris outaar.
- - - S Michiels outaar.
- - - S. Ewouts outaar.
- - - S. Andries outaar.
- - - S Jooften outaar.

Andere Vikaryen.

Daar waren al meer vikaryen/ waar van wy de stichting-brieven niet bekomen hebben; en dewelke in de optellinge der Vikarissen/ achter de Pastoors van S. Laurens kerk/ den Leezer zullen voorkoomen.

Het Pastoors-ampt plagt door den Abt van S. Paulus klooster te Utrecht vergeeven te worden. Naderhand wierd het door den gemelden Kloostervoogd/ en door den Paus/ by beurte vergeeven. Eindelijk hebben de Graven zich de begeeving aangematigt. De Pastoor trok in zijn afwezen 200 Rhijnsche guldden 's jaars. Doch alle lasten daar onder gereknt beliepen de inkomsten jaarlijks drie-honderd Rhijnsche gulden: zijnde drie ponden geweest op burgers-huizen. Volgens eene vergunning van Aalbert van Beyeren, van den 7 Oc-

Begeevers van de Pastory.

tober 1402 / wierd het kosterschap dooz de stedelingen vergeeven.

* Den twaalfden van November / in 't jaar 1572 / is 'er in de hoofdkerke vooz de laatste maal Mis gelezen / en op zijn katolijks gepzedikt / dooz Martinus Duncanus: dewelke de burgery vermaande standvastig by het oud katolijk geloove te blijven. Op den 14 van November wierden de outaren afgebzoken / en de beelden afgehangen en verbzyzelt. Daags daar aan / te weeten den 15 van November / is 'er vooz de eerste reize dooz de Nieuwgezinden gepzedikt.

Eindelijk is S. Laurens beeld / staande aan de zuidzijde der kerke / den laatsten van Julius 1676 / en dat van S. Maria Magdalena daags daar aan / uyt de kerk genomen en tot moztel gestampt.

Oude Pastoors.

Hier nevens de lijst der oude Pastooren / die wy uyt de bzieven der zelve kerke getrokken hebben.

In 't jaar 1306. Heer Dirk, uyt S. Paulus Abdye te Utrecht.

1306. Meester Jan.

1307. Mr. Roclof van Sande.

1366. Mr. Joannes.

1449. De Heer en Meester Adolf de Haas: dewelke / gelijk boven verhaalt is / den tweeden steen ter opbouwinge van S. Laurens kerke heeft geleit.

1450. De Heer en Meester Pieter van ter Goude, Kanonnik te Utrecht.

1469. De Heer en Meester Gysbert van Reymade, Kanonik te Lubeek.

1473. Gysbert van Venray, Kanonnik te Lubeek / en van Oudmunster te Utrecht.

* Summa Rural.

1483.

1483. Heer Dideryk Marburch, zijnde ook Kanonnik te Utrecht.

1490 Heer Andries van Venroy, Deken te Santen.

1496. De Heer en Meester Joris van den Honaert.

1500. De Heer Pieter van Venroy, Kanonnik van Oudmunster te Utrecht.

1500. Mr. Simon vander Sluys.

1515. Mr. Andries van Venroy, Proost van Deventer / houdende zijn verblijf te Keulen.

Deze Andries van Venroy heeft tot Onder-Pastoor gehad

Meester Jakob van Diemen.

1576. heeft de Heer en meester Johan Wykraed het Onder-Pastoorschap van S. Laurens Kerke bekleedt: welke naderhand ook Pastoor van dezelfde kerke is geworden. Doch van hem / gelijk ook van de laatere Pastooren / zullen wy beneden wijdloopiger te spreeken hebben.

Vikarissen van de Parochi-kerke te Rotterdam.

In 't jaar 1343. Heer Hellebaren, Viktaris van S. Mariaas outaar.

1366. Heer Laurens Dirkze Paleys.

1467. Heer Okker Janszoon, Viktaris aan 't outaar van den H. Geest.

Heer Gysbert Maartenze.

Heer Jan Dirkze.

1422. Heer Jan Tydeman.

Heer Baarthoud Klaaszoon.

1436. Heer Arent Janszoon.

Heer Kornelis Vleeshouwer.

Heer Willem Nagel.

Heer Dirk Jakobszoon, Vikaris aan S. Pieters outaar / en memori-meester.

1440. Heer Gerrit van der Meer, Vikaris aan S. Antonis outaar.

1455. Heer Willem Gysbertsz, Vikaris aan S. Jakobs outaar

1465. Heer Hendrik Jansze: Vikaris aan S. Pieters outaar / en memori-meester.

Heer Pieter Pietersz, memori-meester.

Heer Arent Pietersz, memori-meester.

Heer Gerrit Lievelt, Vikaris / en Deken over Schieland.

Heer Jakob Jakobsz, memori-meester.

1472 Heer Hendrik Jakobsz, memori-meest.

Heer Hendrik Ysbrantsz, memori-meester.

Heer Ysbrant Pietersz, memori-meester.

1479. Heer Joris Gysbertsz, Vikaris aan S. Stevens outaar.

Heer Adam Jansz.

Heer Arent Willemsz.

Heer Okker Pietersz Koper, Vikaris aan S. Pieters outaar.

1483. Olivier Hendriksz, Vikaris aan S. Bartholomæus outaar.

Heer Jan van Gelderen, by-genaamd van Eden.

Heer Kornelis Nachtegaal, Vikaris aan S. Pieters outaar.

Heer Adriaan Jakobsz Tromper.

Heer Jakob Mercator (misschien Koopman of Marchand) Pastoor te Hiliegersberg / Deken van Schieland / Vikaris aan S. Niklaas outaar.

Heer Arent de Nayer.

Heer Ysbrant van Kralingen.

1490. Heer Kornelis Mercator (Marchant).

Heer

Heer Jakob Klaasz.

1498. Heer Jakob Michielsz, Vikaris aan S Pieters outaar.

Heer Jakob Roelands, Vikaris aan S Jakobs outaar.

1499. Heer Gerrit Post, Vikaris aan S. Niklaas outaar / en Deken van Schieland.

Heer Gerrit Gerritsz.

1507. Heer Erasmus Klaasz, Vikaris aan S. Bartholomæus outaar.

Heer Willem Ewoutsz Randstok.

1508. Heer Gerrit Kluyt, Vikaris aan S. Jakobs outaar.

Heer Adriaan.

Heer Kornelis Hoet.

Heer Arent Mol.

Heer Jan Jakobsz, Vikaris / Pastoor te Hillegersberg.

Heer Leendert Pietersz, Vikaris aan S. Pieters outaar.

1522. Heer Joris Dirkse.

Heer Jakob van Diemen, Vikaris / Onder-Pastoor van S Laurens kerke.

Heer Adriaan Laurensoon, Vikaris aan S. Jans outaar.

Heer Willem Jakobsz, Vikaris aan S. Pieters outaar.

Heer Reinier de Konink.

Heer Floris Adriaansz Bisschop.

Heer Pieter Kuyper.

Heer Pieter Hant.

Heer Kornelis Vlas.

Heer Frederik Jansz, Vikaris aan SS. Kosmas en Damianus outaar.

1525. Heer Jan Fijks, Vikaris en memorimeester.

Heer Willem Warbouts.

1529. Huyg Korneliſz, de nazaat van Meeſter Jan Dirkſe.

1529. Heer Dirk Krijnen, Vikaris in de kapelle der Heeren van der Lek.

1529. Heer Jakob Pieterſze Goudſmits, Vikaris aan S. Eligius outaar.

1529. Huyg Korneliſz, Vikaris aan S. Antonis outaar; de nazaat van Meeſter Jan Dirkſe.

1537. de Heer Willem Koenraads.

1550. Heer Jakob Gysbertſz Raem, Vikaris aan S. Bartholomæus outaar.

Heer Willem Klaaſz, Vikaris aan S. Pieters outaar.

Heer Antoni Simons.

Heer Adriaan Alewijns, opzigter van 't Konvent der Dominikaanen.

Heer Willem van Kralingen, Vikaris van S. Jakobs outaar / Deken en Kanonnik te Meſſen in Vlaanderen.

Heer Niklaas Borre van Laerſom, Vikaris en Onder-Paſtoor.

1566. de Heer Johan Well.

Heer Joris Dirkze Krimpen, Vikaris en Onderpaſtoor.

1567. Heer Arent Joriſz, Vikaris / Deken van Schieland.

Heer Johan Veen, vikaris aan S. Bartholomæus outaar / en Pauſſelijke Notaris.

1571. Heer Tymans, vikaris aan S. Niklaas outaar / de nazaat van Johan Pieterſz Wedde.

1572. Heer Arent Joriſz, vikaris aan S. Joris outaar; en de nazaat van Gooſſen Wolkert, die zich in den echten ſtaat had begeeven.

1573. Arent van Diemen, door het afſter-

ven

ven van Heer Pieter Pietersſz, vikaris gewoorden aan S. Michiels outaar.

1574. Heer Hubert Jakobſz, vikaris aan S. Ewouts outaar / en de nazaat van Heer Simon Pieterſz.

1574. de Heer Antoni Govert, zijnde door het afſterven van Heer Joris Korneliszoon vikaris gewoorden aan S. Andries outaar.

Noch in 't zelve jaar 1574. Jan Janszoon, vikaris aan S. Jooſten outaar / en de nazaat van Pieter Pieterſz.

In t jaar 1577. Heer Jan Korneliſz Veen, die na de dood van Heer Antoni Simons de vikaris is gewoorden van S. Bartholomæus outaar.

Omtrent het jaar 1572 heeft Martinus Duncanus, hoewel voor een korten tijd / het paſtoors-ampt in S. Laurens kerke bekleedt. Paſtoors der laatere tijden.

In 't zelfde jaar wierd het paſtoors-ampt en dat van Kettermeeſter / bekleedt door Meeſter Huibert Duyſhuiſe, een gebooren Rotterdammer / en naderhand van 't geloof gevallen.

De Heer Johan Wykraedt is den afvalligen Paſtoor niet gevolgt; maar heeft in tegendeel het harders-ampt met een onbezweeken yver waargenomen. Ja hy heeft de Rotterdammers / zoo door zijne woorden als door zijn voorbeeld / en op alle mogelijke manieren / in 't oude geloof verſterkt.

Na dat hy uyt de hoofdkerke verdreeven was / heeft hy echter de kerkelijke dienſten / zoo hy beſt konde / blyven verrichten.

Eindelijk is de godzalige man / tot groote ſchade van den katolijken Godsdienſt / uyt het leven geſcheiden in 't begin van 't jaar 1575. hebbende zich als verkneezen over het jammer-

lijst verlies der zielen; 't welk hy niet zag te stuiten.

*Aanstonds na Wykraedts dood / dat is / in 't gemelde jaar 1575 / is de pastory van Rotterdam opgedragen aan Johannes Regneri. Jakob de la Torre, van Wykraedts nazaat als noch in 't leven zijnde gewagende / noemt hem Jan Jakobsoon, en voegt 'er by dat hy tot Gouda was gebooren. Deze Jan Jakobsz had het harders-ampt te Hillegersberg of daar omtrent onder Rotterdam bekleedt. Doch zijnde in 't jaar 1572 uyt zijne pastorye verdreeven / had hy by den wel-edelen Heer van de Kapelle / niet verre van Rotterdam / huisvesting gekreegen. Terwijl hy zich aldaar verschool / ging hy zijne gemeente van tijd tot tijd in 't heimelijk bedienen; tot dat hem de pastory van Rotterdam wierd aanbevolen.

Martinus Modæus (Maarten Modè) de nazaat van Johan Regneri, was te Utrecht gebooren. De Aartsbisschop Philippus Rovenius heeft denzelven Modæus den 3 van Maart 1621. tot Kanonnik van S. Pieters kerke te Utrecht aangestelt.

Zoo heeft Modæus dan van 't jaar 1616 / tot het einde van 't jaar 1629 / zijne schapen met eene harderlijke zorgvuldigheit gehoedt en opgepast; en heeft zijne ziel in de handen van den oppersten schaapharder Christus overgegeven den 7 January 630.

Sebastiaan Hooghkamer had eerst op de geneeskunde gestudeert; en was al naar Padua gereist om 'er den tytel van Dokter plegtelijk te ontvangen. Maar door Gods ingeeving van zinnen verandert / en tot den kerkelijken

* Uyt het Protokol der Rotterd. kerke, enz.

staat

staat † getrokken / heeft zich te Keulen onder de tucht van Leonardus Marius begeeven. Daar heeft hy in korten tijd dermaate aangenomen / dat hy waardig geoordeelt wierd om Licentiaat in de Godkunde te worden. Als hy door de Kerkoverſten naar Ter-Goes gezonden was / wierd hy te Rotterdam gevangen gezet: doch door de burgers vrygekocht / en op vrye voeten geſtelt / wierd hy tot de paſtory van Rotterdam benoemt: en heeft zich in die bedieninge als een deftig kerk-harder gequeeten. 't Was in deezen tijd dat de peſt te Rotterdam ſchrikkelijk woede / en veel volks vernielde: maar in 't midden van de zwarigheit ging hy de gelovigen met eene onverſaagde kloekmoedigheit / zoo in 't tijdelyke als in 't geeſtelyke / helpen. In 't midden van zijnen arbeid is hy ziek geworden / en op den 25. van Februarius 1642. in den Heere ontſlapen.

In Hooghkamers plaats is gekomen

Johan van Heumen, te Utrecht gebooren / Licentiaat in de Godtheit / en Protonotaris. Hy heeft de kerke niet alleen door zijnen Apoſtoliſſchen arbeid / maar ook door het uytgeeven van doorgeleerde ſchriften / grooten dienſt gedaan. Dus heeft hy in de Nederduytſche tale uytgegeeven

Den ſterflijken Adam, in 4.

De mediteerende Duyf over de Zondagen en Heyligdagen: te Antwerpen in twaalven gedrukt in 't jaar 1658.

Het klooſter van Sion, in 6 deelen: te Antwerpen in achten gedrukt in 't jaar 1658.

Dan heeft hy noch twee Latijnſche boeken

† Dit hebben wy uyt het tweede deel van 't Latijnſche Batavia Sacra hier en daar wat vermeerdert.

Josef *a* somnians, en Josef *b* accrescens, in achten geschreeven; en 't eerste aan den Bisschop van Tralles / het tweede aan den Bisschop van Kastorien opgedragen. Noch heb ik van hem een ongedrukt werkje onder my berusten: handelende van het huwelijk tusschen een katolijk en onkatolijk persoon.

Als de zwarigheit ook by zijnen tijd te Rotterdam was ontstoken / en eene menigte van menschen wegrukte; heeft hy de zieken altijd met groote kloekmoedigheit bezocht / en door het bedienen van de goddelijke Sakramenten gesterkt. Eindelijk is hy in de gemelde stad gestorven den 26 Augusti 1673.

Hendrik van Meppelen, ook een Utrechtenaar / en volkomen Bacelier in de godtgeleerdheit. Als hy die bedieninge 20 jaaren en 7 maanden lang zeer loffelijk had bekleedt; is hy op den 4 van April in 't jaar 1694 uyt de wereld verhuist.

Jacobus Willebrordus Timmer, te Vianen geboren / volkomen Bacelier in de Godtheit.

By *c* Van Heumens tijd is 'er te Rotterdam een tweede pastory opgerecht; en / om dat 'er het Paradijs uything / het Paradijs genoemt: ten waar dat die benaming ontleent was van het bygelegen Begijnhof; 't welk den naam plagt te draagen van 't Paradijs. Deze tweeds pastory wierd opgerecht door

Bernard Hoogwerf, een Rotterdammer; en uyt zeer rijke en aanzienlijke ouders / die aan de treffelijkste familien van Rotterdam vermaagschapt waren / geboren. Hy was te Le-

a De droomende Josef.
b De opschietende Josef.
c Roomsch verhaal van J. de la Torre.

ven /

ven / benevens Hendrik vander Graft en Hendrik van der Hal, in allerhande oeffeningen van godtvruchtigheit opgequeekt: hebbende eerst Niklaas van Zanten, een Leidenaar / en naderhand den vermaarden Kapucijn Johan Evangelist, tot zedemeesters gehad. Om de Godtkunde te leeren heeft hy / zoo wel als zijne makkers / by Cornelius Jansenius en Libertus Fromondus, de beroemste leeraaren van dien tijd / t' school gegaan.

In zijn vaderland weder aangekomen heeft hy / om zijn verstand / geleerdheit / en rijkdom / ten dienste van zijn even-naasten te besteeden / een tweede kerk te Rotterdam getimmert / en rijkelijk begiftigt. Doch / door eene zeldzame nedrigheit en ootmoedigheit / heeft hy het Pastoors-ampt zelf niet willen bekleeden; maar heeft den Pastoor / zoo lang als hy leefde / voor Kapellaan ten dienste gestaan. In 't midden van zijnen arbeid is de dienaar des Heere / wiens yver / ootmoedigheit / vriendelijkheit en mildadigheit niet verzwegen moeten worden / ontijdig en niet meer als 40 jaaren oud gestorven: zijnde zijne dood voorgevallen op den 15 van Oktober 1653. Hy had voor eene zinspreuk

Noli altum sapere, sed time.

Bernard van Moldijk, volkomen Bacelier in de Godtkunde. Wanneer de Schout van Utrecht het huis / daar Rovenius vernachte / 's nachts quam opbreeken / en hem bynaar in handen kreeg / wierden Bernard Moldijk en Govert Mook, een Nimweeger en Kanonnik van Oldenzeel / die daar met Rovenius gehuisvest waren / door de dienaars gevangen genomen / en naar den herder gesleept. Na dat zy

daar

daar langen tijd gezeeten en gequijnt hadden/ zijn zy met groot geld los gekocht / en voor eeuwig uyt het land gebannen. Daar op is Mook, wien de gemelde Kanonniksdy ook afgenomen wierd / naar Hussen gweeken en aldaar overleden. Doch Moldyk is tot Pastoor van de tweede staatzie te Rotterdam aangestelt: daar hy den 12. van April 1684 zijne dagen heeft ge-eindigt. Zijn afbeeldzel word daar noch in 't Pastoors-huys bewaart.

In zijne plaats is gevolgt

Johan van Oyen, volkomen Bacelier in de Godtkunde; en is den 5 van Oktober 1652/ in 't bloeyenste van zijn leven / aldaar overleden. Niklaas van der Kloes, een Utrechtenaar en volkomen Bacelier in de Godtkunde/ heeft ook omtrent dezen tijd voor Kapellaan te Rotterdam gestaan / en is daar overleden den 1. van Augustus 1654. Na dat van Moldyk en van Oyen, de eerste Pastoors van de Hoogwerfsche staatzie / dus overleden waren / is

Adriaan van Oudheusden, die te Gorkom uyt een aanzienlijk geslagt geboren was / en in de wetenschappen / doch voor al in de Godkunde geen kleinen naam verkreegen had / door Philippus Rovenius tot Pastoor van dezelfde staatzie en van 't Begijnhof aangestelt. Hy is eindelijk den achtsten Augusti 1682/ vol jaaren en verdiensten / in den Heer ontslapen. In zijne plaats is gekomen

Hugo Gaal, te Leiden uyt een aanzienlijke familie geboren / Licentiaat in beide de Rechten / en by een ieder om zijne liefstalligheit wel gezien. Maar dewijl hy om zijne onpasselijkheit / en voornamentlijk om de zwakheit zijner oogen / van zijn ampt begeerde af te stappen/

pen / heeft hy het zelve met het goedvinden der Kerk-Oversten overgegeven aan

Pieter van Kuyk, ter Goude uyt een aloud geslagt geboren / volkomen Bacelier in de Godtkunde: dewelke om de groote dienſten / die hy onder Adriaan Outheusden en Hugo Gaal gedaan had / en om zijn scherp verstand / rijp oordeel / byzondere geleerdheit / uytsteekende godtvruchtigheit / onberispelijke zeden / en vriendelijken ommegang / die aanzienlijke waardigheit wel dubbeld had verdient. Na dat hy die post langen tijd had bekleedt / en daarenboven in 't genootschap der Utrechtsche Kapittelheeren over lang was opgeschreven / en 't Aarts-Priesterschap over de stad Rotterdam en over gansch Schieland zedert veele jaaren had bedient; is hy den 20 Febvuary 1717 / na eene langduurige en quynende ziekte / en tot overgroote droefheit van zijne Gemeente / overleden. Hem is tot nazaat gegeven

Johan van Beek, een Utrechtenaar / en een Lovensch Godtgeleerde: dewelke hem al eenigen tijd in zijne harderlijke bedieningen als Kapellaan had geholpen.

In 't jaar 1378 is het Begijnhof te Rotterdam gebouwt / en het Paradys genoemt. Graaf Aalbert heeft het nieuw-gebouwde Begijnhof noch in 't zelfde jaar / op den eersten Zondag na Palmen-zondag / onder zijne beschermmg genomen door den volgenden brief: dewelke ons door een voornaam Heer van Rotterdam / benevens meer andere stukken / beleefdelijk is medegedeelt: Begynhof.

AEL-

ALBRECHT, by Godes genade Palensgrave op ten Rhyn, Hartoge in Beyeren, Ruwaert van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, ende van Vrieſlandt, doen condt allen luyden, dat wy die gratie Godts, by goede menſchen vervolgen ſouden, ende eenen ygelycken dien doen meer zyn, ende ſtercken: ſoo hebben wy, verſtaende dat een *Begynhoff* binnen den ſtadt Rotterdam begonnen is, om te naerne, uten wercken leven comen, beſchouwen te commen, ende om in geenrehande leſie, of hinderniſſe daerinne te weſen, noch te brengen by yemande: ſoo hebben wy den *Begynhove* voorſz. gegeven, ende geven dat hem niemant onderwinden ſal, eenigerhande wille of ſpraecke daer in te hebben, noch te doen, dan by volcomen goetduncken, ende vryen wille der Meeſterſſen, ende haers Convents van den *Begynhove* voorſz. Ende ontbieden ende bevelen neerſtelyck aller onſer dienaren ende onderſaten, ende ygelicken byſonder, ende ſonderlinge onſen Gerechte van Rotterdam, die nu ſyn of naemaels weſen ſullen, dat ſy der Meeſterſſen daer in houden ende ſtercken, ende onlaſt ende moeyeniſſe, die den Convente hier en boven comt, of nemen in onſer naem, ende dat alſoo corrigeren, dats hem eeuwelycke een ander hoede. Ende, want wy hoopen dat dit voorſz *Begynhof*, inder gratie Godts, ende tot meere bekennen, ende love Godts voortgaen ſal by goede ordonnantien, ſoo hebben wy deſen brief open beſegelt mit onſen zegele. Gegeven ter Goes, 't Sonnendachs naer Palmenſondach, in 't jaer ons Heeren duyſent, drie hondert, acht ende tſeventich.

Eene

Eene zekere Gerberga, te Montfoort geboren / dewelke in den ouderdom van 123 jaaren en 5 maanden alles wat haar voorquam zonder bril konde leezen / heeft 87 jaaren in 't gemelde Begijnhof gewoont: en is daar eindelijk in de Begijnen-kerke begraven. Na het veranderen der landregeeringe is het zelve Begijnhof in een Lombaert veraudert.

in een Lombaard veranderd.

Ook zijn 'er te Rotterdam van tijd tot tijd verscheide mans- en vrouwen-kloosters getimmert. Voor eerst het Klooster der Dominikaanen of Predikheeren / staande op de Hoogstraat en de Kipstraat: 't welk daar gebouwt is in 't jaar 1444.

Klooster der Dominikaanen.

Wy zullen hier uyt Desolata Batavia Dominicana laaten volgen een omstandig verhaal van de oprkomste / en eerste stichting / van dit Rotterdamsche Konvent.

In 't jaar 1393 woonde te Rotterdam een godtvruchtig man: dewelke genegen was om ter eere van Godt / en ter verlichtinge van zijnen evenmaasten / eene kapelle met een gasthuis te bouwen: en heeft daar toe de toestemming van Aalbert van Beyeren verzocht. Graaf Aalbert heeft niet alleen 's mans godvruchtig voorneemen goedgekeurt en geprezen; maar ook de kapelle / het gasthuis / en alle de goederen en inkomsten tot dezelve behoorende / onder zijne bescherminge genomen. Ook heeft hy alles / door eenen brief van den 19 May / bevestigt en goedgekeurt.

En als de eerw. Vader Conradus van Pruissen, een groot yveraar en hervormer van de kloosterlijke tucht / het goddelijk woord in deze gewesten verkundigde / en veele menschen ter boetvaardigheit opwekte / heeft de voor-

ge-

gemelde man / die de voornoemde ſtichting ondernomen had / zijn overleg zoodaanig geſchikt / dat hy de kapelle / met zijn huis naaſt de kapelle in de Lombertſtraat ſtaande / aan de Predikheeren vereerde. Maar dewijl het huis / tot het opbouwen van een konvent / niet wijd genoeg was / zoo was zijn inzigt dat het voor eerſt voor een Vikariaat zoude verſtrekken. Zijne gifte ſtaat in den volgenden brief uytgedrukt:

Van het Vikariaat te Rotterdam.

IN *de name Godts Amen.* Ick *Jan Dirix* Sone doen cont allen luyden, dat ick ter eeren Godts, ende tot ghenaden mynre Zielen toe gheordineert, ende ghegeven hebbe den *Terminarii* van der Jacopynen Oirden, die binnen Roterdam die worde Godts by tyden prediken ſullen, dat erve gheleghen in die Lombaerde-ſtraet, ſtreckende van de Kalverſtraeten an Hugeman Henricx Soens erve, ende belegen is aen die Noordzyde mitter poirten wech, ende aen die Zuytzyde met Jacobs van Velthuſen erve met ſulcken ſteenwerck alsſe daer nu op is, die voorſeyde *Terminarii* te ſtudeeren, ende hore ruſte ter eeren Godts daer op te hebben, te betimmeren, ende te bereren na horen vermoghen, &c.

Ghegeven int Jaer ons Heeren 1404. des dinxdachs na ſinte Laurentius dach.

De Vaders van 't Utrechtſche Konvent hebben / op het behoomen van dezen brief / de plaats aanſtonds in bezit genomen. Maar vermits de plaats in 's Gravenhage 's jaars te voren tot een konvent was opgerecht: heeft Pater Eylard Schoneveld, Provinciaal over de Provincie van Saxen / dit huis met de kapelle aan

aan de * afgevaardigde Predikanten van het Haagsche konvent toegeweezen. Voorts heeft de zoon van den voorn. begiftiger zijn vaders gifte niet alleen goedgekeurt: maar heeft daarenboven het huis van alle renten / die daar op gestaan mogten hebben / gewaert, gelijk men toen spraak / en gevrydt.

Ick *Jan Jans* Soen doen kond allen luyden: dat ick ghelovet hebbe, ende ghelove voor myn, mynen erven ende nacomelinge den Predikaren Jacopynen wtter Haghe, die Capelle die hem Jan Dirix Soen mynen Vader ghegeven ende ghemaeckt heeft in den leste van zyn leve, dien God ghenadich zy, ghelegen in de Lombaert-straet, te vryen ende te waeren van alsulke Renten, als tot desen daghe dair op ghemaeckt mogen wesen. Om dat dit waer is, so hebbe ick desen Brief in kennissen der waerheyt besegelt mit mynen Seghele in 't Jair 1417, op den zeventhiensten dach in April.

Van de stichtinge des konvents.

Dat dit konvent / ter eere van den H. Martelaar Petrus gesticht is in 't jaar 1444 / hebben wy uyt de gedenkschriften van deze provincie. Maar / wie de stichters geweest mogen zijn / daar word geen woord van gesproken. Dit weeten wy echter dat het niet in 't gemeide huis / als geene genoegzaame ruimte hebbende / maar in een beter gelegen plaats op de Hoogstraat is opgetimmert. Die plaats scheen beter gelegen / zoo om de ruimte van 't erve / als om het gemak van de aanspoelende Maze. In 't gevolg is het / zoo wel door het ge-

* *Terminarii*: waar van wy de betekening elders opgegeeven hebben.

tal der Bzoederen als dooz het aantimmeren van meer huizingen/ zodaanig aangewassen; dat het onder de boozuaamste konventen der ganschse pzovincie gerekent wierd.

Dat het echter eenigen tijd sober voozzien is geweest/ schijnt te blijken uyt eenen open bzief van Philippus den Goeden, Hartog van Bozgonje/ enz. in welken bzief aan de Bzoederen van dit konvent verlof gegeeven wozd om de eerste vyftig jaaren/ even of ze wereldsche persoonen waren/ de nalaatenschap hunner bloedvzienden te mogen erven. Deze openbzief is naderhand dooz de Hollandsche Gzaaven Philips den Schoonen, en Karel die naderhand Keizer wierd/ bevestigt enz.

In het naastvolgende jaar den 12. Apzil heeft Karel Gzaaf van Charlois/ de zoon van Philips den Goeden, aan de Bzoeders van dit konvent gegeeven de bisschery van zijn landgoed Putten: en hy noemt hen in zijnen openbzief de Observante Predicaren: welke woozden te kennen schijnen te geeven dat hy hun deze gifte doet/ met opzigt op de onderhoudinge van den Kegel; volgens denwelken de bzoeders van dit konvent zich van vleesch onthielden/ en van bisschen leefden.

Van de gebouwen.

Hoe aanzienlijk dit konvent geweest zy/ blijkt uyt het gansche gebouw; 't welk noch dooz een gedeelte in wezen is gebleeven. Het had twee pauten en twee refters/ te weeten een zomer- en een winter- refter. Onder die refters waren zeer gemaklelijke kelderen. Boven de refters was eene slaapplaats; dewelke in 100 celletjes/ dooz 100 Bzoederen/ verdeelt was; en was het getal der werkplaatzen ook groot genoeg dooz zoo veele Bzoederen. Binnen de muu-

muuren van het konvent was een zeer schoone bogaert / een overgroote tuin / en een zeer bequaame vyver om 'er visschen in te houden: dewelke door de tusschen vlietende Maas van den tuin afgescheiden was. Het gebouw van de kerk was al zoo prachtig als dat van het konvent.

Van den toestand des kloosterlijken levens; en van de Provinciale Kapittelen.

Dit konvent heeft van den beginne onder de provincie van Saxen gestaan: doch zodaanig / dat het door de naauwkeurige betrachting of onderhouding van den Regel / de kroon boven de andere konventen spande. Deezen geest hadden de eerste stichters des konvents ingezogen uyt de hervormde Vergaderinge van Lombardye; want de gemelde stichters hadden te Bolonje gestudeert; en onderhielden eene naauwe en heilige gemeenschap met de Broederen der gemelde Vergaderinge; zoo als wy uyt de fondaatzi-brieven van het konvent te Kalker bespeuren.

Het loffelijk leven dezer Broederen heeft aan veele konventen van Nederland tot een voorbeeld van hervorminge gedient. En daar uyt is allengskens de vergadering van Holland voortgesproten; dewelke haare talenten tot een byzonderen luister van onze Order / en tot een groote stichtinge der zielen / tot in vergelegene landschappen heeft uytgebreidt. Uyt deze zoo roemruchtige vergaderinge van Holland is hetzelve konvent in 't jaar 1515. overgegaan tot de provincie van Nederduitsland: onder dewelke het / tot zijne uytroeyinge en verdelginge toe / is gebleeven.

Ten tijde dat dit konvent onder de Hollandsche vergaderinge behoorde; zijn aldaar de volde Kapittels / daar wy eenig gewag van vinden / gehouden.

Het eerſte in 't jaar 1468 / op S. Matthæus dag: en is gehouden onder P. Johan Excuria, Licentiaat in de Godkunde / uyt het konvent van Gent: dewelke de eerſte algemeene Vikaris van de gem. vergaderinge is geweeſt.

De tweede in 't jaar 1478 / op Mariaas geboortedag: en is gehouden onder P. Albertus Petri (Pieters zoon) uyt het konvent van 's Gravenhage / den tweeden algemeenen Vikaris.

Het derde in 't jaar 1486 / in de maand Juny / en is gehouden onder P. Michael Franciſci (François zoon) Leeraar in de Godkunde / uyt het konvent van Rijſſel; dewelke de derde algemeene Vikaris is geweeſt; en naderhand Biſſchop van Salubrie is geworden.

Het vierde in 't jaar 1501 / op S. Dominicus dag / onder P. Johan Clerée, een Franſman / en algemeen Vikaris. Dewelke naderhand de Biechtvader van Lodewijk XIII, en eindelijk de Generaal van de gantſche Order / is geworden.

De ſesde in 't jaar 1510 / op den tweeden zondag na het oktaaf van Paaſſchen; onder den algemeenen Vikaris / P. Niklaas Gonor / die insgelijks in Vrankrijk geboren was.

In zeker boek / onder de papieren van dit konvent gevonden / ſtaat het volgende (pag. 1.) aangetekend.

Hoe dat het konvent afgebrandt is.

In 't jaar na 's Heeren geboorte 1563, den 10 July, op den dag van de 7 Gebroeders, omtrent te 3 uuren na den middag, heeft Godt de almagtige Vader, die op onze zonden zeer vergramt was, omtrent het vierde gedeelte van de ſtad door den brand vernielt. Veele burgers, om dat zy niet konden vlugten, zyn door de vlam-

men

men omgekomen. Op den zelfden tijd, en dezelfde uure, heeft het vuur, 't welk zeer geweldig voortliep, ons konvent ook verteert. Zijnde anders niet behouden als . . .

Hier telt hy die dingen op / dewelke uyt den brand behouden zijn.

Door dezen jammerlijken brand zijn wy zoo arm en behoeftig geworden: dat wy, door den nood geperſt, om het konvent weder op te bouwen, gedwongen wierden het geſmolte zilver, mitsgaders het oud yzer- en muur-werk, en de andere bouwſtoffen, ten behoeve van 't nieuwe getimmer te verkoopen. In Auguſtus hebben wy, om het konvent weder op te bouwen, op de plaats daar de Sakriſty geſtaan had, eene kapelle gebouwt. Het kerkhof der Broederen, te weeten de kleine pant, hebben wy ten deele tot een keukentje, ten deele tot een refter opgemaakt. Doch de ſlaapplaats, met vyf celletjes, hebben wy in het Kapittelhuis begreepen. Want daar waren maar vyf Broeders in deze benauwtheit gebleeven: de Prior, drie Prieſters, en een Leken: de anderen waren voor een tijd in andere Konventen beſtelt.

Op S. *Catharinaas* dag hebben wy op nieuw bezit van het konvent genomen: tot dien tijd toe hadden wy ons onthouden in mijn vaders huis, by de Zuſterkens van S. *Agnes*, dewelke de grauwe Zuſters genoemt worden.

Op den eerſten Zondag van den Advent hebben wy voor de eerſte reize na den brand begonnen de Goddelijke dienſten in het opgehaalde kapelletje te verrichten. In 't jaar 1565 hebben wy de halve pant, en de poort aan de ſtraat, begonnen.

Tot het weder opbouwen van dit Konvent

heeft / onder anderen / groote aalmiſſen gegeeven Philips II. te weeten in 't jaar 1566. . . . 75 Karolus gulden. En in 't jaar 1567. . . . 75 Karolus gulden.

In 't jaar 1568, om de werken die het voorige jaar begonnen waren te voltrekken, zijn wy door armoede genoodzaakt geweeſt, eenige zeer noodige dingen te verkoopen. . . .

Hier telt hy die dingen op / dewelke / om het Konvent op te timmeren / verkocht zijn geweeſt. Doch / door dien de baldadigheit van de Beeldſtormers al grooter en grooter wierd / zijn 'er verſcheide gebouwen / en onder andere de kerk / onvolmaakt gebleeven.

Verdelging van het konvent.

Onze Broeders / ſchoon dat de Andersgezinden van alle kanten geweldig raasden en tierden / zijn in dit konvent gebleeven tot het jaar 1572: 't welk door den martelſtrijd van de Gorkomſche Martelaars zoo vermaard is geworden. Maar alzoo de Graaf Maximiliaan de Boſſu, met de Spaanſche bezettinge / de ſtad in dit jaar verlaaten had; hebben onze Broeders bevel gekregen de goddelijke dienſten te ſtaaken / en geene oeffeningen van den Katolijken Godsdienſt te verrichten. Hun wierd echter toegelaaten / geruſtig en vreedzaamig te blijven woonen; met belofte dat hun / zoo lang als zy leeven zouden / de koſt en kleederen door de ſtads Overheit bezorgt zouden worden.

Maar dewijl het eenigen tijd daar na uytlekte dat Pater Petrus Kruyswijk, de Prior van dit Konvent / eenige burgers op de Katolijke wijze getrouwt hadde; is hy daar over / als over een zware misdaad / voor de Majeſtraat beſchuldigt en gedagvaart. En wierd hem tot ſtraffe by uytſpraak opgelegt dat hy / met

met twee roeyen in de handen / voor de Majestraat / in de Vierschaar zittende / openlijk moest verschijnen. Daar op is hy ter stad uytgebannen / en heeft zich naar den Haag begeeven. Aldaar wierd hy in den jare 1574 tot Prior aangestelt; en heeft het Haagsche Konvent / 't welk door de pest jammerlijk verwoest wierd / met groote blijt bedient.

Naderhand is de gansche gedaante van 't gemelde Rotterdamsche konvent door de Oukatolijken tenemaal verandert. De huizingen / dewelke naar het oude fatzoen hertimmert en bynaa voltrokken waren / zijn aan oude en behoeftige mannen ingeruimt. Midden door den tuin en den byver is een straat geleit / dewelke daarom den naam van de Byverstraat heeft behouden: en wederzijds met burgershuizen is bezet.

Pater Johannes a S. Maria, anders Johan Rechac genaamd / heeft een Fransche verhandeling over het stichten van onze Nederlandsche konventen uytgegeeven. Daar spreekt hy aldus pag. 943. Wat het Konvent van Amsterdam belangt; dat is, doch laater als de andere, gesticht geweest door de Religieuzen der Hervormde Vergaderinge van Holland. Doch de.... tegen Godt en hunnen Vorst wederspannig geworden, hebben zich meester van deze stad gemaakt, en ons konvent ontheiligt. Men ziet als noch de gebouwen van dit konvent, dewelke geenszins afgebroken, of in andere gebouwen verandert zijn geweest.

Het blijkt dat de Schrijver / uyt onkunde van deze landen / voor Rotterdam heeft geschreeven Amsterdam: 't welke daar uyt te gewisser is / om dat de Predikheeren noit eenig kon-

bent te Amsterdam gehad hebben: hoewel dat de Paters / uyt het konbent van Haarlem / daar dikwils gingen preeken.

Dus verre uit het Desolata Batavia Dominicana.

Als 'er naderhand tusschen den Pastoor en de Dominikaanen over de Parochi-rechten / en voornamentlijk over het recht der begraafenisse / verschil gerezen was; heeft de Pastoor Gysbert Venray, zoo een verdrag met den Prior der Dominikaanen getroffen: dat de Dominikaanen dezelfde voorrechten / voornamentlijk omtrent de begraaffenissen / zouden genieten / dewelke hunne konbenten te Utrecht en in 's Gravenhage genooten. Dit verdrag zal hier ook niet t' onpasse koomen.

Ik *Gysbert Venray*, Kanonnik van de Kerk te Lubeck, en van S. Salvators Kerke te Utrecht, Pastoor der stede Rotterdam onder het Bisdom van Utrecht, make aan een ieder bekent dat ik, alzoo ik altijd genegen ben, om die dingen, dewelke tot uytbreiding van den goddelijken dienst en tot vermeerdering van de godvruchtigheit konnen strekken, te bevorderen, aan de kloosler-persoonen en broederen van het Preekheeren konvent te Rotterdam, voor my en voor mijne nazaaten de toekoomende Pastooren van Rotterdam, vergunt hebbe en door den tegenwoordigen brief vergunne dat ze vryelijk zullen mogen gebruyken en genieten alle de voorrechten en vergunningen, en ieder der zelven in 't byzonder, dewelke aan hun en aan hunne Order door de Apostolische Heeren (*Pauzen*) tot noch toe vergunt, en op een behoorlijke form en wijze zijn toegestaan:

en

en dat de gemelde Broeders Predikheeren volgens de gewoonte en de voorrechten van hunne Order, in alle lijkdienſten en andere kerkelijke bedieningen die my en mijne nazaaten, de Paſtooren der voornoemde kerke, betreffen, het gebruyk der Konventen van hunne Order, die zy in de ſtad Utrecht en in 's Gravenhage hebben, zullen mogen opvolgen: dat is, dat zy zoo wel de meerderjaarigen, dewelke by hen willen begraven worden, als de minderjaarigen welker ouders hen op hunne (3) Kerkhoven geerne zouden begraven hebben, vryelijk zullen mogen begraven: dat zy ook de biechten van mijne onderdanen, 't zy in hunne kerken, 't zy in de huizen der wereldſche perſoonen dewelke wegens ziekte of lichamelijke zwakheit by hen niet konnen koomen, mogen hooren; en dat zoo dikwils als zy, wie dat het ook zy, daar toe ontboden zullen worden. En dan zullen zy mijne Onder-Paſtoors of Kapellanen in de teſtamenten bedenken: en dus zullen zy zonder iemands opſpraak by zulke menſchen mogen gaan, en alle andere voorrechten genieten die zy tot den huidigen dag toe genoten hebben: dies zullen de Prior en de Broeders voornoemd mijne onderdanen en Parochianen, 't zy in hunne Sermoenen en Predikaatzien, 't zy in 't biecht-hooren, 't zy door openbare of heimelijke opſtokingen, niet aanzetten om hunne begraaffenis in 't konvent of klooſter der zelve Dominikanen te kiezen, of om zulks by wijze van eene gelofte vaſt te ſtellen. Ook zullen de Kapellanen zich zulks niet onderwinden; zijnde zulks in de rechten op zekere ſtraffe verboden. Welverſtaande nochtans dat de Broeders Preekheeren voornoemd aan my en aan mijne

nazaaten de volgende Paſtooren, voor het gerechtelijk gedeelte dat mijne kerke voornoemd of my zelven en de volgende Paſtooren in de lijkdienſten of in de andere gerechtigheden, hoedanig die ook zijn, die in hunne Kerk of Konvent voorvallen, toebehoort, na het eindigen der lijkdienſten, of kort daar na, wettiglijk, dadelijk en metterdaad, zullen betaalen de helft van al het ge-offerde, 't welk daar in de eerſte lijkdienſten geoffert zal worden: uytgezondert alleen de offer-penningen, dewelke in de lijkdienſten voor gerechte menſchen voorvallen: welke offerpenningen zy gehouden zullen zijn ten volle aan my of aan mijne Kapellanen te betaalen. Daarenboven zullen de gemelde Broeders Preekheeren gehouden zijn hunne achtermiddag-predikaatzien en gewoonlijke ſtaatzien te beſluiten en te eindigen omtrent twee uuren na den middag. Behoudens altijd in het bovenſtaande, en in alle andere zaken, . . . de gerechtigheit van mijne kerk: en alle liſt, bedrog, en beuzelachtige uytvluchten die omtrent het bovenſtaande gezocht mogten worden, buiten geſloten.

En op dat al het voorgemelde des te beter ten eeuwigen dage beſtandig blijve, heb ik den eerw. Vader in *Chriſtus*, Mynheer *David*, door de genade van Godt en van den Apoſtoliſſchen Stoel Biſſchop van Utrecht, uyt mijn eigen naam en uyt den naam van mijne nazaaten de volgende Paſtooren dezer kerke gebeden, en ik bidde hem mits dezen, dat hy zich gewaardige deze vergunning en verleening voor den welſtand der vrede en eendragtigheit door zijn ordinaris gezag te beveſtigen. Tot oirkonde dezes heb ik den tegenwoordigen brief doen opſtellen, en

door

door het aanhangen van mijn zegel bekrachtigen. Gegeven in 't jaar des Heere 1473, den vyf-en-twintigsten dag van Februarius.

Hier volgen de verdzags-punten / dewelke den achsten Febzuarius 1473. tusschen den Onderpastoor en het gemelde konvent der Pzeekheeren wederzijds zijn gesloten:

I. Dat de verkiezing der begraaffenisse voor regelmatig moet gehouden worden; als ze voor twee getuigen, 't zy mans- of vrouws-persoonen, 't zy huisgenooten of geene huisgenooten, die daar toe verzocht en ontboden waren, is geschiedt. Doch indien zodanige getuigen daar toe niet byzonderlijk ontboden waren; dat dan de overledenen, volgens het uytwijzen van goede mannen, begraven zullen worden in het konvent.

II. Dat niet tegenstaande het byvoegzel in het verdrag uytgedrukt, dat de klokken moeten luiden, het ons echter vry zal staan drie dagen voor Paasschen, en ten tyde der pest, of als het luiden der klokken eenigzins belet is, de lijken met de gewoonlijke proceſſie naar ons konvent te brengen, zonder het luiden der klokken.

III. Dat de genen, dewelke zonder testament te maaken uyt het leven scheiden, begraven zullen worden in de grafplaatzen van hunne voorouders; zoo als 13. qu. 2. Ebron. en *extra de sepul. Nos instituta*; en in *sexto*, *cum quis*, bevolen word: waar voor wy de Parochirechten, ter uytspraake van twee goede mannen, geerne zullen betaalen.

IV. Dat het ons vry zal staan op onze hoogtyden, namentlijk van de kerkwijdinge, van S. *Dominicus* dag, van 't Algemeen en Provinciaal Kapittel, met de plegtige proceſſie buiten den omtrek van ons klooster te gaan.

Het gemelde verdzag is den 26. Febzuary 1473. dooz David van Borgonje, Bisschop van Utrecht / goedgekeurt; die daar over den volgenden bzief heeft uytgegeeven.

Wy

WY *David van Borgonje*, door de genade van Godt en van den Apoſtoliſſchen Stoel Biſſchop van Utrecht, maaken aan allen bekent dat wy het verdrag, of vriendelijk akkoord, 't welk tuſſchen den eerzaamen man en meeſter *Gysbert de Venraey*, Paſtoor der parochikerke van Rotterdam en deszelfs nazaaten in dezelve parochikerke onder myn Bisdom ſtaande, van de eene kant; en den Prior met het konvent der Broederen van S. *Dominicus*-order in de ſtad Rotterdam van de andere kant, is aangegaan; en zoo als het in den brief waar door onze tegenwoordige beveſtiging-brief geſtoken is breeder uytgedrukt en beſchreven ſtaat, door ons ordinaris gezag voor wel gedaan en beſtandig willen gehouden hebben: en dat wy het zelve, om de twiſt en tweedragt, dewelke tuſſchen de gemelde partyen waarſchynlijk na deezen zoude ontſtaan, te voorkoomen, door ons voornoemde gezag, en uyt krachte van den tegenwoordigen brief, ter eeuwige gedagteniſſe der zake en in Gods name beveſtigen: en hebben ter getuigeniſſe der waarheit ons zegel ter zaken aan onzen gemelden brief doen hangen.

Gegeven in onze ſtad Utrecht, den 26 van Februarius, in 't jaar 1473.

En was getekent,

VAN DER SLUIS.

Het gemelde klooſter is in 't jaar 1563. afgebrandt / en naderhand in een gaſthuis veranderd.

Onder de Prioris van 't zelve klooſter vinde ik vermeld

Op het jaar 1550 Adriaan Alewynszoon.

Op het jaar 1563 **Broeder** Dirk van Noorden.

Op

Op het jaar 1564 Broeder Pieter Krooswyk Olierſz.

*In 't jaar 1575 begon Jan Michielszoon, een Predikheer te Rotterdam / tegen de bedrevendheden der zoogenaamde Papiſten / en voornamentlijk der Prieſteren / op den preekſtofel luſtig uyt te varen. Maar dewijl hy / tegen de inzettingen van zijn eigen order / verkundigde dat aan alle menſchen eene genoegzaame genade word gegeven; is hy met Jan Ysbrandſz, een Gereformeerd Predikant / aan 't twiſten geraakt. Doch 's jaars daar aan heeft hy zich te Oudwerkerk aan den Yſſel te neer gezet; en heeft daarom ſtreeks den katolijken godsdienſt vernietigt. Hy gebruikte tot noodhulp eenen Jan Gerritſz; dewelke een menigte volks aan zijn ſnoer had gekreegen.

Na het veranderen van den openbaaren godsdienſt hebben de volgende Predikheeren te Rotterdam / door enkele vergunninge / eene ſtaatzie bedient:

In 't jaar 1629 en 1631: Antoni Scholten.

1636 Paulus Ryſt.

1638 Jan de Vries, dewelke den 30 November overleden is te Delft.

1650 Aalbert Janſens, geſtorven den 7 January.

1666 Frans Deurwaerders: te Antwerpen geſtorven den 4. Auguſtus; en had zijn affcheid van de zendinge genomen in November 1694.

In 't jaar 1703 Karel Petri, Licentiaat in de Godtgeleerdheit; te Antwerpen overleden den 27 van October.

In 't jaar 1696. Jooſt de Mongelaar, te Rotterdam geſtorven den 16. van Februarius.

* Summa ruralis.

Joannes

Joannes van der Steen, te Rotterdam geſtorven den 27 July 1715.

Johan Petrus Wellens, een Antwerpenaar/ te Rotterdam geſtorven den 12. October 1718. in den ouderdom van 57. jaren.

Franciſcus Dierckx, een Antwerpenaar/ bedient tegenwoordig de gemelde ſtaatzie.

Minnebroeders klooſter.

II. Het Minnebroeders-klooſter is even als het voorgaande te Rotterdam opgebouwt in 't jaar 1444. † Onder de Monniken van dit klooſter vindt men vermeld Broeder Dirk van Munſter. Als dezelve den 2 Auguſti 1521 van Ter-Goude te Rotterdam aangekomen was/ en op den zelfden dag in de Begijnhofs kerk aldaar het Portionkel feeſt had afgekundigt; is hy 's anderen daags kort na de predikaatzie uyt het Rotterdamſche Paradys, want zoo wierd het Begijnhof genoemt / naar het hemelſch Paradys vertrokken. Hy wierd in de gemelde Begijnhofskerk aan de ſlinker zijde des outaars begraven. Hy was, volgens het zeggen van Duncanus, een geleerd man, maar heeft zoo van de wereldlijke als klooſterlijke geeſtelijkheit veel opſpraaks geleden; dewelke zijne leere voor ketterſch uytmaakten: doch de Biſſchop van Utrecht, *David van Borgonje*, heeft zijne verdediging by de hand genomen. Hy heeft een boekje onder den tytel van *den Chriſtelijken Spiegel* in de Nederduytſche tale uytgegeven; 't welk opgevolt was met hemelſche leeringen.

* In 't jaar 1567 heeft Johan Calioux een afgevallen Minnebroeder / die den Paſtoor uyt Thaerloos en de Kapelle verdreven had / en aldaar op zijn Kalvijnſch predikte / zodanigen een oploop onder het volk verweckt / dat

† Summa ruralis. * Ibid.

hy/

hy / had hy zich bytijds niet weggepakt / het zekerlijk met zijne dood bekocht zoude hebben.

III. Het Cellebroers-klooster is te Rotterdam gesticht in 't jaar 1441; en / na het ondraagen der landregeeringe / in een laage schole verandert. Cellebroers klooster.

IV. Het klooster der Karmelyteſſen / de H. Maagd Maria toegewijd / is in 't jaar 1482 te Rotterdam getimmert in de Oost- en Goudsche Wagestraat. Het was voortgesproten uyt het Karmeliteſſen klooster van Haarlem; waar toe Meester Aalbert van Haarlem, Leeraar in de Godtkunde en Vikaris van den Provinciaal dezer landen / zijne toestemming alvorens had gegeven: 't welk in den volgenden brief wijdloopig staat uytgedrukt:

IN *den naam des Heeren*, *Amen*. Het zy aan allen en een iegelijk, die dezen openbaaren brief zullen zien, bekent dat in 't jaar na 's Heeren geboorte 1482, in de 15 indiktie (4), den 25 van November, te een uure of daar omtrent, in 't twaalfde jaar des Pausdoms van den heiligſten vader in *Chriſtus*, onzen Heer *Sixtus*, door de goddelijke voorzienigheit den vierden Paus van dien naam, voor my openbaar Notaris onderſchreven en voor de onderſchrevene getuigen, die byzonderlijk daar by ontboden en verzocht waren, in eigen perſoon zijn verſchenen de religieuzeen godtvruchtige perſoonen *Agatha*, *Johans* dochter, moeder of beſtierſter, *Aef Wouters* dochter, onderbeſtierſter, *Maria*, *Ysbrand van Haarlems* dochter, geprofeſſide zuſters, *Urſula*, *Jakobs* dochter, *Dirkje*, *Aalberts* dochter, *Eems*, *Hendriks* dochter, *Lysbet Pieters*, en *Magdeleentie Dirks*, ingekleede zuſters, *Anna*,

na, *Hendriks* dochter, *Maria*, *Gysberts* dochter, *Fytje*, *Jans* dochter, noch niet ingekleede zuſters van zekere nieuwe plantinge, of nieuw konvent der zuſteren van de Karmelyten order te Rotterdam, onder het Biſdom van Utrecht; en hebben heilzamelijk begeert en ten hoogſte gewenſcht dat ze onder de ermen van onze moeder de H. Kerk, en met behoorlijke hulpmiddelen, tegen allerhande ſtooringen en quaade oorblazingen gekoeſtert, verdedigt, en beſchermt mogten worden. Ten dien einde hebben zy den eerwaardigen en religieuzen vader, Meeſter *Aalbert*, *Johanszoon van Haarlem*, Leeraar in de Godtkunde, als in deze zake den Vikaris van den eerwaardigen Heer en Meeſter, den Provinciaal der Karmelyten van Neder-Duytsland, voor haar zelven en voor haare nazaaten ootmoediglijk in *Chriſtus* gebeden dat hy haar, zoo als ze boven genoemt ſtaan, en haare nazaaten in 't gemelde konvent van Rotterdam onder de beſcherminge, den regel, en de order van de heilige en glori-rijke maagd *Maria* des bergs *Carmelus*, met alle en iedere voorrechten die aan gemelde order eeniger wyze vergunt zyn, goedgunſtiglijk wilde aanneemen en ontvangen. Gemelde Meeſter *Aalbert* door deze gebeden, als billijk en rechtmatig zijnde, bewogen, heeft op het gezag van den Heer en Meeſter Provinciaal voornoemd, van wien hy gelijk bleek voorhenen gemagtigt was, het gemelde konvent met de zuſteren daar toe behoorende, zoo verre als 't aan hem ſtond, in de voorſchreve beſcherming, verdediging, regel en order, in Gods name zakelijk en metterdaad aangenomen en ontvangen: onder deze voorwaarde nochtans, dat de drie eerſtgenoemde

zu-

zuſters van het Haarlemſche konvent voortaan in dit konvent van Rotterdam zullen ingelijft blyven, en de voornaamſte en beſtierſters van 't zelve zullen zijn: Ten tweede dat de gemelde zuſters zich alhier eendragtig, zoo als ze toegeſtemt hebben, zullen houden; en vergenoegt zijn met de zelfde voorrechten, vergunningen, en voorwaarden, die de voornoemde order verkreegen en ontvangen heeft; of noch, op wat wyze dat het zy, ontvangen en verkrygen zal; even eens gelijk zy die in 't konvent te Haarlem genieten: en dat ze in handen van my Notaris onderſchreven, plegtig en op ſtraffe van ongehoorzaamheit, zullen belooven dat ze niet het minſte hier tegen zullen onderneemen of eeniger wyze beſtaan: maar dat ze gehouden zullen zijn zich in alles te voegen naar de gemelde zuſters van 't Haarlemſche konvent; ten minſte in die dingen dewelke daar behoorlijk gedaan en nagelaaten worden; ten derde zullen zy . . . . alle de konventen van haar order vry en ſchadeloos houden van alle de ſchulden die zy, of haare nazaaten, zullen maaken: en zullen haar deswegen, ten bequaamen tyde, eene behoorlijke verzekering ter hand ſtellen. Gedaan in de voorſte biechtkamer van 't gemelde konvent, in 't jaar, in de indiktie, in de maand, op den dag, op de uur, onder het Pauſdom, als boven: ten overſtaan van de voorzienige en eerzame mannen, *Hugo Ruſch*, *Jakobszoon*, en *Jeroen*, *Aalbertszoon*, leeken en burgers van Rotterdam.

In 't zelfde jaar/ op S Luciaas dag, hebben de Schout/ Burgemeeſters en Schepenen der ſtad Rotterdam deze zuſters en haare

woonplaats onder hunne beſcherming genomen / en haar daar over den volgenden brief verleent:

WY Schout, Burgermeeſteren, ende Schepenen der ſtede van Rotterdam, doen cond allen luyden, hoe dat wy by gemeene overdrachte, ende om den lof ende eere Godts te vermeeren, aengenomen hebben in onſer goeder hoede ende ſonderlinge beſchermeniſſe, gelijcken onſen anderen Poorteren, *die devote Religieuſe maechden, geprofeſſyt onder den Regule van onſer Liever Vrouwen van den berch Carmeli, ende op dees tyd haer woonſtede begrepen hebbende in de Ooſtwagenſtraet, tenden die Kipſtraet.* Ende om dat die voorn. Suſteren te naerſtelicker, ende te trouwelicker voor ons, ende voor die gemeen inwonenende, ende oock voor die gemeene welvaert vander ſtede voorſz. mogen bidden: ſoo hebben wy hem ende heure nacomelingen uyt goedertiernheyt voor ons ende onſe nacomelingen, gegunt ende gegeven, gunnen ende geven alſulcke vryheden, als hier naer geſchreven ſtaen. In den eerſten, overmits dat ſy ſeer arm zijn, ende op dat die voorſeyde ſtede ende Poorteren te min laſt daer van hebben mogen, ſoo hebben wy daerom vander voorſeyde ſtede wegen, gegunt en geconſenteert, gunnen ende conſenteren voor ons, ende onſe nacomelingen, den voorſz. Suſteren ende heure nacomelingen, dat zy heuren broot winnen ſullen mogen mit ambachten, ende neringen, ſoo zy dat ſullen connen ende mogen, ende vry ſitten van alle ſchoten van exchijnſen, ende van allen anderen ongelden, in alre manieren, alſt van onſe voorvaders gegunt is, *den anderen onſe Suſteren, geprofeſſyt onder die derde*

derde Regule van Sinte Franciſcus, wonende binnen der voorſz. ſtede in 's Gravenſtraet, ſonder yemants wederſeggen. Voort ſoo hebben wy gegont ende geconſenteert, gonnen ende conſenteren, dat die voorſz. Suſteren, die nu in den voorſz. nieuwe Convente zijn, of namaels daer in weſen ſullen, alle jaren opten goeden vrydach, twee goede eerbare mannen kieſen ſullen mogen van onſen Poorteren, wie ſy willen, ende die ſullen zy ons dan aenbrengen, die ſullen wy hem ſetten, ende de ſelve mannen als dan beveling en macht geven van der voorſz. ſtede wegen, den voorſeyde Suſteren hulpelick, vorderlick, ende en onderſtant te weſen, in allen ſaeken die zy te doen zullen mogen hebben, ende ſonderlingh voor hem Recht te ſpreecken, te nemen, ende te geven, het ſy van 't gemeen Convent, of voor een ygelijck bijzonder, inden voorſz. Convente weſende, in alre manieren, gelyck zy dat ſelve zoude mogen doen, of zy tegenwoordich waren, alle dinck ſonder argeliſt. Ende want wy mit goeder gunſte, by rijpheyt van Rade, voor ons ende onſe nacomelingen, den voorſz. Suſteren ende hare nacomelingen, deſe voorſz. gratien ende vrijheden gegunt en gegeven hebben. Ende op dattet hem ende heure nacomelingen, tot eeuwigen dagen vaſt ende geſtade, ende wel gehouden mach worden, voor ons ende onſe nacomelingen: ſoo hebben wy tot eenen oirconde deſen brief beſegelt, ende onſer voorſz. ſtede groote zegel hier aen gehangen, in 't jaer ons Heeren duyſent, vier hondert, twee en tachtigh, op S. *Lucien* dagh.

Dit zelve konvent is naderhand verplaatst, en by de ſtads-veſten / daar nu het Weeshuis

ſtaat / gebzagt: dan van dit Weeshuis zullen wy beneden te ſpzeeken hebben.

Zuſters van de derde Order.

V. De zuſters / die naar den derden regel van S. Franciſcus leefden / en te Rotterdam S. Annaas zuſteren genoemt wierden / hebben hier een konvent gekreegen in 't jaar 1442. en waren gehuiſt in de s'Gzavenſtraat: Op de zelfde plaats, zegt* de la Torre, daar de Waalen t'hans preeken, en daar de Prins en Stadhouder zedert eenigen tyd gewoon is gehuisveſt te worden. Aan deze kloosterzuſters heeft de regeering van Rotterdam verſcheide vzydommen toegeſtaan.

S. Agnes klooſter.

VI. Noch zijn 'er zodanige Religieuzen geweeſt / dewelke gehuiſt waren in de Weſtwagestraat: en / om dat ze naderhand den regel van S. Auguſtyn aangenomen hebben / de Witte-zuſteren genoemt wierden. Dezelve ſtaan vermeld in den volgenden bzief van den 8 May 1460: waar in de Schout / de Burgemeeſters / de Schepenen / en de Raed van Rotterdam haar onder hunne beſcherminge neemen: en aan haar om haare armoede verſcheide voozrechten / op den voet van de voozgaande zuſteren / toeſtaan.

WY Schout, Burgermeeſteren, Schepenen, ende Raedt der ſtede van Rotterdam, doen cond allen luyden, dat wy by rade ende goetduncken van onſen goeden luyden generalick van onſe Vroetſchap, ende om den lof ende eere Godts in der voorſz. ſteden te meeren, aengenomen hebben ende aennemen in onſer goeder hoede, ende zonderlinge beſchermeniſſe, gelycken onſen anderen Poorteren, *die devote Religieuſe maechden geprofeſſyt onder der Regulen des hey-*

* In zyn Roomſch verhaal.

ligen

ligen Leeraers ſint Auguſtyns, ende op deſe tyt heure woonſtede begrepen hebbende binnen der voorſz. ſtede in de Weſtwagenſtraet, alrenaeſt Huyge van Pits huys ende erve, boven aen de noortzijde. Ende op dat die voorſz. Suſteren neerſtelycker ende trouwelycker voor ons ende voor die gemeen inwoonende, ende ook voor die welvaert onſer ſtede voorſz. mogen bidden; ſoo hebben wy hen, ende heure nacomelingen uyt goedertiernheyt, voor ons ende onſe nacomelingen, gegunt ende gegeven zulcke vryheden ende gracien, als hier nae geſchreven ſtaen. In den eerſten, overmits dat zy ſeer arm zyn, ende op dat die voorſeyde ſtede ende Poorteren te min laſt daer van hebben mogen, ſoo hebben wy daerom gegunt, ende geconſenteert, gunnen ende conſenteren voor ons, ende onſe nacomelingen, den voorſz. Suſteren ende heure nacomelingen, dat zy haer broot zullen mogen winnen mit ambachten, of mit neringen, ſoo zy dat zullen connen ende mogen, ende vry ſitten van allen ſchoten, van exchijnſen, ende van allen anderen ongelden, in alre manieren alſt van onſe voorvaderen gegunt is, *den anderen onſen Suſteren, onder die derde Regel van ſinte Franciſcus, wonende binnen der voorſz. ſtede in 's Gravenſtraet*, zonder yemants wederzeggen. Voort ſoo hebben wy gegunt ende geconſenteert, dat die voorſz. Suſteren, die nu zyn of namaels weſen zullen, kieſen zullen mogen alle jaren op ten goeden vrydach, twee goede eerbare mannen van onſe Poorteren, wie zy willen, ende die zullen zy ons dan aenbrengen, ende die zullen wy hem zetten, ende die ſelve mannen als dan bevelinge ende macht geven van de voorſz. ſtede wegen, den voorſeyden Suſteren behulpelick, vorderlick, ende een onderſtant te

wezen, in allen zaecken die zy te doen zullen mogen hebben, ende zonderlinge recht voor hem te ſpreecken, te nemen, ende te geven, het zy voor 't gemeene Convent, of voor een yegelyck byzonder in den voorſz. Convente weſende, in alre manieren, gelyck zy dat zelve ſoude mogen doen, of zy tegenwoordich waren, alle dinck zonder argeliſt. Ende want wy mit grooter gunſt, by rijpheyt van Rade, voor ons ende onze nacomelingen, den voorſz. Suſteren van ſint *Auguſtyns* Oirder, ende heuren nacomelingen, deſe voorſz. gratie gegunt ende gegeven hebben. Ende op dattet hem ende heure nacomelingen ten eeuwigen dage, vaſt, geſtade ende wel gehouden mach worden, voor ons ende onſe nacomelingen: ſoo hebben wy in kenniſſe der waarheyt deſen brief beſegelt, ende onſer ſtede groote zegel hier aan gehangen, opten achtſten dach in Meye, in 't jaar ons Heeren 1460.

Haar klooſter had den naam van S. Agnes konvent.

Achtervolgens een Delvreet van een algemeen Kapittel der Reguliere Kanonnikken / daar de Prior van Sion buiten Delft de Overſte van was / is S. Agnes konvent met het Kapittel of de vergaderinge voornoemd vereenigt geweeſt. *

S. Aachten konvent.

VII. Noch heeft 'er een S. Aechten konvent / anders het Zuſter-huis genaamd / te Rotterdam op de Kipſtraat geſtaan. Dit konvent / zoo als in den volgenden Nederduitſchen brief uytgedruckt ſtaat / is door Hugo van Putten en

* Volgens Lindeborn heeft het van ouds geſtaan onder het Kapittel van Utrecht.

deg-

deszelfs huysvrouw gesticht of ten minste begiftigt geweest in 't jaar 1472.

WY *Engel Willemsz. Adriaen Heyndrikz. Sander Jacobz. Arent Jacobz. Marytje Jacobz* dochter, *Ariaen Jacobsz.*, ende wy *Jan van Veen Jansz.* en *Ewout Hendrikz.* doen cond alle luyden, dat wy alle erffgename van *Huygo van Putte* goede, die hy en sijn wyff agter gelaten hebben, daar wy by versterfte ende ook by uytkopen in geregtigt zyn, bekennen elk voor ons selve en voor onse erve, dat al sulk bespreck als *Huygo van Putte* en sijn wyff zalr. ged. die Nonnen ende 't gemeen Convent van St. *Aagte* Clooster binnen Rotterdam besproken heeft naa inhoud der Notaris brieff en instrument die daar aff is, te weten die huysinge staande aan 't voors. Convent ende daar in, en nog vyff d'halff mergen lands leggende in *Blommersdyck* jegens die *Lazarus* Capelle over, dat wy dat den selve Convente en Clooster rustelyk en vredelyk sullen laten volgen en tot euwigen dagen laten besitten, naa inhoud en instrumenten sonder hun daar in te doen off late geschieden van ons, van onse erve off van imand anders van onsent wegen enigen hinder, stoot, moejenis off letsel in enigen manieren, des t'oirconden en want wy *Sander Jacobz.*, *Arent Jacobz.* *Marytje Jacobzdr.* selver geen zegel en hebben, soo hebben wy gebeden *Engel Willemsz.* voors. desen brieff voor ons te besegelen, en ik *Engel Willemsz.* voorn. hebbe voor myn selve en voor *Sander*, *Arent*, *Marytje* ende *Ariaen*, by toedoen van haere Voogds hand, om hun beede wille myn zegel hier aan gehangen, en ik *Ariaen Heyndrikz.* hebbe dese brieff voor myn selve besegelt, ende

ik *Ewout Hendrikz.* hebbe gebede *Jan van Veen* voorſ. dit voor my ook te beſegelen, om ſijne beede wille myn ſegel mede aan gehangen, op den ſeſtienden dag van Novembri in 't jaar ons Heeren 1472.

In 't jaar 1571 is Broeder Jan van Erpt, Prior der Reguliere Kanonniken van Eemſtein / de Kommiſſaris van dit Konvent geweeſt: Deszelfs zuſter / Lysbet, Kornelis dochter, was de moeder van 't zelfde Konvent.

De Brood-zuſteren.

VIII. **In 't jaar 1485 / den ſesden van Auguſtus, heeft de Wet van Rotterdam door den volgenden brief aan vier Broodzuſteren gegunt in ſtad te woonen: om de zieken / en andere gebrekelijke menſchen / op te paſſen:**

WY Burgemeeſteren, Schepenen ende Rade der ſtede van Rotterdam, doen kond alle luyden, hoe dat zekere devote Vrouwen, die genoemt ſijn *Brood-Zuſteren* en ons ootmoedelyk verſogt ende begeert hebben binnen deeſer ſtede ontfangen te weſen, ende een woonſtad te mogen hebben, om God van Hemelryck ende een eigelyk menſe in ſiekte ende ellende te dienen, alſo wel in peſtilentie tyden als anders, 't welk wy onſe goede luyden vande Vroedſchap opgedaan ende te kenne gegeven hebben, ende alſoo wy aanmerkende zyn dat onſe gemeente luyden van deſe goede Vrouwen wel gedient ſullen werden by dagen ende by nagten, alſoo ſy hem nu daar toe preſenteren. Soo iſt dat wy daarom by conſente ende goeddunken van onſe goede luyden van de Vroedſchap aangenomen hebben ende innemen deeze voorſz. Zuſteren, tot ten getale toe van hen vieren ende niet meer,

ten

ten zy by onſe conſente ende ook tot onſe wederſeggen, des ſullen zy hen ſelve beſorgen van huyſe ende woonſtede binnen de voorſz. ſtede daer 't hen ende ons goed duncken ſal, op dat men ſe mag weten te vinden. Behoudelyk dat zy gehouden ende verbonden ſullen weſen tot alle ſieken en alle ellendige menſchen te gaan, daar men ſe begeert by dage of by nachten; die te trooſten, te heffen ende te leggen, alſoo wel in peſtilentie tyden als tot andere, niemand te weygeren nog aff te gaan, off enig gelt te eyſchen, anders als dat men hen gunt off geven wil, ende die niet en hebben te geven, die te dienen om Gods wil. Ende vorders om de arme Zuſteren voorſz. te bedenken, ſoo iſt, dat wy by rype raden ende gemene overdragten voor ons ende onſe nakomelingen, hen ende hare nakomelingen gegunt en vander voorſz. ſteede wegen gegeven hebben, gunnen en geven hen tot onſe wederſegginge, voor haar vryheyt van de bier accynſe een pond groot vlaams s'jaars te betalen, alle jaren op St. Laurys dag: ende daar toe ſullen zy vry weſen van alle waken, ſchooten en ongelden, alle ding ſonder argeliſt. Des t'oirconde hebben wy deſen brieff bezegelt ende der voorſz. ſtede zegel van zaaken hier aen gehangen in 't jaer ons Heeren 1485. op den ſesden dag van Auguſto.

Van de kapellen / die te Rotterdam geſtaan hebben / zijn de volgende tot onze kennis gekomen:

S. Andries kapel. **S. Andries kapel / anders ook genoemd de kapel** van de ſeven Slapers, **dewelke voor S. Laurens kerk is gebouwt / en op den hoek van de Leeuwenſtraat en het Hoogzand heeft geſtaan.**

ſtaan. Doch in 't jaar 1423. is deze kapel afgebroken.

S. Sebaſtiaans kapél.

S. Sebaſtiaans kapel heeft in de Lombaardſtraat geſtaan / wiens opbouwing begonnen is in 't jaar 1499. Met deze kapel heeft den Paſtoor der parochiekerke ſomwylen te krakeelen gehad / als niet verſtaande / dat 'er gepreekt / ja behalven de Zondagen / Mis gelezen zoude worden. Over eenige jaaren hebben de Schotten hunne vergaderingen in deze kapelle gehouden: t'hans wordze ſomwylen tot het doen van openbaare oraatzien gebruykt.

S. Lysbets gaſthuis.

Ook heeft 'er te Rotterdam meer als een gaſthuis geſtaan. Als voor eerſt S. Lysbets gaſthuis / van wiens oprichtinge geen beſcheid gevonden word. Het heeft / zoo als ſommigen althans giſſen / geſtaan ter plaatze daar het Stadhuis tegenwoordig ſtaat: doch volgens anderen zou het op de plaats van het tegenwoordig Oudwyfjes huis geſtaan hebben.

Dan was 'er een S. Antonis gaſthuis / zijnde geſticht op den dag van Mariaas Hemelvaart / in 't jaar 1437. In 't zelfde jaar heeft de Regeering van Rotterdam verſcheide gunſten en voorrechten aan 't zelve gaſthuis verleent / en den volgenden brief daar over uytgegeven:

WY Schout, Burgermeeſters, Schepenen ende de Rade en gemeene Vroetſchap binnen der ſtede van Rotterdam, doen condt allen luyden, want die gemeene Gilde-broeders vant ſint *Anthonis* gilde binnen onſer ſtede, op heur zelfs coſt, geſtigt ende gemaekt hebben in der eeren Godts, ende des heyligen Confeſſoris ſint *Anthonis*, ter armen behouf, een Gaſthnys: ſoo hebben wy eendrachtelyck van onſer voorſz. ſte-

ſteden wegen, om oirbaar ende proffijt des ſelven Gaſthuys van gratie, den voorſz. Gaſthuyſe gegeven, ende geven, zulke privilegien ende vryheden, als hier naa geſchreven ſtaan. In den eerſten, dat die inwoonende van den Gaſthuyſe voorſz. exchijſe vry drincken zullen, in den voorſz Gaſthuyſe, een kinneken biers ter weecke. Voort zoo wat arme luyden zyn, 't zy van binnen of van buyten, legervaſt werden in 't Gaſthuys voorſz. ende daar in ſterven, die niet en zyn Broederen of Suſteren in ſint *Anthonis* gilde, dat alle die luyden goede, groot ende cleyn, roerende ende onroerende, ende onwerende ſulcks als die achterlaten, zullen commen ende erven, d'een helft aan onſe ſtede Gaſthuys, ende d'andere helft aan den Gaſthuyſe voorn. Maar waart dat eenige van den Broederen of Suſteren van ſint *Anthonis* gilde ſtorven, in den Gaſthuyſe voorſz. zoo zoude alle hare goede blyven in den Gaſthuyſe voorſz. alleen zonder yemants natalen, alle argeliſt uytgeſcheyden. Ende om dat wy deze voorſz. privilegien ende vryheden den Gaſthuyſe voorſz. tot eeuwigen dagen gehouden willen hebben, in alre manieren als voorſz. ſtaat: zoo hebben wy onſe voorſz. ſteede groote zegel aan dezen brief gehangen. Gegeven op onzer Vrouwen avondt *Aſſumptio*, in 't jaar ons Heeren duyſent, vier hondert, ſeven ende dertich.

Eindelijk heeft in den Oppert een S. Jakobs gaſthuis/ met eene kapelle daar aan/ geſtaan: 't welk den 8. van Februarius 1455. geſticht is door Adam Janszoon Stoppelmans: na dat Petrus van Gouda, Paſtoor van Rotterdam / zijne toeſtemming tot de opbouwing van dat gaſthuis

huis al verleent had den 21 Mey 1450. Deze toestemming was ook in 't zelfde jaar bevestigt door den Bisschop van Utrecht Roelof van Diephout: 't welk wederom door eene toestemminge van Gysbert van Reymade bekrachtigt is in 't jaar 1496. De eerste steen/ ter opbouwinge van de kapelle/ wierd geleit in 't jaar 1497.

Het benoemen tot gemelde kapelle is in 't jaar 1481 gegeven aan de Dekens van het voornoemde S. Jakobs gilde: 't welk voor 't oudste gilde van de stad word gehouden. Het vergeeven heeft den Abt van S. Paulus Abdye te Utrecht van ouds toegekomen. Naderhand is het recht van begeeven aan de Dekens van S. Niklaas gilde/ en aan de Regenten van S. Lysbets gasthuis/ opgedragen.

De kapel van dit gasthuis is in een burgershuis verandert: en het kerkhof/ 't welke vry groot was/ is ook met burgershuizen betimmert. De renten van S. Jakobs gilde zijn den 27 Augusti 1584 het Weeshuis toegewezen. Van dit S. Jakobs gasthuis heeft de S. Jakobs straat haare benaaming tot noch toe behouden.

Weeshuizen. Behalven het H. Geest-huis/ en 't oude gasthuis/ is 'er te Rotterdam een nieuw Weeshuis opgerecht; ter plaatze daar het konvent der Augustijner-nonnen van ouds had gestaan.

Tot het oprechten en begiftigen van dit gasthuis had de Regeering van Rotterdam eene lotery toegestaan; en aan 't zelve meer andere gunsten verleent; zoo als die in den volgenden Nederduitschen brief begreepen staan:

Naar-

NAardien myn Heeren de Burgermeeſteren, Schepenen, Treſoriers, mitsgaders gemeene Raden en Vroedſcappen der ſtad Rotterdam, de Meeſters vande arme weezen binnen der ſelver ſtede ten behouven van de ſelve kinderen gegunt ende gegeven hadden de Kerck ſtaande inde *Weſtwageſtraet* alhier, eertyts toebehoort hebbende de *Witte-Suſteren*, met zekere huyskens ende erff daar aan behoorende, zoo verzogten de voorſz. Weeshuys-Meeſters, dat die vande Gerechte der voorſz. ſtede gelieven wilde haar luyden te conſenteren 't oude Weeshuys, ſtaande aan de Zuytzyde van de *Hoogſtraet* in 't *Weſtvierendeel* alhier, ten meeſten oirbaer ende proffijt vande voorſz. Weezen eerſtdaags te mogen vercoopen, het nieuwe Huys ofte Kerck haarluyde gegeven te doen maken ende bequamelyk repareren tot een Weeshuys off Woonhuys der ſelver Weeſen, en daar toe te mogen opzetten een Loterye van zilverwerck, mitsgaders te genieten van elke Virtel corens dat alhier vercoft werd twee penn. Hollants van elke kraam off ſtalle des dingsdaags ofte marctdaags alhier op 't Martvelt ſtaande, een oortſtuyver, en dat tot bezem gelt en andere behouften om het Marctvelt ſchoon te houden.

Myn Heeren den Baillin, Schout, Burgermeeſteren, Schepenen ende Geregten der voorſz. ſtede van Rotterdam, bevindende 't zelve verzoek niet onredelyk te zyn, maar grootelyx te ſtrecken tot voordeele vande voorſz. Weezen, hebben zyluyden (als voorſtanders vande voorſz. Weezen) de voorſz. Weeshuys-Meeſters geconſenteert en toegelaten, conſenteren en laten toe mitsdezen, dat zy 't voorſz. oude Huys eerſtdaags zullen te coop ſtellen en vercoopen, ten mee-

meeſten oirbaar en proffijt vande Weeskinderen, en de gereede penn. daar af comende te beſtrecken tot opbouwinge ende hermakinge van het nieuwe Weeshuys inde *Weſtwageſtraet*, ende de toemakinge vande woonplaatſe en toebehooren van dien, ende om 't ſelve te beter te volbrengen, conſenteren voorts deſelve Meeſters in den name als boven, binnen dezer ſtede op te ſtellen zekere Loterye van Silverwerk tot alzulke pryze alſt hen-luyden goed dunken zal, en ſy ſullen konnen bekomen. *Item* dat ſy van nu voortaan van een Virtel corens dat binnen deſe ſtad in zacken vercoft zal werden, ſullen genieten ende ontfangen twee penn. Hollants; Zullen mede ontfangen van elke kraam off ſtalle die des dingsdaags off marctdaags op 't Marctvelt alhier voortaan ſullen werden geſtelt, een oort-ſtuyver, en dat tot onderhout vande beſemen en diergelyke behoufften 't Weeshuys nodig zynde, om 't Marctveld deſer ſtede ſchoon te houden, en dit geduerende tot wederzeggens toe van myn voorſz. Heeren. Gedaan ter Raatkamer der voorſz. ſtede van Rotterdam op den 28 Juny Anno 1578.

Me preſente J. de la Ryve.

In 't zelve handſchrift ſtaan noch eenige ordonantzien; dewelke door de gemelde Regeering ten behoeve en welwezen van dit Weeshuis zijn gemaakt.

Melaatshuis. Noch heeft 'er aan de Schie een Melaatshuis met eene kapelle geſtaan; 't welk nu verandert is in 't zoogenaamde Proveniers-huis.

Behalven de voorgemelde Paſtoors en Zielbeſtierders hebben de Paders Jeſuyten daar ook zedert langen tijd eene ſtaatzie opgerecht.

Eerſt

Eerst was'er een in de gemelde staatzie gekomen: dewelke eenigen tijd daar na een helper heeft gekreegen. Doch als de Jesuyten genootzaakt wierden het land te ontruimen; zijn 'er twee Minnebroeders uyt Brabant in hunne plaats gekomen.

Noch heeft Rotterdam op de geboorte van verscheide deftige en geleerde mannen te roemen: van dewelke wy maar de volgende zullen opgeeven. Aanzienlijke en geleerde Rotterdammers.

Aernout Kievit, uyt eene Burgemeesterlijke familie geboren / Leeraar in beide de Rechten / heeft een boek in druk (Catholijk Memorieboek) over de geloofs-verschillen geschreven: en den naam van Turano Vekiti, dewelke zijn eigen naam by letterkeeringe beduid / daar voor gestelt. In dit werkje heeft hy de verschilpunten tusschen de Katolijken en Protestanten op eene korte en beknopte wijze verhandelt. Ook is het voor de vyfde maal / en met merkelijke byvoegzels / te Loven gedruckt by Bernardus Masius. Tegen 't zelve werkje / 't welk zedert langen tijd door de handen der Katolijke leeken wandelt / heeft Pieter Kabeliauw, vermaard Predikant / in 't jaar 1661. met grooten nadruk geschreven. Het is jammer dat onze Kievit, dewelke waarschijnlijker beter kennis van de rechten als van de kerkelijke oudheden had / tusschen de bondige bewyzen / die hy voor 't oude geloof bybrengt / eenige bewijzen heeft laaten loopen / dewelke zoo zeer niet en klemmen: en dat hy / met zich van de verdichte brieven der eerste Pauzen of de onechte werken der Oudvaderen te bedienen / somtijds tegen zijnen bestryder te kort schijnt te schieten. Doch dezen roem der wederpartye hebben de geschil-

schry-

schryvers van onzen tijd / die de zaak wat fijnder behandelt hebben / tenemaal verydelt. Vorders is Kievit gestorven in 't jaar 1648. en was vermaagschapt aan

Adriaan en Pieter Walenburg, volle Broeders; en insgelijks uyt een Burgemeesterlijk geslagt geboren: dewelke het welvaren van hun vaderland buitenslands behartigt hebben. Want dewijl hun yver in hun eigen vaderland beknibbelt wierd / en Wachtelaar, de Vikaris van Rovenius, hun voorneemen van een nieuwe vergadering te Rotterdam opterechten niet goedkeurde / zijn zy naar Duytsland getrokken; * en hebben eenigen tijd te Dusseldorp gewoont. Daar zijn zy / door de beheering van eenige Onkatolijken / by den Vorst van Nieuburg en by deszelfs Hovelingen in kennis en aanzien geraakt.

Van Dusseldorp zijn zy naar Keulen gereist: welke stad Adriaan tot zijne vaste woonplaats heeft gekozen: en 'er Kanonnik van de hoofdkerke is gworden. In 't jaar 1661 / na de dood van Heer Stravius, is hy tot Suffragaan of Wybisschop van den Keurvorst van Keulen verkoren / en tot Bisschop van Adrianopolen ingewijdt. Petrus heeft zijne woonplaats te Ments genomen; heeft daar eene Kanonnikdy en het Oetenschap van S. Pieters- en noch eene Kanonnikdy in S. Victors kerke gekregen: Niet lang daar na is hy Wybisschop van Ments gewoorden / en Bisschop van Mysie gewijdt: en als zijn broeder wegens zwakheit afstand van zijne waardigheit had gedaan; is hy tot Wybisschop van Keu-

* Dit hebben wy ten deele uyt het tweede deel van het Latijnsche Batavia Sacra getrokken. *Vertaalder.*

len /

len / en Kanonnik van de Metropolitaansche kerke gekozen.

Tot die aanzienlijke posten verheven zijnde / hebben zy den gemeenen trant van veele Kanonnikken niet gevolgt / met het kooz en de getijden te verwaarloozen; langs de straaten te zwieren / de stad op en neer te loopen / op de jagt te gaan / te teeren en te smeeren / enz. Maar zy waren Kanonnikken met den naam en de daad / en leefden op zijn Kanonniks: behartigden hunne bedieninge / beblijtigden het gebed en de leezing / pasten op zich zelven en op hunne kudde / zozgden vooz den welstand hunner ebennaasten / trachtten een iegelijk te stichten / en op den weg der deugden en ten hemel vooz te lichten. Zy leeven op zijn Kanonniks.

En dewijl zy de Godtgeleerdheit meesterlijk verstonden / en vooz al op de geloofsverschillen afgerecht en daar in van jongs af opgequeekt waren / hebben zy op het spooz van den behenden P. Veron veele werken over de zelve geloofsverschillen uytgegeven. Die geschillen hebben zy zoo bondig en naar de rechte regelen verhandelt / dat zy aan de voozgaande Schrijvers den loef afgewonnen / en aan de volgende den rechten weg aangewezen hebben. Dit is ons zeggen niet: de deftigste Godtgeleerden van onzen tijd / en daar onder Antonius Arnaldus, die op dit stuk wel een dubbelde stem zou verdienen / hebben hun deze getuigenis gegeven. Alle deze geschriften / dewelke dikwils by stukken uytgekomen / en aan de voornaamste Katolijke Vorsten van Duytsland opgedragen / ja zelfs vooz een gedeelte op hun verzoek geschreven waren / zijn eindelijk in 't jaar 1670 by malkander in twee folianten Schrijven over de geloofsverschillen.

uytgegeven. Veele luiden van groot aanzien / en daar onder een doorluchtig Vorst van Hessen / zijn door het leezen van deze werken weder tot de eenigheit der Kerke geleert; oft ten minste in 't oude geloof wonderlijk versterkt. Onder anderen is ook hun volle neef Jakob Roos, de oudste zoon van den Advokaat Hendrik Roos en van Margareta Kievit, door het leezen van dezelve geschriften zodanig getroffen / dat hy tot ieders verwondering openbaare belijdenis van 't Katolijke Geloof heeft gedaan.

Zelfs is Adrianus door den Keurvorst van Keulen in staatszaken gebruikt / en benevens Johan Aarnout van Bouchorst over het bewind van Rhijnberg naar den Haag gezonden. Ook heeft hy de Wijdinge van de twee Pausselijke Vikarissen / Boudewijn Kats en Johan van Neerkassel, als een der helpende Prelaten bygewoont. Petrus heeft ook zijn goed hart voor de Hollandsche Geestelijkheit getoont: en geene moeite gespaart om de geschillen tusschen dezelfde Geestelijkheit en de Religieuze Zendelingen by te leggen. Ten dien einde heeft hy ook / den 24 van December 1643 / een wijdloopigen brief aan den Keulschen Nuncius geschreven: en daar in met grooten lof van de Geestelijkheit gesproken. In eenen brief aan den Bisschop van Kastorie / geschreven den 9 May 1674 / roemt hy zeer het oordeel / 't welk de gemelde Kerkvoogd over de zoogenaamde Heilzame vermaningen tot de onbescheide vierders van de Allerheiligste Maagd had gestreeken.

Het moet ook niet verzwegen worden / dat ze ses beurzen voor hunne landsgenooten gesticht

sticht hebben. Onder het benaarstigen van zoo veele heilzame werken is Adrianus te Keulen gestorven den 11 van September 1669. Ruim ses jaaren daar na / te weeten den 21 van December 1675 / is Petrus zijnen broeder naar het ander leven gevolgt. Zy zijn beidegaar / zoo als ze by opterssten wille besproken hadden / zonder pracht by de Oratooren begraven.

Aarnout, bygenaamd Gerloven, een Rotterdammer / Deken / Leeraar in de Godtsgeleerde / en Reguliere Kanonnik te Groenendale buiten Brussel / heeft verscheide boeken geschreven: dewelke by Valerius * Andreas opgeteit staan. Hy is te Groenendale gestorven den eersten Augusti 1442.

Desiderius Erasmus, een man van wiens groote geleertheit de gansche wereld waagt: en die onder de Geleerden zelf een wonder van geleerdheit is geweest. Zeker Fransch Schrijver heeft in 't jaar 1688 een geschrift in de Fransche tale uytgegeven / om de rechtzinnigheit van Erasmus op het stuk van 't geloof te verdedigen; en onder deszelfs afbeeldsel deze zinspreuk / die hy dikwils in den mond had / laaten drukken: Noit zal ik de meester van doolinge, of de aanleider van opstand zijn.

Jakob Kools (op zijn Latijnsch quansungs Jacobus Brassica) de neef van Reinier Snoy, heeft eenige schriften uytgegeven / dewelke ook in de Nederlandsche Boekzaal van Valerius Andreas vermeldt worden.

Willem Diemens, te Rotterdam gebooren / maar uyt een Geldersch geslagt afkomstig / Leeraar in beide de Rechten / heeft aanzien-

* In Biblioth. Belgica.

lijke eer-ampten in zijn leven bekleedt / en zich zelven een naam door zijne schriften gemaakt. Oud en blind geworden / en daar by door al 't werken afgesloofd / is hy uyt de wereld vertrokken in 't jaar 1583.

AANTEKENINGEN.

1. Hier zietmen hoe dat het afkoopen van eenige dieren, of wat het was 't welk jaarlijks opgebragt moest worden, ook plaats gehad heeft buiten de leenen. Hoe dat zodanige zaken, op zeker geld gezet, en een roode Sperwer met eene gulden, een jachthoorn met eene gulden 10 stuivers, een paar wapenhandschoen met eene gulden vier stuivers, een roode Havik voor 3 gulden 10 stuivers, enz. konden afgekocht worden, staat in 't H. Rooms-Hollandsch Recht van *a Simon van Leeuwen*, en by *b Neostadius* naukeurig opgegeven.

2. De reden, waarom de Barbiers of Heelmeesters een outaar ter eere van de HH. *Cosmas* en *Damianus* gesticht hebben, is niet verre te zoeken: want deze Heiligen, dewelke een grooten naam in Gods kerke verkreegen hebben, zouden naar het schryven der Legenden ook Geneesheeren en Heelmeesters zyn geweest. En om dat zy de menschen voor niet hielpen, wierden zy *Anargyres*, dat zoo veel is als geldeloos, genoemt. Ik zegge, naar het schryven der Legenden: want zekerder beschryvingen van hun leven heeft men niet: en de geleerde *Tillemont* en *Baillet c* hebben zeer wel aangemerkt dat de fabeldichters geen een leven zodanig met hunne verdichtzelen opgesmuckt of liever ontciert en ontluistert hebben, als dat van de HH. *Kosmas* en *Damianus*. Dat ze gebroeders zyn geweest; de Genees- en Heelkunde voor niet geoeffent, en het Christen geloof met hun bloed bezegelt hebben, daar valt niet of weinig tegen te zeggen. De Grieken, als of zy deze Heiligen niet

a 2. Boek 16. Deel.
b De feudis Holland. c. 7.
c Op den 27 van Sept.

ge-

genoeg konden vieren, hebben t'hunner eere drie verſcheide feeſtdagen gehouden: of, om beter te ſpreeken, van een paar Heiligen hebben zy drie paaren gemaakt. Alle de drie paaren, zoo als zy ons weeten te vertellen, waren broeders, alle drie Artzen en Heelmeeſters, alle drie *Anargyri*, of geldelooze. De eerſte zouden gewoont hebben, en gemartelt zyn, omtrent Romen. De tweede zouden geleeft hebben, en hun eigen dood geſtorven zyn, in Aſie. De derde, in Arabie geboren, zouden met noch drie andere broeders de martelkroon verdient hebben in Cilicie. Echter hebben verſcheide geleerden, ja *d Papenbroek* en *Bona e* zelf, al veel over hoop gehaalt om het onderſcheid der gemelde drie paaren aantewyzen, en alle die *Koſmaſſen* en *Damianuſſen* als uyt malkander te ontwarren. Maar ik moet het bekennen, drie paaren gebroeders, alle drie *Koſmas* en *Damianus* genoemd, alle drie voor Artzen en Heelmeeſters ſpeelende, alle drie ongeneesbaare ziekten en quaalen geneezende, alle drie *Anargyri*, en geen rooden duit voor hunne moeite begeerende: en dit ſlegts door eenige Grieken verhaald, dat ſchijnt op een gezond oordeel af te ſtuiten. Althans ben ik bly dat ik zulke voorgangers, als *Tillemont* en *Baillet*, gevonden heb; en de eerſte niet behoef te zyn in het afkeuren van alle die *Koſmaſſen* en *Damianuſſen*. Dat 'er evenwel een zodanig paar van heilige broeders is geweeſt, hoewel van hun leven niet veel met zekerheit te vertellen valt, is buiten geſchil. Want te Konſtantinopolen is al heel vroeg, en zoo men meent onder den jongen *Theodoſius*, eene kerk hun ter eere getimmert. Veel laater is ze zekerlijk niet opgebouwt: want onder *Iuſtiniaan* was ze door ouderdom al zoo bouvallig geworden; dat hy genootzaakt was, wilde hy eene kerk van SS. *Coſmas* en *Damianus* in zyn rijkſtad behouden, een nieuwe kerk opterechten.

2. Zoo wierd dan aan de Preekheeren niet alleen toegeſtaan de lichamen der geenen, die zulks begeert hadden, in hunne kerk of in hun klooſter te begraven, maar ook de uytvaart of lijkſtaatzien te verrichten. Iemand zou lichtelijk denken dat het leſte een

d In Maio pag. 664.

e Bona de Rel. Liturg. l. 2. c. 12.

gevolg is van het eerſte: en dat de lijkſtaatzien, ter plaatze daar het lichaam begraven wierd, gedaan moeſten worden. Doch dat was geen vaſte wet: en de uytleggers *f* der geeſtelijke wetten leeren ons dat het recht van begraaffeniſſe, en het recht van de uytvaart te houden, twee onderſcheide zaken zyn, en voor twee onderſcheide zaken gehouden worden: en by gevolg al heeft zekere kerk, of zeker klooſter, het recht verkreegen om de lichaamen te begraaven, dat ze daarom noch niet gerechtigt zyn om de lijkſtaatzien te verrichten. Beide die rechten koomen de Parochikerk oorſpronkelijk en van rechts wege toe. En by gevolg, al word het eene aan zekere kerke medegedeelt; daarom volgt aanſtonds niet dat het andere, indien het niet uytgedrukt is, ook medegedeelt word. Ja de Pauzen *g* zelf, als zy het recht van begravinge aan eenige klooſters en kerken mededeelden; hebben doorgaans de gemelde vergunning door deze of diergelijke woorden bepaalt. *Behoudens nochtans de gerechtigheit van die kerken, van dewelke de lichamen der overledenen genomen worden.* Door die kerken, *van dewelke de lichamen der overledenen genomen word*, hebben de Pauzen volgens de uytlegging van alle Kanoniſten geene andere als de Parochikerken verſtaan.

Hier uyt is een andere gewoonte gevolgt; dewelke noch ten huidigen dage in Vrankrijk *h*, en in verſcheide kerken van 't katolijke *i* Nederland, onverbreekelijk word onderhouden. Namentlijk dat de lichaamen der overledenen, dewelke by de Monnikken ſtaan begraven te worden, eerſt gebragt worden naar de Parochikerk; en dat daar de zielmis word gezongen. Dit ſteunt hier op dat de zielmis, volgens een oud gebruyk, en zoo als de *Ordo Romanus* duidelijk getuigt, altijd in tegenwoordigheit van het doode lichaam wierd gedaan; 't welke, zoo als by *Onuphrius k Panvinius* onwederſprekelijk bewezen

f Van Eſpen in Jus Can. part. 2. tit. 38. c. 5.

g Ibid.

h Vide Mathieu Benvelet *Inſtruct. ſur le Manuel pag.* 379. Fevret de abuſu l. 4. c. 8. n. 5. & 6.

i v. Eſpenium ut ſupra.

k Onuphr. Panvin. de ritu Sepeliendi c. 10. & 11.

ſtaat,

ſtaat, ook gebruikelijk is geweeſt in de eerſte kerke. Doch / mettertijd is de gewoonte allengskens ingekropen dat de zielmis gelezen of gezongen wierd, al was het lichaam niet tegenwoordig in de kerk. En dus is het ook toegelaten, of met oogluikinge aangezien, dat zodanige lichaamen regelrecht gebragt wierden ter plaatze daarze begraven wierden: ſchoon dat de zielmis noch al in de Parochikerke wierd gelezen. En dit heeft noch plaats in verſcheide kerken van 't gemelde Nederland.

4. Het geen hier bedongen word dat de Dominikaanen of Preekheeren hunne namiddagſche predikaatzien ge-eindigt moeſten hebben voor twee uuren, is noch een overblyfzel van 't oude Parochirecht: te weeten, dat de geloovigen gehouden waren de predikaatzie van hun eigen Paſtoor, en in hunne Parochikerke, te gaan hooren; en de kerkdienſten van dezelfde Parochikerke by te woonen.

Om een recht begrip van dit verſchil te hebben, dient men hier omtrent iets van de vroeger en laater kerktucht te weeten. Dat de Paſtoors zekerlijk voor de rechte en eige Zielbeſtierders van hunne Parochianen moeten gehouden worden, is buiten geſchil. *De Heeren Paſtooren*, zegt [m] *Gerſon*, *zyn volgens de eerſte inſtelling van* Chriſtus *de mindere Prelaaten en Kerkvoogden van hunne kerk: en het koomt hun volgens hunne ſtaat toe te preeken, de biecht te hooren, de kerkelijke Sakramenten volgens den eiſch van hunne ſtaat, en van den ſtaat hunner onderdaanen, te bedienen.* En 't is ook uyt dien hoofde dat de Paſtoor in de geeſtelijke [n] Rechten, ten aanzien van zijne onderhoorige gemeente, genoemt word *de eigen Prieſter*. En dit is onder de Roomskatolijken noit in twyfel getrokken. Om die reden is het aan de Monnikken meer als eens verboden, zich in de kerkharderlijke bedieningen te ſteeken. In de Synode van Poitiers gehouden in 't jaar [o] 1100, daar de Legaat van *Paſchalis* II. de plaats van Voorzitter bekleede, worden

l Eſpenius ibid.
m Gerſon de poteſt. Eccleſ. conſ. 12.
n Cap. utriuſque Sexus ext. de Pænit. & Remiſſ.
o Tom. 10. Concilior.

alle kerkharderlijke bedieningen, als het doopen, het preeken, het biecht hooren, aan de Monnikken opgezeit. Insgelijks heeft *Alexander* II. *p* aan de Monnikken, zelfs van *S. Benedictus* order, bevolen in hunne kloosters te blyven; en zich met het preeken geenzins te bemoeyen: *Het past den Monnikken niet*, zegt *q Gillebertus* Bisschop in Ierland, *te doopen, de Kommunie uyt te reiken; of eenige Sakramenten aan de leeken te bedienen; ten zy dat ze in gevalle van noodzakelijkheit het bevel des Bisschops gehoorzaamen: want hun beroep is, alle wereldsche zaken daar te laaten, en zich met Godt alleen in het gebed op te houden.* Evenwel hebben de Monnikken van tyd tot tyd de handen aan de harderlijke bedieningen geslagen: *Die quaade laatdunkentheit der Monnikken*, zeit Paus *r Paschalis* II. *keuren wy volkomentlijk af; en wy verbieden hun den doop in hunne kloosters na deezen te bedienen; of, om de zieken te bezoeken, uyt hunne kloosters te gaan; of boetpleegingen aan het volk op te leggen.* Paus *Calixtus s* II, die anders goed Monniks was, *Eugenius t* III, *Gregorius* IX, en meer andere Pauzen hebben dezelfde taal gehouden. Ezenwel hebben de Monnikken, door wat inzigt zal ik nu niet onderzoeken, hunne handen niet konnen t'huis houden. Waar toe zekerlijk veel geholpen zal hebben, dat de Bisschoppen en Pastoors, dewelke liever hunne inkomsten op haalden, en hun geld natelden, en 'er ook dikwils bequaamer toe waren, dien arbeid aan de Monnikken wel hebben willen overgeeven. *Eertyds*, het zyn de woorden van *u Nicephorus Chartophilax*, *moest men by de Bisschoppen gaan, en zijne geheimen aan hen openbaaren, om ontbonden of doorgezonden te worden. . . . Maar de Bisschoppen, van al dien arbeid afziende, en al dat getalm en prevelen moe, hebben dien arbeid op de Monnikken geschoven.* Ja de Monnikken hadden de Biechtstoelen by de Grieken en in het oosten zoda-

p Apud Yvon. Carnut. Decret. part. 7. c. 151.
q De statu Eccles. in Sylloge Epistolar. Hibernic.
r In Epist. ad Berardum Marsorum Epist. apud Ugell. Ital. sacr. t. 1. p. 963.
s In Concil. Lateran. Anni 1123. can. 17.
t Decr. l. 3. tit. 37. c. 1.
u In Epist. ad Theod. Monach.

nig

nig ingenomen voor de twaalfde eeuwe, dat *Theodorus Balſamon*, Patriarch van Antiochie, als iet byzonders verhaalt *x dat hy aan de wereldſche Prieſters te Antiochie verlof gegeven heeft om biecht te hooren, en de zonden te vergeeven, tegen de gewoonte van de Konſtantinopolitaanſche en andere kerken.* En de Griekſche Keizer *Boudewyn* I heeft de Grieken in zeker edikt beſtraft, dat by hen de Monnikken alleen in 't bezit waren van de zonden te vergeeven en op te houden; zonder dat de wereldſche Prieſters daar in gebruikt of gekent wierden. Ja de Kardinaal *Iacobus de Vitriaco y* durft het verlies en de verwoeſting van Jeruſalem wel ten deele toeſchryven aan de Monnikken; om dat zy zich de harderlijke bedieningen tegen alle recht en reden aanmatigden: *Want*, zegt hy, *het ampt der Monnikken is te kermen en te bidden; maar niet de Sakramenten aan de leeken te berechten.* In de Weſterſche kerke is het juyſt zoo grof niet toegegaan: maar uyt al dat verbieden der Pauzen, 't welk doorgaans op de klagten der Biſſchoppen is geſchiedt, blijkt genoeg dat zy daar ook op alle gelegendheden paſten, en de kans al dikwils ſchoon hadden, om al dieper en dieper in die bedieningen te kruipen. Over die eerzucht der Monnikken hebben de Biſſchoppen al dikwils hunne klagten hemelhoog laaten hooren. Onder anderen heeft *Stephanus z*, Biſſchop van Doornik, zeer weemoedig daar over geklaagt. Maar, gelijk we gezeit hebben, als de Monnikken het al te grof maakten, wierden zy doorgaans door Pauſſelijke Brevetten beteugelt: en wierd hun wel ſcherpelijk verboden de biecht in hunne kerken te hooren, of het Sakrament des outaars aldaar te bedienen: welke gewoonte, gelijk de Abt *Philippus a* getuigt, tot de tyden van S. *Bernardus* toe ſtand heeft gehouden. Verſcheide Monnikken, die de waarheit recht uyt durfden bekennen, hebben dit duidelijk genoeg toegeſtaan.

De zoogenaamde witte Monnikken hebben aan de zwarte Monnikken in de twaalfde eeuwe meer als

x Ad Canon. Apoſt. cap. 52.
y Hiſt. Orient. cap. 71.
z Stephanus Tornac. ep. 200. nunc 184.
a De continent. Clericor. c. 83.

eens verweeten dat zy de eerſtelingen en tienden, die de kerkelijke perſoonen toequamen, naar zich getrokken hadden. Die rechten, zeiden zy, koomen de kerkelijke perſoonen toe, de welke den Doop moeten bedienen, het woord des Heere moeten preeken, en al 't geen ter zaligheit der zielen dient moeten verrichten. De eerſtelingen, zeiden zy vorder, en de tienden zijn hun gegeeven, op dat zy met geene wereldſche beſlommeringen belemmert zijnde, de kerkelijke ampten des te vaardiger en vryhartiger zouden bedienen. Maar gylieden, zeiden zy, hoe kont gy u die rechten aanmatigen, daar gyl. die kerkelijke bedieningen niet moogt verrichten? Heeft *Petrus Cluniacenſis*, die het voor de Monnikken opnam, daar op geantwoordt dat het hun immers vry ſtond de kerkelijke ampten te bedienen? Geenszins. Om iets ter verdediginge der Monnikken by te brengen, zeide hy dat zy, hoewel zich geenszins met het berechten der Sakramenten bemoejende, echter voor de zaligheit der menſchen zorgden door hunne gebeden en nachtwakingen. Of dit antwoord ter zaake diende, of niet, daar zullen wy niet in treeden. Wy hebben tegenwoordig genoeg aan de belijdeniſſe van *Petrus Cluniacenſis*, dat de Monnikken niet bevoegt waren tot de Kerkharderlijke ampten.

Het welke alles aldus verſtaan moet worden; dat de Monnikken evenwel van tijd tot tijd om verſcheide inzigten gebruykt wierden, om te preeken, en andere Kerkharderlijke bedieningen waar te neemen. Wy hebben reeds aangemerkt dat de Biſſchoppen zelf, om een gemakkelijker en zorgeloos leven te hebben, het preeken en andere bedieningen dikwils op de Monnikken lieten ſtaan. By gebrek van andere Prieſters wierden de Monnikken ook om hulp aangeſproken. En om die reden meenen ſommigen dat de Abdy van Cava [b], al in 't eerſte begin van haare opkomſte, veele Parochikerken te bedienen heeft gekreegen. Ook hebben ſommige Biſſchoppen, als de wereldſche Prieſters het te bont maakten, of niet genoeg voor hen wilden opzitten, of naar hunne bevélen niet en luiſterden, de Monikken gemagtigt om de kerkelijke bedieningen te verrichten. Dus heeft S. *Anſelmus* in 't

[b] Chronicon Cavenſe in Ital. Sacr, tom. 1.

begin

begin der twaalfde eeuwe, om dat de Prieſters in Engeland hunne wyven of byzitten niet begeerden door te zenden, verſcheide kerkelijke bedieningen aan de Monnikken opgedragen. Dus is het nu en dan geſchiedt, 't zy om dezelfde en andere redenen, 't zy om dat de genegendheit van ſommige Pauzen naar het Monnikkendom helde, dat 'er ook wel Dekreeten [c] voor de Monnikken zijn uytgekomen.

Maar zedert het opkomen der Bedelende Orders zijn de hekken als verhangen: en men ziet de kerken der Monnikken in de Katolijke landen alzoo opgepropt van volk, en meer bezet met biechtſtoelen, als de Parochikerken. Het is uyt de hiſtorien bekent hoe dat de Kerk, niet lang na de opkomſte der laatſtgenoemde Monnikken, als in vuur en vlam geſtaan heeft door het krakeelen der zelve Monnikken met de wereldſche Prieſters. Maar de Monnikken, zegt *Mezerai* [d], dreeven te Romen doorgaans boven: want zy deeden de Pauſſelijke magt tot vermindering van de Biſſchoppelijke zoo hoog gelden als zy konden. De Pauzen, die het onder hen niet wilden laaten, vonden 't ook goed ruimer en ruimer loop aan de Monnikken te geeven. *Aldus*, zegt hy wederom, *vermogten zy alles aan 't Roomſche Hof, en des te ligter viel het hun allerhande vergunningen te verkrijgen.* In Engeland hadden de Bedelende Monnikken omtrent het midden der dertiende eeuwe verkreegen, dat zy op het enkeld gezag van den Paus, en zonder naar 's Biſſchops verlof te wachten, mogten preeken en biecht hooren. *De Monnikken*, zegt daar op *Matthæus* [e] *Paris, daar door ten top van blyſchap geſteigert, en 't hoofd in de wolken ſteekende, hebben verſcheide Kerkprelaaten vrypoſtig toegeſproken; en de voorrechten, die hun gegeven waren, in 't openbaar vertoont: begeerende dat de Parochi-prieſters hen in een Synode, of in de Kerk, voor Legaaten, ja voor Gods Engelen, zouden aanneemen.* Voor al hebben de Monnikken ſchoon ſpel gehad om hunne paalen uyt te breiden, als 'er een Monnik op den Pauſſelijken throon was geklom-

c Vide Gratian. cauſ. 16. qu. 1. c. 24. &c.
d *Mezerai hiſt. de France t. 2.*
e Matthæus Paris ad Ann. 1246.

men.

men: als onder *Alexander* V, *Sixtus* IV, *Pius* V, enz. *Alexander f* V, een Minnebroeder en een deftig en volpreezen man, heeft den Bedelende Monnikken vergunt alle de Sakramenten in de Parochien te bedienen, en de tienden, als zy hun aangeboden wierden, te ontvangen. Doch de Hooge Schole van Parys, door zoo een inbreuk van de Kerkharderlijke rechten voor haar hoofd geslagen en gaande geworden, heeft alle de Bedelende Orders, die deze Bulle niet wilden verwerpen, door een plegtig Dekreet van haar lichaam afgescheurt. De Karmelijten, die geen magts genoeg hadden om op hunne eigen wieken te drijven, en de Preekheeren, hebben zich laaten gezeggen en het Dekreet aangenomen. Maar de Minnebroeders en Augustijners hebben naar Sorbonne, noch Dekreet, noch dreigementen geluistert: en daar op is hun het biechthooren en preeken op eene plegtige wijze verboden. Doch *Johan* XXII heeft alle die vergunningen ingetrokken, en alles weder op den ouden voet gebragt.

Ik kan deze Aantekening niet eindigen, zonder hier de woorden van een hedendaagschen en zeer geleerden g Schryver te pas te brengen. *Als men den handel*, zegt hy, *van de oude Hervormers* (des kloosterlijken levens) *bezigtigt, ziet men daar in uytschynen eene verzaking van alle eer-ampten, en van alle wereldsche en kerkelijke grootheden. Wanneer* S. Robertus, *Abt van Moesme, de Cisterci-order, die enkelijk eene hervorming van* S. Benedictus *order was, by de hand ging neemen; was dit zijn eerste begin, alle voorrechten van ontheffinge, en alle geestelijke magt-oeffeningen, die de Abten verkreegen hadden, te laaten vaaren. Hy begeerde niet dat de kloostervoogden de kerkharderlijke bedieningen langer zouden verrichten; en deed de tienden en alle andere inkomsten, die den Pastoren en Parochikerken ontnomen waren, aan de rechte eigenaars weder geeven. Eindelijk moesten dezelve kloostervoogden het Bisschoppelijk gewaad, de staf, den myter, den ring, en alle pronkcieraaden, die door de overdaad en de grootsheit ingevoert waren, afleggen.* Dan verhaalt hy hoe dat de Premonstreitsheeren, dewelke ingestelt waren

f Mezerai in Karel IV. over het jaar 1410.
g *Notes sur le Concile de Trente, p.* 69.

om

om de vervalle kerktucht weder op te beuren, in eene algemeene Vergaderinge verboden hebben, naar het draagen van den myter en andere Biſſchoppelijke gewaaden te ſtaan. Dan gaat hy wederom voort: *Als men die oude hervormingen des klooſterlijken levens wil vergelijken by de hervormingen, dewelke in de laatſte tyden zyn aangevangen, zal zich daar in een groot onderſcheid opdoen. In de eerſte ziet men eenen geeſt van ootmoedigheit, van armoede, van zeegbaarheit en van eene ingetoge godtvruchtigheit uytblinken. In de leſte ziet men niet anders als een geeſt van eerzucht, van gierigheit, van uyterlijke grootsheit, van trotsheit: 't welk alles uyt de ontheffingen* (van de Biſſchoppelijke magt) *en uyt de byzondere voorrechten gewoon is te volgen.* Dit wil ik geenzins op de Inſtelders der Bedelende order, die van de kerk voor deftige en heilige mannen gehouden worden, geduydt hebben: en 't zal elders miſſchien getoont worden hoe vervreemt dat dezelve van die baatzuchtige onderkruipingen zyn geweeſt. Ook zyn alle die Monnikken met die trotsheit en baatzucht niet beſtoven geweeſt: en ik zou, indien het eenigzins twyfelachtig was, een groot getal van deftige mannen konnen optellen, die alle die menſchelijkheden boven 't hoofd gewaſſen waren.

Wy hebben zoo even gezeit dat de Monnikken in 't Weſten metter tijd door eenige Pauzen gemagtigt wierden om biecht te hooren: en zich van die magt, daar zy maar konden, bedient hebben. Hier over zijn byſtere krakeelen gerezen in Vrankrijk: de Biſſchoppen en Parochi-Prieſters, ziende dat de Monnikken, die doorgaans toegeevender en gevoegzaamer waren, haaſt meeſters van de biecht-ſtoelen ſtonden te worden, en ſteunende op de gronden der Godtkunde, ‡ beweerden dat de Monnikken, als geen rechters magt hebbende, ook geen magt hadden om biecht te hooren: dat iemand die geen rechter was, geen vonnis konde ſpreeken: dat by gevolg alle de biechten, by de Monnikken gedaan, als nietig en krachteloos, herdaan moeſten worden. Maar de Monnikken, met de Pauſſelijke bullen en vergunningen gewapend, en voor geen klein gerucht vervaard,

‡ Vide Annal. Steron. ad ann. 1288 & 1299. Item Annal. Eberh ad ann. 1288. Item Rouſſel. hiſt. Pontif juriſd. l. 1. c. 6.

gingen

gingen ſlegts hunne gang; en beriepen zich op dezelfde bullen. De Biſſchoppen en Parochi-Prieſters, willende en durvende niet handgemeen worden met den Paus, toonden de zoogenaamde *Gloſſa* of uytlegging op de Pauſſelijke woorden: dewelke haar bedenken al ſchijnt te hebben, en menig Leezer niet onwaarſchijnlijk zal voorkoomen: ten minſte voor zoo verre dat dit het eerſte inzigt der Pauzen zy geweeſt. Zoo zeit dan de gemelde * *Gloſſa* dat alle Monnikken, volgens het oude recht, onbevoegd en door het Monnikkendom onbequaam geworden waren om biecht te hooren: zelfs zoo verre dat geen Biſſchop of Kerkharder hen magtigen kon om biecht te hooren, ten waar die onbequaamheit, die aan hunne ſtaat eigen was, door den Paus alvorens was weggenomen. Maar het wegneemen van die onbequaamheit was noch niet genoeg: die onbequaamheit, zeit de *Gloſſa*, was dan door de Pauſſelijke vergunninge wel weggenomen: maar dan moeſten zy noch gemagtigt worden, en dit moeſten zy van den Biſſchop of van den Parochi-Prieſter verkrijgen. Zoo moeſten zy dan, volgens die uytlegging, een dubbelde vergunning hebben om biecht te hooren: en eene vergunning alleen kon hen niet helpen. De vergunning van den Paus kon alleen niet helpen: want die was niet anders als de wegneeming van hunne onbequaamheit, maar geene verleening van magt. De vergunning van den Biſſchop of Parochi-Prieſter kon alleen niet helpen: want om zoo eene magt te konnen krijgen, moeſt de onbequaamheit eerſt weggenomen worden. Als dan door de Kerkvergaderinge van Lyons, onder *Gregorius* X, aan de Monnikken verboden wierd voor vreemde perſoonen niet te preeken, en geene biecht van vreemde perſoonen te hooren, *de Minnebroeders echter en Preekheeren uytgezondert*; zoo zijn de Preekheeren en Minnebroeders, zegt de Franſche Rechtsgeleerde *Rouſſel*, volgens de voorgemelde *Gloſſa* daar door noch niet gemagtigt geweeſt om voor menſchen buiten het Kloofter woonende te preeken, of om de biecht van zulke menſchen te hooren, ten waar dat ze alvorens door de toeſtemming der Parochi-Prieſteren daar toe gemagtigt waren.

* Gloſſ. ad cap. omnis de pœnit. & remiſſ. in verbo alieno.

5. Wy hebben in de oude brieven van onze Biſſchoppen, ja van byzondere perſoonen, in *Batavia Sacra*, en in dit tegenwoordig werk, zoo dikwils gewag hooren maaken van de indiktien, dat ik my als gepraamt vinde, om daar wederom een woord van te zeggen. Sommigen zullen miſſchien oordeelen dat het hier de eige en rechte plaats niet is om van het gebruik der Griekſche Keizeren te ſpreeken. Dat oordeel wil ik zoo hardnekkig niet tegenſpreeken: maar laat het my geoorloft zyn het verdriet van alle die wydloopige en drooge ſtichting-brieven als door een tuſſchenpoozing, of korte uytſpanning, wat te verzetten. Van de oudheit en het onderſcheid der indiktien hebben wy elders geſproken: Wy zullen hier maar aanmerken dat het by de Grieken, te weeten onder ſommige Keizeren van Konſtantinopolen, ieder een niet geoorloft was het getal van de indiktie, en den naam der maand, in een Keizerlijke ordonantzie, of in een ander geſchrift, uyt te drukken. De ganſche brief of ordonantzie wierd door iemand anders geſchreven: maar als de indiktie, en de maant, moeſten uytgedrukt worden, nam de Keizer de pen in de hand, en ſchreef 'er de maand en indiktie by met purperroode letteren. Wanneer de Keizer *Michael Palæologus* zynen zoon *Andronicus* tot Keizer had verklaart; heeft hy hem echter noch niet vergunt de maand en de indiktie met purperoode letteren voor de ordonantzien en gunſtbrieven te ſchryven. Zynen naam mogt hy met eigen handen wel ſchryven: maar het recht van de maand en de indiktie te ſchryven was, om zoo te ſpreeken, al te keizerlijk en te opperhoofdig, om aan een medekeizer mededeelt te worden. *Pachymeres* *a*, die dit verhaalt, voegt 'er *b* by dat *Andronicus* zulks niet heeft gedaan voor zyn Vaders dood. Ja als *c* *Michael* nu op zyn doodbedde lag, en geene krachten had om de maand en indiktie voor zekere ordonantzie te ſchryven, heeft hy zoo veel gedaan als hem mogelijk was, en de eerſte letter van de maand November met eene bevende hand

a Pachymer. l. 4. c. 29.
b Idem lib. 7. cap. 1.
c Idem lib. 6. c. 31.

uyt-

uytgedrukt ; zonder zynen zoon te hulp te neemen. Doch, om 'er dit noch by te voegen, de dag van de maand wierd by hen doorgaans overgeſlagen ; zoo als by *Leo d Allatius*, en by *Du e Cange*, breeder ſtaat bewezen. Echter had *f* Keizer *Juſtiniaan* eene wet gemaakt, dat aan 't hoofd van alle openbaare ſtukken of geſchriften eerſt de naam van den Keizer, dan die van den Burgemeeſter, en eindelijk die van de indiktie, van de maand, en van den dag, moeſten uytgedrukt worden.

d Leo Allat. de libr. Eccleſ. Græcorum p. 70.
e In Gloſſar. Mediæ Græcit. v. Menologein.
f Apud eoſdem.

SCHIEDAM,

Schiedam, waar van aldus genoemd.

IN de oude bzieven Schiedamme genoemd / is eertijds / en volgens Melis Stoke noch in 't jaar 1299 / een vliet geweeſt. Thans wozdt het onder de kleine ſteden van Holland gereknt / en is aan de Merwede gelegen. Het heeft zijne benaamng van de vliet de Schie / en van den dam die hier tegen de Schie opgewozpen was / bekomen: en is niet weinig berucht gewozden dooz de geboozte van de H. Lidewijn. (1)

Hoofdkerk.

De Hoofd- of Parochi-kerk was Gode toegewijdt ter gedagtenisſe van S. Jan den Dooper: en in dezelve was onder anderen een outaar geſticht ter eere van de H. Dziebuldigheit.

Kapél van *S. Lidewijn.*

In dezelfde kerk heeft een pzachtige kapel geſtaan: dewelke daar gebouwt is in 't jaar 1434. In t midden van de kapelle ſtond een marmere tombe van S. Lidewijn: waar op de beſchzijving van haar leven geſneden ſtond.

Pater

Pater Johan Brugman, Provinciaal der Minnebroederen / door gansch Holland wegens zijne welsprekendheit in 't preeken geroemd / en aan wien door Dionysius Carthusianus eene loffelijke getuigenis word gegeven / heeft het leven van gemelde Lidewijn in de Latijnsche tale beschreven: hebbende omtrent op den zelfden tijd met haar geleeft. De Paders Henschens en Papenbroek hebben ook het leven van S. Lidewijn, zoo als zy het uyt den voornoemden Brugman getrokken en met aantekeningen opgeheldert hadden / in hun deftig werk van de Levens der Heiligen geplaatst. Lang te voren had de beroemde Thomas van Kempen, op het verzoek der Reguliere Kanonnikken van S. Elizabets Klooster by den Ziel / de gemelde levens-beschrijving merkelijk verkort: welke verkorte levens-beschrijving met de andere werken van Thomas van Kempen is gedrukt.

Deze *Lidewyn* of *Lidewyd*, is te Schiedam geboren op Palmen-Zondag, den 13 Maart 1380; ten tijde als *Floris van Wevelinchoven* den Bisschoppelijken Stoel van Utrecht bekleede. Haar grootvader, *Johan*, was een man van eene byzondere godvruchtigheit. Haar vader *Pieter*, en haare moeder *Pieternelle*, die in de Ketel dicht by Schiedam geboren was, waren geringe luiden naar de wereld, maar deugdshalve edel naar de ziel. Dezelve hebben hunne dochter *Lidewyn*, en daar by noch acht zoonen, *Lidewyns* broederen, met alle mogelijke vlijt en zorgvuldigheit ten dienst van den almogenden God opgevoedt. Na dat *Lidewyn* zich zelve langen tijd in allerhande deugden geoeffent hadt: is zy in 't jaar 1433 den 14 van April, op het feest der HH. Martelaren *Tiburtius* en *Valeria-*

nus, zijnde den derden Paaſchdag, na dat zy op Palmen-Zondag te voren 53 jaaren oud was geworden, onder den Grave van Holland *Philips den Goeden*, uyt deze wereld naar den hemel gereiſt. Zy is vrydags in de Paasweek, in eene kapelle aan de ooſtzijde van S. *Jans* kerk, te Schiedam begraven; en onder eene zerk, recht voor 't outaar van de H. Drievuldigheit, geleit.

Vikaryen. In de ongedruckte papieren der Utrechtſche Kerke worden ten minſte drie Vikaryen vermeld/ dewelke in de Parochi-kerke van Schiedam geſticht zijn geweeſt: als ten eerſte

De Vikary van de 40 Martelaren; in dewelke/ als openſtaande door de dood van Quirijn Adriaanszoon, in 't jaar 1578 beveſtigt is Adriaan Woutersz.

De tweede aan S. Michiels outaar/ open gevallen door het overlijden van Heer Adriaan van Bleiſwijk, is in 't jaar 1577 by recht van verhallinge begeeven aan Boudewijn Korneliszoon.

Dan was'er noch een derde Vikary: dewelke aan 't outaar/ of ter gedagteniſſe van den H. Apoſtel Petrus, van S. Urſula, en van alle Heiligen was geſticht. (2)

Deze Vikary plagt door den Prooſt van Koningsveld by Delft vergeeven te worden. Dus leeſt men in den volgenden brief dat Udo, dewelke daar Prooſt was in 't jaar 1427/ eenen Willem Sass aan den Domprooſt van Utrecht tot de gemelde Vikary voorgedragen heeft in 't gemelde jaar 1427.

Udo, Prooſt van Koningsveld, wenſcht aan den eerwaardigen Vader en Heere in *Chriſtus*, den Domprooſt van Utrecht, of aan den Vikaris

ris van gemelde Domkerke, de zaligheit in den Heere. Nadien het zeker is dat S. *Pieters* outaar in de Parochi-kerke van Schiedam, het welke tegenwoordig openstaat door de dood van *Johan Michielszoon*, ons in volle gerechtigheit toebehoort; zoo is het dat wy aan uwe Eerwaarde voordraagen *Willem Sass*, de welke met genoegzaame wetenschap en goede zeden begaaft is: en wy bidden u dat gy hem uyt aanmerkinge van onze liefde, op de behoorlijke form en rechtswijze, in 't zelve outaar wilt bestigen. Gegeeven onder ons zegel, in 't jaar 1427. 's woensdaags binnen het oktaaf van Allerheiligen.

De pastory van de hoofdkerk wierd eertijds bekleedt door Norbertynen; dewelke uyt het klooster van Marienwaert genomen wierden. Oude Pastoors.

In het leven van S. Lidewijn, door Brugman beschreven / en door de Bollandisten uytgegeven op den 14 van April / staan twee zodanige Pastoors met naame uytgedrukt. De eerste was genaamd Andries; zijnde / gelijk gezeit is / een Premonstreits-heer uyt Marienwaert. Aan dezen Heer Andries heeft de H. Lidewijn, als sy met de pest bevangen lag / voorzeit dat hy voor haar zoude sterven. Hy is ook voor haar gestorven: en vermits sy hem te vergeefs tot het vergoeden van zekere onrechtvaardigheit vermaant hadde; heeft sy hem / zoo als in de gemelde levensbeschrijvinge staat / in de pijnen der helle zien leggen.

In de plaats van Heer Andries is volgens dezelfde levensbeschrijving gekomen de Heer Johan Engel van Dordrecht; zijnde insgelijks een Premonstreit-heer van Marienwaert.

In 't jaar 1500 is dezelve pastory bekleedt door Herman Rossum, uyt het zelfde klooster. In Hermans plaats is gevolgt Hendrik van Weert*, of van Woert, zijnde ook een Kanonnik van Marienwaert. Beide deze Pastoors zijn ook / de een na den anderen / Abten van Marienwaert geworden.

Martinus Dorpius (Maarten van Dorp) te Naaldwijk geboren / is volgens Opmeer† omtrent het jaar 1515 Pastoor van Schiedam geweest.

In 't jaar 1553 is Johan de Meyer, anders Hardenberg genaamd / die ook een Kanonnik van Marienwaert was / Kerkharder te Schiedam geweest.

Eindelijk heeft Kornelis van Gouda het Harders-ampt te Schiedam bekleedt: maar dewijl hy uyt Schiedam verdreeven wierd / is hem de pastory van de Buurkerk te Utrecht opgedragen.

Latere Pastoors.

Na het vernietigen van den ouden Godsdienst is a Govert van Vliet, een Vries / de eerste Pastoor van Schiedam en Vlaardingen geweest. Hy was eerst een Heelmeester: maar geene genegendheit tot het trouwen hebbende / is hy met eenige voorspraak-brieven naar Keulen gereist. Zijne studien aldaar volbragt hebbende / en weder in 't land aangekomen / wierd hy tot Kerkharder over Schiedam en de naburige plaatzen aangestelt. Hy vond daar een onweetend en ongeoeffend volk / 't welk hy met eene wonderlijke behendigheit te recht heeft geholpen.

* Uyt een oud handschrift van Marienwaert.

† Pag. 35.

a Uyt de gedenkschriften der Hollandsche kerke.

Maar

Maar dewijl zeker Heer in 't jaar 1616 zich te Schiedam had ingedrongen, is Van Vliet, als niet langer bestaan konnende / genoodzaakt geweest zijne woonplaats te verlaaten; en is in zijne oude dagen te Delft gaan woonen: daar hy noch op zijne kudde bleef passen; en alle de plichten van een goed en godtvruchtig Herder beviijtigde. Hy is / ter straffe van eene geringe onachtzaamheit / niet het H. Oliezel niet gezalft / en is godzalig in den Heere ontslapen. In het doodboek der Hollandsche kerke staat het volgende 't zijner gedagtenisse aangetekent: Govert van Vliet, een jubel Priester, dewelke voordezen zeer veele plaatzen met eene zeer groote getrouwigheit heeft bedient.

b Bernard Weerhaan, een Keulenaar / en volkomen Bacelier in de Godtkunde; by wiens ouders onze Sasbout, ten tijde van zijn ballingschap / huisvestinge had genoten. Ook wierd een gedeelte van de geloovigen by zijnen tijd bediend door een Dominikaner-monnik. Doch Weerhaan, die de Vlaardingers ook oppaste / is in zijne pastorye van Schiedam gestorven den 2 van September 1661.

Johan de Haas, een Delvenaar / is daar overleden den 6 van October 1669. Na zijne dood is de gemelde pastorij door den Bisschop van Kastorie begeeven aan

Johan de Walsche, een Rotterdammer / en Bacelier in de Godtgeleertheit: dewelke Pastoor van Schiedam is gestorven den 10 July 1694.

En wierd doen tot Pastoor aangestelt Johan Tibbel, een Utrechtenaar / Pausselijke

b Hollandsch Doodboek. En het verhaal van de la Torre.

Protonotaris / keurder der boeken; een zeer godvruchtig / geleerd / en yverig Priester.

Amandus Verschueren, te Geel in Brabant geboren / en een Lovensch Godtgeleerde Doctor daar aan is de Heer Johan Tibbel, die de gemeente aan Heer Verschuuren overgedragen had / na eene langduurige ziekte / te Utrecht van de teering gestorven.

Nonneklosters.

Te Schiedam hebben ook twee Nonneklooisters gestaan. De opbouwing van het eerste / 't welk S. Ursula toegewijdt was en daar de derde regel van S. Franciscus onderhouden wierd / is begonnen in 't jaar 1424. Maar dewijl het eenigen tijd daar na by ongeluk afbrande; is het volgens een ouden brief van 't zelve klooster / in 't jaar 1429 naar de Ketel, een dorp onder Schieland / overgebragt.

In het konvent van deze S. *Franciscus*-zusteren, zegt *Molanus*, is een outaar gesticht geweest ter eere van de H. Maagd *Lidewijd*: en heeft gestaan aan de westzyde, ter plaatze, zoo als het gemeen zeggen is, daar zy ziek te bedde leggende God in deze wereld heeft gedient.

Wegens dit konvent heeft Waddingus het volgende in zijne Jaarboeken aangeteekent: Dit zelve konvent, S. *Ursulaas* konvent genaamd, heeft in den jaare 1469 eenige voorrechten verworven; waar uyt schijnt te blijken dat het daar gesticht is na S. *Lidewijns* dood: hoewel dat in haare eerste levensbeschryvinge aangetekent staat dat eenige zusters van den derden Regel al by haar leven te Schiedam, misschien in een ander huis, in 't gemeen by malkanden gewoont hebben. Thans is het zelve klooster, 't welk noch huidendaags onder 't gebied der zelfde stad in wezen staat, en van

ouds zoo als ik door Schiedammers onderrecht ben het Vrouwen-konvent plagt te hieten, door de nieuwgezinden verandert in een Weeshuis: zijnde de kapél, die tegen de parochikerk aan ſtond, door hen ganſch afgebroken; de graf-ſtede vernielt, en de zerk aan de andere zyde van de kerk gebragt.

De Heer Jakob Bokel is in 't jaar 1466. en de Heer Jan Hendrikſz, in 't jaar 1517. Regent of Vader van dit konvent geweeſt. Regenten of Vaders van 't konvent.

In 't jaar 1565 heeft hier als Overſte of Nonne-Pater geſtaan / Johan Bol van Loven. Dit blijkt uyt zeker teſtament / in 't zelve jaar gemaakt van eenen Aarnout Olivier, dewelke de Pachter van 't zelve klooſter was.

En in 't jaar 1565 de Heer Kornelis Gerritszoon, een Gouwenaar: zoo als hy zich zelven in eenen berdzagbzief noemt.

In 't jaar 1517. was *Zua Jans de moeder of overſte van dit konvent.

In 't jaar 1529 Klaasje, gepzofeſſyde zuſter; de dochter van Hildegond en van Simon Janszoon van der Dageraat. Zy is in 't zelve konvent overleden in de maand Julius 1535.

Machteld Hendriks was daar de moeder in 't jaar 1564.

Hier nevens gaat een bzief / waar in aan 't voozſchrebe konvent eenige goederen beſpzoken wozden:

COndt ende kennelyc ſi allen luden, dat Heer *Thomas uten Camp*, Pater vanden Convent van ſinte *Aechten* binnen Delf, in den name vanden ſelven Convent, Heer *Jakob Bokel* Pater van den Convent van ſinte *Urſulen* binnen

* Miſſchien *Zora*.

Sciedam, in den name vanden ſelven Convente *Zulve Jacop Ofhuys* dochter ende *Katryn Claes Ofhuys* weduwe, minlie ende eendrachteliken over gecomen zyn van allen guede roerende ende onroerende, groet ende cleyn, als *Claes Ofhuys*, ſaliger gedachten, geruymt heeft mitter doot ende van malcander geſceiden zyn, in die manier hier na geſcreven: In den eerſten dat *Katryn Claes Ofhuys* weduwe tot horen vrien eigen hebben ende houden ſel dat huys daer ſi nu ter tyt in woent, ſtaande an die oude Delf, ende daer toe dat ynbodl, ſulverwercke, cleynoden. Noch iiij. Mergen lants leggende in *Maesland*, ende een halve nobel t'jaers, ſtaende op een huys ende erve gelegen in die *Goeſtraet* ende *Eiwout* die Paſteyebacker tocbehoert, ende een Wilhelmſſche ſcilt t'jaers ſtaande op dat hoecchuys vander *Molenſtraet*, ende *Huge Mees* zalr. toebehoert; ende een pont t'jaars, ſtaande op *Mees* die Molenaars huys ende erve in die *Vlamincſtraet*. *Item* zal ſi noch hebben allen alſulke ſculden alsmen den gemeenen boel ſculdich is, ende *Katryn* voerſz. ſel alle ſculden betalen diemen weet of namaals weten mochte. *Item* ſo ſel *Katryn* voirſz. *Zulve Jacop Ofhuys* dochter voirſz. eenen Scepen-brief geven van hondert pont Hollants te Karsavont naaſtcomende te betalen, ende noch geven den Convent van ſinte *Aechten* ende ſinte *Urſulen* voirſz. ende *Zulve Jacop Ofhuys* dochter te ſamen eenen Scepenbrief van een ende twintich pont groet, binnen 3 jaren naaſtcomende te betalen, alle dinc ſonder erch ende liſt. In kenniſſen der waarheit ſo hebben wi Heer *Thomas*, Heer *Jacob Zulve* ende *Katryn* voirſz. den eerbaren *Claes Dammas* zalr. gebeden dat hi deſen brief over ons allen geſe-

gelt

gelt heeft met ſinen zegel hier aan gehangen, int jaar ons Heeren 1466. op den anderden dach in Junio.

Noch heeft Heer Allert, Prieſter / eenige goederen by unterſten wille aan 't zelve konvent nagelaaten : zoo als die in 't volgende teſtament uytgedzukt ſtaan.

IN den eerſten ſoe beſpreeckt hy God almachtich zynen zyel, ende zynen lichaem ter aerden.

Item noch ſoe is zyn uterſte wille, dat al alſulcke pennyngen ende gueden die hem beſtorven waren van vader ende moeder zaliger gedachten, als C. pont Hollants ende VI.

Item noch mede die LXX. pont Hollants van myn eerſte Miſſe gheve ic Heer *Allert Pieterſz.* voirſz. ende beſpreeck onſe Convent van ſint *Urſulen* binnen Sciedam, voir my ende myns vaders ende moeders ende onſer vrienden zielen, om voir ons te bidde ewelick.

Item noch beſpreeck ic Heer *Allert* voirſz. ons Convent die drie pont Hollants tsjaers, erflike renten, ghelegen in *Mees Heinricſz.* wonynck, dair voir ſel dat voirſz. Convent ghehouden weſen alle jaars ten ewigen daghen te doen, ende te houden ewige memory voir myn ende mynen vader ende moeder zielen, oec mede voir *Martgen* myn zuſter na hairre doet, mer *Martgen* myn ſuſter alſoe lange als ſi leeft ſel ontfangen van den voirgenoemde renten een half pont Hollants tsjaars, ende na hair ſelt bliven in voirſz. Convent.

Item noch ſoe iſt myn uterſte wille ende beſpreeck ons Convent eens een pont groet Vlaems

totten Susteren int ghemeen, dair voir sellen gheven die Pater ende Mater alle die Susteren te samen gheven een ghemeen maal, ende zy sellen voir hem bidden ten ewigen dagen.

Item noch bespreeck ic een pont groet den Convent voirsz. om te copen een blaeu sarck om te leggen opt graf als ic doet ben.

Item noch bespreeck ic *Martgen* myn suster, myn beste huyck van myn eerste Misse ghehouden.

Item noch bespreeck ic onsen Provisoer van Schyelant een stoep wyns.

Item noch bespreeck ic Heer *Allert Pietersz.* onse Convent voirsz. een silver lepel, die my besproken is van Pater *Floris* zalr. gedachten.

Item noch bespreeck ic *Claes Pietersz.* myn broeder een beslagen yseren kistgen, twelck ic gecost hebbe van *Koert*.

Item myn Executoers ofte Testamentoers van den testament voirsz. sellen wesen Heer *Pieter Claesz.* Pater van desen huysse, ende *Claes Pietersz.* mynen broeder. Ende die Pater voirnt, bespreeck ic ende sel hebben voir zyne arbeyt die silveren cop; ende *Claes Pietersz.* sel hebben voir zynen arbeyt die silveren scael.

Item of hyer yemant teghen dit voirsz. testament yet tegen zeggen of doen wilde, soe is myn uterste wille, dat dat als dan ons voirsz. Convent dese voirgenoemden gueden te samen sullen nemen ende ontfangen ende nyemant anders.

Item op dese selve tyt soe hebben *Claes Pietersz.* ende *Ymme Jansdr.* den selven Convent voirnt. ghegeven ende ghemaect tot een ewige testament oec alsulcke 15. pont Hollants, ghelegen inden voirsz. wonynck, dair voir dat Con-

vent ſel weſen ghehouden te doen hair beyde ewige memory alle jairs op hare ſterff dach; mer deſe renten ſellen zy ontfangen alſoe lange als ſy beyde in levende lyf zyen.

En ik Pieter . . . van Schiedam . . . heb dit alles, terwijl het geſchiede, bygewoont, gezien, en gehoort, het welk ik met eigen hande betuige, ten overſtaan van deze geloofwaardige getuigen: *Pieter Otgeruszoon van Haarlem*, en *Aarnout Diderykszoon van Schiedam*, den zevenden van November, enz.

Volgens dezen Nederduitſchen brief moet 'er ook een Kruysbroeders konvent te Schiedam geſtaan hebben:

Voenſcreven Gerechte mit ripen racde ende deliberatie doer geſien ende over geleyt alle tgunt dat ter materie dienende is, hebben geweeſen voer vonneſſe als dat te *Cruce Broederen* ende Convent voorſeyt ſullen hebben al ſoe veel dycken ende dyckſloet as zy houden ofte doen maken al ſoe veel an was zullen zy hebben, behouden den Ambacht-heeren zyn recht.

Collationeert van woert te woert ende geaccordeert uyt principael vonneſſe by my

EVERT WILLEMSZ.

Van dit Kruisbroeders konvent wordt ook gewag gemaakt by W. Gouthoeven.

Uyt het voorgemelde teſtament van Aarnout Oliviers **blijkt dat Heer** Quinten Willemszoon van Haſſelt **omtrent het jaar 1556 alhier Kruisbroeder is geweeſt.**

In een handſchrift van den Utrechtſchen Biſſchop Joris van Egmond, **'t welk onder my berust/ ſtaat een konvent van Auguſtynernon-** S. Annaas konvent.

nomen vermeld / 't welk den naam had van S. Annaas konvent.

Noch was'er een gasthuis / S. Jakobs gasthuis genaamd: in 't welke / gelijk in 't zelve handschrift aangetekent staat / eene vikary was gesticht. Deze vikary wierd in 't jaar 1549 bekleedt door eenen Philips Niklaaszoon, kerkelijk persoon onder het Bisdom van Utrecht.

Begijnhof. Ook heeft'er een Begijnhof gestaan; wiens laatste Regent is geweest

Gerrit, Jakobszoon, te Vlaardingen gebooren. Dezelve wierd in zijne jeugd by de Klerken van 't gemeene leven te Delft bestelt / om daar in de noodige wetenschappen en godtvruchtigheit opgequeekt te worden. Als de jaaren het toelieten / heeft hy de Priesterlijke wijdingen ontfangen / en wierd naar het bygelegen dorp de Ketel voor Pastoor gezonden: waar van hy den bynaam van de Ketelaar heeft behouden. Van daar wierd hy naar Schiedam beroepen / om de kerkdiensten daar waar te neemen; het bestier over het zingen der Kerkgetijden te hebben / en de Begijnen in de godtvruchtigheit te onderrechten.

Eenigen tijd daar na is hy door die van de nieuwe gezindheit te Schiedam lelijk mishandelt: en te Delft / daar hy naar toe gevlugt was / als een martelaar gestorven / op den 20 van Februarius 1574. zoo als by Pieter * Opmeer uytdrukkelijker staat beschreven. (3)

* Deced. 2. lib. 7.

AAN-

AANTEKENINGEN.

1. *Pieter Opmeer*, in zijne hiſtorie [a] van de Hollandſche Martelaaren, beſchryft de zuinigheit, naarſtigheit, en andere goede hoedanigheden van de Schiedammers op eene zoo bevallige wijze, dat ik my verpligt achte zijne woorden ten dienſte van den Leezer, alhier te verduitſchen. „Indien 'er eenig volk „is onder de Batavieren, welker zuinigheit ook aan „*Paulus Iovius* bekend is geweeſt, 't welk de voor„deelen van de ſpaarzaamheit verſtaat, zoo zyn het „voor al myns oordeels de Schiedammers: want „hunne deunigheit, in 't beſnoeyen van alle onkoſten, „is al van ouds geroemt door het gemeene ſpreek„woord: *Schiedammetie droogbrood*. . . De ingezete„nen zyn vernuftig, en vyanden van de ledigheit. „De Viſſchers zwerven doorgaans met hunne ſche„pen op de zee; en begeeven zich zeer vlytig tot de „haringvangſt. Veele van hen dryven ſterken koop„handel: de voornaamſte bezigheit der vrouwen is, „netten te breyen en te verſtellen: de kinderen wor„den meeſt aan het kennip draayen gezet: ja die jon„ge jeugd word van het ſpinnenwiel niet verſchoont; „of word aan eenig ander werk gezet. Dewyl „men dan aldaar niemand ledig ziet loopen; zoo „ziet men der ook niemand van huis tot huis gaan „bedelen. Zy leven doorgaans van wey of getapte „melk, en van pekelharingen en bokkingen, of van „gezoute vleeſch of viſch, die zy in hunne kelders „bewaaren. Het gebeurt zeer zelden, dat ze by mal„kander goede cier maaken, of hun hert met eeten „en drinken eens ophaalen. Men zou zweeren dat „ze de manier van huishouden, de zorgvuldigheit en „de naarſtigheit van de Mieren geleert hebben. Ook „zyn de Schiedammers, ten tyde van onze Voorva„deren, berucht geweeſt door hunne getrouwigheit „aan den Roomſchen Koning *Maximiliaan*; wanneer „dezelve *Frans van Bredenroden*, dewelke Rotter„dam bemagtigt had, gewapender hand vervolgde. „Ter gedagtenis van deze getrouwigheit, plagt men

[a] Decad. 2. lib. 7.

den

„den 14 van Februarius een plegtigen ommegang te „houden. Maar dat deze ſtad geene geleerde man„nen voortgebragt heeft, daar het den ingezetenen „nochtans aan geen verſtand ontbreekt, dat moet „hunne deunigheit voornamentlijk geweeten wor„den; en ten deelen ook hier aan dat ze grooter ach„ting hebben voor eene uytſteekende vroomheit en „deugdzaamheit, als voor een uytmuntende geleerd„heit. Hier door geſchiedt het ook dat zy, dewyl zy „hunne kinderen zelden tot Prieſters opvoeden, door„gaans genoodzaakt zyn vreemde Prieſters tot het ver„richten van hunne kerkdienſten te gebruiken: in„dewelke zy zoo zeer niet eene zonderlinge geleerd„heit als een goed leven, en de ervarendheit in het „zingen, vereiſſchen." Het geen hier van de getrouwigheit der Schiedamſche burgeren gemeldt word, ſtaat by *Boxhornius* wydloopiger verhaalt. Maar volgens de gemeene Kronijk, die het veel wydloopiger en omſtandiger verhaalt, en daar *Boxhorn* en *Opmeer* hun verhaal uyt getrokken zullen hebben, hebben de Schiedammers zelf geen deel aan dat voorval gehad. De bezettelingen, zijnde een deel vreemde en wilde gaſten, en doodvyanden van de Hollanders, hebben de bezetting van Rotterdam in zekere gelegendheit geſlagen. Hoe dat de gemelde bezettelingen van Schiedam de Hollandſche burgery, die uyt alle Hollandſche ſteden tot het beleg van Rotterdam 't zamen gekomen was, in alle gelegendheden ſarden, tergden, quetſten, doodſloegen, ja eenen aanſlag met de bezettinge van Rotterdam gemaakt hebben om Schiedam, en de gemelde burgery der Hollandſche ſteden, in 's vyands handen te leveren, kan in de voornoemde Kronijk nagezien worden.

2. Eene vierde vikary, of ten minſte een van de drie by den Heer Auteur vermeld, is geſticht door *Philips* Heer van Spangen, dewelke in 't midden en het laatſte der vyftiende, en tot over het begin der ſeſtiende eeuwe heeft geleeft. Zie *S. van Leeuwen* Bat. Illuſtr.

3. Dit is aldus toegegaan: Heer *Gerrit*, gelijk in 't werk te leezen ſtaat, woonde te Schiedam, daar de Hollanders eene talrijke bezetting hadden leggen. Eenige krygsknechten, verſtendigt dat zich een Prieſter

ſter in de ſtad ophield, zyn in 't midden van den nacht met een helſch gedruys op zyn huysje gevallen; hebben het opgebroken, en alles, wat 'er los of vaſt was, geplundert of aan ſtukken geſlagen. Heer *Gerrit* lag van kommer, hertzeer, en ouderdom half ziek, verwachte niet anders als een wreede dood; en liet niet na zich zelven tot eene offerhande aan den Heere op te draagen. Ondertuſſchen koomen die ruwe gaſten in zyn kamertje aangeſtoven; daar zy, al wat een razende en helſche haat verzinnen kan, op een man van ſeſtig jaaren te werk ſtellen: ſommigen ſlaan hem met hunne degens dat het davert: andere geeven hem ſtokſlagen op ſtokſlagen: andere wederom beuken hem met het geveſt van hunne degens: tot dat zy zelf, van al het ſlaan en beuken vermoeit, en hunne heldhaftigheit op een man van ſeſtig jaaren betoont hebbende, hem voor dood of half dood laaten leggen. Daar op is hy 's anderen daags met een ſchuitje naar Delft gevaren; alwaar hy by een gering perſoon, maar die een chriſten hart in 't lijf had, met name *Barent Janszoon*, huisveſting heeft gekreegen; en na eenige dagen van pijn en ongemak geſtorven.

Hier nevens nog eenige Paters Preekheeren, die aldaar ook een ſtaatzie bedient hebben:

Gaſpart Luypaart, te Schiedam overleden den 13 July 1636.

Adriaan Mutſaert, aldaar geſtorven den 26 Sept. 1664.

Petrus Muliers, ſtierf aldaar den 20 Nov. 1680.

Andreas Melyn, aldaar overleden in 't jaar 1711.

VLAARDINGEN.

Oude naam van Vlaardingen.

VLaardingen / op zijn Latijnsch Flardinga, en in de oude boeken * Flarditinga (1), was de zetel / (2) zoo als het gemeen zeggen is / van de eerste Graven van Holland: en is (3) daarom dikwils voor Holland zelf genomen geweest. In een oud verzag / tusschen de Abdy van Epternach en het Bisdom van Utrecht / word Vlaardingen op de eerste plaats (4) onder dyf moederkerken genoemt. In 't jaar 1063 heeft het / door het gestadig aanklotzen der stroomen / zijne muuren verlooren / en is als uyt zijn eerste plaatze (5) verzet: zoo dat het althans / ten meeste deele / slegts bewoont word van een deel visschers. Het is anders niet qualijk gelegen ten koophandel; als leggende aan de Maas / daar het vloedje de Lier zijne wateren in den Maasstroom uytstort.

Parochikerk.

De Parochiekerk was ter gedagtenisse van den geloofsverzeeker dezer landen / den heiligen Willebrordus, ingewijdt. Het vergeeven van de kerke stond aan den Abt van Egmond: door wien ook de twee vikaryen / te weeten die van S. Margareta en van S. Petrus, vergeeven wierden. Dezelve Parochi-kerk plagt van ouds door eenen Pastoor en twee Vikarissen bedient te worden. Een van deze Pastoren heeft eene kapel gesticht in de bygelegene Zoute-beenen: welke door de Pastoors van Vlaardinge wierd begeeven.

Vikaryen.

* Alting part. 2. p. 56.

De

De vikary van S. Margareta, openstaande dooz den afstand van Willem Jooften, is in't jaar 1529. begeeven aan Heer Gerrit Adriaansz. Vikarissen.

In 't jaar 1573. wierd dezelve vikary bekleedt dooz Pieter Amplonis (Amplooszoon), die in de plaats van Niklaas Niklaasze was gekomen.

S. Pieters vikary / openstaande dooz den afstand van Heer Herman, Barentszoon, is in't jaar 1529 by recht van verballinge gegeven aan Heer Herman van Uterwyk.

In 't jaar 1216. was Pastooz van Vlaardingen Heer Hendrik: die ook een Hollandsch Notaris was. Pastoors.

Dooz het jaar het 1571. wierd het Hardersampt bekleedt dooz Heer Kornelis, Pontianuszoon: na zijne dood / te weeten in't gemelde jaar 1571. / is de pastory begeeven aan Heer Hendrik Jakobsz.

Vlaardingen / gelijk wy onder Schiedam gezeit hebben / is de geboozte plaats van Gerrit Ketelaar.

Die het Pastoozs-ampt van Schiedam / van de Ketel / en van de Zoute-beenen (in laatere tijden) bedienden / gingen die van Vlaardingen ook helpen. Maar ontrent het einde van de 17. eeuwe is aan de Vlaardingers een eigen kerkharder gegeven: te weeten

Johan Snoek, een Delvenaar / Bacelier in de Godtgeleerdheit / dewelke in zijne pastorye van Vlaardingen gestozven is den 22 van Febzuarius 1684. In zijne plaats wierd gezonden

Karel de Bont, een Brusselaar / en Licentiaat in Godtheit. Maar alzoo hy van daar

naar de Wozmer heroepen wierd / heeft hy tot nazaat gekreegen

Kornelis van der Kun, een Hagenaar / en Nozbertyner-kanonnik uyt de Abdye van Heilleffem / by Tienen.

Buiten de stads muuren heeft van ouds een Kruisbroeders klooster gestaan.

AANTEKENINGEN.

1. Ik geloof niet, en 't zal niet ligt bewezen worden, dat de naam *Flarditinga* by iemand anders voorkomt als *Hermannus Contractus*: behalven dat een oude Kronijk van Augsburg, by *Ant.** *Matthæus* vermeld, de zelfde spelding schynt te volgen. *Schafnaburgensis* noemt het Fleerdingen. *Godefridus*, door de wandeling bygenaamd *Monachus*, schryft op het jaar 1215. *dat* Willem *Graaf van Holland, en* Joris *Graaf van Wiede, willende met de andere Kruysvaarders naar het H. land zeilen, op de Maas, een van de voornaamste rivieren des lands, by* Flerdingen *zyn vergadert.*

2. Dit is ook de reden dat *Dideryk* IV. by den voornoemden *Hermannus Contractus* te boek staat voor Markys of Markgraaf van Vlaardingen. Hier uyt hebben *a* eenige Schryvers, die anders in de oudheden van ons vaderland niet onbedreven waren, willen besluiten dat *Dideryk* geen Graaf, maar niet anders als een *Marchio* is geweest. En 't is waar dat *b Odoricus Vitalis*, spreekende van *Floris* I, hem duidelijk noemt den Markys der Vriezen. Maar het is ook waar dat *Marchio*, 't zy datmen dat Markys of Markgraaf vertaalen wil, dikwils genomen is geweest voor *Comes*, of Graaf. *Aarnout*, de zoon van *Boudewyn den Kanlen*, was zekerlijk Graaf van Vlaanderen: nochtans gebruykte hy den tytel van *Marchio*. *Ik* Aarnout . . . . *door Gods barmhartigheit Markys of Markgraaf van Vlaanderen*:

* De Nobil. l. 1. c. 14.

a Vide Theatr. Holl. cap. 1.

b Odoricus Vital. hist. lib. 4. ad ann. 1071. Ambo conjuges habebant filias Florentii, Frisiorum Marchisii.

c Apud Miræum Diar. Donat. c. 34.

En

En een weinig laager: *In het Graafſchap of Markgraafſchap van Vlaanderen.* By *Lambecius* [d] ſtaat een Nederduytſche brief, behelzende de oude voorrechten van de ſtad Brugge; waar in Graaf *Robert*, op het jaar 1089, zich zelven noemt *Markgrave van Vlaanderen.* Het zelve ſtaat by *Boxhornius* [e] door andere voorbeelden bewezen.

Ja by *Ant.* [f] *Matthæus* ſtaat duidelijk aangetoont dat *Conſul*, *Comes*, *Dux*, *Marchio*, ſomwylen in den zelven zin genomen wierden: en daar worden verſcheide plaatzen uyt oude ſchriften bygebragt, daar de Graaf van Holland Hartog van Holland word genoemt: en daar de zelfde Schryver aan den zelfden perſoon den naam van *Conſul*, *Comes*, *Dux*, in de eige en zelfſte betekeninge toepaſt. En *Odoricus Vitalis*, die *Floris* I. zoo even niet anders als *Marchio* noemde, geeft hem op twee andere plaatzen den tytel van *Dux* of Hartog: *Philips Koning van Vrankrijk* [g], zegt hy, *heeft Bertranda, de dochter van Floris Hartog der Vriezen, ten wyve genomen.* En op een andere plaats [h]: *Hy heeft zijne hooggeboore en godtvruchtige huisvrouw, de dochter van den Hartog der Vriezen, verſtooten.* En *Mattheus i Paris*, ſpreekende van onzen Graaf *Willem* I, noemt hem ook *Hartog van Holland.*

Dat meer is, een Marchio is dikwils en op veele plaatzen aanzienlijker geweeſt als een Graaf: en vervolgens zou *Hermannus Contractus* onze Graven door den eernaam van Marchio niet vernedert, maar in een zekeren zin te hoog verheven hebben. In een [k] ouden brief, daar het Graafſchap van Luxenburg tot een Hartogdom word opgerecht, ſtaat ook aangetekend dat Keizer *Karel* IV. het Graafſchap van Bar tot een Markgraafſchap heeft verheven. Zoo leeſt men ook by *Albertus* [l] *Argentinenſis* dat *Karel* IV. *het Graafſchap van Bar in een Markgraafſchap veranderde.* Volgens *Chifflet* moet Bar, op beide die plaatzen, veran-

[d] Lib. 2. Comm. de Biblot. Cæſar. p. 835.
[e] Theatr. Holl. cap. 1. in fine.
[f] De Nobil. lib. 1. cap. 16.
[g] Lib. 7. hiſt. ad Ann. 1031.
[h] Lib. 8. hiſt. [i] Ad Ann. 1217.
[k] Apud Chifflet in Commentar. Lothar. cap. 3.
[l] Ad Ann. 1354.

dert worden in *Pont-a-Mouſſon*. Maar dat is ons even veel, en het blykt dat een Markgraaf ſomwylen hooger gerekent wierd als een Graaf. By *Ant.* [m] *Matthæus* ſtaat ook aangetekend dat de Koning van Engeland, om den Graaf van Denby te begunſtigen, hem *Markys* heeft gemaakt.

Insgelijks is het land van Bergen, 't welk eerſt een Graafſchap was, volgens de getuigenis van [n] *Chopin*, naderhand tot een Markgraafſchap opgerecht.

Maar, gelijk zoo even gezeit is, dat is geen vaſte wet: en op andere plaatzen word een Graaf hooger gerekent als een Markgraaf. En daarom zegt [o] *Hoſtienſis* dat daar in op de gewoonte van ieder rijk gelet moet worden: 't welk ook het zeggen is van [p] *Lucas de Penna*.

Ook zal ik met een woord uyt *Ant. Matthæus* aanmerken dat ſommige noch eenig onderſcheid tuſſchen *Marcgravii* en *Marchiſi*, dat is, tuſſchen Markgraven en Markyzen maaken, en een Markys hooger als een Graaf: maar een Markgraaf is noch hooger; en gaat zelfs eenen Prins in waardigheit te boven. Dus, zeit *Matthæus* [q], gaat het in Duytsland en Engeland; maar op andere plaatzen gaat het anders.

3. De plaatzen, daar Vlaardingen voor Holland genomen word, zyn zoo gemeen, dat ik die niet wederom zou durven ophaalen. Ik zal maar aanmerken dat Vlaardingen, volgens *Simon van Leeuwen* [r], zynen naam ontleent zoude hebben van Ververdingen, of dingen. Zoo zou men al vreemde naamredenen konnen verzinnen. Vlaardingen en Verdingen eindigen beidegaar in *dingen*; al reden genoeg. En, om de naamrede goed te maaken, moet verdingen dan genomen worden voor vertollen. Veel waarſchijnlijker koomt het my voor dat Vlaardingen aldus ge-

m De Nobil. lib. 3. c. 6.

n Chopin lib 3 de Domanio Franciæ tit. 26.

o Hoſtienſis in ſumm de Pœnit. & remiſſ.

p Ad Rubric. tit. de Comit. Conſiſt. lib. 12. Cod. apud Gudelin. de jure feud. p. 1. c. 3.

q Ant. Matth. de Nob. l. 3. c. 6.

r Janus Douza Annal. l. 6. Boxhorn. in Vlardinga. Ant. Matthæus de Nobil. pag. 54. &c. Pars Katwykſche Oudheden, pag. 332. Bat. Illuſtr. p. 178.

woont

noemt is naar een oude vliet, Vlaardingen genoemd, die de ſtad Vlaardingen in ouden tyden beſpoelt zal hebben. 't Is waar dat *Van Leeuwen* den Profeſſor *Boxhornius* over dit gevoelen beſtraft; en beweert dat 'er geen blijk van dit zeggen gegeven kan worden. Het is my genoeg dat de Hooggeleerde *Janus s Douza*, of om goed Hollandſch te ſpreeken *Jan van der Does*, verzekert dat hy dit in de oude papieren der Abdye van Egmont heeft gevonden. Ja het ſpyt en jammert hem dat zoo eene vermaarde vliet, met naam, met kille, met al, zodanig is vergaan. En hier over behoeft men zich niet te verwonderen; dewyl Oud-Vlaardingen, en de plaats daar het geſtaan heeft, met al wat 'er aan vaſt was, en by gevolg ook de gemelde vliet, al over honderden van jaaren is vergaan, en onder het zeewater begraven.

4. Toen *Floris* I. verſlagen was; en *Dideryk* V, als noch minderjaarig zijnde, onder zyn Moeders voogdye ſtond, meende de Biſſchop *Willem* de kans ſchoon te zien om Holland onder zijne magt te krygen; en de plaatzen, die het Biſdom van ouds zouden toebehoort hebben, wederom aan het Stift van Utrecht te hechten. Hy wiſt den Keizer op zijne hand, en den bekenden *Govert* met de bult te hulp te krygen. Hoe ſlecht dat het toen met Holland geſchapen ſtond, behoef ik hier niet op te haalen. De Abt van Epternach wiſt ook van een oud recht op de kerken van Holland te ſpreeken. Zoo heeft dan de Biſſchop *Willem*, om den baan effen te maaken, een akkoord met den Abt van Epternach aangegaan; waar by de kerken van Holland, als waren ze met den zwaarde gewonnen, onder die twee Prelaaten gedeelt wierden. Wy zullen het kontrakt, als veele zaken behelzende, hier laaten volgen.

„Het zy kundig aan alle geloovige Chriſtenen, die „'er nu zyn en die 'er zullen koomen, dat ik *Wil-* „*helmus* tot het Biſdom van Utrecht, hoewel onwaar- „dig, beroepen, door handen van mijnen Advokaat „*Gerolf* aan den eerwaardigen *Regimbertus*, Abt der „heilige kerke van Aſternach, toegeſtaan hebbe de helft „van de hier onder genoemde kerken: welker moe- „ders, te weeten *Flardinge*, *Kerkwerve*, *Velſeneburg*,

s Annal. l. 6.

„*Heiligelo*, *Pethem*, voor henen door *Karel*, en zij„ne andere rechtzinnige voorouders, aan S. *Wille„broord* onzen patroon, en eerſten Aartsbiſſchop van „onzen ſtoel, voor dezelve kerke van Aſternach zyn „geſchonken: maar van Graaf *Dideryk*, en zijnen „zoon *Dideryk*, mitsgaders van zijnen broeder *Flo„ris*, zyn ge-eigent . . . met de volgende † kapellen: „*Harrago*, *Schie*, *Rhynsburg*, *Warmond*, *Leimuiden*, „*Rinſaterwoude*, *Aſlekerwoude*, *Agathen-kerke*, *Heme„zemkerke*, *Aſcmannendelft*, *Spirnerewoude*, *Sloten*, „*Egmond*, *Alkmaar*, *Scirmere*, *Alisnen* *, *Wognukem*, „*Aldenthorp*, *Vrulo*, dewelke nochte binnen de paa„len der zelve ſtaan, nochte moederkerken zyn, om „dat daar nochte wyding, nochte bepaling was ge„daan; nochte zy zelf noch ingewydt waren: uyt „welken hoofden alle die tienden, volgens de De„kreeten der geeſtelijke rechten, den Biſſchop toebe„hoorden. En dit is gedaan op deze voorwaarde, „dat de eerwaardige Abt voornoemd, en alle de ge„nen die hem in de gemelde kerke van Aſternach zul„len opvolgen, de helft zullen hebben van de voor„gemelde kerken; vry van alle Biſſchoppelijke dien„ſten; zonder aan eenige laſten gehouden te zyn; „zelfs zonder dat ze gedwongen mogen worden om „op de Synoden te verſchynen. Zy zullen bevoegt „zyn om daar zelfs dienaars in te ſtellen, die hun ge„deelte zullen ophaalen; en om 'er Prieſters aante„ſtellen, die dezelve kerken zullen bedienen, en zul„len gelijke magt hebben met den Biſſchop. In alle „de voordeelen, die van de gemelde kerken mogen „koomen, 't zy in de vrykoopinge derzelve kerken, „'t zy in het aanwinnen van tienden, 't zy in het ver„goeden van eenige ſchade, den Biſſchoppelijken ban „alleen uytgezondert, zullen zy de helft genieten. „En ingevalle in dezelve kerken, door de ſchuld der „Prieſteren, iets verzuimt mogt worden, daar van „zullen zy geen ſchade te draagen hebben. . . . .

5. Hier van hebben wy wydloopiger gehandelt in de beſchryvinge van 't eyland Goeré.

† Dat is kerken die geen parochirecht hadden.

* Scriverius wil voor Alisnen gelezen hebben Miſenen, anders Miſen genaamd, en by de Beemſter gelegen. In een anderen brief (by Annal. Egm. p. 30) word het Miſnem genoemt.

ZAIR-

ZAIRLOOS, CHARLOOS.

Charlois of Zairloos / van ouds Rolderwaart genaamd / en aan de overzijde van de Maas gelegen / is een dorp onder het gebied en Dekenschap van Schieland. Het is in 't jaar 1443 gebouwt door Karel Charlois, den zoon van Philips den Goeden, naar wien het ook Charlois is genoemt. Daar stond een Parochiekerk / dewelke S. Clemens was toegewijdt: zoo als in den stichtingbrief van den 14 Augusti 1460 wel uytdrukkelijk word bedongen: gelijk daar ook bedongen word dat het vergeeven van de Pastory den Grave van Charlois / als Heer van Putten / zoude toekoomen. Hier nevens een gedeelte van den zelven stichting-brief. Charlois. Parochiekerk. Patroon.

Item sullen de voorsz aannemers ter eeren Godts en gebenedydinge ende ter waarheyt een Kercke met haar toebehoren fonderen en maken, by rade van ons tot alle reedelykheyd, van welke Kerke de gifte toebehooren zal ten eeuwigen dage myn genadigen Heere den Grave van Charolois, als Heere van Putten, behoudelyk dat personen in de voorsz. Kerke geeft, dat hy Priester wesen zal, ende woonagtig wesen, sonder arg ende list, van de voorsz. Lande. 'T welk van nu voortaan heeten zal *Charoloys*, en niet meer *Rolderwaert*, ende de Kerke dien daar af God wil de naam zal wesen St. *Clemens* Kerke.

Ao. 1460. 14. *Augusty.*

De laatste Katolijke Pastoor wierd in 't jaar 1572 door den afgevallen Minnebroeder / Johan Calleux, uyt zijne Pastory verdreven: welke Laatste Pastoor.

ke Calleux daar vooz de eerste reize op zijn Kalviniaansch heeft gepzedikt.

DELFSHAVEN,

Delfshaven, * Is zoo veel te zeggen als de Delfsche Haven. In 't jaar 1394 / den 8 van September / heeft Aalbert van Beyeren aan de Delvenaars vergunt dat ze / † om hunne bieren en andere koopwaren gemakkelijker upt Oberschie in de Maas te bzengen / alhier een gracht tot een have zouden schieten. En dit is de eerste opkomste van Delfshaven geweest. (1)

Deze vzyheit is dooz het aantimmeren van veele huizen tot een fraay en cierlijk dozp opgewassen: en heeft een uptstekende haven aan de Maas. Het Raadhuis en de Kerk / die dicht aan malkander staan / zijn ook geen onhebbelijke gebouwen. * Dezelve Kerk / dat is de Pastory / plagt dooz de Graven van Holland vergeeven te wozden: het instellen quam den Aartsdiaken van Utrecht toe. De inkomsten der Pastorye bedzoegen 24 Rhijnsche gulden.

Parochikerk,

inkomsten der Pastory,

Patroon, S. Antonis is de Schutheilig van Delfshaven. In 't jaar 1515 heeft hier als Pastooz gestaan Meester Dirk de Groote.

Vikary. In dezelfde kerk was eene Vikary gesticht / dewelke dooz de stad Delft vergeven wierd. Het kosterschap / 't welk by afwezen jaarlijks twee ponden opbzagt / wierd ook dooz de stad Delft vergeeven. (2)

Het kleine getal der Katolijken / 't welk daar zedert het uptplunderen van de kerk overge-

* Boxhorn in Theat Holl.

† De brief staat in de Beschryving van Delft pag. 66.

* Elucid. Jurium & Dom. Com. Holl.

bleven

bleven is / plagt door de Pastoors van de naburige stad Rotterdam bedient te worden. Maar eenige jaaren herwaart hebben de Katolijken van Delfshaven een eigen Kerkharder gekreegen: de eerste is geweest

Eraſmus vanden Broek, te S. Truyen gebooren. Doch als dezelve tot de tweede pastory van Leiden beroepen was / is in zijne plaats gezonden N. Koppers uyt Kleefsland. Maar als Koppers Pastoor van Kekedom in 't land van Kleef geworden was / is hem tot opvolger gegeven Matthias Gulik, een Bosschenaar. En na dat dezelve tot Pastoor van de Krommenypert aangestelt was / is in zijne plaats gekomen Laurens Remmen, te Elten geboren / en een Lovensch Godtgeleerde.

Deze plaats word in een handschrift der Utrechtsche Kerke met een anderen naam Schoenreloe genoemt. Schoonderlo is t'hans een Ambagts-Heerlijkheit half wegen Delfshaven en Rotterdam; alwaar voor dezen eene kapel ter eere van S. Job is gestight.

AANTEKENINGEN.

1. Veele Schrijvers geeven voor dat Graaf *Aalbert* deze gunst om de volgende heldendaad aan de Delvenaars zoude bewezen hebben. De Engelschen, op Hollandsche bezolding staande, en op buiten uytgegaan, wierden door de muitende Westvriezen op een slot gedreven en aldaar belegert. En dewijl zy niet sterk genoeg waren om het beleg lang uyt te houden, verzocht Graaf *Aalbert* de Hollandsche steden tegen den vyand op te trekken. Alle de andere steden weigerden op te trekken, ten waar de Graaf in eigen persoon voor aan ging, en zich aan 't hoofd des heyrs stelde. De Delvenaars alleen meenden dat het nu

geen tijd was om zoo ſtip op hunne voorrechten te ſtaan, en gingen op den vyand los. De Vriezen wierden geſlagen, en de Engelſchen ontzet. En deze daad zoude Graaf *Aalbert*, zoo als ſommige Schrijvers drijven, door de voornoemde gunſt beloont hebben. Maar *Matthæus* [a] *Voſſius*, en de Heer [b] *Bleyswyk*, hebben zeer wel aangemerkt dat de gemelde Schrijvers hier miſtaſten. De gemelde daad der Delvenaaren is eerſt voorgevallen in 't jaar 1396. Daar de gemelde gunſt, van de have te delven, hun al toegeſtaan was in 't jaar 1389: want in dat jaar is de brief van Graaf *Aalbert* ondertekent. Hier uyt blijkt ook dat [c] *Boxhornius* zich vergiſt, als hy de gemelde vergunning tot op het jaar 1404 verſchuift.

2. S. *Antonis* kapél, op Delfshaven, een oud en bouvallig gebouw, redelijk groot en ruim, is weleer, zoo als de Heer [d] *Bleiswyk* onderrecht is, opgemetzelt met de ſteenen van het kerkje te Schoonderloo. Ook is de klok van Schoonderloo op de Haven gebragt, en in S. *Antonis* kapelle opgehangen. Dit alles, en 't oprechten en begiftigen van de Vikarye, heeft de ſtad Delft op haare eigen koſten gedaan: dewelke uyt dien hoofde altijd het recht gehad heeft van de Vikary of Kapellany te vergeeven. Zelfs heeft *Willem van Beyeren* dit recht door den volgenden openbrief beveſtigt:

Willem [e] by der genaden Gods Palensgrave op den Ryn, Hertoge in Beyeren, Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vryeslant, doen kondt allen luyden, dat wy voor ons ende voor onſen nacomelingen geoorloift ende geconſenteert hebben, oirlovenſende conſenteren mits deſen onſen open bryeve, onſer getrouwer ſtede van Delft, van hoiren eygenen erve ende gueden te funderen, te erigeren, ende te doteren, op ten Nieuwe Have binnen derſelver onſer getrouwer ſtede voorſz. vryheden, een eeuwige Capelrye in die eere Goids, zynre gebenedyder Moeder *Marie*, ende des heyligen Confeſſoirs ſinte *Anthonis*, welcke Capelrye voorſz. onſe getrouwe ſtede voornoemt tot eeuwigen dagen

[a] Annal. l. 13. [b] Beſchryving van Delft, p. 68.
[c] Theat. Holl. op Delfshaven.
[d] Beſchryving van Delft, pag. 297. [e] Bleiswyk, p. 298.

geven

geven ſel, nae ſulcke manyeren ende ordonnantien, als die fondatie ende bryeve, dye onſe getrouwe ſtede voorſchreven daer off gemaeckt heeft off maicken ſel, inhouden ende begrypen ſonder ons off onſe nacomelingen, hem des in eeniger wys te onderwinden. In oirconde deſen bryeve beſegelt mitt ons zegele. Gegeven in den Haege op ten 28. dach in Auguſto, int jaer ons Heeren 1416.

De inkomſten van de kapellany beſtonden meerendeels in huisrenten, opſtallen, ſchattingen, die door de Overheit de ſtad Delft aan den Kapellaan op Delftshave toegewezen zyn. Wy zullen den brief alhier uyt den gemelden Heer *Bleiswyk* laaten volgen:

WY Burgemeeſteren, Scepenen, ende Raide der ſteede van Delfff, oirconden dat wy by conſent onſer geemeenre Vroetſcop, ende om oedmoedich vervolchts der gemeenre gebueren, onſe onderſaten op tie Nieuwe Haven, in der eere Goits, ſynre lieven Moeder *Marye*, ende des heyligen Confeſſoirs S. *Anthonis*, geſticht ende gemaeckt hebben een Capelrye op onſe Nyeuwe Haven aldaer in der Capellen, ende daer toe gegeven ſulcke gueden, als hyer nae geſchreven ſtaen.

Hier na volgde een lang regiſter van de voornoemde renten: en eindelijk tot beſluit:

In te neemen alle die voorſz renten alle jaers tot Meye, ende deſe Capelrye ſal men altyt bedienen met drye Miſſen ter weecken, ten wair off hem mit minre dyenſten dair off wilde laten genoegen, welcke Capelrye wy gegeven hebben, ende geven, Heeren *Phillips*, *Jan Willemszoen*, puerlyck ende ſimpelyck om Goede, preſenterende Heeren *Phillips* voirſz onſen lyeven eerſamigen Heer Vader in Gode, Heeren *Frederick van Blanckenen*, Biſſchop Tuytrecht, ofte ſyne ſtede bewarende, biddende den ſelven onſen lyeven Heeren ende Vader voorgenoemt, oft ſynen Vicario voorſz, dat hy alle ſelve goeden hyer in geſchreven mit ſynen letteren wil veſtigen, ende den ſelven Heere *Phillips* in de voorſz Capelrye inſtitueren nae rechte ende gewoente der heyliger Kercke, ende mit ſynre machten alle ſtucken in deſer fondacien

cien begrepen wil confirmeeren. Behoudelyck dat de Burgemeesters, Schepenen, ende Raids onser voorsz stede ghifters zullen wesen tot eeuwigen dage van den Capelrye voornoemt. In kenniſſe der waerheyt hebben wy desen bryeff wthangende besegelt mit onser stede zegele ten saicken, op ten dach in April int jaer ons Heeren 1417.

Onder aen het eynde deses bryefs stondt geschreven. Item door desen bryeff is een confirmatie-brieff deursteken.

Behalven dezen Kapellaan, die maar op de Missen en vordere kerkdiensten der kapelle gepast zal hebben, heeft 'er noch een Pastoor gestaan, gelijk door den Heer Auteur ook is aangemerkt. In de lijst *f* van de geestelijke ampten, die ter vergeevinge der Hollandsche Graven gestaan hebben, word ook uytgedrukt de pastory van Delfshaven; dewelke, gelijk daar ook vermeldt word, 24 gulden plagt op te brengen.

f Zie onze Aantekeningen op de Voorberichten van Batavia Sacra, pag. 154 &c.

DE KETEL.

De Ketel. **De Ketel / eertijds een dorp van Schieland / en onder het Delenschap van Schieland behoort hebbende / had een parochiekerk / dewelke ter gedagtenisse van den H. Apostel Ja-**

Parochiekerk. **cobus ingewijdt was / en ter vergeevinge van den Abt van Egmont stond. Doch in 't jaar 1522 heeft gemelde Abt dit recht van vergeevinge by verreuiling over gedaan aan den hoogedelen** Vincent Korneliszoon van Mierop, **Rekenmeester van Holland: en heeft daar voor gekreegen de vergeeving van zekere Kanonnikedy /**

nistsdy / dewelke in S. Pankras kerke te Leiden gesticht was door Joost van Zwieten. Waar over de volgende brief / in de Nederduitsche tale / wierd opgestelt:

ICK *Vincent Cornelisz.* Meester van den rekeningen van Hollandt: Doe condt eenen yegelycken, dat ick voer my ende myne erven, den eerweerdighen Vader in Gode, myn Heer den Abt van Egmont ende zynen Convente overgegeven ende getransporteert hebbe, overgheven ende transporteren mits desen mynen brieve dat *Jus Patronatus* of de gifte of de Collatie van een Prebende ofte Canonicx Proeven, in sinte *Pancraes* Kercke te Leyden, daar als nu besitter of is *Claes van Egmondt*, ende dat in recompense vander Collatie vande Kercke ofte Cure vande *Ketel*, die my de voorsz. myn Heer de Abt ende Convent daar voeren by maniere van permutatie weder overgegeven ende getransporteert hebbende, omme vander Collatie vanden voorsz. Canonicx Prebende tsinte *Pancraes* te gebruycken voer hem ende henren naecomelingen ten eeuwigen daagen. Ende overmits datmen te Roomen om der oirloge wille gheen vry acces en heeft om confirmatie op de voorsz. transiatie te begeren, soe bidde ick in alder oetmoedicheyt den hoochweerdigen, hoochgeboren, doerluchtigen Vorst, myn genadigen Heer van Utrecht, de voorsz. overgifte te believen ende te willen uyt zynre ordinarise macht confirmeren. In kennisse van desen zoe hebbe ick myn hantteycken hier onder aan geschreven, ende myn zegel hier aan gehangen opten lesten dach van November 1527.

Onder geteyckent *Cornelisz.*

Daar

Daar op heeft Hendrik, Bisschop van Utrecht / de volgende bevestiging gegeven:

WY *Henricus*, Paltsgraaf aan den Rhyn, Hartog van Beyeren, door de genade van Godt en van den Apostolisschen Stoel verkoren en bevestigde Bisschop van Utrecht, doen kont aan een iegelijk dat, overmits onze in *Christus* beminde de voortreffelijke man Meester *Vincent Kornelisz.* Raadsheer en Rekenmeester van zijne Keizerlijke Majesteit in den Hove van Holland, Zeland, en Vriesland, tijdelijk Heer van het dorp de Ketel in de gewesten van Holland en onder ons Bisdom van Utrecht, ter bewaringe van verscheide landeryen die de Parochikerke van 't gemelde dorp toebehooren, en op waterachtige plaatzen zelfs onder den Maasdijk en aan de Zeekant in zijne heerlijkheit gelegen zijn, en jaarlijks veele onkosten te draagen hebben: en begeerende de gemelde kerk, met den Pastoor der zelve kerke en deszelfs nazaaten, by tijds te hulp te koomen, en 't geen dienstig is te bezorgen; en op dat de gemelde landeryen en andere goederen, dewelke de voornoemde kerke toegewezen zijn, en namaals door de godvruchtigheit van de geloovige Christen zullen toegewezen worden, ten profijt van de kerk en gemeente bewaart mogen worden; dat zegge ik, *Vincent Kornelisz.* voornoemd met den eerwaardigen en in *Christus* beminden Vader en Heer, den Abt en het Konvent van S. *Adelbertus* klooster te Egmond, onder ons Bisdom gelegen, van S. *Benedictus* Order, beidegaar onmiddelijk staande onder den heiligen Stoel van Romen, welken Abt en welk Konvent de begeeving van en de benoeming tot de voornoemde

de kerk by beurten toekoomen, over het begeeven van en het benoemen tot de zelve kerk, onder het goedvinden en 't verlof der Overſten, gehandelt en een akkoord aangegaan zoude hebben; gelijk hy ook op de voorſchreve form en wijze met hen gehandelt en een akkoord aangegaan heeft. En dat de Heer Abt en het Konvent voornoemd, door hun gemagtigden die wettiglijk daar toe aangeſteld zyn, het recht van de voornoemde Parochikerk van de Ketel, zoo dikwils als ze zal openvallen, te vergeeven en 'er een bequaam perſoon toe voor te ſtellen en te benoemen, voor den gemelden Meeſter *Vincent*, en deszelfs erfgenamen en nazaaten ten eeuwigen dage, en inzonderheit voor den genen die de gemelde heerlijkheit van de Ketel zal hebben en bezitten, wegens den Abt en het Konvent voornoemd, en wegens hunne nazaaten ten eeuwigen dage, in handen van den eerwaardigen en in *Chriſtus* beminden Heer *Thomas van Nyekerken*, Kanonnik van onze gemelde S. *Jans* kerke te Utrecht en onzen algemeenen Vikaris, overgegeven, gelevert, en 'er volkomen afſtand van gedaan hebben: zoo als dit alles, en andere zaken daar benevens, in den brief die daar over gemaakt is wijdluftiger vermeld en uytgedrukt ſtaat. En op dat de Heer Abt en het konvent voornoemd uyt de overgevinge, leveringe, en afſtand boven vermeld, geene ſchade zouden lijden, heeft de gemelde Meeſter *Vintent Korneliszoon*, als de waarachtige en ontwijfelbare Patroon en begeever van de Kanonniksdy en prebende, die onze in *Chriſtus* beminde Meeſter *Niklaas van Egmond* in de Kollegiale en Parochiale kerk van S. *Pankras* in de ſtad Leiden, onder ons Biſdom voornoemd, te-

gen-

genwoordig heeft en bezit, de begeeving van en benoeming tot de gemelde prebende, mitsgaders het recht van die te begeeven en daar toe te benoemen, zoo dikwils als ze zal openvallen, door eenen brief met zijn eige hand en zegel getekend, onderſchreven, en bezegelt, door welken brief onze tegenwoordige brief geſtoken is, in handen van onzen Vikaris voornoemd en onder het goedvinden van de Overſten, voor den Abt en het konvent voornoemd overgegeven, gelevert, en 'er afſtand van gedaan. Aangezien dan de Abt, het konvent, en Meeſter *Vincent* voornoemd, om de verwoeſting van de ſtad Romen, de prijkelen der wegen, en meer andere wettige beletzelen, de goedkeuring en beveſtiging van het bovenſtaande, gelijk zy verzekert hebben, en gelijk ook oogzienlijk waar is, van den Pauſſelijken Stoel niet hebben konnen bekoomen, zoo zijn wy van hunnentwege verzocht en gebeden, ons dekreet en gezag in 't werk te ſtellen, en de gemelde overgevingen, overleveringen, en afſtanden, op de voornoemde wijze gedaan, goed te keuren, te bekrachtigen, en in Gods name te beveſtigen. Zoo is het dan dat wy, aanmerkende dat het gemelde verzoek billijk en rechtmatig is, om dat wy alles overwogen hebbende, de gemelde kerkampten zoo in de vruchten, renten, en inkomſten, als in de laſten, omtrent evenwaardig bevonden hebben, dat wy, zeg ik, de overgevingen, overleveringen, en afſtanden voornoemd, en alle het andere en ieder in 't byzonder dat boven geſchreven ſtaat, de privilegien echter, inzettingen en gerechtigheden van Mynheer den Abt en van het Konvent altijd onverminderd en in haar geheel blyvende, uyt krachte

krachte van ons Dekreet en gezag goedkeuren, bekrachtigen, voor wel gedaan en aangenaam houden, en door den inhoud dezes, uyt krachte van ons ordinaris gezag in Gods name beveſtigen. Gegeven onder ons zegel ter zaken, 't welk aan den brief gehangen is, in 't jaar 1528, den vyfden van de maand Maart.

Was ondertekent

Joh. van Goch, Sekrets.

Wanneer de Katolijke Godsdienſt de overhand noch had / zijn alhier Paſtoors geweeſt de Heer Philips Janszoon, geſtorven in 't jaar 1577: wanneer hy tot opvolger heeft gekreegen den Heer Johan Andrieszoon Stout.

Na het veranderen van den openbaren godsdienſt is de Ketel / met de Zoute-been en de aangrenzende plaatzen / bedient geweeſt door Heer Govert van Vliet, een Vries / en den eerſten Paſtoor van Schiedam. Na van Vliet hebben de volgende Paſtoors in de Ketel geſtaan: Johan Roos, dewelke daar na tot de paſtory van Kralingen beroepen wierd. Johan de Haas, een Delvenaar / naderhand Paſtoor van Schiedam. Iſak Pynaker, een Utrechtenaar; naderhand Paſtoor van d' Abſtede / eene voorſtad van de ſtad Utrecht. Hy is te Utrecht geſtorven in de maand Junius 1676. Adriaan van Wyk, een Rotterdammer; in welke ſtad hy eenigen tijd voor Kapellaan had geſtaan. Als hy / uyt laſt der Grootmogende Staaten / in ballingſchap gegaan en te Kalkar Pomme-pater geworden was / is zijne paſtory tot naarder overleg te bedienen gegeven aan Govert Trippelvoet: dewelke daar na opgedragen is aan Theodorus vanden Broek, een Bosſchenaar / die wel eer Jeſuyt is geweeſt.

OUDERSCHYE thans OVERSCHIE.

Overſchie, Aldus genoemd naar de vliet de Schie, en ten deele onder Schieland ten deele onder Delfland gelegen / heeft oolt onder het Dekenſchap van Schieland geſtaan. Het heeft eene parochi-kerk / die noch tegenwoordig met dzie kooren is voorzien. Op de kerk ſtaat een hooge en cierlijke toren / en de trans van den toren praalt noch daar-en-boven met vier kleine torentjes. Volgens het meergemelde Verhaal van Jakob de la Torre zoude de parochi-kerk ingewijdt zijn ter gedagtenisſe van de HH. Apoſtelen Petrus en Paulus: maar volgens een Patroon, oud handſchrift van de Abdy van Egmond is ze op den naam van den H. Biſſchop en Belijder Nicolaas ingewijdt.

De paſtory wierd door den Abt van Egmond begeeven: het inſtellen of bebeſtigen wierd door den Dompzoost of Aartsdiaken van Utrecht gedaan. Oude Paſtoors. Dus is de gemelde paſtory / in de Katolijke tijden / te weeten in 't jaar 1551 / door den Abt van Egmont gegeven aan Heer Niklaas van Aſſendelft, Pzoost der Aarnhemſche kerke: den brief / als ter kennisſe der zake dienende / zullen wy hier laaten volgen.

Wy *Willem vander Goes*, by Gods genade Abt van S. *Adelbertus* klooſter te Egmond, van S. *Benedictus* Order, onder het Biſdom van Utrecht, wenſchen aan den eerw. Vader en Heer in *Chriſtus*, den Prooſt en Aartsdiaken van Utrecht, en aan deszelfs Officiaal die zijne plaats in deze zake bekleedt, de zaligheit en waarachtige liefde in den Heere. Wy doen kond dat

wy

wy van goeder hand verſtaan hebben dat de Parochikerk of het Paſtoors ampt van Ouwerſchie, daar wy het volkomen recht van vergeevinge, benoeminge, en vordere ſchikkinge op hebben, door de dood of den vrywilligen affland van *Volkert Korneliszoon*, Prieſter, zaliger gedagteniſſe, die 'er by zyn leven de laatſte Regent en bezitter van geweeſt is, open is gevallen, en noch tegenwoordig open ſtaat. Daarom is het dat wy, willende ons recht van benoeminge en begeevinge handhaven en genieten, en op dat de zelve kerk niet blyve openſtaan, en de harderlijke vertrooſtinge niet langer zoude miſſen, goedgevonden hebben den eerwaardigen Heer *Niklaas van Affendelft*, Prooſt der Aarnhemſche kerke, voor dezen Graaf van 't geheiligde Paleis Lateranen en Protonotaris van den heiligen Apoſtoliſſchen Stoel, uyt inzigt van zijne verdienſten en van de goddelijke belooninge, zuiverlijk, vryelijk, en eenvoudiglijk om Gods wille tot de gemelde paſtory van Ouwerſchie, zoo als gezeit is open ſtaande en vry zynde, aan uwe Eerw. voor te ſtellen, en hem inderdaad daar toe voorſtellen, op dat gy hem de regelmatige inſtelling zoud verleenen; en dat wy dezelve Paſtory aan den voornoemden Heer Prooſt in Gods name begeeven hebben, en door den tegenwoordigen brief begeeven. Dierhalve bidden wy uwe Vaderlijkheit dat het u believe den voornoemden Heer *Niklaas*, Prooſt van Aarnhem, op de gezeide wijze door ons voorgeſteld, of deszelfs gemagtigden uyt zijnen naam en in zijne plaats, in het dadelijk en lichamelijk bezit, of als bezit van de gemelde Paſtorye van Ouwerſchie, en van alle de gerechtigheden en het vorder toebehoo-

ren der zelve, in te ſtellen en te beveſtigen; en dat met de behoorlijke plegtigheden, dewelke in diergelijke voorvallen doorgaans verricht worden. Gegeven te Egmond onder ons zegel, 't welk wy aan den tegenwoordigen brief hebben doen hangen, in 't jaar na 's Heeren geboorte 1551, den leſten dag op een na van Januarius.

De voorzaat van den Heer Aſſendelff, gelijk in dezen brief te leezen ſtaat / is geweeſt Volkerd, Korneliszoon; dewelke daar geſtaan had zedert het jaar 1486. Ook hebben hier als Paſtoors geſtaan Hugo van Noortwijk, Willem Dirkszoon, die deze paſtory bekleedt heeft in 't jaar 1571.

Ook heeft Martinus Dorpius, een Naaldwijker / en een deftig Poeet en Godtgeleerde / volgens het ſchrijven van Pieter * Opmeer, de paſtory van Overſchie wel-eer bekleedt: doch onder Naaldwijk zullen wy wederom van hem te ſpreeken hebben.

Als de parochi-kerk van Overſchie in 't jaar 1558 met groote ſchulden beladen en tenemaal vervallen was / heeft dezelve Willem vander Goes, Abt van Egmond / de Kerkmeeſters gemagtigt om eenige erven en landgoederen / de gemelde kerke toebehoorende / tot geld te maaken: en hun ten dien einde den volgenden brief in de Nederduitſche tale ter hand doen ſtellen:

WIllem *van der Goes*, by Goeds genade Abt van Egmondt, doe condt eenen yegelyck, dat alſoe die Kercmeeſters van *Ouwerſchye* ons vertoont ende te kennen gegeven

* Decad. 1. lib. 4.

heb-

hebben, hoe dat die Kerck van *Ouwerſchye* ten afteren is van lopende ſchult twee hondert Carolus guldens of dair omtrent, ende bovendien noch vyff ponden groeten Vlaems los-renten, ende xv. Carolus guldens ende xiiij. ſtuyvers lyfrenten, dair jegens zy niet meer incompſten en hebben dan xxij. Carolus guldens van XL. groeten Vlaems ſtuck, huyre van xij. Mergen lants die voirſz. Kercke toebehorende. Dat zy oick geconſtringeert zyn die voorſz. Kercke ende toorne te repareeren: dair op zy ons gethoont hebben tzamen van Leydeckers, Timmerluyden, Metſelaers, Sloetmaeckers, die Oorologyen ende ander Yſerwerck aengaende, ende oick mede van Glaesmaeckers, die welcke verclaren reſpectivelyck, dat zy die voorſz. wercken mettet ſtof dair toe dienende, niet op ſouden willen leveren ende maecken om vier hondert vyfftich Carolus guldens: verclaren voorts die voorſz. Kercmeeſters, dat ſonder die voorſz. reparatie en is hem luyden niet mogelyck die voorſz. Kercke te houwen ſtaen, war nair die ſelve Tooren ende Kerck geſchapen ſyn te vervallen ende tot ruyne te comen, hebben zy luyden dairomme verſocht om ons als Patroen ende Collatoer van den voorſz. Kercke, te willen conſenteren die voorſz. xij. Mergen lants te mogen vercopen, wairomme wy die premiſſen aenmerckende ende geſien hebbende, tconſent vanden Ambachtsheere, mitsgaders t advys van den *Vicarius* van den Biſcop van Wtrecht, hebben geconſenteert ende conſenteeren mits deſen, die voirſz. Kercmeeſters die xij. Mergen te mogen vercopen by edict ende behoirlyck Kerck-geboden die meeſte dair voir biedende, mette laſte van xxij. Carolus guldens tsjairs renten, die dair

op ſullen blyven ſtaen niet losbair, dán by conſent van ons ofte onſe nacomelingen ende andere die dat aengaen ſal, ende dat zy luyden die penningen van den voorſz. lande comende, employeren ſullen tot loſſinge van den voorſz. vyff ponden groeten Vlaems tsjairs, mitsgaders inde voorſz. reparatie ende andere behoufften vanden voorſz. Kercke. Dair off zy luyden ſchuldich ſullen zyn ons ende andere, die dat aengaen ſal mogen, behoirlycke rekeninge, bewys ende *reliqua* te doen. Ende dit al ſonder prejudicie van onſen rechten van Patroenſcap ende Collatie die wy hier by anders niet geprejudiceert en willen hebben. In oirconden van dien ſoo hebben wy onſe Segel hier beneden aen doen hangen den ij Juny Anno 1568.

Vikaryen. In dezelve kerke was eene kapellany: dewelke de Heer Daniel van Matenes van de Abdye van Egmond te leen heeft gehouden. Noch was 'er een andere vikary / dewelke door den Abt van Egmond begeeven wierd.

Kapel by Spangen. Niet verre van dit dorp / dicht by het ſlot Spange, heeft voor dezen eene kapel geſtaan; dewelke Philips van Uterneſſe, bygenaamd van Spange, en uyt het adelijk geſlagt der van Spangen geſprooten / aldaar heeft geſticht in 't jaar 1310. (1)

Na de tyden van den bekenden afval heeft dit dorp geen eigen en inwoonenden Paſtoor gehad; maar word door den Paſtoor van Hillegersbergen bedient.

Te Overſchie is geboren Herman van Overſchie, Meeſter in de vyve kunſten en Hoogleeraar der Rechtsgeleerdheit te Loven: alwaar hy zijn leven heeft ge-eindigt in 't jaar 1572. en t'zijner eere / in de hoofdkerke van S. Pieter, een graffſchrift word gelezen. AAN-

AANTEKENING.

1. Laat ons het slot Spange zoo niet voor by gaan, zonder den Leezer te waarschouwen dat dit slot, 't welk door *Philips van Uyterneſſe* gebouwt is in 't jaar 1310, en met vyf torens praalde, in grootte en cierlijkheit de kroon spande boven alle de Sloten † van ganſch Holland. Doch de Kennemers, die 't op alle Sloten en Heerenhuizen gemunt hadden, hebben Spangen ganſch verwoest en vernielt in't jaar 1426. Een andere *Philips van Spangen*, Heer *Engelberts zoon*, heeft het weder opgetimmert in 't jaar 1453, maar op verre na zoo fraai en prachtig niet.

† Van Leeuwen Bat. Ill. p. 1101.

BERKEL,

Een dorp en heerlijkheit onder Delfland/ is voor dezen onder het Gebiedschap van Schielant gerekent geweest. Tegenwoordig hoort het voor Ambachtsheer Meester Johan vander Hoeven, die ook Heer is van Rodenrys/ Tempel/ enz. De la Torre heeft in zijn verhaal aangetekent dat de parochiekerk ter gedagtenisse van O. L. Vrouws Hemelvaart ingewijdt is: dan volgens de gemelde lijst der Abten van Egmont was S. Niklaas de patroon der kerke. Het vergeeven van de pastory plagt den Abt van Egmond/ het bevestigen den Dompropst van Utrecht toe te koomen. Berkel. Parokhiekerk. Patroon.

In de oude brieven vindt men de volgende Pastoors van Berkel vermeld. De Heer en Meester Leendert Dirkszoon, aan wien het pastoors ampt in't jaar 1555. begeeven is door den bovengemelden Abt van Egmond/ Willem van den Goes.

Meester Michiel van den Ende (Endius).

Pieter, Adriaanszoon van Berkel, Priester / enz. aan wien de pastory / na het overlijden van Heer Michiel, opgedragen is in 't jaar 1574.

Daar was eene vikary gesticht aan 't outaar van de H. Maagd; dewelke opengevallen door het overlijden van Heer Michiel van den Ende, in 't jaar 1574/ by recht van verballinge/ begeeven is aan Heer Niklaas Maartenszoon.

Na het omkeeren der landregeeringe hebben de volgende kerkharders te Berkel gestaan.

Willem Huygen*, (Hugoos zoon) op de Hey geboren. Hy is in zijne pastorye van Berkel gestorven den 29 van September 1636. Hendrik de Jongh, dewelke / volgens ons doodboek gestorven is den 2 van December 1649. Floris Verhorst, overleden den 18 van December 1659. Thomas van Erkel, te Montfoort geboren/ en in zijne pastorye van de pest gestorven den 8 van September 1657. Heer Melchior, aldaar overleden in 't jaar 1670. Niklaas Benscop, een Yfselsteinder. Hy is in een hoogen ouderdom te Berkel gestorven in 't jaar 1710. Johan Brandyn, een Hagenaar/ is oolt in 't jaar 1710/ in de Maart/ te Berkel overleden.

Adriaan van Dort, een Utrechtenaar. Deze Heer bekleedt noch tegenwoordig de pastory van Berkel.

BLEISWYK.

Bleiswyk. Bleiswijk is oolt een dorp en heerlijkheit onder Schieland; behoorende onder de stad

* Uyt het Verhaal van Jakob de la Torre.

Note

Rotterdam. De kermis valt 'er op den dag van O. L. Vrouws geboorte.

De parochikerk is ter gedagtenisse van S. Jans outhoofdinge ingewijdt / en wierd door den Abt van S. Paulus te Utrecht begeeven. Parochikerk.

In de oude papieren staan de volgende Pastoors van Bleiswijk vermeld: Jakob Jansz. Borgers, na wiens afstand in 't jaar 1574. Pastoor is geworden Johan van Zuchtelen. Adriaan, de zoon van den Bleiswijkschen Schout Gerrit, heeft in de parochikerke van Bleiswijk eene wekelijksche Misse gesticht en begiftigt; welke stichting door Georgius van Egmond, Bisschop van Utrecht / is goedgekeurt. Patroon.

ZEVENHUIZEN.

Zevenhuizen / een oud dorp en heerlijkheit onder Schieland / is een Hollandsch leen / en heeft de Voorhouten eenigen tijd toebehoort. Na Hendrik van Voohout, dewelke Brussel voor zijne woonplaats heeft gekozen / is deze heerlijkheit opgedragen aan den Heer Antoni van Oudheusden, te Rotterdam. Zevenhuizen.

Dit dorp heeft een mooje Parochikerk / met een bezienswaardigen toren: en plagt door den Abt van S. Paulus te Utrecht vergeben te worden. In 't jaar 1529. wierd de pastory bekleedt door Willem Dirkze. Parochikerk.

In dezelve kerke was eene vikary gesticht aan 't outaar van de H. Maagd: welke vikary / opengevallen door den afval van Frans... in 't jaar 1574. by recht van verval opgedragen is aan Arent, Joriszoon.

Onder deze parochie staat een oud Heeren-

huis / zijnde het Stamhuis der edele Heeren Van der Duyn, en plagt in 't midden van een bosschaadje te leggen. Uyt dit geslagt is gesproten de Heer Willem van der Duyn, dewelke in 't jaar 1348. dertig schellingen 's jaars aan de Heiligen-geest armen van Zevenhuizen by uytersten wille heeft gemaakt. (2)

Beide deze dorpen / Bleiswijk en Zevenhuizen / hebben geen inwoonenden Pastoor; maar worden door den Pastoor van Hillegersbergen geholpen.

AANTEKENINGEN.

1. Dat het een stamhuis der Vander Duinen was, is ook het zeggen van *Simon van Leeuwen*. Dit schynt evenwel aldus niet begreepen te moeten worden dat dit huis of slot den naam aan de Vander Duinen heeft gegeven. Om dit te verstaan en te bewyzen, zullen wy hier de woorden van *Pontus Heuterus* * uytschryven: " *Alfert*, de negende Heer van Brederoden, „ trouwde met de dochter van den Grave van Hoorn, „ en stierf in 't jaar 1253: hebbende by zyne vrouw ge„ wonnen *Willem*, den tienden Heer van *Brederoden*; „ *Katryn van Brederoden*: en *Dirk van Brederoden*. „ Deze *Dirk van Brederoden* was bygenaamt *Vander* „ *Duin*; om dat hy met de erfdochter der *Vander* „ *Duinen* was getrouwt; welke *Vander Duinen* uyt de „ Graven van Verdun, in Lotteringen, voortgekomen „ waren. Zulks heeft *Willem vander Duin* my ge„ toont in een handschrift, over de 100 jaaren oud, „ behelzende de levens der gemelde Heeren; 't welk „ aan zynen broeder *Niklaas vander Duin*, Meester„ knaap van de Houtvesterye van Holland, door *Hen„ drik* den twintigsten Heer van *Bredenroden* was ver„ eert." Waar op *Van Leeuwen* ook zeit dat gemelde *Dirk van Brederode*, met de erfdochter van de *Van der Duinen* getrouwd, den gemelden naam, als bezitter van de goederen van *Verduin*, heeft aangenomen.

* By Simon van Leeuwen, Bat. Ill. p. 941.

Zoo zouden dan de Van der Duinen dien naam niet aangenomen hebben van het Heeren-huis *Duyn*; maar zouden zelf hun eigen naam aan dat huis gegeven hebben: als hebbende den naam van *Vander Duin* aangenomen, om dat ze uyt de Graven van *Verdun* geſproten waren.

2. Deze *Willem* was de tweede zoon van den gemelden *Dirk van Brederode*, en *Machtelt van der Duin*.

HILLEGERSBERG,

Hillegersberg.

Ook wel Hildegaerts-berg / dat is S. Hildegardis berg genoemd / is een dorp onder Schieland / daar S. Willebrordus en S. Hildegardis plagten gebiert te worden. Van deze Hillegardis (1) is in het Roomſche Martelaars-boek / en by Baronius, in zijne Aantekeningen op 't zelve Martelaars-boek / breeder beſcheid te vinden. De paſtory wierd door den Abt van S. Paulus kerke te Utrecht begeeven. In 't jaar 1483. heeft hier als Paſtoor geſtaan

Patroonen.

Jacobus Mercator (Jakob Koopman, of Marchand) die ook Vikaris van S Laurens kerke te Rotterdam / en Deken van Schieland is geweeſt.

In 't jaar 15.. wierd deze paſtory bekleedt door Johan Jakobszoon, insgelijks vikaris van S. Laurens kerke te Rotterdam; dewelke omtrent het jaar 1572. uyt zijne paſtory wierd verdreven.

Na 't ondergaan van den ouden Godsdienſt heeft

Theodorus Cannius, een Rotterdammer en volkomen Bacelier in de Godtkunde / deze paſtory

ſtorye bedient: en is in zijne paſtorye geſtorven den 28. van Januarius 1679.

Adriaan de Keizer, een Ruilenburger; dewelke uyt het leven is geſcheiden op den 27 van November 1688.

Johan de Weerd, ook een Ruilenburger/ hebbende eerſt by den Heer Johan Roos, Paſtoor te Delft/ voor Kapellaan geſtaan. Hy is in den Bergſchen-hoek geſtorven op den 14. January 1709.

Gysbert van Vianen, te Gorkom gebooren/ maar afkomſtig van Vianen/ heeft na de dood van Heer de Weerd, wien hy eenige jaaren als Kapellaan had geholpen/ de gemelde gemeente eenigen tijd in 't geeſtelijke opgepaſt.

Na Heer Vianens vertrek/ en na veel ſukkelens/ is met de kenniſſe der Geeſtelijkheit in zijne plaats gekomen.

Andries van Loon, een Rotterdammer/ en een queekeling van de hooge ſchole van Keulen.

AANTEKENING.

1. Te Hillegersberg, op een hoogte, plagt een huys of hofſtede met een kapelle te ſtaan, en den naam van Hillegersberg te voeren. *Adrianus Junius* weet van eene waarzeggreſſe, met name *Hildegardis* te ſpreeken; dewelke, als een tweede *Sibylla* of *Carmenta*, veele geheimeniſſen der aanſtaande tijden wiſt te ontvouwen. Hy betuigt dat hy haare voorzeggingen zelf gezien en gelezen heeft; en dat ze op den tegenwoordigen ſtant der tijden wonderlijk wel paſten. Zal *Junius*, zoo een geleerd, ſchrander, verſtandig man, en die geenzins onder de ligtgeloovigen gerekent mag worden; zich zoo wat quakjes in de hand hebben

hebben laaten ſteeken? wat zal ik daar van zeggen? De ſchranderſte mannen zelf hebben ſomwylen een inwendige zucht voor zekere gevoelens, overleveringen, vertellingen; en zouden gaerne zien dat de zelve voor de waarheit aangenomen wierden. Kan die *Hillegardis* dan, die als de *Sibylla* van ons Holland was, zoo onbekend zyn geweeſt by onze oudere Hiſtoriſchryvers? Zouden de *Snoyen*, de *Wachtendonken*, de *Gerbranden*, de *Stooken*, die alles zoo naukeurig opgezocht hebben, van zoo eene roemruchtige Profeeteſſe niet weten, en die voorzeggingen zelf, indien ze zoo net op onze of op *Junius* tijden gepaſt hebben, zoo ongeacht hebben laaten verſtikken in het ſtof en de vuiligheit, dat niemand ſchier van *Hillegardis* voorzeggingen weet te ſpreeken, of oit van *Hillegardis* van Bergen iets heeft hooren vertellen? En juyſt moeſt deze voorzegſter wederom een *Hildegardis* zyn. In Duytsland heeft ook eene *Hildegardis*, zijnde een Nonne van S. *Benedictus* order, gewoont; dewelke zekerlijk veele ſchriften, en eenige daar onder die gepreezen worden, heeft uytgegeven. Maar onder anderen heeft zy zich ook met voorzeggingen bemoeit, en die voorzeggingen hebben ganſch Europa doorgeklonken; ja hebben by aanzienlijke en geleerde Mannen ingang gevonden. En is 'er juyſt ook zoo eene *Hillegardis* in Holland geboren; op wie de geeſt van de eerſte *Hillegardis* overgewaait is? Maar van de eerſte *Hillegardis* heeft ganſch Europa noch gewaagt: Pauzen, Kardinalen, Biſſchoppen, geleerde Mannen wiſten van haar en van haare voorzeggingen te ſpreeken. En noch zou menig Hiſtoriſchryver, die haar leven zoude willen beſchryven, op alle die voorzeggingen miſſchien niet ſterk durven pochen. Maar onze *Hillegardis* is geen drie uuren van haare woonplaats onder fatzoenlijke luiden bekent: en haare voorzeggingen wandelen als in 't duiſter, en door de handen van de alleronnoozelſte boertjes of boerinnetjes.

Hier door wil ik de getuigenis van *Adrianus Iunius*, voor zoo veel als die in een feit beſtaat, niet tegenſpreeken. Het is mijne manier niet het zeggen van groote mannen, omtrent 't gene zy gezien of gedaan hebben, in twyfel te trekken. Hy zal eenige

zoo

zoogenoemde voorzeggingen van eene gewaande *Hildegardis* gezien hebben: en daar zal iet in geſtaan hebben, dat op zyn tijden ſcheen te paſſen: zoo verre wil ik hem gelooven. Maar konnen die voorzeggingen niet wat vermeerdert en opgeſmukt zyn door een laatere hand, en als de voorzeide gevallen al geſchiedt waren? En genomen, niemand had ze dus opgetooit; zou iemand, die den voorzegger wilde ſpeelen, niet veele dingen op het papier konnen ſtellen, die nu en dan eens moeten geſchieden? Ik zou vreezen myn papier te bevuylen, indien ik de vadzige profecyen van *zalige Tryntie*, of om haar met haar rechten naam te noemen, van *onnozele Tryntie*, hier ophaalde. Maar laat ze evenwel ook eens ten toon geſtelt worden, zy verdient het zoo wel als de gemelde *Hildegardis*. Die haare voorzeggingen gezien hebben, en niet dommer zyn als het allerdomſte graauw, getuigen dat geen besje, aan haar ſpinnenwiel zittende, onnoozelder zoude konnen kluyven: en dat 'er leugens in ſtaan, die als met de hand getaſt konnen worden. Evenwel, zoo ik uyt geloofwaardige luiden verſtaan heb, ſtaat 'er het een 't ander in dat ze heel net ſchynt geraden te hebben. Maar, behalven dat de eene bedrieger of de andere daar wat in geflanſt kan hebben; kan ieder een zodanige voorzeggingen wel op het papier zetten; waar van ſommigen den eenen of anderen tijd eens zullen gebeuren.

Het is dan geen wonder dat de Heer Auteur den naam van *Hillegerts-berg* liever wil ontleenen van S. *Hildegardis*: te meer dewyl *Hillegardis* hier plagt gevierd te worden.

KRALINGE.

Kralinge.

Parochikerk.

Kralinge / aan de Gatte gelegen / is ook een Dorp onder het Gerecht en Dekenſchap van Schieland: daar ſtond eene parochiekerk / aan welke een Paſtoor wierd gegeven door den meergemelden Abt van S. Paulus.

Volgens het regiſter van de goederen der

U-

Utrechtsche kerke heeft S. Maartens kerk hier eene hoeve of boeren-wooning gehad.

* In 't jaar 1572 / den 12 Maart / zijn de kerken te Kralingen / te Hillegersberg / en aan de Kapelle / door de beeldstormers / van ontaaren / van staande en hangende beelden / van alles berooft: en is zondags daar aan in de zelve kerken op zijn Kalviniaans gepreekt.

Onder Kralingen / aan de Maas en recht over Ysselmonde / heeft van ouds eene kapel gestaan / die S. Elbrechts kapel wierd genoemt. Volgens de oude brieven heeft Joris, basterd van Brederoden en Stads-overste van Dordrecht / Rotterdam / en Ter-Gouw / in 't jaar 1482 op S. Aalberts of Adelberts avond / den eersten steen aan deze kapelle geleit. En dit bevestigt onze gissing / dat de gemelde kapel den H. Adelbertus is toegewijdt: want gelijk Elbert op zijn duitsch door Albertus word genomen; zoo is Ellebrecht niet anders te zeggen als Adalbertus; en Adalbertus is niet anders als Albertus. Kapel.

Volgens Jakob de la Torre zou men deze kapel door de wandeling genoemt hebben Hellebrechts of Helleprechts kapel: en zoude Hellebrecht of Helleprecht niet anders te zeggen zijn als Sant of Santinne, die ons helpt, of te recht helpt. En in 't leven van Duncanus hebben wy gezien dat dezelfde naam somwijlen is toegepast aan den Zaligmaker der wereld. Doch de la Torre beweert dat de gemelde kapel eigentlijk toegewijdt is geweest aan de heilige maagd en martelaresse Willegefortis; van welke / zegt hy / het Roomsch Martelaarsboek op den 20 July / en Cæsar Baronius, schrij-

* Summa ruralis.

bende

bende over het jaar 857 / nagezien konnen worden.

Wat hier van zy; dit gaat vast dat de Visschers / eer zy ten Haring-vangst uytvoeren / hier met menigte quamen aangeloopen / om een goede zee-reis en voorspoedige Visschery van Godt en de Heiligen te verzoeken.

Schoon van deze kapelle niet anders als een deel puin en verfallen muurwerk overgebleven is; zoo word de plaats noch tegenwoordig zeer dikwils van de Katolijke dorpelingen en boeren bezocht.

De Kapél. Dicht by Kralingen / aan de Neder-Yssel / is gelegen het dorp de Kapel: daar het groote slot Honingen, de Heeren van Assendelft toebehoorende / heeft gestaan; van 't welk noch eenige stukken en brokken in wezen zijn gebleven. De bekende Lumey, Graaf van der Mark / de welke van de Grootmogende Staten en den Prins van Oranje / door Gods rechtvaardig oordeel / ter eeuwige gevangenisse gedoemt was / wierd in dat slot opgesloten.

Pastoors. De volgende Priesters hebben de pastory van Kralingen / de kapelle / Nieuwerkerk / enz. zedert het opkomen der Reformaatzie bedient:

Kornelis Wijk, Pastoor van Kralingen / en aldaar overleden den 15 van September 1652.

Johan Rosen, dewelke eerst in de Ketel had gestaan / en Pastoor van Kralingen is gestorven in de maand December 1669.

Johan Cannius, een Rotterdammer: overleden den 25 Augusti 1679.

François van Wetering, een Gorkommer / en een Lovensch Godtgeleerde: gestorven den 20 May 1704.

Justus van Schayk, een Utrechtenaar / en ook

ook een Lovensch Godtgeleerde: dewelke eerst op het slot Varik / dicht by Tiel / voor Pastoor had gestaan.

YSSELMONDE.

Dit dorp heeft dien naam gekreegen / om dat het aan den mond van den Yssel plagt te leggen: daar het thans / door het verloopen van den Rhijn / beter Yssseleinde genoemt zoude worden. De naam van Yssselmonde is zeer oud / gelijk ook het slot van Yssselmonde: wiens puinhoopen zelf al te niet zijn gegaan. Yssselmonde.

Tegenwoordig is 'er een Ooster- en een Wester-Ambacht van Yssselmonde.

Het Ooster-Ambacht / 't welk afzonderlijk bedijkt is / heeft een fraaije kerk / en een deftig slot / 't welke door Floris Oem op den oever van de Maas gebouwt is in 't jaar 1483. Van een leen van de Egmonden is het een Graaffelijk leen geworden: en heeft eerst de Heeren van Montfoort, en naderhand de Merodens, toebehoort. Eindelijk is het aan andere Heeren / die te Yssselmonde woonen / gekomen; en by onzen tijd aan den Heer J. de Mey, Dijkgraaf van Schieland / opgedragen.

Het Wester-ambacht is insgelijks een leen van de Egmonden geweest: maar eindelijk ook een Graaffelijkheits leen geworden.

In 't jaar 1567 heeft hier voor Pastoor gestaan Adriaan Simonis, (Simons zoon) dewelke volgens de getuigenis van Joris Eustachius zoon, Onderpastoor in de Kapelle / den Kalviniaanschen Godsdienst in zijne kerk heeft ingevoert: en volgens eene andere getuigenis van Ægidius Korneliszoon, Pastoor van Nieu- Pastoor van 't geloof afgevallen.

werkerke / zijn volk zeer slecht heeft onderwezen. Zoo is hy dan in 't jaar 1570 / den 30 van de Meymaand / in 's Gravenhage ontwijdt / en daar op gewurgt.

Het getal van de Katolijken / in deze dorpen / is zeer klein : en die 'er noch overgebleven zijn / zijn een wijle tijds door de Pastoors van Dordrecht en die van Rotterdam geholpen geweest. Tegenwoordig worden zy door den Pastoor van Roon bedient.

ROENEN, door de wandeling ROON.

Roon:

Roon is een dorp en heerlijkheit van de Heeren van Roden: daar ook een slot heeft gestaan / 't welk de Heer van Roden of Roon / en van Pendrecht / merkelijk heeft verbetert. De Norbertijnen hebben dit dorp / in de Katolijke tijden bedient. De laatste Pastoor van die order / Rochus Jakobsz. genaamd / leefde in 't jaar 1536. en wierd leelijk mishandelt en omhals gebragt.

Naderhand is deze plaats door een Priester uyt de Maatschappye van Jesus bedient. Hier staat het slot Valkenstein / door een Heer van Putten gebouwt. De Heeren / die daar op woonen / doen belijdenisse van den Katolijken Godsdienst.

De gemelde Jesuyt ging ook Beyerland bedienen : 't welk door de oude Maas van Roon afgescheiden is. In dit Beyerland is gelegen het dorp Beyerland ; 't welk niet veel minder is als eene stad / en een vermaarde jaarmarkt heeft.

Wanneer de Paders Jesuyten deze Pastory om de sobere inkomsten verlaaten hadden / hebben onze Pausselijke Vikarissen daar door gezorgt /

zorgt / gelijk wy van de Brielsche Pastory ook aangemerkt hebben; en Priesters uyt de Klerezy derwaart geschikt. Ten dien einde hebben zy een eigen grond voor groot geld gekocht; en daar op / ten dienste van den Pastoor en van de geloovigen / een Pastoors-huis met een kerkje gebouwt: waar toe de Gaalen de penningen opgeschoten hebben.

Na dien tijd hebben de volgende Pastoors deze staatzie bedient:

Lambertus Bargoeis, een Gorkommer / en te Loven in de Godkunde onderwezen. Pastoors.

Thomas van Engen, een Antwerpenaar.

Johan Kelders, een Leidenaar: hebbende eerst voor Pastoor gestaan in 't land van Ter Goes.

Melchior van Dreunen, een Amsterdammer: zijnde / zoo wel als Johan Kelders, te Loven in de Godkunde onderwezen.

Byvoegzel op het Karthuizer klooster buiten Geertruydenberg pag. 157.

In het doodboek van het Karthuizer klooster buiten Utrecht, het Nieuwe Licht genaamd, staan de Heer *Simon Lop*, en de Heer *Philips van Buuren*, als Monnikken van 't Hollandsche Huis aangetekend.

En de Heer *Alfert* of *Alphardus* staat 'er als Prior vermeld.

Op den Briel.

In de oude schriften van het klooster Rugge word ook vermeld, dat in den jaare 1498 in den Briel een Bagynhof was. In 't jaar 1498 gaf *Aechte Huygens*, Bagyn in den Briel, aan de Regulieren in Rugge een gemeeten lands

1508, gaf *Aechte Govers*, Bagyn in den Briel, aan de Regulieren 2 gemeeten lands.

EINDE.

BLAD-WYSER

Van de voornaamſte zaaken, in de Oudheden en Geſtichten van Zuid-Holland en Schieland, begreepen.

A.

A *Albert van Beyeren*, Graaf van Holland, geeft zijne toeſtemminge om een Kapittel te Dordrecht op te rechten, 31-32
— geeſt nieuwe inkomſten aan 't zelve Kapittel, 37
Aarde, zie *Jeruſalemſche Aarde.*
Aarnoutswoude, anders Aartsberge, 207
Abbenbroek: heerlijkheit met een parochikerk, 347
.. Kapittel aldaar geſticht, 347-348
.. Paſtory, Paſtoors, enz. 347-348
Abt, Abdis: die eernaamen door de laatere Orders afgekeurd, 274-275
Adrianus VI. is Paſtoor van Goerée geweeſt, 350
Alblas (*Kornelis van*) Deken te Dort, 40
Alblas, dorp, word voor het oude *Tablæ* gehouden, 170-186
.. deszelfs parochikerk, 171
.. de Paſtoor door wien aangeſteld, *ibid.*
.. naamen van ſommige Paſtoors en Onderpaſtoors, 171-172
.. Vikaryen in de parochikerk, 172-173
.. Dijkhoeven en Waterhoeven van Alblas, 173 174
.. Handveſt door Floris V aan die van Alblas verleend, 175.176
.. andere Handveſt aan hun toegeſtaan door Aalbert van Beyeren, 178
.. ſcheidingen van eenige goederen en mannen, onder Alblas behorende, 216 218
Alblaſſerdam, Ambachtsheerlijkheit enz. 188
.. Parochikerk, 189
.. Paſtoors. 189.190
.. Vikary, Vikariſſen, 190
.. ſcheidingen van eenige goederen, en mannen, onder Alblaſſerdam behorende, 218-219
Alblaſſerwaart, Ambachtsheeren van Alblaſſerwaart, 186
.. te leen gegeeven aan Herman Vink, 186.187

't ge-

Alexianen, zie *Cellebroeders.*
Almsvoet, een groot ambacht geweeſt, 207
Almkerke, zie *Emichoven.*
Andries Wouters, Paſtoor van Heynkensoort, voor 't geloof gemarteld, 204-205
Annekerke, waar gelegen, 207
Antonis (*Sint*) Broederſchap van S. Antonis te Dordrecht, 58
.. patroon tegen de peſt, 65
.. waarom dat 'er een vuur en een varken by S. Antonis geſchildert word, *ibid.*
.. verhaal van zeker geval, raakende S. Antonis, 65-66
Auguſtijner Monnikken te Dordrecht, 57
.. zie *Dordrecht.*
.. klagte van ſtads Overheit tegen vier van dezelve Monnikken, 63-64-65
Auguſtijner Nonnen te Dort, 71-72
.. zie *Dordrecht.*
Aurelius (*Cornelius*) is Regulier Kanonnik te Hemsdonk geweeſt, 153

B.

Barendrecht, Ooſt- en Weſt-Barendrecht, 206
Batavia, eyland der Batavieren, of eertijds onbewoontwas, (zie *Holland,*) 12-13
Batavieren, of de oude Batavieren van geen dyken geweeten hebben, 8.9.10
Beek (*Johan van Beek*) Paſtoor te Rotterdam, 445
Begraaffenis, zie *Uytvaart.*
Bergen, zie *Hillegertsberg.*
Berkel, deszelfs parochikerk, Paſtoors, enz. 535
Beroaldus Janſz. in den Briel gemarteld, 275
Beverwyk (*Johan van*) geleerd Dortenaar, 135
Biert, anders Biervliet, had twee kerken, 255
Bleiswyk, dorp met een parochikerk, enz. 537
Blyenburg (*Adriaan van*) een geleerd Dortenaar, 109
Bogaert (*Hendrik*) Paſtoor te Hellevoet, ſterft na een onkuys leven voor 't geloof, 336
Bokelaar (*Thomas Simonſz*) ſticht eene kapél te Dordrecht, 47
Boekelaar (*Arent*) begiftigt dezelve kapél, *ibid.*
Bommeboom (*Kornelis*) Deken te Dort, 41
Bommenede, *Bommené*, hoe aan Holland gekomen, 351-352
.. de inwoonders aan 't Baliuwſchap van Voorn onttrokken, 352
.. de Staaten van Holland doen afſtand van Bommené enz 353
Bornis, de eene ſcheidpaal van

van Zeeland, of niet genomen mag worden voor Bruniſſe, 353-354
Brandwyk, Regulariſſen klooſter te Brandwyk, 154
Bredenrode (*Willem van*) bewijſt dat zijne heerlijkheden vrye heerlijkheden zijn, enz. 161-162
Briel, naamreden, parochikerken, 259
.. Kapittel, 259. 260
.. Dekens, Kanonnikken, 260
.. Vikaryen, 260-261-262 enz.
.. Klariſſen klooſter, 267
.. oude en laatere Paſtoors, 265. 268
.. noch van de naamrede, 270

C.

Caorſini, *Cawardini*, *Caurſini*, *Cawarſini*, groote koopluiden, uyt Lombardye overgekomen, 86. 87
.. om hunne woekery dikwils verdreeven, *ib.*
.. onderſcheid tuſſchen de Caorſini, en Lombarden, 87
.. waarom aldus genaamd, 87
Cauchi, zie *Kauchen*.
Cellebroers te Dordrecht, 68
Charlois, dorp met een parochikerk enz. 519
Conſtantia, Nonne te Dordrecht, haar groote gaven, lof, enz. 78. 79
Coſmas en *Damianus* (de Heilige) waarom van de Heelmeeſters geviert, 484
.. of 'er drie paaren van zulke Heiligen zijn geweeſt, 485

D.

Damme in Vlaanderen door Hollandſche dykers geſticht. 0
Delfſhaven, deszelfs parochikerk enz. 520
.. Paſtoors enz. 521. 522
.. waarom de Delvenaars verlof gekreegen hebben om deze plaats aan de Maas te bouwen, 521-522
.. S. Antonis kapél te Delfshaven enz. 520-522
Develkerke, anders *Lindekerke*, een parochie in de Ryderwaart, 193. 194
Diemens (*Willem*) geleerd Rotterdammer, 483
Dyken, of Holland in oude tyden niet bedijkt is geweeſt, 8. 9
Dirksland, heerlijkheit, enz. 361
.. Parochikerk, Vikaryen, enz. 361. 362
.. door Graaf Floris V. verkocht aan Aalbert Heer van Vooren, 363
.. een ſesde deel van Dirksland aan de Reg. Ka-

Kanonnikken van Ruggen verkocht, 366
.. de uytgorſſe Harkinge, by Dirksland gelegen: zie *Harkinge*.
Dominikaanen, zie *Preekheeren*.
Donk (te) hofſtede onder de Ryderwaart, 193
Donkerſloot, een verdronken dorp, 202
Dor, *Thuur*, *Dur*, wat by de oude Duitſchers te zeggen was, 21
Dordrecht van 't vaſte land geſcheurd, 1, 23
.. waar van Dordrecht die naam gekreegen heeft, 20.21, 24.25
.. wanneer en waar Dordrecht allereerſt word vermeldt, 22
.. dat zeggen onderzocht, 26.27.28
.. Dordrecht al over lang de hoofdſtad van Zuitholland, 22.23
.. Dordrechts wiſſelvalligheden, voorrechten enz. 23
.. of Dordrecht door Durfos verſtaan mag worden, 26
.. waarom de Dortſche maagd genaamd, 28
.. de groote kerk van Dordrecht, 29
.. wanneer geſticht is, 29. 49.50
.. deszelfs toren, kapellen, outaren, 29-30
.. een ſtuk van 't H. kruys aldaar bewaard, 30
.. wonderen aan 't zelve kruys geſchiedt, *ibid.*
.. wanneer de groote kerk getimmert is, 31
.. Kapittel daar in geſticht, 29, 31.32.33
.. en met nieuwe inkomſten begiftigd, 37
.. Dekens van dat Kapittel, 39.40
.. kapellen van die kerk, 45
.. outaaren, 48
.. de Nieuwe kerk, enz. 51
.. afgebrandt en wederom opgebouwd, *ibid.*
.. kapellen van de Nieuwe kerk, 52.53
.. de wijding der klokken, 53
.. de ſchoone Auguſtyner kerk, 54.55
.. Auguſtyner klooſter afgebrand, en weder opgebouwd, 58
.. Priors van 't klooſter, 58.59
.. Broederſchap in de gemelde kerk opgerecht, wetten van 't Broederſchap, enz. *ibid.*
.. zie *Auguſtyner Monnikken*.
.. Preekheeren klooſter te Dordrecht, 66 enz.
.. Minnebroeders klooſter te Dordrecht, 68 enz.
.. naamen van hunne Gardiaanen, 69
.. hun konvent verſtrekte voor een tweede Raadhuis, 50

.. de Minnebroeders te Dordrecht hervormd, 51
.. S. Agnes klooſter, 71. 72 enz.
.. kerk van S. Agnes klooſter, 73
.. Priors en Priorinnen van dit klooſter 73
.. het klooſter Marienborn, 81 enz.
.. het klooſter der Grauwe zuſteren, 84
.. Paters en Maters van dat klooſter, 88
.. Cellebroeders te Dordrecht, 83
.. Brootzuſters, 88
.. Begynhof, 90. 91
.. Meeſterſſen der Begynen, 92
.. 't H. Sakraments gaſthuis, 93
.. de groote Ommegang, waar uyt ontſtaan, *ibid.*
.. kerkhof daar de lichaamen binnen 3 dagen vergingen, 94
.. Magdalenaas konvent, *ibid.*
.. S. Jakobs gaſthuis en andere gaſthuizen, 96. 97
.. kamer der Fonteiniſten enz 97
.. kapellen, 98. 99 enz.
.. H. Geeſthuis, 102
.. andere klooſters, kapellen, gaſthuizen, 103
.. Paſtoors der latere tyden, 105. 106
.. geleerde mannen van Dort, 108
Dorreboom, kapél buiten de Vuilpoort te Dordrecht, 139 140
Dortenaars zekere voorrechten aan hun toegeſtaan, 51
.. oude godvruchtigheit der Dortenaaren, 104 105
.. Handveſt aan hun toegeſtaan door albert van Beyeren enz. 182 183
Drenkwaart: de Drenkwaarts ſtichten twee kapellen te Dort, 54
Duc ius (Kornelis) Paſtoor te Dort, 107
Duifhuize (Hubert) afgevallen Paſtoor te Rotterdam, 439
Duin, ſtamhuis der vander Duinen, 537-538
.. de vander Duinen uyt de Graven van Verdun geſproten, 538
Duſſen heerlijkheit, 206
Duſſen - munſterkerk, en *Duſſen muilkerk*, 206
Duvenvoorde (Adriaan van) Deken te Dort, 41
Duvenvoorde (Willem van) Heer van Breda, enz. bouwt een Karthuizer klooſter, 157
.. Duvenvoordens ſtugge aard, 157. 158
.. hoe dat hy, of zijn vader, rekenſchap aan den Graaf heeft gegeeven, 159. 160

E.

Eemskerk (Pieter van) Deken te Dort, 40

Eem-

Eemſtein Regulieren klooſter buiten Dort, 146-147
.. Overſten van Eemſtein, 147
Egmont (*Johan van*) Deken te Dort, 40
.. zijne verrichtingen, vroomheit, mildaadigheit, enz. *ibid.*
.. ſticht eene kapél te Dort 46
Eland (*Johans zoon*) Deken te Dort, 40
Emichove, anders *Almkerke*, waar gelegen: deszelfs parochikerk, 222
.. klooſter aldaar geſticht, en naar Zwyndrecht overgebragt, *ibid.*
.. Nonnekklooſter aldaar, 222-223
Epternach, aan den Abt van Epternach worden eenige kerken in Holland gegeeven, 517
Eraſmus (*Deſiderius*) geleerd Rotterdammer, 483

F.

Feyt (*Lambert*) Paſtoor te Dordrecht, 105

G.

Gaal (*Hugo*) Paſtoor te Rotterdam, 444
Galenthé: de uytgors van Galenthé aan de Reg. Kanonnikken van Ruggen gegeeven, 330-331
Geervliet: van ouds een ſtad: 225
.. Parochikerk, vikaryen, kapittel, enz. 225-226 enz.
.. Vikary met het Kapittel vereenigd: 230
.. twee nieuwe kapellanyen enz. *ibid.*
.. vyf nieuwe kanonniksdyen opgerecht: 234
.. goedkeuring van 't kapittel door Philips Hartog van Borgonje: 238
.. en door Karel ook Hartog van Borgonje: 242
.. zwarigheden tegen de Kanonnikken gemaakt: 240. 241. 242
.. andere kerken met het kapittel vereenigd: 245
.. Paſtoors van Geervliet: *ibid.*
.. namen der Prooſten, Dekens, Kanonnikken: 246. 247
.. het Kapittel met het Bisdom van Haarlem vereenigd: 246
Geſſel (*Aarnout van*) Paſtoor te Dordrecht: 106. 107
Gieſſen, in 't land van Altena, enz. 211
.. deszelfs parochikerk: *ibid.*
.. handveſt aan Oudgieſſen verleend: 211. 212
.. ſcheidingen van eenige goederen onder Gieſſen gelegen: 214. 215
.. ſcheidingen van de mannen tot Gieſſen, Alblas, enz. behoorende: 218. 219

Geld: blijken van de ſchaarsheit van 't geld in de voorgaande eeuwen: 355. 356. enz.
Gerloven (*Aarnout*) geleerd Rotterdammer: 483
Godelines Hofſtad: enz. 223
Godſchalks-oort, heerlijkheit: enz. 205
Goederede, Goeré: naamrede, parochikerk: enz. 349
.. Adrianus VI is hier Paſtoor geweeſt: 350
.. van ouds van 't land Voorn zoo verre niet af gelegen: 351
.. van de verdronke ſtad by Goeré: 354
Gonariaan, beweezen dat het een vrye heerlijkheit is geweeſt, 161
Gouthoeve (*Valerius*) geleerd Dortenaar, 109
Grauwe zuſters te Dordrecht, 84
Gruiter, *Gruterus* (*Philippus*) een geleerd Dirkslander, 362
Gryſoort: anders de Oude Tonge, deszelfs parochikerk en Paſtoors: 371

H.

Haak (*Herman*) een geleerd Dortenaar: enz. 108
Halle (*Johan van*) Deken te Dort: 40
Halling (*Catharina*) de laatſte die in de N. kerk te Dordrecht door een Prieſter is gedoopt, 54
Halling (*Kornelis*) Paſtoor te Dort: 106. 107
Harkinge bedijkt: en van eene parochikerk verzorgt: 366. 367. 368
.. Nieuw Harkinge, 370
Heenvliet (*Hugo* Heer van) ſticht eene Priory te Ruggen: 278. 279. 280 enz.
.. geeft nieuwe inkomſten aan die Priory: 309
.. ook eenen brief van geruſte bezittinge enz. 324
Heenvliet, dorp, met een parochikerk, enz. 346
Heemsdonk, (Hemsdonk) Regulieren klooſter daar gebouwd: 148. 152
Heemskerke (*Gerrit van*) geeft groote inkomſten aan de Auguſtyner Nonnen te Dort: 72
's Heeren-Heynen-kerk, of *Hendrik-Yden-ambacht*, 195
.. parochikerk daar geſticht, 196
.. vikary, 196. 197
Heer-Jans-dam: waar gelegen, enz. 194
Heiſterbach, Abdy onder Dordrecht: 156
Heiligen tegen verſcheide ziekten aangeroepen: oordeel daar over, enz. 600. 601
Heiningen (*Ignatius van*) Paſtoor te Dordrecht: 107
Heinkens oort: een dorp: enz. 204

de

.. de Paſtoor voor 't geloof gemarteld: 204 205
Hekelinge, een verdronken dorp met een parochikerk: 256
Helmers (*Hendrik*) zijne mildadigheit jegens de Auguſtyner Nonnen te Dort: 81
Hellevoet: zeehaven, enz. 335
.. parochikerk: *ibid.*
.. bewezen dat hier de Helius van Plinius geſtelt moet worden: 337. 338
Hervormers van kloofters, onderſcheid tuſſchende oude en tegenwoordige Hervormers: 492
Heumen (*Johan van*) Paſtoor te Rotterd. 441
Heumen (*Ludolphus van*) Paſtoor te Dordrecht, 107
Hillegersberg, dorp, parochikerk, Paſtoors, 539. 540
Hillegardis, waarzeggereſſe, en van haare gewaande profecyen: 540. 541
Holland hoedanig verdeeld in Zuitholland, Noortholland, Kennemerland, enz. 5
.. of Holland in oude tyden qualijk bewoont is geweeſt: 6. 7. 8 enz.
.. Holland in nood onder Dideryk V. 517
.. de kerken van Holland tuſſchen den Biſſchop van Utrecht en den Abt van Epternach verdeeld, 517
Hollanders al van ouds goede dykers, 10
Hoogkamer (*Sebaſtiaan*) Paſtoor te Rotterd. deszelfs lof: 440
Hoogwerf (*Bernard*) Kapellaan te Rotterd. 442
.. deszelfs lof: 442. 443
Hoorn (*Jakob*) eerſte Graaf van Hoorn word Minnebroeder, en dient zijn zoons Miſſe, 209
Houweningen: twiſt tuſſchen de parochikerken van Houweningen en Slydrecht: 168. 169
.. de kerk van Houweningen moeſt onder die van Slydrecht ſtaan: 169

I.

Jeruſalemſche aarde herwaarts gebragt, om de doode lichaamen te begraaven: 94 95
Indiktie: het getal van de indiktie mogt te Konſtantinopolen door den Keizer alleen geſchreven worden: 495
Junius (*Balduinus*) geleerd Dortenaar: 135

K.

Kapél: de Kapél een dorp onder Altena, een Hollandſch leen: 210
Kapél, een dorp by Kralinlingen: 544
.. Paſtoors enz. 544. 545

Kapittel, verſcheide betekeningen van dat woord: 149
.. Kapittels, onder de Monnikken, voor heilige plaatzen aangezien: 149. 150
.. Kapittelen, Kapitoliums genaamd, 151
Karnis, *Karneſſe*, heerlijkheit, enz. 206
Karthuizerklooſter by Geertruidenberg, naderhand afgebroken: 157
Kauchen: het geen Plinius van de Kauchen verhaalt, verkeerdelijk op Holland gepaſt: 13 14
Kerkhof te Dordrecht, daar de doode lichaamen binnen 3 dagen verteert wierden: 94
.. iets diergelijks te Piſa geſchied: 95
Ketel, dorp met een parochikerk enz. 524
.. het recht van vergevinge aan Vincent Korneliſz. van Mierop overgedaan: 524 525
.. Paſtoors: 528
Kievit (*Aarnout*) geleerd Rotterdammer, 479
Kijfhoek, een Hollandſch leen: deszelfs kapél enz. 101
Kinderen, ziekte der kinderen: wat voor Heiligen daar tegen aangeroepen worden, 101
.. de kinderen ten dien einde gewogen, 102
Klinkeland, of *Nieuw Harkingen*, wanneer bedykt: 370
Klooſters orders behoefden van ouds door de Pauzen niet beveſtigt te worden: 91
.. wanneer, en waarom, dat beveſtigen opgekomen is: *ibid.*
.. menigte van klooſterorders, die dagelijks opquamen: 91. 92
Konink (*Kornelis van Blois*) geleerd Dortenaar, 109
Kools (*Jakob*) geleerd Rotterdammer, 483
Korendijk: de oude en nieuwe Korendijk: 254
.. hoe anders wierd genoemt: 255
.. parochikerk, Paſtoor: *ib.*
Kornelis Adriaanſz. anders *Broer Kornelis* van Dordrecht: 108
.. of hy met of buiten zijn ſchuld zodanig beſpot en gehekelt word, 133
Koulſter (*Adriana van den*) ſticht eene kapél te Dordrecht, 46
Koulſter (*Beatrix van den*) geeft grooter inkomſten aan dezelve kapelle, *ibid.*
Kralingen: dorp parochikerk, Paſtoors, enz. 542. 543
Kuyk (*Petrus van*) Paſtoor te Rotterdam: 444

L.

Lantskroon (*Willem van*) Deken te Dort, 39

Lederkerke, Leer-ambacht, waar gelegen, 207
Lichaamen: doode lichaamen binnen drie dagen verteerd: 94
.. reden van die haaſtige verteeringe: 94. 95
Lidewyn (ſinte) te Schiedam gebooren: 496
.. haar leven, enz. 497
S. *Lijsbets* waternood, 1. 2
Lindanus (*Guilelmus*) wijdt de nieuwe kerk te Dordrecht, 51
.. zijne levensbeſchryving: 109. 110 enz.
.. en ſchriften: 110
.. word Biſſchop van Roermonde: *ibid.*
.. zijne reis naar Romen: 111
.. word Biſſchop van Gent: 112
.. hy ſterft: *ibid.*
.. hoedanig door Baronius gepreezen, 113
.. zijne uytſtekende deugden, loffelijke daaden, onrechtvaardige beſchuldigingen: 113. 114
.. zijne tweede reis naar Romen, 115
.. zijne verrichtingen aldaar, 115. 116
.. hoe dat hy daar gearbeid heeft voor de hervorminge der kerke: 116
.. goede raad, door hem aan den Paus gegeeven: 119. 120
.. goede uytſlag van zijnen yver: 121
.. hy ſchryft aan den Kardinaal Borromæus, 122
.. goede raad aan den Kardinaal gegeeven: 122 123
.. noch vorder van Lindanus: 135. 136
Lindekerk, parochie in de Ryderwaert, enz. 193
Lindt: de groote en de kleine Lindt: 194
Lombarden, of Banken van Leeningen, wanneer opgekomen, 85
Lombaerthuizen, van zodanige Banken van leeninge onderſcheiden, 85 86
.. zie *Caorſini.*

M.

Maarten Willemſz. Deken te Dort, 40
Maaſdam, dorp, enz. 203
.. de Paſtoor van Maasdam, zijn geloof verzaakende, word evenwel gedoodt, 203. 204
Machelaar (*Willem*) Deken te Dort, 40
Machutus ziekte: Machutus kinderen, enz. 100 101
Marien-born, klooſter te Dort, 81
Markgraven van Vlaanderen, dus wierden de Graven van Holland genoemt, 514
.. of een Markgraaf minder was als een Graaf, 514. 515
.. Markgraaf is ſomwylen

len aanzienlijker geweeſt als een Graaf, 515. 516
Matena, onder Papendrecht 160
.. bewezen dat het een vrye heerlijkheit is geweeſt, 161
Meliſſand wanneer bedykt, 374
Menkenes-drecht, t'hans Papendrecht, 160
Meppelen (*Hendrik van*) Paſtoor te Rotterd. 442
Merula (*Paulus*) geleerd Dortenaar, 109
Merwede (*Adriaan van*) Deken te Dort, 41
.. de oudſte zoonen der van Merweden plagten doorgaans Daniel te heeten, 168
Merwede, heerlijkheit, hoe van ouds genaamd, 165
.. de oude parochikerk van de Merwede is t'hans de tweede parochikerk van Dort, *ibid.*
.. of de vloed de Merwede dien naam gekreegen heeft van Koning Merovæus, 166
Middelharnis: heerlijkheit, parochikerk, 257
Mijle (*Damas van der*) Deken te Dort, 41
Mijl (*Adriaan van der*) geleerd Dortenaar, enz. 109
Minnebode (*Reinout*) bouwt het Regulieren klooſter te Eemſtein, 146
Minnebroeders te Dordrecht, 68. enz.
.. zie *Dordrecht*.
.. te Rotterdam, 463
Modæus (*Martinus*) Paſtoor te Rotterd. 404
Moerkerke, een Hollandſch leen, enz. 102
.. de naam van Moerkerken oorſpronkelik uyt Vlaanderen geſproten, 203
Moldijk (*Bernard van*) Paſtoor te Rotterdam, 443
Monnikken: hun is dikwils verboden, zich in de harderlijke bedieningen te ſteeken, 487
.. by wat gelegendheit zy dikwils gebruikt zijn geweeſt, 488
.. waren meeſter van de Biechtſtoelen in 't Ooſten, 489
.. andere redenen om de welke de Monnikken gebruikt wierden, 490
.. hun krakeel met de Paſtoors, enz. 491. 493 484
.. zie *Hervormers van klooſters*, *Klooſterorders*.
Muilkerke, ambacht met Parochikerk, 206. 223
Muilwijks kapél te Dordrecht, 47
Monſter, *Munſterkerk*, onder Dordrecht, 205. 206

N.

Naaldijk onder Dordrecht, 164
Naamen: zekere voornaamen

men aan zekere geſlagten eigen, 168
Nauclerus (*Job*) geleerd Dortenaar, 108
Nederhoven, Heerenhuis, 194
Neſſe (de) of *Nyſſe*: ambacht: 207
Nieuwen-hoorn, dorp met een parochikerk, 349
Nieuw Hardinxvelt, een vrye heerlijkheit enz. 161
Nieuw Harkingen, anders Klinkeland, wanneer bedijkt, 370
Nieuwe Tonge in Griſoort, 371
Nyekerke, voor een verdronke parochie gehouden, enz. 205. 206
Nyenland: in 't land van Voorn: 334

O.

Oem (*Gysbert*) Deken te Dort, 40
.. de Oems ſtichten een vikary te Dort, 51. 52
.. Herman Oem heeft eene beſchryvinge van de opkomſte des Katolijken geloofs nagelaaten, 54
.. was Paſtoor van Dordrecht, 106
.. Klaas Oem, Prior der Auguſtyner Monnikken te Dort, trekt als Veldpaap op tegen de Vriezen, 63
Ooltjes plaats, de uytgors van Oeltjes plaats enz. aan de Reg. Kanonnikken van Rugge gegeven 330. 331 enz.
Ooſtvoorn: Kapittel daar geſticht: 275. 276
Op andel, Op alm, 221
Ophouden van eenige zonden: zie *zonden*.
Orders: zie *klooſter orders*.
Oude-lands kerke: waar gelegen: 194. 195
.. word ook *Tiezelines-kerke* genoemt: 195
Oudenhoorn, dorp met een parochikerk: 349
Oudheusden (*Adriaan van*) Paſtoor te Rotterdam, 444
Oude Tonge: zie *Gryſoort*.
Oud Hardinxvelt was een vrye heerlijkheit enz. 161
Oudorp: in Weſtvoorn, enz. 360
Oudvlaardingen: 354. 355
Oudwijk: goederen van de Paſtory: 221
Overſchie: deszelfs parochikerk: 530
.. Paſtoors, 530. 532
.. vikaryen, 532

P.

Papendrecht, waar van aldus genaamd, 160
.. beweezen dat het eene vrye heerlijkheit is geweeſt, 161
Peereboom (*Johan Domin.*) Paſtoor te Dort, 107.
Pellegrimmaadien: wat al werk van ouds daar van gemaakt is, 103. 104

Perre (*Johan van der*) Paſtoor te Dort, 107
Pernis: deszelfs parochikerk: 254
Pieters dale in Stromberg, Abdy van de Ciſtercierorder buiten Dordrecht, 154
Pietershoek: een dorp, enz. 203
Plaat (de) in Overflakkée: deszelfs parochikerk: 256
Poederſuns ambacht is een vrye heerlijkheit geweeſt, 161
Poortegaal, een dorp met een kapelle, 251
.. de kapél met het Kapittel van Geervliet vereenigt, 251. 252
.. deze kapél tot een parochikerk aangeſteld, 253
.. vikary aldaar geſticht, *ibid.*
Preekheeeren te Dort, 66 enz.
.. zie *Dort.*
.. te Rotterdam. 463
Pruim (*Johan*) Paſtoor te Dort: 106. 107
Pruiſſen: de oude Pruiſſen hebben tot de 13 eeuwe toe van geen leezen of ſchryven geweeten, 11 12
Putten, een dorp, had van ouds een parochikerk, 255
Putten (*Niklaas*) Heer van Putten ſticht een Kapittel te Geervliet, 225. 226
.. vereenigt eene Vikary met het Kapittel, 230
.. Beatrix, vrouw van Putten, ſticht twee nieuwe kapellanyen, 231
.. Zweder, Heer van Putten, ſticht noch 5 Kanonniksdyen, 234

Q.

Quekel, Baljuw van Zuitholland, ſticht eene kapél te Dordrecht, 54

R.

Reedgelt (*Jan*) Paſtoor in de Vuilpoort 139
Regneri (*Johan*) Paſtoor te Rotterd. 440
Rijerkerk, waar gelegen, 192
.. deszelfs parochikerk was de moederkerk van veele anderen: *ibid.*
Rijſoort, dorp en heerlijkheit enz. 201
Rijſwijk, dorp in 't land van Altena, 210
.. deszelfs parochikerk, 211
Rokanie, in 't land van Voorn, 333
Rokniſſe, *Roxeniſſe*, 374
Rozendaal (*Tilman van*) Deken te Dort, 40
Rotterdam: wanneer een ſtad geworden, 376. 377
.. eerſte kerk daar gebouwd, 379

.. outaaren, enz. 379. 380 enz.
.. S. Laurens kerk, 391
.. outaaren, kapellen, enz. 393. 394 395. 396. enz.
.. vikaryen, 399. 400. enz.
.. van den H. Geeſt, 399
.. van de HH. Coſmas en Damianus, 411
.. van S. Jan Evangeliſt, 416
.. van S. Jakob den Meerderen, 421
.. van S. Stephanus, 427
.. van S. Bartholomæus, 432
.. van S. Eligius enz. 433
.. oude Paſtoors, 434. 435
.. oude Vikariſſen, 435. 436. 437
.. Paſtoors der laatere tyden, 439
.. Begynhof: 445. enz.
.. Preekheeren klooſter, 446. enz.
.. verdrag tuſſchen den Paſtoor en de Dominikaanen, 456. 458
.. Preekheeren die zedert de bekende verandering te Rotterd. geſtaan hebben, 461
.. Minnebroeders klooſter, 462
.. Cellebroers klooſter,
.. Karmelyteſſen klooſter, 463. enz.
.. zuſters van de derde Order, 468
.. S. Agnes klooſter, *ibid.*
.. S. Aachten konvent, 470
.. de Broodzuſteren, 472
.. S. Andries kapél, en en vordere kapellen; 473. 474
.. S Lysbets gaſthuis, 474
.. Weeshuizen, 476
.. Melaatshuis, 478
.. geleerde Rotterdammers, 479
Ruggen: heerlijkheit met een parochikerk, 277
.. Priory van Ruggen: 277. 278 enz.
.. ſtichting van die Priory, 278. 279 enz
.. verdrag tuſſchen den Paſtoor en den nieuwen Prior, 298
.. kapellanyen of vikaryen in de parochikerk, 299. 300
.. andere kapellany geſticht, 203
.. de gemelde kapellanyen in de kerk der Reguliere Kanonnikken overgebragt, 302. 304
.. een derde vikary in deze kerk overgebragt, 305
.. nieuwe inkomſten aan de Regul. Kanonnikken beweezen, 309
.. magt tot het ontbinden aan den Prior gegeeven: 311
.. de Regul. Kanonnikken onder de beſcherming van Johan van Beyeren genomen, 314
.. van het inwyden der outaaren in de kerk der Regul. Kanonnikken, 316. 317. 318

.. brief van geruſte bezittinge aan 't klooſter gegeeven, 324
.. de inkomſten der Kanonnikken vermeerdert, 325
.. het klooſter verbrand, 332
.. Overſten van 't klooſter, *ibid.*
Ruggen: zuſterhuis aldaar, 325
Rutgerus (*Jannus*) geleerd Dortenaar, 109
Ryerkerk: waar gelegen, 102
.. deszelfs parochikerk was de moederkerk van veele anderen, *ibid.*
Ryſoort, dorp en heerlijkheit, enz. 201
Ryswyk, dorp in 't land van Altena, 210
.. deszelfs parochikerk, 211

S.

Saſſen van ouds goede dykers, 10
Scherpenzee (*Thomas van*) Gardiaan der Minnebroederen, vereert eenige Reliquien aan de kerk van de Vuilpoort, 139
Schiedam, waar van aldus genaamd, 496
.. parochikerk enz. 496. 497
.. vikaryen, 498
.. onde Paſtoors, 499.
.. laatere Paſtoors, 500
.. Nonnekloosters, 502
.. Regenten van S. Urſulas konvent, 503
.. goederen aan dat konvent gemaakt, 503. 505
.. S. Annaas konvent, 507
.. Kruisbroeders klooſter, *ibid.*
.. Begynhof, 508
.. goede hoedanigheden van de Schiedammers, 509
.. Preekheeren die daar geſtaan hebben, 511
Schobbe-ambacht, *Schobbelands-ambacht*, anders het Veer, 144. 145
Schreveldui's kapél, 20
Simonshaven, dorp, parochikerk, enz 250
Sixtus V. wat Lindanus by hem uytgewerkt heeft, enz. 215. 216. 217. enz.
.. Kardinaal zijnde heeft hy de werken van S. Ambroſius, verbeterd, uytgegeeven, enz. 217
Slaven: zie *Wilten*.
Slydrecht, twee Slydrechten, 163
.. de kerken van beide de Slydrechten, 163. 164
.. eed dewelke door den Schout van Slydrecht plagt gedaan te worden, 164
.. twiſt tuſſchen de parochikerken van Slydrecht en Houweningen, 169. 170
Slingeland (*Pieter*) had het recht van patroonſchap over zekere kapél, 53
Slingeland is een vrye heerlijkheit geweeſt, 161
Spangen kapél by Spangen, 534
.. wanneer dit kaſteel gebouwt is, 535

Spykenis, dorp met een parochikerk, 254
.. vikary, Begynhof enz. 254
Spiering (*Wouter*) eerſte Paſtoor in de Vuilpoort, 137. 138
Stad (de) wanner bedijkt, 256
.. aan de Regul. Kanonnikken van Rugge gegeeven, 326. enz
.. aan den Heer van Heenvliet verkocht, 37[illegible]. enz
Stremont, of Streenmond, had van ouds een tol, 207
Stryen, van ouds een Graafſchap, 249. 250
Stromberg, Pietersdale in Stromberg, Abdy aldus genaamd, 154

T.

Terminarii wat te zeggen is, 95
Thor, of Thur, een afgod van de Saſſen en Noordſche volkeren, 25
.. van hem heeft Dordrecht, volgens eenige Schryvers, haaren naam gekreegen, *ibid.*
Tiederaderkerke waar dat geſtaan heeft, 141
Tiezelineskerke, 195
Timmer (*Jacobus Willebrordus*) Paſtoor te Rotterdam, 442
Tolloizen, ambachtsheerlijkheit, de kerk was voorhene een parochikerk, enz. 141. 142

V.

't Veer ambacht, anders Schoolbe ambacht genaamd, 144
Verbyn (*Martinus*) Paſtoor te Dordrecht, 106
Vlaardingen, eertijds de zetel der Graaven, 512
.. Vlaardingen de eerſte onder de vyf oude Moederkerken, *ibid*
.. parochikerk, vikaryen, 512. 513
.. Paſtoors, 513
.. de Graven van Holland Markgraven van Vlaardingen genaamd, zie *Markgraven*.
.. waarom Vlaardingen aan dien naam gekomen is, 516
Vogelaar (*Ægidius*) Deken te Dort, 41
Voorn, eyland, of onder Holland of Zeeland gerekent moet worden, 270. 271 enz.
Voſſius (*Franciſcus, Dionyſius, Gerardus*) geleerde Dortenaars, 108
Vuilpoort, te Dordrecht, kapel buiten die poort geſticht, 137
.. die kapél tot eene parochikerk aangeſteld. 137. 138. 143. 144
.. Broederſchap aldaar opgerecht, 140
.. Melaatshuis buiten de Vuilpoort, *ibid.*
.. de kerk van de Vuilpoort twee maalen afgebrand 141

Uyt-andel, *Uyt-alm*, 221
Uytwijk, waar gelegen, 222
.. deszelfs parochikerk, *ibid.*
Uytvaart: de uytvaart word altyd niet gehouden daar de lichaamen begraaven worden, 485. 486

W.

Walenburg (*Adriaan* en *Pieter*) geleerde Rotterdammers, 479
.. hunne hooge geleerdheit, yver voor 't geloof, bedieningen, schriften enz. 479, 480 enz.
Wandaalen hebben hunne letteren eerst gekreegen onder Lodewyk den Goeden, 2
Watermolens wanneer uytgevonden, 13. 14
Waternood van 't jaar 1421, 1
.. oorzaak van dien ramp, 1. 2
Werken, Werkemonde, dorp met een parochikerk, 223
Werkendam, Burggraafschap, 223. 224
Wervelcamp, een vrye heerlijkheit, 161
Westenrijk, anders Zuidland, deszelfs parochikerk, 250
Wyngaarden, beweezen dat het een vrye heerlijkheit is geweest, 161
Willem, Bisschop van Utrecht, deelt de kerken van Holland met den Abt van Epternach, 517
Wilten of in Holland gewoont hebben, 16. 17
.. redenen voor en tegen dat gevoelen, 17. 18. 19
.. of de Wilten een klein gedeelten van de Slaven zyn geweest, 19. 20
Wiltenburg, *Wildrecht*, *Willis*, waarom aldus genoemt zijn geweest, 17. 19
Witte (*Dirk de*) heeft een lijst van de Dortsche kerken, kapellen en kloosters opgestelt, 24
Workum, waar van aldus genaamd, 208
.. waarom van ouds Haltena en Altena genaamd, 209
.. deszelfs parochikerk, *ibid.*
.. kloosters, 208. 210
Woude, een oude hofstede by Ryerkerke, 192

Z.

Zevenhuizen, dorp, met een parochikerk, enz. 537
Ziekten: tegen veelerhande ziekten veelerhande Heiligen aangeroepen, enz. 100
Zomersdyk, 374
Zonden: het ophouden van eenige zonden een oud gebruik, 339
.. dat het vergeeven van eenige zonden voor den Paus opgehouden word, is laater opgekomen, 340
.. gemak en ongemak van dit gebruik: *ibid.*
.. zonden die voor den Paus opgehouden worden, 341
.. dat ophouden is schier een enkele ceremonie geworden, 344. 345
Zuitholland onder water, 1
.. Zuitholland in verscheide betekeningen genomen, 5. 6
.. of het eertyds onbewoont is geweest, 6. 7
Zutfeen (*Hendrik van*) Prior der Augustyner Monnikken te Dort, van 't geloof afgevallen, verbrand, enz. 63
Zwarte Waal, 334
Zweder, Heer van Putten, zie *Putten*.
Zwyndrecht, buiten Dort, 145
.. parochikerk en vikary, *ibid.*

EINDE.